Digitized by Google

NAZIONALE
BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
19
H
93
ROMA

HYMNI ET PROSÆ, QVÆ PER TOTVM ANNVM IN ECCLESIA LEGVNTVR, CVM EXPLANATIONE

Iudoci Clichthouei Neopor=tuenſis, ſacræ Theolo=giæ profeſſoris.

& non reſpexit,

Beatus uir cuius eſt Dominus ſpes eius,

in uanitates & inſanias falſas.

VENETIIS

In Vico ſanctæ Mariæ formoſæ. Ad ſignum Spei. M D L V.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

8.19.H.33

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO D Ioãni Gozthon, de Z·leſthe ſuperiore in Pãnonia: eccleſiæ Lauvienſis Epiſcopo digniſsimo, lociq; eiuſdem comiti perpetuo: Iudocus Clichthoueus Neoportuẽſis: ſacræ Theologiæ pfeſſor humillimus. S.

ADMONET nos diuinus Pſaltes, ſacratiſsime antiſtes, quòd Deo ſapienter pſallamus, non ſola ſcilicet nuda uerba ore proferentes, ſed et piã eorum intelligentiã ac ſenſum, mente in Deum excitata meditantes. Quod planè non tantum ad pſalmodiam et ſacram pſalmorum decantationem accõmodandum putem, uerùm etiam & ad omnem quæ Deo ritè exhibetur laudationem ac orationem quandoquidem omnis illa ſicut rectè integréq; proferri a miniſtris eccleſiaſticis debet, ita et ſanè intelligi, quo animũ orantis intentiùs in Deum erigat, & ſynceriùs affectũ reddat. Idem quoq; docet deiloquus Paulus, ad Corint. ſcribens. Orabo (inquit) ſpiritu, orabo et mente, pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Vbi & ſpiritu & mente orare uocat, diuinas quidem laudes ore depromere, & eas intelligentia menteq; capere. Quòd ſi deſit eorum quæ Deo concinuntur intellectus, mens orantis plerumq; ocioſa eſt, et ſine operatione intentioneq; in Deum. Et tunc potiſsimum id locum habet, quod dominus per Eſaiam prophetam conqueritur, cùm ait. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe [illegible] me. Quod præſertim in uiris eccleſiaſticis ſummopere dignum eſt re[illegible]henſione, et uitio dandum, quoniam ipſorum partes ſunt & munia, non modo pro ſeipſis, ſed & pro tota fidelium eccleſia preces ad Deum fundere, & iugiter illi ſacrificium laudis, & orationum libamina publico miniſterio offerre. Aſtipulatur eidem ſententiæ præclarus etiam uir Caſſiodorus, in plogo expoſitionis pſalmorum dicens. Veruntamen nequaquam nobis ut pſitacis meruliſq; uernandum eſt. qui dum uerba noſtra conantur imitari, quid tamen canant, noſcuntur modis omnibus ignorare. Melos ſiquidem blandum animos oblectat, ſed non compellit ad lachrymas fructuoſas, permulcet aures, ſed non ad ſuperna erigit audientes Corde autem compungimur, ſi quod ore dicimus, animaduertere ualeamus. ſicut in pſalterio legitur. Beatus populus qui intelligit iubilationem, Et iterum. Quoniã rex omnis terræ Deus, pſallite ſapienter. Philippus quoq; apoſtolus cùm reginæ Candacis eunuchum, Eſaiam legere cognouiſſet, ſcripturas ei ſanctas cõpetenter expoſuit Qui poſt quam quod legebat aduertit, ſtatim gratiã baptiſmatis exquiſiuit, & mox perfectè munera ſalutis accepit. In euan

Pſal. 46.
1. Cor. 14.
Eſa. 29.
Pſal. 88.
Pſal. 46.
Actu. 8.

Matth.13 gelio etiam dominus ait. Omnis qui audit uerbum regni & non intelligit, uenit malus & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius. Vnde congrue datur intelligi hæc illis prouenire non poſſe, qui ſcripturas ſanctas puro corde merentur aduertere. Hæc Caſſiodorus Quocirca uel maxime curandum eſt & euitendum, ut quicũque eccleſiaſticis addicti ſunt officijs, ſaltem mediocriter intelligant ea quæ ſingulo quoque die decãtanda occurrunt, & lectitanda in perſolutione diuinarum laudum, ut puta hymnos, & proſas, quo ſynceriorem Deo exhibeant famulatum, & tam corde quàm uoce, tam animo quàm corpore debitum illi præſtẽt obſequium, ipſumquè adorent in ſpiritu & ueritate. quemadmodum te
Ioan.4. ſte euangelio, Deus qui ſpiritus eſt, adorari petit. Id ſanè frequẽtius ſolicito reuoluens animo grauiſſima tua paternitas, Zelo domus Dei ſuccenſa, multo iam tempore indoluit tantam in eccleſia Dei inualeſcere inſitiam, atq; tam craſſam eorum qui ſancto miniſtrant altari, et diuinas ex officio perſonant laudes, ignorantiam, ut rari admodum inueniantur qui exactè & integrè quæ legunt aut canunt, intelligant, qui eorũ quæ ore expromunt ſenſum capiant, aut rectam teneant percipiantue ſententiam. Vnde permulti ipſorũ, redduntur animo aridi, inſtar aquæ gelidi, & in diuinis perſoluendis officijs (prorſus extincto ſpiritus feruore) tepidi qui labijs quidem perſtrepunt ſacra cantica, ſed intimo corde nullam eorum tenent intelligentiam. Cæterùm ut huic graui morbo iam late graſſanti & totum penè occupanti Chriſtianum orbem, pro uiribus occurrere mederiq; poſſit inſignis tua dignitas, cum apud celeberrimam pariſiorum academiam diuerſaretur ad tempus, non pertæſa tam difficilem & longinquam a ſolo natali peregrinationem ut, more Pythagoræ & Platonis illuſtrium philoſophorum etiam apud exteros præclaras exquireret, & capeſſeret diſciplinas, me pro incredibili ſua humanitate in mutuam familiaritatem & quotidianam congreſſionem aſcitum, aſſiduis adhortata eſt impulſibus, & continua efflagitione ſolicitauit, ut hymnos eccleſiaſticos qui in horis canonicis quotidie decantantur facili planaque expoſitione elucidarem. quod illi nonnunquam mul is ſcateant mendis librariorum incuria paſſim inductis, & plærique eorum non ſtatim peruiam præferant ſententiam, ſed abſtruſiorem latentioremq; & lucis indigam, proſas quæ in celebrando altaris ſacrificio ante euangelium pro more eccleſiaſtico leguntur, familiari & aperta explanatione enodarem. quòd & in ijs occurrant ſæpius errata, & intellectu difficiles contextus. At ero diutius (fateor hanc detractaui ſubire prouinciam, cauſatus eam ad me nequaquam ſpectare, aliis occupatum grauioribus ſtudijs & arctioribus implicatum nego

tijs ſed potius ad peritum grammaticæ profeſſorem, cuius partes ſunt de generibus carminum hymnicorum diſſerere, & cuiuſque latini ſermonis aperire ſententiam. illud inſuper afferens, eos qui uel mediocriter grammaticis elementis ſunt inſtituti, ſenſum hymnorum & proſarum aut proprij ingenij perſpicacitate ſuaque minerua, aut librorum ſuper his æditorum diligenti lectione penatrare facile poſſe, neque me ſuperuacuo illo labore conſumi debere, quo actum agere uiderer, aut clariſſimo ſoli faculam odmouere uelle, quæ illum reddat conſpectiorem. Et certe uiſum eſt mihi ſtudium illud aliquanto humilius & ſubmiſſius, quàm quod a me ſuſcipi deberet, aut meæ profeſſionis rationem diceret. Verum digniſſima tua paternitas ex euangelio compertum habens improbam importunitatem inſtantiamque quotidianam & in pulſando perſeuerantiam efficaciſſimam eſſe ad quippiam & a Deo & ab hominibus impetrandum, exemplo mulieris Chananeæ, poſt crebram repulſam filiæ ſuæ ſalutem conſecutæ, exemplo itidem amici petentis ab amico nocte intempeſta tres panes, & uiduæ interpellantis iniquum iudicem pro ſumenda uindicta de ſuo aduerſario, non deſtitit obnixius me quotidianis quatere efflagitationibus, & ſancta improbitate importunis petitionibus, donec euictum me in ſuam perpuliſſet ſententiam. Conteſtata eſt enim, idipſum ad ſacerdotis munus, quo (licet indignus) fungor, congruenter attinere, quod ſacerdotale officium clarius reddat, illiuſque inuolucra & nodos diſſoluat. neque me publicam docendi prouinciam quam ſuſcepi, fructuoſius, utiliusue ad quicquàm accommodare poſſe aut exercere, quàm quod ſacerdotes dei doceam ut quæ legunt intelligant. Contendit inſuper ſingularis tua prudentia, in mediumq; adduxit, quod ſicut recte docent fabrilia fabri, & uentorum naturam nautæ, ſicut item agriculturam probe tradit durus arator. & artem militarem. qui impiger aßidue grauibus ſudauit in armis, ita congruum eſſe ac decens, quod ſacris initiatus, eccleſiaſticæ ſorti addictos ſuæque militiæ uiros ea quæ ſunt eccleſiaſtica rite edoceat, & præcipuam eos ſalutaribus documentis inſtituendi curam gerat. Demum ſiqua deinde occurrerint annotationem propriam diffuſius expoſcentia, aut grammaticam aut ex ſcriptura ſacra pendentem, illam adducto probatorum authorum teſtimonio, approbationeue ſanctorum eloquiorum, ordine uerſuum obſeruato ſubnectam neque exhorrebo etiam ea quæ humilia uidebuntur aut rudimentis puerilibus perſimilia, interdum ubi locus id expoſtulauerit afferre, mihi perſuadens non dedecoroſum eſſe illa familiarius explicari, quæ ignominioſum eſt ignorare. & longe ſatius eſſe illa ipſa latius expromi, quam ignorata intelligentiam infirmis præclu-

Matt. 15. Lucæ. 18. Lucæ. 11.

dere. Siquidem ut ita facerem, mihi legem præſcripſiſti, & eorum etiã quæ ad grammaticam attinent rationem, expetiiſti declarationem ſi quando res ipſa popoſcerit adiectum iri. Si itaque id a me factum eſſe damnauerint aut improbauerint aliqui, tibi hoc exigenti eam culpam (quæ certe nulla eſt) aſcribant. cui malui (ut par erat) in re tam ſeria morem gerere, quàm aliorum ſugillationem reprehenſionemue reformi dare. Tui itaque grauiſſimi nominis (cui hoſce meos labores nuncupatos iure uolui) authoritate ac patrocinio ſuffultus, malo pro legentium inſtructione uideri utilia, quàm præclara & ardua hic dicere. Cæterũ quoniam non ſolum hanc operam noſtram inſigni eccleſiæ tuæ Laurieñ. aut Pannoniæ, ſed & galliæ noſtræ & quibuſuis aliis profuturam ſperaui, ratus ſum id cunctis conducibile fore ſi in lucem ædatur arte chalcotypa, proferaturq; in publicum quo in plures extendatur atq; propagetur ipſius (ſi qua eſt futura) utilitas. Audiuiſti nanq; ex diuino patre Dyoniſio (cuius præter cæteros es ſtudioſiſſimus) ſpiritualia munera, ſui in plura diſtributione nequaquam imminui, ſed magis ac magis exundare. quo diuinæ bonitatis inexhauſtum propius imitentur fontem, qui iugi perpetuaq; bonorum in creaturas elargitione non diminuitur, ſed immenſus ſemper & exuberantiſſimus permanet. Itaque ampliſſimæ tuæ paternitati dedicatum hoc opus, atq; pollicitationis noſtræ ſatisfactorium, ſereniore uultu ſuſcipe quæſo, atque illud in mei (quo te merito proſequor) monumentum & pignus amoris, & uel exiguum gratitudinis in te meæ argumentum apud te repone, non quidẽ ut ea quæ complectitur euoluendo diſcas, qui literis cum humanis tum diuinis liberaliter ac præclare inſtitutus, longe hæc omnia tranſcendiſti neque eorum indiges elucidatione aut enodatione. ſed ut frequentia te codicis huius aſpectu atque attrectatione, crebrior mei te ſubeat memoria, qui tibi clientulus ſum dedititius, tuæq; dignitatis obſeruantiſſimus. Valeat quàm diutiſſime, ueneranda & mihi ſemper colenda tua paternitas. Ex Pariſiis, anno uerbi incarnati. 1 5 1 5.

urora lucis rut. 52 Jesu nostra redemptio 54

INDEX HYMNORVM ET PROSARAM,

quæ in hoc uolumine continentur.

Ad preces

ADeſto ſancta trinitas f.64
Aeterne rerũ cõditor fo.8
Aeterna cœli gloria 21
Aeterne rex altiſsie, redẽptor 55
Aeterna Chriſti munera 100
Agnoſcat omne ſeculum 32
Ales diei nuncius 14
Alma chorus domini 59
A ſolis ortus cardine 31
A ſolis ortus cardine ſcdm 42
Audi benigne conditor 44
Aue Catharina martyr 95
Aurea luce & decore roſeo 84
Aures ad noſtras deitatis 45
Aurora iam ſpargit polum 23
Beata nobis gaudia 57
Catharinę collaudemus 96
Chriſte redemptor omniũ 30
Chriſte qui lux es & dies 44
Chriſte ſanctorum decus 92
Chriſte redemptor omniũ 94
Cœli Deus ſanctiſsime 17
Conditor alme ſiderum 27
Conſors paterni luminis 13
Corde natus ex parentis 33
Deus creator omnium 24
De patre uerbum prodiens 38
Deus tuorum militum 102
Ecce iam noctis tenuatur 2
Ex more docti myſtico 43
Exultet cœlum laudibus 99
Fit porta Chriſti peruia 79
Gaude mater pietatis 88
Gloria laus & honor 49
Gratuletur eccleſia 109
Hoſtis Herodes impie 41
Iam Chriſte ſol iuſtitię 46
Iam Chriſtus aſtra aſcẽderat 58
Iam lucis orto ſidere 2
Iam maieſtatis ſolio 65
Ieſu corona celſior 77
Ieſu ſaluator ſeculi, redẽptis 94
Ieſu redemptor omnium 106
Ieſu corona uirginum 108
Immenſe cœli conditor 12
Iſte confeſſor dñi ſacratus 106
Lauda mater eccleſia 86
Lucis creator optime 5
Lucis huius feſta, colat 87
Lux ecce ſurgit aurea 19
Magnæ Deus potentiæ 19
Magne pater Auguſtine 90
Magno ſalutis gaudio 50
Martyr Dei qui unicum 102
Nocte ſurgẽtes uigilemus 1
Nox & tenebræ & nubila 16
Nox atra rerum contegit 18
Nouum ſidus exoritur 89
Nunc ſancte nobis ſpiritus 3
O lux btã trinitas & prĩcip. 24
O lux btã trinitas tres unũ 66
O pater ſancte, mitis atq; pie 25
O pr̃, ſummę deitatis ortus 26
Pãge lingua glĩoſi corpis 67
Plaſmator hominis Deus 22
Primo dierum omnium 7
Quẽ terra, põtus, æthera 75
Rector potẽs, uerax Deus 4
Rerum creator optime 16
Rerum Deus tenax uigor 5
Rex glorioſe martyrum 105
Sacris ſolẽnis iucta ſint 69
Sãcte Dei pcioſe ꝓtomartyr 35
Somno refectis artubus 10
Salvete flores mar. 39

Splendor paternæ gloriæ 11
Stephano primo martyri 37
Summæ Deus clementiæ 23
Te Chriſte rex piiſsime 77
Te lucis ante terminum 6
Telluris ingens conditor 15
Tu trinitatis unitas,orbē 20
Veni creator ſpiritus 56
Veni redemptor gentium 29
Verbū ſupnū ꝓdiens, a pr̄e 28
Verbū ſupnū ꝓdiēs,nec p̄ris 71
Vexilla regis prodeunt 47
Virgo dei genitrix,quē totꝰ 86
Virginis ꝓles,opifexq; m̄ris 107
Vox clara ecce intonat 29
Vrbs beata Hieruſalem 72
Vt queāt laxis reſonare fibris 81
Ad cœnam agni prouidi 53

INDEX PROSARVM.

AD honorē tuū Chriſte 190
Aue p̄clara maris ſtella 199
Cōgaudētes exultemus 168
Corde,uoce pulſa cœlos 175
Crux de te uolo cōqueri 204
Dies iſte celebretur 169
Ecce dies celebris 141
Ecce dies præoptata 173
Eia recolemus laudibus 114
Epiphaniā dn̄o canamus 127
Exultemus & lætemur 167
Gaude Roma caput mūdi 192
Gaude Siō quę diē recolis 224
Gaude Sion quòd egreſſus 225
Genoueſæ ſolennitas 171
Gratulemur ad feſtiuum 121
Heri mundus exultauit 119
Hieruſalem & Sion filiæ 160
Interni feſti gaudia, n̄ra 207
Iocundare plebs fidelis 214
Lætabūdꝰ exultet fidelis 115
Lauda Sion ſaluatorem 156
Laudes crucis attollamus 181
Laus tibi Chriſte,patris 124
Laus erumpat ex effectu 216
Lignum uitæ quærimus 202
Lux illuxit dominica 139
Lux iocunda, lux inſignis 149
Lux aduenit ueneranda 176
Mittit ad uirginem 138
Mundi renouatio. 132
Nato canunt oīa dn̄o 113
Natiuitas Mariæ uirginis 210
Omnes una celebremus 159
Præcurſoris & Baptiſtæ 187
Præcurſorem ſummi regis 209
Profitentes unitatem. 154
Pſallat chorꝰ corde mūdo 218
Quā dilecta tabernacula 163
Regē regū ueneremur 205
Roma Petro glorietur. 194
Salus ęterna,indeficiens 111
Salue mater ſaluatoris 197
Salue crux arbor uitæ 213
Simplex in eſſentia 152
Summi triumphum regis 143
Supernæ matris gaudia 222
Veni ſancte ſpiritus 148
Veni mater gratiæ 196
Verbum Dei, Deo natum 185
Verbum bonum & ſuaue 212
Victimæ paſchali laudes 128
Virginalis turma ſexus 220
Virgo tibi reſpondeo 205
Vox ſonora noſtri chori 227
Zima uetus expurgetur. 134

FINIS.

batus eſt ut oſtendunt ſanctiones canonicę, ſanctorumq́ patrum decreta, de cōſecr. diſt. i. cap. de hymnis, hiſce uerbis. De hymnis canendis: & Saluatoris & apoſtolorum habemus exemplum. Nam & ipſe dominus hymnum dixiſſe perhibetur: Matthæo euāgeliſta teſtante. Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarum, Et Paulus apoſtolus ad Epheſios ſcribit dicēs. Impleamini ſpiritu ſancto: loquentes uobiſipſis in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus. Et quia nonnulli humano ſtudio hymni in laudem Dei atque apoſtolorum & martyrum triumphos compoſiti eſſe noſcuntur: ſicut ii quos beatiſsimi doctores Hilarius atque Ambroſius cōdiderunt. In eodem quoque loco deinde refellitur & cōfutatur acriter eorum ſententia: qui putant hymnos non eſſe recipiendos eo ꝙ non de ſcripturis ſanctoꝝ canonū uel apoſtolica traditione exiſtūt. Matth. 26. Epheſ. 3.

3 In tertio uerſu, carmine tertio. Reboat in omni. Reboare uerbum ſignificat reſonare. Virgilius in Georgicis. Reboant ſyluæq́ & magnus Olympus. Compoſitum eſt ex præpoſitione re, & uerbo boo, as, quod a boum mugitibus tractū ſignificat mugire ſiue ſonare. Inde boatus nomen, idem eſt quod mugitus ſiue ſonitus.

Diebus dominicis ad laudes matutinas.

1 *Ecce iam noctis tenuatur umbra:*
Lucis [illegible] *rutilans coruſcat.*
Niſib' totis rogitemus oēs
Cunctipotentem.

2 *Vt Deus noſter miſeratus: omnem*
Pellat angorem, tribuat ſalutem,
Donet et nobis pietate patris.
Regna polorum.

3 *Præſtet hoc nobis deitas beata. ut ſupra.*

Hymnus iſte eiuſdem eſt generis cū præcedente, carminiſq́ ſapphici & Adonii rectam ſeruat legem, præterquàm in primi uerſus ſecundo carmine: in cuius tertio loco ponitur tribrachus pro dactylo: At ſi quis dixerit lucis exortus rutilans coruſcat: & eandē ſeruauerit ſententiam & exactā carminis legem. In ſecūdi etiam uerſus ſecūdo carmine: ſpondeus primo loco collocatur pro trocheo. qđ quidem uitium carminis emēdaretur: ſi ita contexeretur. Pellat angorem tribuat ſalutem.

Eius author ignotus, quem tamen facile crediderim fuiſſe ſanctum Gregoriū: ob con-

tinuatam præcedẽtis hymni materiam & idem carmen in eo, noctis ambitionem deſcribit & propinquũ diei exortum. hortatur Deum, oremus: ut noxia omnia a nobis auferat, ſalutaria tribuat, & deniq; cœleſte regnum cõferat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Ecce iam noctis. Hic deſcribitur tempus iſtius hymni decãtandi: utpote in fine ipſius officii matutini & poſt pſalmos laudum. quod ferme contingit circa ipſum diluculum, quo noctis opacitas paulatim diſcedit, & diei aduenientis percipitur ſubluſtris & ſubrutila affulgentia.

2 In ſecundo uerſu. ut Deus noſter miſeratus omnem. Miſeratus participium: a uerbo deponente primæ coniugationis miſeror, aris, deducitur. quod ſignificat opem ferendo, alicuius miſeriam leuare, & accuſatiuo iungitur. Virgilius in Aeneide. O ſola infandos Troiæ miſerata labores. At uero miſereor uerbum etiã deponens ſed ſecundæ coniugationis. ſignificat ſuper alicuius miſeria moueri miſericordiæ affectu, præteritum habet miſertus: & potiſſimũ expoſcit genitiuum. Virgilius in Bucolicis. Nil noſtri miſerere: mori me denique cogis. In eiuſdem uerſus ſecundo carmine. Pellat languorem, tribuat ſalutem. Vt modo dictũ eſt: ſi id carmen eo modo legeretur ex uſu & more eccleſiaſtico. Pellat angorem, tribuat ſalutem. & tunc lenior ac ſuauior eſſet prolatio, ſi ſeruaretur carminis integritas & ſententiæ aptitudo. Eſt enim angor, oris, nomen a uerbo ango, is (qđ cruciare & uexare ſignificat) deductum: idem quod cruciatus, anxietas, anxietudo ſiue anguſtia cũ corporis tum animi. quem merito a nobis repelli oraremus: nam ubi inualeſcit, bonorum operum graue infert impedimentum. Quod & recte nos admonet Eccleſiaſticus dicens. Triſtitiam longe expelle a te: multos enim occidit triſtitia, & nõ eſt utilitas in ea. Quid autem languor ſignificet: omnibus eſt perſpicuum.

Eccle. 30.

Ad primam.

v. Ambroſius

Hymnus iſte uniformis eſt, & uno duntaxat genere carminis conſtans, ſcilicet iambico dimetro, duos pedes pro uno metro menſuraque peculiariter obti-

1 *Iam lucis orto ſidere*
Deũ p̃cemur ſupplices:
Vt in diurnis actibus
Nos ſeruet a nocentibus.
2 *Linguã refrenans tẽperet,*

Ne litis horror inſonet.
Viſum fouendo cōtegat:
Ne uanitates hauriat.
3 *Sint pura cordis intima:*
Abſiſtat & uecordia.
Carnis terat ſuperbiam
Potus cibique parcitas.
4 *Vt cum dies abſceſſerit*
Noctēque ſors reduxerit:
Mundi per abſtinentiam
Ipſi canamus gloriam.
5 *Deo patri ſit gloria*
Eiuſque ſoli filio.
Cum ſpiritu paracleto,
Et nūc & in ꝑpetuū. Amē.

nente. & iccirco a duabus cuiuſque carminis menſuris ſiue metris, dimetrū ab authoribus paſſim nuncupatur. Ipſum autem quatuor ſedibus atque locis cōpingitur ac coaleſcit. In primo quidem loco conſtituitur ſpondeus uel iambus, in ſecundo ſolus iambus. In tertio itidem ſpōdeus uel iambus, in quarto uero & poſtremo loco iambus uel pyrrhichius, ſecundum poſtremæ ſyllabæ ipſius carminis quantitatem & conditionem. Itaque quiſque uerſus iſtius hymni & conſimilium (nam quamplurimi hymnorum eccleſiaſticorū hac metri lege ſunt contexti, quin imo fere omnes) quatuor cōtinet huiuſmodi carmina, & quodque carmen octo complectitur ſyllabas, & duę ſyllabæ ſemper unum conſtituunt ipſius carminis pedem. Vnumquodque autem carmen huius generis, hypercatalecticum eſt, quod in eo neque abūdet ſyllaba neque deficiat. Et archilochium etiam dicitur, ab Archilocho, primo eius inuentore. De quo Horatius in arte poetica Archilochum ꝓprio rabies armauit iambo. Porro in toto hoc hymno, prædicti carminis regula ad unguem ſeruatur, præterquā in qnti uerſus poſtremo carmine, ubi tertio loco ponitur trocheus ꝓ ſpondeo, contra legē huius metri.

Eius author eſt ſanctus Ambroſius. in quo nos exhortatur quod exorto iam die rogemus deum ut per totū diei curriculum nos cuſtodiat a uitijs, detque diem ipſum in laude ſua perficere.

B ANNOTATIONES. In primo uerſu. Iam lucis orto ſidere. Hoc loco tempus exprimitur, quo ſoleat hymnus iſte ex ritu eccleſiaſtico cantari, qui officio primæ peculiariter eſt addictus. Illud autem officium circa ipſius ſolis exortum eleuationem ſuper nos, ſolet quotidie celebrari. Dicitur autem hic ſol per inſignem quandam excellentiam ſidus lucis, quod cęteris ſideribus ſit lucidior,

& totum hunc mundum ſua lampade illuſtret.

2 In ſecundo uerſu. Linguam refrenans temperet. Alludit hic ad hanc prophetæ orationem in pſalmo. Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circũſtantię labiis meis. Ita cum dicit. uiſum fouendo contegat, exprimit hanc pſalmi ad Deum orationem. Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Et ita ferme omnes hymnorum ſententiæ deprecatoriæ locum habent aliquem ſcripturæ ex quo ſunt deſumptæ, & cui conformitate ſenſus apte reſpondent. ut facile reprehendere poſſunt qui ſacris literis uel mediocriter ſunt inuerſati.

Pſal. 40. *Pſal. 118*

3 In tertio uerſu Abſiſtat & uecordia. Vecordia pro ſtultitia & ſtoliditate animi, recte hic ſumitur, ad bona opera inertis ac inepti. Dicitur enim uecors, quaſi ſine corde, q inſipiens eſt & ſtolidus, quod a ue particula negatiua, & nomine cor compoſitum eſt. Cor autem pro prudentia beneꝗ operandi ſcientia interdum ſumitur. ut apud Hieremiam. Audi popule ſtulte. qui non habes cor. Inde cor datum hominem dicimus prudentem & maturum.

Hiere. 5.

4 In quarto uerſu. Noctemque ſors reduxerit. Sors hic nõ pro fortuito rei euentu, aut parte quæ ſortiendo cuiquã euenit ſumitur. ſed pro ſucceſſione uiciſſitudineque temporis. cuius certa ſerie ac alternatione, diei ſuccedit hora nocturna. Et tunc deo gloriam canamus, rationabile eſt, quod eius munere diem totum tranſegerimus ſine incõmodo ac malo.

Ad tertiam.

idem.

Eodem genere carminis hymnus iſte conſtringitur, ſicut pręcedens. & ubique rectam ſeruat illius metri legem præterquam in poſtremo carmine tertij uerſus, in cuius tertio loco ponitur trocheus pro ſpondeo. quod quidem uitium tolleretur, ſi quis ita uerſum illum clauderet, nunc & per omne ſeculum.

Author eius eſt beatus pater Ambroſius, in quo ſanctum in-

1 *NVnc ſancte nobis ſpiritus*
Vnum patri cum filio:
Dignare prõptus ingeri
Noſtro refuſus pectori,
2 *Os, lingua, mens, ſenſus, uigor:*
Confeßionem perſonẽt.
Flãmeſcat igne charitas
Accendat ardor proximos
3 *Preſta pater pijſſime,*

Patrique compar unice,	uocat ſpiritum, ut dignetur no-
Cum ſpiritu paraclito,	bis illabi. hortatur deinde, ut &
Et nunc & in perpetuum.	corpore & aio diuinas pſonemus
Amen.	laudes, ac feruentem charitatis
	affectũ in proximos habeamus.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Nunc ſancte nobis ſpiritus. Quoniam hic primus uerſus intricatam & difficilem prima fronte habet ſtructuram atque cõtex tum, ita eſt ordinanda eius ſententia. O ſancte ſpiritus q es unum in ſubſtantia ipſi patri cum filio, dignare prõptus ac facilis ingeri illabique nobis, refuſus atque infuſus noſtro pectori ſiue animæ noſtræ. ut datiuus nobis, ad uerbum ingeri nectatur, & noſtro pectori, ad participium refuſus, quod ibi tantundem ualet atque illapſus uel infuſus. Cæterum ibidem dicitur ſpiritus ſanctus eſſe unum patri cum filio, quia unius ac eiuſdem eſt ſubſtantiæ & naturæ cum deo patre & filio, a quibus ineffabiliter ꝑcedit. Cum enim unica ſit & indiuidua diuina ſubſtantiæ, tribus ſuperdiuinis perſonis communis ac eadẽ: haud dubie ſpiritus ſanctus & patri & filio conſubſtantialis eſt, & utrique unitate ſubſtãtia coniungitur. Quod apte & accommodate per neutrum genus unum, hic inſinuatur, quod ipſum ſubſtantiæ eſt ſignificatiuum. quem admodum filius Dei ut ſeipſum unius & eiuſdem ſubſtãtiæ Cum Deo patre eſſe innueret: dixit. Ego & pater unũ ſumus. Non eſt autem admittendum quod ſpiritus ſanctus ſit unus patri cum filio. Nã ſermo ille indicaret unã eandemque eſſe perſonam ſpiritus ſancti cum patre & filio: quod maſculinum genus, perſonæ ſit inſinuatiuum. Illud autem nequaquam recipiendum eſt: cum inter ipſas tres diuinas perſonas ſit diſcretio perſonalis. *Ioan. 10*

2 In ſecundo uerſu Os, lingua, mens, ſenſus, uigor. Hæc quinque os, lingua, mens, ſenſus, uigor: ponuntur ad indicandum omnia quæ ipſius hominis ſunt, ſiue ad corpus ſiue animam pertinent. Os enim & lingua, & ſenſus: ad corpus attinent. mens autem & uigor ſiue uirtus animi: ad ſpiritum. Debet enim & caro in nobis & ſpiritus diuinas laudes perſonare: ut dicamus cum propheta. Benedic anima mea domino: & omnia quę intra me ſunt, nomini *Pſal. 102*

ſancto eius: Et confeſſio eo in loco non pro confeſſione peccatorum aut fidei accipitur: ſed pro confeſſione laudis, ut frequentiſſime in ſcriptura. Denique ignis ibidem pro ſpiritu ſancto recte ſumitur: qui ignis eſt ille cęleſtis,

Lucæ.12. quem dominus uenit mittere in terram, & corda noſtra terrena: & nihil aliud uult: niſi ut ſacer ille ignis in nobis ſuccendatur.

Ad ſextam.

1 *Rector potens uerax deus.*
Qui tēperas rerū uices.
Splēdore mane inſtruis
Et ignibus meridiem.

2 *Extingue flāmas litiū*
Aufer calorem noxium.
Confer ſalutem corporū,
Veramque pacem cordium.

idem Hymnus iſte, carminis iambici dimetri legem ubique obſeruat. In tertio tamen carmine primi uerſus uocalem habet alteri uocali continuo ſine colliſione præpoſitam, quod non paſſim cuique licet. Neque in quarto eiuſdem uerſus carmine trocheus tertio loco ponitur pro ſpondeo: ut putarent illi qui primam ſyllabā dictionis meridie crederent eſſe longam & ſecundam breuem. Nam ediuerſo prima eius ſyllaba breuis eſt & ſecunda longa: quare eo loco apte ponitur iambus. At uero primam datæ dictionis ſyllabā breuem eſſe & ſecundam longā: teſtis eſt Mart. in hoc carmine iambico ſenario. Inter repentes poſt meridiem buxos. Idem obſeruat Catullus in hoc uerbo meredio as, in hoc carmine phaleutio. Iube ad te ueniam meridiatum. Author eius: ſanctus Ambroſius. In eo diuinam laudat omnipotentiam a prouida ordinatione ac diſpoſitione temporum. oratque ut ardores concupiſcentiarum a nobis tollat: & ſalutaria tam corpori quam animæ tribuat, corpori quidem ſanitatem, animæ uero tranquillitatem.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Splendore mane inſtruis. Hoc in loco mane, non aduerbij ſed nominis locum tenet & ſignificationem. tempus enim matutinū ſignat, & accuſatiuus eſt. Sic & apud ſacram ſcripturam frequenter ſumitur in primo cap. Geneſeos. Sic & apud Perſium ponitur cum ait. Nempe hoc aſſidue? nam clarū iam faceſtras intrat. ubi mane nominatiuus eſt & adie-

ctiuo neutri generis annectitur.

2 In ſecundo uerſu. Extingue flammas litium. Hoc loco flamma, calor, ignis, ſumũtur (ut ita dixerim) in malam partem, pro commotione & uehementia noxiarum concupiſcentiarum militantium contra ſpiritum. quomodo & in ſacris eloquijs ſæpenumero accipiuntur. ut apud ꝓphetam. Omnes adulteri quaſi clybanus ardens. Et Paulus. In quo poſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. Denique Iacobus. Lingua ignis, uniuerſitas iniquitatis. inflammat rotam natiuitatis noſtræ inflammata a gehẽna. In eodem uerſu. Veramque pacem cordium. Pax quã dat hic mundus: non uera eſt pax ſed adumbrata & ſimulata. Non eſt enim pax impiis: dicit dominus. Pax uero quam deus confert, tranquillitas ſcilicet conſcientiæ, atque concordia cum deo, ſeipſo & proximo, uera eſt & ſyncera pax, ſummopereque expetẽda. de qua dicit pſalmus. Pax multa diligentibus legẽ tuã & nõ eſt illis ſcandalũ. Oſee.7 Ephe.6 Iaco.3. Ioan.14 Eſa.49 Pſal.118.

Ad nonam.

1 *Rerum deus tenax uigor.*
Immotus in te permanens
Lucis diurnæ tempora.
Succeſſibus determinãs.
2 *Largire clarum ueſpere.*
Quo uita nuſquam decidat.
Sed præmium mortis ſacræ.
Perennis inſtet gloria.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri regula apte coercetur. Author eius, ſanctus Ambroſius, in quo diuinam laudat prouidentiam ſua uirtute omnia conſeruãtem, & diei partes ſuis uicibus diſtinguentem. Orat ut item fœlicẽ & beatum uitæ exitum deus largiatur nobis, et poſt mortem ſanctam ac piam uitam æternam. Idem

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Rerum deus tenax uigor hic dicitur deus eſſe uigor tenax rerum: quoniam omnitenenti ſua uirtute cuncta conſeruat in ſuo tenore. In ſeipſo tamen permanet immotus: quia apud ipſum non eſt tranſmutatio nec uiciſsitudinis obumbratio, ſtabilisq; manens dat cuncta moueri. Demũ Dei tempora ſucceſsibus determinat: quoniã horis diurnis ſuas uiciſsitudines & ordinem aſsignat. Ordinatione enim ipſius (ut ait Pſalmus) perſeuerat dies. & alio loco. Fecit lunam in tempore: ſol cognouit occaſum ſuum. Iaco 1. Pſal. 118. Pſal.103

2 In ſecundo uerſu. Largire clarum ueſpere. Iſtius ſenſibi lis & temporalis diei ueſpere, etiam temporarium ac fluxum, utpote tempus ueſpertinum atque ſerotinum obſcurum eſt & atrum nam ob uicinum noctis crepuſculum & ſolis occaſum, paulatim decūbit in tenebras. Veſpere autem ſpirituale & myſticum, ſcilicet ſacer & beatus uitę exitus, qui nobis eſt ueſpera præſentis incolatus, eſt clarum & lucidum. quoniam ſuccedentem non habet tenebrarū horrorem, ſed lucidam regni cœleſtis habitationem, nullo fine claudēdam. Et in iſto claro ueſpere uita nuſquam decidit ſiue deficit. quia mors ibi amplius locum non habet, ſed immortalitas & perennitas eſt indeficientis uitæ. Poteſt itaque poſterioris uerſus ſecundum carmen de uita futura & alterius ſeculi intelligi, ſicut nunc expoſitum eſt. necnon & de uita præſenti. quam petimus hic ita a nobis tranſigi, ut ipſa nunquam decidat a rectitudine neque prolabatur in mortem animæ per peccatum ſed æterna nobis gloria deinde adueniat, quæ eſt præmium atque re

Apoc. 14. muneratio mortis ſanctæ. Qui enim in domino moriun-

Geneſ. 1. tur, beati ſunt, atque ſempiternam uitam in mercedē accipiunt. Inſuper & hic annotatione non eſt indignū, quod ueſpere nomen indeclinabile neutri generis, pro extrema diei parte, apud ſacram ſcripturam in frequēti eſt uſu. ut, factum eſt ueſpere & mane dies unus. Apud authores uero ſingularis literaturæ nō id nomen in uſu uerſatur, ſed ueſper, eris, ueſpera, æ, & ueſperum, i. quorum trium unūquodque ſignificat ultimam diei partem, cum iam noctis inſtat opacitas. quoniam eo tempore ſtella poſt occaſum ſolis exoriens (quæ ueſper a latinis dicitur, & ueſperis, & ueſpera, a Græcis uero heſperus) apparere ſolet. Exempla horum paſſim occurrunt.

Diebus dominicis, ad ueſperas.

Gregorius

Præſens hymnus carminis iābici dimetri regulā ubique exacte ſeruat, præter id quod in quarti uerſus primo carmine ſpondeum habet pro iambo in ſecundo loco. quod non eſt frequenter admittēdum. Author

1 *Lucis creator optime,*
Lucē dierum pferens,
Primordiis lucis nouæ
Mundi parans originem.
2 *Qui mane iunctū ueſperi*
Diem uocari præcipis,
Tetrum chaos illabitur.

Audi preces cum fletibus.
3 *Ne mẽs grauata crimine,*
Vitæ ſit exul munere
Dum nil perenne cogitat.
Seſeque culpis illigat.
4 *Cælo* [illegible]
Vitale tollat præmium
Vitemus omne noxium,
Purgemus omne peſſimũ.

eius, ſanctus Gregorius. In quo Deum laudat, ut lucis diurnæ & temporum creatorem atque diſpoſitorem. oratq́ ne mẽs noſtra peccatis oppreſſa exulet a uita cœleſti, ſed ita declinet peccata in præſenti ſeculo, ut in futuro æterni regni obtineat præmium, tranſeatq́ a morte ad uitam perpetuam.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Primordiis lucis nouæ. Deſcribitur hoc loco ab authore opus primæ diei, inter ſex illos dies, quibus in Geneſi mundus ſenſibilis creatus dicitur. Nempe primo die dixit Deus. Fiat lux, & facta eſt lux. & diuiſit Deus lucem a tenebris, uocauit lucem diem, & tenebras noctem. Et factũ eſt ueſpere & mane, dies unus, id eſt primus. Idcirco hic recte dicit primus uerſus, quod per lucis nouæ primordiæ Deus mundi parauit originem, quoniã ab ipſa luce inchoauit opus ſex dierum. Apte itidem & uere dicit ſecundus uerſus, quod Deus pr̨ceperit ipſum mane coniunctum ueſperi uocari diem. qm̃ ab illis partibus extremis, principio & fine, primus ipſe ſex dierum & reliqui oẽs, in Geneſi denominati ſunt.

2 In ſecundo. Qui mane iunctum ueſperi. Veſperi hic datiuus eſt huius nominis ueſper, eris, tertiæ declinationis, quod (ut paulo ante dictũ eſt) extremam diei partem ſignat. ut apud Statium. Sed ueſper opacus Lunares iam ducit æquos. Chaos autem apud antiquos confuſam ſignificabat rerum ante mundi formationem molem & congeriem, quæ ab eis omnium rerum ponebatur principium. Hic autem (ut ſæpe alias) pro tempore nocturno capitur, qđ ob tenebras & obſcuritatem, rebus cõfuſionẽ ingerit. *Geneſ. 1.*

4 In quarto uerſu. Cœlorum pulſet intimum. Hæc uerba pulſet & tollat, referri debent ad nominatiuum mens in p̄cedente uerſu expreſſum. ut ſenſus ſit. mens ergo noſtra feruenti oratione & meditatione aſſidua cœlos ipſos pulſitet ac penetret. æternæq́ uitæ brauium tandem ſibi uendicet & aſſequatur. Et uerbum tollere, non auferre hic ſignificat aut remouere, ſed accipere & comparare. ut & eo- *Luca. 19.*

Matt.20 in loco. Tollis quod non poſuiſti. Et tolle quod tuum eſt,& uade.

Ad completorium.

1 *TE lucis ante terminū,*
Rerum creator poſcimus
Vt ſolita clementia.
Sis præſul ad cuſtodiam.
2 *Procul recedant ſomnia,*
Et noctium phantaſmata.
Hoſtemq; noſtrū cōprime
Ne polluantur corpora.
3 *Præſta pater omnipotens*
Per ieſum Chriſtū dominū
Qui tecum in perpetuum
Regnat cum ſancto ſpiritu. Amen.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri lege & modo cōſtringitur: & in duobus primis eius uerſibus illū exacte ſeruat. præterquam in tertio carmine primi uerſus, ubi primo loco ponitur trocheus pro ſpondeo: contra huius metri normam. Tertius uero uerſus, ameter eſt ſine recta menſura. nam nullū quatuor eius carminū rectam obſeruat huiuſce metri regulā, ut cognoſcenti quantitates ſyllabarum & carminis rationem liquido conſtat.

In illo ad Deum dirigitur oratio, ut adueniente noctis crepuſculo ſit cuſtos noſter, & in nocturna quiete propellat a nobis inſomnio℞ illuſiones atq; nocturni ſomnii pollutionem, quæ hoſte noſtro ſuggerēte interdū contingit.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Te lucis ante terminum. Hic tempus inſinuatur, huic hymno cātando deſignatum, ut pote ipſius completorii, quod ante finem diei & in ipſo fere noctis crepuſculo ex eccleſiaſtica cōſtitutione exolui Deo debet.

In eodem uerſu. Sis præſul ac cuſtodia. Præſul dicitur qui aliis ad tutamen & præſidium præeſt, quorum cuſtodiæ & directioni inuigilat. ut cuiq; homini ſuus angelus bonus, præſul ac præſes eſt. Cuſtodia uero in actiua ſignificatione(ſicut & hic ſumitur)is dicitur, qui alium cuſtodit, illiuſque cuſtodiendi ſedulam curam gerit. Sunt & nonnulli, qui hunc primū uerſum ita finiūt. ſis præſul ad cuſtodiam. Et hi etiam recte legunt, nam neque carmen neque ſententia ob hanc mutationem uitiatur.

2 In ſecūdo uerſu. Et noctium phantaſmata. Phantaſma, græcum nomen eſt, ſignificās ſpeciem ſiue imaginem animo apparentem atque obiectam ſine rei exiſtentia. Vnde

phantaſmata noctium dicũtur uiſa nocturna, quæ nobis dormientibus atque ſomniantibus occurrũt. Et illa interdum illuſione hoſtis noſtri impura ſe obiiciunt & ad immũditiam pertrahẽtia. iccirco merito petere debemus illa Dei præſidio a nobis auerti. Quemadmodum etiam ut a corporũ pollutione nocturna præſeruemur, ſedulo orãdum nobis eſt. quoniam ubi illa hoſtis noſtri ſuggeſtione acciderit inter dormiendum, reddit hominem minus aptum ſçpius & indiſpoſitũ ad ſancti altaris celebrandum myſteriũ, ut ſatius ſit & tutius, ob auguſtiſſimi ſacramenti euchariſtiæ reuerentiam, die proxime illam ſequente ab eo contrectando & cõſecrando abſtinere, modo id commode & ſine offendiculo fieri poſſit. Quod & uetus lex nobis ſubinſinuat, cũ ait. Si fuerit inter uos homo qui nocturno pollutus ſit ſomno, egredietur extra caſtra, & nõ reuertetur priuſquã ad ueſperam lauetur aqua & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra. Si enim in ueteri & figurali lege ob pollutionem nocturnam cẽſebatur homo toto die proxime ſequente immũdus, & iubebatur ſequeſtrari ac ſeparari a cçterorum conſortio atque contubernio, unius diei ſpatio, quanto magis in noua lege & euangelica ubi ſanctiora & ſacratiora tractanda ſunt myſteria, poſtridie quam acciderit illius inquinamenti cõtagium, debet ſe homo immũdum reputare, & ob diuinorum ſacramentorum puritatem ac ſublimitatem ab illis tunc attrectandis humiliter ſe ſubtrahere ac ſegregare. Deute. 23

Diebus dominicis ad nocturnum matutinum, alius hymnus.

1 Primo dierum [illegible]
[illegible] mundus extat conditus:
Vel quo reſurgens conditor
Nos morte uicta liberat.
2 Pulſis procul torporibus
Surgamus omnes ocyus.
Et nocte quæramus piũ,
Sicut prophetam nouimus.
3 Noſtras p̃ces ut audiat,

Præſens hymnus metro iambico dimetro compoſitus eſt, & rectam eius ferre in omnibus locis obſeruat legem, prærerquam in iis ubi uocalis proxime uocalem in diuerſis dictionibus ſine colliſione cõſequitur. quod ubi frequens eſt, concinnitati carminis officit. & in is ubi trocheus pro ſpondeo primo loco, & ſpõdeus pro iambo ſecondo loco reponitur, quod inueſtiganti fa- S. Gregorius

cile occurret.

Author eius eſt ſanctus Gregorius. in quo nos exhortatur quod in ſacro die dominico ſurgamus nocte ad cãtandas Deo laudes, ut demum nos mundatos ab inquinamento carnis & ſpiritus perducat ad cœleſtia regna, ubi Perpetuo eius nomen laudemus.

ANNOTATIONES. In primo uerſu. Primo dierum omnium. Hic cõmendatur dies dominicus (quo hymnus iſte ad nocturnum cantari ſolet) a duobus potiſſimum myſteriis. Primum. quod ſi omnium dierum fuerit primus, ut ante ipſum nullus fuerit huius ſeculi dies, & inter ſex dies in Geneſi diſtinctos, quibus deus ſcribitur formaſſe hunc mundum ſenſibilem, dies dominicus primum obtinuerit locum, fueritque illorum ſex
Geneſ.1. etiam primus. Quod quidem facile ex ſcriptura conuincitur.

Suamque dextram porrigat.
Et expiatos ſordibus
Reddat polorũ ſedibus.
4 *Vt quique ſacratiſſimo*
Huius diei tempore
Horis quietis pſallimus.
Donis beatis muneret.
5 *Iã nunc paterna claritas*
Te poſtulamus affatim
Abſit libido ſordidans.
Omniſque actus noxius
6 *Nec fœda ſit uel lubrica*
Compago noſtri corporis,
Per quod auernis ignibus
Ipſi crememur acrius.
7 *Ob hoc redemptor quæſumus*
Vt probra noſtra diluas.
Vitæ perennis commoda
Nobis benigne conferas.
8 *Quo carnis actu exules*
Effecti ipſi cœlibes,
Vt Præſtolamur cernui
Melos canamus gloriæ

Nam requieuit Deus die ſeptimo ab omni opere quod patrauerat, cum iam expleti eſſent [illegible] dies operum Dei. Et dies ille ſeptimus iccirco nominatus eſt ſabbatum, [illegible] id eſt requies. Atqui ſi ante ſabbatum ſumantur continuo ordine ſex dies, primus illorum eſt dies dominicus, ſecundus, feria ſecunda, & tertius, feria tertia, & ita deinceps. Igitur primus dies quo mundus fuit conditus, & quo formata deſcribitur lux, ut in antepræcedente hymno dictum eſt, fuit dies dominicus. Secundum huius diei dominicæ myſterium hic expreſſum eſt, quod eo die Chriſtus reſurrexit a mortuis, & deuicta morte nos ab eius liberauit impio.
Marc.16 Quod etiam ex ſacra ſcriptura euadit perſpicuum. Nam ut dicit Marcus euangeliſta, Chriſtus ſurrexit a mortuis

mane prima ſabbati,id eſt prima dies poſt ſabbatum, eſt dies dominicus. Eſt igitur ille dies,etiam glorioſa Chriſti reſurrectione inſignitus & honoratus. Alia eiuſdem ſacræ diei ſacramenta hic prætermittuntur, quia non conueniunt propoſito.

2 In ſecundo uerſu. Surgamus oẽs ocyus. Hoc loco ocyus aduerbium eſt comparatiuum propoſitiuo poſitum, ut apud Virgiliũ in Bucolicis. Ille ubi me uidet, cõtra ocyus inquit. Ocyus inquam, id eſt cito ſiue uelociter. Caret autem poſitiuo, ſed ſuperlatiuum habet ocyſsime. quemadmodum & eius nomen a quo formatur, ſcilicet ocyor, nõ habet poſitiuum, ſed ſolum ſuperlatiuum ocyſſimus. Significat autem ocyor idem quod uelocior. Virgilius, Fugit licet ocyor Euro. & y græco in ſecunda ſyllaba ſcribitur, cum in omnibus quæ formantur ab eo.

Porro in eodem uerſu, accuſatiuus pium, uerbo quæramus annecti debet, & ad deum (qui clemens eſt & benignus) referri. Accuſatiuus uero prophetam cum uerba infinitiuo quæſiuiſſe ſubaudito iungendus eſt, ut hic ſit ſenſus. ſicut nouimus prophetam Dauid quæſiiſſe deum nocte. cum ait in pſalmo. media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. *Pſal.118*

4 In quarto uerſu. Donis beatis muneret. Legendum eſt hoc loco muneret, per m in prima ſyllaba & n in ſeconda, quod a munero, as, are, formatur, ſignificatque donare, & aliquo munere quempiam honeſtare. Expoſcitque accuſatiuum cum ablatiuo, ſicut & eius compoſitum remunerare. Nam ſiquis hic muneret per n in prima ſyllaba & m in ſecunda proferret a uerbo numero, as, is neque rectam ſeruaret ſentẽtiam, neq; legitimã carminis compoſitionẽ.

5 In quinto uerſu. Iam nunc paterna claritas. Nomine paternæ claritatis, recte intelligitur ipſe deus pater, qui eſt claritas & lux æterna, ut identica ſit illa oratio. Recte etiã ea nuncupatione deſignatur Dei filius, qui paterna ſiue patris diciturclaritas, nam ſplendor & imago eſt Dei patris. unde & ſacratiſſimus Dionyſius Ieſum appellat paternam lucem.

7 In ſeptimo uerſu. Nobis benigne conferat. Aliqui hoc loco legunt, nobis benignus conferat, quod licet nec ſen-

tentiæ nec carminis incommodet, duriorem tamen habet & difficiliorem prolationem, propter plurium conſonantium concurſum. Iccirco ſatius eſt ob ſuauiorem prolationem legere aduerbium benigne.

8 In octauo uerſu. Effecti ipſi cœlibes. Cœlebs eſt q ſe continet a carnis uoluptatibus, & caſtam degit uitam. Inde cœlibatus, uitæ continentia, & a carnali conſortio abſtinentia. Cernuus uero dicitur inclinatus & pronus, quaſi qui terram cernat, oculoſque ad eam deflectat. Virgilius in Aeneide. Erectoq; incumbit cernuus armo. Cum igitur noſipſos in terram proſternimus ante Deum, ut humilitatem animi corporis habitu demonſtremus, recte cernui eſſe dicimur. Demum melos neutri generis nomen græcum dicitur cantus ſuauitas & dulcis modulatio. Perſius. Cantare credas pegaſeium melos. Recipit declinationem fere ad modum ſecundæ declinationis nominum latinorum: & ablatiuum ſingularem facit in o, ſicut chaos habet chao. Ouidius in Metamorphoſi. Et noctem, noctiſq; Deos hereboque chaoque. Inde melodia dicitur dulcis cantus & ſuauis auditu, cuius penultima breuis eſt.

Diebus dominicis ad laudes matutinas.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri regulam integre ſeruat. Cuius licet ſoli duo poſtremi uerſus in nonnullis eccleſiis cantari ad laudes matutinas ſoleant, quoniam tamen totus apprime ſuauis eſt & admodũ elegans, neque prolixitate faſtidiẽs, totus etiam hic explicatus eſt. Et quoniam idem circa gallicantũ concini conſueuit, deſcribitur in eo multiplex utilitas & commoditas, quæ hominibus ab ipſo gallicinio prouenire ſolet. Quæcũque itaque hic de gallo et eius nocturno cantu dicuntur, ſenſibiliter ad literam atque corporaliter primum intelligenda ſunt,

1 *AEterne rerũm conditor*
Noctem diemque qui regis,
Et temporum das tẽpora
Vt alleues faſtidium.

2 *Præco diei iam ſonat*
Noctis profundæ peruigil,
Nocturna lux uiantibus
A nocte noctem ſgregans,

3 *Hoc excitatus lucifer*
Soluit polum caligine.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deſerit.

4 *Hoc nauta uires colligit,*
Pontique miteſcunt freta.
Hoc ipſa petra eccleſiæ
Canente, culpam diluit.

5 *Surgamus ergo ſtrenue,*	ut prima fronte d ſſ-rūtur. Deinde uero ad ſpiritualem transferēda ſunt intelligentiam, & in myſtico accipienda ſenſu quo nox & tenebrę, peccatum ſomnus uero, torporem et inertiam in peccato ſignat, lux autem diurna diuinæ gratiæ fulgorem indicat. Et gallus Chriſtum eius uero cantus, uocem Chriſti inſinuat, nos per euangelium & doctrinā apoſtolicam excitantis, ut excuſſo torpore noxio ad opus bonum euigilemus & exurgamus Quemadmodū perpulchre & apte Aurelius Prudētius ipſum galli cantum ad ſpiritualem traduxit ſen
Gallus iacentes excitat	
Et ſomnolentos increpat,	
Gallus negantes arguit	
6 *Gallo canente ſpes redit,*	
Aegris ſalus refunditur.	
Mucro latronis conditur,	
Lapſis fides reuertitur.	
7 *Ieſu labentes reſpice,*	
Et nos uidendo corrige.	
Si reſpicis lapſus cadunt	
Fletuque culpa ſoluitur.	
8 *Tu lux refulge ſenſibus,*	
Mentiſque ſomnū diſcute.	
Te noſtra uox primū ſonet,	
Et ore pſallamus tibi. Amē.	

tentiam & expoſitionem, in eo hymno qui inferius ſubiūgetur Ales diei nuncius lucem propinquam pręcinit. nos excitator mentium: iam Chriſtus ad uitā uocat qui huic hymno materiæ conformitate propemodum reſpondeat ac cognatus eſt.

Porro huius hymni materiam beatus Ambroſius iiſdē propemodū uerbis exprimit, in lib. 5. Hexameron cap. 24. cum ait, Gallus quaſi bonus cohabitator & dormientem excitat, & ſolicitum admonet, & uiantem ſolatur: proceſſum noctis canora ſignificatione proteſtans. Hoc canēte, latro ſuas relinquit inſidias. Hoc ipſe lucifer excitatus oritur, cœlumq; illuminat Hoc canente, mœſtitiam trepidus nauta deponit, omniſq; crebro ueſpertinis flatibus excitata tempeſtas & procella miteſcit. Hoc canente deuotus affectus exilit ad precādum, legendi quoque munus inſtaurat. Hoc poſtremo canente, ipſe eccleſię petra culpā ſuam diluit, quàm priuſquam gallus cantaret negando contraxerat: Iſtius cantu ſpes omnibus redit, ægris leuatur incōmodum: minuitur dolor uulnerum, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapſis Ieſus titubantes reſpicit: errantes corrigit. Denique reſpexit Petrum & ſtatim error abſceſſit: pulſa eſt negatio, ſecuta confeſſio Hæc Ambro-

Ambroſius ſius. Ex quo ſumitur côiectura, aut beatum Ambroſium hunc hymnum(ut & nonnullos alios)cōtexuiſſe,aut eius authorem, hunc Ambroſii locum uidiſſe, & ex eo totam ſumpſiſſe ſententiam præſentis hymni.

1 ANNOTATIONES In primo uerſu. Et temporum das tempora. Dicitur Deus, temporū dare tempora, quoniam alternationes facit & uiciſſitudines temporum: diei ſcilicet & noctis. ut huiuſmodi uariatione, immutatione, alternaq́ illorum ſucceſſione tollatur faſtidium, quod nobis inferretur ſi unius duntaxat ſortis & conditionis tempus iugiter haberemus Si enim cōtinuus foret ſine nocte dies: id ſane tædium nobis ingereret, & tāto magis, ſi perpetua nobis eſſet nox ſine die. Nunc uero cum diei ſuccedit nox, itidem & nocti dies, huiuſmodi uiciſſitudine ſuſtollitur nobis omnis faſtidii occaſio.

2 In ſecundo uerſu. Præco diei iam ſonat. Præco hic dicitur gallus, auis domeſtica & nota, quoniā ſui cantus prǫconio diem propinquam nunciat. Idem etiam noctis profundæ eſt peruigil, quoniam nocte intempeſta cum cæteras animantes ſopor altus habet, uigil excubat, ut ſtatis ac certis horis cantum ædat. Idem quoque nocturna lux eſt uiantibus, quantum ad munus & officium, ꝙ noctu iter agentibus nocturnas ſignificat horas. perinde atque interdiu uiam carpentibus lux ſolis eas inſinuat conſpicantibus ſolem, temporiſq́ decurſum annunciat. Denique idē diei præco a nocte noctem ſegregare memoratur, quoniā priorem noctis partem a poſteriore, ſuo cantu dirimit ac diſſeparat, per inditam illi a diuina ꝓuidentia notā quandam & ſignaculum diſcretionis ac intelligentiæ, qua ordinatiſſime iiſdem noctis temporibus in cantum erumpit, quaſi noctis diſcretor Quare non immerito ſciſcitatur de

Iob.38. eo beatus Iob. Quis dedit gallo intelligentiam?

3 In tertio uerſu. Hoc excitatus lucifer Stella illa matutina quæ ſolis exortum ſuo ſplendore ut nuncius prǫuenit, humano uulgarique more hic dicitur excitari per ipſum die, præconem, quaſi prius ſopore fuiſſet depreſſus, & galli cantu excitus ſe præpararet ad ortum. quoniam paulo poſt tempus gallicantus, lucifer exoritur & cœlum ipſum Nocturna caligine purgat. Tūc itidem omnis malefacto-

rum caterua nocendi finem facit, quoniam qui male agit, odit lucem: & male agẽdi tenebris audacia creſcit In ipſo autem gallicantu diem uicinum nunciante, fures, ſicarii, latrones, noctis opacitate nocẽdi occaſionem ante nacti, a ſuis deſiſtunt maleficiis lucis propinquitate deterriti. Quod & Prudentius in hymno ſupradicto (qui etiam eſt ad gallicantum) hoc modo expreſſit. Ferunt uagantes dęmonas, lætos tenebris noctium, gallo canente exterritos, ſparſim timere accedere.

4 In quarto uerſu. Hoc nauta uires colligit. Nocturno tẽpore, ingruentes mari tempeſtates ob negatum lucis diurnæ beneficium, magis formidantur a nautis. Iactati igitur grauibus procellis intempeſta nocte, cum gallicantũ audiunt nautæ. uires animũq; reuocant, ob ſperatæ diei propinquitatem. Adde q; ſedatior fieri plęrunque ſolet tempeſtas, & muteſcere uentorum fragor ac procellarum fremitus, circa diluculum. Porro per petram eccleſiæ hoc loco ſanctus Petrus intelligitur, ob ſoliditatem fidei & confeſſionis Chriſti, cum ab eo interrogaretur quem eum eſſe diceret, id nomen iure ſortitus Is autem canente gallo culpam trinæ negationis Chriſti fletu diluit, quoniam audito galli cantu recordatus eſt uerbi domini quod ante dixerat. antequam gallus cantet, ter me negabis, & egreſſus foras fleuit amare. Idem quoque & Prudentius in loco iam dicto ſic expreſſit. Fleuit negator denique. ex ore prolapſum nefas. Cãtuque galli cognito peccare iuſtus deſtitit. Matt. 16. Matt. 26

5 In quinto uerſu. Surgamus ergo ſtrenue. Monemur hoc loco a ſomnolentia peccati deſſidiaque exurgere, ex ipſo galli cãtu ad hoc excitati. quemadmodum etiam nos admonet beatus Paulus. Hora (inquit) eſt iam nos de ſomno ſurgere. Et rurſum alio in loco. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Vnaquęque enim harum & conſimilium ſcripturæ ſanctæ exhortationum, ſpiritualis eſt galli cantus, inſonans auribus noſtris. Roma. 13 Ephes. 5.

6 In ſexto uerſu. Gallo canente, ſpes redit. Spes inquã euadendi cuiuſpiam periculi, quod horrida noctis opacitas reddidit grauius & formidabilius. Tunc etiã ægris ſalus inſtauratur, qm̃ morbus nocte ingraueſcens, ſępenumero circa diluculum fit leuator, cum abeunte nocte (quę ipſis

ſomno deſtitutis fuit tædioſa (optata diei lux emicare cœperit. Rurſum tūc mucro latronis conditur, uaginaque reponitur, ꝙ ob diei aduentum a latrocinio uel inuitus latro ceſſet. Denique tūc lapſis fides reuertitur, ut beato Petro qui ante negando prolapſus, per gallicantum ad fidem reuocatus eſt.

7 In ſeptimo uerſu. Ieſu labantes reſpice. Crediderim potius hoc loco, labantes, ſiue cadentes eſſe legendum. & ob uicinitatem uocabuli & ſignificationis, factam eſſe unus uocabuli in alterum commutationē. Nam labor, eris, deponens uerbum primam ſyllabam habet longam, quare ſecundo loco conſtituitur ſpondeus pro iambo. labo uero labas, habet primam breuem, & ergo aptum componit ſecundo loco iambum.

8 In octauo uerſu. Si reſpicis lapſus cadunt. Aliqui hoc loco proferunt, ſi rerum aptam continet ſententiam, ſed uitiat carmen, quia ſpondeū quarto loco collocat pro iambo. Secundus uero neque rectam tenet ſententiam, neque ſatis cohærentem cum præcedentibus. Quis enim aptum iudicet eſſe ſenſum, ꝙ ſi reſpiciat nos Chriſtus, lapſi cadūt? cum potius benigno eius intuitu lapſi erigantur. Rurſum qui lapſi ſunt, quomodo iam cadūt, cum idem ſit labi & cadere? Satius igitur fuerit dicere, ſi reſpicis, lapſus (id eſt peccata & culpæ quibus prolapſi ſumus) cadunt atq; deſtruuntur. & tunc rectum ſeruabitur carmen atque ſententię aptitudo.

Feria ſecunda ad nocturnum matutinum.

S. Ambroſius

8 Pręſens hymnus, carminis iābici dimetri legem ubiq; ſeruat, præterquā in quarti uerſus poſtremo carmine, ubi tertio loco trochęū habet pro iambo. In eo fit ad Deum deprecatio: ut ſurgentibus ad diuinas laudes adeſſe uelit ad ſuum lumē infundere, quo depellantur tenebræ uitiorum.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Te lingua pri-

1 Somno refectis artub⁹,
Spreto cubili ſurgim⁹.
Nobis pater canentibus
Adeſſe te depoſcimus.

2 Te lingua primū cōcinat,
Te mentis ardor ambiat.
Vt actuum ſequentium
Tu ſancte ſis exordium.

3 Cedant tenebræ lumini:
Et nox diurno ſyderi.
Vt culpa quā nox intulit,
Lucis labaſcat munere.

4 *Precamur iidẽ ſupplices,*
Noxas ut omnes amputes.
Et ore te car[illegible]
Landeris [illegible]

mum concinat. Ex hoc loco id accipiatur documentum, qd ualde ſalutare eſt & commendabile cum primum demiſſo ſtrato ſurrexerimus, antequã quippiam operis moliamur: Deo laudes perſoluere & preces fundere, atq; ab oratione auſpicari diurnum noſtrum opus: ut oĩa quæ deinde facturi ſumus, a Deo dirigantur in bonum finem & exitium. Petiuit ſiqdem & ꝓpheta in pſalmo, ſuorum operum a Deo directionem, cũ ait. Et ſi ſplendor dñi Dei noſtri ſuper nos, & opera manuum noſtraꝝ dirige ſuper nos, & opus manuum noſtrarum dirige. In eiuſdem quoq; uerſus ſecundo carmine, ambiat uerbũ non circundare aut circũplecti ſignat, ſed deſyderare & ardenter concupiſcere. Petit enim ea oratio ut noſtræ mentis amor feruidus Deum ardenter affectu proſequatur & deſideret: ut quemadmodum ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita anima noſtra ad Deum. *Pſal.89.* *Pſal.41.*

3 In tertio uerſu. Cedant tenebræ lumini. In hoc loco & hymnis ſequentibus, lumen & tenebras non ſolum corporaliter pro luce diei & tenebris noctis, ſed & ſpiritualiter accipere debemus, lumen quidem pro fulgore diuinæ gratię, opereq; uirtutum, & tenebras pro nocte peccati & mentis cęcitate. Qũo & Apoſtolus accipit, cum ad Rom. ſcribit. Abiiciamus opera tenebraꝝ, & induamur arma lucis. Et ad Epheſ. Fuiſtis aliqñ tenebræ, nunc aũt lux in dño. In eiuſdem quoq; uerſus quarto carmine, non labeſcat dicendum eſt (ut faciunt plęrique) ſed labaſcat, quod a labo, ãs, adiecta co ſyllaba ad ſecundam perſonam deductum primam habet ſyllabam breuem, ſicut etiam ſuum primitiuum, labeſco enim, latinum non eſt. cum non habeatur uerbum labeo, es, in uſu, a quo formetur, neque a uerbo labor, eris, formari poſſit. Eſt autem labaſcere, cum impetu deorſum ruere, deficere atque proſterni. *Rom.13.* *Epheſ.5.*

4 In quarto uerſu. Precamur iidem ſupplices. Hoc loco ꝓnomen iidem pluralis debet eſſe numeri, & referri ad adiectiuum ſupplices in eodem caſu: & proinde duplo i, ſcribi, ut primam habeat longam ſecundum carminis exigentiam. Nam ſi intelligatur eſſe neutrũ ſingulare, accuſatiui

caſus, & ſimplo i, ſcribatur, haberet primam ſyllabā breuem, & pyrrhichius in ſecundo cōſtitueretur loco, quod huic carmini nequaquam conuenit: Aptior etiam eſt ſenſus hoc quàm illo modo.

Eadem feria ſecunda ad [redacted]peras.

1 *Splēdor paternæ gloriæ*
De luce lucem pferens.
Lux lucis & fons luminis:
Dies diem illuminans.
2 *Veruſque ſol illabere:*
Micans nitore perpeti.
Iubarque ſancti ſpiritus:
Infunde noſtris ſenſibus.
3 *Votis uocemus te patrē,*
Patrem perennis gratiæ:
Patrem potentis gloriæ,
Culpam releget lubricā.
4 *Cōfirmet actus ſtrenuos:*
Dentem retundat inuidi
Caſus ſecundet aſperos
Donet gerendi gratiam.
5 *Mentē gubernet et regat*
Caſto fideli corpore.
Fidelis calore fe rueat,
Fraudis uenena neſciat,
6 *Chriſtuſq; nobis ſit cib⁹,*
Potuſq; noſter ſit fides.
Læti bibamus [redacted]
7 *Lætus dies hic tranſeat,*
Pudor ſit ut diluculum.
Fides uelut meridies,
Crepuſculum mēs neſciat.
8 *Aurora curſus prouehit*
Aurora totus prodeat.
In patre totus filius,
Et totus in uerbo pater.

Præſens hymnus, carminis iābici dimetri modum & formā accurate obſeruat: præter id qđ in quarto carmine ſexti uerſus trocheū habet primo loco pro ſpondeo (eſt eni nominis ebrietas, ſecūda ſyllaba ſine controuerſia, breuis) qđ fit præter huius metri legem. In eo fit ad Dei filiū oratio ut ſuo lumine nos illuſtret, peccata nr̄a repellat, & uirtutes in nobis adaugeat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Splendor paternę glorię Omnes iſtę ſunt filii Dei denominationes, qui eſt ſplendor gloriæ patris, ut ait Paulus. Idem quoq; de luce eſt lucē pro ferēs, qm̄ de ſeipſo qui uera eſt lux, ſpūm ſanctum ueram etiā lucem producit. Chriſtus itidē eſt lux lucis, qm̄ lux eſt de luce, filius de patre. Inſuper ipſe eſt fons luminis: nam origo eſt & principium oīs illuminationis in creaturas propagatæ. Illuminat enim omnem hoīem ueniētem in hunc mundū. Demum idem eſt dies diem illuminans: nam ſpūalis eſt lux, ſua claritate mētes humanas & angelicas etiā lucidas & iccirco diei noīe hic ſignificatas, Illuminans.

Hebr. I.

Ioan. I.

2 In ſecūdo uerſu. Micans nitore perpeti. Hoc loco dictio

perpeti,ablatiuus eſt ſingularis nōis adiectiue perpes,etis: idem ſignans qđ perenne ac perpetuum,referturq; ad nomen ſubſtantiuū nitore Quare non eſt opus eo loco proferre perpetim aduerbium:qm̄ per nomen illud,& carmē & ſententia aptius quadrat.

3 In tertio uerſu.Culpam releget lubricam.Verbū releget a relego relegas,formatur & oritur, qđ ſignificat in exiliū mittere,expellere & abiicere, penultimamq; ſyllabā habet ꝓductam.Neque eo loco legat quiſpiam, religet lubricā. qm̄ id uerbum ex re & ligo,as, deductum,neque ſniç con gruit neque carmini,cum penultimam habeat breuē.Supra dictum aūt uerbum & ſequentia tertiæ perſonę,ad iu bar ſancti ſpiritus ſunt referenda,non aūt ad ꝓnomen tu, quod filium Dei monſtrat noſtrum patrem & authorem, nam diuerſæ ſunt ab illo perſonæ.

4 In quarto uerſu.Confirmet actus ſtrenuos.Non hic cōformet dicendū eſt, ut nonnulli habent libri neque informet,ut habēt alii. qm̄ neutrum eorum uerboꝝ adaptatur ſententię conuenienter,& omnium(credo)iudicio uerbū confirmet,accommodatiorem reddit ſenſum. Conſimili quoque modo in eiuſdem uerſus tertio carmine,caſus ſecundet aſperos,uerbum ſecundet a ſecundare qđ eſt proſperum facere ꝓficiſcitur, & accuſatiuū expoſcit. ut Deus hæc mea cœpta fecundet.inde ſecundus,a,um: proſper. Neque ibidem fœcundet legendum eſt a uerbo fœcundo as,quod eſt fœcundum facio.qñquidem hoc uerbum neque ipſe conuenit ſententiæ neque legi carminis.

6 In ſexto uerſu.Bibamus ſobriam ebrietatem ſpūs. Ebrietas carnis & temulentia, ſobria non eſt, ſed ſobrietati uel maxime aduerſa. Ebrietas uero ſpūs.i.exuberantiſſima & profuſiſſima ſuauitas interna(quam ſentiunt pię mentes cum ſyncero amoris & meditationis affectu Deo coniun guntur)ſemper habet annexam ſibi ſobrietatem ut indiuiduā comitem. Porro ad hāc ebrietatē ſpūalem ſummopere expetendam, inuitat omnes dulciſſimus ille ſponſus in canticis amatoris,dicens.Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi.Eandem quoque cōmendabilem ebrietatem ſenſit ꝓpheta : cum eructauit in pſalmo illud canticum, quàm magna multitudo dulcedinis tuæ dñe: *Canti.5.* *Pſal.30.*

quam abſcondiſti timentibus te. Et rurſum in alio loco.
Pſal 30. Guſtate & uidete, quõ ſuauis eſt dñs. Salomon quoque in
Sap 12. libro Sapientiæ eandem expreſſit, cum ait: O quam bonus & ſuauis es domine ſpiritus tuus in omnibus.

7 In ſeptimo uerſu. Lætus dies hic tranſeat. Noie diei hic tota preſens uita recte accipitur, in qua partes aſſignat ſpirituales: diei ſenſibilis partibus ſimilitudine quadam reſpõdentes. ut. ſ. pudor. i. caſtitas animi & corporis: ſit exordium bonoꝝ operum & quaſi diluculum fides aũt nullis fuſcata tenebris ſit ut meridies, qui clariſſimus eſt. Nullũ uero ſit mentis noſtræ crepuſculum finiſq́ diei, ſed iugiter in lumine fidei & bonorũ operum permaneat, expers noctis & tenebrarum peccati.

8 In octauo uerſu Aurora curſus prouehit. A ſenſibili aurora hic ad itellectualem & ſpũalem auroram. ſ. Chriſtũ. fit manuductio. Sicut (inquit) aurora uiſibilis nunc curſum ſuum accelerat, feſtinatque ad ortũ, ita Chriſtus qui uiſitauit nos oriens ex alto per incarnationis myſterium, depulſa nocte mũdo ut myſtica aurora illucens, totus ad nos per benignitatem prodeat. Ipſe quidem Dei filius to-
Ioan. 14. tus eſt in patre (ut ipſe in euangelio teſtatur) totus etiam pater in filio, per ineffabilem diuinarum perſonarum immeationem atque imanentiam.

Eadem fer. 2 ad ueſp.

1 *Immenſe cœli conditor*
Qui mixta ne cõfũderẽt
Aquæ fluenta diuidens,
Cœlum dediſti limitem.

2 *Firmãs locum cœleſtibus,*
Simulque terræ riuulis.
Vt unda flãmas temperet,
Terræ ſolum ne diſſipent.

3 *Infunde nunc piiſſime,*
Donum perennis gratiæ.
Fraudis nouæ ne caſibus,
Nos error atterat uetus.

4 *Lucem fides inueniat,*
Sic luminis iubar ferat.
Hæc uana cuncta terreat,
Hãc falſa nulla cõprimãt.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri lege omnibus in locis recte obſeruata cõponitur. In eo cõmendat author Dei uirtutem imenſam. ab opere ſecũdæ diei, petitq́ gratiam in bono perſeuerandi nobis dari ſimul & fidẽ rectã atq́ ſyncerã.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Immenſe cœli conditor. Hic laudatur omnipotens Dei uirtus ab opere ſecũdę diei
Geneſ 1. creationis reꝝ, quo in Gñ ſcribitur Deus feciſſe firmamẽtum in medio aquaꝝ, & illius interſtitio diuiſiſſe aquas q̃ ſunt ſub

firmamento ab ijs quæ ſunt ſuper firmamentum. Et apte admodum præſens hymnus, illius operis ſecundæ diei meminit. Nam in officio eccleſiaſtico canitur in ſecunda feria, quæ ſecundus eſt dies hebdomadæ, & reſpondens ordine ac nomine ſcdæ diei creationis mũdi. Quẽadmodum duo hymni ſuperius expoſiti, ut puta Lucis creator optime, lucem dierum proferens, & primo dierum omniũ quo mundus extat conditus, dicti ſunt cantari die dominico, quoniam opus primæ diei ſcilicet formationem lucis exponunt. quæ quidem prima dies, ipſi dominicæ etiam certo reſponſu, aptaq; proportione accõmodatur.

In eodem uerſu, nonnulli legunt ſecundum eius carmẽ per uerbum ſingulare confunderet, alij uero per uerbum plurare confunderent, & utrique recte. nam manente eadem ſententia: ſingulare uerbum ad aquam referri poteſt, plurale uero ad fluenta. Sic & in ſecundo uerſu quartum carmen aliqui claudunt uerbo ſingulari diſſipet: quod referunt ad nominatiuum unda, alii uero uerbo plurali diſſipent: quod ordinant cum nominatiuo plurali flammæ, ſubaudito ac repetito. Et quamuis uterque ſenſus ſatis ſit congruus, poſterior tamen uidetur huic loco conuenientior.

3 In ſecũdo uerſu. Vt unda flammas temperet. Hic author ipſe ſi eam particulam intelligat (ut uidetur) de aqua ſuper cœlos poſita, ſecutus uulgatam multorum ſententiam, dicit a Deo conſtitutas eſſe aquas ſuper firmamentum, ut temperent æſtum atque calorem ſiderum ne cœlos ipſos exurant. Quæ quidem ratio philoſophiæ naturali non uſquequaque eſt conſona: cum orbes cœlorum non ſint nati incaleſcere, neque poſſint incendio conflagrare, ut etiam in ſecundo libro Damaſceni de fide orthodoxa capite ſeptimo annotauimus. Iccirco ea clauſula ut unda flammas temperet, ad aquam quæ ſub firmamento eſt, potius eſt referenda: temperantem flammas aſtrorum ne illæ terram amburant. Sane ꝙ ſuper cœlos collocatæ ſint aquæ, ſcriptura multis in locis teſtatur. Quam autem ob cauſam illic poſitæ ſint, non oportet nos curioſius eſſe ſolicitos. ſed id ſolum fateri, ipſas ibidem conſtitutas eã ob rationem, quam deus nouit, qui nihil in hoc ornatiſ-

ſimo mundi opificio ſine ratione & fruſtra diſpoſuit, cũ omnia in ſapientia feciſſe perhibeatur.

Pſal.103 3 In tertio uerſu. Fraudis nouæ ne caſibus. Petit hęc oratio perpetuum diuinæ gratiæ munus: ne antiquus error præteritorum malorum nos opprimat per nouas dæmonis fraudes: neue ex tranſactis malis praua conſuetudine inducamur ad noua peccata perpetranda. Peccatum (inqt Gregorius) quod per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere mox ad aliud trahit.

4 In quarto uerſu. Hæc uana cuncta terreat. Hæc fides luce diuina refulgens: cuncta uana & ſuperſtitioſa explodat, hanc etiam fidem nulla falſa dogmata aut hæreticorum figmenta opprimant.

Feria tertia, ad nocturnum matutinum.

Præſens hymnus, carminis iãbici dimetri regulam ubique & quidẽ rectiſſime ſeruat. In eo fit inuocatio filij Dei: ut a nobis expellat cæcitatem mentis & pigritiam bene agendi.

1 *Conſors paterni luminis:*
Lux ipſe lucis & dies.
Noctem canendo rumpimus:
Aſſiſte poſtulantibus
2 *Aufert tenebras mentiũ:*
Fuga cateruas dæmonum.
Expelle ſomnolentiam,
Ne pigritantes obruat,
3 *Sic Chriſte nobis omnibus.*
Indulgeas credentibus,
Vt proſit exorantibus
Quod præcinentes pſalimus.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Conſors paterni luminis. Hoc in loco dei filius dicitur conſors paterni luminis: quoniam ipſe de patre prodit p generationem æternam atque emanat, ut lumen de lumine, ut lux de luce, & a Sapiente dicitur

Sapien. 7. eſſe candor lucis æternæ. Et quoniam filius patri conſubſtantialis eſt, connaturalis & coeſſentialis: communicat cum patre in lumine diuinitatis, & eandem cum eo habet lucem deitatis communem. Eſt enim Deus pater lux, & filius etiam lux. non tamen alia lux pater, alia filius: ſed omnino eadem. quoniam lucis nomen hic naturam indicat, non perſonam. Dicitur inſuper ipſe filius Dei lux lucis, quia lux eſt de luce & Deus de Deo, ut ante eſt dictum. denique & dies hic nominatur, qa huius mundi claritas eſt ſpiritualis, propulſata nocte errorum

& ſuperſtitionum : lumen ueritatis & agnitionem ueri Dei huic mundo manifeſtans. Vnde in euangelio ſe diem nominat: cum ait. Siquis ambulauerit in die: nō offendit. Ioan. 11.

2 In ſecundo uerſu. Expelle ſomnolentiam. Nomine ſomnolentiæ, ignauia animi & ſocordia (quæ ſpiritualis eſt & noxia ſoporulentia) non inepte accipitur. licet & idem de corporali ſomnolentia recte intelligatur. hæc enim cum in omnibus operibus noſtris, tum maxime in diuinis celebrandis officijs eſt fugienda, in quibus cum uigili excitatoq́ corpore etiam uigil animus Deo eſt exhibendus.

3 In tertio uerſu. Indulgeas credentibus. Hic indulgere, ſignificat peccatorum ueniam dare. quæ ſignificatio in eccleſiaſtico uſu eſt frequens, extra illum uero non uſurpanda, quoniam apud probatos authores nequaquam inuenitur. Eodem etiam loco accommodate hic hymnus præcini dicitur & prius quam alia cantari: quoniam ante officij matutini pſalmodiam cantatur ad nocturnum.

Eadem feria tertia, ad laudes matutinas.

1 *Ales diei nuncius*
Lucem propinquam præcinit.
Nos excitator mentium
Iam Chriſtus ad uitam uocat.

2 *Auferte clamat lectulos,*
Aegros, ſopore deſides.
Caſtique recti ac ſobrii.
Vigilate, iam ſum proximus.

3 *Ieſum ciamus uocibus,*
Flentes, precantes, ſobrij.
Intenta ſupplicatio
Dormire cor mundum uetat.

Tu Chriſte ſomnum diſcute,
Tu rumpe noctis uincula.
Tu ſolue peccatum uetus,
Nouumque lumen ingere.

Hic hymnus, metri iambici dimetri lege conſtituitur: eamque adamuſim exacte ſeruat. Cæterū in ſecundi uerſus quarto carmine primum locum occupat anapeſtus, ibi pro ſpondeo poſitus quòd uterque earum ęqua numero habeat prolationis ac ſyllabarum tempora. Neque id uitioſum cenſeri debet. ſed interdū in hoc genere carminis in primo aut tertio loco ubi ſpondeus habere poteſt ſedem, ipſum ſpondeum anapeſto commutare: & elegās eſt & uenuſtum. Quinimmo & in carmine hexametro id nonnūquam factitarunt poetæ, ut Virgilius in Georgicis. Fluuiorum rex Eridanus campoſque per omnes. ubi primo loco anapeſtus conſtituitur. Pruden.

Author eius, Prudentius. apud quem hymnus iſte inſcriptus ad gallicantum: longe copioſior eſt & diffuſior, & multo plures complectens uerſus. ut liquido conſtat inſpectanti opera eius, emiſſa in lucem ſtudio & induſtria Aldi Manutii, uiri utique de re literaria optime meriti. Et certe talia ſunt ipſius Prudentij opera, & talis ipſe author: ut imprimis dignus ſit a Chriſtianis legi. quòd in ipſo & ſermo ipſe ſit cultiſsimus, & carmen cuiuſuis generis elegantiſſimum, & quod plurimi fieri debet, ſententia Chriſtianæ pietati ac religioni maxime conformis. nihil in eo quod caſtas & pias offendat aures inuenias, nihil quod deorum (ne dicam dæmonum) nomina, flagitia & ſcelera commemoret. Itaque ſi commendantur apud gentiles, qui hymnos & odas in ſuorum deorum laudem conſcripſerunt, ut apud Græcos Orpheus & apud Latinos Horatius: nonne maiore commendatione apud Chriſtianos ſunt digni qui in ueri Dei uenerationem pios & religionis plenos modulati ſunt hymnos? inter quos Prudentius, noſter primũ fere locum obtinet. Rurſum ſi diligenti ſtudio decantarunt ethnici ſuos hymnos, ut quos putarunt Deo celebrarent, nonne uigilantiore opera & diligentiore cura, nos quibus diuino indultu lux ueritatis infulſit, debemus Deo uero hos hymnos concinere? Faceſſant igitur odæ horatianæ, ualeant Dianæ laudes & Veneris, Cupidiniſque, atque in earum locum ſuccedant piis hymnis cõſcripta Dei & ſanctorum præconia. Hunc denique Chriſtianum authorem & quidem probatiſsimum, potius lectitẽt Chriſtiani, quàm impura poetarum carmina uenerem olentia, & deorum gentilium (qui in ore Chriſtiani, ſi Hieronymo credimus, ſonare non debent) facinora & fraudes buccinãtia. de quibus recte dixerim illud pſalmi uerbum. *Pſal. 118.* Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua. Nam eloquia domini, eloquia caſta. Quorum caſtitatem & puritatem, quàm proxime imitatur atque refert in ſuis operibus noſter Prudentius. Supradicti tamen hymni, ſolum quatuor uerſus hic poſiti ſunt, quod ij ſoli in uſu eccleſiaſtico (cui noſtra deſudat opera) cantari ſoleant. Qui uero integrum deſiderat hymnum legere, eum in ſuis operibus (quæ paſſim omnibus ad manum ſunt)

perquirat & euoluat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Ales,diei nun cius.Per alitem,diei nũcium:hoc loco accipiendus eſt gal lus gallinaceus. cui id natura inditum eſt, ut tanquam diei prænuncius:eius aduentum ſuo cantu denunciet,un de de illo Virgilius.Excubitorque diem cantu prædixerat ales.Et de eodem Ouidius.Non uigil ales ibi criſtati cantibus oris:euocat auroram. Hanc autem galli cõditionẽ a ſommo excicatricem, apta metaphora accõmodat hic author ad Chriſtum, aſſidua admonitione ſcripturæ nos ut a ſomno peccati ſurgamus & uigilemus excitantem.

2 In ſecundo uerſu.Auferte clamat. Siquis percontetur, ubi talia nobis excitatoria uerba Chriſtus ingerit ac inculcat:reſpondendum illi eſt,in euangelio:cum dicit. Vigilate itaque:quia neſcitis diem neque horam. Et iterum. *Matth* 25.
Vigilate ergo, quia q̃a hora non putatis: filius hominis *Luce* 12.
ueniet. Et per Petrum apoſtolum nos hortatur. Sobrii 1.*Pet*.5.
eſtote ac uigilate Rurſum per beatum Paulum nos admo *Roma*.13.
net quòd hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, nox enim *Eph*.5.
præceſſit:dies autem appropinquauit. Denique per eundem.Surge qui dormis & exurge a mortuis & illuminabit te Chriſtus.

3 In tertio uerſu Ieſum ciamus uocibus. Verbũ,ciamus, hic poſitum,& per ſolum c ſcribendum: quartæ coniugationis eſt & indicatiuum habet cio,is, ire.quod præteritum facit ciui & ſupinum citum prima ſyllaba producta: ſignificatque uocare, & accuſatiuum poſtulat.Inde accire & excire compoſita deducuntur.At uero cieo,es,ere,ſecondæ coniugationis uerbum etiam actiuum: ſignificat commouere. Virgilius. Et tonitru cœlum omne ciebo. habet & ciui in p̃terito & in ſupino citum, ſed prima ſyllaba correpta.Inde excieo & cõcieo cõpoſita formantur.

Eadem feria tertia ad ueſperas.

1 *Telluris ingens conditor.*
Mundi ſolum qui eruens,
Pulſis aquæ moleſtijs
Terram dediſti immobilẽ.
2 *Vt germen aptum profe-*

Hic hymnus, carminis iambici dimetri lege conſtat: eamque omnino integram obſeruat.Laudatur in eo diuina uirtus ab opere tertiæ diei creationis rerum,& ad illam demum fit deprecatio *S. Ambros.*

ut infuſione ſuæ gratiæ corda noſtra expurget a peccatis.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Telluris ingens cōditor. Hic hymnus in principio, opus tertię diei creationis ipſius mundi apte congruenterque deſcribit, quod feria tertia ad officium canatur ueſpertinum, quæ tertiæ diei primorum ſex dierū ordine & nomine reſpondet. Nēpe ut Geneſis teſtatur, tertio productionis rerum die iuſſu Dei congregatæ ſunt aquæ in unum

rens,
2 *Puluis decora floribus*
Fœcunda fructu ſiſteret,
Paſtumque gratum redderet.
3 *Mentis peruſtæ uulnera*
Munda uirore gratiæ.
Vt facta fletu diluat,
Motuſque prauos atterat.
4 *Iuſſis tuis obtemperet,*
Nullis malis approximet.
Bonis repleri gaudeat.
Et mortis actum neſciat.

Gen. locum, & apparuit arida. Protulit item eodem die terra diuino imperio hærbam uirentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignumque faciens fructum, & habens unūquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam Porro nonnulli in hoc primo uerſu legunt. mundi ſolum qui exuens. & non minus recte, quam qui legunt: eruens. Cū enim exuere ſit amictum prius circum poſitum a ſe deponere & terra prius aquis quaſi ueſte quadam circundata, fuerit detecta & facta arida. apte aquis exuta fuiſſe dicitur. Eruere uero eſt quod obrutum erat terra aut aqua, in apertum ducere: ut foſſitia terræ uiſceribus eruuntur. quare terra depulſis partim aquis eam aperiētibus: eruta etiā aquis uere perhibetur. In eodem quoque primo uerſu terra dicitur immobilis: quia ſuo fixa loco perpetuo quieſcit, neque ut alia elementa agitabilitatem habet in propria ſua ſede ac regione. Vnde Pſalmus de deo canit. Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Et rurſum. Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: nō inclinabitur in ſeculum ſeculi.

Pſal. 42.

Pſal. 103.

2 In ſecundo uerſu. Fœcunda fructu ſiſteret. Hic uerbum ſiſteret non actiuam habet ſignificationem ut aſſolet: ſed neutralem, & pro ſuo compoſito exiſteret poni uidetur. Senſus enim eſt, ut ipſa terra multiplici fructu fœcunda foret, & congruum terreſtribus animantibus pabulum ſubminiſtraret

3 In tertio uerſu. Munda uirore gratiæ. Aliqui hoc in loco legunt id carmen hoc pacto : munda uigoris gratia. qui etſi carminis ſeruent integritatem & ſententiæ congruentiam, petentes quod deus per gratiam ſuæ uirtutis mundet uulnera cordis noſtri. tamen non adeo accommodate alludunt operi tertiæ diei per methaphoram quæ ibi intenditur, a corporalibus ad ſpiritualia tendens : ſicut q legunt, munda uirore gratiæ. Nam uiror gratiæ ad hærbam uirentem tertio die productam congruum habet reſponſum: & ex oppoſito ad mentem uitiorum æſtu peruſtam, quæ tali uirore uegetetur, reuireſcat & innouetur. Eſt autem uiror, oris ipſa uiriditas ſiue uireſcentia hærbarum, foliorum, aliarumue rerum. Et deducitur a uerbo uireo, es, ere.

Feria quarta: ad nocturnum matutinum.

1 *Rerum creator optime*
Rectorque noſter aſpice,
Nos a quiete noxia
Merſos ſopore libera.
2 *Te ſancte Chriſte poſcimus:*
Ignoſce tu criminibus.
Ad confitendũ ſurgimus:
Moraſque noctis rũpimus.
3 *Mentes, manuſque tollimus.*
Propheta ſicut nouimus
Nobis gerẽdum præcipit.
Pauluſq; geſtis cenſuit.
4 *Vides malum quod geſſimus:*
Occulta noſtra pandimus,
Preces gemẽtes fundimus,
Dimitte q peccauimus.

1 Carminis iambici dimetri lex & forma: in toto iſto hymno exacte ſeruatur. In eo fit ad deũ deprecatio, ut ſicut à ſomno corporis excitamur hoc nocturno tempore ad Deum laudandum: ita eius gratia expergiſcamur a ſomno peccati. & bonis opibus inuigilemus.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Moraſque noctis rumpimus. Nos id rumpere dicimur : quod cum uiolentia diſcontinuamus & diſcindimus. Vergilius. Quid me alta ſilentia cogis rumpere Sic moras noctis rumpere dicimur, quando non quantum durat nocturnum tempus ſomno indulgemus: ſed ante finẽ eius ſtratum dimittimus.

3 In tertio uerſu Propheta ſicut nouimus. ſanctus propheta in pſalmo edocuit nos mentes & manus noctu ad Deum tollere debere, cum ait. In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta, & benedicite Pſal. 133. Pſal. 118.

idem

Roma 13. dominum. Cum etiam alio loco dicas. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ Sanctus uero Paulus & uerbo id docuit cum ait. Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Idem quoque ſuo exemplo & opere, factitandum oſtendit, cum nocte uigilans manibus operabatur, ut uictum ſibi compararet cum etiam tenebroſo carcere clauſus in tempeſta nocte adiuncto Sylla ſuo collega laudes Deo concinuit, & facto terræ motu cõcuſſa ſunt fundamenta carceris, & omnium uinctorum dirupta uincula.

Actuum. 20

Actuum. 16.

4 In quarto uerſu Occulta noſtra pandimus. Occulta noſtra hic dicuntur peccata, quæ clam hominibus, aut cogitando aut ſemotis arbitris mali quippiam agendo cõmittimus Deo autem abditum eſt nihil. nam omnia nuda & aperta ſunt oculis eius Illa autem pandimus quando per reconciliationis ſacramentum ſacerdoti illa deregimus, humiliter nos accuſantes. aut quando aduerſum nos confitemur in iuſtitiam noſtram domino, noſq; reos eſſe ſuppliciter in cordis noſtri ſecreto gemimus. Neque illa pandere dicimur, quaſi ignoranti illa Deo referemus q nouit abſcondita cordis, ſcrutaturque corda & renes, & cui etiam antequam fiant cognita ſunt omnia.

Hebre. 4.

Eadem feria quarta ad laudes matutinas.

Prudenti.

Hymnus iſte etiam eſt iambicus dimeter & omni ex parte carminis illius modulos ſeruãs. Author eius, Prudentius, apud quem hymnus præſens multo eſt prolixior & copioſior. uerũtamen quatuor duntaxat uerſus hic poſiti ſunt, quod ij ſoli in officio eccleſiaſtico cantari ſoleant. Deſcribit autem in eo ipſius ſolis ortum, propinquũ ei temporis parti, qua in fine officii matutini canitur. & illam ſenſibilem diei expulſa nocte effulgentiam applicat apta manuductione ad animarum illuminatio-

1 *Nox & tenebræ & nubila*
Cõfuſa mũdi & turbida
(Lux intrat, albeſcit polus,
Chriſtus uenit) diſcedite
2 *Caligo terræ ſcinditur,*
Percuſſa ſolis ſpiculo.
Rebuſque iam color redit.
Vultu nitentis ſideris.
3 *Te Chriſte ſolũ nouimus,*
Te mente pura & ſimplici
Flendo & canendo quæſumus.
Intende noſtris ſenſibus.
4 *Sunt multa fucis illita,*

Quæ luce purgentur tua. minationem poſt peccatorum
Tu lux eoi ſideris. tenebras, quæ Chriſto uero ſo-
Vultu ſereno illumina. le nobis adueniente fit.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Lux intrat, albeſcit polus. Quoniam hic ſubnectitur ſupradictis ſententiis particula, Chriſtus uenit, planum eſt hūc uerſum de tenebris & luce corporali primum intelligi debere. deinde uero ꝓportionaliter de luce ſpirituali. Sunt enim tenebræ ſpirituales, peccata. lux, diuina gratia. cœlum, anima noſtra ſol ſpiritualis, Chriſtus dn̄s. quod & in ſequentibus uerſibus, quinetiam & hymnis obſeruetur Porro uocatiui illi omnes in pricipio uerſus poſiti, ordinandi ſunt cum uerbo diſcedite, in fine collocato interiectis per parēthesim tribus illis orationibus, per uerba tertiæ perſonæ nunciatis. Illa uero nomina, cōfuſa & turbida, ſubſtantiuorum neutri generis locum tenent & uim. ut confuſionem rerum ſignent, tenebris noctis inductam, pariter & turbationem tempeſtatum.

2 In ſecūdo uerſu. Percuſſa ſolis ſpiculo. Spiculum, telum eſt & iaculum. Virg. Liber partho torquere cydonia cornu ſpicula. Trāſſumitur aūt hic ad ſolis radium. ꝙ in terram ia[illegible]cta quadam iaculatione porrigitur, perinde atque ſagitta arcu excuſſa uibratur.

4 In quarto uerſu. Sunt multa fucis illita. Fucus eſt color adumbratus, qui rei ſuperponitur ut pulchrior appareat. Inde fucatum dicitur, qđ alieno ſuperducto colore decorum uidetur & ornatum. Atqui honores, opes, uoluptates huius mundi præ ſe ferunt boni ſpeciem, & tamen uere bona non ſunt, ſed boni imagine incautos fallunt, iccirco fucis illita non immerito dicuntur. Illita aūt participiū uerbi paſſiui illinor, eris: ſignificat infecta ſiue tincta, & ablatiuum poſtulat. Ouid. Illita lernæo miſi tibi texta ueneno. Neque hoc loco legendum eſt. Sunt multa fuſcis illita, ut faciunt plerique. nam fuſcus per ſe, adiectiuum eſt ſignificans atrum uel ſubnigrum. non aūt haberet hoc loco ſubſtantiuum nomen, cum quo ordinetur.

In eodem uerſu. Tu lux eoi ſideris Eous triſyllabū nomen & adiectiuum, idem ſignat quod orientalis. habetq́ primam ſyllabam modo longam. ut Virg. Eoaſq́ acies &

nigri Mēnonis arma. modo breuem ut idem. Et iam prīma dies claro ſurgebat eoo. In hoc autē loco, prima eius ſyllaba breuis eſt, ſecundum carminis exigentiam. Eſt igitur eoum ſidus, ipſe ſol, qui quotidie in parte orientali exoritur. Cęterum in hymno ipſo integro ut habetur in operibus Prudentij, carmen illud ſic legitur. tu rex eoi ſideris. ſed utrunque recte dicitur, neque quicquam refert, an rex aut lux ibi dixeris. Nam Deus ipſe & ſolis orbem regit: & eum ſuo natiuo lumine implet atque illuminat. Et plane ſicut lux ſenſibus, ueritas eſt, & lumē inde diffuſum, illius imago. ita Deus, ipſius ſolis noſtri uerum eſt exemplar & author. ſol uero, remota eſt eius figura atque repræſentatio. Recte igitur dicitur Deus eſſe lux & ſplendor primitiuus ipſius ſolis.

Eadem feria quarta ad ueſperas.

Hic hymnus etiā carminis dimetri modulationem habet: & omnia quaq̃ recte obſeruat, pręter id quod in ſecundi uerſus ſecundo carmine trocheum habet in tertio loco pro ſpondeo. Laudatur in eo Dei uirtus & prouidentia ab opere quartæ diei productionis rerū. ſ. formatione luminarium ipſius cœli. oratioq́; ad ipſum dirigitur, ut ſpirituali lumine corda noſtra uiſitet, quo peccatorum tenebræ diſpellantur.

1 *COeli deus ſāctiſsime,*
Qui lucidum centrum poli
Candore pingis igneo:
Augens decoro lumine.

2 *Quarto die qui flammeā*
Solis rotam ...
Lunæ miniſtras ordini
Vagos recurſus ſiderum.

3 *Vt noctibus uel lumini*
Diremptionis terminum:
Primordijs & menſium
Signum dares notiſsimū.

4 *Illumina cor hominum:*
Abſterge ſordes mentium
Reſolue culpæ uinculum.
Euerte moles criminum.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu Qui lucidū centrū poli. Deſcribit hic uerſus cū tribus ſequentibus, opus quartæ diei productionis ipſius mūdi: in qua ſcribitur Deus produxiſſe ſolem ut præeſſet diei, & lunam ut præeſſet nocti: & ſtellas q̄m præſens hymnus feria quarta cantatur ad officium ueſpertinum, quæ ipſius hebdomadæ quartus eſt dies, & ipſi quarto diei inter ſex primos dies nomine & ordine reſpondens. Porro hic centrū non accipitur pro pun

Genes. I.

cto inſectili in medio ſphęrę conſtituto:& undiquaque a
circūdante ſuperficie æquidiſtante. neque polus pro pun
cto extremo terminante axem ipſius cœli quo ſumuntur
hæc uocabula in philoſophia naturali & aſtronomia:qm̄
non curauit author in carmine tam exactam illorum nomi-
num rationem ſeruare. ut neque opus fuit.ſed centrū pro
ipſius cœli ſpacio ſumit & orbe. polum uero pro cœlo.

2 In ſecundo uerſu Lunæ miniſtras ordini. Aliqui id car-
men ita legunt. Lunæ miniſtrās ordinem. ſed minus apte
& congruenter,ut meum eſt iudiciū. Nam in toto illo uer
ſu nullum aſsignare poſſunt uerbum,qđ ſententiam com
pleat,Inſuper duos accuſatiuos ordinē & recurſus,diuer-
ſa ſignificantes, ſine aliqua cōiunctionis copula ad idem
annectunt principium miniſtrans, quod latini ſermonis
concinnitas non admittit. quare potius legendum cēſeo,
ut habet ante litera.& totum tertium & quartum huius ſe
cūdi uerſus carmen de luna intelligendum, ſicut & totus
ſequens uerſus ad lunam refertur,& de ea intelligitur. Di-
citur aūt Deus miniſtraſſe ordini ipſius lunæ uagos recur
ſus ſiderum,qm̄ ipſi lunę aſsignauit uarios & multiplices
motus per ſigna cœleſtia quæ propter ſtellas ipſis infixas
interdum nomine ſiderum & aſtrorum nūcupantur Vir-
gilius.Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra.

3 In tertio uerſu.Diremptionis terminum. Non hoc loco
direptionis legendum eſt,ut fere omnes libri habent. ſed
diremptionis:id eſt diſtinctionis, diſcretionis atque diui
ſionis.quod a uerbo dirimo proficiſcitur, ſignificante ſe-
parare atque ſeiungere. Nam direptionis uocabulum,qđ
uiolentam ſignat ablationem, huic loco minus congruit
quantum ad ſniam,licet carmen non uitiet.Formata qui
dē hic dicitur luna ut præberet limitem ſiue metā diſtin
ctionis diei & noctis: qa noctu luna lucet non interdiu.
Etiam ꝑducta eſt luna, ut daret ſignum & inditium ini-
tiis menſium.Nam in cuiuſque menſis lunaris exordio,lu
na renouatur.lumēque ſuum redintegrat. Inde apud Græ
cos primordium menſis.neomenia dicitur:id eſt noua lu
na, ſiue nouilunium. Vnde dicitur in pſalmo. Buccinate Pſal.80.
in neomenia,tuba.

Feria quinta, ad nocturnum matutinum.

1 *Nox atra rerũ cõtegit*
Terræ colores omniũ,
Nos confitentes poſcimus
Te iuſte iudex cordium.
2 *Vt auferas piacula:*
Sordeſq; mentis abluas.
Doneſq; Chriſte gratiam
Vt arceantur crimina.
3 *Mens ecce torpet impia,*
Quã culpa mordet noxia.
Obſcura geſtit tollere,
Et te redemptor quærere.
4 *Repelle tu caliginem.*
Intrinſecus quàm maxime
Vt in beato gaudeat.
Se collocari lumine.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri regulã integre ſeruat. Deſcribit autem nocturni temporis (quo ſolet cantari) qualitatem ac conditioné: eam apte transferens ad habitum mentis noſtræ, Deumque rogans ut expulſis peccatorũ tenebris nos illuminet.

1 ANNOTATIONES In primo uerſu. Nox atra rerum contegit. Hoc loco nox ꝓ nocte ſenſibili ponitur: cuius id ꝓprium eſt ꝙ rerum abdit colores, qm̄ non reddit eos cõſpicuos atque ſpectabiles. Virg. Et rebus nox abſtulit atra colorem. Verum cõgrua metaphora per atram noctem hic etiam recte intelligas peccatorum tenebras, mentem noſtram obducentes & occupantes & cætera conſimili modo. Porro in ſecundo huius uerſus carmine, colores legendum eſt, nõ calores, ut faciunt nonnulli. nam hoc poſterius nomen, ſententiæ nullo pacto congruit aut quadrat.

2 In ſecundo uerſu. Vt auferas piacula Hoc loco piaculũ pro peccato, crimine & flagitio accipitur, ſicut & in libro Iudicum, cum dicitur. Nunquã tantum nefas & tam grande piaculũ eſt in Iſrael. Virgil. in Aeneide. Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem Et uenit a uerbo pio, as, are, & ſignificat contaminare ſiue polluere. *Iudic.20.*

3 In tertio uerſu. Obſcura geſtit tollere. Obſcura hic dicũtur opera tenebrarũ ſiue pctã: qm̄ in luce nõ ſunt facta, & menté humanam obſcurant atq; obtenebrant. Neſcierũt (inquit pſalmus) neq; itellexerũt: in tenebris ambulãt. Et qui ambulat in tenebris iſtis ſpũalibus: neſcit quo uadat Hmõi igitur obſcura mens humana male ſibi cõſcia culpa, & quã mortifera remordet: cupit a ſe abiicere. Deumq; in ſequẽti uerſu precatur: ut hanc a ſe caliginem repellat, & in ſancto lumine ſuæ gratiæ ipſam conſtituat. *Pſal.81.* *Ioan.12.*

Eadem feria quinta, ad laudes matutinas.

1 *LVx ecce ſurgit aurea,*
Pallens faceſſat cæcitas.
Quæ noſmet in p̄ceptis diu
Errore traxit deuio.
2 *Hæc lux ſerenum conferat,*
Puroſq; nos præſtet ſibi.
Nihil loquamur ſubdolum,
Voluamus obſcurum nihil.
3 *Sic tota decurrat dies,*
Ne lingua mēdax, ne man⁹,
Oculi ne peccent lubrici,
Ne noxa corpus inquinet.
4 *Speculator aſtat deſuper.*
Qui nos diebus omnibus
Actúſq; noſtros proſpicit.
A luce prima in ueſperum.

Preſens hymnus carminis iābici dimetri legib⁹ coercetur, quas itidem recte obſeruat. In tertij tamen uerſus tertio carmine & quarti uerſus primo ponitur primo loco anapeſtus pro ſpōdeo, quod in hoc genere metri interdum uſu uenit. Neque in ſecūdo tertij carminis tertij uerſus loco ponitur ſpondeus pro iambo. qm̄ nō legēdum eſt illic. oculi nec peccēt lubrici. quemadmodū multi hn̄t libri. ſed, oculi ne peccent lubrici: quia ita leguntur exemplaria caſtigata. Prudent.

Author eius Prudētius, hos quatuor uerſus cōplectens in illo hymno. Nox & tenebræ & nubila. paulo ante explicato. ut in ſuis opibus hic hymnus legatur illius eſſe pars. Deſcribitur in eo ipſius auroræ exortus, & per metaphoram applicatur ad aduentum gratiæ in animas noſtras poſt tenebras peccati.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Pallens faceſſat cæcitas. Non hoc loco fatiſcat legēdum eſt: ut fere oēs habēt libri ſed faceſſat, id eſt abeat & abſcedat a uerbo faceſſere. quod cum neutrum eſt: abire, diſcedereq́ſ, ſignificat. Nam fatiſſere eſt defatigari ſiue deficere. Virg. in Georgicis. Neu puluere uicta fatiſcat. quę ſane ſignificatio huic loco minus eſt accommoda.

3 In tertio uerſu. Sic tota decurrat dies. Hic nomine diei totius, tota præſens uita noſtra inſinuatur. ſicut & in euāgelio cum ait dn̄s noſter. Me oportet opari opera eius qui miſit me, donec dies eſt uenit nox, quando nemo pōt operari. In eodem quoq́ſ uerſu, noxa culpā ſignat, ut & apud Virg. Vnius ob noxam & furias Aiacis Oilei. Alias eius ſignificationes conſulto omittimus, quoniam huic loco ſunt accommodæ neq́ſ conducibiles. Ioan 11.

4 In quarto uerſu. A luce prima in ueſperum. Lucem pri-

mam uocat author ipſius diei exortũ, ſicut & ueſperum, diei extremitatem omnia enim opera noſtra diurna proſpicit Deus & non id modo, ſed etiam nocturna & quę in tenebris gerimus. Et hoc qdem non uno die aut duobus. ſed omnibus uitæ noſtræ diebus Recte etiam quiſpiam per lucem primam intellexerit ipſum uitæ noſtræ introitum. & per ueſperum. finem uitæ ac exitum. ſicut & pſalmus dicit. Dñs cuſtodiat introitum tuũ & exitum tuum. & alio loco. A cuſtodia matutina uſque ad noctem, ſperet Iſrael in dño. Qm̃ ab ipſo uitæ noſtræ exortu ad calcem uſq; Deus opera noſtra proſpicit, ut ne minimus qdem rogitatus noſter, oculos eius fugiat. Quod nos ad bene uiuẽdum merito debet inducere, ut ait Boetius. Magna uobis eſt ſi diſsimulare nõ uultis, neceſsitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis. Eandem quoq; ſniam exprimit Prudẽtius in poſtremo uerſu. illius hymni, ex quo præſens hymnus deſumptus eſt, qui ſane uerſus continuo ſequitur ultimum huius hymni uerſum. ubi ita ſentẽtiam cœptam proſequitur de Deo loquitur. Hic teſtis, hic eſt arbiter. hic intuetur quicquid eſt, humana quod mens concipit. hunc nemo fallit iudicem.

Psal 120. (margin, beside "mus dicit. Dñs cuſtodiat…")
Psal. 129. (margin, beside "& alio loco…")

Eadem feria quinta, ad ueſperas.

Carminis iambici demetri legibus conſtringit hic hymnus, eaſq; exacte ſeruat. In primi tamen uerſus ſecũdo carmine & in tertio ſecundi, uocalis proxime uocalem ſequitur ſine colliſione, quod ipſi authori licuiſſe putandum eſt, ſicut & poëtis in carmine hexametro. In quarto inſuper carmine ſecundi uerſus, pyrrhichiꝰ ponit loco iambi in ſecundo loco, quod non eſt frequentur tentandum, Cõmendat aũt diuinam uirtutem & oipotentiam, ab operæ quintæ diei productionis rerum ſenſibiliũ, petẽs ut ei uirtute freti,

1 Magnæ Deus potẽtiæ
[redacted]
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aera
2 Dimerſa lymphis iprimẽs,
Subuecta cœlis irrigans,
Ve [redacted],
Diuerſa rapiant loca.
3 Largire cunctis ſeruulis
Quos mũdat ũda sãguinis.
Neſcire lapſus criminum,
Nec ferre mortis tædium.
4 Vt culpa nullũ deprimat,
Nullum leuet [redacted].
Eliſa mens ne concidat.
Elata mens ne corruat.

neque extollamur in ꝓſperis neque deiiciamur aduerſis.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Qui ex aquis ortum genus. Deſcribit hic hymnus opus quintę diei creationis rerum, qua ex aquis diuino nutu producta referuntur in Geneſi uolatilia & aquatilia. Et recte quidem. nam feria quinta cantatur ad officium ueſpertinum, quæ quintæ diei iter primos ſex dies, nomine & ordine recte rñdet. Gene.1.

2 In ſecundo uerſu. Subuecta cœlis irrigans. Hic cœli non pro orbibus ſumuntur cœleſtibus, quoniã illos nec aues habitant ne uolando tranant, ſed pro partibus aeris ſiue ipſo aere. quomodo in ſacra ſcriptura frequenter cœli nomen ſumitur. ut in eo pſalmi loco. Volucres cœli & piſces maris. Psal.8. Et in euangelio. Et uolucres cœli commederunt illud. Luca.8. Dicuntur autem ſtirpe una prodita, diuerſa rapere loca. Nam ex eodem principio materiali. ſ. aqua, producta aquatilia, & uolatilia diuerſa ſortiuntur habitationis ſuæ loca, piſces aquam, & aues aerem.

3 In tertio uerſu. Quos mũdat unda ſanguinis. His uerbis, ſanctum baptiſmi ſacramẽtum hic inſinuat author, quoniam illud & in aqua tanquam materia eius propria miniſtratur, & in precioſo Chriſti ſanguine conſecratum eſt, efficacimque habet in cuius rei argumẽtum, ex latere ipſius Chriſti dormientis in cruce, profluxit ictu militaris lanceæ ſanguis & aqua in remiſsionem peccatoꝵ noſtrorum. Ioan.19. Et hoc myſterium aperiens beatus Ioãnes ait in prima ſuarum Epiſtolarũ. Hic eſt qui uenit per aquam & ſanguinem Ieſus Chriſtus. non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine. Ioan.5. Et rurſum eodem loco. Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra: ſpiritus, aqua, & ſanguis. & hi tres unũ ſunt. Porro cum eodem in uerſu oramus quod largiatur nobis Deus non ferre mortis tædium, de morte ſecunda & ęterna id intelligendum, cuius moleſtiam & grauamen a nobis auferri petimus. Neque enim mortẽ corporis deprecamur: quam natura effugere poſſumus.

4 In quarto uerſu. Vt culpa nullum deprimat. Alludendo ad piſcium & auium cõditionẽ: hic petimus nobis a Deo concedi, ut culpa grauis nullum ad ima degrauet: ſicut piſces demerguntur aquis, nullum etiam iactantia & animi elatio ſuſtollat ad alta: more auiũ per inane uolãtium, ut

Itidem mens eliſa mole criminũ aut aduerſitate nõ deiĳciatur: ſicut piſces. ne etiã mens elata ꝓſpero ſucceſſu aut rebus lætioribus: inſtar auium corruat per ſuperbiam.

Feria ſexta, ad nocturnum matutinum.

1 *TV trinitatis unitas,*
Orbem potenter qui regis.
Attende laudum cantica,
Quæ cõcinentes pſallimus.
2 *Iam lectulo conſurgimus,*
Noctis quieto tempore.
Vt flagitemus uulnerum
A te medelam omnium.
3 *Quo fraude quicquid dæmonum*
In noctibus deliquimus,
Abſtergat illud cœlitus
Tua poteſtas gloriæ.
4 *Ne corpus aſſit ſordidũ,*
Nec torpor inſtet cordium.
Nec criminis contagio
Tepeſcat ardor ſpiritus.
5 *Ob hoc redẽptor q̃ſumus*
Reple tuo nos lumine.
Per quod dierum circulis
Nullis ruamus actibus.

Hymnus iſte, integrè & omnino carminis iambici dimetri obſeruat rationem & modum. Fit in eo ad Deum inuocatio, ut nos dimiſſo lecto laudib' eius intentos exaudiat, & quicquid culpæ noctu cõtractum eſt, clemens abluat. denique ut immũditiã corporis, animiq́; pigritiã & tepiditatem a nobis auferat.

ANNOTATIONES. In primo uerſu Tu trinitatis unitas. Trinitatis unitas hic dicitur, q̄m trinitatis perſonaꝝ unitas eſt ſubſtantiæ. & ipſa ſumma trinitas, in unitate deitatis eſt ſubſiſtẽs Eſt enim Deus unitrinus, ut neque unitas naturę, trinitati perſonarum præiudicet. neq; trinitas hypoſtaſeon: unitati eſſentiæ. In eodem autẽ uerſu & ſecundo eius carmine, ſcilicet orbem potenter qui regis: ſi (ut nonnulli facere ſolent) quæ pronomen legatur, refertur ad antecedens expreſſum unitas. Sin uero ibi dicatur qui, ut ferè legunt omnes: intelligatur ipſum referri non ad nomen præcedens expreſſum, ſed alterum tantũdem ſignificans: ut pote ad nomen Deus. unitas nanque trinitatis, unus eſt & uerus Deus. In eodẽ itidem uerſu & quarto eius carmine, quę excubantes pſallamus, excubantes dicuntur qui uigilant, uigiliasq́; agunt, a uerbo excubare: quod uigilare ſiue cuſtodiam facere ſignificat. Inde excubiæ plurali ſolum numero: ſunt uigiliæ ſiue diurnæ ſiue nocturnæ, & excubitor qui excubat uigiliasq́; ſedulus agit. quemadmodum gallus.

4 In tertio uerſu. Et criminis contagio. Hoc loco, dictio contagio ablatiuus caſus eſt nominis ſecundæ declinationis contagium, & non nominatiuus tertiæ declinationis, qui contagionis habet genitiuum. ut ipſa orationis ſtructura facile monſtrat. Significat autem utrunque nomen, labem quæ ex unius rei ad alteram contactu atq; cohærentia contrahitur. Et merito orãdum nobis eſt, ne per labem peccati feruor animi in nobis frigeſcat. Quoniam ut ipſius ignis ardor & æſtus per aquam ſuperfuſam immi nuitur ita cordis humani alacritas & promptitudo ad bonũ elangueſcit p peccati frequentationẽ & conſuetudinẽ.

5 In quinto uerſu. Per quod dierum circulis Nomine dierum, hic non tam ſpacium temporis diurnum: quàm totum uitæ noſtræ tempus accipiendum eſt, non enim ſolum nobis orãdum eſt, ne in diurno tempore corruamus in peccatum: ſed etiam ne nocturno cum non minus nocte quàm die poſſimus prauis actibus deum offendere & ab eo excidere, & idcirco recte orat eccleſia catholica in crepuſculo. Dignare domine nocte iſta: ſine peccato nos cuſtodire. ſicut & in diluculo orat, ſuos filios eo die a peccato diuina protectione conſeruari. Cum uero oramus Deum, quòd toto uitæ noſtræ curriculo eius adiutorio non prolabamur in malum: & diem omnem uitæ noſtræ & noctem in illa oratione complectimur, neq; ullum uitę noſtræ tempus tum ſecluditur.

Eadem feria ſexta, ad laudes matutinas.

1 Aeterna cæli gloria.
Beata ſpes mortaliũ.
Celſi tonantis unice:
Caſtaque proles uirginis.
2 Da dexterã ſurgentibus:
Exurgat & mens ſobria.
Flagranſque in laudem Dei
Grates rependat debitas.
3 Ortus refulget lucifer:
Sparſamque lucẽ nunciat.
Cadit caligo noctium,
Lux ſancta nos illuminet.

Carminis iambici dimetri pedibus & numeris hymnus iſte conſtituitur: illoſque exacte obſeruat. pręter id quòd in ſecundi uerſus tertio carmine fit immediata uocalium ſine colliſione cohærentia, & in tertij uerſus tertio carmine ſpondeus pro iambo ſecundo loco ponitur. Deniq; in quarti uerſus tertio carmine pyrrhichius tertia ſede collocatur: contra huius metri legem ac regulam. Deſcribit autẽ propin-

quum diei uiſibilis exortũ: orãs Dei filium ut ita lux diuina oria tur in cordibus noſtris, depulſiſque malorum tenebris: fide ſpe & charitate nos illuſtret ac muniat.

4 *Manenſque noſtris ſenſibus,*
Noctem repellat ſeculi,
Omnique fine diem
Purgata ſeruet pectora.

5 *Quæſita iam primum fides,*
Radicet altis ſenſibus.
Secunda ſpes congaudeat,
Qua maior extat charitas

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Aeterna cœli gloria. Quatuor hic per ordinem filio Dei (ad quem ſermo dirigitur) attribuuntur, quòd ſcilicet ciuium cœleſtium gloria eſt perpetua ac indeficiẽs, quòd hominum hic uiuentium ſpes eſt unica: & in quo ſolo ſit ſperandum. quòd Dei patris ſit unigenitus, deniq; quòd ſacroſanctæ uirginis Mariæ filius. Deum autem uocat hic author tonãtem, non ad poetarum imitationem: qui ſuũ Iouem appellant tonantem, & altitonantem, quod prophanum eſt & ridendum ſed quoniam in ſacra ſcriptura tonare inuenitur etiam Deo attribui ut. 1. lib Regũ ca. ij.
1. Regum 2. Dominum formidabunt aduerſarij eius: & ſuper ipſos in
2. Regum. 22 cœlis tonabit. Et ij Regum cap. xxij. Tonabit de cœlo dominus: & excelſus dabit uocem ſuam.

2 In ſecundo uerſu. Flagranſque in laudem Dei. Aliqui legunt id carmen per ablatiuum laude, ſed non adeo recte. nam trocheum tertio loco pro ſpondeo collocant, quod carminis lex prohibet. quare potius legendum foret. flagrans & in laudem Dei. Ita in tertio uerſu dicunt aliqui. natus refulget lucifer, ſed malim dicere ortus: quòd id epithetum ipſi lucifero aptius accommodatur. Denique in poſtremo uerſu aliqui ultimum carmen legunt per relatiuum quo: ſed minus apte, cum nullum ei reſpondeat nomen ad quod referatur. legendum itaque potius, qua maior extat charitas ut relatiuum illud ad fidem & ſpem ante nominatas referatur.

5 In quinto uerſu. Quæſita iam primum fides. Hoc loco numerus & ordo trium præcipuarum uirtutum fidei ſpei & charitatis inſinuatur. Primum enim locum ſibi fides uendicat, ea credens quæ ſupra ſenſum & rationem ſunt. Secunda uero & ſecundo reponenda loco, eſt ſpes, certo

expectans futuræ uitæ bona quæ non uidentur. Tertio denique loco charitas conſtituitur, reliquis duabus maior, earumque complementum atque perfectio, quemadmodum ſcribit Beatus Paulus ad Corinth: Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas, tria hæc, maior autem horũ charitas. Quippe quæ nunquàm excidat, etiam in regno cœleſti, cæteræ uero duæ tollentur, ſuccedente clara Dei uiſione, & præſenti æternorum bonorum poſſeſſione ac perfruitione. 1.Cor.13.

[redacted] *Eadem feria ſexta ad ueſperas.*

1 *Plasmator hominis deus*
Qui cuncta ſolus ordinans,
Humum iubes producere
Reptantis & feræ genus.
2 *Qui magna rerũ corpora*
Dictu iubentis uiuida,
Vt ſeruiant per ordinem
Subdens dediſti homini.
[redacted]
Quicquid per immunditiam
Aut moribus ſe ſuggerit.
Aut actibus ſe interſerit.
4 *Da gaudiorum præmia,*
Da gratiarum munera.
Diſſolue litis uincula,
Aſtringe pacis fœdera.

Carmen iambicum dimetrũ in hoc hymno exacte ſeruatur, præter id quòd in primi uerſus primo carmine pyrrhichius locum ſecundum occupat pro iãbo. & in tertii uerſus primo carmine uocalis proxime uocalem ſine colliſione præcedit. Commẽdat autem diuinam uirtutem a productione operum ſextę diei, rogatque ut immundum omne a nobis repellat, placidam concedat pacem, & æternæ uitæ dona.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Plaſmator hominis Deus. Deſcribitur hoc loco opus ſextæ diei productionis rerum corporalium, quo creauit deus e terra (ut habet Geneſis) beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas, iumenta & omne reptile in genere ſuo, & demum creauit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, cui ſubiecit piſces maris & omnes animãtes terræ. Et id quidem apte. nam præſens hymnus, ſextæ feriæ accommodatus eſt ut in ea cantetur, qui ſexto diei creationis rerum, nomine pariter & ordine reſpondet. Geneſ. 1.

2 In ſecundo uerſu. Dictu iubentis uiuida. Hoc loco dictu ablatiuus eſt ſingularis a nomine dictus, us, ui, quartæ inflexionis, quod raro quidem in uſu authorum inueni tur. nam utuntur paſſim omnes potius nomine dictum, i,

ſecundæ declinationis,pro uerbo, ſiue eo quod dicitur. Ars tamen prius illud nomen non abhorret,cum deducatur a poſteriore ſupino uerbi dico,cis. Fuerunt autem pecora & alia terreſtrium animalium genera,uiuida ſiue uiuentia dictu iubentis, quoniam ut habet Geneſis, dixit

Geneſ 1. Deus.Producat terra animam uiuentem in genere ſuo,iumenta & reptilia & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas,& factum eſt ita.Dicere enim Dei, eſt iubere,ſimul & facere.

Pſal.141. quemadmodum ait pſalmus.Quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt.

3 In tertio uerſu. At moribus ſe ſuggerit, Inter mores & actus manifeſtum eſt diſcrimē: ſicut & hic etiam inſinuatur Nam mores,modum rationemque uiuendi & uitæ inſtitutum ſignant,ut probos & bonos mores dicimus, cū quis recte uitam inſtituit, & honeſte uiuit,prauos itidem & peruerſos dicimus mores, cum quis improbam ducit uitam. Actus autem ſunt operationes ipſæ quas facimus, & ſecundum quas aut bonis moribus aut malis imbuti cenſemur.Itaque hoc loco petimus diuina bonitate a nobis repelli, quicquid immundum & impurum aut uitæ noſtrę inſtituto ac ordini ſuggeritur,aut operibus noſtris interuenit.ut & honeſti ſint mores & actus puri.

4 In quarto uerſu. Da gaudiorum præmia. Quatuor hic merito optanda a Deo poſtulantur Primum. quòd cœleſtium gaudiorum poſt hanc uitam nobis det præmia. Secundum. quod nunc & in præſenti ſeculo nobis elargiatur ſuarum gratiarum dona. quæ ſunt ut pignus futuræ gloriæ.Vtrumque autem a Deo iure poſtulandum, ut qui

Pſal. 83. ſolus ambo illa conferre poſsit, ſicut ait Pſalmus. Gratiā & gloriam dabit dominus. Tertium. quòd dirumpat in nobis rixarum & contentionum occaſiones,ac incendia extinguat. quoniam non in commotione dominus, & Deus noſter non diſſenſionis eſt deus ſed pacis. Quartū. quòd placido fœdere pacis nos omnes adinuicē obſtringat.ut deus ipſe qui uera eſt pax,& deus pacis in ſcripturis

3.Reg 19 *1.Cor. 14* celebratur, quietam in nobis habeat manſionem. Et eſt

2.Cor.13. totus hic uerſus ualde dignus, & ſæpius a nobis Deo per orationem offerendus.

Sabbato ad nocturnum matutinum.

1 *Summæ deus clemētiæ*
Mundique factor machinæ,
Vnus potentialiter,
Trinuſque perſonaliter.
2 *Noſtros pius cum canticis*
Fletus benigne ſuſcipe.
Quo corde puro ſordibus
Te perfruamur largius.
3 *Lūbos iecurque morbidū*
Adure [redacted] *congrue*[redacted]
Accincti ut [redacted] *perpetim,*
Luxuremoto peſſimo.
4 *Vt quique* [redacted] *noctium*
Nūc concinendo rūpimus,
Donis beatæ patriæ,
Ditemur omnes affatim.

Metrum iambicum dime. in hoc hymno integre ſeruatur. In tribus tamen eius locis uocalis ſequitur continuo uocalem in diuerſis dictionibus ſine colliſione. ſcilicet in tertii uerſus ſecūdo & tertio carmine, in primo carmine quarti uerſus, quod paſſim quibuſuis non licet. Continet aūt inuocationem ad deum, ut caſtitatem mentis & corporis nobis elargiatur: quo tandem æternæ uitæ bonis perfruamur.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Vnus potentialiter. Si id permiſiſſet carmen: poſuiſſet fortaſſe author in eo loco. unus ſubſtantialiter, ut ſuper ſanctæ trinitatis myſterium clarius explicaſſet: in qua unitas eſt ſubſtantiæ & trinitas perſonarum. Verum & hoc (quo carmē contexuit) modo: eādem ſententiam ſubinſinuauit. Nam cum unam dicat trinum diuinarum perſonarum eſſe uirtutem & potentiam: conſequens eſt & illarum unam eſſe ſubſtantiam. Quorum enim uirtus eſt una & eadem: illorum & eadem eſt ſubſtantia. ut inquit Damaſcenus.

3 In tertio uerſu. Accincti ut ſint perpetim. In lumbis eſſe dicitur uoluptatum carnalium ſedes ac ſeminarium: quēadmodum de Leuiathan dicit dominus ad Iob. quod fortitudo eius eſt in lumbis eius. Itaq; lumbos accingimus, cum (ut ait Gregorius) carnis luxuriam per continentiam coarctamus ſicut in euangelio nos monet dominus dicens. Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus ueſtris. Et apoſtolus ad Epheſios ſcribens ait. State ergo ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate. Demum mulier fortis (ut ait ſapiens) accinxit fortitudine lumbos ſuos, quia carnis in ſe concupiſcentiam reſtrinxit.

Iob. 40. *Lucæ. 12.* *Epheſ. 6.* *Prouer. 31.*

4 In quarto uerſu. Vt quique horas noctium Quique pro nomen ibi pro quicunque (ut & ſæpe alias) ſumitur. ut

hæc habeatur intelligentia. Quicunque tempora noctis abrumpimus: non illis totis ſomno indulgentes, ſed ſopore ante finem noctis excuſſo, tibi domine pſallentes: æternæ gloriæ muneribus abunde locupletemur.

Sabbato, ad laudes matutinas.

Præſens hymnus, carminis iambici dimetri legibus continetur: eaſque recte obſeruat. In tertij tamen uerſus poſtremo carmine: habet uocalem continuo ſubiunctam literæ m, finiẽti dictionem, quod exacta ratio carminis non paſſim permittit. Cõtinet autem ſecundũ temporis (quo canitur) adaptationem: exortus diei deſcriptionem: petens ut depulſa nocte peccatis, diuina nos lux illuminet: & ad lucis perpetuæ conſortium perducat.

1 *AVrora iã ſpargit polum,*
Terris dies illabitur.
Lucis reſultat ſpiculum
Diſcedat omne lubricum
2 *Phãtaſma noctis decidat,*
Mentis reatus ſubruat,
Quicqd tenebris horridũ
Nox attulit culpæ, cadat.
3 *Vt mane illud ultimum,*
Quod pſtolamur cernui,
In lucem nobis affluat:
Dum hoc canore cõcrepat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Diſcedat omne lubricum. Id lubricum dicitur, in quo quis ſine lapſu non facile poteſt conſiſtere, ut locus lubricus: aut quod facile labitur, ut adoleſcentia lubrica, pes lubricus, piſcis lubricus. Et quoniã id omne immundiciam aliquam habet aut uiſcoſitatem ad lapſum inducentem: hic lubricũ dicitur, quicquid animæ noſtræ prolapſionem infert, ut impuritas & fœditas peccati.

3 In tertio uerſu. Vt mane illud ultimum. Per mane ultimum, intelligitur hic dies aduentus domini ad iudicium, in conſummatione ſeculi. qui & nouiſſimus dicitur dies, quoniam illi alia non eſt ſucceſſura dies temporalis. Quare illud mane non habebit ueſperam. quoniam qui habebuntur digni reſurrectione ad uitam, transferentur in regionem lucis ſempiternæ, ubi cõtinuus ſine nocte dies, & ſempiterna ſine interpolatione claritas. Nam ut habet

Apoc. 21. Apocalypſis, nox ibi ultra non erit. Cuius quidem rei id ſymbolum eſt, quod ſeptimus dies mundanæ durationis

Geneſ. 2. (qui ſabbati & requietionis nomen ſibi uendicat, quòd in eo requieuerit dominus ab omni opere quod patra-

perat) habet quidem mane, ſed non ueſperam more ſex præcedentium dierum, huius uitæ labores & agonem ſignantium. quoniam requies illa beatorum per ſeptimum diem ſignata, non eſt terminum nec finem unq̃ habitura.

In eodem uerſu. Dũ hoc canore concrepat Aliqui hoc loco legunt hæc, in nominatiuo caſu ſingulari, fœminini generis. quod quidem pronomen referunt ad nomẽ nox, in præcedente uerſu poſitum. Verum non uidetur huiuſmodi referentia ſatis conueniens, ob nimiam antecedentis dictionis diſtantiam. & potius legẽdum eſt, hoc, in nominatiuo ſingulari neutri generis, quod referatur ad uocabulum mane, in eodem uerſu poſitum. ut huiuſmodi, totius uerſus habeatur ſenſus. ut ultimum illud conſummationis ſeculi tempus quod cũ humilitate expectamus, nobis in perpetuæ lucis participationem cedat. dum hoc mane quo hic uiuimus, diuinæ laudis modulatione perſonat, & in laudem dei expenditur. Porro canor, oris, ſubſtantiuum nomen tertiæ declinationis, dicitur cantus ſiue conſonantia quædam. Ouidius in Metamorphoſi. Nec tamen ille canor, mulcendas natus ad aures. Inde canorus, a, um, quod ſuaue eſt auditu & dulce. Venitq; utrumq; a uerbo cano, is, ere, ut ſignat uoce modulari.

Sabbato, ad ueſperas.

1 *O Lux beata trinitas,*
Et pricipalis unitas:
Iam ſol recedit igneus,
Infunde lumen cordibus.
2 *Te mane laudum carmine*
Te deprecemur ueſperi.
Te noſtra ſupplex gloria,
Per cuncta laudet ſecula.

Hymnus iſte, carmine iambico dimetro recte componitur. Inuocatur in eo ſancta trinitas, ut quoniam ſol ſenſibilis tendit ad occaſum, ſpirituale tamen lumẽ nunquam nobis auferat, quo ipſam perpetuo laudare poſſimus. S. Gregorius

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu Et principalis unitas. Ipſius deitatis indiuidua unitas, dicitur principalis, quoniam omnis unitatis in rebus eſt exordium & fons. a qua quicquid in mundo eſt unum ſuam habet unitatem. Ita deus ipſe, principalis dicitur ueritas, bonitas, uirtus, lux, & cætera conſimilia.

2 In ſecundo uerſu. Te deprecemur ueſperi. Dictio ueſperi hic aduerbium eſt temporis, in uſu authorum freques,

& ueſpertinum ſerotinumq́; tempus ſignificat. Nam ueſper,eris,nomen,ablatiuum facit ueſpere,nō ueſperi Ouidius.Seroque trahit de ueſpere nomen In eodem quoque uerſu & tertio eius carmine, non ſimplex gloria legēdum eſt,ut faciunt nonnulli.ſed ſupplex Nam ſimplex, aptum non eſt epithetum nominis gloria neque facile quiſquam aſſignarit, quęnam ſit noſtra ſimplex gloria ſupplex uero adiectiuum accommodatum eſt & congruum huius nominis gloria.Quod quidem pro laude ac præconio diuinæ maieſtatis (quo eam glorificamus & extollimus) hic ſumitur,ſicut & in illo uerſu eccleſiaſtico celebratiſsimo. Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto.

Sabbato ad ueſperas,alius hymnus.

Hymnus iſte(ut pręcedentes) carminis iambici dimetri modulatione conſtringitur, eamq́; ad unguem ſeruat, pręterquam in quinto uerſu, ubi in ſecundi carminis ſecondo loco ponitur ſpondeus ꝓ iambo, et in quarti carminis ſecundo itidem loco pyrrhichius pro iābo, quod huius carminis uſus aut nunquā,aut raro admittit. In ſeptimi quoque uerſus tertio carmine,uocalis proxime uocalem ſine colliſione pręcedit,quod qs facile deuitauerit, ſi loco particulæ ne,legerit nec,cum per id, ſenſus non uitietur.

Dirigitur in eo inuocatio ad deum,ut abeunte iam die et nocte ingruente, nos conſeruet nocturno tempore mundos & caſtos, neque illuſionibus dæmonicis patiatur nos terreri aut eludi.

1 ANNOTATIONES.In primo uerſu.Veſtiens diē decoro illu-

1 Deus creator omniū,
Poliq; rector, ueſtiēs
Diem decoro lumine,
Noctem ſoporis gratia.
2 Artus ſolutos ut quies
Reddat laboris uſui,
Menteſque feſſas alleuet,
Luctuſque ſoluat anxios.
3 Grates peracto iam die,
Et noctis exortu preces
Votis (reos ut adiuues)
Hymnū canentes ſoluimus
4 Te cordis ima concinant,
Te uox canora concrepet.
Te diligat caſtus amor,
Te mens adoret ſobria.
5 Vt cū profunda clauſerit
Diem caligo noctium,
Fides tenebras neſciat,
Et nox fidei luceat
6 Dormire mentem ne ſinas,
Dormire culpa nouerit.
Caſtos fides refrigerans,
Somni uaporem temperet.
7 Exuta ſenſu lubrico,
Te cordis alta ſomnient.

Ne

Ne hoſtis inuidi dolo
Pauor quietos ſuſcitet,
8 *Chriſtū rogemus et patrem*
Chriſti, patriſq; ſpiritum.
Vnum potens per omnia
Foue precātes trinitas. Amē.

lumine. Quòd diuina prouidentia, dies ad operandū hominibus ſit aſsignatus, nox autem ad quietem: oſtendit ēt propheta in Pſalmo cū ait. Poſuiſti tenebras & facta ē nox. *Pſal.*103. Et deide. Ortus eſt ſol, exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſq; ad ueſperam. Porro cauſas ob quas ſomnus hominibus a Deo indultus eſt, in ſecūdo uerſu expreſſas, cōplectitur etiam eleganti carmine Ouidius, cum ait.

Somne quies rerum, placidiſsime ſomne deorum.
Pax animi quem cura fugit, qui corpora duris
Feſſa miniſteriis mulces: reparaſque labori.

3 In tertio uerſu. Grates peracto iam die. Nonnulli libri hic habēt gratis, ſed mendoſe nimium. Nam id aduerbiū (quod ſignificat ſine cauſa & ſponte ſua, ſeu nullo impellente) huic ſententiæ nequaquàm congruit. Itaque dicendum eſt, grates, id eſt gratias: ut ſit accuſatiuus qui referatur ad uerbum ſoluimus. Caret autem id nomen ſingulari numero, & ſolos tres caſus nominatiuum, accuſatiuum & uocatiuum habet in numero plurali, ſignificans tantūdem atque gratiarum actiones. Cōſimiliter in quinto uerſu: ut cum profunda clauſerit, aliqui libri habent profundo & minus recte: debet enim legi profunda: ut nominatiuus ſit ſingularis, qui referatur ad nomen caligo. Nempe ablatiuus ille profundo: neque ſententiæ cōuenit, neque aliquid habet cui rite poſsit annecti.

5 In quinto uerſu. Fides tenebras neſciat. Tenebrarum nomine: errores hic & falſa dogmata, fidei omnino aduerſa intelligūtur, quæ petimus ab ipſa fide noſtra procul amoueri. At quoniam hic quandiu per fidem ambulamus, uidemus ſolum per ſpeculum in ænigmate, & ergo fides aliquam habet obſcuritatem, in comparatione ad claritatē uiſionis in patria, quę quidem obſcuritas hic nomine noctis ſignatur. Hanc igitur noctem fidei petimus eſſe lucidam, per ſynceritatē & ſerenitatem animi fidelis, nulla uana aut falſa pmiſcentis in iis quæ credit, ut nox eius ſicut *Pſal.*138. illuminetur & ſicut tenebræ eius: ita & lumen eius. Sicut

Exo. 14. enim in Exod. legimus, quòd inter Hebræos & Aegyptios illos, perſecutores erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem. Ita & fides noſtra ob non apparentiam credendorum, obſcura eſt, miro tamen lumine mentē fidelem illuſtrās.

6 In ſexto uerſu. Dormire mētem ne ſinas. Dormire mens dicitur, quando ocioſa & ignaua torpeſcit in peccatis. Qđ a nobis auerti petendum eſt impenſius cum propheta in
Pſal. 12. pſalmo. Illumina oculos meos ne unquam obdormiā in
Roma. 13 morte. Et hora eſt (inquit Paulus) iam nos de ſomno ſurgere. Cæterum qui dormit: nullas exteriorū ſenſuum functiones exercet, quod ligati ſint in ſomno. Itaque ſimili ratione, & culpa in nobis dormire dicitur, quando nulla ipſius culpæ in nobis fit actio ac operatio. Id autem nequaquam fiat: niſi ſit a nobis extirpata & abraſa culpa. Nam ſi ipſa adhuc occupat animū, mouet ad ſuum opus & ad prauum inducit, neque omnino emortua & extincta eſt. Cum igitur culpam in nobis dormire petimus, eam prorſus a nobis auferri detergiq́ poſtulamus.

Sabbato ad ueſperas, alius hymnus.

1 *O Pater ſancte, mitis atque pie.*
O Ieſu Xpī fili uenerande:
Paraclitéq́; ſpūs & alme:
Deus æterne.

2 *Trinitas ſancta, unitasq́; firma:*
Deitas uera, bonitas imēſa.
Lux angelorū. ſolus orphanorum
Speſq́; cunctorum.

3 *Seruiunt tibi cuncta quæ creaſti.*
Te tuæ cūctæ laudant creaturæ.
Nos quoque tibi pſallimus deuoti
Tu nos exaudi.

4 *Gloria tibi omnipotens Deus:*

Hymnus iſte, carminis ſapphici præ ſe fert ſpeciem & modulationē, uideturq́ in unoquoq́ uerſu tribus carminib⁹ ſapphicis ſubnectere quartū adoniū, ſicut duo primi hymni, in fronte ac principio huius operis poſiti. Verum non ſeruat quoquo pacto illius carminis legē ac regulā neque pedes illius habet ſuis in locis cōſtitutos: ut recta huiuſce metri ratio expoſcit. Quocirca merito uocari poteſt hic hymnus, ameter, quòd ſine metro & debita ſit carminis menſura.

Fit in eo primum inuocatio ſanctiſsimæ trinitatis, deinde declaratio diffuſionis diuinæ bonitatis in omnes creaturas,

Trinus & unus magnus & excelſus.
Te decet hymnus honor, laus, & decus.
Omne & in æuum. Amen.

illi iure ſubiectas, & demũ deuota oratio, ut noſtras preces exaudire dignetur.

Et quoniam piam continet & religioſam ad Deum orationem, loco illius alterum (ſeruata eadem ſententia) hymnum hoc modo luſimus.

1 *O Pater, ſummæ deitatis ortus*
O patris ſummi ueneranda proles.
O ſacrum germen patris atque nati
Spiritus alme.
2 *Trinitas unũ deitate numẽ:*
Vna maieſtas, bõitas et una.
O ſalus mundi pater orphanorum:
Speſq; piorum.
3 *Te creaturæ uenerãtur oẽs:*
Et tibi tot⁹ famulatur orbis.
Quæ tui ſerui ferimus benigne
Suſcipe uota.
4 *Da tuas ſemper reſonare laudes.*
Da tuũ nomẽ celebretur altũ
Te decet puro modulãd⁹ ore
Hymnus in æuum.

Porro in huius hymni a nobis decãtati principio: dicitur Deus pater eſſe ortus ſiue origo ſummæ deitatis. quoniam ipſe a nullo emanat, ſed a ſeipſo eſt: filius autem & ſpiritus ab ipſo (licet ineffabilem) habent originẽ. non quidem tẽporalem ſed æternam. Id beatus afferit Dionyſius in libro de diuinis nominibus, dicens ꝙ pater ẽ primordialis & fontana deitas, filius uero & ſpiritus ſanctus ſunt fœcũdę deitatis germina plantata diuinitus. Sed hęc altiora ſunt, q̃ hic expoſcit locus, Ideo illa miſſa facientes: ad annotationes tranſeamus.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Paracliteq; ſpiritus. Paraclitus, gręcum eſt uocabulum: quod eruditiores & Græci ſermonis rationem callentes per e in penultima ſyllaba potius proferendum putant, quoniam apud Gręcos in tertia ſyllaba ſcribitur per diphthongon, quæ apud latinos in e longum uertitur, ut quod Græci dicunt cythereia: nos cytherea dicimus. Virg. Parce metu Cytherea manent immota tuorum. Ita cum Græci dicant paracleitos, nos (inquiunt) paracletus dicere debemus. Nonnũquam tamen ob maiorem ſonoritatem uertitur ei diphthongus Greca in i longum, ut Græci Thaleia dicunt. Latini autẽ,

Thalia Virg Noſtra nec erubuit ſyluas habitare Thalia, ut eo in loco Bucolicorum annotat Seruius. Quare etiam conſimili analogia & ratione poſſunt Latini dicere, paraclitus, modo penultima ſit longa:& per i latinum ſcribatur, non græcum, quoniam ſi per y græcum ſcriberetur: ſignificationem haberet ipſi ſpiritui ſancto nequaquam attribuendam, ut ex Franciſco Philelpho adducit Deſpauterius noſter in tertio libro ſuo de arte uerſificatoria, ubi differit de quantitate uocalis e ante t in mediis ſyllabis. Qui non modo in diligentia conſcribendi artem carminum, & annotandi quantitates ſyllabarum, uerum etiam in omni parte grammaticæ tradenda purè tersè & abſolutè, recentiores omnes aut æquaſſe, aut (ut potius cenſeo) exuperaſſe uidetur:& cui plurimum debet latinæ linguæ ſtudioſa iuuentus. Quocirca citra cōtentionem omnem, utrum maluerit quiſpiam, proferat aut paracletus, aut potius paraclitus, ne uideatur nouitati ſtudere, aut iam inolitum uſum prorſus damnare, cum utrunque rectè dici poſſit. Scribatur tamen ſemper ea dictio per i latinum, ut dictum eſt, & penultima proferatur longa, quod tamen poſterius, in nullis ferme hymnis eccleſiaſticis obſeruatur, niſi in illo hymno de ſpiritu ſancto. Veni creator ſpiritus: mentes tuorum uiſita, ubi in ſecundi uerſus primo carmine, qui paraclitus diceris, ea ſyllaba eſt longa, quandoquidem in ſecundo eius loco (ut debet) iambum conſtituit. In ultimo tamen eiuſdem hymni uerſu & in omnibus ferè cæteris hymnis eccleſiaſticis, tertia illius dictionis ſyllaba præter eius naturam, & rectam carminis legem perperam corripitur. Porro Baptiſta Mantuanus in agone ſanctæ Margaritæ duas primas eius ſyllabas corripit & tertiā producit, cum ait. Cui nomen paracletus erat, deſcendere mandat, & id imitandum cēſeo Significat autem paracletus, aut ſi mauis paraclitus, idem atque cōſolator ſiue aduocatus. Quæ ſane interpretatio & ſignificatio, ipſi ſpiritui ſancto congruenter attribuitur. Nam ipſe eſt Deus to-
2.Cor.1. tius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribula-
Roma.8. tione noſtra. Ipſe etiam ſpiritus (ut ait Paulus) poſtulat pro nobis gemitibus ienarrabilibus & aduocatus eſt pro peccatis noſtris.

2 In ſecundo uerſu. Salus orphanorum Orphanus(ut ex Hieronymo affert Calepinus)eſt qui nec patrē habet,nec matrem.Pupillus uero,qui non habet patrem.Sępenumero tamen iſta confunduntur in ſcriptura, & unum pro altero promiſcuè ſumitur.Dicitur autem hic Deus ſalus orphanorum, quoniam ſingulari cura illos protegit, fouet & ſaluat,qui parentibus ſunt orbati, & quos pater & mater dereliquerūt morte ſublati, illos dominus benigniter, ut ait pſalmus,aſſumit, ut quanto minus ſit humani auxilij & ſubleuaminis, tanto præſentius aſsit & propius diuinum præſidium. Vnde ad Deum dicit propheta in pſalmo. Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor. Et alio in loco.dominus pupillum & uiduam ſuſcipiet,& uias peccatorum diſperdet. *Pſal.26.* *Pſal.9.* *Pſal.145.*

In aduentu domini, ad ueſperas.

1 *Conditor alme ſiderum*
Aeterna lux credentiū,
Chriſte redemptor omnium,
Exaudi preces ſupplicum.
2 *Qui cum dolens interitu*
Mortis perire ſeculum,
Saluaſti mundū lāguidum,
Donans reis remedium.
3 *Vergente mundi ueſpere,*
Vti ſponſus de thalamo,
Egreſſus honeſtiſsima
Virginis matris clauſula.
4 *Cuius forti potentiæ*
Genu curuantur omnia,
Cæleſtia,terreſtria
Fatentur nutu ſubdita.
5 *Occaſum ſol cuſtodiens,*
Luna pallorem retinens,
Candor in aſtris relucens
Certos obſeruat limites.
6 *Te deprecamur hagie*
Venture iudex ſeculi,
Conſerua nos in tempore
Hoſtis a telo perfidi.

Hymnus iſte,carminis iābici dimetri formā gerit & imaginem,non tamen eius pedes omnino obſeruat. Nam trocheum nunc primo nunc ſecundo, nūc uerò tertio admittit loco.Interdum uero ſpondeum ſecundo loco recipit, & nōnunquā pyrrhichium.quæ omnia, legibus huiuſce carminis aduerſantur.

Author eius, Beatus pater Ambroſius. Cōmendatur in ipſo Chriſti filij Dei benignitas,ꝙ ad nos redimendos,in primo aduētu de ſacro ſancta Virgine naſci dignatus eſt.rogaturq́ ut in ſecūdo ſuo aduētu nós ab hoſte antiquo ſaluet &,ꝓtegat, ne ipſius percutiamur telo. *S. Ambroſius*

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Vergente mundi ueſpere. Ipſius mundi ueſpere,

ſiue poſtremum durationis ſpacium eſt finis ipſius mūdi, conſummatioq; eiuſdē. Dicitur autem ueniſſe Chriſtus per ſuſceptæ carnis diſpēſationem, cum propinquaret illud mūdi ueſpere. Nam expletis iam qnq; mundi ætatibus, in ſexta uenit eius ætate, quæ ad finem uſque ſeculi porrigetur. Quocirca in nouiſsimis diebus

7 Laus honor uirtus gloria
Deo patri cum filio,
Sancto ſimul paraclito
In ſempiterna ſecula. Amen.

Eſaie. 2. ueniſſe a prophetis dicitur. ut apud Eſaiam. Et erit in nouiſsimis diebus præparatus mons domus domini in uer

1. Ioan. 2. tice montium. Rurſum Ioannes in prima ſua epiſtola. Filioli, nouiſsima hora eſt. Et Paulus circa ea tempora dixit

1. Cor. 10 Corinthijs. Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram: in quos fines ſeculorum deuenerunt.

3 In eodem uerſu & eius quarto carmine, nomen clauſula ablatiuus eſt ſingularis: ordinatus cū participio egreſſus. Significat aūt clauſula id quod clauſum & occluſum eſt. Quia igitur Chriſtus de clauſo ſacratiſsimę uirginis & ma tris utero pceſsit in orbem, tāquā ſponſus de thalamo ſuo

Pſal. 18. ut ait Pſalmus, neq; maternę uirginitati detrimentum intulit: honeſtiſsima uirginis matris clauſula egreſſus dicit.

4 In quarto uerſu. Cœleſtia, terreſtria. Sub illis & inferna comprehendantur: a Paulo etiam expreſſa, cum ait ad Phi

Philip. 2. lippenſes. Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur: cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Verum cœleſtia & terreſtria genu ei flectunt: in ſignum cultus & reuerentię, ex amore obſequioſo procedentis. Inferna uerò non ita: ſed in ſignum ſubiectionis, quam uel inuita & trementia illi exhibent. Porro in ſecundo eiuſdem uerſus carmine, nomen genu, accuſatiuus eſt ordinatus cum uerbo paſsiuo curuatur per ſynecdochen. ut curuatus genu dicatur: qui genu habet incuruum, atque ad impendendum honorem inflexum.

6 In ſexto uerſu. Te deprecamur hagie. Id græcum eſt uo cabulum: idem ſignificans quod ſancte. Et Gręci quidem hagios dicunt in nominatiuo ſingulari. Latini uero ſyllabam os mutant in us: & proferunt hagius in eodem caſu. Vnde in uocatiuo ſingulari maſculini generis, formatur hagie. Debet autem ſemper cum aſpiratione ſcribi.

In aduentu domini, ad nocturnum matutinum.

1 *VErbũ ſupernũ prodiens*	Carmen iambicũ dimetrũ
A patre olim exiens.	in hoc hymno ferè ſemper re-
Qui natus orbi ſubuenis:	ctè obſeruatur. niſi ꝗ interdũ
Curſu decliui temporis.	uocali ſequitur proxime uoca
2 *Illumina nunc pectora.*	lé, aut m literã ſine colliſione:
Tuoq; amore concrema.	& ſcdo loco nõnunquã depre
Audito ut præconio:	henditur ſpõdeus pro iambo
Sint pulſa tandem lubrica.	cõſtitutus, & ĩ tertio loco tro-
3 *Iudexq; cum poſt aderis:*	cheus pro iambo. qđ nõ faci-
Rimari facta pectoris.	le admittit hui⁹ metri regula.
Reddens uicem pro abditis,	In eo rogatur Dei filius, ut
Iuſtiſq; regnum pro bonis.	ſicut in primo aduentu nos ui
4 *Nõ demũ arctemur malis,*	ſitauit per ĩcarnationem ſuã:
Pro qualitate criminis.	ita in ſecũdo ſuo aduentu ad
Sed cum beatis compotes	iudicium nos benigniter ſal-
Simus perennes cœlibes.	uos faciat.

S. Gregorius (manuscript note in margin)

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Verbum ſupernum prodiens Hic Dei filius, uerbum dicitur ſupernum: quia cœleſte immo ſupercœleſte & ſupermundanum eſt uerbum, non ſeculare aut temporale: quemadmodum noſtrum. Hinc de illo dicit propheta in pſalmo In æternum domine: uerbum tuum permanet in cœlo. *Pſal. 118.* Idem quoꝗ dicitur hic prodiens extraꝗ progrediens per altiſſimum incarnationis ſacramentum, quo ſe nobis ĩſinuauit atꝗ manifeſtauit. Deniꝗ ipſum dicitur exiẽs a patre per diuinam illam natiuitatem, qua ab æterno ex ſubſtantia patris eſt progenitum. Non quidem ꝗ unquam patrem dereliquerit: aut ab eo fuerit ſeparatũ, ſed ꝗ illi intimũ manens, ab eo ineffabiliter emanauerit, quẽadmodum ipſa ſumma ueritas de ſe in euãg. teſtatur. Exiui a patre, & ueni in mundum. *Ioan. 16.* Poteſt & exitus ille uerbi a patre, de temporali filij Dei natiuitate intelligi, ſecundum quam (ut ait) uenit in mundum.

In eodẽ uerſu. Curſu decliui tpis. Id decliue dicitur, qđ deorſum tendit, declinatꝗ ad ima, quaſi pronũ & deuergens ad finem. Qm̃ igitur Chriſtus tranſacta iam maiore mundanę durationis parte utpote quinꝗ ætatibus, in poſtrema eius uenit ętate, & in nouiſſimis eius diebus, rectè

dicitur hic ſubueniſſe orbi per natiuitatem ſecūdum carnem in curſu decliui temporis.

2 In ſecundo uerſu. Audito ut præconio. Filij Dei præconiū, eſt annūciatio de eius aduentu tum primo tum ſecundo, per prophetarum oracula & euangelicam lectionē facta Nempe & ꝓphetæ affatim de utroq; dñi aduentu nobis ueritatem nunciant, & longè apertius euangeliū ſanctum, utriuſq; nobis eſt nuncium. Petimus itaq; ut cū auditum fuerit a nobis prophetarum & euangelij de aduentu filij Dei præconium ac teſtimonium, propellantur a nobis per fidem & boni operis inſtantiam ac fructum peccata, in quæ facile prolabimur ex infirmitate noſtra.

4 In quarto uerſu. Non demū arctemur malis. Arctemur uerbum, per ct ſcribi debet, & ſuum etiam actiuum arcto, as, qm̄ frequētatiuum eſt uerbi arceo, es, & formatum ab eius ſupino arctū. Significat aūt arctare, conſtringere atq; cōprimere, nam & arcere, ſtringere interdum ſignat. Virg. Nā teneras arcebant uincula palmas. Inde arctus, ſtrictus. & arctitudo, anguſtia atq; ſtrictitudo Cęterū putant nōnulli etiam eruditiſsimi, artare uerbum non ab arceo deduci, ſed primitiuum eſſe, & ſine c ante t ſcribi debere. Qđ oſtendunt ab eo profecta & formata uocabula, ſecūdum ipſorū placitum. utpote artus nomen ſubſtantiuum pro membris · & illius diminutiuū articulus artus adiectiuū pro anguſto, coartare uerbum ſignificans aſtringere ſiue coniungere, & conſimilia tū nomina tum uerba, quæ probatus grāmaticorū uſus ſine c ante t ſcribere ſolet. Et hęc ſnīa qm̄ etiam magnos habet authores non omnino reijcienda eſt neq; damnanda, ſed ꝓpoſitorum ſcribendi illius uerbi artare modorū, eligat quiſq; utrāuis uoluerit, & ſenſerit congruentiorem.

In eodem uerſu. Simus perennes cœlibes. Per cœlibatū perennem qui hoc loco optatur, futuræ uitæ petitur ſtatus, regniq; cœleſtis ꝑpetua manſio, qm̄ in eo iugis eſt continentia, atq; uacatio a carnali cōſortio. Non enim ibi nubent neq; nubentur, ut ſacrum habet euangelium. Et ita

Matt. 202. per ꝓprietatem conuenientem ſupernæ ciuitatis incolis, hic inſinuatur eorū habitudo atque ſocietas. Sunt etiam qui hoc loco legūt, ſimus perennes cœlites & hi apertio-

rem exprimunt huius loci ſententiam. Verum qui legeret ſimus perenne cœlibes,uel ſimus perenne cœlites, multo aptius diceret.Nam & lenior eſt prolatio & melior oratio nis ſtructura:cum duæ illę dictiones perennes & cœlibes ſiue cœlites, non apte ponantur adinuicem ſine coniunctione media,quòd ambæ ſignificationem habeant adiectiui. At ſi perenne dicamus pro perenniter, ut aduerbii habeat locum & iungatur cum uerbo ſimus,iam nihil eſt quod aures offendat.Neque illud ignorandum: quod nomen perennis & quæcunque ab eo formantur, ſine aſpiratione intermedia ad ſecundam ſyllabam ſcribi debent. Componitur enim ex dictione per, & nomine annus, commutata a in e. Atqui planum eſt uocem annus aſpirari non debere. quare neque eius compoſitum perennis. Significat autem perenne: quod iugis eſt & perpetuæ durationis.

In aduentū,ad laudes matutinas.

1 *Vox clara ecce intonat,*
Obſcura quoque increpat.
Pellātur eminus ſomnia,
Ab æthere xp̄s promicat.
2 *Mēs iam reſurgat torpida,*
Quæ ſorde extat ſaucia.
Sidus refulget iā nouum.
Vt tollat omne noxium.
3 *E ſurſum agnus mittitur,*
Laxare gratis debitum,
Omnes pro indulgentia
Vocē demus cū lachr.mis.
4 *Vt cum ſecundo fulſerit.*
Mundūq; horror cinxerit,
Non pro reatu puniat,
Sed nos pius tūc protegat.

Hymnus iſte etiam carminis iambici dimetri lege conſtituitur, eamque ꝓpemodum obſeruat. Frequenter tamen habet uocalis poſt uocalem aut m litteram ſine colliſione hiatus:& ſecondo loco ſpondeum pro iambo.quod concinnitati carminis non parum derogat. S. Ambros.

Sententia ipſius fere eadem cum præcedenti.hortatur enim nos omnes, cum euangelica tuba nos ad uirtutes excitet,quòd ſurgamus a uitijs ac torpore,peccatorumque ueniam poſtulemus in hoc domini aduētu per miſericordiam. ut cum uenerit iudicare mundum in iuſtitia & æquitate:nos ſaluet & tueatur a morte æterna.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu.Vox clara ecce intonat.Hic uox clara poteſt accipi manifeſta euangelicę legis prædicatio: quæ ut tuba altiſona intonat auribus

noſtris,& opera tenebrarum damnat. Idcirco pellenda eſt a nobis ſomni in peccato inertia. Nam Chriſtus a cœlo refulgens per aduentum in carnem: nunc in terris emicat tanquam nouum & ſalutare ſidus exortum in tenebris. Non inepte etiam per uocem claram intonantem: intelligere poſſumus ſacratiſſimum Chriſti præconem Ioãnem

Eſaia 40. Baptiſtam. De quo uaticinatus eſt Eſaias. Vox clamantis in deſerto: parate uiam domini: rectas facite in ſolitudine ſemitas dei noſtri. Quod quidem propheticum oraculũ, ipſe domini præcurſor de ſe dictum eſſe, & in ſeipſo completum perhibet: dicens ſacerdotibus & leuitis ad ſe miſſis. Ego uox clamãtis in deſerto, dirigite uiam domini: ſicut dixit Eſaias propheta.

In eodem uerſu. Pellantur eminus ſomnia. In hoc tertio primi uerſus carmine (quod hypercatalecticum eſt: nam una ſyllaba ultra debitam menſuram abundat) in ſecundo loco pro iambo ponitur amphibracus, habens extremas ſyllabas primam & tertiam breues, & mediam longam, ut docere, quod in hoc metri genere rariſſimum eſt. Eminus enim, primam habet longam Ouidius. Pars animæ dilectæ meæ, licet eminus eſſe fortibus: Antheo nocuit temeraria uirtus. Vnde aptius eſſet carmen, ſi quis ita diceret, procul fungẽtur ſomnia. Significat autem eminus, idem quod procul, ſicut cominus eius oppoſitum, ſignat è uicino & prope. Virg. Pugnatur cominus armis.

4 In quarto eiuſdem primi uerſus carmine. Ab æthre chriſtus promicat. Dictio æthre, diſſyllaba proferri per ſyncopam debet, ut ſecundo loco conſtituatur iambus. Nam ſi triſſyllaba proferretur, anapeſtus in ſecunda collocaretur ſede, quod raro admodum uſu uenit Sic & Virgilius ęthra protulit in carmine pro æthera: cum ait in Aeneide. Nam neque erant aſtrorũ ignes, nec lucidus ęthra ſidera polus.

In natiuitate domini.

S. Ambros. Carmen iambicum dimetrũ in hoc hymno integre ſeruatur occurrit tamen interdum ſpondeus in ſecundo loco pro iambo, contra carminis huius legẽ, & anapeſtus in primo & tertio

1 *Veni redẽptor gentiũ,*
Oſtende partum uirginis
Miretur omne ſeculum.
Talis decet partus deum
2 *Non ex uirili ſemine,*

Sed myſtico ſpiramine
Verbũ dei factum eſt caro.
Fructuſque uentris floruit.
3 *Aluus tumeſcit uirginis,*
Clauſtra pudoris pmanẽt.
Vexilla uirtutum micant,
Verſatur in templo deus.
4 *Procedẽs de thalamo ſuo.*
Pudoris aula regia.
Geminæ gigas ſubſtantiæ,
Alacris ut currat uiam.
5 *Egreſſus eius a patre,*
Regreſſus eius ad patrem.
Excurſus uſq; ad inferos,
Recurſus ad ſedem Dei.
6 *Aequalis æterno patri*
Carnis tropheo accingere.
Infirma noſtri corporis
Virtute firmans perpeti.
7 *Præſepe iam fulget tuũ,*
Lumenq; nox ſpirat nouũ.
Quod nulla nox iterpolet.
Fideq; iugi luceat.
8 *Gloria tibi domine.*
Qui natus es de uirgine.
Cũ patre et ſancto ſpiritu,
In ſẽpiterna ſecula. Amẽ.

loco pro ſpondeo, quod ipſius metri integritatem non uitiat.

Author eius, ſanctus Ambroſius. Laudatur i eo Christus dei filius, quod pro nobis redimendis humanam carnem de matre uirgine ſumpſerit, & natiuitatis ipſius ſecundum carnem myſteria pie reſerantur.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Fructuſque uentris floruit. Fructus uentris hic intelligitur Chriſtus, ex utero uirginali (ut de ſua arbore fructus) uere & ſecundum humanam ſubſtantiam progenitus, de quo clamauit ſancta Eliſabeth Et benedictus fructus uentris tui. Is autem fructus nunc floruit, quoniam per natiuitatẽ carnis tanquã flos de uirga Ieſſe in apertum prodijt. *Luca.1.*

3 In tertio uerſu. Vexilla uirtutum micant. Vexilla hic accipi poſſunt miraculorum inſignia & diuinę poteſtatis ſigna, quæ in hac ſacra natiuitate clarius emicuerunt. Nonne nouum id ſignum eſt & ſupernæ uirtutis maniſeſtatiuum (quod dominus longe ante dare eſt dignatus) quod uirgo ſpiritus ſancti obumbratione concepit filium, & uirgo permanẽs eundem mundo ſine dolore protulit? Nonne & id, quod filius Dei factus eſt homo, manens quod erat, & aſſumẽs quod non erat, atque in uentre uirginali, ut ſuo templo eſt diuerſatus ſecundum carnis anguſtias, qui neque cœlo, neque terra, ſecundum deitatem comprendi poteſt? *Eſaia.7.*

4 In quarto uerſu. Geminæ gigas ſubſtantiæ. Hoc in loco Chriſtus gigas dicitur, quoniam fortiſſimus eſt pugil & certator contra principem huius mundi, uenitque ut cũ

alacritate, huius uitæ mortalis curſum peragat, quemad-
Pſalmo. 18. modum ait pſalmus. Exultauit ut gigas ad currendã uiã.
5. In quinto uerſu. Egreſſus eius a patre. Alludit hic ad il-
lud pſalmi uerbum. A ſummo cœlo egreſſio eius, & oc-
curſus eius uſque ad ſummum eius. Et ad ſententiam illã
Ioan. 16. euangelicam. Exiui a patre & ueni in mundum, iterum re-
linquo mundum, & uado ad patrem.
6. In ſexto uerſu. Carnis trophæo accingere. Trophæum
dicitur inſigne ſpolium, quod ex hoſtibus reportatur in
ſignum uictoriæ. Chriſtus autem per carnem aſſumptam
debellato diabolo uictor euaſit, ipſamque glorificatam
carnem demum cœlo intulit. Recte igitur noſtræ ſubſtã-
tiæ forma quam induit, hic trophæi nomine exprimitur.
Neque iſto in loco ſtrophium legendum eſt (ut faciunt
plerique) quod cingulum ſignificat. Nam quamuis nomẽ
hoc ſententiæ ſatis congrueret, carmini tamen diſconue-
niret, quoniam pyrrhichium ſecundo conſtitueret loco,
quod duas primas ſyllabas habeat breues, trophæum ue-
ro primam habet breuem & ſecundam longam. Ouidius.
Ponite de noſtra bina trophæa domo.
In eodem uerſu. Virtute firmans perpeti. Multi legunt hic
& in illo hymno de ſancto ſpiritu Veni creator ſpiritus
(ubi duo poſtrema huius uerſus carmina, etiam integra
inſeruntur) uirtute firmãs perpetim: ſed & hic & ibi aptior
eſt ſermo per ablatiuum adiectiuum, quod ordinatur cũ
ſubſtantiuo uirtute, quam per aduerbium, & ita potius
cenſeo legendum.
7. In ſeptimo uerſu. Lumenque nox ſpirat nouum. Hoc lo-
co ſpirare, uenuſte accuſatiuum habet ſibi adiunctũ, quo-
niam actiuam habet ſignificationem, tantundem ualens
atque effundere ſiue emittere. Interpolare autem, quod
ſimplo l, ſcribi debet, ut oſtendit carmẽ, eſt intermittere,
ſiue interrumpere. Vnde quod diſcontinuatum eſt & in-
terlaxatum, interpole dicitur. & interpolatim id fit, quod
diſcontinue & per intermiſſiones efficitur, ut fiat quędam
temporis in eo opere interciſio.

In natiuitate domini, alius hymnus.

Præſens hymnus carminis ia- *CHriſte redemptor gẽ-*
bici dimetri (cuius formam præ- *tium. omnium.*

De patre patris unice.
Solus ante principium
Natus ineffabiliter.
2 *Tu lumen & ſplēdor patris,*
Tu ſpes perennis omnium,
Intēde quas fundūt .p̄ces
Tui per orbem famuli
3 *Memento ſalutis author,*
Quod noſtri quondam corporis
Ex illibata uergine
Naſcēdo formā ſumpſeris,
4 *Sic præſens teſtatur dies.*
Currens per anni circulū,
Quod ſolus a ſede patris
Mundi ſalus adueneris.
5 *Hunc cœlum, terra, hunc mare,*
Hunc omne quod ī eis eſt,
Authorem aduentus tui
Laudans, exultat cantico.
6 *Nos quoq; qui ſancto tuo*
Redēpti ſumus ſanguine,
Ob diem natalis tui.
Hymnū nouū cōcinimus.

fert) non omnino ſeruat menſuram. Nam trochæum nunc primo, nunc ſecundo, nunc tertio admittit loco, ſpondeum quoq; nonnunquam in ſecunda ſede recepit. Inſuper uocalem interdum uocali aut literæ m, ſubiunctam habet ſine colliſione.

In eo fit ad dei filium gratiarum actio de ineffabili ſua miſericordia, qua cum dei patris ſit unigenitus ante ſecula, de uirgine naſci dignatus eſt pro nobis in tempore.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Solus ante principium Filius dei dicitur hic ſolus genitus ante principium temporum & mundi exordium, quoniam antequam mundus ſubſiſteret, aliud nihil genitum erat. Nō enim Deus pater, natus dici potuit, quia ingenitus eſt, nec ſpiritus ſanctus, ut qui non per generationem, ſed diuinam proceſſionem a patre & filio prodierit, nec aliud quicquam tū fuit natum, cum aliud nihil tunc adhuc ſubſiſteret. Vnde in pſalmo pater ait ad filium. Ex utero ante luciferū genui te. Et ipſa diuina ſapientia, quæ dei filius eſt, apud Eccleſiaſticum dicit de ſeipſa. Ego ex ore altiſſimi prodiui: primo genita ante omnem creaturam. Natus autem dicitur ſecūdum diuinitatem Chriſtus ineffabiliter, quia de eo dicit Eſaias. Generationem eius quis enarrabit? *Pſal. 109.* *Eccleſ. 24.* *Eſa. 53.*

3 In tertio uerſu. Ex illibata uirgine Libare per translationem ſignificat interdum leniter tangere. Virgilius. Oſcula libauit natæ dehinc talia fatur. Inde libatus participium quod attactum ſiue contactum eſt. Cui mea uirginitas, auibus libata ſiniſtris, Ex quo compoſitum deducitur il

libatus.i.non libatus,ſiue non tactus. Illibata igi*t* uirgo, eſt uirgo intacta,inuiolata,intemerata, ſiue incorrupta.

4 In quarto uerſu.Quod ſolus a ſede patris. Solus aduenisse dicitur Chriſtus de ſede patris, quoniam ſolus ipſe per incarnationem,humanam induit naturam. Neque.n. pater incarnatus eſt, neque ſpiritus ſanctus, licet uterque ad ſacratiſſimum incarnationis myſterium ſuſpiciendum a filio,cooperatus ſit.

5 In quinto uerſu.Hunc cœlum, hunc terra,hunc mare. Pronomen illud tertio repetitum: refertur ad id nomen dies in præcedenti uerſu poſitum,ut ſenſus ſit quod creatura cœleſtis & angelica,& terreſtris ſcilicet humana, immo omnis dei creatura: hunc diem natalitium,tanquam aduentus tui ad nos O Chriſte æditorem atque manifeſtatorem,concelebrat, ſpirituali cantico exultans in domino.Et hic uerſus id completum eſſe uidetur annunciare, ad quod propheta in ſpiritu præuidens hunc diem

Pſal.95. aduentus dominici hortabatur pſalmo 95.dicens. Lætentur cœli & exultet terra,commoueatur mare & plenitudo eius gaudebunt campi & omnia quæ in eis ſunt. Et cauſam paulo poſt,ſubiungit,quia dominus uenit.

In natiuitate domini,alius hymnus.

Sedulius Auctor

Hymnus iſte iambicus eſt dimeter, huiuſce carminis legem exacte ſeruans, eleganterque cõpoſitus, eo quidem contextu, q*d* ſinguli uerſus a ſingulis alphabeti literis ſeruata earum ſerie incipiunt, ut primus uerſus primam habet literam A,ſecundus B,tertius C, & ita deinceps, præter octauum poſtremumq; uerſum:qui ad hunc(ſicut & ad omnes hymnos natiuitatis domini,eodem metri genere compoſitos)eſt adiectitius. Author eius Sedulius.: Deſcribit in eo myſteria natiuitatis dominicæ, & ex illis laudandæ ipſius mi-

1 *A Solis ortus cardine*
Ad uſq; terræ limitẽ,
Chriſtũ canamus principẽ
Natum Maria uirgine.

2 *Beatus author ſeculi*
Seruile corpus induit
Vt carne carnem liberans,
Ne perderet quos cõdidit.

3 *Caſte parentis uiſcera*
Cæleſtis intrat gratia.
Venter puellæ baiulat
Secreta quæ non nouerat.

4 *Domus pudici pectoris,*
Templum repente fit Dei.
Intacta neſciens uirum,
Verbo concepit filium.

5 *Enixa eſt puerpera,*

Quē Gabriel prædixerat.
Quem matris aluo geſtiēs,
Clauſus Ioannes ſenſerat,
6 *Fœno iacere pertulit,*
Præſepe non abhorruit.
Paruoq; lacte paſtus eſt,
Per quem nec ales eſurit.
7 *Gaudet chorus cœleſtiū,*
Et angeli canunt Deo.
Palamq; fit paſtoribus
Paſtor, creator omnium.
8 *Gloria tibi domine,*
Qui natus es de uirgine.
Cū patre et ſancto ſpiritu,
In ſēpiterna ſecula. Amen.

ſericordiæ materiam proponit.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. A ſolis ortus cardine. Cardo ipſius ortus ſolaris, eſt plaga cœli orientalis, unde ſol oritur. Limes autem ſiue extremitas terrę: regio eſt occidua. Itaque hortatur nos primus hic uerſus, quòd Chriſtum canamus non uno tantum in loco, ſed ab oriente, ubi principium eſt ortus ſolis, uſque ad finem & terminum terræ oppoſitum, ſcilicet occidentem. ſiue a ſolis ortu uſque ad occaſum. ut ait pſalmus.

In eodem uerſu. Natum. Maria uirgine. Apud graues & probatos authores: media ſyllaba huius dictionis Maria corripitur ut apud Sidoniū in hoc carmine aſclepia deo. Formoſus Mariā ducit Honorius. Et apud Mantuanum, ut, Mariæ poſſit laudes equaræ loquendo. Hoc tamen loco, ob carminis congruentiam (ſicut & in omnibus fere hymnis, ubi nomen illud intexitur) eadem producitur. Nam iambum in ſecundo loco hic conſtituit, ubi pyrrhichius recte poni non poteſt. Nēpe ſecutus eſt author uulgatum & communem grammaticorum uſum, producentium mediam ſupradictæ dictionis ſyllabam, qui tamen a probatiſſimorum authorum ſententia eſt alienus At ipſe potius authoribus illis receptiſſimis accedendum cenſeo in carmine: ſeruato tamen in prolatione accētu ſuper penultima ſyllaba. *Pſal.112.*

2 In ſecundo uerſu. Seruile corpus induit. Alludit hęc ſententia ad uerbum beati Pauli in epiſtola ad Philippenſes ſecundo cap. dicentis de Chriſto, Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, ſed humiliauit ſemetipſum formam ſerui accipiens: & habitu inuentus ut homo. Itaque ſeruile corpus hic dicitur corpus humanum, quòd humana natura ſecundum ſe eſt ſerua & ſubiecta deo. Induit autem Chriſtus hanc ſerui for- *Philip.2.*

mam, ut carne ſua, carnem naturamque humanam libera ret ab interitu & exitio mortis æternę. Eodem quoque lo co ſeculum pro hominibus in hoc mundo degentibus accipitur, quoniam in hoc ſeculo durationeq́; temporali uitam agunt.

6 In ſexto uerſu. Paruoque lacte paſtus eſt. Id de Chriſto dicitur, quia exiguo uirginalium uberum liquore lacteo eſt enutritus. Non enim indigent copioſa alimonia infantes recens nati. Per eum tamen nec ales, id eſt auis, eſurit: quoniam ſua prouidentia etiam uolatilibus cœli cibum
Pſal. 146 congruum ſubminiſtrat. ut dicit pſalmus. Qui dat iumentis eſcam ipſorum: & pullis coruorum inuocantibus eũ.
Pſal. 103 Omnia enim ab illo expectant, ut det illis eſcam in tempore. Verum ipſe lacte materno nutritus eſt: ſecundum humanitatem, & per eum nec ales eſurit, ſecundum diuinitatis uirtutem, omnibus ſapientiſsime prouidentem. Reliqua hic adducta natiuitatis dominicæ ſacramenta, nunc latius non explicantur, quoniam ex euangelica lectione facile omnibus conſtant.

In natiuitate domini. alius hymnus.

Fortunatus

Præſens hymnus, iambicus eſt dimeter, ubique carminis illius leges exacte ſeruans, præter id quod in ſeptimo uerſu bis ſecundo loco pyrrhichium habet pro iambo.

Author eius, Fortunatus epiſcopus. Commendatur in eo filij dei miſericordia, quę poſt grauem ſeruitutem humano generi contulit redemptionem, & ea compleuit quę ante promiſerat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Veniſſe uitæ pręmiũ. Chriſtus hic præmium uitæ dicitur, quoniam merces eſt æternæ uitæ iis qui diligunt eum.
Ioan. 17. Hęc eſt (inquit euangeliſta) uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum

1 *Agnoſcat omne ſeculũ,*
Veniſſe uitæ pręmiũ.
Poſt hoſtis aſperi iugum,
Apparuit redemptio.

2 *Eſaias quæ cecinit,*
Completa ſunt in uirgine,
Annunciauit angelus,
Sanctus repleuit ſpiritus.

3 *Maria uentre concepit.*
Verbi fidelis ſemine.
Quẽ totus orbis non capit,
Portant puellæ uiſcera.

4 *Radix Ieſſe iam floruit.*
Et uirga fructum edidit:
Fœcunda partum protulit,
Et uirgo mater permanet.

5 *Præſepe poni pertulit*
Qui lucis author extitit.
Cum patre cœlos condidit,
Sub

Sub matre pannos induit.
6 *Legem dedit qui ſeculo.*
Cuius decem præcepta ſunt:
Dignando factus eſt homo
Sub legis eſſe uinculo.
7 *Adam uetus quod polluit:*
Adam nouus hoc abluit.
Tumens quod ille deijcit:
Humillimus hic erigit.
8 *Iam nata lux eſt & ſalus:*
Fugata nox, uicta & mors.
Venite gentes, credite,
Deum maria protulit.

uerum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et quod ipſi Abraham dictum eſt a Deo. Ego protector tuus, & merces tua magna nimis: hoc omnibus. Abrahæ filijs per imitationem: Dei filius etiam repromittit. Neque id obſtat propoſito: ꝙ alio loco largitor præmij dicitur: nã ſeipſum iis qui pie uiuunt dat in præmium: idemq; & remunerans eſt & remuneratio.

2 In ſecundo uerſu. Eſaias quę cecinit. Non putetur hic uitium ineſſe carmini: & ſecundo loco ſpondeus conſtitui: quoniã nomen Eſaias & conſimilia nomina hebræa in ias deſinentia: apud probatos authores penult. habent breuẽ, ut Helias, Hieremias. Mantuanus. Helias ardenti cœlum petiiſſe uolatu. Idem. Non ita Hieremias docuit: nec Trachius Orpheus. Huiuſmodi tamen nomina in prolatione accentum ſeruant in penultima ſyllaba. Id ſane potius carminis regulæ derogare uidetur: ꝙ in dato carmine trocheus ponitur tertio loco, & in quarti uerſus primo carmine ſpõdeus in ſecundo conſtituitur loco.

3 In tertio uerſu. Maria uentre concipit Hic non præteritum legendum eſt concepit, ſed præſens uerbum cõcipit: cõſimiliter in tertio carmine ſeptimi uerſus, non deiecit, ſed deiicit eſt dicendum, ob legem carminis ſeruandam, quod in quarto loco nunquam admittit ſpondeũ aut trocheum. Neq; temporis præteriti ratio quempiam moueat: qm̃ uerba illa præſentia pro præteritis facile capi intelliguntur: ſicut & alia uerba ibidem poſita, ſcilicet portãt & erigit, accipienda etiam ſunt, ut præteritam faciant ſignificationem. Porrò quod eodem uerſu dicitur uerbi fidelis ſemine, in analogia intelligatur dictum, ad cõceptum naturæ lege factum, in quo uirtus requiritur ſeminaria patris. Ilius autem uices egit in hoc uirginali & ſingulari cõceptu uerbum ab angelo annunciatum: cui ſacrata uirgo

credidit & conſenſum præbuit. Itaq; huiuſmodi uerbum angelicum itidem & beatæ uirginis reſponſum cōſentientis angelo, fuit ut myſticum quoddam ſemen, conceptionis operatorium.

4 In quarto uerſu. Radix Ieſſe iam floruit. Alludit hoc loco ad illud Eſaiæ oraculum. Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Vbi per uirgam de radice Ieſſe egreſſuram, accipitur ad literam ſacroſancta uirgo Maria, de ſtirpe Ieſſe (qui fuit pater ipſius Dauid regis) exorta, atq; de progenie Dauid deducta. Per florem uero qui aſcenſurus nunciatur de radice huius uirgæ, intelligitur dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui de ſeipſo dicit in Canticis. Ego flos campi & lilium conuallium. Quod autem in ſecundo eiuſdem uerſus carmine ſequitur, & uirga fructum ædidit, de eadem uirga Ieſſe poteſt intelligi, aut ſi mauis, de uirga Aaron, quæ ſine terrę humore & fomento fronduit, floruit & fructum protulit. Erat enim illa, typus & figura ſacroſanctæ uirginis, quæ ſine humano cōmercio fructum toti mundo ſalutarē ædidit, ſuſceptamq; de cœlo prolem fœliciter peperit.

Eſa.11. Canti.2. Num.17.

7 In ſeptimo uerſu. Adam uetus qđ polluit. Vetus Adam, primus eſt parens noſter, & primo a Deo de limo terrę formatus, omnium hominum principium ſecundū carnem. Nouus autē Adam eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, cōceptus de ſpiritu ſancto, & natus ex Maria uirgine, qui omnium hominum principium eſt ſecundum ſpiritum, & regenerationis ſecundum Deum. Nam per ipſum ſalus mundi facta eſt, & ſaluatum genus humanum. Eſt autē uetus Adam, ut imago & figura, atq; ut ait Paulus, forma futuri. Adam uero nouus, ut eius exemplar & ueritas. Idcirco & in multis conueniunt adinuicem, & in multis diſcrepant, ut præclare deducit beatus Paulus quinto cap. ſuæ epiſtolæ ad Romanos.

Roma.5.

In natiuitate domini, alius hymnus.

Prudentius

In carmine trochaico pręſens hymnus contexitur. alcmanio & euripidio. alternatim currēs. Eſt autem trochaicū carmē, in quo trochęus frequentius lo-

1 *Corde natus ex parentis.*
Ante mundi exordium.
Alpha & ω cognominatus
Ipſe fons & clauſula

Omnium quæ ſunt. fuerunt
Quæque poſt futura ſunt
Seculorum ſeculis.
2 *O beatus partus ille,*
Virgo cum puerpera
Aedidit noſtram ſalutem,
Fœta ſancto ſpiritu.
Et puer redemptor orbis
Os ſacratum protulit,
Seculorum ſeculis.
3 *Pſallat altitudo cœli,*
Pſallant omnes angeli.
Quicquid eſt uirtutis uſquã
Pſallat in laudem Dei.
Nulla linguarum ſileſcat,
Vox & omnis conſonet,
Seculorum ſeculis.
4 *Ecce quam uates uetuſtis*
Concinebant ſeculis
Quem prophetarum fideles
Paginæ ſpoponderant,
Emicat promiſſus olim.
Cuncta collaudent eum,
Seculorum ſeculis.
5 *Te ſenes & te iuuentus:*
Paruulorum te chorus.
Turba matrum uirginumq;:
Simplices puellulæ.
Voce concordes pudicis
Perſtrepant concentibus:
Seculorum ſeculis,
6 *Tibi Chriſte ſit cum patre*
Hagioq; pneumati:
Hymnus melos, laus perennis,
Gratiarum actio.
Honor, uirtus, uictoria,
Regnum æternaliter
Seculorum ſeculis.

cum & ſedem occupat quàm alij pedes. locis imparibus ut primo & tertio trocheum ferè ſemper habens: locis uero paribus ut ſecundo & quarto etiã ſpondeum admittens. Alcmanium autem trochaicum, carmen eſt trochaicum tetrametrum acatalecticum: obtinens integros quatuor pedes, ita cõſtitutos ut dictum eſt. cui neq; deeſt neque ſuperfluit ſyllaba aliqua ad ſuam mẽſuram: ſed integra eſt & completa. Euripidium uero: ita ab Euripide inuentore ſuo cognominatũ (ut ferè omnia carmina: a primis ſuis authoribus nomina ſortiuntur) carmen eſt trochaicũ tetrametrum catalecticum: cõplectens tres pedes, eodem ritu ut in ſuperiore carmine diſpoſitos, & unã ſyllabam quare deeſt illi ad quarti pedis cõplementũ una ſyllaba. Itaque unuſquiſque uerſus præſentis hymni: ſeptem complectitur carmina. quorum primum, tertium & quintum: eſt trochaicum alcmanium. ſecundũ uero quartum & ſextũ: trochaicum euripidium. Quibus præter morem cæterorũ hymnorum ſimili metro compoſitorum: apponitur in fine cuiuſque uerſus ſeptimum carmen, qđ eſt trochaicum euripidiũ & in omnibus uerſibus ſemp idem. ſ. ſeculorũ ſeculis. Nem-

pe alij hymni huic cõſimiles, in unoquoque uerſu ſolum ſex habent carmina trochaica.ſ.tria alcmania & tria euripidia, alternatim cõmixta: ut alcmania in locis imparibus diſponãtur. euripidia uero in ſedibus & locis paribus. Seruatur autem in toto hoc hymno ſupradicti carminis regula ad unguem, præterquam in poſtremo uerſu, qui in pleriſque locis a recta lege exorbitat.

Author eius Prudentius apud quem hymnus iſte, profuſior eſt & lõge copioſior. ut perhibet Henricus Bebelius Inſtingenſis, uir utique in humanioribus literis & cultioribus diſciplinis eruditiſsimus. quem in citandis hymnorũ authoribus potiſsimũ inſequor, nominatimq; illos aſsigno peculiari expreſsione authores: quos ab eo nominatos inuenio in annotamentis illis quæ hymnos eccleſiaſticos collegit. quod nullum mihi cõmodius occurrat præſidium in re tam incerta diffinienda, ut pote quinam fuerint authores hymnorũ. Attamen hic duntaxat adducuntur ii uerſus (At ſæpe alias) qui in uſu eccleſiaſtico ſolent adhiberi atque cãtari. Exponit in eo Aurelius Prudentius duplicem Chriſti natiuitatem, unam ſecundum diuinitatem a Deo patre, alteram ſecundum humanitatem a uirgine matre. omneſq; inuitat ad eius laudes depromendas.

I ANNOTATIONES. In primo uerſu. Corde natus ex parẽtis Quę ſpũalia ſunt & intellectu alia, nobis corporalib⁹ uix bene poſſunt niſi corporalr & ſenſibilr exprimi. Idcirco natiuitas illa æterna filij Dei dicitur eſſe ex corde patris, ut inſinuetur eo loquendi modo eſſe ex propria & intima patris ſubſtantia, & nõ ab extrinſeco, quemadmodum impius oblatrabat Arrhius Et hoc plane ex pſal. 44. depromptum eſt, dicente. Eructauit cor meum uerbũ bonum. Secundum eandem ſententiam dicitur Dei filius ex

Pſal. 109 utero patris genitus, cum ait pſalmus. Ex utero ante luciferum genui te. Dicitur & filius ex ore patris prodiiſſe, cũ

Eccle. 24 inquit apud Eccleſiaſticum. Ego ex ore altiſsimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam.

In eodem uerſu. Alpha & ω cognominatus. Id ſumptũ

Apoc. 21. eſt ex Apocalypſi, ubi Chriſtus Dei filius & uerus Deus, le

Apoc. 22. gitur ſemel & iterum de ſeipſo dicere Ego ſum alpha & ω, principiũ & finis, primus & nouiſsimus. Qm̃ enim alpha,

prima eſt litera alphabeti græci. & ω magnum poſtremũ. per huiuſmodi extremas literas primam & nouiſsimã, deſignatur ipſe omnium rerum eſſe principiũ & finis. Idcirco & hic dicitur eſſe fons, id eſt origo omnium, & clauſula, id eſt finis & concluſio oĩum, qđ oĩa claudat & finiat.

5 In quinto uerſu. Te ſenes & te iuuẽtus. Omnem ſexum & ætatem hic inuitat ad concinendum Deo laudes, propemodum illud dictum pſalmi proponens. Iuuenes & uirgines, ſenes cum iunioribus, laudent nomen dñi. *Pſal. 148* Dicũtur autem hic puellulæ, teneræ uirgines & minuſculæ, deducitur id nomen a dictione puer. inde diminutiuũ puellus, pro paruo puero, & puella atque puellula, pro uirgine teneriuſcula. Porro ſimplices puellæ dicũtur, quia ſine aſtu & dolo ſunt, columbinam ſimplicitatem præ ſe ferentes, quæ pergrata eſt Deo & acceptiſsima. Qui enim ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. *Prouer. 10* Et monet nos dominus ſimplices eſſe debere ſicut columbas, id eſt ſine aſtutia & fraude. *Matth. 10*

De ſancto Stephano.

1 *Sancte dei pretioſe*
Protomartyr Stephane:
Qui uirtute charitatis
Circunfultus undique:
Dominum pro inimico
Exoraſti populo.

2 *Tu cæleſtis primitiuus*
Signifer militiæ:
Veritatis aſſertiuus
Teſtis primus gratiæ.
Fundamenti lapis unus:
Baſis patientiæ.

3 *Saxo cæſus non mucrone,*
Per ſaxorum cuſpides
Corpus, membri paſsione
Circuncidi prænides.
Ad decorem ſunt coronæ
Rubricati lapides

4 *Tu cælorum primus ſtratã*
Conſternis lapideam.

Trochaicus eſt & hic hymnus, carmine alcmanio & euripidio alternatim decurrens, quemadmodum præcedẽs. in hoc ſolo ab eo differẽs, qđ in unoquoque uerſu ſex tantum carmina complectitur. & ex illis, quæ imparibus conſtituũtur locis, alcmania ſunt, quæ uero paribus, euripidia. Attamen non ſeruatur uſquequaq; in hoc hymno illius carminis lex & norma. Nam interdum iambus, ĩterdum uero pyrrhichius, ꝓ trocheo collocatur. inuenitur nõnunq̃ & ſpõdeus primo conſtitutus loco, cõtra huiuſce carminis rationem. & & uocalis poſt uocalem ſine colliſione poſitio.

In eo fit ad ſanctum Stephanum inuocatio,ut quemadmodum ex abundantia charitatis pro lapidantibus ſe orauit: ita & pro fidelium congregatione illi deuota dn̄m ſedulus deprecetur. Quāuis aūt huius hymni primus uerſus & ſeptimus duntaxat in officio eccleſiaſtico plerunque cantari ſoleant: q̄m tamen totus ampla depromit inuicti martyris Stephani præconia,& præclaras ipſius dignitates,illam præſertim prærogatiuam quod martyrum omniū primicerius,primariusq́ fuerit: ipſum etiam totum non mancum neque mutilatum hic inſerere,nobis cōſilium fuit. Et certe dignus eſt inſigniter cōmendari hic fortiſsimus Chriſti pugil qui in actis apl'icis tantopere celebratur. diciturq́ nūc plenus ſpiritu ſancto & fide: nunc plenus gratia & fortitudie, nūc intentis in cœlum oculis Chriſti uiſione dignatus. Actu.6.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Protomartyr Stephane, Protomartyr, græcū eſt uo cabulum,tantundē ualens atque primus teſtis. Protos enim, primum ſignificat, martyr uero, teſtem, ſicut martyrium ſignat teſtimoniū. Sane id nomen merito aſcribitur ſanctiſsimo Stephano: qđ poſt paſsionem dn̄i & glorioſam eius in cœlum aſcenſionem,primus omniū mortem pro Chriſto pertulerit,& xp̄ianę fidei ueritatē ſui ſanguinis effuſiōe teſtificatus ſit.

In eodē uerſu. Circunfultus undique. Circunfultus idē ſignificat qđ circundatus atq́ circūquaque munitus. Formatur enim a fulcior uerbo paſsiuo: qđ ſuſtentari muni-

Tu per Chriſtū hebetatū
Primus tranſis romphæā.
Primum granū trituratū,
Chriſti ditans aream.
5 *Tibi primum reſerata*
Cœli patent ianuæ.
Ieſum uides poteſtate,
Cui pugnans ſtrenue.
Stans cū patris maieſtate,
Tecum eſt aſsidue.
6 *Præſtans genti p̄ſequenti*
Preces pro lapidibus,
Ne rependas te petenti
Lapides pro precibus.
Sed indulge pie menti,
Pluſquam audit uocibus
7 *Funde preces pro deuoto*
Tibi nunc collegio.
Vt tuo propitiatus
Interuentu dominus,
Nos purgatos a peccatis
Iungat cœlis ciuibus.
8 *Gloria & honor Deo,*
Qui te flore roſeo
Coronauit,& locauit
In throno ſydereo.
Saluet reos,ſoluens eos
Mortis ab aculeo. Amen.

rique ſignat,& ablatiuum poſtulat.Neque circũfulſus hic legendum eſt,ut faciunt nonnulli, qm̃ fulcio fultum habet in ſupino non fulſum. Et circũfulgeo facit quidem ſupinum circunfulſum,ſi modo habeat ſupinum.qm̃ tamẽ uerbũ eſt neutrũ, non format de ſe p̃teriti tpis participiũ.

2 In ſecũdo uerſu.Tu cœleſtis primitiuus Dicitur hic beatus Stephanus primitiuus ſignifer militiæ cœleſtis, qm̃ in candidato illo & purpurato martyrum exercitu qui cœleſtem in terris geſſerunt militiam, ipſe primus fuit dux & uelut anteſignanus, ſacræq́ illius & inuictæ cohortis uexillifer. Eadem quoque ratione dicitur teſtis primus gratiæ,quia inter omnes qui poſt reuelatam legem gratiæ & ueritatem euangelicam ſua morte Chriſtum ſunt teſtificati,ipſe primus enituit.

3 In tertio uerſu.Corpus membri paſsione.Sicut in ueteri lege fiebat circũciſio carnis cultro lapideo, ut Sephoram coniugem Moyſi feciſſe legimus, & Deum ipſi Ioſue præcepiſſe.ita O ſancte(inquit) Stephane præuides & cognoſcis corpus myſticum Chriſti circuncidi ſpiritualiter per ſaxorum cuſpides, quaſi mucrones gladiorũ, & id q̃dem, per unius mẽbri illius corporis paſsionem & tormẽtum. Cum enim tuipſe(qui membrum eras tunc in terris illius ſacris corporis,quod eſt eccleſia fidelium) patiebare lapidum ictus,ſciebas ipſum totum corpus, huiuſmodi iactu lapidum ſpiritualiter circuncidi,qm̃ per hanc membrorũ paſsionem & circũciſionem, ipſum totum corpus in ſuis membris expurgatur ab omni ſorde, & redditur circunciſum domino. Cæterum ut gemmę inſeruntur coronis aureis ad ornatum & ſplendorem,ita lapides,ait, O Stephane tuo ſanguine rubricati,quibus ab impia iudæorũ turba es impetitus,ſunt ad decorem & ornamentum tuæ coronæ,qua nunc coronatus es in cœlis.

Exod 4.

Ioſue.5.

4 In quarto uerſu. Tu cœlorum primus ſtratam. Strata, æ, uia eſt publica ſiue platea lapidibus conſtrata, quæ & ſtratum,i,dicitur. Virgilius. Miratur portus,ſtrepitumq́ & ſtrata uiarum. At ſicut materialis plãtea ex corporalibus cõſternitur lapidibus, ita & ſupernæ ciuitatis Hieruſalem pauimentum ex uiuis conſtruitur lapidibus,ſanctis ſcilicet qui in hoc mundo contuſi & perſecutionibus ſunt at-

triti. Et quoniam poſt glorioſam Chriſti aſcenſionem beatus Stephanus per martyrium primus cœlos ſubiit, rectè dicitur hic, ipſe primus cōſtrauiſſe uiam cœlorū lapideā.

In eodem uerſu. Tu per Chriſtum hebetatam. Gladiū illum flammeum atque uerſatilem, quo cherubin a domino collocatus ad cuſtodiendam uiam paradiſi, armatus
Geneſ.3. in Geneſi deſcribitur, hic uocat romphæam. per quam nihil aliud intelligere debemus, quam præcluſum ante mortem Chriſti omnibus hominibus regni cœlorum aditum atque introitum. Iſta autem romphæa fuit per Chriſtum hebetata, quia paſsione ſua nobis paradiſum reſerauit, & in aſcenſione ſua cum ſplēdido comitatu ipſum primus introiuit. Et quoniam beatus Stephanus poſt Chriſtum primus per martyriū ingreſſus eſt cœlos, meritò hic dicitur primus illam romphęam intercipientem uiam paradiſi trāſiſſe, hebetatam per Chriſtum. Porro romphæa, hic penultima ſyllaba breui ponitur & ꝓfertur, quam tamen probati & graues authores producunt, ut Mantuanus. Quam geris, aduerſa feriat romphæa cohortes. & ſignificat gladium.

In eodem uerſu. Primum granum trituratum. Granum tritici flagello contuſum in area, & excuſſa palea purgatū, rectè diſpoſitum eſt ut mittatur in horreum. Ita quiſque ſanctorum, ſpirituale eſt granum, flagello tribulationum & perſecutionum in hac mundi area trituratum, & amota omni palea inquinamenti & ſordis mundanæ, ritè præparatum, ut in horreum cœleſtis patrię mittatur. Proinde ſanctus Ioannes Baptiſta teſtificatur de Chriſto, ꝙ permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreū ſuum. Quia igitur beatus Stephanus primus poſt Chriſtū
Matth.3. flagello perſecutionis concuſſus, ſuum in hoc mundi ſtadio conſumauit curſum, iure hic dicitur eſſe primum granum trituratum.

5 In quinto uerſu. Tibi primum reſeratæ. Id ex actis Apoſtolorum, ubi beati Stephani glorioſum deſcribitur martyrium, deſumptum eſt Cum eſſet (ait Lucas) Stephanus plenus ſpiritu ſancto, intendens in cœlum uidit gloriam
Actu.7. Dei, & Ieſum ſtantem a dextris uirtutis Dei, & ait, Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis ſtantem a dextris

uirtutis Dei. Stantem inquam, tanquam accinctum & paratum ad ferendum ſuo militi athletæq; auxilium, qui tamen ſedere a dextris Dei dicitur, tanquam conſummato labore uiæ quieſcens in præmio, & iudiciaria poteſtate inſignitus a patre.

6 In ſexto uerſu. Præſtans genti perſequenti. Oratio hæc deprecatoria innititur argumento a minori, habenti magnam perſuadendi efficaciam atque uim. Cum O Stephane (inquit) præſtiteris turbæ iudæorum te atrociter perſequenti preces pro lapidibus, quos in te coniecerunt. poſitis enim genibus oraſti pro eis dicens. Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. oramus ſuppliciter ne populo chriſtiano te ueneranti & uotis aſsiduis colenti, reddas lapides (ultionem ſcilicet & uindictam, peccatis noſtris debitā) pro precibus quas tibi deuotè fundimus. Sed elargire & concede piæ menti tuorum famulorum, etiam amplius quàm uocibus audeat poſtulare. Illud enim eximię eſt munificentiæ argumentum, ſi is qui rogatur plura elargiatur quàm ipſe petens audeat ab eo expoſcere. Ita enim Christus bonorum omnium largitor beneficentiſsimus, Centurioni pro puero ſuo paralytico rogāti, ex affluentia ſuæ bonitatis reſpondit. Ego ueniam & curabo eum. quod ille deinde ex humilitate deprecatus eſt. Idem Zachæo cōſcenſa arbore dn̄m tranſeuntem uidere cupido dixit, Zachæe feſtinans deſcende, quia oportet me hodie in domo tua manere, quod ſanè ipſe Zachæus non fuiſſet auſus a domino poſtulare. Denique latroni in cruce oranti. Dn̄e, memento mei dum ueneris in regnum tuum. reſpōdit ex abundantia miſericordiæ ſuæ. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo, longe plus illi pollicitus quàm ipſe petiuerat, aut expetere fuiſſet auſus. Decet autem ſanctos, Dei famulos, largitatis & benignitatis diuinæ (ſicut & ꝑfectò ſunt) eſſe imitatores. Et ergo par eſt illos exēplo dn̄i etiā plus elargiri opis & auxilij hominibus, quàm auſint illi ex eis poſtulare.

Marci.16 *Matth. 8* *Lucæ.19.* *Lucæ.23.*

8 In octauo uerſu. Tibi nunc collegio. Collegium, cōgregatio eſt & conuentus hominum eidem muneri obeundo deſignatorum, ſiue Eccleſiaſtico, ſiue ciuili. Et deducitur a uerbo collego, as, quòd a con & lego cōpoſitum,

ſignificat aliquos ad idem officium exequendum ſimul legare ſiue mittere. Inde collega, quí alteri ad idẽ peragendum munus ſocius aſsignatus eſt & coadiutor. Hic uerò collegium, pro congregatione & cœtu fideliũ accipitur.

De ſancto Stephano, alius hymnus.

Carminis iãbici dimetri ſpeciem & formam gerit præſens hymnus, non tamen eam exacte ſeruat. Nam nunc trocheum, nunc pyrrhichium in tribus primis habet locis, nunc uero ſpõdeum in ſecunda ſede, quod huiuſmodi carminis lex prohibet.

Commendatur in eo iuuictus Chriſti athleta Stephanus: ꝙ ab Apoſtolis delectus fuit diaconus in uiduarũ miniſteriũ, ꝙ primus martyrium pro Chriſto pertulit, quòd etiam cœlos apertos & gloriam Dei in agone poſitus uiderit, quòd denique pro perſecutoribus dominum exorauit. Quæ omnia, ex actis Apoſtol. capite ſexto & ſeptimo dilucida ſunt.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Vexilla mortis rapuit. Qui in conflictu bellico uexillã gerit: omnes anteit, omniumque primus aciem ſubit intrepidus. Ita ſacratus Deo martyr Stephanus, uelut anteſignanus, uexillifer & ſignifer, in candidato martyrum exercitu (qui ſanguine claras emiſcere animas & deuicere tyrannos, ut canit Mãtuanus) primum occupauit locum, omnesq; anteceſſit. Idcirco mortis pro fide perferendæ ue-

1 *Stephano prio martyrĩ*
Cantemus canticum nouum.
Quã dulcis eſt pſallẽtibus,
Opem ferat credentibus.

2 *Hic prim⁹ almo ſanguine*
Chriſti ſecutus gloriam:
Viam ſalutis cæteris
Amore mortis præbuit.

3 *Hic enim per apoſtolos.*
Probatus in laude Dei.
Vexilla mortis rapuit
Vt præferretur omnibus.

4 *O præferenda gloria.*
O beata uictoria.
Hoc meruiſſe Stephanũm
Vt ſequeretur dominum.

5 *Ille leuatis oculis,*
Vidit patrem cum filio.
Monſtrans in cœlis uiuere.
Quem plebs gaudebat perdere.

6 *Iudæi magis ſæuiunt,*
Saxaq; prenſant manibus,
Coniurant ut occiderent,
Verendum Chriſti militẽ.

7 *At ille cœlum intuens,*
Tradit beatum ſpiritum,
Pro perſequentum crimine
Precem ſecundam dirigit.

8 *Deus creator omnium,*
Dimitte cæcis hoc malum.
Et hoc nefas quod aſpicis
Indulge meis precibus.

9 *Præſta pater per filium,*
Præſta per almum ſpiritũ.
Cum his per æuum triplici
Vnus deus cognomine.

xilla rapuiſſe,præripuiſſeq́ dicitur. Siquidem(ut de eo canit eccleſia) ipſe ante alios imitator dominicę paſſionis enituit. Mortem enim quam ſaluator dignatus eſt pro oibns pati,hanc ille primus reddidit ſaluatori.

5 In quinto uerſu. Vidit patrem cum filio. Dicet forte quiſpiam:beatum Stephanum cum uidit cœlos apertos dumtaxat filium dei uidiſſe, quod in actis Apoſtolicis de Deo patre ab eo uiſo non fiat expreſſus ſermo,uerum is intelligat cum proteſtatur ſacer Stephanus ſe uidiſſe filium hominis ſtantem a dextris uirtutis dei:nomen Dei ibi perſonaliter ſumi pro Deo patre,& ergo illic etiam de patre mẽtionem haberi. Ad hæc cum dixerit dominus Philippo,q uidet me,uidet & patrem meum. & Stephanus ſine controuerſia filium Dei uiderit:conſequẽs eſt ipſum & Deũ patrem uidiſſe. *Ioan.14.*

6 In ſexto uerſu. Saxaque prenſant manibus. Prenſant frequentatiuum eſt uerbi prendo, dis,quod ſupinum habet prenſum, unde formatur prenſo,as:qđ arripere ſiue corripere ſignificat. Virgilius in Aeneide: Nitũtur gradibus,prẽſant faſtigia dextris. At uero alij legunt hoc loco,ſaxaque preſſant manibus: & etiam ſatis apte,nam preſſare frequẽtatiuum uerbi premo, is: comprimere manibus & ſtringere ſignificat.

7 In ſeptimo uerſu. Pro perſequentum crimine. In hoc carmine perſequentum legendum eſt per quatuor ſyllabas, non perſequentium,per quinque,ne nimius excreſcat ſyllabarum numerus in eo carmine,qui octonarium non debet excedere,niſi anapeſtus proſpondeo illic ponatur qui nonã adiiciat ſyllabam. Seruatur enim in toto hoc hymno cuique carmini ſuus ſyllabarum numerus adamuſſim,etſi quantitas ſyllabarum non uſque adeo exacta habeatur ratio.

In eodem uerſu, & quarto eius carmine. Precem ſecundam dirigit. aliqui hic ſecundam legunt:id eſt,proſperam ſalutaremque precem illis qui per eam cõuerſi ſunt. & hi cum carminis integritate ſatis etiam quadrant ſententiæ. Alij uero fœcundam dicunt id eſt, fructuoſam & efficacẽ

multis,qui per eam dono fidei illuminati ſunt. Et hi ſententiæ quidem congruentiam ſeruant, non autem carminis,nam ſpondeũ ſecundo conſtituunt loco.

Act.7. 8 Porro octauus uerſus intelligẽdus eſt ut oratio a beato Stephano facta ad dominum: & exprimit carmine hanc eius poſtulationem Domine ne ſtatuas illis hoc peccatũ, quia neſciunt quid faciunt.

9 In nono uerſu Triplici unus Deus cognomine. Triplex cognomen,nuncupatur hic trium diuinarum perſonarũ nomen, patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Eſt itaque unus Deus triplici cognomine: quoniam unus eſt in eſſentia,& trinus in perſonis, quarum unaqueque recte denominatur Deus.Non tamen idcirco ſolo nomine credat quiſpiã perſonas diuinas diſtingui, ſed ſingulari etiam diſcretione cum impio Sabellio,ſummæ trinitatis confundat perſonas: earumque ueram in ſingularibus proprietatibus tollat diſtinctionem.

De ſancto Ioanne euangeliſta.

Iãbicus dimeter uidetur hic hymnus,non tamen illius leges integre obſeruat, quod tribus primis locis aliquando trochęũ habeat,aliquando uero pyrrhichium:ſpondeum etiam ſecundo loco frequenter recipiat, cõtra huiuſce metri regulam. Explicantur in eo præclara beati Ioannis euangeliſtæ præconia, utpote quòd de uerbi Dei coæternitate cum patre ac diuinitate ſublimiter intonuit, præter cæteros apoſtolos a domino dilectus eſt, euangelium rogatus ab Aſiæ epiſcopis ſcripſit: quod in cœna ſupra pectus domini recumbens hauſerat, quòd denique ſacratiſſimam Dei matrem a Chriſto in cruce ſibi commẽdatam accepit in ſuam curam.

1 *DE patre uerbum prodiens,*
De matre corpus induens
Ioannis teſtimonio
Hoc erat in principio.

2 *Ioannes uirgo cæteris*
Dilectior apoſtolis,
Rogatus apud Epheſum
Conſcripſit euangelium

3 *Eructans almo pectore*
Fluenta euangelica
Quæ hauſit in conuiuio
Paſſuro mundi domino.

4 *Aſcendens crucis arborẽ*
Cõmendat matrẽ uirginẽ
Ieſus,huic diſcipulo,
Vt ſumet uicario.

5 *Vt uirgo uiri neſcia*
Et caſtitatis conſcia,
Solamen uiri prouidi
Haberet dies ſeculi.

6 Accepit uirgo uirginem
Corruptionis inſciam.
Et par poſt Chriſtū filius
Deſeruit integerrimus.
7 Sancte Ioannes optime.
Abſolue noſtra crimina,
Vt mereamur liberi
Seruire ſummo principi.
8 Praſta beata deitas,
Indulge clemens trinitas.
Vt tibi caſto corpore.
Famulemur omni tpe. amē.

1 ANNOTATONES. In primo uerſu. Ioannis teſtimonio in hoc hymno & cęteris omnibus quibus hoc nomen Ioannes inſeritur, ipſum ponitur ut triſſyllabum,& prima eius ſylla ba corripitur ſecundum uulgatum & communem grammaticorum uſum,qui tamen ab eruditorum & probatorum authorum diſſidet ſententia. Nempe hi eãdem dictionem faciunt in carmine quadriſyllabam, p diçreſim diſſeparantes i,& o, & ex ſingulis uocalibus ſingulas conſtituētes ſyllabas. Inſuper eius primam ſyllabam ſcilicet i,corripiunt:ſecundam uero,utputa o,producunt, ut Mantuanus. Quartus Ioannes aquila ſignatus, amictu fulget in albenti,mentoq̨ & uertice canus. Sic in quarti uerſus præſentis hymni tertio carmine, nomen Ieſus diſſyllabum ponitur,prima eius ſyllaba producta,ſicut & in cæteris hymnis quoties adducitur id nomen,ita collocatur ſecundum protritum & uulgatum grammaticorum uſum:a probatorum tamen authorum iudicio ac ſententia alienum,qui id nomen in carmine triſſyllabū faciunt, per diæreſim diuidētes i,ab e, & ex ſingulis uocalibus ſingulas conficientes ſyllabas, quarum primam corripiunt, ſecundam uero producunt. Mantuanus. Strenuus indigenas populos abigebat Ieſus.

2 In ſecundo uerſu. Rogatus apud Epheſum. Quemadmodum refert uenerabilis Beda in homelia illius euangelii. Dixit Ieſus Petro,ſequere me,quod legitur in ſolennitate ſancti Ioannis euangeliſtę: intra octauas natiuitatis domini. Cum beatus Ioannes ob inſuperabilem euāgelizandi conſtantiam eſſet a Domitiano Cæſare relegatus in Pathmos inſulam,irrumpentes in eccleſiam hæretici,qua ſi lupi in ouilia paſtore deſtituta Marchion Cherintus, Hebion & cæteri, diuinitatem Chriſti blaſphemabant, oblatrantes ipſum,ſolum eſſe hominem, & ante Mariam non fuiſſe. Verum occiſo Domitiano,beatus Ioānes a pio

Chriſti inſecutor ſuſtulit,
Ceu turbo naſcentes roſas.
2 *Vos prima xp̄i uictima*
Grex immolatorum tener.
Arā ante ipſam ſimplices
Palma & coronis luditis.
3 *Audit tyrannus anxius*
Adeſſe regum principem.
Exclamat amens nuncio,
Ferrum ſatelles arripe
4 *Mas oīs infans occidat,*
Scrutare nutricum ſinus.
Fraus nequa furtim ſubtrahat.
Prolem uirilis indolis.
5 *Transfigi tergo carnifex*
Mucrone diſtricto furens.
Effuſa nuper corpora,
Animaſq; rimatur nouas.
6 *O barbarum ſpectaculū.*
Vix interemptor inuenit
Locum minutis artubus,
Quo plaga deſcēdat patēs.
7 *Quid pfuit tantū nefas?*
Inter coæui ſanguinis
Fluenta, ſolus integer
Impune Chriſtus tollitur.
8 *Sit trinitati gloria,*
Virtus honor uictoria,
Quæ dat coronā teſtibus.
Per ſeculorum ſecula. amē.

hymnus, ſuumq; non obſcure refert ac prodit artificem ob elegātiam contextus & metri concinnitatem: utpote Aurelium Prudentium, qui inter cæteras ſuas odas hymnum ſuauiſsimū compoſuit de Epiphania domini, cuius initium eſt. Quicunq; Chriſtum quæritis, oculos in altum tollite, illic licebit uiſere, ſignū perennis gloriæ, ex quo præſens hymnus excerptus eſt, habetq; ſuos uerſus oēs ſparſim illi inſertos, non tamen eodem prorſus ordine quo hic ſunt digeſti. Depromuntur autem in eo præconia ſanctorum innocentium, q̄ beatorum Chriſti martyrū ſunt primitiæ & uelut prima efflorētia, a truculēto Herode in cunis ipſis & primo uitæ exordio pro Chriſto cæſi. Vnde arguitur maior ipſius perſecutoris crudelitas, quòd in illos ferrum diſtrinxerit, quibus tenerior ætas parcendum ſuadet.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Quos lucis ipſo in limine. Non hic lumine legēdum eſt, ut habent libri mendoſi, ſed limine quod primum domus ingreſſum & quod ianuæ ſubiicitur ſignat, ut ſenſus ſit, quòd Chriſti perſecutor Herodes iſtos flores & primitias martyrum in ipſo uitæ introitu ſuſtulit, ſicut turbo, uentuſq; uiolentus decutere ſolet & ſuſtollere roſas primum naſcētes. Et melius in quarto uerſus huius carmine legitur naſcentes, quam florentes, ut nonnulli habent libri. Nam ſignificantior eſt & congruētior innocentium comparatio ad naſcentes roſas quā flo

rentes, ad ſignificandum in utriſque primum ſubſiſtētiæ exordium. Prudentianus item codex hoc loco naſcentes habet, non florentes

2 In ſecundo uerſu. Vos prima Chriſti uictima. Plerique primum huius uerſus carmen habent. Quid crimen Herodem iuuat, quod quidem etiam eſt Prudentianum: ſed non eo poſitum loco, ut ſententiæ ſequentis diſcrepantia oſtendit. Et illud ab ipſo Prudentio proxime præponitur primo carmini ſeptimi uerſus præſentis hymni, cui ſententię affinitate apte reſpondet. Iccirco carmine illo dimiſſo, ſecundum poſuimus integrum uerſum ex quatuor carminibus cognatæ ſententiæ conſtantem, ut apud Prudentium ſunt diſpoſita.

In eodem uerſu. Palma & coronis luditis. Palma arbor in manibus & corona capiti impoſita, inſignia ſunt olim uictoribus dari ſolita. Vnde & beatus Ioannes in ſacra

Apoc. 7. Apocalypſi uidit ſanctos cœleſtis ciuitatis incolas: & coronis adornatos, & palmas geſtantes manibus Quoniam igitur ſancti innocentes, tyranni uictores fuere, & mundo triumphato curſum huius uitæ conſummarunt, palma & coronis inſigniti hic deſcribuntur. Appoſite autem & acommode, luditis hic dicit author, ad deſignandam infantilem eorum ætatem, quæ leuibus ludis gaudet & occupatur.

3 In tertio uerſu. Exclamat amens nuncio. Ablatiuus ille a nuncium ij, formatur, uel a nominatiuo nuncius, ij, ut ſignificat rem quæ nuuciatur Vterque enim nominatiuus pro ea ſignificatione in uſu eſt probatorum authorum. Nuncio igitur id eſt denunciatione Magorū, quòd natus eſſet illis diebus rex Iudæorum.

4 In quarto uerſu Mas omnis infans occidat. Id uerbum, media correpta proferri debet, nam & neutrum eſt & a cado deducitur, ſignificatq; interire, perire, interfici, & ut ſententia & carmen ſatis oſtendunt.

5 In quinto uerſu. Tranſfigit ergo carnifex. Hoc loco tranſfigit legēdum eſt a trans & figo, id eſt traiicit & penetrat, non autem tranſigit (ut nonnulli codices inemendati habent) a trans & ago. Nam hoc uerbum neque carmini neque ſententiæ quadrat. Mucrone diſtricto, gladio nudo, & uagina

& uagina exempto. Nam mucro propriè cuſpidem ſignificat, & extremitatem teli, ſæpius autē pro toto ſumitur telo & enſe. Effuſa nuper corpora, recens in lucem ædita ac partu emiſſa. Animas nouas, dudum uitam ſortitas.

6 In ſexto uerſu. Minutis artubus, membris teneris & paruis innocentium. Plaga patens, uulnus latum & apertum. Tam parua (inquit) adhuc fuerunt puerorum corpora, ut uix inferendis uulneribus inueniri potuerit in eis locus.

7 In ſeptimo uerſu. Coæui ſanguinis, cruoris ſanctorū innocentium Chriſto coætanei. Nam ætate pares erāt Chriſtus & ſancti innocentes, & inter inundationes ac pro fluuia ſacri illorū ſanguinis, ſolus Chriſtus liber euaſit. Nam angelico monitu ſubmotus eſt in Aegyptum. Matth. 2.

In Epiphania domini.

1 *Hoſtis Herodes impie,*
Chriſtū uenire quid timeſ?
Non eripit mortalia.
Qui regna dat cœleſtia.

2 *Ibant magi quā uiderāt,*
Stellam ſequentes præuiā.
Lumen requirunt lumine,
Deum fatentur munere.

3 *Lauacra puri gurgitis*
Cœleſtis agnus attigit.
Peccata quæ non detulit,
Nos abluendo, ſuſtulit.

4 *Nouum genus potentiæ,*
Aquæ rubeſcunt hydriæ.
Vinumq; iuſſa fundere
Mutauit unda originem.

5 *Gloria tibi domine,*
Qui apparuiſti hodie.
Cū patre et ſancto ſpiritu,
In ſempiterna ſecula. amē.

Hic hymnus carminis iambici dimetri legibus apte conſtringitur: præter id quod in primi uerſus primo carmine trochęus primo ponitur loco, & ſpōdeus ſecundo, quod uix in hoc metri genere admittitur. Eſt enim prima ſyllaba nominis Herodes: longa, ut apud Mantuanum. Iā ferus Herodes fato ſublatus, ad undam raptus erat ſtygiam, ęterna cruciandus erynne. Auctor Sedulius

Author eius, ſedulius, qui pręſentem hymnum continuo cōtextu annectit hymno natiuitatis dominicę, A ſolis ortus cardine: prius expoſito, & poſtremo eius uerſui inchoato ab elemento G. immediate ſubnectit primum huius hymni uerſum, incipientem ab H. ſequiturq; in cęteris uerſibus ſemper ordinem literarum alphabeti: cuique eorum primam præfigens ꝓ ſua ſerie literam capitalem. Vnde & uerſum habet proprium reſpondentem literæ K. continuo ſequentem huius

hymni ſecundum uerſum, & alterum item proprium reſpondentem literæ. M, & ab ea inchoatum: qui proxime ſequitur tertium huius hymni uerſum. Sed quoniam neu ter dictorum uerſuum myſteria epiphaniæ domini complectitur (prior enim de ſanctis innocentibus mentionē facit, quem tamen interdum huic hymno adiectum uidiſſe me, memini, poſterior uero de chriſti miraculis diſſerit) uſus eccleſiaſticus illos duos uerſus in huius diei hymno conſulto prætermiſit. Illos autem ambos uerſus, quinimmo & totum ipſum hymnum, ab ungue (ut aiunt) ad calcem uſque per literas alphabeti in capite uerſuum ab A, uſque ad Z, deductum, in calce expoſitionis huius hymni ponemus, quoniam digniſsimus eſt, & myſteriorum Chriſti refertiſsimus.

Declarantur autem in hoc hymno tria hodiernę diei ſacramenta, ſtellæ apparitio, Chriſti baptizatio, & aquæ in uinum conuerſio.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Chriſtum uenire quid times. Non hic legendum eſt, ueniſſe, ut facerēt, qui temporis rationem accuratius obſeruarent. Nam ſpōdeus tunc ſecūdo in loco conſtitueretur: quod prohibet huius carminis regula. Eripit, aufert, amouet Non eſt tibi (inquit) o Herodes iuſta ob Chriſti aduentum timendi cauſa. Nam non uenit ipſe ut auferat tibi regnum tuum temporale, quemadmodum ſuſpicaris & formidas, cum ipſe æterna & cœleſtia regna ſuis elargiatur.

2 In ſecundo uerſu. Ibant Magi quam uiderant Magi hic non dicuntur, qui malefici ſunt & magicis uanitatibus, ſortilegijsq́ dediti, ſed qui ſapientia pollent & bonarum ſcientiarū ſtudio ſunt addicti. Eſt enim magus (ut ait Calepinus) dictio Perſica, qua apud eos ſignificatur ſapiens. Sic nanque Perſæ Magos uocant, ut Græci, philoſophos. Latini, ſapientes. Galli, dryudas. Aegyptij prophetas ſiue ſacerdotes. Indi, gymnoſophiſtas. Et Aſſyrij, Chaldęos. Lumen, Chriſtum, qui eſt lumen ad reuelationem gentium. Lumine claritate ſtellæ, Magis apparentis.

Luca. 2. 3 In tertio uerſu. Lauacra puri gurgitis. Lauacrum a lauando dictum eſt, & ſignificat balneum aut baptiſteriū, quo quis cōmodè lauari poſsit. Sine aſpiratione autem in ter-

tia ſyllaba ſcribendum eſt,& media longa proferendum, ſicut aratrum,ſimulacrum,ambulacrum. Detulit, cômiſit,perpetrauit nulla enim peccata admiſit Chriſtus,quæ baptiſmo ablueret,ſed noſtra ipſorum peccata eo lauacro abſterſit.

4 In quarto uerſu. Aquæ rubeſcunt hydriæ. Hydria,urna aquaria & capiendis aquis accõmoda,unde & nomen ſortitur hydor enim græcè,aquam ſignificat,cum aſpiratione ſcribi debet,& y gręco in prima ſyllaba,ſicut & omnia ab ipſo deducta nomina. Porro unda erat iuſſa uinũ fundere, quando occulto diuinæ uirtutis imperio iuſſa eſt in uinũ conuerti. Et tunc ſuam mutauit originem unda,quæ prius & natura, erat aqua, poſtea uerò poteſtate diuina & ſupra naturam,in uinum eſt mutata.

5 In quinto uerſu. Qui apparuiſti hodie. Hic quintus uerſus,adiectitius eſt ad claudendũ hymnum,& gratias Deo agendas pro beneficio huic celebritati proprio, quod eſt ipſius filij Dei in carne apparitio, ſtella duce Magis exhibita,unde & gręcè dies iſte dicitur epiphania domini,id eſt ſuperapparitio ſiue manifeſtatio.quemadmodum ait Hieronymus. Dies epiphaniorũ,græco ſermone ſic uocatur. Quod enim apud nos apparitionem uel oſtenſionem dicimus, Græci epiphaniam uocant.hoc autem ideo, quia dominus noſter hodie ſaluator apparuit in tenebris. Neque id ſolum quando per ſtellam Magis eſt declaratus, uerum etiam quando in iordane baptizatus eſt a Ioãne, facta eſt *Matth.3* eius manifeſtatio per uocem paternam,& ſpiritum ſanctũ in columbæ ſpecie. Et quando in nuptijs mutauit aquam in uinum,facta eſt diuinitatis eius oſtenſio, & manifeſtauit(inquit euangeliſta)gloriam ſuam. Quæ quidem duo *Ioan.2.* poſtrema myſteria,eodem die(quo a tribus regibus adoratus eſt) diuerſis tamen annis & interiecto multi temporis curriculo, perhibentur fuiſſe peracta Porro hic poſtremus uerſus non eſt Sedulij,ſed ab eccleſia pro more adiectus, & in ſecundo carmine a legitima huius metri regula nonnihil aberrans ut facilè conſtat inſpicienti. Sed nunc totum Sedulii hymnum, ut promiſimus, exhibeamus.

Sedulij presbyteri hymnus de Chriſto, ſuccinctè ab incarnatione uſque ad aſcenſionem, eius opere complectens.

Sedulius Presbiter

1 A ſolis ortus cardine
ad uſque terræ limitem.
Chriſtũ canamus principẽ,
natum Maria uirgine.

2 Beatus author ſeculi
ſeruile corpus induit,
ut carne carnem liberans
ne perderet quos condidit.

3 Caſtæ parentis uiſcera
cœleſtis intrat gratia.
uenter puellæ baiulat
ſecreta quæ non nouerat.

4 Domus pudici pectoris
templum repentè fit Dei.
intacta neſciens uirum
uerbo concepit filium.

5 Enixa eſt puerpera
quem Gabriel prædixerat.
quem matris aluo geſtiens
clauſus Ioannes ſenſerat.

6 Fœno iacere pertulit:
præſepe non abhorruit.
paruoq; lacte paſtus eſt,
per quem nec ales eſurit.

7 Gaudet chorus cœleſtium,
& angeli canunt Deo,
palamq; fit paſtoribus
paſtor creator omnium.

8 Hoſtis Herodes impie,
Chriſtum uenire qd times?
non eripit mortalia,
qui regna dat cœleſtia.

9 Ibant Magi, quam uiderant
ſtellam ſequentes præuiam.
lumen requirunt lumine,
Deum fatentur munere.

10 Katerua matrũ pſonat,
colliſa deflens pignora.
quorum tyrannus milia
Chriſto ſacrauit uictimã.

11 Lauacra puri gurgitis
Cœleſtis agnus attigit.
peccata quę non detulit
nos abluendo, ſuſtulit

12 Miraculis dedit fidem:
habere ſe Deum patrem
infirma ſanans corpora,
reſuſcitans cadauera.

13 Nouum genus potentię,
aquę rubeſcunt hydriæ.
uinumq; iuſſa fundere
mutauit unda originem.

14 Orat ſalutem ſeruulo
flexus genu Centurio.
credentis ardor plurimus
extinxit ignis febrium.

15 Petrꝰ ꝑ undas ambulat,
Chriſti leuatus dextera.
natura quam negauerat,
fides parauit ſemitam.

16 Quarta die iam fœtidus,
uitam recepit Lazarus.
cunctiſq; liber uinculis
factus ſuperſtes eſt ſibi.

17 Riuos cruoris horridi
contacta ueſtis obruit.
fletu rigante ſupplicis
arent fluenta ſanguinis.

18 Solutus omni corpore
Iuſſus repentè ſurgere,
ſuis uiciſsim greſsibus
æger uehebat lectulum.

19 Tunc ille Iudas carnifex
auſus magiſtrum tradere
pacem ferebat oſculo
quā non habebat pectore.

20 Verax datur fallacibus,
pium flagellat impius.
crucíq; fixus innocens,
coniungitur latronibus.

21 Xeromyrrhā poſt ſabbatū
quædam uehebāt corpori,
quas allocutus angelus
uiuum ſepulchro nō tegi.

22 Ymnis uenite dulcibus
Omnes canamus ſubditū
Chriſti triūpho tartarū,
qui nos redemit uēditus.

23 Zelum draconis inuidi
& os leonis peſsimi
calcauit unicus Dei:
ſeſeq; cęlis reddidit. Amē.

In hoc hymno decimus uerſus incipiens a litera K, nomen habet caterua ita ſcriptum, ut ſeruetur conſequentia literarum capitalium. Dictiones enim latinæ nūquam habent literam illam in fronte. Ita in uiceſimo ſecundo uerſu eadē ratione prætermiſſa eſt aſpiratio in dictione hymnis, ut ille uerſus ab y inchoaretur.

Dominica in quadrageſima.

1 *EX more docti myſtico,*
Seruemus hoc ieiunium.
Deno dierum circulo
Ducto quater notiſsimo.

2 *Lex & pphetæ primitus*
Hoc protulerunt, poſtmodū
Chriſtus ſacrauit, omnium
Rex atque factor temporū.

3 *Vtamur ergo parcius*
Verbis, cibis, & potibus,
Somno iocis, & arctius
Perſtemus in cuſtodia.

4 *Vitemus autem peſsima.*
Quæ ſubruūt mentes uagas.
Nullumq; demus callido
5 *Hoſti locum tyrannidis.*
Dicamus omnes cernui,
Clamemus atque ſinguli
Ploremus ante iudicem,
Flectamus iram uindicem.

6 *Noſtris malis offendimus*
Tuam Deus clementiam,

Carmē iambicum dimetrū archilochium in hoc hymno adamuſsim ſeruatur. Cōmendatur in eo quadrageſimale ieiuniū, per myſticum quadragenarij numerū obſeruari inſtitutum. quod & ueteris teſtamenti patres obſeruauerunt, & Chriſtus ſuo ieiunio conſecrauit. quare & nos ſedulo admonemur, ut idē ſtudioſe obſeruemus per uictus parſimoniam, peccatorum deuitationem, & ſupplices orationes.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Deno dierum circulo. Si decē per quatuor multiplicentur, cōſurgent quadraginta. qui in ſanctis ſcripturis ſacratus eſt numerus, & perfectionis utrīq; index. q: denarius decalogi legem, quaternarius

autem: euangelij obſeruationē. iſinuat, quæ ſane duo, filios cultores ad ſummam perfectionis euehunt. Proinde quadragenarius dierum numerus (qui celebratiſsimus eſt: & apud diuina eloquia cōmendatiſsimus) ieiunio quotannis ſeruādo eſt aſsignatus. Porrò ſacras nūeri quadragenarij ſignificantias & rationes: in opuſculo de myſtica numerorum ſignificatione latius aperuimus.

Effunde nobis deſuper
Remiſſor indulgentiam.
7 *Memēto quòd ſumus tui,*
Licet caduci plaſmatis.
Ne des honorem nominis
Tui (precamur) alteri.
8 *Laxa malū qđ geſsimus*
Auge bonū quod poſcimus
Placere quo tandem tibi
Poſsimus hic et ꝑpetim. amē.

Exo 24. 2 In ſecundo uerſu. Lex & ꝓphetæ primitus. Moyſes legiſ-
Exo. 44. lator quadraginta dierū ieiunium bis obſeruaſſe legitur
quo fieret, accipiēdæ legi magis idoneus. Helias itē ꝓphe
ta, quadraginta diebus cibo abſtinuit, cū ambularet uſq;
3. Reg. 19 ad montē Dei Oreb. Et hi duo ut figura q̄dam & imago
pręceſſerunt ſacratiſsimū illud quadraginta dierum & no
ctium ieiuniū, quo Chriſtus qui eſt ueritas, poſt ſuſceptū
Matt. 24 a Ioanne baptiſmum ſcd̄m euāgelicam lectionem noſtrū
quadrageſimale ieiuniū ſanctificauit & cōſecrauit. Debemus igitur & nos libēter eius imitari ueſtigia in hac ſacra ieiunij obſeruatione, illiq; etiam in hoc conformari.

4 In quarto uerſu. Quæ ſubruunt mētes uagas. Subruūt, opprimunt, ſubmergunt & degrauant. actiuū eſt uerbū: & accuſatiuū poſtulat ſicut alia ab eodem fonte emanantia uerba, diruo, & eruo, idem ferè ſignificantia.

7 In ſeptimo uerſu. Licet caduci plaſmatis. Plaſma, atis, eſt figmentū ſiue figlinum opus, imago. ſ. formata ex argilla aut luto. Et qm̄ Deus formauit hominem ex limo terrę, re
Eſa. 64. ctè dicitur homo plaſma Dei. Dicit. n. Eſaias. Et nūc dn̄e, pater noſter es tu, nos uero lutū, & fictor noſter tu, & opera manuum tuaꝝ omnes nos. At uero quia corpus noſtrū natura fragile eſt & occiduum, facileq; ad lapſum in peccata pertrahens, apte caduci plaſmatis eſſe dicimur. Porrò honor diuini nominis, eſt creatura rōnalis, Dei imagine inſignita, & ad hoc cōdita ut in ea honoretur Deus. Nam & ipſa, nuncupatione Dei per participationem. ſ. dignata comperitur. ut diuinus ait Dionyſius. Petimus igitur hoc

loco:ne Deus ipſe animas noſtras ad ſui nois honorē creatas permittat poteſtati dæmonis, qui oino a Deo alienus eſt eique contrarius.

8 In octauo uerſu. Auge bonum qđ poſcimus. Id uerbum hic media breui proferatur, nā a poſco deducitur In quarto uero eiuſdem uerſus carmine pronuncietur media longa, quoniam a uerbo poſſum deſcendit, atq; a priore uerbo tum ſcriptura tum ſignificatione differt.

In quadrageſima, ad completorium.

1 *CHriſte qui lux eſt dies,*
Noctis tenebras detegis.
lucisq; lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.

2 *Precamur ſancte domine,*
Defende nos in hac nocte.
Sit nobis in te requies,
Quietam noctem tribue.

3 *Ne grauis ſomnus irruat.*
Nec hoſtis nos ſurripiat.
Nec caro illi conſentiens,
Nos tibi reos ſtatuat.

4 *Oculi ſomnum capiant,*
Cor ad te ſemper uigilet:
Dextera tua protegat
Famulos, qui te diligunt.

5 *Defenſor noſter aſpice,*
Inſidiantes reprime,
Guberna tuos famulos.
Quos ſanguine mercatus es.

6 *Memento noſtri domine,*
In graui iſto corpore.
Qui es defenſor animæ,
Adeſto nobis domine, Amen.

Metrum iambicum dimetrū nō omniquaq; in hoc hymno ſeruatur, quāuis eius formam præferat, qm̄ & trocheus in eo nunc pro ſpondeo nunc pro iambo ponitur, ſpondeus etiā interdum ſcdm occupat locū, & pyrrhichius nunc primum, nunc ſcdm, nunc tertium quę uniuerſa, legi huius carminis repugnant.

In eo fit ad Chriſtū Dei filiū oratio, ut ingruētis tpe noctis nos cuſtodiat, quo placidam in eo quietem capiamus. aīas noſtras itidē & corpora in ſua protectione conſtituat, & ab hoſte maligno ſalua, illęſa incontaminataq; conſeruet.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Chriſte qui lux es & dies. Chriſtus i ſcriptura frequenter lux dicit. ut in euāgelio. Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris ſed habebit lumen uitæ. Idem quoq; dies eſt ſpiritualis & myſticus, quod depulſa nocte ueteris inſtrumēti & figurarum, nouum ſalutis iubar & ſplendorem ueritatis ſuo ſalutifero aduentu mūdo intulit. Vnde ipſe in euāgelio de ſe ait. Nōne duodecim ſunt horę diei? ſi quis am- Ioan 8.

bulauerit in die:non offendit, quia lucem huius mundi uidet.Rurſum Chriſtus noctis tenebras detegit, hoc eſt pandit, manifeſtat & oſtendit, nam lunæ & ſyderum claritate nocturnam propellit opacitatem, ac noctem ſublu
Ioan.11. ſtri ſulgore illuminat. Dicitur & myſtice Chriſtus noctis detegere tenebras:cum mentis tenebroſæ peccatis opaci
Hebre. 1 tatem lumine ſuæ gratiæ illuſtrat. Præterea ipſe creditur lumen lucis utpote paternæ. nam lumen eſt prodiens de ęterna luce patris,cuius idcirco & ſplendor dicitur,& can
Sapi. 9. dor lucis æternæ.Denique idem prædicat beatum lumē- nam euangelicam legem mundo annunciat, de qua di-
Pſal.18. cit pſalmus. Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat ſcientiam.

3 In tertio uer. Ne grauis ſomnus irruat.Grauis ſomnus aut corporis. qui cū imoderatus eſt & protenſior æquo: ignauiam inducit & deſidiā,aut ſomnus animi : torpētis
Pſal.12. in peccato.quē a ſe auerti petit ꝓpheta cum orat in pſal.Il lumina oculos meos,ne unquam obdormiam in nocte.

4 In quarto uerſu. Cor ad te ſemper uigilet Corpus(inquit)ſomno naturæ neceſſario foueatur ac reficiatur.animus tamen noſter ad te etiam ſomni tempore uigilet: & inter dormiendum de te aliquid pium meditetur, qđ ex aſsidua ad cœleſtia attentione diurna pro ſomnio illi noctu occurrat. Eſt enim id Deo penitus addictorum proprium, ut etiam ſomno detēti ſpiritualium rerum animo uerſent imagines, & nocturna habeant uiſa ad pietatem
Canti.5. & Dei uenerationē ſpectantia.Vnde in canticis dicit ſponſa.Ego dormio,& cor meum uigilat.

Sapien 9 6 In ſexto uerſu.In graui iſto corpore.Graui,aggrauante animam,ne libera erigatur ad Deum & ꝓnitate ſui ad delectabilia ſenſui eam deprimente peſſum. ſecūdum illud ſapientis uerbum. Corpus quod corrumpitur, aggrauat aīam,& terrena habitatio deprimit ſenſū multa cogitātē.

In quadrageſima,alius hymnus.

S. Gregorius

Carmen iambicum dimetrū in hoc hymno exacte & omni ex parte ſeruatum conſpicitur, qui & elegās eſt, & religioſę pietatis plenus. In eo dirigitur ad

1 *AVdi benigne cōditor*
Noſtras ꝑces cū fletib⁹
In hoc ſacro ieiunio
Fuſas quadragenario.
2 *Scrutator alme cordium,*

Infirma tu ſcis uirium.
Ad te reuerſis exhibe
Remiſſionis gratiam.
3 *Multũ quidẽ peccauimus:*
Pœnaſq; comparauimus.
Sed cuncta qui ſolus potes:
Confer medelam languidis.
4 *Sic corpus extra conteri*
Dona per abſtinentiam
Ieiunet ut mens ſobria
A labe prorſus criminum.
5 *Praſta beata trinitas*
Concede ſimplex unitas:
Vt fructuoſa ſint tuis
Ieiuniorum munera Amen.

Deum orõ, ut in hoc ſacro ieiunij quadrageſimalis tempore: remiſsionem peccatorum nobis exhibeat. & cum corporali ieiunio, abſtinendi etiam a peccatis gratiam tribuat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Fuſas quadragenario. Quadragenarius, nunc ad annos refertur & ætatem, & is dicitur qui quadraginta annos natus eſt. nunc uerò ad dies applicatur, & id quadragenarium nuncupatur, quod quadraginta dierũ circulo extẽditur, ut quadrageſimale ieiunium quo quidem modo hic ſumitur. Petit autem hic uerſus preces noſtras exaudiri in hoc ſacro ieiunij tempore, quod eſt tempus acceptabile & dies ſalutis. quoniam orationes cõiunctæ ieiunio, puriores ſunt & acceptiores Deo. Bona eſt. (inqt ſanctus Dei angelus) oratio cum ieiunio & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recõdere. *Thob.12.*

2 In ſecũdo uerſu. Infirma tu ſcis uirium. Qui orãdo uult quempiam ad miſericordiam inflectere, aliquam prætendere ſolet excuſationis cauſam, ob quam paratior reddatur & pronior ad miſerationem is qui rogatur. Quemadmodum dominus noſter in cruce orans patrem ſuũ pro ſe perſequentibus, ignorantiam ipſorum adduxit in extenuationem iniquitatis eorum. Non enim ſciunt (inquit) ſquid faciunt. Ita hoc loco author adducit in noſtri excuſationem, īfirmitatem ſiue fragilitatem uirium noſtrarũ, ob quam ſæpius prolabimur in peccatum. *Luca.23.*

3 In tertio uerſu. Sed cuncta qui ſolus potes. Loco huius carminis: aliqui libri habent id carmẽ, ad laudem tui nominis. Verum non crediderim authorẽ inter totius hymni carmina, metri iambici dimetri regulis concinne mẽſurata: id unum poſuiſſe, quod ab illius metri deuiat rectitudine, cum ſecundo loco habeat trocheum. Itaq; dicendũ potius eo loco. ſed cuncta qui ſolus potes. nam hmõi

carminis normam recte ſeruat: ſicut & reliqua omnia.

4 In quarto uerſu. Ieiunet ut mens ſobria. Reprehēdit do
Eſa 58. minus deus per Eſaiam prophetam eos, qui corpus ſuum ieiunando caſtigant. animam autem a peccato non refrenant. Ecce (inquit) in die ieiunij ueſtri inuenietur uoluntas ueſtra: & omnes debitores ueſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis: & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare ſicut uſque ad hanc diem: ut audiatur in excelſo clamor ueſter. Quomodo uero per bonorum operum exercitium ſit ieiunandum. deinde eodem loco docet. Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? diſſolue colligationes impietatis: ſolue faſciculos deprimentes. Dimitte eos qui confracti ſunt liberos: & omne onus dirum pe Frange eſurienti panem tuum: & egenos uagoſque induc in domū tuam. Cum uideris nudū, operi eum: & carnem tuam ne deſpexeris. Itaq; tale ieiuniū & corporis a cibo & animi a uitiis, nobis p̄ſtari petimus, quo & corpus atteratur exterius & anima a uitiis reprimatur interius.

Ad p̄ces nr̄as deitatis aures

In quadrageſima alius hymnus.

1 AVres ad noſtras deitatis p̄-
De⁹ inclina pietate ſola: (ces
Supplicū uota ſuſcipe p̄camur.
Famuli tui.
2 Reſpice clemēs ſolio de ſancto.
Vultu ſereno lampades illuſtra.
Lumine tuo tenebras depelle
Pectore noſtro.
3 Crimina laxa pietate multa:
Abſolue ſordes, uincula dirūpe.
Parce peccatis, releua iacentes
Dextera tua.
4 Te ſine tetro merigimur p̄fūdo
Labimur alta ſceleris ſub unda.
Brachio tuo trahamur ad clara
Sidera cœli.
5 Xp̄e lux uera, bonitas et uita.
Gaudium mūdi, pietas immēſa.
Qui nos a morte roſeo ſaluaſti
Sanguine tuo.
6 Inſere tuum petimus amorem
Mentibus noſtris: fidei et funde
Lumen æternū, charitatis auge
Dilectionem.
7 Tu nobis dōa fōtē lachrimarū.
Ieiuniorum fortia miniſtra
Pectora: carnis uitia retunde
Framea tua.
8 Procul a nobis p̄fidus abſiſtat
Sathā, a tuis uiribus cōfractus.
Sanctus aſſiſtat ſpiritus, a tua
Sede dimiſſus.
9 Gloria deo ſit æterno patri,
Sit tibi ſemper genitoris nate.
Cū quo æqualis ſpiritus p cūcta
Secula regnat. Amen.

Sapphici carminis & adonij præſens hymnus gerit imaginem, ſed eius menſuram & legem nequaquam ſequitur,

neque pedes habet ſuis in ſedibus conſtitutos: ut illius metri efflagitat modulatio. quando quidem ſolus ſyllabarum numerus in unoquoque carmine requiſitus, ſine tamen pedum obſeruatione:in eo deprehenditur.

Complectitur orationē ad Deum:ut in hoc ſacro quadrageſimalis ieiunij tempore nos exaudiat, oculis miſericordiæ ſuæ nos itidem reſpiciat, noſtra deleat peccata:& per ſanctam ieiuniorum obſeruantiam uirtutes in nobis adaugeat. Verum ſeruata propemodum cuiuſque uerſus ſententia,huius hymni loco, alterum ſecundum ſapphici carminis rationem ita contexuimus.

1 Nūc pias aures deus alme noſtris
Mitis iclina p̄cib⁹:rogamus.
Et tuos audi famulos benignus
Vota ferentes.

2 Deſuper uultu placido ſerenus,
Et piis ſeruos oculis tuere:
Mētis & nr̄ę tenebras r̄pelle
Lumine claro.

3 Criminū ſordes bonitate ſola
Terge: diſſoluens ſcelerum catenas.
Ecce depreſſi uitijs iacem⁹,
Erige lapſos.

4 Ni manum tendas facilē: profundo
Mergimur cuncti ſtygiæ paludis.
Nos tuæ dextræ ſuperas ad auras
Gratia tollat.

5 Chriſte lux mundi ſuper aſtra fulgens,
Vita cœleſtis bonitaſque ſumma.
Nos redemiſti phlegetontis amne
Sanguine ſacro.

6 Tu fide firma ſtabili miniſtros:
Speq; ſyncera ſolida fideles,
Et ſacri nr̄is animis caleſcat
Ignis amoris.

7 Fletibus largis maculas lauemus
Criminum:uictu tenui teramus
Carnis inſultus. domet abſtinendo
Mens pia corpus.

8 A tua dextra ualide repreſſus
Hoſtis antiquus: procul eſfugetur.
Spiritus nobis tu⁹ aſſit:alto
Miſſus ab orbe.

9 Sit Deo patri decus & poteſtas:
Eius & nato ſit honor perennis.
Cum quibus regnat deus unus æuo
Spiritus omni. Amen.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Lampades illuſtra Lampades uocat hic author metaphorice corda humana: in quibus oleum charifmatum ſancti ſpiritus cũ lumine bonorum operum debet reponi. ut cum ſapientibus uirginibus præparati ipſi ſponſo obuiam ire rite poſſimus. Cum igitur lampades orat illuſtrari: corda noſtra ſpirituali lumine repleri, perfundique petit.

Matt.25. 7 In ſeptimo uerſu Retunde framea tua Frameam nõnulli pro haſta uel lancea accipiunt, alij uero pro gladio, ut Aug. in expoſitione pſalmi 8 dicens: Gladium dei bis acu tum: hoc eſt frameam. Et Iuuenalis. Et Martis frameam & Cyrrhæi ſpicula uatis.

8 In octauo uerſu. Sathan a tuis uiribus confractus. Sathan, anis, uel Sathanas, anæ: appellatiuum ſiue commune nomen eſt, idem deſignans quod aduerſarius. Et quoniam diabolus maxime Chriſto & Deo contrarius eſt atque aduerſus: nomine ſathanæ frequentiſsime & præſertim nuncupatur. Sed & hominibus interdum idem nomen attribuitur. ut tertius regum liber dicit: quòd ſuſci-
3. Reg. 11 tauit deus regi Salomoni ſathanam. Et in euangelio legi-
Matt.16. tur dixiſſe dominus beato Petro. Vade poſt me ſathana, quia non ſapis ea quæ dei ſunt, ſed ea quæ ſunt hominum.

In quadrageſima, alius hymnus.

S. Ambros.

Etiam carminis iambici dimetri ſpeciem gerit & formam (ut præcedens) hic hymnus. eius tamen non omnino tenetur legibus. Nam potiſsimum in tertia regione ac ſede trocheum recipit. qui a carminis huiuſce ſedibus oibus exulat ac excluditur. In eo Deus oratur, ut quoniam nunc eſt tempus acceptabile & dies ſalutis gratiam nobis concedat, ſalutarem pro peccatis noſtris pœnitentiam agendi.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Mentis dieſcant

1 *IAm Chriſte ſol iuſtitiæ*
Mentis dieſcant tenebræ.
Virtutum ut lux redeat,
Terris diem dum reparas.
2 *Da tempus acceptabile,*
Et pœnitens cor tribue
Conuertat ut benignitas
Quos longa ſuffert pietas.
3 *Quiddam pœnitentiæ*
Da ferre, licet grandium
Maiore tuo munere
Quod demptio ſit criminũ.
4 *Dies uenit dies tua,*
In qua reflorent omnia.
Lætemur in hac, ad tuam
Per hanc reducti gratiam:

5 *Te rerum uniuerſitas*
Clemens adoret trinitas,
Et nox noui per ueniam
Nouũ canamus cãticũ. Amẽ.

tenebræ. Dieſcant: diurno lumine illuſtrentur, & illuminatrice gratia diuina propellantur. eſt enim dieſcere: luceſcere, & diem terris reddi atque oſtẽdi. & apta hic eſt metaphora, à die & lumine ſenſibili: ad intellectualem ac ſpiritualem. Porro alii hunc primum uerſum ita legunt. Iam Chriſte ſol iuſtitię, noctis recedant tenebræ: nunc mentis erat cęcitas, uirtutum & lux redeat. Sed nullum in ſententia eſt diſcrimẽ: ſic ne, an ut ante poſitum eſt legeris.

2 In ſecundo uerſu. Quos longa ſuffert pietas. Pietas dicitur cultus Deo debitus: aut obſeruantia & ueneratio quæ a filiis eſt exhidenda parentibus. Cum uero Deo attribuitur ad homines, ut frequẽter in uſu eccleſiaſtico: ſumitur pro benignitate, clementia & miſericordia. Itaque hic orat eccleſia, ut quoniam longanimitas Dei nos longo tempore ſuſtinet, expectans conuerſionem noſtram: ipſa tãdem ad pœnitentiam nos adducat. Cęterum huius uerſus duo poſtrema carmina: alii hoc pacto habent. ne nos uacuos tranſeat: hoc quod benigne prorogas. hoc eſt, ne illa benigna dilatio tua qua differs iram tuam nobis immittere, negligenter a nobis incuriis & ſine fructu conuerſionis & boni operis prætereatur. Et hæc ſententia: etiam pia eſt & conueniens.

3 In tertio uerſu. Da ferre, quamuis grandium. Adiectiuũ illud. ad ſequens ſubſtantiuum criminum, refertur. ut hęc habeatur ſententia. Da o Chriſte nobis ferre ac pati quiddam pœnitentiæ quod demptio ſit & ablatio criminum quamuis grauium & enormium: magno tuo & ingenti dono. Ex ſola enim gratuita bonitate tua, omnia noſtra crimina quãtumuis grauia delere paratus es.

4 In quarto uerſu. Dies uenit dies tua. De die paſchali hic uerſus recte intelligitur: qui dies domini eſt, nam triumphali ſua reſurrectione illum conſecrauit & ſanctificauit. Vnde in denominationibus dierum hebdomadæ, dies. illi reſpondens per totum anni circulum: uocatur dies dominicus. Et de illo die canit eccleſia. Hæc dies quam fecit dominus: exultemus & lætemur in ea. Porro in illa die re- *Pſal.117.*

florent omnia, non tam corporaliter ob uernam temperiem: quàm ſpiritualiter ob nouam uitam humano generi reparatam. Idcirco ſubiũgit apte litera. lętemur in hac, ſcilicet die tua paſchali: reducti ad tuam gratiam, per hãc diem. Nam per paſchale myſteriũ reconciliati ſumus deo, & ad uitam reuocati.

Dominica in paſſione.

Theodulfus epũs

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri regula recte conſtringitur: præter id quod nõ nunquam trocheum proſpondeo in tertio loco, & in anterioribus ſedibus recipit pyrrhichium, contra huiuſce metri leges & iura.

Author eius Theodulphus Aurelianenſis, epiſcopus quanuis nõ deſint, qui ipſum Fortunato epiſcopo aſcribant: alii uero Sedulio. Quiſquis tamẽ eius author fuerit: hymnus ipſe totus eſt religioſæ pietatis & affectuoſæ deuotionis refertiſsimus, recenſens, dominicæ paſsionis myſteria, & pręclara uiuificæ crucis præconia: in qua peractum eſt humanæ redemptionis ſacramentum De mum ad eam pia dirigitur oratio fidelium, ut illis protectio ſit, munimentum & pręſidiũ.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Vexilla regis prodeunt. Vxilla (ut notum eſt) ſigna ſunt militaria principũ & regum, quæ in bello erigun tur ubi manus cõferuntur cũ hoſtibus. haud aliter inſignia ſacra paſſionis domini noſtri,

1 *Vexilla regis prodeunt,*
Fulget crucis myſteriũ
Quo carne carnis conditor
Suſpenſus eſt patibulo.

2 *Confixa clauis uiſcera,*
Tendens manus ueſtigia,
Redemptionis gratia
Hic immolata eſt hoſtia.

3 *Quo uulneratus inſuper*
Mucrone dira lanceæ,
Vt nos lauaret crimine
Manauit unda ſanguine.

4 *Impleta ſunt quæ concinit*
Dauid fideli carmine:
Dicens in nationibus.
Regnauit a ligno Deus.

5 *Arbor decora & fulgida*
Ornata regis purpura.
Electa digno ſtipite
Tã ſancta membra tangere.

6 *Beata cuius brachiis*
Pretium pependit ſeculi.
Statera facta eſt corporis:
Prædamq; tulit tartaris,

7 *O crux aue ſpes unica*
Hoc paſsionis tempore.
Auge piis iuſtitiam,
Reiſque dona ueniam.

8 *Te ſumma deus trinitas*
Collaudat omnis ſpiritus.
Quos per crucis myſterium
Saluas: rege per ſecula.

ut flagella,corõa ſpinea, crux,claui,lancea,ſunt eius uexil la,quibus antiquum debellauit hoſtem, & principem hu ius mundi eiecit foras.

2 In ſecundo uerſu.Hic immolata eſt hoſtia.Subſtantiuũ illud hoſtia,in fine uerſus huius poſitum,refertur ad adie ctiua præcedentia,tendens & immolata.ut hæc habeatur ſentẽtia.hoſtia(ſcilicet Chriſtus, qui obtulit ſemetipſum pro nobis)tendens uiſcera ſiue membra confixa clauis,& etiam tendens ueſtigia manus ſiue manuũ. immolata eſt hic,ſcilicet in cruce tanquam in ſacroſancto altari, gratia redemptionis,id eſt propter noſtram redemptionẽ.ut gra tia,ibi ſit ablatiui caſus.

3 In tertio uerſu.Quo uulneratus inſuper. Pronomen il lud quo, refertur ad nomen patibulo,in primo uerſu po ſitum.ut hic ſit ſenſus.in quo patibulo, ultra manus & pe des confixos ipſe carnis conditor etiam uulneratus eſt a cumine & cuſpide militaris lanceæ.ut & ipſe nos lauaret a crimine, ex eo uulnere lateris manauit unda ſanguine. Cæterum tam Chriſti crucifixio quàm lateris eius iã mor tui apertio , ex decimonono euangelij Ioannis capite ma nifeſte cognoſcitur. *Ioan.19.*

4 In quarto uerſu.Regnauit a ligno deus.Illud oraculum propheticum ſumptũ eſt ex pſalmo nonageſimoquinto, ubi ſecundum Romanam pſalmodiam nunc legitur.Cõ moueatur a facie eius uniuerſa terra, dicite in nationibus quia dominus regnauit a ligno. Et in tempore paſchali uſque ad aſcenſionem domini,ubi ſit in officio eccleſiaſti co memoria de ſancta cruce, habetur hic uerſus ante ora tionem,ſecundum multarum eccleſiarum uſum Dicite in nationibus,quia dominus regnauit a ligno. Pſalterium ta men hebraicum & gallicum , non habet in eo uerſu adie ctam hanc particulam,a ligno, ut ſtudioſe & gnauiter an notauit in illius pſalmi expoſitione, præceptor meus,Ia cobus Stapulenſis.Porro alij hunc uerſum ita legunt. Im pleta ſunt quæ cecinit,Dauid fidelis carmine,dicendo na tionibus , regnauit a ligno deus. Sed aut pauca aut nulla eſt in ſenſu diſcrepantia,ſic ne an aliter legeris.Non eſt ta men hoc ſecundo modo carmen tam aptum,nã trocheus in primo carmine tertium occupat locum . Inſuper adie- *Pſal.95.*

ctiuum illud fideli, concinnius ad ſubſtantiuum carmine, quam in nominatiuo poſitum ad Dauid refertur. Et præpoſitio in tertio carmine expreſſa, reddit eam ſententiã conformiorẽ illi particulæ pſalmi, ex qua ſumpta eſt.

5 In quinto uerſu. Ornata regis purpura. Nomine purpuræ intelligit hic author pretioſum Chriſti ſanguinẽ, quo ipſa crux perfuſa & ſanctificata eſt, quòd purpurei ſit & roſei coloris, ipſique purpuræ colore perſimilis. Referunt enim naturales hiſtorici, purpuram ipſam conchiliorum ſanguine tingi Et conformis eſt hæc deuota ſententia illi ſublimi præconio, quo ſanctus Andreas glorioſa morte deum clarificaturus, uiſam crucem ſalutauit, ita exclamãs. Salue crux pretioſa, quæ in ſanguine Chriſti dedicata es, & ex membris eius tanquam margaritis ornata.

6 In ſexto uerſu. Beata cuius brachiis. Hic brachia dicũtur laterales extremitates crucis in tranuerſum porrectæ, quibus domini noſtri brachia erant affixa. Dicitur itidẽ metaphorice hoc loco arbor crucis fuiſſe ſtatera corporis domini, quoniam ſicut ſtatera ſuſtentat pondus illi impoſitum, ita & crux ipſa ſuſtẽtauit glorioſum Chriſti corpus in eo ſuſpenſum. & prædam tulit tartaris, nam uirtute crucis & mortis Chriſti, infernus ſpoliatus eſt, ut prædixerat propheta Ero mors tua O mors, morſus tuus ero inferne. Cæterũ in ſcdo huius uerſus carmine potius legendũ eſt. Pretium pependit ſeculi, ut ſit anapeſtus in primo loco, qui non uitiat carmẽ, qui ſeculi pependit pretium ut legũt multi. Nã trocheus ibi tertiũ occuparet locum, qđ non eſt uſquequaque in hoc genere admittendum. *Oſeæ. 13.*

Ad uero nonnulli poſt hunc ſextum uerſum, ſubnectunt & hos duos uerſus: etiam ad ſanctæ crucis præconium pertinentes.

Aroma fundis cortice:
Vincis ſaporem nectaris.
Iocunda fructu fertili,
Plaudis triumpho nobili.

Salue ara, ſalue uictima,
De paſsionis hoſtia.
Qua uita mortem pertulit,
Et morte uitam reddidit.

Qui ſane piam & deuotam cõtinet ſententiam, & facile conectari poſſunt ab eodem (quo reliqui authore) compoſiti. Eorum intelligentia eſt clara.

Dominica in ramis palmarum.

1 *GLoria, laus, & honor: tibi ſit: rex Chriſte redemptor.*
Cui puerile decus promp ſit oſanna pium.
2 *Iſrael tu rex, Dauidis & inclyta proles.*
Nomine qui in domini rex benedicte uenis.
3 *Cœtus in excelſis te laudat cœlicus omnis.*
Et mortalis homo, & cuncta creata ſimul.
4 *Plebs Hebræa tibi cum palmis obuia uenit.*
Cum prece, uoto, hymnis: aſſumus ecce tibi.
5 *Hi placuere tibi: placeat deuotio noſtra.*
Rex pie, rex clemens: cui bona cuncta placent.
6 *Hi tibi paſſuro ſoluebant munia laudis:*
Nos tibi regnanti pangimus ecce melos. Amen.

Hexametro carmine & pentametro alternatim diſpoſitis conficitur hic hymnus: eleganter & deuotè compoſitus in præconium domini noſtri, quòd cum ingenti honore & publica ueneratione fuerit cum ramis palmarum & totius populi Hieroſolymitani obſequioſo cultu, ante paſsionem receptus in Hieruſalem.

Author eius: Theodulphus epiſcopus Aurelianenſis. Qui apud Ludouicum Pium, Francorum regem & imperatorem Romanorum, Caroli magni filium, falſo delatus & accuſatus ab æmulis, quòd filijs eius in coniuratione contra patrem faueret, earumq́ partes ſequeretur, ab eo Andegauiam relegatus eſt, & ibidem in carcerem coniectus. Cunque in ſolemnitate diei dominicæ in ramis palmarum ſupplicatio publica pro more eccleſiaſtico apud Andegauos fieret, cui & Ludouicus Rex interfuit, & illac tranſiret clerus, cum populo, ubi Theodulphus cuſtodię erat mancipatus, ipſe aperta feneſtra factoq́ ſilentio, hunc hymnum a ſe tunc primum editum ſuauiter coram omnibus cocinuit. Cuius religione deuotioneq́ permotus Ludouicus, eum protinus uinculis liberauit, & in priſtini honoris ſtatum reuocauit. utq́ deinceps in ſolēni illius diei ſupplicatione hymnus ille caneretur a clero, inſtituit. Quod deinde ab uniuerſali eccleſia receptum eſt.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Prōpſit oſanna piū. Oſanna, dictio eſt hebraica: ex corrupto & itegro cōpoſita. ſ. ex dictione oſi: ſignificante idem quod ſalua, &

anna deprecantis particula, quæ ſignificat obſecro. Abiecta autem litera i, a priore dictione, coaleſcit hæc dictio compoſita oſanna ſignans idem quod ſalua obſecro. Sumitur autem ea dictio hic loco nominis, quod oſtendit adiectiuum neutri generis illi adiunctum.

2 In ſecundo uerſu. Iſrael tu rex. Non eſt hic apponédum uerbum ſecundæ perſonæ præſentis indicatiui es, poſt Iſrael.ut adijciunt permulti, non habentes ratione quantitatis ſyllabarum, ſicut deberent. Nam nomina propria, habentia a ante el,producunt apud probatos authores illam uocalem ut Michael.Raphael,Iſrael.Fortunatus,Iſraeliticos iuſsit adeſſe uiros.Et Valerius Flaccus. Hic & odoratus flagranti crine Michael. Nec ſolum ſecunda ſyllaba huius dictionis Iſrael producitur, ſed & tertia naturaliter eſt longa,ſicut & conſimilium illi nominum.Quare uerbum es ſuperadditum: omnino corrumpit & uitiat carmen.Eſt autem dictio Iſrael,ibi genitiui caſus: & ordinatur cum nomine rex. quoniam ea uox in ſcriptura nunc indeclinabilis eſt. ut in illo ſacroſanctæ uirginis cantico.

Lucæ.3. Suſcepit Iſrael puerum ſuum. & per multis alijs locis: & etiam hoc in loco. Nunc uero declinationem recipit, ut

Exod. 14 in Exodo.Fugiamus Iſraelem dominus enim pugnat pro

*Pſal.*146 eis.Et in pſalmo.Diſperſiones Iſraelis congregabit.Ita dictio Dauid in ſcriptura ſemper ideclinabilis eſt. ut in pſal

*Pſal.*131. mo. Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. ubi genitiui caſus eſt: & mille aliis in locis. Apud probatos autem authores & extra ſacræ ſcripturæ libros, id nomen declinationem tertiam recipit, & mediam ſyllabam in obliquis ſemper habet longam: ſicut & in hoc in loco. unde Mantuanus ita dictionem illam adaptat carmini: cum multis in locis, tum in uita ſancti Ludouici Morbioli,dicés. Hæc obſcura piũ merſit Dauida uorago.

3 In tertio uerſu. Te laudat cœlicus omnis Non hic cœlitus aduerbium legi debet,idem ſignificans quod de cœlo. tum quòd illud, ſuapte natura uerbum expoſcat potius motum de loco ſignificans: quale non eſt uerbum laudat. tum quòd ſuperfluum uideretur id aduerbium, cum in eodem carmine ponatur,in excelſis: ad ſignificandum cœleſtem regionem. Sed cœlicus dicendum eſt hoc

loco,id eſt cœleſtis,quod ſit adiectiuum nominis cœtus, in eiuſdem carminis principio poſiti. At uerò in ſecundo eiuſdem uerſus carmine, coniunctio & , geminanda eſt hoc modo. Et mortalis homo, & cuncta creata ſimul. Alioqui duo illi nominatiui ſecundi carminis, nulla copula connecterentur, quod ineptam faceret orationis compoſitionem.

4 In quarto uerſu. Cum palmis obuia uenit. Hic obuia nomen legendum eſt, non obuiam aduerbium, quemadmodum aliqui habent libri. ut ſatis manifeſtat ipſa carminis ratio. Hæc autem omnia quæ iſto in loco referuntur, apud Matthæum cap. 27. & cæteros euangeliſtas amplè & diffusè narrantur. quare non opus uiſum eſt illa ex euangelijs hic adducere.

6 In ſexto uerſu. Soluebant munia laudis. Munia dicuntur debita obſequia, ſiue officia cuiq; propria. Hebræi autem cum laude & canticis dominum introeuntem in ſanctam ciuitatem ſuſcipientes, ſuo fungebantur officio, & debitum illi præſtabant obſequium. idcirco illi ſoluiſſe dicuntur munia laudis. habetq; id nomen in uſu ſolum nominatiuum, accuſatiuum & uocatiuum pluralem. Alij uerò hoc loco munera legunt, & etiam rectè. nam & munus pro officio ſæpenumero ſumitur.

Porrò ſuperioribus annis apud cœnobium Cluniacum aliquantiſper diuerſatus, uidi ſupradictis ſex uerſibus in hoc celebri & præclaro hymno adiectum hunc ſeptimum uerſum.

Fecerat Hebræos hos, gloria ſanguinis altos.
Nos facit Hebræos, tranſitus ecce pius.

Cuius hæc eſt ſententia. Hieroſolimitani qui te o Chriſte laudibus perſecuti ſunt. Hebræi fuerunt, quoniam ex antiquis patribus Hebræis, patriarchis & prophetis claro ſtemmate ſunt progeniti, & potiſsimum ab Abram, qui Geneſis. 14. cap. primum cognominatus eſt Hebræus. ubi dicitur. Et ecce unus qui euaſerat, nunciauit Abram Hebræo, qui habitabat in conualle Mambræ. Nos autem chriſtianos, reddit Hebræos myſtice & ſecundum ſpiritum ſacer ille tranſitus, quo per tuam ſanctam paſsionem tranſimus a morte ad uitam, a tenebris ad lucem, a ſeruitute Geneſ. 14.

ad libertatem, a uitijs ad uirtutem. Et in hoc ſecundo carmine alludit author ad interpretationem huius nominis Hebræus, deſcendentis ab Heber, quod tranſitũ ſiue tranſitionem ſignificat. Vnde gloſſa ordinaria exponens locum illum Geneſeos cap. 14. iam adductum, ait in explanatione dictionis illius, Hebrço. Septuaginta interpretes pro Hebræo, habent, transfluuiali, quia ſcilicet Abram de Meſopotamia ueniens tranſito fluuio Euphrate ſedem po-
Ieſue. 24 ſuit in terra Chanaam. Vnde Ieſus Naue. Quid uultis ſeruire dijs patrum ueſtrorum, qui ſunt trãs flumen? Et gloſſa interlinearis eodem in loco dicit Hebræo, id eſt tranſitori. Quibus ibidem aſtipulatur. Nicolaus Lira, perhibẽs & Abram & eius poſteros Hebræos dici ab Heber, quod tranſitum ſignat, quoniam Abram iuſſu domini ueniens de terra & cognatione ſua in terram Chanaam, fluuium Euphratem tranſiuit. De quo etiam diffuſam fecit annotationem Paulus Burgenſis, in 21. cap. Matthæi.

In eadem dominica, alius hymnus.

1 MAgno ſalutis gaudio
Lætetur omne ſeculum,
Ieſus redemptor omnium
Sanauit orbem languidũ.

2 Sex ante paſchæ ferias
Aduenit in Bethaniam:
Vbi pie poſt triduum
Reſuſcitauit Lazarum.

3 Nardi Maria piſtici
Sumpſit librã mox optimi,
Vnxit beatos domini
Pedes rigando lachrymis,

4 Poſt hæc iugalis aſinæ
Ieſus ſupernus arbiter
Pullo ſedebat: inclytam
Pergebat Hieroſolymam.

5 O quàm ſtupenda pietas?
Mira Dei clementia.
Seſſor aſelli fieri
Dignatur author ſeculi.

Iambicum dimetrum carmẽ in hoc hymno propemodũ obſeruatur, præter id quòd nõnullis in locis trocheus, nunc pro ſpondeo, nunc pro iambo ponitur. Deſcribitur in eo Lazari reſuſcitatio, effuſio unguenti a pia Magdalena ſuper dominũ in cœna, itroitus Chriſti in Hieroſolymam ſuper aſinam, & officioſa ipſius turbæ illi occurrentis deuotio. Quæ omnia, ex euangelica lectione, plana & nota ſunt.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Vbi pie poſt triduum. Non ſumendum eſt illud triduum, a die aduentus Chriſti in Bethaniã. quoniam tunc feria tertia ante paſcha primum reſuſcitaſſet Lazarum, qđ

6 *Ramos uirentes ſumpſerat*
Palma reciſos tenera:
Turba proceſsit obuiam
Regi perenni plurima.
7 *Honor, uirtus, imperium*
Sit trinitati unicæ:
Patri, nato, paraclito
Per infinita ſecula. Amen.

euangelicę lectioni repugnat. Sed numerandum eſt illud triduanum ſpacium a tempore mortis Lazari. ut ſenſus ſit, ꝙ Chriſtus reſuſcitauit Lazarū in Bethania, poſt triduum obitus & ſepulturæ ipſius. Quatriduanus enim reſuſcitatus eſt Lazarus, & iam quatuor dies in monumento habens, ut dicit ſcriptura. Proinde expreſſior eſſet ſnia, ſi per præteritum pluſquam perfectū legeretur: hoc modo. ubi pie poſt triduū reſuſcitarat Lazarum. *Ioan.11*

3 In tertio uerſu. Nardi Maria piſtici. Nardus, i, feminini generis, & Nardum, i, generis neutri: frutex eſt grati & iucundi odoris, ex quo unguentum cōficitur quod Nardinum uocant. Tibullus. Illius puro diſtillent tempora nardo. Et in canticis legimus. Dum eſſet rex in accubitu ſuo: nardus mea dedit odorem ſuum Hoc autem in loco neutri generis eſſe coniicitur propter adiectiuum illi adiunctum ſcilicet piſtici. Dicitur autem nardū piſticum, aut a loco in quo creſcit aut a qualitate & conditione: quia ſyncerum eſt & purum, neque aliarum ſpecierum admixtione adulteratum. Piſtis enim, fidem ſignat. Inde piſticum, fidele. *Canti.1*

In eodem uerſu. Pedes rigando lachrymis. Non id intelligatur eſſe factum: quòd Magdalena lachrymis rigauerit pedes domini in cœna illa quæ deſcribitur duodecimo Ioannis capite, & ab aliis tribus euangeliſtis. Nam in illa, ex deuoto mentis affectu unxiſſe quidem pedes domini & exterſiſſe capillis ſuis legitur: non autem lachrymis irrigaſſe. Sed in cōuiuio illo cuius mentionem facit Lucas capite ſeptimo, facto in domo Simonis Phariſæi, cui inuitatus affuit dominus, refertur ipſa non nominatim expreſſa, ſed nomine peccatricis in ciuitate ſubinſinuata, amaris lachrymis irrigaſſe pedes domini, eoſdem exterſiſſe capillis & inunxiſſe unguēto: in ſalutarem pro peccatis ſuis pœnitentiam. quorum, teſte totius miſericordiæ fonte: ibidem obtinuit remiſsionem. Atqui hæc unctio pedum domini cum lachrymis: alia omnino fuit, & numero, loco, ac tempore diuerſa ab illa unctione, quæ facta eſt poſt *Ioan.12.* *Luca.7.*

ſuſcitationem Lazari in cœna. ut conſideranti circunſtantias loci & temporis : ex euangelica lectione facile cõſtat. Eadem tamen prorſus fuit mulier, quæ & primo unxit pedes domini cum lachrymarum irrigatione, in ſalutarem ab illecebris ſeculi cõuerſionem, & ſecũdo inunxit etiam pedes domini ſine lachrymis ex affectuoſa amoris i Chriſtum deuotione. quinimmo & tunc etiã partem unguenti effudit ſuper caput Chriſti diſcumbentis, ut alij narrãt euangeliſtæ. Quòd autem omnino eadem fuerit mulier
Matt. 26 quæ utranque fecit inunctionem, dilucide ex Ioanne colligitur. qui in principio undecimi capitis narraturus re-
Ioan. 11. ſuſcitationem Lazari: dicit Mariam ſororem Lazari eam fuiſſe, quæ unxit dominum unguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis: & iam id factum ab ea fuiſſe teſtatur. In duodecimo uero capite deſcribens cœnam domino exhibitam in Bethania, in qua Lazarus iam reſuſcitatus erat unus ex diſcumbẽtibus: rurſum refert amatoriam Magdalenam unxiſſe pedes domini & capillis ſuis eos exterſiſſe, domumq́ impletam eſſe ex odore unguenti. Quare idip-
Ioan. 12. ſum quod Ioãnes. 11. cap. iam factum dixerat: intelligi debet in domo Simonis Phariſæi in ciuitate Hieruſalem eſſe
Luca. 8. longe ante peractum. Huic accedit quod Lucas cap. 8 dicit dominum noſtrũ a Maria Magdalena eieciſſe ſeptem
Marc. 16 dæmonia, & idem atteſtatur Marcus cap. 16. Beatus autem Gregorius ſeptem illa dæmonia interpretatur uniuerſitatem uitiorum, ab ea expulſorum in fructuoſa eius ad dominum conuerſione: quam Lucas (ut dictum eſt) ſeptimo capite explicat. Demum eccleſia catholica hanc omnino ſequitur & approbat ſententiam, quòd mulier illa cuius ſolus meminit Lucas, publica pœnitentia & ſatisfactione ad dominum conuerſa: fuerit Maria Magdalena. Nam & euangelium illud, & opus ſalutare ibi deſcriptum: legit in ſolemnitate & officio celebritatis eiuſdem ſacræ Chriſti amatricis, & a Chriſto dilectæ. Quare non eſt illud aut reuocandum amplius in dubium, ut nonnulli faciunt, aut ambigendum. Neque id quoquo pacto cedit in ipſius Magdalenæ contumeliam aut ignominiam: quod dicatur aliquando fuiſſe peccatrix. ſed inſigniorem hoc ei parit gloriam & laudem, quod ex barathro damnationis &

uia perditionis integre & ſynceriter reſipuerit, Chriſti fuerit in carne diuerſantis hoſpita, reſurrectionis domini ad apoſtolos nuncia, euangelicæ ueritatis deinde apud Maſſilienſes prædicatrix, eremiq́ per multa annorum curricula habitatrix, cœleſtem in terris uitam iugi Dei contemplatione degens, atque ab angelicis choris (quorum frequenti fruebatur conſortio) ſæpius a terra in aera ſublata. Quæ ſane a patre miſericordiarum & authore uitæ, hominibus propoſita eſt, tanquam pœnitẽtiæ ſpeculum inſigne, quod intuentes, a præteritis peccatis pedem reuocent & ac uberrimũ ueniç ab benignitatis fonte recurrãt.

4 In quarto uerſu. Poſt hęc iugalia aſinç Iugale id dicitur, quod iugo ſubditur atque aſtringitur, ut equus, bos, aſinus. Hinc pullum aſinæ uocat Matthæus filium ſubiugalis. Sic tædæ iugales & uincula iugalia, dicuntur fœdera matrimonij. Ouidius. Illa uelut crimen tædas exoſa iugales. Et Virgilius. Cui uincula iugalia curæ. Deducitur autem a uerbo iugo, as, are: quod coniungere ſignificat, & quaſi ad unũ iugum alligare. Cicero in Tuſculanis. Hoc quidem eſt commune uirtutum. omnes enim inter ſe nexæ & iugatæ ſunt. Matt 21.

6 In ſexto uerſu. Palma reciſos tenera. Reciſos, amputatos, abſciſos. a uerbo recidor, eris: quod actiuum habet. recedere, ex re & cædo compoſitum. Ouidius. Sed immedicabile uulnus Enſe recidendũ eſt, ne pars ſyncera trahatur.

In feſtis paſchalibus.

1 *AVrora lucis rutilat*
Cœlũ laudib⁹ intonat.
Mũdus exultãs iubilat,
Gemens infernus ululat.
2 *Cum rex ille fortiſſimus*
Mortis confractis uiribus,
Pede conculcans tartara.
Soluit a pœna miſeros.
3 *Ille qui clauſus lapide*
Cuſtoditur ſub milite,
Triumphans pompa nobili
Victor ſurgit de funere.
4 *Solutis iam gemitibus*

Carminis iambici dimetri faciem gerit & imaginem præſens hymnus, eius tamen neq́ pedes, neque debitam obſeruat menſuram. Nã promiſcue trocheum recipit in tribus primis locis itidẽ & pyrrhichiũ, interdum etiam ſpondeum in ſecũda ſede admittit. quę omnia, cũ metri huius exacta ratione ſtare non poſſunt.

Deſcribitur in eo antiquorum patrum ab inferno libe-

ratio, glorioſa Chriſti reſurrectio, illius ad ſanctas mulieres angelico miniſterio annunciatio, & demum Chriſti mulieribus & apoſtolis facta apparitio. Quę omnia, ex euangelica lectione nota ſunt: neque hic ad maiorem declarationē repetenda.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Aurora lucis rutilat. Lucis: diei paſchalis, in cuius aurora & circa diluculū Chriſtus ſurrexit a mortuis. quemadmodum in pſalmo ꝑ prophetam prædixerat. Exurgam diluculo. Et Marcus in euangelio. Surgens Ieſus mane prima ſabbati: apparuit primo Mariæ Magdalenæ. Ob gloriam autem reſurrectionis Chriſti: dicitur illius diei aurora ſolito rutilātior & ſerenior mortalibus illuxiſſe.

Pſal. 56.

Marc. 16.

2 In ſecundo uerſu. Soluit a pœna miſeros. Scilicet antiquos patres, qui detinebantur captiui ne poſſent intrare regnum Dei: quouſque eſſet aptum per ſanguinem agni immaculati, in pretium redemptionis mundi immolati. Itaq; non erant illi miſeri priuatione gratiæ aut deformitate culpæ ſed ſola dilatione gloriæ quam perferebant.

Et inferni doloribus,
Quia ſurrexit dominus
Reſplendens clamat angelus
5 *Triſtes erant apoſtoli*
De nece ſui domini,
Quem pœna mortis crudeli
Serui damnarant impii.
6 *Sermone blando angelus*
Prædixit mulieribus,
In Galilæa dominus
Videndus eſt quantocyus
7 *Illæ dum pergunt concite*
Apoſtolis hoc dicere.
Videntes eum uiuere
Oſculantur pedes domini.
8 *Quo agnito, diſcipuli*
In Galilæam propere
Pergunt, uidere faciem
Deſideratam domini.
9 *Claro paſchali gaudio*
Sol mundo nitet radio:
Cum Chriſtum iam apoſtoli
Viſu cernunt corporeo.
10 *Oſtenſa ſibi uulnera*
In Chriſti carne fulgida,
Reſurrexiſſe dominum
Voce fatentur publica.
11 *Rex Chriſte clemētiſſime*
Tu corda noſtra poſſide,
Vt tibi laudes debitas
Reddamus omni tempore.
12 *Gloria tibi domine,*
Qui ſurrexiſti a mortuis
Cū patre & ſancto ſpiritū.
In ſempiterna ſecula.

3 In tertio uerſu. Reſurgens pompa nobili. Pompa proprie dicitur omne ſpectaculum & apparatus ſolennis, cū oſtentatione & ſpecie quadam triumphi, tam in aduerſis

quam proſperis ut pompa nuptiarum, pompa ſacrorum, pompa funerum. hic autem ſumitur pro inſigni gloria & triumpho dominicæ reſurrectionis.

4 In quarto uerſu. Solutis iam gemitibus. Ea ſententia ſumpta eſt ex uerbis beati Petri: in actis apoſtolorum dicentis de Chriſto. Quem deus ſuſcitauit a mortuis, ſolutis doloribus inferni: iuxta quod impoſſibile erat teneri eũ ab illo. Et ſoluti debent intelligi gemitus & dolores inferni: non quos Chriſtus in anima paſſus fuerit, nam illorũ expers erat & immunis. ſed quos ſancti patres fuerãt perpeſſi. ſpes enim quæ differtur: affligit animam. Actu. 2.

6 In ſexto uerſu. Videndus eſt quãtocyus: Aduerbium illud quantocyus, compoſitum ex corrupto & integro, utpote quantum & ocyus, ſignificationem habet poſitiui gradus, idem ualens quod celeriter ſiue ualociter. Sequitur autem ſui ſimplicis ocyus naturam: quod uocem quidem comparatiuam habet, ſed plerunque ſignificantium poſitiui.

7 In ſeptimo uerſu. Oſculantur pedes domini. In hoc carmine abundantior æquo eſt ſyllabarum numerus. nouẽ enim ibi numerantur ſyllabę: cum duntaxat eſſe deberẽt octo. Itaque hypercatalecticum eſt id carmen, & ita potius pronunciandum. oſculantur pedes Ieſu. Prouer. 13.

9 In nono uerſu. Sol mundo nitet radio. Mũdo ſereno, rutilo, ac lympido. ut gaudiũ dominicæ reſurrectionis etiã ſol ipſe clariore teſtetur ſplẽdore, & hoc die ſolito fulgeat illuſtrior. Si enim ſol obſcuratus tempore paſſionis ſuum luxit conditorem, cur illi ad uitam reuerſo, lætiore uultu ſerenioreq́ lumine nõ applaudat, ablãdiatur, & arrideat?

10 In decimo uerſu. Oſtenſa ſibi uulnera. Multi nominatiuos illos oſtenſa uulnera in ablatiuos abſolute poſitos oſtenſis uulneribus: commutandos cenſent: & uerbum fatentur referunt ad nominatiuum apoſtoli, in præcedenti uerſu poſitum. Poſſent tamen etiam dictiones illę oſtenſa uulnera, intelligi ut nominatiui caſus rationẽ retineãt, & ordinentur cum uerbo fatentur. Nam uulnera Chriſti apoſtolis oſtenſa aperte profitebantur & teſtabantur dominum reſurrexiſſe.

In tempore paſchali, alius hymnus.

1 *AD cœnã agni prouidi,*
Et ſtolis albis candidi
Poſt tranſitũ maris rubri
Chriſto canamus principi.
2 *Cuius corpus ſanctiſſimũ*
In ara crucis torridum,
Cruore eius roſeo,
Guſtando uiuimus Deo.
3 *Protecti paſchæ ueſpere,*
A deuaſtante angelo:
Erepti de duriſſimo
Pharaonis imperio.
4 *Iam paſcha noſtrum Chriſtus eſt.*
Qui immolatus agnus eſt.
Synceritatis azyma,
Caro eius oblata eſt.
5 *O uere digna hoſtia.*
Per quã fracta ſunt tartara
Redempta plebs captiuata,
Redit ad uitæ præmia.
6 *Cõſurgit Chriſtus tumulo,*
Victor redit de baratro.
Tyrannum trudens uinculo,
Et reſerans paradiſum.
7 *Quæſumus author omniũ*
In hoc paſchali gaudio
Ab omni mortis impetu
Tuũ defende populũ. Amen.

Non ſeruat integram carminis iambici dimetri normam, præſens hymnus. Nam literæ m, itidem & uocali ſubiunctã ſępius habet ſine colliſione uocalem, trochæum quoque paſſim admittit in omnibus ſedibus: itidem & pyrrichium. demum in ſecũdo loco ſpondeũ habet pro iambo. quæ huius metri generi non conueniunt.

Referũtur in eo myſteria reſurrectionis domini: ꝙ ſpoliato inferno deuictoq́ꝫ Sathana reſurrexerit de ſepulchro. ſimul et nos incitamur ac admonemur: ut cum puritate ac mũditia ſacroſanctam ſumamus euchariſtiam, in hoc ſacratiſſimo tempore paſchali.

Exod. 12. 1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Ad cœnam agni prouidi. In ueteri lege agnus paſchalis cum certo ritu ac cærimonia manducari iuſſus eſt. Debebant enim ipſum manducaturi baculos manibus tenere, renes habere ſuccinctos, & calceos pedibus circum poſitos, neque abeſſe debuit azimꝰ panis, cum lactucis agreſtibus. Itaque in noua lege uerum ſumpturi agnum & eius conuiuium acceſſuri, proſpicere debemus cum magna cautione, ne imparati atque inculti illud adeamus: ſed prouide circunſpiciamus. ut ſupradicta omnia ſpiritualiter nobis conueniant. aſſit & puritas cum corporis tum animi: tanquam candida ueſtis nuptialis nos adornans. Et quemadmodum filij Iſrael poſt eſum agni pertranſito mari rubro, cecinerunt Deo canticum ꝙ

ab Aegyptijs eos liberarat:ita & nos ſuſcepto baptiſmo(q per rubri maris tranſitum ſignatus eſt) & Aegypto regione peccati dimiſſa:Chriſto duci & liberatori noſtro laudes debitas exoluere debemus.

2 In ſecondo uerſu. In ara crucis torridum. Id torridum dicitur: quod igne crematum eſt & exuſtum. a torrendo dictum. quod igni excoquere ſignat. Virgilius. Et torrere parant flammis: & frangere ſaxo. Inde & toſtum dicitur, ignis calore concoctum. Et quoniam ſacratiſsimū Chriſti corpus in ligno crucis igne paſsionis & doloris acerbitate excoctum fuit,recte hic torridum dicitur. Eſt autem hoc loco id nomen cum ſuo ſubſtantiuo corpus, accuſatiui caſus,& ordinatur cum gerūdio,guſtando. cum quo itidem gerūdio,necti debet ablatiuus cruore roſeo, ſubaudita præpoſitione cum. ut hic habeatur ſenſus. quòd nos Chriſtiani guſtando ſanctiſsimum Chriſti corpus in ara crucis paſſum,una cum pretioſo eius ſanguine,uiuim' ipſi Deo. Nam ipſa ueritas dicit de ſe in euangelio. Qui manducat me,ipſe uiuet propter me. Et iterum. Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem habet uitam æternam.

3 In tertio uerſu. Protecti paſchæ ueſpere Quod in figura populo Iſraelitico olim contigit, in ueritate hic applicatur populo Chriſtiano. Ille enim per eſum agni paſchalis & aſperſionem ſanguinis ipſius ad poſtes oſtii & ſuperliminaria domus, ereptus fuit ab angelo exterminatore & interfectore primogenitorū Aegypti. inſuper & liberatus a dura Pharaonis ſeruitute per egreſſum ab Aegypto, ut ſacra Exodi narrat hiſtoria. Ita Chriſtianus populus per immolationem ueri agni,qui abſtulit peccata mundi,liberatus eſt a dæmone uaſtatore qui mortis habet imperium, & a grauiſſimo ipſius iugo exemptus. qui per Pharaonem Aegyptium ut figuram ſuam & membrum, deſignatus eſt. *Ioan.6.* *Exod.12.*

4 In quarto uerſu. Iam paſcha noſtrum Chriſtus eſt Hęc ſententia ex beatiſsimo Paulo ſumpta eſt, ita ad Corintios ſcribente. Etenim paſcha noſtrū,immolatus eſt Chriſtus. Itaque epulemur, non in fermento ueteri neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis *1.Cor.5.*

& ueritatis.Sane Chriſtus dicitur noſtrum paſcha,quoniã per ipſum tranſiuimus a morte ad uitam. paſcha enim,ſicut & phaſe, tranſitum ſignat. Ipſius etiam Chriſti caro oblata eſt ut azyma ſynceritatis, quoniam ſine fermento peccati & tota ſancta fuit,& nullo modo caro peccati.Azyma enim,ſine fermento ſignat,fermentum autem in ſcriptura,ſæpenumero peccati habet ſignificationem, indiciumque gerit.

6 In ſexto uerſu. Conſurgit Chriſtus tumulo.Hic conſurgit,uerbum compoſitum à con & ſurgo,legendum eſt, & non diuiſim atque per duas dictiones cum ſurgit. ut aliq habent libri.Nam oratio illa,integræ perfectæque ſententiæ enunciatiua eſt,atque abſoluta, neque per ſuſpenſionem ad ſequentem annexa orationem.coniungitur enim ſequenti ſententiæ per ſubauditam copulationem &, nõ autem per aduerbium temporis.

In aſcenſione domini, in utriuſque ueſperis.

1 *IEſu noſtra redemptio.*
Amor & deſiderium.
Deus creator omnium,
Homo in fine temporum,
2 *Quæ te uicit clementia,*
Vt ferres noſtra crimina?
Crudelem mortem patiens
Vt nos a morte tolleres.
3 *Inferni clauſtra penetrans,*
Tuos captiuos redimens.
Victor triumpho nobili
Ad dexteram patris reſidẽs.
4 *Ipſa te cogat pietas,*
Vt mala noſtra ſuperes
Parcendo, & uoti compotes
Nos tuo uultu ſaties.
5 *Tu eſto noſtrum gaudium*
Qui es futurus præmium.
Sit noſtra in te gloria,
Per cũcta sẽper ſecula. Amẽ.

Iambicum dimetrum uidetur huius hymni carmen: ſed regulam ipſius ac pedes nequaquam accurate obſeruat. Nam & ſpondeum in ſecundo loco, & trochæum in omnibus paſſim recipit ſedibus: quod huius metri genus oĩno repudiat.

Laudatur in eo mira Chriſti benignitas:quòd natus pro nobis fuerit, & mortem paſſus. ꝙ ad inferna deſcenderit,reſurrexerit a mortuis,& cœlòs repetiuerit. quo ut nos demum perducat:enixe oramus.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Homo in fine tẽporum. Finem temporum uocat author ſextam mundi ætatem,cui non eſt ętas alia in hoc mundi ſtatu ſucceſſura. Nam ſeptima ætas,in mundi conſummatione aduenίet.Eſt igi-

tur huius mundanæ ſubſiſtentiæ ac conditionis poſtrema ea ætas: in qua Chriſtus aſſumpſit humanæ carnis ſubſtantiā, & idcirco in nouiſſimis diebus ueniſſe phibet.

2 In ſecundo uerſu. Vt ferres noſtra crimina. Ferres. portares, deferres, & ſuper te tolleres. Nam ut ait Eſaias de Chriſto. Vere languores noſtros ipſe tulit: & infirmitates noſtras ipſe portauit. Et beatus Petrus de eodem. Qui peccata noſtra in corpore ſuo pertulit ſuper lignum: cuius liuore ſanati ſumus. *Eſa. 53.* *1. Petr. 2.*

4 In quarto uerſu. Vt mala noſtra ſuperes parcendo. Cū Deus ipſe pro ſua benignitate dimittit nobis peccata iam commiſſa: tunc mala noſtra parcēdo ſuperat. Nam maior eſt eius in nos miſeratio, quam peccatorum noſtrorum ſit grauitas & pondus. Præualetque tunc illius miſericordia noſtræ culpæ, efficatiorq; eſt ut nos ſaluet, quam ſit pernitioſa culpa ut nos damnet.

5 In quinto uerſu. Qui es futurus præmium. Hic futurus in maſculino genere legendum eſt, ut referatur ad pronomen qui non futurum, in neutro genere, ut legūt nonnulli, ordinantes ipſum cum nomine ſequente, præmiū. Nā huiuſmodi participia factus, futurus & conſimilia, duobus interiecta nominibus uerbo ſubſtantiuo connexis, reſpondere debent & conuenire priori ſubſtantiuo: ut aqua eſt facta uinum, non factum.

In Aſcenſione domini, ad matutinum. S. Gregorius

1 *Æterne rex altiſsime:*
Redēptor et fidelium:
Quo mors ſoluta deperit,
Datur triumphus gratiæ,
2 *Scādens tribunal dexteræ*
Patris, poteſtas omnium
Collata eſt Ieſu cœlitus,
Quæ non erat humanitus.
3 *Vt trina rerum machina,*
Cæleſtium, terreſtrium
Et infernorum condita,
Flectant genu iam ſubdita.
4 *Tremunt uidentes angeli,*
Verſa uice mortalium.

Præſens hymnus carminis iambici dimetri pedes & locos exacte completeq; ſeruat, præter id quod in quarto ſecundi uerſus carmine pyrrhichius in ſecundo loco ponitur pro iābo. Octauus itē uerſus, huius carminis legem non ſeruat, ſed ſolum ſyllabarum numerum. Verum is pro more eccleſiaſtico adiectitius eſt ad gratiarum actiones exoluendas: neque in eandem cum præcedentibus ſortē numerari debet.

Culpat caro, purgat caro,
Regnat Deus Dei caro,
5 *Tu Chriſte noſtrũ gaudiũ,*
Manens olympo præditum.
Mundi regis qui fabricam,
Mundana uincent gaudia.
6 *Hinc te precantes q̃ſumus,*
Ignoſce culpis omnibus.
Et corda ſurſum ſubleua,
Ad te ſuperna gratia,
7 *Vt cum rubente cœperis*
Clarere nube iudicis,
Pœnas repellas debitas
Reddas coronas perditas.
8 *Gloria tibi domine,*
Qui aſcendiſti ad æthera.
Cũ patre & ſancto ſpiritu
In ſempiterna ſecula. Amẽ.

Celebratur in eo egregijs præconiis glorioſa Chriſti aſcenſio, qua ſuper omnes cęlos exaltatus: nunc ſedet ad dexteram patris. Angelicorũ etiam ſpirituum uenerabũda admiratio deſcribitur, qua obſtupuerunt humanam in Chriſto naturam ſuper omnia ſublimari. Demum ſupplex ad ipſum fit oratio, ut in die iudicii nos in electorum ſortem aſciſcat & æternæ gloriæ corona adornet.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Quo mors ſoluta deperit Soluta, reſoluta, deſtructa, peſſundata. Soluere enim interdum deſtruere ſi-
Oſea 13 gnat. ut legem ſoluere dicitur qui eam uiolat. Mortem uero per Chriſtum ſoluendam prædixerat propheta: in illius perſona ita loquens: Ero mors tua ô mors quod ſane per paſſionem, reſurrectionẽ & aſcenſionem ipſius cõpletum eſt. & tunc triumphus gratiæ datus: quoniã gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta, tum inſigni uictoria triumphauit de hoſte antiquo, de cuius poteſtate, ſola Dei miſericordia liberati ſumus. Non enim ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit.

2 In ſecundo uerſu Scandens tribunal dexteræ. Intelligẽdum ibi eſt uerbum ſubſtantiuum ſecundæ perſonæ: ꝙ referatur ad uocatiuum in pręcedente uerſu poſitum hoc modo, O Chriſte rex æterne, tu es ſcandens tribunal & ſolium gloriæ patris. Quod autem deinde ait author in eodem uerſu, omnium poteſtatẽ eſſe ipſi Ieſu collatam. ſum-
Matth. 28. ptum eſt ex illo uerbo Chriſti apud Matthæum, poſt reſurrectionem & paulo ante aſcenſionem dicto. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Et huiuſmodi poteſtas collata eſt Chriſto ſecundum humanam naturam

(quandoquidem ſecundum deitatem, eam habet ad ęter no)cœlitus,hoc eſt a cœlo & a Deo patre. non autem humanitus, ſiue ab homine. Nam illam uniuerſorum authoritatem & uirtutem,non ab hominibus accepit Chriſtus ſed a ſolo Deo.

3 In tertio uerſu. Flectant genu iam ſubdita. Id ex beatiſsimo Paulo deſumptum eſt, ſic ad Philippenſes ſcribente. *Philip.* 2. Propterea exaltauit illum Deus,& donauit illi nomen qđ eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium & infernorum,& omnis lingua confiteatur quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

4 In quarto uerſu. Tremunt uidentes angeli. Tremunt,cũ tremore reuerentur & uenerantur Chriſtum, dicentes cũ admiratione qđ apud Eſaiam ſcribitur. Quis eſt iſte qui *Eſa.* 63. uenit de Edom,tinctis ueſtibus de Boſra? & quod in pſal *Pſal.* 23. mo.23.habentur. Quis eſt iſte rex gloriæ? Et tũc plane uerſa eſt ſors atque conditio mortalium.nam prius humana natura, & naturali ſua conditione & peccati depreſsione longe infra angelicam naturam fuerat conſtituta. In Chriſto uero,eadem ſuper omnes angelorum choros exaltata eſt & ad Dei patris dextrã collocata, atque ab angelis merito adorata. Et hæc mutatio dextræ excelſi, deinde clarius explicatur per ea quæ hic ſubiunguntur. Nam caro Adæ culpam induxit· Chriſti autem caro a peccatis purgat. Inſuper ipſa Dei caro,regnat Deus. Nam ipſa Chriſti humanitas non abſolute conſiderata,ſed ut deitati unita, uere Deus eſt. nomina illa abſtracta pro concretis ſumendo,ad hunc ſenſum. quòd Chriſtus uerus homo, regnat Deus. Nempe ſumenda eſt illa locutio(ut ita dixerim)trãſitiua caro Dei,loco intranſitiuæ & identitatem deſignãtis:caro quæ eſt Deus,id eſt homo Deus. Et tunc ea enunciandi ratio,dataq; ꝓpoſitio,nulli patet falſitatis calũnię.

5 In quinto uerſu. Manens olympo præditum. Prędıtum, ornatum,honoratum,ſublimatum. Petimus autem hoc loco ut ipſe Chriſtus noſtrum ſit cœleſte gaudiũ, ſupernum ſtabile & perpetuũ, uincatq; in nobis mundana gaudia,tranſitoria,euanida & occidua: illorum affectuum & deſideria in nobis extinguendo.

7 Id ſeptimo uerſu. Vt cum rubente cœperis. Rubente, micāte,& rutilæ flāmę ſpeciē prę ſe ferente, atq; igneſcēte.

In die pentcoſtes.

1 *VEni creator ſpiritus,*
Mentes tuorum uiſita
Imple ſuperna gratia,
Quæ tu creaſti pectora.

2 *Qui paraclitus diceris,*
Donum Dei altiſſimi,
Fons uiuus, ignis, charitas,
Et ſpiritalis unctio.

3 *Tu ſeptiformis munere:*
Dextræ dei tu digitus
Tu rite promiſſum patris,
Sermone ditans guttura.

4 *Accende lumen ſenſibus*
Infunde amorem cordibus.
Infirma noſtri corporis
Virtute firmans perpeti.

5 *Hoſtem repellas longius,*
Pacemq; dones protinus.
Ductore ſic te præuio
Vitemus omne noxium.

6 *Per te ſciamus da patrem,*
Noſcamus atque filium
Te utriuſque ſpiritum.
Credamus omni tempore,

7 *Sit laus patri cum filio,*
Sancto ſimul paraclito.
Nobiſque mittat filius
Chariſma ſancti ſpūs. amē.

S. Ambroſius

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri legibus concinne & apte continetur. In eo fit pia ſancti ſpiritus iuocatio, ut corda noſtra donis ſuæ gratiæ impleat. Varia eius nomina quibus in ſacris nuncupatur eloquijs explicantur, & demū ad eundem fit ſupplicatio, ut nobis lumen gratiæ ſuæ & ignem ſancti amoris immittat, quo ſuccendamur.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Quæ tu creaſti pectora. Quod ſpiritus ſanctus humana pectora, id eſt corda & animas creet, quandoquidē Deus eſt, cuius propriū eſt creare, oſtendit pſalmus cum ait.

Pſal.103. Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciē terræ.

Iob. 33. Et Iob. Spiritus domini fecit me, & ſpiraculum omnipotentis uiuificauit me.

2 In ſecundo uerſu. Qui paraclitus diceris. Multa hic ordine quodam ponuntur nomina, q. bus ſpiritus ſanctus i ſacra ſcriptura exprimitur. Dicitur ſane

2.Corint.1. primo paraclitus, id eſt, cōſolator & aduocatus. Eſt enim Deus totius conſolationis qui conſolatur nos in omni tri

Roma.8. bulatione noſtra. Et Paulus ad Romanos ſcribens ait Ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Secundo dicitur donum Dei altiſſimi, quod ex gratuita bonitate ſua diffundit in orbem, ut per prophetam prædixerat. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.

Tertio ſanctus ſpūs dicitur fons uiuus. ut apud Ioānem. *Iohe.* 1
Aqua quam ego dabo ei: fiet in eo fons aquæ ſalientis in *Ioan.* 4.
uitam æternam. Et iterū. Qui credit in me (ſicut dicit ſcriptura) flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dixit de ſpiritu, inquit, quem accepturi erant. Quarto dicitur ignis: ut apud Lucam. Ignem ueni mittere in terrā: & quid uolo niſi ut accendatur? Quinto charitas, ut cum ait Ioannes in epiſtola. Deus charitas eſt. & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sexto nuncupatur hic ſpūs ſanctus: ſpiritalis unctio. ut apud Ioannē in eadē epſa. Sed nos unctionē habetis a ſancto: & noſtis omnia. Et rurſum. Sed ſicut unctio eius docet uos de omnibus.

Ioan. 7. *Luc.* 12. 1. *Ioan.* 4 1. *Ioan.* 2.

3 In tertio uerſu. Tu ſeptiformis munere. Alia hoc loco ſpiritus ſancti propria hic explicantur attributa. Quorum primum eſt, quod ſeptiformis eſt, atq; ſeptemplici munere clarus. quoniam ſeptem ſunt eius dona, ſapientia, intellectus, conſilium, fortitudo, pietas, ſcientia, timor domini. Secundo dicitur digitus dextræ Dei. ut in Exodo legitur Moyſes portaſſe de monte duas tabulas teſtimonij lapideas, ſcriptas digito Dei. Et in euangelio reſpondiſſe perhibetur dominus calumniantibus phariſæis. Porrò ſi in digito Dei eijcio dæmonia: profectò peruenit in uos regnū Dei. Tertio dicitur ſpiritus ſanctus ꝓmiſſum patris: quoniam promiſit dominus diſcipulis, illum a patre in ipſos mittendum, apud Ioannē cap. 14. & duobus ſequentibus. Proinde in actis apoſtolorum legitur dominus præcepiſſe diſcipulis ſuis, ab Hieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarēt promiſſionem patris, quam audiſtis, inquit, per os meū. Quarto dicitur idem ſpiritus ditare guttura ſermone: quoniam diſcipulis uaria diſtribuit genera linguarū, quemadmodum acta teſtantur apoſtolorum. Repleti, inquit Lucas, ſunt omnes ſpiritu ſancto, & cœperunt loqui uarijs linguis, ꝓut ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Porro hoc in loco promiſſum in nominatiuo caſu legendum eſt, quod ſubſtantiuum ſit neutri generis, ordinatum cū genitiuo patris. non autem promiſſo dicendum in ablatiuo caſu, quod ſit adiectiuum ablatiui caſus, annexum nomini ſubſtantiuo ſermone ut legunt nonnulli. Nam non promptum eſſet oſtendere, q̃ ſpiritus ſanctus impleat ora

Exod. 31. *Luc.* 11. *Act.* 1. *Act.* 2.

loquentium ſermone patris promiſſo. Neque tam apta & quadratis (ut potior) eſt hæc ſententia, quando quidem non ſatis conſtat quis ſit ille ſermo patris promiſſus.

4 In quarto uerſu. Virtute firmās perpeti. Vt prius in uno hymnorum de natiuitate domini (ubi duo poſtrema huius uerſus carmina omnino eodem contextu diſponuntur) dictum eſt, potius hic perpeti legendum eſt, in ablatiuo ſingulari, qui referatur ad ſubſtātiuum uirtute, quàm perpetim aduerbiū, ut fere legunt omnes. Nam uenuſtius ſubſtantiuum illud exornatur ibi adiectiuo, quàm participium aduerbio, & ſignificantior eſt ſententia.

6 In ſexto uerſu. Te utriuſq; ſpūm. Spūs ſanctus dicitur utriuſq; utputa patris & filij ſpūs, quoniam ab utroq; ineffabiliter procedit, Proinde in ſacris literis, nūc patris, nūc filij ſpiritus nuncupatur. ut apud Matth. Non.n. uos eſtis
Matt.10. qui loquimini. ſed ſpūs patris ueſtri qui loquitur in uo-
Galat.4. bis. Et apud Paulum. Qm̄ autem eſtis filij Dei, miſit Deus ſpūm filij ſui clamantem in corda ueſtra abba pater.

7 In ſeptimo uerſu. Chariſma ſancti ſpūs. Chariſma, donū ſiue munus gratuitum. Et qm̄ ſua dona ſpūs ſanctus ex ſola bonitate & benignitate ſua diffundit: ea recte chariſ-
Eſaia.11. mata dicuntur, quæ apud Eſaiam ita explicantur. Et requieſcet ſuper eum ſpūs dñi, ſpūs ſapientiæ & intellectus, ſpūs conſilij & fortitudinis, ſpūs ſcię & pietatis, & replebit eum ſpūs timoris dñi. Ecce ſeptiformem munere ſpūm.

In die pentecoſtes, alius hymnus.

idem S. Hilarius

Carmen iambicum dimetrū hoc in hymno integre & accurate obſeruatur. ſingulis pedibus in ſua ſede ut res ipſa efflagitat ubiq; cōſtitutis. Cōmemorantur in illo myſteria diei pentecoſtes: ob ſancti ſpūs miſsionem in forma ignis & linguar, & apoſtolorū in uariis linguis prædicationem celebratiſſime. Oraturq; Deus: ut & nobis ſacratiſsima ſui ſpūs dona benigniter infundat.

1 *Beata nobis gaudia*
Anni reduxit orbita
Cum ſpiritus paraclitus,
Effulſit in diſcipulos.

2 *Ignis uibrante lumine*
Linguæ figuram detulit,
Verbis ut eſſent profluì,
Et charitate feruidi.

3 *Linguis loquūtur omniū,*
turbæ pauent gentilium.
Muſto madere deputant,
Quos ſpiritus repleuerat.

4 *Patrata ſunt hæc myſticè*

Paſcha per acto tempore,
Sacro dierum numero
Quo lege fit remiſsio.
5 *Te nunc Deus piiſsime.*
Vultu precamur cernuo,
Illapſa nobis cœlitus
Largire dona ſpiritus.
6 *Dudum ſacrata pectora*
Tua repleſti gratia,
Dimitte nunc peccamina,
Et da quieta tēpora. Amē.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Anni reduxit orbita. Vocant orbitā authores uiā rotis curruū reuolutis ſignatā atꝗ protritam, quæ lōgo tractu in rectū porrigitur, & æquo inter ſe ſpacio una ab altera ſemper diſpeſcit. Hic aūt per quandam translationem pro curriculo & reuolutione tp̄is ſumitur: ꝙ ea continuo cœli rotatu, perpetua uertigine iugiꝗ circūgiratione peragatur.

2 In ſecundo uerſu. Ignis uibrāte lumine. Hoc loco ignis, nominatiui caſus eſt, & cum uerbo detulit ordinatur. Dicitur autem ignis ipſe detuliſſe figuram linguæ: qm̄ in hac ſpūs ſancti miſsione apparuerunt diſcipulis diſpartitę linguæ tanquam ignis, ſeditꝗ ſupra ſingulos eorum. Linguarum qdem figura, donum linguarum illis datum inſinuabat. ignis uerò, feruorem charitatis ingentem, eorum cordibus ſuccenſum.

3 In tertio uerſu. Muſto madere deputant. Muſtum, uinū nouum & necdum ſatis digeſtum atꝗ excoctum: & ideo facile inducens ebrietatem ob uapurolentiam ſi ímoderatius ſumatur. Vt autem ſacra actuum apoſtolorum narrat hiſtoria, nonnulli audientes apoſtolos uarijs linguis loquentes diuina myſteria, dixerunt eos uino obrutos eſſe ac ebrios. *Actu. 2.*

4 In quarto uerſu. Deno dierum circulo. Peracta ſunt, inquit, hæc ſacra miſsionis ſpūs ſancti myſteria, poſtquam paſchale tempus tranſactum eſt denaria dierum reuolutione quinquies facta, die. ſ. quinquageſimo poſt diem paſchæ. Secundum quem quidem numerum quinquageſimum, in antiqua lege fiebat debitorum, ſeruitiorum, contractuumꝗ remiſsio. & uendicabantur omnia in libertatem ob annum iubileum, quinquageſimo ſemper anno ex diuina iſtitutione iuſſum obſeruari. Ita & in hoc ſacro quinquagenario dierum numero, in quo miſſus eſt ſpūs ſanctus: obtinetur peccatorum remiſsio, & priſtina ſpūs *Leui. 25.*

libertas, atque reditus in poſſeſsionē antiquam cœleſtis regni. quinimmo & in ſupernam patriam conceditur nobis regreſſus ab ea exulantibus.

5 In quinto uerſu. Illapſa nobis cœlitus. Datiuus ille nobis: cum uerbo largire ordinari debet, non autem cū participatio illapſa. Nam ſi dona ſancti ſpūs forent nobis illapſa, non utique expetēdum eſſet ut Deus illa nobis elargiretur, quandoquidem iam adeſſent. Intelligamus ergo dona illapſa atque infuſa apoſtolis in die pentecoſtes.

6 In ſexto uerſu. Dudum ſacrata pectora. Particula dudum, apud probatos authores tempus præteritum haud multum diſtans a præſenti ſignat. hic autem ſumitur pro quondam uel olim. Nam id nobis ſignat tempus, quo ſpiritus ſanctus in ſacra apoſtolorum corda miſſus eſt, qđ ſane magno interuallo a præſenti nobis tempore diſtat.

De ſancto ſpiritu, alius hymnus.

S. Ambrosius seu S. Gregorius

Non omnino integre carminis iambici dimetri legem & regulam obſeruat hic hymnus: quòd in anterioribus locis pyrrhichium nonnunquam recipiat, ſecundo etiam loco ſpondeum, & nonnunquam trochæum pro ſpondeo aut iambo admittat.

Referuntur in eo ſacra miſſionis ſpiritus ſancti myſteria, & ſanctæ illius ſolemnitatis ſacramenta, quæ diffuſius in ſecundo capite actuum apoſtolorum enarrantur, eoq́ ex loco requirenda ſunt, neque hic amplius repetenda.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Promiſſum patris munere. Ita hoc loco legendum eſt, ut participium promiſſum accuſatiui caſus referatur ad ſpiritum, qui promiſſus eſt

1 *Iam Chriſtus aſtra aſcēderat*
Regreſſus undè uenerat,
Promiſſum patris munere
Sanctum daturus ſpiritū.

2 *Solemnis urgebat dies:*
Quo myſtico, ſeptemplici
Orbis uolutus ſepties
Signat beata tempora.

3 *Dum hora cunctis tertia*
Repente mundus intonat,
Orantibus apoſtolis
Deum uēniſſe nunciat.

4 *De patris ergo lumine*
Decorus ignis aduenit:
Qui fida Chriſti pectora
Calore uerbi compleat.

5 *Impleta gaudent uiſcera*
Afflata ſancto ſpiritu,
Voces diuerſas intonant.
Fantur dei magnalia.

6 *Ex omni gente cogniti*
Græcis, Latinis, Barbaris,

Cunctiſq; admirantibus,
Linguis loquuntur omnium,
7 *Iudæa tunc incredula*
Veſana toruo ſpiritu.
Ructare muſti crapulam
Alumnos Chriſti concrepat.
8 *Sed ſignis & uirtutibus*
Occurrit, & docet Petrus:
Falſa profari perfidos
Iohelis teſtimonio.

apoſtolis ꝙ eis mitti dēat gratuito Dei patris munere: cum ipſis dixit filius. Ego rogabo Ioan.14.
patrem & alium paraclitū dabit uobis. Et iterū paraclitus Ioan.15.
autem ſpūs ſanctus: quem mittet pater in noīe meo. Et rurſum. Cum uenerit paraclitus, quē ego mittā uobis a patre.

2 In ſecundo uerſu. Solēnis urgebat dies. Vrgebat inſtabat, imminebat, atq; propinquabat Et de die pentecoſtes loquitur: qui beata quidem ſignat tempora legislationis factæ quinquageſimo die poſt egreſſum filiorum Iſrael Exod.19.
de Aegypto. Quæ plane legis datio in monte Sina: erat figura & imago miſsionis ſpūs ſancti, & promulgationis legis euangelicæ hodierno die inceptæ. Signat item ille dies Leui.23.
pētecoſtes beata tēpora anni iubilei: qnquageſimo quoq; anno celebrati apud iudæos, quinimmo & quietis perpetuæ in cœlo: per annum illum (qui ſpūaliter a nobis obſeruatur) ſignificatæ. Illo autē die myſtico ſacraq; ſignante myſteria, & ſeptemplici i. ſeptem uicibus replicato: orbis ipſe cœleſtis reuolutus ſepties, inſinuat & ſignificat ſacrata tempora feſti pentecoſtes. Nam ſi ſeptenarium dierū numerum in ſeipſum duxeris: conficiuntur quadraginta nouem dies, quadratus numerus & perfectionis index. Quibus ſi addatur unitas, ut conſummatrix & completiua ipſius perfectionis: protinus conſurgit quinquagenarius numerus, ſacramento miſsionis ſancti ſpūs conſecratus & dedicatus. Et hoc ipſum myſterium innuitur in Le- Leui.23.
uitico: ubi a die feſto paſchæ iubentur numerari ſeptem hebdomadæ plenæ uſq; ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ i. quinquaginta dies, & tunc cōplentur dies pētecoſtes. Quocirca planum eſt inter paſcha & pentecoſten: orbem & circulum ſeptem dierum ſiue hebdomadam, ſepties uolui: ut hic dicit uerſus.

4 In quarto uerſu. Calore uerbi compleat Non hic cōpleuit legendū eſt, ut fere omnes habent libri. Nam trochęus tunc quartum occuparet locum: quod nō admittit huius

carminis ratio.ſed cōpleat dicendum,ut pyrrhichius carmen claudat. Ita in quinto uerſu,afflata ſancto ſpiritu legendum eſt:ut iambus ſecūdum obtineat locum.& non, afflatu ſancti ſpiritus:ſicut aliqui habent libri.

5 In quinto uerſu Fatentur Dei magnalia. Id uocabulum magnalia,in ſacræ ſcripturæ uſu receptum:apud ſecularis literaturæ authores non uſurpatur. Significat autem magna myſteria ſiue mirabilia opera, quæ arduū & ſublime quidam præ ſe ferunt. ut eſt ſacramentum incarnationis domini,paſsionis eius,reſurrectionis,aſcenſionis,& conſimilia ſuſceptæ diſpenſationis carnis opera.

6 In ſexto uerſu. Ex omni gente cogniti. Subintellige,apoſtoli ſiue diſcipuli Chriſti. nam de ipſis hic fit ſermo. qui ſane cogniti ſunt per intelligentiam ſermonis & linguæ, ſiue intellecti & gręcis, & latinis, & barbaris. Nam unuſquiſq; lingua ſua audiebat illos loquentes.

7 In ſeptimo uerſu. Ructare muſti crapulam. Ructare eſt ex interiori plenitudine ructum ore ſubinde emittere:accuſatiuumq; poſtulat, ſicut eructare ſuum compoſitum. Virgilius. Saniem eructans & fruſta,cruento per ſomnum cōmixta mero. Quare crapulā legendum eſt, nō crapula. In eodē uerſu. Concrepat:ſimul increpat, redarguit,obiectat. Alūnos Xp̄i, apl'os & diſcipulos, eius ſalutari doctrina & miraculorū cōtuitu mirifice enutritos ac educatos.

Act. 2. 8 In octauo uerſu. Iohelis teſtimonio. Confutauit beatus Petrus illorū improbitatē:qui ebrietati imputarunt & aſcripſerūt illam in apoſtolis linguarū diuerſitatem. Et ſimul ex Iohelis prophetæ uaticinio oſtendit completam
Iohel. 2. tunc eſſe ſancti ſpūs effuſionem in hoīes, quā multo ante tp̄e idem ꝓpheta pręnunciauerat.atq; ex hmōi ſpūs ſancti dono declarauit illam linguarū uarietatē ꝓueniſſe. Quæ oīa ex ſermone beati Petri ad iudæos habito in.2.capite actuum apoſtolorum,dilucida ſunt & perſpicua.

Ad ueſperas,in die ſancto pentecoſtes, hymnus.

1 *Alma chorus domini nunc pangat nomina ſummi,*
2 *Meſsias,ſother,emmanuel,ſabaoth, adonai.*
3 *Eſt unigenitus, uia,uita,manus,homouſion.*
4 *Principium,primogenitus,ſapientia, uirtus.*
5 *Alpha,caput.finisq; ſimul uocitatur & eſt ω,*

6 *Fons & origo boni,paraclitus ac mediator.*
7 *Agnus,ouis,uitulus,ſerpens,aries,leo, uermis.*
8 *Os,uerbum,ſplendor,ſol,gloria,lux & imago.*
9 *Panis flos,uitis,mons,ianua,petra,lapisq́;.*
10 *Angelus & ſponſus,paſtorq́; propheta ſacerdos.*
11 *Athanatos,Kyrios,theos pantocratoniſus,*
12 *Saluificet nos: ſit cui ſecla per omnia doxa.* Amen.

Modulationem heroici carminis ſiue hexametri perſonat hic hymnus, monocolos ac uniformis:eius tamen legem & regulam non adamuſſim ſeruat,imo pleriſq; in locis ab ea diſcedit, quemadmodum artem componendorum carminum tenens ac callens,diiudicare facile poteſt. Planum eſt.n.ſecundam ſyllabā dictionis unigenitus corripi debere,& poſtremam dictionis manus: qm̄ in nominandi caſu ponitur. utraq; tamē,hic producitur. Et dictionis paraclitus, ſecunda ſyllaba breuis eſt & tertia longa, ediuerſo tamen hic obſeruatum eſt.

Continet autem præſens hymnus cōplura nomina primum hebraica,deinde latina & poſtremum gręca,quibus ipſe Dei filius & ꝓpter diuinitatis ſuæ maieſtatem & propter aſſumptam humanitatem in ſacris literis denominatus inuenitur. Illa tamen noīa quæ eidem ratione deitatis conueniunt, non ſingularem perſonæ ꝓprietatem ſed naturam atq; ſubſtantiam reſpicientia,& patri & ſpiritui ſancto eiuſdem cū filio eſſentiæ,ſunt etiam cōmunia. Et decātatur hic hymnus ad uſum inſignis eccleſię Pariſienſis,in die ſancto pētecoſtes ad ueſperas,ob fœcundam diuinorū nominū multiplicitatem præclarus admodum, & dignus qui cæteris inſeratur, & ex ſacrarum literarum teſtimonio aliquantā lucem accipiat. Nonnulli ſanè hac diuinam laudem inter proſas collocant,proſamq; uocant, ſed quoniam præter proſarum morem carmine contexitur, malui ipſam inter hymnus ponere.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Meſsias,Sother,Emmanuel. Quinque filij Dei noīe,uerſus iſte cōplectitur,hoc ordine digeſta. Meſsias.i.Chriſtus, ſiue unctus, effuſa ſpūs ſancti largitate,præ cōſortibus & participibus ſuis. Vt apud Ioannē,beatus Andreas ad Simonem fratrē Ioan.1. ſuū ait. Inuenimus Meſsiam,qđ eſt interpretatū Chriſtus. Ioan.4.

Et mulier Samaritana, ad dñm noſtrũ. Scio quia Meſsias uenit, qui dicitur Chriſtus. Sother grçcũ nomen, latine ſaluator interpretatur, quo noĩe Chriſtus in euãgelio ſçpius
Luca. 2. appellatur ut in illo angeli ad paſtores prçconio. Natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus dñs in ciuitate
Ioan. 4. Dauid. & in ea ſamaritanorũ confeſsione. Ipſi audiuimus & ſcimus, qa hic eſt uere ſaluator mundi. Emmanuel, in-
Eſa. 7. terpretatur nobiſcum Deus. Eſaias. Ecce uirgo cõcipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. cuius
Matt. 1. qdem noĩs interpretatiõẽ explicat Matth. oſtendens in ſacratiſsima uirgine Maria filio Dei fœta, cõpletũ eſſe illud Eſaiæ oraculũ, cum ait. Hoc aũt totũ factũ eſt, ut adimpleretur qđ dictum eſt a dño per ꝓphetam dicentẽ. Ecce uirgo in utero habebit filiũ, & uocabitur nomẽ eius Emmanuel, qđ eſt interpretatum nobiſcum Deus. Sabaoth hebræum nomen, idem ſignificat ſicut exercituũ ſiue uirtu
Eſa. 6. tum atq; militiç cœleſtis. Eſaias. Sanctus, ſanctus, ſanctus, dñs Deus ſabaoth, ſiue exercituum, ut habet noſtra tradu
Hier. 11. ctio. Et Hiere. Tu aũt dñe ſabaoth, qui iudicas iuſte & ꝓbas renes & corda, uideam ultionẽ tuã ex eis. Adonai hebræum nomen, uniuerſorũ dñm ſignat, & quandam pluralitatis rõnem cum ſingularitate & unitate inſinuat, in-
Exod. 6. terpretaturq; dñs. ut in Exodo, dñs ad Moyſen. Et nomen
Iudith. 16 meũ adonai, non indicaui eis. Et Iudith in ſuo cãtico. Adonai dñe, magnus es tu, & præclarus in uirtute, & quem ſuperare nemo poteſt.

3 In tertio uerſu. Et unigenitus, uia, uita Hic ẽt uerſus, qnq;
Ioan. 1. dei noĩa ꝓponit, hoc ordine. Vnigenitus. Ioan. Et uidimus
Ioan. 14 gloriam eius, gloriã quaſi unigeniti a patre. Rurſum idẽ. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Via, uita,
Ioan. 11. Apud Ioan. dñs ad diſcipulos ſuos. Ego ſum uia, ueritas, & uita. Nemo uenit ad patrẽ, niſi per me. Et idem ait, ad Martham ſororem Mariæ. Ego ſum reſurrectio, & uita Qui credit in me, ẽt ſi mortuus fuerit, uiuet. Et oĩs qui uiuit & credit me, non morietur in æternũ. Manus. Propheta in pſal.
Pſal. 143. Emitte manũ tuam de alto i. filium tuum de excelſo cœlorũ habitaculo, ad ſuſcipiendam humanç carnis ſubſtã-
Eſa. 48. tiã Et dñs apud Eſaiam. Manus quoq; mea fũdauit terrã. Eſt enim filius, uirtus natiua patris æterni. & manus no-

mine,uim operatricem explicare ſolemus.

Homouſion nomen græcum,latine dicitur conſubſtãtialis.quòd uſia apud Græcos, ſubſtantiam ſignificet.& particula grçca homo, in compoſitione idem ſignat, quod apud Latinos particula con Et illud, filii Dei nomen eſt, quod contra Arrianam impietatem eccleſia catholica illi uere & pie aſcribit, cum in ſymbolo Niceno confitetur ipſum eſſe genitum non factum,cõſubſtantialem patri. quod & ex ſacro deducitur euangelico,ubi Chriſtus ſuę diuinitatis ſacramentum aperiens dicit. Ego & pater unum ſumus,id eſt unius & eiuſdem ſubſtantię ſiue naturæ. *Ioan.*10.

4 In quarto uerſu. Principium,primogenitus.Hic uerſus, quatuor filij Dei nomina exprimit.hoc ordine. Principiũ, quoniam omnium rerum effectrix cauſa & author. Apud Ioannem cum interrogaſſent Chriſtum Iudęi. Tu qui es? *Ioan.*8. reſpondit eis.Principium,qui & loquor uobis.Et cum dicit Moyſes in exordio Geneſeos.In principio creauit Deus *Gene.*1. cœlum & terram, nonnulli graues authores id ita exponunt.In principio,id eſt in filio.

Primogenitus dicitur filius Dei:quoniam ante omnem creaturam immo ab æterno eſt genitus ex ſubſtantia patris,ut in toto genitorum numero nihil eius geniturã anteceſſerit, immo eius generatio omnem aliam præuenerit generationem.quemadmodum diuina ſapientia apud Eccleſiaſticum teſtatur.Ego ex ore altiſſimi prodiui:primogenita ante omnem creaturam, Et Paulus ad Coloſſenſes ſcribens ait. Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ. *Eccle.* 24. *Coloſ.* 1. 1 *Corint.*1.

Sapientia,uirtus.Vtrunque nomen ſimul attribuit Paulus Chriſto:cum ſcribit.Ipſis autem uocatis Iudæis atque Grçcis. Chriſtum Dei uirtutem & Dei ſapientiam Et cum dicit propheta in pſalmo Omnia in ſapientia feciſti.plerique ita interpretantur: id eſt in filio,qui eſt ſapientia patris. Illud item angeli uerbum ad ſacroſanctam uirginẽ. uirtus altiſſimi obumbrauit tibi.deſignat Dei filium umbraculo carnis ſuam diuinitatem in uirgine obtecturum. ut multis uiſum eſt. *Pſal.*103. *Luce.*1.

5 In quinto uerſu. Alpha,caput, finiſque ſimul. Duo Dei nomina in toto hoc uerſu continentur: Græco ſermone

& latino comprehenſa. utpote quod ſit alpha & ω, caput & finis: rerumq́ omnium principium per productionem, & finis itidem rerum, per omnium in ipſum ut optimum reuocationem ac reditum. Quod & ipſe in Apocalypſi de ſeipſo teſtatur: dicens. Ego ſum primus & nouiſſimus, & uiuus. Et rurſum in alio eiuſdem libri loco Ego ſum alpha & ω, initium & finis. Denique in alio eiuſdem libri loco. Ego ſum alpha, & ω, primus & nouiſſimus, principium & finis. Eſt enim alpha, prima litera alphabeti Græci. & ω magnum, proſtrema eiuſdem litera: hanc ob cauſam in illa Dei denominatione, per alpha & ω principium & finis intelligitur. Dicitur & Chriſtus, caput ſecundum aliam rationem, quoniam ſuper totam fidelium eccleſiam primatum tenet ex diuina conſtitutione, in quouſque Dei cultores tanquam corporis myſtici membra deriuans dona gratiarum: ſicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram ueſtimenti eius. Et ſecundum hanc rationem ſcribit de eo apoſtolus ad Epheſios, quòd ipſum Deus dedit caput ſuper omnem eccleſiam. Et ad Colloſenſes de eodem dicit. ꝙ ipſe caput corporis eccleſiæ.

Apoc.1. *Apoc.21.* *Apoc.22.* *Pſal.132.* *Ephe.1.* *Coloſ.1.*

6 In ſexto uerſu. Fons & origo boni Quatuor Dei nomina filio potiſſimum accommodanda: hoc ordine digeruntur in præſenti uerſu. Fons, quoniam affluentiſsimus eſt bonitatis torrens. ut apud Hieremiam: de iniquis conqueritur dominus. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ: & foderunt ſibi ciſternas quę continere non ualēt aquas.

Hiere.23.

Origo boni: quoniam omne bonum ab eo ubertim ꝓfluit. Iacobus in ſua ep̄ſa. Omne datū optimū & omne donum pfectum de ſurſum eſt: deſcendens a patre luminum.

Iaco.1.

Paraclitus, id eſt, conſolator. Eſt enim ipſe (ut ait Paulus) pater miſericordiarum & deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Cum etiam dixit Chriſtus diſcipulis ſuis de ſpiritu ſancto. Ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit uobis nonne & ſeipſum eſſe paraclitum ſatis innuit? conſolationemq́ ſe illis pręſtiturum promiſit dicens. Iterum autem uidebo uos: & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet a uobis.

2.Cor.1. *Ioan.16.*

Mediator dicitur Chriſtus quoniam communione noſtræ carnis ſe medium præbuit inter Deum & homines nobiſque deum morte ſua conciliauit . quemadmodum ſcribit Paulus ad Timotheum. Vnus (inquit) deus : unus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. *1 Timo.2.*

7 In ſeptimo uerſu . Agnus, ouis, uitulus. Septem filij Dei nomina, ſuſceptæ carnis diſpenſationem concernentia, in hoc uerſu ita diſponuntur. Agnus, quoniã pro ſalute mũdi immolatus eſt. Eſaias. Emitte agnum domine dominatorem terrę Et Ioãnes baptiſta de Chriſto ait. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Eſa.16.* *Ioan.1.*

Ouis, ob manſuetudinem . Eſaias . Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. *Eſaiæ.53.*

Vitulus, ob immolationem eius in cruce pro nobis factam. Et ſignificatus eſt myſtice per uitulum ſaginatum, q a patreſamilias iuſſus eſt occidi ut epularetur cum filio ſuo prius perdito, ſed demum reuocato ad melioris uitæ ſortem.

Serpens, ob ſuſpenſionem in ligno ſignificatus per ſerpentem æneum a Moyſe in deſerto ſuffixum ligno. quem quicunque a ſerpentibus percuſſi intuebantur, protinus ſanabantur quemadmodum Chriſtus dixit. Nicodemo. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium hominis. *Lucæ.15.* *Num.12.* *ioan.3.*

Aries, quoniam inter duo brachia crucis extentus eſt, & oblatus pro nobis. haud aliter quàm aries ille hærens cornibus inter uepres, quem Abraham obtulit in holocauſtum pro Iſaac filio ſuo. *Gene.22.*

Leo, ob inuictam fortitudinem. Sapiens in prouerbiis. Leo fortiſſimus beſtiarum: ad nullius pauebit occurſum. Et Ioannes In Apocalypſi. Vicit leo de tribu iuda, radix Dauid. *Prouer.30* *Apocal.5.*

Vermis, ob infirmitatem carnis & abiectionem. Propheta in pſalmo. Ego autem ſum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. *Pſal.21.*

8 In octauo uerſu. Os, uerbum, ſplendor. Alia ſeptem filij Dei nomina, hoc uerſu ita comprehenduntur. Os, quoniã

Eſaia.40 uoluntatem patris filius eloquitur. Eſaias. Et uidebit omnis caro pariter, quod os domini locutum eſt. Et rurſum
Eſa 58. alio loco. Os enim domini locutum eſt.

Verbum quoniam intima paternæ mentis eſt notio, &
Pſal.32. eius explicatio. Propheta in pſalmo. Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis uirtus eorum. Et
ioan 1. Ioannes i principio ſui euangelij. In principio erat uerbũ, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum

Splendor quoniam effulgentia eſt paternæ maieſtatis.
Sap.7. ſicut ait liber ſapentiæ. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula dei maieſtatis, & imago bonitatis.
Heb.1. Et Paulus ad Hebrȩos de Chriſto ait Qui cum ſit ſplẽdor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius.

Sol, quoniam ſpirituali ſua claritate mundum illumi-
Malac.4. nat Malachias. Vobis timentibus nomen meum, orietur ſol iuſtitiæ. Et eccleſia ſancta, concinit ſacratiſſimæ uirginti. Quia ex te ortus eſt ſol iuſtitiæ, Chriſtus deus nr̃.

Gloria, quoniam Dei patris eminentem excellentiam
Eſa.60. declarat. ut apud Eſaiam. Surge, illuminare Hieruſalem quia uenit lumen tuum, & gloria domini ſuper te orta eſt. Quia ecce tenebræ operient terram & caligo populos: ſuper te autẽ orieẽ dominus, & gloria eius in te uidebitur.

Lux quia ſplendore ſuæ gratiæ mentes hominũ illumi-
ioan.1. nat: Ioannes. Erat lux uera quæ illuminat omnem homi-
ioan.8. nem uenientem in hunc mundum. Et Chriſtus apud Ioannem dicit. Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me non ambulat in tenebris: ſed habebit lumen uitæ.

Imago, quia uiua, naturalis & uera eſt paternæ ſubſiſtẽtiæ expreſſio, illi per omnia æqualis & ſimilis. Paulus ad
Coloſ.1 Coloſſenſes. Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ.

9 In nono uerſu. Panis, flos, uitis. Septem alia Chriſti nomina, in hoc uerſu tali ordine colliguntur. Panis, quoniã nos uiuifico ſuo corpore ſatiat. ut ipſe apud Ioannem ait.
ioan.6. Ego ſum panis uitæ. & iterum. Ego ſum panis uiuus, quĩ de cœlo deſcendi.

Flos quoniam gratiſſimo ſuo odore nos recreat. ut ipſe
Canti 2. in cantico canticorum teſtatur. Ego flos campi, & lilium
Eſaia.11 conuallium. Et Eſaias. Egredietur uirga de radice Ieſſe, &

flos de radice eius aſcendet,& requieſcet ſuper eũ ſpũs dñi.

Vitiis, quoniam ſuauiſſimo doctrinæ ſuę uino nos refi
cit.ut ipſe apud Ioannem ait. Ego ſum uitis uera, & pater *ioan.5.*
meus agricola eſt.Et rursũ.Ego ſum uitis, uos palmites.

Mons : quia celſitudine dignitatis & perfectionis,om-
nes ſupereminet.ut apud prophetam in pſalmo . Mõs Dei *Pſal.66.*
mons pinguis,mõs in quo beneplacitum eſt domino ha-
bitare in eo. Et apud Danielem lapis exciſus de monte ſi- *Danie.2.*
ne manibus:factus eſt in montem magnum : & impleuit
uniuerſam terram In qua uiſione,per utrũque , & montẽ,
intelligitur Chriſtus.

Ianua,quia per ipſum habetur introitus in ſalutem & re
gnum cœleſte. ut ipſe apud Ioannem teſtatur his uerbis. *ioan.10.*
Amen amen dico uobis:quia ego ſum oſtium ouium . Et
paulo poſt. Ego ſum oſtium.

Petra:ob ſoliditatem & firmitatem omnium uirtutũ.
Paulus ad Corinthios.Bibebant autem de ſpirituali: con *1.Cor.10*
ſequente eos petra petra autem erat Chriſtus.

Lapis,ob fundamenti eccleſiaſtici rationem:& ſpiritua
lis fabricæ connexionem propheta in pſalmo . Lapidem *Pſal.117.*
quem reprobauerunt ædificantes : hic factus eſt in caput
anguli.Et Eſaias.Ecce ego mittam in fundamentis Syon, *Eſa. 28.*
lapidem,lapidem probatum,angularẽ pretioſum, in fun-
damento fundatum.

10 In decimo ue: ſu. Angelus & ſpõſus Quinque nomina,
Chriſto ob ſuſceptam noſtræ carnis ſubſtantiam conue-
niẽtia , hoc uerſu continentur ſecundum hunc ordinem.
Angelus, quoniam paternam uoluntatem & beneplacitũ
nobis annunciauit.ut apud Eſaiam ſecundum ſeptuagin *Eſa.9.*
ta interpretum traductionem:magni conſilij angelus uo-
catur. Et Malachias de eodem dicit Et ſtatim ueniet ad tẽ *Malach.3.*
plum ſanctum ſuum dominator quem uos quæritis:& an
gelus teſtamenti quem uos uultis.

Sponſus quoniam eccleſiam ſuo ſanguine ſanctificatã,
ſibi in ſponſam aſſumpſit Propheta in pſalmo. Et ipſe tan *Pſal 18.*
quam ſpõſus,procedens de thalamo ſuo . Et dominus de
ſeipſo in euangelio . Nunquid poſſunt filii ſponſi lugere,
quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies , cum
auferetur ab eis ſponſus,& tunc ieiunabunt.

Paſtor, quia uerbo ſalutari & bonæ uitæ exemplo paſcit ſuas oues.ut ipſe de ſe dicit apud Ioannem. Ego ſum
Ioan. 10. paſtor bonus: & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me
Hebr.13. meæ. Et Paulus ad Hebræos ſcribens ait, Deus autem pacis qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium, in ſanguine teſtamẽti æterni, dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ.

Propheta, quoniam uentura diuina reuelatione prænũ
Lucæ. 4. ciauit hominibus. Nemo (inquit) propheta acceptus eſt in patria ſua. Et non capit prophetam perire extra Hieru-
Lucæ.13. ſalem. Rurſum populus magnalia dei conſpiciens, in hãc
Lucæ.7. erupit confeſſionem laudis. Propheta magnus ſurrexit in nobis, & deus uiſitauit plebem ſuam.

Sacerdos, quoniam ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. quemadmodum pa
Pſal. 109 ter æternus ad filium uerba faciens ait. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Et beatus
Hebr.7. Paulus ad Hebræos ſcribens ait. Et alii quidẽ plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. hic autem eo quòd maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium.

11 In undecimo uerſu. Athanatos, Kyrios. Hic uerſus quinque conſtringit filij dei nomina, græco ſermone expreſſa, hoc ordine diſpoſita Athanatos, id eſt immortalis, ꝙ ſuæ durationis nec principium habeat nec finem. quẽad-
1. Tim.6. modum ſcribit Paulus ad Timotheum. Qui ſolus habet immortalitatem: & lucem habitat inacceſſibilem. Et ite-
1. Tim.1. rum. Regi autem ſeculorum, immortali, inuiſibili, ſoli deo, honor & gloria in ſecula ſeculorum.

Apoc. 19. Kyrios, dominus, quòd omniũ dominetur & quæ ſunt in cœlis & quæ in terra, habet enim in fœmore ſuo ſcriptum, rex regum & dominus dominantium. Et propheta
Pſal. 96. in pſalmo. Quoniam tu dominus altiſſimus ſuper omnẽ terram, nimis exaltatus es ſuper omnes Deos.

Theos, deus, quòd ſimplici ſuo obtentu omnia cõtuea
Pſal. 44. tur & circunluſtret. Propheta in pſalmo. Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis, uirga regni tui. Et Ba-
Baruch.3 ruch propheta. Hic eſt deus noſter, & nõ æſtimabitur alius aduerſus eum.

Pantoncraton, omnipotens ſiue omnitenẽs. Pan enim,

omni ſignificat.cratos uero potens ſiue tenens. Et id nomen filio dei recte cõuenit, quatenus Deus eſt.Dominus (loquiunt filij Iſrael in ſuo cantico) quaſi uir pugnator, omnipotens nomen eius. Et in ſacra Apocalypſi quatuor animalia aſſidue hanc Deo laudem concinunt. Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus Deus omnipotens, qui erat, qui eſt,& qui uenturus eſt. Paulus item ad Hebræos ſcribens dicit de filio dei,quòd eſt omnia portans uerbo uirtutis ſuæ.Porro qui græcam callent linguã exacte, dicunt hoc loco coniunctim & in una dictione legendum eſſe pantocrator,quod compoſita ſit apud Gręcos dictio, perinde ac omnipotens apud latinos. *Exo.15.* *Apoc 14.* *Heb.1.*

Iſus,gręcum nomen,tantundem ſignat atque ſaluator, eſt enim omnino idem nomẽ quod Ieſus apud Hebręos, nomen ſcilicet glorioſum & uenerandum cœlo delatum, & Chriſto dei filio impoſitum. de quo angelus ad Ioſeph ait.Pariet autem filium,& uocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum. a peccatis eorum. De eodem angelus ad uirginem. Ecce concipies in utero & paries filium,& uocabis nomen eius Ieſum. Cæterum Græci idem nomen triſyllabum proferunt. Nam iota primæ ſyllabæ literam,& H ſecundæ, dirimunt ab inuicem, atque ſeiungunt in prolatione. Latini uero illud H Græcũ in e conuertunt,& diuiſim proferunt per trium ſyllabarũ tenorem,Ieſus. Mantuanus. Strenuus indigenas populos abigebat Ieſus.Hebræi autem coniunctim proferunt i & e literas prædictę dictionis,eamque diſyllabam proferũt. Sunt & alia nomina in ſacris literis filio Dei attributa, q̃ his uerſibus non continentur, ut quod radix Dauid dicatur ueritas,ſtella matutina, & lignum uitæ.ſed ſtudioſe ꝑ ſcrutanti ſanctam ſcripturam,ex his quæ dicta ſunt facile reliqua innoteſcent. *Matth.1.* *Luca.1.*

Porro doxa in fine poſtremi carminis Græcum uocabulum,idem eſt quod gloria. neque hic Dei nomẽ eſt,ſed inſinuat laudem ac honorem q deo impendio exoptatur.

De ſancta trinitate.

ADeſto ſancta trinitas,
Par ſplẽdor,una deitas
Qui extas rerum omnium.

Hymnus iſte,carminis iambici dimetri præfert ſpecẽ,eius tamen formã non uſquequaꝙ

obſeruat. Nam pyrrhichium in anterioribus locis & paſſim trochęum recipit, itidem & ſpondeum in ſecunda regione & loco, quod huiuſce carminis ratio non admittit.

In eo proponitur catholica de ſancta trinitate confeſſio, quod unus eſt & ſimplex deus ſecundum ſubſtantiam, trinus tamen in perſonis, quē omnis laudat & adorat creatura rationalis.

Sine fine principium.
2 *Te cœlorum militia,*
Laudat, adorat, prædicat,
Triplexq; mundi machina
Benedicit per ſecula.
3 *Aſſumus & nos cernui*
Te adorantes famuli,
Vota precesq; ſupplicum
Hymnis iunge cœleſtium.
4 *Vnum te lumen credimus,*
Quod & ter idem colimus.
Alpha & ω quem dicimus.
Te laudet omnis ſpiritus.
5 *Laus patri ſit ingenito,*
Laus eius unigenito,
Laus ſit ſancto ſpiritui.
Trino Deo & ſimplici Amē.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Qui extas rerum omnium. Relatiuum qui, nō ad expreſſum nomen trinitas referendum eſt, cui diſconuenit in genere, ſed ad nomen ſubauditum tantundem ſignificans, ſcilicet Deus. Summa enim & ſuperſancta trinitas, unus eſt Deus. Et huiuſmodi relatio, non ad nomen ſed rem potius ſignificatam, frequens eſt in ſcripturis. ut
Pſal. 113. domus Iſrael ſperauit in domino, adiutor eorum & protector eorum eſt. Dicitur autem ſancta trinitas & ipſe Deus unitrinus, rerum omnium principium per efficientiam atque creationem, quòd omnia ad eſſe produxit. Quod & ipſi Deo communi ratione expreſſo attribuitur in ſcripturis, & cuique etiam diuinarum perſonarum ſingulatim.
Geneſ. 1. Deo quidem communiter ſumpto, ut in Geneſi. In principio creauit Deus cœlum & terram. Patri uero, ut Paulus
Heb. 1. ad Hebræos. Per quem fecit & ſecula. Filio autem, ut Ioan-
Ioan. 1. nes in euangelio. Omnia per ipſum (ſcilicet uerbum) facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil. Et propheta in pſal-
Pſal. 101. mo ad filium. Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli. Denique ſpirituiſancto, ut in
Pſal. 113. pſalmo. Emitte ſpiritum tuum & creabũtur, & renouabis
Iob. 33. faciem terræ. Et Iob Spiritus Dei fecit me, & ſpiraculũ omnipotentis uiuificauit me. Eſt autem Deus ipſe ſine fine, ſicut & ſine principio durationis. quoniam eſt æternus,

atque idem ipſe eſt,& anni eius non deficient.

2 In ſecundo uerſu. Te cœlorum militia. Angelicorũ ſpirituum multitudo dicitur hic cœlorum militia, qm̃ ipſi Deo militat iugiter,famulaturq́ & ſeruit. Et hoc nomine etiam in ſcriptura nuncupatur,ut apud Lucam. Et ſubito facta eſt cum angelo multitudo militiæ cœleſtis, laudantium Deum & dicentium. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uolũtatis. At uero cum reprehenduntur in ſcriptura filij Iſrael,ꝙ adorauerint militiam cœli, ut in Deutero. Et ſeruiant dijs alienis,& adorent eos:ſolem & lunam & oẽm militiam cœli,quæ non præcepi.ibi militia cœli pro multitudine ſtellarũ, ut planetarũ aliorumq́ aſtrorũ ſumitur: quæ errore uano ſeducta gentilitas ut numina coluit & deos exiſtimauit. Luce.2. Deut.17.

In eodem quoq́ uerſu:triplex mundi machina dicitur, cœleſtium,terreſtrium & infernoꝝ diſtinctio, a Deo conſtituta atq́ ordinata. quemadmodũ ait beatus Paulus ad Philip. Vt in nomine Ieſu, omne genu flectatur, cœleſtiũ terreſtrium & infernorum Et alius hymnus dicit de Chriſto. Trinam regentem machinã,clauſtrũ Mariæ baiulat. Philip.2.

Sed quõ(dicet quiſpiam)infernorum machina benedicit Deum,cum dicat pſalmus. In inferno autem quis cõfitebitur tibi?Et Eſaias Quia non infernus confitebitur tibi,neq́ mors laudabit te? Pſal.6. Eſa 83.

Prompta eſt reſponſio,infernorum turbam non benedicere Deo confeſsione laudis & gratiarum actionis : ſed declaratione rectitudinis diuinæ iuſtitię,quę cũ in ipſam ſeruare æquitatem & ſeueritatẽ cõſpicitur:inde ipſius laudandæ cõmendandęq́ materiam alijs ſuggerit & præſtat. Vt enim dicit pſalmus : lætatur iuſtus cum uiderit uindictam,manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Pſal.57.

4 In quarto uerſu. Alpha & ω quem dicimus. Alpha, prima eſt Græcoꝝ elementoꝝ litera:ω uero magnum,poſtrema. Dicitur igitur Deus alpha & ω:quia rerum oium principium eſt ꝓductiuum, & finis ultimus in quem reuocantur omnia. Vnde in Apocalypſi non ſemel dicit Deus de ſeipſo. Ego ſum alpha & ω, principium & finis,primus & nouiſsimus. Demũ in quarto huius uerſus carmine dicendũ eſt potius:te laudet omnis ſpũs,quàm laudat.ut opta- Apoc.1. Apoc.21. Apoc.22.

tio potius quàm indicatio inſinuetur, & reſpódeat illi lo
Pſal. 150 co pſalmi cēteſimi quinquageſimi. Oīs ſpūs laudet dn̄m.

De ſancta trinitate: alius hymnus.

Præſens hymnus carminis iambici dimetri gerit imaginē: non tamen exactam ſeruat eius legem ſed potius cōſonantiam poſtremarum ſyllabarū in exitu & deſinētia carminum eiuſdem uerſus.

Declaratur in eo ſuperdiuinæ trinitatis myſteriū, in unitate diuinæ ſubſtantię ineffabiliter. ſubſiſtentis. Emanationes itidem diuinaꝶ pſonaꝶ ut ſcdę ex prima per generationē æternam, & tertię ex prima & ſecunda per proceſsionem etiā æternā, aptis & congruis modis exprimuntur: qui noſtrę capacitatis infirmitati ſunt accōmodi. Nam profundior huius materiæ perſcrutatio, noſtræ mentis excedit captū, & periculoſa eā attentantibus eſſe ſolet.

1 *In maieſtatis ſolio:*
Tres ſedent in triclinio.
Nam non eſt conſolatio
Perfecta, ſolitario.

2 *Aeternæ mentis oculo*
Quando pater inflectitur:
In lucis ſuæ ſpeculo
Imago par exprimitur.

3 *Imaginis conſortium*
Natiuus præbet exitus:
Conſorsq; ſpirans gaudiū
Ingenitus & genitus.

4 *Hoc gaudiū eſt ſpiritus:*
Quo patri natus iungitur.
Et unum bonum funditus
In his tribus concluditur.

5 *In tribus eſt ſimplicitas,*
Quos nō diſtigui qualitas.
Nec obſtat tribus unitas,
Quos ampliat immenſitas.

6 *Per ſolam uim originis,*
Communio fit numinis.
Natiui ductu germinis.
Votiuiq; ſpiraminis.

7 *Ingenito & genito*
Cum ſpiritu paraclito,
Ipſis honore debito
Deo pſallamus iclyto. Amē.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Tres ſedent in triclinio. Tricliniū, locus dicitur in quo diſcumbunt conuiuæ, ita nominatus a triplici lectorum ordine, quibus inſidentes antiqui, mēſis accumbere ſunt ſoliti. Latine cœnaculum ſiue diſcubitorium appellatur. Itaq; per maieſtatis ſoliū, unitas diuinitatis, per tricliniū uero in quo tres ſedent, perſonarum diuinarū trinitas inſinuatur. Quòd autem ponēda non ſit unius perſonæ ſingularitas & ſolitudo, eo ipſo oſtenditur, ꝙ ſolitarius nulla perfruitur ſuorum bonorum iucunditate: qm̄ illi deeſt
Seneca. ſocius cū quo lętetur & hilareſcat. Nullius enim boni ſine

ſocio iocunda eſt poſſeſsio: ut ait Seneca.

2 In ſecundo uerſu. Aeternæ mentis oculo. Cum qs obie ctum ſibi inſpicit ſpeculum: ſui uultus imaginē in eo plene & integre efformat Ita pater æternus ſeipſum mēte ſua intima tanquā diuino ſpeculo, intelligēdo, uiuam & perfectam imaginem ſuam producit ut internā prolem, omnino ſibi æqualem ac ſimilem. Et hæc, Dei filius eſt, ac ſecunda in trinitate perſona. De quo ſcribit apoſtolus ad Coloſſenſes. Qui eſt imago Dei inuiſibilis. primogenitus omnis creaturæ. Coloſ.

3 In tertio uerſu. Imaginis conſortium. Exitus atq; emanatio per diuinam natiuitatem, filij a patre, præſtat ipſi filio conſortium & cōmunionem imaginis paternæ. Ratione ſiquidē inenarrabilis generationis, filius eſt imago patris. At pater ingenitus, qm̄ a nullo ſumit originē, & filius a patre genitus ſpirant ſimul gaudium mutuum unius de altero, ipſum ſcilicet ſpiritum ſanctum. qui nexus eſt & cōmunio patris & filij Nempe ſpiritus ſanctus a patre filioq; procedens: eſt gaudium ſuperſubſtantiale patris de filio & ediuerſo, ut dicit quartus uerſus. In illis autem tribus ſuperbeatis perſonis diuinis, omne bonum conſiſtit. & ex ipſis ut fortunæ bonitatis exordio ac ortu, bonum omne in creaturas profluit ac deriuatur.

5 In quinto uerſu. In tribus eſt ſimplicitas. Non obeſt ipſa perſonarum pluralitas, diuinæ ſimplicitati. nam nō minus ſimplex eſt Deus attendendo diuinam naturam atq; ſubſtantiam, ubi tres ſunt pſonæ. quàm eſſet ſi unica eſſet diuina perſona, ꝙ numerus ipſe perſonarum nequaquā derogat ſimplicitati ſuperdiuinæ. Eas etiam perſonas nō diſtinguit qualitas, ut ſapientia, bonitas, perfectio, & ſimiles. Nam eadem eſt ipſarum triū ſapientia, bonitas, ac uirtus. Neq; etiam unitati deitatis ipſarum perſonarum, obſiſtit ipſarum immenſitas. Nam immenſus pater. immēſus filius, immenſus ſpiritus ſanctus, attamē unus ſunt Deus uerus & uiuus.

6 In ſexto uerſu. Per ſolam uim originis. Communicatio deitatis intima & ipſis immanens perſonis, potiſsimum fit per interiorem originem atq; emanationem diuinarū perſonarum. Germen nāq; diuinum ſcilicet Dei filius a pa.

tre emanat per generationem ęternam. Spiramē uero myſticū & ſpiritus ſanctus, producitur a patre & filio atq; pſiciſcitur per proceſsionem intimā. Quid autem ſit illa generatio & quō fiat, non eſt amplius inquirendum, cum
Eſa. 53. dicat Eſaias de filio Dei. Generationem eius quis enarrabit? quod & de proceſsione ſimiliter eſt dicendum.

De eadem ſancta trinitate, alius hymnus.

Præſens hymnus & in compoſitione & materia, præcedenti omnino eſt perſimilis. Nam carminis iambici dimetri ſpeciem potius refert quàm ueritatem exprimat, alternorum carminum eiuſdem uerſus conſonantiam in exitu, ut primi ad tertium, & ſecūdi ad quartum, ſtudioſe obſeruans.

Continet autem ipſius ſummæ trinitatis arcanum, & aliquantulum adaperit unitatem diuinę maieſtatis, ipſarum perſonarum pluralitati nequaquā derogare declarans. Deinde cuiuſque diuinarum perſonarum ſingulares proprietates explicat, & peculiares denominationes, oſtenditq; eas abinuicem ſola originis ratione, perſonaliq; diſcretione diſtare.

1 *O Lux beata trinitas*
Tres unū, triū unio.
Imperialis unitas
In trium contubernio.

2 *O pater innaſcibilis,*
Natura ſemper pullulans,
Pondus rei uertibilis
Verbo uirtutis baiulans.

3 *O uerbum in principio,*
Paternæ ſplendor gloriæ
Tu conditor, & ratio,
Lux cordium, fons ueniæ.

4 *O amor ſancte ſpiritus,*
Concordiæ ſpiraculum.
Summi dulcoris halitus,
Pax, fœdus, fruct⁹, oſculū.

5 *Pater gignit imaginem,*
Aequalem ſibi penitus.
Solamq; per originem,
Ab ipſis differt ſpiritus.

6 *Tres unum Deū colimus,*
Vnam trium eſſentiam.
Tribus unam impendimus
Honoris reuerentiā. Amē.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. In trium contubernio. Contubernium proprie dicitur plurium militum ſub uno papilione atque tabernaculo degentium conuictus atque ſocietas, qui idcirco contubernales dici ſolent. Transfertur autem ad quamcunque ſodalitatem ſiue conſortium plurium, ad unum quicquam rationem communionis habētium. Vnde ab imis ad ſumma aſſurgēdo, unitas deitatis in perſonarum trinitate, hic dicitur imperialis, id eſt principalis & eminē

tiſsima unitas in trium contubernio.

2 In ſecundo uerſu. O pater innaſcibilis. Exprimitur hic ſingularis Dei patris proprietas, utpote innaſcentia ſiue ingignentia. qua pater ingenitus dicitur & innaſcibilis: quoniam ab alio non habet originem, ſed a ſeipſo eſt, & principium ſine principio. Idem etiam pater dicitur hic natura ſemper pullulans, quoniam perpetuam & iugem habet naturæ fœcunditatem. qua ab æterno filium ex ſe genuit, aſsidueq; gignit: nec ab eius unquam productione deſiſtet. perinde atque fons in ſeipſo indeficienter ſcaturiens, ac ebulliens. Demum dicitur pater totam hanc rerum mutabilium molem uerbo uirtutis baiulare, quoniam omnipotenti ſua uirtute hanc totam mundi machinam in ſuo continet tenore, ſeruatq; integritate, portatq; oia (ut de filio dicit Paulus) uerbo uirtutis ſuæ. Id.n.oia, inquam uerbo ſuæ uirtutis portare: tam patri quàm filio imo & ſpiritui ſancto eſt cômune, qm̃ ſpectat ad extera: Hebr.11

3 In tertio uerſu. O uerbum in principio Id ex euangelij beati Ioannis initio eſt deſumptum: ubi ait. In principio erat uerbum, id eſt filius in patre: ut complures exponunt. aut in temporum & ſubſiſtentiæ rerum principio iam erat uerbum, ut alij interpretantur ne quis ipſum inter creaturas collocet: quas omnes æternitate antecedit. Dicitur & filius hoc loco ſplendor paternæ gloriæ: quoniam effulgentia eſt, & expreſsio paternæ excellentiæ, ut ſcribit Paulus ad Hebræos de filio. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. Idem quoque eſt conditor omniumque rerum creator. ut ait propheta in pſalmo ad filium. Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli. Eſt & ratio atque ſapientia patris per quam condita ſunt uniuerſa quoniam omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil Dicitur etiã lux cordium, quoniam eſt lux uera quæ illuminat omnem hominem ueniẽtem in hunc mundum. Poſtremum fons eſt ueniæ, quoniam apoſtolo teſte, purgationem peccatorum facit Dei filius. Hebr.1. Pſ l 101. Ioan 1

4 In quarto uerſu. O amor ſancte ſpiritus. Verſus iſte cõplectitur pulchras admodum & præclaras denominationes ſancti ſpiritus. Et primum quòd ſit amor, quoniam

ſummus & ſuperdiuinus eſt amor, quo pater & filius ad inuicem nectuntur & deuinciuntur. Deus enim charitas eſt. Concordiæ etiam eſt ſpiraculum. quoniam inſpirat mentibus humanis pacem ac cócordiam. Eſt enim Deus pacis & dilectionis. Eſt & ſummi dulcoris halitus: quoniam dulcedinem ſpiritualem afflat & infundit cordibus pie in Deum affectis. ut teſtatur ſapiens cum ait. O quam ſuauis eſt domine ſpiritus tuus in omnibus. Demum dicitur pax, fœdus & oſculum, quoniam ueram largitur pacem, componit fœdera: & mentes prius infenſas beniuolentia conciliat, oſculoq́ ſancto coniungit ac confœderat. Poſtremum & fructus nuncupatur: propter exuberantem fructuum ſpiritualium communicationem in fideles ab eo diffuſam. de quibus ait Apoſtolus. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Et ita hoc loco, cauſa nomine ſui effectus exprimitur, ſecundum hanc expoſitionem.

1. Ioan. 4 · 2. Cor. 13. · Sapię. 12. · Galat. 5.

5 In quinto uerſu. Pater gignit imaginem. Quòd filius ſit uera, uiua, & perfecta imago patris: omnino ei ęqualis potentia, ſapientia, bonitate, & perfectione: ex hymno præcedente iam planum euaſit. Quòd uero ſpiritus ſanctus a patre & filio per ſolam differt originem: conſtat, quoniam ab utroque procedit. qui quidem originis modus nec patri nec filio conuenit. In reliquis autem ut ſubſtantia, uirtute, æternitate, maieſtate, cum ambobus omnino conſpirat.

De ſancto eucharistiæ ſacramento.

S. Thomas

Præſens hymnus metro alcmanio ac euripidio alternatim decurrit: ut nonnulli alij conſimilis generis ſuperius declarati. Eius tamen carminis legem non ſemper exacte ſeruat: ſed magis ad rythmi formam ac obſeruationem accedit, in certo ſyllabarum cuiuſque carminis numero & conformi adinuicem ſoni deſinentia. Cum

1 *Pange lingua glorioſi*
Corporis myſterium,
Sanguinisq́; precioſi.
Quem in mundi precium
Fructus uentris generoſi
Rex effudit gentium.
2 *Nobis natus, nobis datus*
Ex intacta uirgine:
Et in mundo conuerſatus
Sparſo uerbi ſemine,
Sui moras incolatus

Miro clauſit ordine.
3 *In ſuprema nocte cenæ*
Recumbens cum fratribus,
Obſeruata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat ſuis manibus.
4 *Verbum caro, panem uerũ*
Verbo carnem efficit.
Fitq; ſanguis Chriſti: merũ.
Etſi ſenſus deficit,
Ad firmãdum cor ſyncerum
Sola fides ſufficit.
5 *Tãtum ergo ſacramentum*
Veneremur cernui,
Et antiquum documentum
Nouo cedat ritui.
Præſtet fides ſupplementum
Senſuum defectui.
6 *Genitori, genitóque*
Laus & iubilatio.
Salus, honor, uirtus quoque
Sit & benedictio.
Procedenti ab utroque
Compar ſit laudatio. Amen.

enim cuiuſque uerſus ſex ſint carmina: eorum primum tertium & quintum, eundem habent ſyllabarum numerum & conſimilem terminalis dictionis exitũ. habet nanq; quodq; eorum octo ſyllabas, quarum duæ poſtremæ adinuicem cõſonãt. ut penultima unius carminis aliorum penultimæ, & ultima ultimæ reſpondeat, ſitq; penultima cuiuſque carminis ĩpari loco diſpoſiti ſyllaba: longa. aut quoniam diſyllabæ dictionis eſt principium: ſit ſyllabæ longæ in tenore prolationis ſimilis. ut prior ſyllaba dictionis merũ. & quoque. Secundum uero quantum & ſextum carmen eiuſdem uerſus, mutuum etiã adinuicem habent reſpõſum. Primo in ſyllabarũ numero: nam quodq; eorũ ſeptem cõplectitur ſyllabas, ſecundo in conſimili terminatione, nam duæ poſtremæ unius carminis ſyllabæ adinuicem terminationis conſonantiam ſeruant cum duabus poſtremis aliorum carminum ſyllabis. penultima ſcilicet cum penultima, & extrema cum extrema. Denique & in quantitate ſyllabarum, tria illa eiuſdem uerſus carmina locis paribus diſpoſita, etiam habent cõformitatẽ. Nam in unoquoque eorum, penultima ſyllaba breuis eſt.

Author eius, ſanctus Thomas Aquinas. Qui ad petitionem Vrbani quarti ſummi pontificis totum officium eccleſiaſticum de ſanctiſsimo corporis Chriſti ſacramento eleganter & luculenter compoſuit. in quo & hic hymnus & duo proxime ſequentes, cõtinentur. Deſcribitur autem in hoc hymno prima inſtitutio ſacratiſsimi myſterij ſan-

ctæ euchariſtiæ a Chriſto facta, & pia exhortatio ad honorandum hoc dignißimum ſacramentum.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Rex effudit gentium. Chriſtus dicitur hic rex gentium: quoniam eā ad ueritatis agnitionem per apoſtolorum prędicationem adduxit, & illas rectiſſimis ſuorum præceptorum inſtitutis euangelicæq́ legis doctrina moderatißime rexit. Vnde hanc illi nuncupationem ſcriptura ſæpius attribuit. ut in
Pſal. 2. pſalmo pater ad filium loquitur. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ, re
Pſal. 46. ges eos in uirga ferrea. Rurſum alio loco. Regnabit Deus
Hier. 10. ſuper gentes. Denique Hieremias. Quis non timebit te, O rex gentium?

2 In ſecundo uerſu. Sparſo uerbi ſemine. Semen uerbi hic dicitur prædicatio legis euangelicæ, quam Chriſtus cum in hoc mundo diuerſaretur: in Hieruſalem & per totam Iudæam ante paſſionem ſuam fecit. Nempe illam ut ſemē quoddam ſpirituale ſparſit in animos humanos tāquam agros intellectuales ad proferendum fructum iuſtitiæ & bonorum operum. Ipſe enim Chriſtus eſt ſeminator ille,
Luc. 8. qui exiit ſeminare ſemen ſuum, cuius una pars ſecus uiam cecidit, alia ſupra petram, alia inter ſpinas, & denique alia in terram bonam. Et ut ipſe parabolam illam dignatus exponere teſtatur, ſemen eſt uerbum Dei. In eodem quoque uerſu, incolatus nomen quartæ declinationis: habitationem manſionemque ſignificat. deduciturq́ a uerbo inco-
Pſal. 119. lo, is, ere: qđ habitare deſignat. Vnde pſalmus. Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Itaque ſui moras incolatus miro clauſit ordine Chriſtus, quia tempus ſuæ in mundo conuerſationis finiuit & terminauit mirabili ordinatione rerum arduarum atque prouidentia, ſcilicet inſtitutione noui ſacramenti nouique teſtamenti, & paſſione mortis pro totius mundi redemptione.

3 In tertio uerſu. Recumbens cum fratribus. Fratres hic uocat Chriſti eius Diſcipulos. Nam eo nomine ſyncæri amoris & dignationis admirandæ, eos appellat Chriſtus
Pſal. 21. in pſalmo: cum ait ad patrem. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Et in euāgelio
Mat. 28. ad ſanctas & ſedulas mulieres. Ite, nūciate fratribus meis,

ut eant in Galilæam. Rurſum ad feruentem diuino amo re Magdalenam. Vade autem ad fratres meos & dic eis. In eodem itidem uerſu dicitur Chriſtus plene legem uete rem & Moſaicam obſeruaſſe in cibis legalibus, ſcilicet eſu agni paſchalis cum panibus azimis & lactucis agreſtibus ſecundum eum ritum qui duodecimo capite Exodi obſeruandus præſcribitur. Non enim uenit ſoluere legem, ſed adimplere. & antiquæ legis finem uoluit ipſius nouæ exordio præmittere, ut illi hæc ſuccedere debe re, inſinuaretur. *Ioan. 20* *Matth. 5.*

4 In quarto uerſu. Verbum caro, panem uerum Quoniã huius loci ſentẽtia primo obtutu uidetur ſubobſcurior, paucis ita eſt aperienda. Verbum caro, filius eſt Dei factus homo. ſicut ait euangeliſta. Verbum caro factum eſt. Is au tem uerum panem efficit carnem, quia id quod ante bene dictionem fuit uerus panis, conuertit in ſuam carnem & ſacratiſſimum corpus. Et id inquam efficit uerbo, prolatione ſcilicet uerbi, eam conuerſionem inſinuantis: Hoc eſt corpus meum. Merum itidem fit ſanguis Chriſti, etiam uerbo, quia per prolationem uerborum ad ſignandum hanc tranſmutationem attinentium, ſcilicet, hic eſt calix ſanguinis mei, cum reliquis, uinum calicis in ſuum precio ſum ſanguinem conuertit. ut tres euangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas, in dominicæ paſſionis enarratione plene deſcripſerunt. *Matth. 26.*

In quinto uerſu. Et antiquum documentum nouo ce
5 dat ritui. Antiquum documentum, uetus eſt inſtrumentum, a Deo per Moyſen traditum. continens agni paſchalis immolationem & multiformium hoſtiarum oblationes, quæ erant tanquam figura & imago ipſius ueri agni pro nobis immolandi. Nouus autem ritus, eſt nouum teſtamentum & euangelica ſanctio. continens inſtitutionẽ unius ueræ & perfectiſſimæ hoſtiæ, quæ in locum multiplicium hoſtiarum, imperfectarum quidem & umbratilium ſucceſſit. Sicut igitur adueniẽte die, nox propellitur & nouitate inducta, uetuſtas abiicitur. denique ſicut illucente ueritate atque exemplari, relinquenda eſt umbra, figura & imago. ita coruſcante nouæ legis gratia, non amplius locum habere debent ueteris legis cærimoniæ. ſed

pro agno illo figurali, nunc celebranda eſt & frequentanda ſacroſancta euchariſtia. & pro panibus azymis antiquæ conſtitutionis, nunc ſumendus eſt panis uitæ, nouo ritu a Deo inſtitutus.

De eodem ſacramento, alius hymnus.

Hymnus iſte, carminis aſclepiadæi choriambici præ ſe gerit ſpeciem, eius tamē pedes & locos nequaquam ſeruat. Neque enim tria prima eiuſdem uerſus carmina exacte ſeruant primo loco ſpondeum, ſecundo & tertio choriambum, & quarto pyrrhichium aut iambum: ut aſclepiadæum carmē expoſcit. Neque quartum carmen quod glyconium eſſe deberet, primo habet loco ſpondeum, ſecondo choriambum, & tertio pyrrhichium, uel iambum, ut tale carmen poſtulat. Sed non habita ratione quantitatis ſyllabarum, ſolus earū numerus ad unguem ſeruatus eſt, conformiter ad numerum ſyllabarum: in ſupradictis carminibus neceſſarium. Continet enim unumquodq; trium priorum carminum eiuſdē uerſus, duodecim ſyllabas, ſicut & carmen aſclepiadæum: & quartum carmē cuiuſque uerſus ex ſeptem coaleſcit ſyllabis ſicut etiam carmen gliconium. Videtur præterea hic ſtudioſe potius obſeruata rythmica quædam conſonantia in ipſorum carminum fine. Nam tria prima eiuſdē uerbis carmīa duas

1 *Sacris ſolennis iūcta ſint gaudia,*
Et ex præcordijs ſonent præconia.
Recedant uetera, noua ſint omnia,
Corda, uoces, & opera.

2 *Noctis recolitur cœna nouiſſima*
Qua chriſtus creditur agnū & azyma
Dediſſe fratribus, iuxta legitima
Priſcis indulta patribus.

3 *Poſt agnum typicum expletis epulis,*
Corpus dominicum datum diſcipulis
(Sic totum omnibus, quod totum ſingulis)
Eius fatemur manibus.

4 *Dedit fragilibus, corporis ferculum.*
Dedit & triſtibus, ſanguinis poculum.
Dicens, accipite quod trado uaſculum.
Omnes ex eo bibite.

5 *Sic ſacrificium iſtud inſtituit,*
Cuius officium cōmitti noluit
Solis presbyteris, quibus ſic congruit,

Vt ſumant, & dent cæteris.
6 *Panis angelicus fit panis hominum.*
Dat panis cœlicus figuris terminum.
O res mirabilis, manducat dominum.
Pauper, ſeruus, & humilis.
7 *Te trinas deitas, unaq; poſcimus.*
Sic ut nos uiſites, ſicut te colimus
Per tuas ſemitas duc nos quo tendimus.
Ad lucem quam inhabitas.
Amen.

poſtremas ſyllabas habent ſimiliter deſinẽtes, conferendo penultimam ſyllabam unius carminis ad penultimam aliorum, & ultimam ad ultimam. Quartum uero carmẽ non habet ad aliquid aliud, huiuſmodi conſonantiæ reſponſum.

Author eius, ſanctus Thomas Aquinas. Commemoratur in eo, inſtitutio ſanctiſſimi ſacramenti euchariſtiæ, a trib⁹ euangeliſtis. & beato Paulo in prima ad Corinthios epiſtola, plenius explicata. Deinde altiſſimi illius myſterii communionis ſanctæ (quod omni laude ſuperius eſt) excellentia, claris extollitur præconijs.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Sacris ſolenniis iuncta ſint gaudia. Apud probatos & receptos authores linguæ latinæ, ſolennis tertiæ duntaxat eſt inflexionis: & in datiuo & ablatiuo plurali facit ſecundum rectã regulam ſolennibus. At uero apud uſum eccleſiaſticum inoleuit & frequens eſt nomen, ſolennia, orum, in plurali numero, neutro genere & ſecunda declinatione, à quo deducitur datiuus & ablatiuus pluralis, ſolenniis. Veruntamen extra orationum eccleſiaſticarum locutionem, non ſuaderem hoc nomine utendum. Debet autem id nomen in ſecunda ſyllaba non per m ſcribi, ut faciunt, plerique, ſed per n. quoniam a uerbo ſolet & annus componitur, & id dicitur, quod celebrari quotannis eſt conſuetum. Annus autem duplo n ſcribitur, quare & ſolennis ſuum compoſitum & ſolennitas, ac reliqua inde profecta.

2 In ſecũdo uerſu. Iuxta legitima priſcis indulta patribus. Legitima hic dicuntur traditiones ipſius legis Moſaicæ, Leui. 23. potiſſimum in iis quæ ad cæremonias & ritus ſacrificiorũ pertinebant (de quibus ſæpe dicit Leuiticus. Legitimum ſempiternum erit uobis: in cũctis generationibus & habitationibus ueſtris) & quę uulgo legalia dici conſueuerũt

Illa autem legitima de manducando agno paſchali cum panibus azimis a Deo inſtituta, de quibus hic habetur ſermo, indulta erant, id eſt, tradita priſcis patribus, utpote Moyſi, Aaron, & filiis Iſrael cum in Aegypto adhuc conſiſterent: ut duodecimum Exodi caput diffuſe refert. Cæterum indulgere cum actiuum eſt uerbum. ſignificat dare ſiue tradere, & datiuum cum accuſatiuo requirit ut apud Iuuenalem. Principio indulſit communis conditor illis, tantum animam, nobis animum quoque. Inde formatur participium indultus, id eſt, datus uel traditus.

3 In tertio uerſu. Poſt agnū typicū expletis epulis. Agnum typicum uocat agnum illum paſchalem, quem ſecundum Moſaicæ legis ritum cum diſcipulis manducauit domin⁹, antequam ſacramentum ſui ſanctiſſimi corporis inſtitueret. Qui dictus eſt typicus, id eſt figuralis (typos enim ſiue typus: figuram & imaginem præſtantioris formæ ſignificat) aut figuratiuus. quoniam is agnus figura erat & repręſentantio ipſius ueri agni, pro totius mundi ſalute in ara crucis immolandi. Et quæ tanquā in imagine circa agnū illum fieri iuſſa ſunt, in Chriſto tanquam ueritate perfecte conſummata & completa conſpiciuntur. In eodē etiā uerſu dicitur corpus dominicum datum diſcipulis, ſic totum omnibus quòd totum ſingulis. quoniā ſinguli duodecim diſcipulorum acceperunt totum Chriſti & integrū corpus, omnes tamen idem omnino Chriſti corpus ſumpſerunt. Vnicum enim erat & eſt Chriſti corpus, quod ab omnibus diſcipulis tum perceptum eſt. Sicut & quotidie ſinguli percipientes ſacram communionem, totum Chriſti ſumunt ſacratiſſimum corpus, omnes tamen unum & idem omnino percipiunt corpus: integrum & perfectū. Perinde atque uox aliqua prolata multis coram aſtantibus, a ſingulis quidem eorum plene & integre auditur attamen ab omnibus eadem omnino percipitur.

4 In quartò uerſu. Dedit fragilibus corporis ferculum. Fragilibus, diſcipulis ſuis, qui ſoli tum præſentes erant, cū inſtitueretur primo hoc ſacrum myſterium. Erant autem ipſi fragiles, infirmi & inualidi animo contra terrores &

Matt. 26 pericula Nam paulo poſt relicto domino cum caperetur a Iudæis. fugerunt omnes. Et Petrus ter abnegauit ſenoſ-

ſe eum. Erāt & triſtes ob imminens malum & graue diſcri men: quod ſuperuenturum audierant domino. Sed quia hæc dixi uobis (ait dominus ipſis) triſtitia impleuit cor ueſtrum. Et poſt orationem in horto, inuenit Chriſtus diſcipulos ſuos dormientes (ut inquit euangeliſta) præ triſtitia. *Ioan.16.* *Luca.22.*

5 In quinto uerſu. Solis preſbyteris quibus ſic congruit. Preſbyter apud antiquos non officij nomen erat aut miniſterij eccleſiaſtici, ſed ætatis, tantundem in Græco ſignificans, atque ſenior & grandior æuo Nunc tamen ita in uſu receptum eſt id nomen, ut ſacerdotes ſignificet & eos qui ſacri altaris gerunt miniſterium, conficiendique euchariſtiæ ſacramenti habent officium. Quo in ſignificatu etiā in ſancta interdum ſcriptura ſumitur: ut cū Paulus ad Titum ſcribit, quod conſtituere debeat preſbyteros per ciuitates Et recte eodem nomine preſbyter, ſignatur utrumque, & ſenilis ętas & ſacerdotium. quòd deceat ſacerdotes iam maturos eſſe ætate & grandæuos, ut uirtute ſint cōſummatiores ad digne exequendum (quantum homini fas eſt) id altiſſimum munus altaris atque miniſterium. *Tit. 1.*

6 In ſexto uerſu Panis angelicus fit panis hominum. Panis iſte uitæ dicitur panis angelorum, quòd ſpiritus angelici in regno cœlorum dulci ipſius diuinitatis & humanitatis Chriſti contemplatione iugiter reficiuntur & ſatiantur. Idcirco de manna (quod erat huius panis ſuper cœleſtis ſymbolum) dictum eſt in pſalmo. Panem angelorum manducauit homo. Dicitur & panis cœlicus, quia de cœlo (ſi deitas Chriſti attenditur) deſcendit, quemadmodū de ſeipſo dicit Chriſtus in euangelio. Panis enim uerus eſt qui de cœlo deſcendit, & dat uitam mundo. Et de manna Iſraelitico, huius ſacramenti ſymbolo, dicit Pſalmus. Panem cœli dedit eis manducare. Et alio loco. Pane cœli ſaturauit eos. *Pſal.77* *Ioan.6.* *Pſal.77.* *Pſal.104.*

De eodem ſacramento, alijus hymnus.

1 *Verbum ſupernum prodiens,*
Nec patris linquēs dexterā.
Ad opus ſuum exiens:
Venit ad uitæ ueſperam.

Carminis iambici dimetri forma in hoc hymno obſeruata uidetur, ob certum cuiuſque carminis eius ſyllabarum numerum qui in tali metro etiam

requiritur. Eius tamen pedes & norma non omniquaque hic ſeruatur, quòd paſſim pyrrhichius in anterioribus locis & trochæus recipiatur, necnō & ſpondeus in ſecunda ſede. qđ nō admittit huiuſce carminis regula. Verùm uidetur potius author huius odeæ, rythmicæ proſæ quàm carminis contexēdi hic fuiſſe ſtudioſus. quando quidem in unoquoque uerſu primum & tertium carmen ſimilem habent duarum poſtremarum ſyllabarum exitum atque deſinentiam, ſimiliter ſecūdum & quartum eiuſdem uerſus carmen. conferendo penultimam unius carminis ſyllabā ad penultimā alterius in ſono terminali, & ultimā ad ultimā.

2 *In mortem a diſcipulo,*
Suis tradendus æmulis,
Prius in uite ferculo.
Se tradidit diſcipulis.

3 *Quibus ſub bina ſpecie*
Carnem dedit & ſanguinē,
Vt duplicis ſubſtantiæ
Totum cibaret hominem.

4 *Se naſcens dedit ſocium,*
Conueſcens in edulium.
Se moriens in precium,
Se regnās dat in premium.

5 *O ſalutaris hoſtia,*
Quæ cœli pandis oſtium.
Bella premunt hoſtilia,
Da robur, fer auxilium.

6 *Vni trinoque domino*
Sit ſempiterna gloria,
Qui uitam ſine termino
Nobis donet in patria. Amē.

Author eius, ſanctus Thomas Aquinas. Deſcribitur in eo huius digniſſimi ſacramenti prima inſtitutio a Chriſto facta, & quanta eius humanitas atque ſuauitas in illo nobis declaretur. Demum pia fit ad ipſum ſacramentum inuocatio.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Verbum ſupernum prodiens. Verbum Dei tunc prodiiſſe dicitur, ſeq; palàm conſpiciendum exhibuiſſe: quando humana indutū forma in terris uiſum eſt, & cum hominibus conuerſatū. Nec tamen tunc patris liquit dexteram, quia ſemper manſit & manet ſecundum diuinitatem intimum patri. Nempe poſt incarnationē eius dictum eſt de ipſo. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Ipſe quoque Philippo petenti patrem ſibi oſtendi reſpondit. Neſcis quia ego in patre, & pater in me eſt? Cæterum idem Dei uerbum exiuit ad opus ſuum, quando ſecundum patris beneplacitū legem euangelicam annunciauit mundo, & humani generis ſalutem operatus eſt in medio terræ. Vnde ipſe ad

Ioan. 1.

Ioan. 14.

patrem expleta nouiſſima cœna orationem dirigens ait. Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi ut faciam. Deniq; uenit ipſe ad uitæ ueſperã, finemque & extremitatem, quando propinqua iam erat hora ab ipſo præordinata, qua ſeipſum traderet in mortẽ pro noſtra redemptione. Ioan.17.

3 In tertio uerſu. Vt duplicis ſubſtantiæ. Hic una redditur cauſa, ob quam Chriſtus hoc communionis ſanctorum ſacramentum ſub duplici ſpecie inſtituit: panis ſcilicet & uini. ut ſcilicet totum hominem reficeret & saginaret: qui ex duplici componitur ſubſtantia, utpote corpore & anima. Caro enim ſiue panis, ad cibandum (ut ita dixerim) corpus ptinet: quòd panis & caro naturale ſit eius nutrimentum. Vinum uero & ſanguis, ad animæ ſpectat alimentum: quod ſedes animę ſecundum phyſicos in ſanguine ſit, & ut ſacra teſtatur ſcriptura, anima carnis in ſanguine eſt. Sunt & nonnullę alię rationes: quę ad idem propoſitum aſsignari ſolent. Tum ut hoc ſacramentum inſinuetur eſſe integrum & conſummatum alimentum animæ: quemadmodum panis & uinum (quę pro cibo & potu primum tenent locum) ſunt perfecta corporis alimonia. Tum ut memoria paſsionis dominicæ expreſsius nobis in hoc myſterio repræſentetur: in qua & eius ſacrum corpus oblatum eſt, & ſanguis pro nobis corpore effuſus. Dum denique ut corporis myſtici ſimilitudinem illa materiali ſigna nobis apertius indicent: in quo multa membra ad unum caput Chriſtum inter ſe charitate coaleſcũt: ſicut ex multis granis tritici conficitur panis: & ex multis acinis racemiſq; uitis confluit uinum. Leui.17.

5 In quinto uerſu. Bella premunt hoſtilia. Potiſsimum bella ſpiritualia & contra hoſtes animę, qui nos quotidie infeſtant. Nam ut canit eccleſia, mundus, caro, dæmonia, diuerſa mouent prælia. Contra quæ præcipuum munimentum & præſidium eſt ſacroſancta euchariſtia: in qua continetur ueraciter dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, dominus uirtutum & rex gloriæ. Cęterum cum etiã corporalia bella nos infeſtant & hoſtiles in nos ſurgunt acies, pium admodum & religioſum eſt, ad huius ſanctiſsimi ſacramenti auxilium adiutoriumq; petendum Pſal.23.

per hanc orationem ſuppliciter confugere. Quod cū multa pietate ſedulitateque ſuperioribus annis perſpeximus palam obſeruari, cum undiquaque in florentiſſimū Galliæ regnum coniurati inſurgerēt hoſtes, & infeſtis armis, ipſum opprimere molirentur. Ad quorum improbos conatus reprimendos id laudabiliter inſtitutum eſt quod in eleuatione ſacratiſſimi corporis & ſanguinis Chriſti in ipſo altaris ſacrificio per omnia loca quæ regni illius ambitu continentur, decantaretur a choro fidelium hic uerſus. quod magnopere credo contuliſſe ad pacem placidā & tranquillitatem paulo poſt in omnibus regni finibus obtentam, quæ in primis deo accepta referri debet.

In dedicatione ecleſiæ.

S. Ambroſius

Hic hymnus carmine trochaico alcmanio & erupidio alternatis decurrit, eius tamē legem ac normā nō adamuſſim ſeruat. Nam loco trochæi nunc ſpondeus collocatur, nunc pyrrhichius, nunc iambus. ſoluſque numerus certus ſyllabarum cuiuſque carminis hic exacte ſeruatus, reddit huius hymni mudalationem ſupradicto generi carminis per ſimilem.

Deſcribitur autem in eo ciuitas ſuperna Hieruſalem in regno cœleſti triumphans, & miro decore ornata, atque ſpirituali fabrica ſplendide extructa. Cuius in terris imago & figura, eſt eccleſia ſub Chriſto militans, congregatioque fidelium, Deum pie religioſeque colentium. Illa autem cū in tēplo materiali diuino nomini cōſecrato quotannis in ipſo dedicationis die potiſſimum

1 *Vrbs beata Hieruſalē.*
Dicta pacis uiſio.
Quæ conſtruitur in cœlis.
Viuis ex lapidibus,
Et angelis coronata
Vt ſponſata comite.
2 *Noua ueniens è cœlo:*
Nuptiali thalamo
Præparata, ut ſponſata
Copuletur domino.
Plateæ & muri eius,
Ex auro puriſſimo.
3 *Portæ nitent margaritis,*
Adytis patentibus.
Et uirtute meritorum
Illud introducitur,
Omnis qui ob Chriſti nomen
Hoc in mundo premitur.
4 *Tonſionibus, preſſuris.*
Expoliti lapides,
Suis coaptantur locis
Per manus artificis.
Diſponuntur permanſurò
Sacris ædificijs.
5 *Angulare fundamentum,*
Lapis Chriſtus miſſus eſt.

Qui compage parietum
In utroque nectitur.
Quem Syon ſancta ſuſcepit:
In quo credens permanet.
6 *Omnis illa deo ſacra:*
Et dilecta ciuitas.
Plena modulis,& laude
Et canore iubilo,
Trinum deum,unicumque
Cum fauore prædicat.
7 *Hoc in templo ſumme deus*
Exoratus adueni:
Et clementi bonitate
Precum uota ſuſcipe.
Largam benedictionem
Hic infunde iugiter.
8 *Hic promereantur omnes*
Petita acquirere:
Et adepta poſſidere
Cum ſanctis perenniter.
Paradiſum introire
Tráslati in requiem. Amen.

mum conueniat ad uenerationem diuinę maieſtatis, ſuppliciter petit ſuam orationē exaudiri a Deo, & ſua uota preceſque ſuſcipi.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Vrbs beata Hieruſalem. Qm̄ urbs illa Iudęæ, Hieruſalem nominata : figura fuit & typus eccleſiæ cum militantis in terris,tum triũphantis in cœlo:modo ꝑ hac, modo pro illa ſumitur in ſcriptura, ut apud Paulum ad Galat. *Galat.4.* Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem:libera eſt:quæ eſt mater noſtra.Et in pſalmo. Stantes *Pſal.121.* erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem . Hieruſalem, quæ ædificatur ut ciuitas . Et utriq; harũ acceptionum aptè congruit ipſa nominis prædicti interpretatio . Hieruſalem enim dicitur: quaſi uiſio pacis. In militāte autem eccleſia uiſio eſt per fidem,pacis internæ ad Deum,ad ſeipſum,& ad proximum. qm̄ ut ait propheta in pſalmo ad Deũ. Pax *Pſal.118.* multa diligentibus legem tuam:& non eſt illis ſcandalũ. In triumphante uero eccleſia uiſio eſt per apertam ſpeculationem,pacis ueræ & perpetuæ : quæ nullo turbine bellorum intercidet aut iterturbabitur. Hoc itaq; loco ſumitur Hieruſalem:pro eccleſia triumphante.quę conſtrui dicitur in cœlis ex uiuis lapidibꝰ, ſanctis ſcilicet animabus & ſpiritibus beatis:de quibus ait Petrus. Et ipſi tanquam *1.Petra.* lapides uiui ſuperædificamini domos ſpirituales in ſacerdotium ſanctum. Et ipſa coronata angelis:adornata ſcilicet numeroſa angelicorum ſpirituum multitudine. ſicut ſponſa eſt exornata comite,uiroq; ſuo,connubialis fœderis ſocio ac conſorte.

2 In ſecundo uerſu. Noua ueniens è cœlo. Alludit totus

hic uerſus ad id qđ ſcribit beatus Ioannes in Apocalypſi.
Apoc.21. Et ego Ioannes uidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouã deſcendentem de cœlo, a Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam uiro ſuo Et audiui uocem magnam de throno dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis Et uenit unus de ſeptem angelis, & locutus eſt mecum dicens. Veni & oſtendam tibi ſponſam: uxorẽ agni. Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem, deſcendentem de cœlo, habentem claritatem Dei. Et paulo poſt ſubiungit. Et erat ſtructura muri eius ex lapide Iaſpide, ipſa uero ciuitas aurum mundum, ſimile uitro mũdo. & fundamenta muri ciuitatis: omni lapide precioſo ornata. Et platea ciuitatis, aurũ mundũ: tanq̃ uitrũ plucidum.

3 In tertio uerſu. Portæ nitent margaritis. Exprimit hic locus & id, quod dicit Ioannes in Apocalypſi Et duodecim
Apoc.21. portæ, duodecim margaritæ ſunt per ſingulas, & ſingulæ portæ erant ex ſingulis margaritis. Et portæ eius nõ clauduntur per diem, nox enim illi non erit. Idcirco id dicit, adyta illius ſanctæ urbis eſſe patentia. Eſt autem adytũ i, locus templi penitior atq; ſecretior, in penetralibus illius conſtitutus. Verum qm̃ hæc omnia ſpiritualiter & myſtice, non autem materialiter ut ſonant, ſunt accipienda. ut per aurum, ardor charitatis ſupernorũ ciuium per uitrũ: puritas & munditia eorum. per margaritas, ornatus & precioſitas uirtutum. idcirco ſubnectit hic uerſus, quis illam tam ſplendidam ciuitatem ingredi permittitur, is ſcilicet, qui pro Chriſto hic preſſuris angitur. Beati enim qui per-
Matth.5. ſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorũ eſt regnum cœlorũ Porro in penultimo huius uerſus carmine, ferè legũt uniuerſi, omnis qui pro Chriſti nomine. & carmen illud reddunt unius ſyllabę ſuperexcremento, prolixius æquo. Octo enim duntaxat ſyllabarum eſſe deberet, cum hic nouem contineantur. quare melius ita adaptaretur carmen. omnis qui ob Chriſti nomen.

4 In quarto uerſu Expoliti lapides. More ædificij materialis, exprimitur hic quàm aptiſsimè ædificatio ciuitatis ſanctæ Hieruſalem in cœlis Nempe in extruẽda domo exciduntur lapides & ſculpuntur, tũduntur q; malleis ante-

quam aptentur ædificio. Ita animæ ſanctæ accõmodandæ extructionis ſpirituali cœleſtis Hieruſalé, hoc in mundo tribulationibus & perſecutionibus premuntur atque contunduntur. ut expolitæ adornatæq́, tam ſancto operi inſerantur. Per multas enim tribulationes (ut ait Paulus) oportet nos uenire in regnum cœlorum. Diſponuntur autem lapides illi permanſuri ſacris ædificijs, qm̃ inde nunquam auellentur nec dimouebuntur. Cæterum in tertio huius uerſus carmine, legendum eſt potius. ſuis coaptantur locis, quàm ſuiſq́ aptantur locis nam particula connexiua, q́: nihil ibi habet q̇ alteri copulet & annectat. *Actu.14.*

5 In quinto uerſu. Angulare fundamentum. Chriſtus ſæpius in ſcripturis dicitur lapis angularis. ut in pſalmo Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Et apud Paulum ad Epheſios. Superædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarũ, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino. Et hic lapis, miſſus dicitur apud Eſaiam, cum ait Ecce ego mittam in fundamentis Syon lapidem, lapidem probatũ, angularem, precioſum, in fundamento fundatum. Nectitur auté lapis ille, compage iuncturaq́ ſpirituali in utroq́ parietum, quia duos populos gentilem & iudaicum Chriſtus coniunxit in unum eccleſiæ catholicæ ædificium. quemadmodum inquit Paulus. Ipſe eſt pax noſtra qui fecit utraque unum. At uero hunc lapidem Syon, ſancta eccleſia ſcilicet catholica ſuſcepit, quia ſuper hanc petram ædificata eſt & firmiter fundata. Porro nomine Syon, in ſancta ſcriptura frequenter accipitur eccleſia Chriſti militans in terris. ut in pſalmo. Fundatur exultatione uniuerſæ mons Syon, latera aquilonis, ciuitas regis magni. Et rurſum. Diligit dominus portas Syon, ſuper omnia tabernacula Iacob. Et huic acceptioni reſpondet apte ipſa nominis Syon interpretatio. Syon nanque, ſpecula uel ſpeculatio dicitur. Hic autem Deum per fidem ſpeculamur & cognoſcimus. Demum ipſa Syon credens, in Chriſto permanet ſtabilis, per oppoſitum eius quod dicit Eſaias. Si non credideritis: non permanebitis. *Pſal.117.* *Ephe.2.* *Eſa.28.* *Epheſ.2.* *Pſal.47.* *Pſal.86.* *Eſa.7.*

In ſexto uerſu. O mnis illa Deo ſacra. Totus iſte uerſus,

de eccleſia cœleſti recte itelligitur, In qua ſublatus in ſpiri
Apoc.7. tu Ioannes uidit turbam magnam quam dinumerare nemo poterat.& clamabāt uoce magna dicentes. Salus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum,& agno.Benedictio,& claritas,& ſapiētia,& gratiarum actio,honor,& uirtus,& fortitudo,Deo noſtro,in ſecula ſeculorum Amen.Secūdo autem loco de eccleſia Chriſti in terris,etiam poteſt hic uerſus accipi, quæ ad imitationē cœleſtis ciuitatis iuges Deo laudes perſonat,illicꝙ pro modo iubilat. Porro nomen iubilus in quarto præſentis uerſus carmine,adiectiuum eſt huius nominis canor, oris, idem ſignans quod iubilatorius ſiue exultatorius. Iubilus autem ſubſtantiuum, eſt gaudium illud animi in domino, quod neꝙ omnino exprimi poteſt, neꝙ omnino ſupprimi ob indicibilem eius exuberantiam.Et utrunꝙ ſupradictorum nominū,a uerbo iubilare deſcendit.Cæterum legēdum eſt potius in tertio huius uerſus carmine, plena modulis & laude, quàm in laude.ut tres illi ablatiui ſe continuo cōſequentes, adiungantur adiectiuo plena.quoniam ſi præpoſitio in, ponatur eo in loco:non adeo aptè tunc quadrat ſentētia & loquendi ratio.Non enim concinne & cōgruenter dicitur quiſpiam prędicare Deum in laude,ſed potius omiſſa prępoſitione,prædicare laude.

7 In ſeptimo uerſu.Hoc in templo ſumme Deus. Qm̄ materialis tēpli ædificatio & conſtructio inſinuat nobis ſpiritualem fabricam eccleſiæ Chriſti cum in terris, tum in cœlis:recte poſt utranque eccleſiam myſticam dignis celebratam præconijs, tertio loco nunc de templo Dei quæ domus orationis eſt hic habetur ſermo. fitꝙ ad Deū ſupplex oratio in illius dedicatione, annuaꝙ dedicationis celebritate, ut ſuæ maieſtatis præſentiam benignitatiſꝙ fauorem in ipſum expandat, & ſupplicum in eo uota preceſꝙ libenter ſuſcipiat. Quemadmodum in tertio libro regum, rex Salomon in dedicatione templi magnifice a ſe Deo extracti,utroꝙ genu in terra poſito, & ſublatis in cœlum manibus,deuotam effudit orationem dicens.Reſpice ad orationem ſerui tui & ad preces eius, domine Deus meus. Audi hymnum & orationem, quā ſeruus tuus orat coram te hodie: ut ſint oculi tui aperti ſuper domū hanc

nocte & die. ſuper domum de qua dixiſti, erit nomen meum ibi. ut exaudias orationem quam orat in loco iſto ad te ſeruus tuus: ut exaudias deprecationem ſerui tui & populi tui Iſrael, quodcunq; orauerit in loco iſto, & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo. & cũ exaudieris: propitius eris. Et reliqua: quæ cum magna deuotione & ſynceritate animi deinceps diffuſe proſequitur.

De beata uirgine: alius hymnus.

1 *QVẽ terra, põtus, æthra:*
Colũt, adorãt, p̃dicãt.
Trinum regentem machinã:
Clauſtrum Mariæ baiulat.
2 *Cui luna, ſol, & omnia*
Deſeruiunt per tempora:
Perfuſa cœli gratia
Geſtant puellæ uiſcera.
3 *Mirantur ergo ſecula.*
Quòd angelus fert ſemina.
Quòd aure uirgo concipit,
Et corde credens parturit.
4 *Beata mater munere.*
Cuius, ſupernus artifex
Mundum pugillo continens,
Ventris ſub arca clauſus eſt.
5 *Beata cœli nuncio,*
Fœcunda ſancto ſpiritu
Deſideratus eſt gentibus
Cuius per aluum fuſus eſt.
6 *O glorioſa domina,*
Excelſa ſuper ſidera.
Qui te creauit prouide,
Lactaſti ſacro ubere.
7 *Quod Eua triſtis abſtulit,*
Tu reddis almo germine.
Intrent ut aſtra flebiles,
Cœli feneſtra facta es.
8 *Tu regis alti ianua,*
Et porta lucis fulgida.
Vitam datam per uirginem

Preſentis hymni qnq; primi uerſus, carminis iambici dimetri legẽ exactiſsime ſeruãt. reliqui uero quinq; in pleriſq; locis ab ea deficiunt: ꝙ interdum pyrrhichium in anterioribus admittant ſedibus, & nõnunquam uocalem habẽt in diuerſis dictionibus cõtinenter & proxime uocali ſine colliſione ſubiunctam. Author eius: Fortunatus ep̃s, in hymnis modulandis elegãs.

Fortunatus

Cõmendatur in eo eximia ſanctiſsimæ uirginis Mariæ dignitas: ꝙ cœli & terræ dominũ & cui totus famulatur orbis, ſuo geſtauerit utero uirginali. ꝙ nunciante angelo: & ſpiritu ſancto in eam ſuperueniente, filium Dei conceperit, & uirgo permanens ediderit in lucem, quòdque ſuum authorem uirgineo lacte nutrierit. Demum ꝙ lapſus humani generis reparatrix, inſtauratrix uitæ, cœliq; reſeratrix, nunc ſup omnes cœlos exaltata, glorioſa reſidet in throno cœleſti. Poſtremo ad eã fit ſupplicatio fidelium.

Gētes redemptæ plaudite.
9 *Maria mater gratiæ,*
Mater miſericordiæ.
Tu nos ab hoſte protege,
Et hora mortis ſuſcipe.
10 *Gloria tibi domine,*
Qui natus es de uirgine.
Cū patre & ſancto ſpiritu.
In ſempiterna ſecula. Amē.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Quem terra. pontus, æthera. Hoc loco æthera, nominatiuus eſt ſingularis primę declinationis, adiunctus (ut præcedētes nominatiui) uerbis ꝓxime poſtpoſitis. Neq; enim ſenſus ipſe aut locutionis ratio admittit, ut accuſatiuus ſit ſingularis tertiæ declinationis, huius nominis æther, eris. Verum ut in adiectis ad præcepta elegantiarū Auguſtini Dati explanationibus annotauimus hoc hymni loco in teſtimonium inibi citato, nomen tertiæ inflectionis a græco deductum cuius genitiuus nominatiuum numero ſyllabarum ſuperat, trāſit nonnunquā in nomen primæ aut ſecundæ declinationis formatū ab obliquo excreſcente, ſeruato eodem ſignificato & genere, ut a delphin, inis: dicitur delphinus, i. ab elephas, antis: elephantus, i. a lampas, adis: lāpada, æ. ſic ab æther, eris, æthera, æ. Neq; illud etiam hic prætermittendum, ꝙ in quarto carmine huius primi uerſus, nullū eſt uitium ratione huius uerbi baiulat quod ſi primam haberet breuem, ut autumant aliqui, conſtitueret in tertio illius carminis loco trochæum, contra ipſius carminis iambici regulam. Verum prima uerbi ſupradicti ſyllaba eſt lōga, propter i, duplicem conſonantem duabus uocalibus interiectam. Et a Sedulio a conſtituitur longa: in illo hymno. A ſolis ortus cardine. ubi ait. uenter puellæ baiulat, ſecreta quæ nō nouerat. Et ergo in tertio loco hic dati carminis, ſicut & in carmine illo Seduliano, reponitur ſpondeus, qui in ea ſede ſecundum huiuſmodi metri normā apte collocatur.

3 In tertio uerſu. Quòd angelus fert ſemina. Verba illa quę Gabriel archangelus ad ſacratam Deo uirginem pertulit, filij Dei conceptum in ea futurum denunciantia, hic per quandam analogiam & ſimilitudinis rationem dicuntur ſemina. quoniam illis indubitato credens ſancta uirgo, concepit filium. Et ergo per aurem ſiue auditum, immo & uerbo concepiſſe ipſa dicitur, ꝙ auditis ab angelo uerbis fidem habens, Dei filio oppignerata facta eſt. quemadmo

dum ſecundum naturæ legem, mulier ſuſcepto ſemine ſo let fœtum concipere. Cæterum in tertio huius uerſus carmine non dicendum eſt ſecundum præteritum tempus. concepit, ne trochæus in quarto conſtituatur loco, ſed in præſenti concipit, ſicut & uerbum ſequẽs parturit pręſentis eſt temporis. Neq̃ id ſcrupulum cuiquam mouere debet, ꝙ hoc ipſum ut præſens enũciatur quod iampridem eſt præteritum. Nam id in hymnis frequens eſt, ꝙ ratione carminis præſens pro præterito & pro tempore ponatur tempus. Sicut nec uerbũ parturit, propriam hic ſeruat ſignificationem, ut deſignet dolore partus & enixu laborare. Nam ſacroſancta Dei mater ęxpers doloris fuit in partu, & ut ait Eſaias, antequam parturiret peperit. Sed ſumi debet id uerbũ, pro ſuo primitiuo, parit. Et ita in plerisq̃ alijs hymnorum locis, uerba ſententiæ ſunt accõmodanda, ut res ipſa exigit. Et quãuis hic tertius uerſus in multis libris prætermiſſus uideatur, dignus tamen eſt ob excellens uirginis præconium inibi explicatum, qui omnibus inſeratur & poſthac cum cæteris decantetur. Quemadmodum a uiris religioſis ordinis ſanctæ trinitatis de redemptione captiuorum Pariſij apud ſanctum Mathurinum, quotannis in ſolennitate aſſumptionis beatæ uirginis & octauarum eius, celebriter ut cæteri concinitur. *Eſaie. 66*

4 In quarto uerſu. Beata mater munere. Hic ablatiuus munere, cum adiectiuo præcedente beata, ordinandus eſt, ut inſinuetur mater ipſa Dei eſſe beata munere diuino, & dono illo excellenti, ꝙ Dei genitrix eſt effecta. Genitiuus autem continuo ſequẽs, ad nomen uentris ordinari debet, ut ſenſus ſit. ſub cuius matris, arca uentris, ſupernus artifex mundum pugillo continens clauſus eſt. Porro pugillus diminutiuum eſt a nomine pugnus (quod manũ cõplicatis in mediam palmã digitis contractam ſignificat) & ergo paruum pugnum deſignat. Atqui qđ pugillo continemus, facile & ſine moleſtia cõplectimur, longeq̃ plura nos poſſe continere, illo loquendi genere demonſtramus. Quoniam igitur filius Dei, portãs omnia (ut ait Paulus) uerbo uirtutis ſuæ, hunc mundum facile & ſine labore ac defatigatione ſuſtentat ac fulcit, & omnitenente ſua uirtute (ut quæ ſit immenſa atque infinita) lõge amplio- *Hebr. 1.*

ra comprehendere & continere poſsit: hic dicitur mundũ pugillo continere. ut per corporalem cõtinendi modum hiſce uerbis effectũ, ſpiritualis eius uirtus omnia ambiens ac comprehendens ſignificetur, Et alludere uidetur hic lo
Iſa.40. cus, ad id qđ dicit Eſaias. Quis mẽſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo põderauit? Quis appendit tribus digitis mo lẽ terrę, & liberauit in pondere mõtes, & colles in ſtatera?

5 In quinto uerſu. Beata cœli nuncio. Hic nuncius pro re nunciata ſiue aununciatione ſumitur, quod & nuncium dicitur. non autem pro ipſo nunciante. Deſideratus autẽ gentibus, eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus qui eo nomi ne interdum in ſacris literis celebratur: ut in prophetia Ia
Gene.46 cob de Chriſto. Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius, donec ueniat qui mittẽdus eſt, & ipſe erit
Aggæi.2. expectatio gẽtium. Et in Aggæo. Adhuc unum modicum eſt, & ego cõmouebo cœlum & terram, & mare & aridã. & mouebo omnes gẽtes, & ueniet deſideratus cũctis gentibus. Demum in eodem uerſu, fuſus eſt, tantundẽ ſignat atque egreſſus eſt, prodijt, ſiue exijt.

7 In ſeptimo uerſu. Intrent ut aſtra flebiles. Flebile eſt qđ defleri dignum eſt, ob miſeriam & calamitatem ſuã. Boetius. Flebilis heu meſtos cogor inire modos. Quoniam igi tur homines ex lapſu primorum parentum & propria fragilitate miſeri ſunt & miſerabiles, & digni ſuper quibus fundantur lamenta ac fletus, hic flebiles recte dicuntur.

8 In octauo uerſu. Gentes redemptæ plaudite. Plaudere dicimur, cum alicui pro re bene geſta congratulamur & lætitiam oſtendimus, quaſi manuum comploſione il-
Pſal. 46. lam palam indicantes. ut in pſalmo. Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis Et quoniam neutrum eſt uerbum atq; abſolutũ, poſt ſe obliquũ non requirit. habet tamen aliorum uerbo. more, interdum datiuum. Horatius at mihi plaudo. Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arca. Proinde accuſatiuus uitam, hic poſitus, ad infinitiuum eſſe ſubintellectum referri debet. Aut ſi quis contendat illum accuſatiuum cũ uerbo plaudite ordinari debere, tunc uerbum illud in uim tranſit uerbi actiui, & ſignificat cum lætitia & plauſu extollere, atque declarare, ſiue prædicare.

De ſancto Benedicto.

1 IEſu corona celſior,
Et ueritas ſublimior,
Qui confitenti ſeruulo
Reddis perenne premiũ.
2 Da ſupplicanti cœtui
Obtentu huius optimi
Remiſſionem criminum,
Rumpendo nexum uinculi.
3 Anni recurſo tempore
Dies reluxit lumine,
Quo ſanctus hic de corpore
Polum migrauit præpotens.
4 Hic uana terræ gaudia
Et luculenta prædia
Polluta cuncta deputans,
Ouans tenet cœleſtia.
5 Te nũc redemptor q̃ſumus,
Vt ipſius conſortio.
Iungas precantes ſeruulos,
In ſempiterna ſecula. Amen.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri legibus propemodum conſtat, præter id quod uocalem habet alterius dictionis uocali ſine colliſione præpoſitam, & ſemel ſpondeum in ſecundo loco pro iambo. Et quãuis peculiariter ſancto Benedicto aſcriptus annotetur: indifferenter tamen una cũ hymno proxime ſequente, cuique ſancto confeſſori poteſt attribui. quãdoquidem nihil in eo ſententiæ exprimitur, quod nõ alteri etiam cuiuis de beatorũ confeſſorum numero apte conueniat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Qui confitenti ſeruulo. Hoc in loco & hymno ẽt ſequente, confitens, confeſſio, & confeſſor, in eo ſumuntur ſignificato, quo certum unũ & proprium ſanctorum ordinem, ſtatum & gradum ſignant, qui ab eccleſia catholica confeſſores nuncupãtur. Qui ſcilicet poſt apoſtolos, euangeliſtas, & martyres, in confeſſione ſanctæ fidei & moribus & uita perſtiterunt. & per mundi contemptum egregiaſque uirtutes præclari, placida tandem morte in Chriſto quieuerunt.

2 In ſecundo uerſu. Rumpendo nexum uinculi. Peccatorum ſcilicet, quo conſtringimur, cum per prauam conſuetudinẽ peccato adijcimus peccatum, & nos ipſos arctius culpis innectimus. quemadmodum ait ſapiens. Funibus iniquitatum ſuarum conſtirngitur peccator. & pſalmus. Funes peccatorum circumplexi ſunt me. Hoc uero abijci uinculum monet Eſaias cum ait. Si abſtuleris de medio tui catenam: & deſieris extendere digitum, & loqui quod non prodeſt. Prouer. 5 Pſal. 118. Eſa. 58.

3 In tertio uerſu, Polum migrauit præpotens. Subaudiem

da hoc loco eſt præpoſitio in, quoniam uerbum migrare, accuſatiuum loci nominis communis ſine adiectione præpoſitionis habere non poteſt. Verum id frequẽs eſt apud authores: quòd præpoſitio in carmine ſupprimatur. Virgilius. Deuenere locos lætos & amœna uireta.

4 In quarto uerſu Luculenta prædia Luculentum id dicitur, quod excellentiæ ſplendorem habet & eminentiam. Ampla ergo prædia & quotannis largos referẽtia fructus, hic luculenta dicuntur. Sed illa quantacunque fuerint & quantumuis ſpacioſa: ſi ad cœleſtia & ſyncæra illa ſupernæ patriæ bona conferuntur, polluta ſunt, & quaſi ſordida, quoniam ut de æterna ſapientia dicitur: omne aurum in comparatione illius, arena eſt exigua. Porro ouãs apud antiquos dicebatur, qui parta de hoſtibus incruenta uictoria ubi pauci ex hoſtibus cæſi fuerant, cum gloria & honorẽ urbem ingrediebatur, & excipiebatur publico gaudio a populo. Eratque ouatio, minor & inferior triumpho. At quoniam illa fiebat cum ingenti lætitia, tranſſumptum eſt id uocabulum: ut lætum & gaudio geſtientem ſignet. quomodo & hoc in loco, & in hymnis aliis frequenter ſumitur.

Sapien. 7

De ſancto Benedicto, alius hymnus.

Ambrosius

Hic etiam hymnus, metri iãbici dimetri regulis nititur, uocalem tamen habet in primi uerſus quarto carmine, literæ in terminali continuo ſine colliſione ſubiunctam, quod recta carminis ratio abhorret.

Aſcribitur itidem (ut ſuperior) ſancto Benedicto, ſed cuiuis alij ſancto confeſſori (quẽadmodũ iam dictũ eſt) haud iniuria etiã acommodari põt.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Superbum & ſatellitem. Sicut per hoſtem hoc loco recte intelligitur diabolus, qui totius humani generis

1 *Te Chriſte rex piiſſime*
Hic confitẽdo iugiter,
Calcauit hoſtem fortiter
Superbum & ſatellitem.

2 *Virtute clarus, & fide,*
Confeſſionis ordine,
Ieiuna membra deferens,
Dapes ſupernas obtinet.

3 *Plus currit in certamine*
Confeſſor iſte ſuſtinens,
Quam martyr ictum ſufferens,
Mucrone fundens ſanguinẽ.

4 *Proinde te piiſſime*
Precamur omnes ſupplices,
Vt huius almi gratia,
Nobis remittas debita. Amẽ.

antiquus eſt hoſtis & aduerſarius:ita per ſuperbum ſatellitatem apte accipitur hic caro noſtra. quæ ſatelles eſt animæ,quia illi data in obſequium & miniſteriū,ſicut ancilla in famulatum ac ſeruitium dominæ. Superbus tamen eſt ſatelles,quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & in peccati captiuitatem plærunque pertrahit.De beato autē Benedicto id cōuenienter dicitur,quòd carnem edomuerit.Nam ut ieiunia prætermittantur eius quotidiana,& cibi potuſque tenuitas ac parſimonia. cum ſemel incitante antiquo ſerpente libidinum incendia pullurarent in eius carne,ſe nudum ſpinis urticis ac uepribus iniecit,ut illorum aculeis ſauciatus in corpore prurientes extingueret ipſius uoluptates, quarum tandem hoc remedio uictor euaſit. ut author eſt beatus Gregorius in ſecundo libro dialogorum. Galat.5.

2 In ſecundo uerſu.Virtute clarus & fide. Alij libri hoc in loco habent,uirtutum & actu fide.ſed perperam(quantū conijcere poſſum)& mendoſe. Nam nullum adeſt uerbū aut nomen,cum quo iungantur illi tres ablatiui, actu, fide,& ordine.Neque enim patitur ſententia,ut cum participio deferens paulo poſt ſequente ordinentur: quod non ſit illorum ablatiuorum apta cum ea dictione(quantum ad ſenſus exigentiam)cohærentia. Idcirco commutandū duxi hoc modo uerſum:ut hic legitur,

3 In tertio uerſu. Quàm martyr ictum ſuſtinens. Quāuis propria martyrij ratio cōſiſtat in effuſione ſanguinis pro confeſſione nominis Chriſti, & ea magni apud Deum ſit precii.ſecundum largiorem tamen nominis illius uſum, in diuturna perpeſſione tribulationum atque perſecutionum pro iuſtitia,quas cum patientia fert animus: etiam martyrium reputatur,quanuis pro Chriſto non effundatur ſanguis. Et poſſet quiſpiam diutius afflictionibus preſſus quas æquo tolerat animo: pluris apud Deum haberi & ampliore compenſandus præmio,quam alter compendiariam pro Chriſto mortem ſuſtinens.Quis enim dubitat ſanctum Iob ſublimiore apud Deum loco cenſeri,quā plærosq; martyrū breui morte conſummatos? Idcirco de ſancto Martino canit eccleſia,quod etſi eum gladius perſequentiū non tetigit,palmam tamen martyrij non amiſit.

In annunciatione beatæ Mariæ.

S. Bernardus.

Præſens hymnus, metri trochaici trimetri ſpeciem gerit, quandoquidem unuſquiſque eius uerſus quatuor complecti tur carmina, quorum ſingulũ tribus conſtat pedibus diſyllabis. Verum pedes legitimos & illi debitos carmini, ſuis in locis non ſeruat. Nam cum omnibus in locis trochæum deberet habere: loco eius nunc ſpõdeum, nunc iambum, nũc pyrrhichium promiſcue recipit. Quare in ſolo ſyllabarum numero cum trochaico carmine conuenit. quod unumquodꝙ eius carmen ſex ſyllabas (niſi fiat colliſio uocalium, ob quã ſeptima ſuperadditur ſyllaba) ſicut & trochaicum complectitur.

Laudatur in eo ſacroſancta uirgo Maria, quod ab angelo cœlitus miſſo ſalutata, Dei mater eſt effecta. Denique rogatur ut nobis materna oſtẽdens uiſcera, filium reddat placatum atque benignum.

1 *AVe maris ſtella*
Dei mater alma.
Atque ſemper uirgo,
Fœlix cœli porta.

2 *Sumens illud aue,*
Gabrielis ore.
Funda nos in pace,
Mutans nomen Euæ.

3 *Solue uincla reis,*
Profer lumen cæcis.
Mala noſtra pelle:
Bona cuncta poſce.

4 *Monſtra te eſſe matrem.*
Sumat per te preces,
Qui pro nobis natus
Tulit eſſe tuus.

5 *Virgo ſingularis*
Inter omnes mitis,
Nos culpis ſolutos
Mites fac & caſtos.

6 *Vitam præſta puram*
Iter para tutum
Vt uidentes Ieſum
Semper collætemur.

7 *Sit laus Deo patri,*
Summo Chriſto decus:
Spiritui ſancto,
Trinus honor unus. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Aue maris ſtella. Hæc nuncupatio, qua ſemper ſancta uirgo. ſtella maris appellatur, alludit interpretationi nominis eius. Maria etenim, ſtella maris interpretatur, ut teſtis eſt beatus Bernardus in ſecunda homelia euangelij. Miſſus eſt angelus Gabriel a Deo. Loquamur (inquit) pauca & ſuper hoc nomine Maria, quod interpretatum maris ſtella dicitur, & matri uirgini ualde conuenienter aptatur. Ipſa nanque aptiſſime ſideri comparatur, quia ſicut ſine ſui corruptione ſidus ſuum emittit radium, ſic

abſque ſui læſione uirgo parturit filiũ: Nec ſideri radius ſuam minuit claritatem:nec uirgini filius ſuam integritatem. Ipſa eſt igitur nobilis illa ſtella ex Iacob orta, cuius radius uniuerſum orbem illuminat,cuius ſplendor & prę fulget in ſupernis & inferos penetrat. terras etiam perluſtrans,& calefaciens magis mentes quàm corpora, fonet uirtutes,excoquit uitia. Ipſa inquam eſt pręclara & eximia ſtella, ſuper hoc mare magnum & ſpacioſum neceſſario ſubleuata,micans meritis,illuſtrans exemplis.Hęc Bern. Num.24

2 In ſecundo uerſu. Mutans nomen Euæ. Putant nonnulli mutationem illam nominis Euæ in nomen aue eſſe factam,quia iiſdem literis ſed ediuerſo ſumptis,illæ duæ dictiones Eua & aue ſcribantur. Si enim id nomen eua præpoſtero legas ordine literarum a calce incipiendo: conficitur nomen Aue. quod tantundem ſignificare tradunt,ac que ſine ue. quod a,negatiua ſit particula. ue autem, interiectio maledictionem exprimens. Verum huiuſmodi interpretatio,arbitraria uidetur atque commentitia, neque a probato aſsignata authore neque ſatis cum ratione conſtans. Nempe a,particula eſt negatiua in cõpoſitione, non quidem apud Latinos aut in dictionibus Latinis,ſed ſolũ apud Græcos & in uocabulis Græcis. Atqui manifeſtum eſt,dictionem aue,Latinam eſſe non Græcam. Rurſum ue particula,ut interiectio eſt maledictionem & miſeriam inſinuans:omnem refugit compoſitionem, neque alteri dictioni ad tertiæ conſtitutionem cohæret. Itaque ſecundũ rei ueritatem, huius dictionis aue, neque prior particula negatiua eſt, neque poſterior maledictionis comminatiua aut miſeriæ interminatiua. ſed ipſa tota eſt dictio ſimplex, incompoſita & primogenia: idem ſignificãs apud Latinos (nam Latina omnino eſt & non commixta ex Græco & Latino) quod ſalue,& ad ſalutationem apte accommodatur. Itaque accidentarium eſt illud, & nihil ad rem conferens: quòd duæ illę dictiones Eua & aue iiſdem literis & contrario ſcribantur ordine. neque id quicquam facit ad rem propoſitam, nominiſue mutationem unius in alterum Sed mutatio illa nominis Euæ a beata uirgine,potius meo iudicio accipienda eſt ſecundum cõditionem & ſortem ipſius Eue: omnino mutatam in oppoſitas

proprietates per ſacram uirginem. Quippe maledictio illa ta Euæ: mutatur in benedictionem per Mariam. Eua dolorem & mortem nobis intulit. Maria uero, gaudium & uitam ſempiternam attulit Eua, exilij & expulſionis a regno cœleſti, cauſa fuit. Maria uero. reuocationis in antiquam patriam & introitus in paradiſum præbet beneficium. Et ita cæteræ conditiones imperfectionem arguentes in Eua: commutatæ ſunt in oppoſitas & perfectionis indices in ſacroſancta uirgine. quæ eam ob cauſam conueniēter & rationabiliter poteſt dici mutaſſe nomē Euæ.

4 In quarto uerſu. Natus tulit eſſe tuus. Tulit, uoluit, cupiuit, dignatus eſt. Ferre enim iunctum uerbo infinitiuo, uelle, & expetere ſignificat: Ouidius. In noua fert animus mutatas dicere formas Corpora.

7 In ſeptimo uerſu. Trinus honor unus. Sicut laus patri tribuitur in primo huius uerſus carmine, & decus Chriſto in ſecundo: ita honor ſpiritui ſancto aſcribi debet in tertio & quarto. ut honor poſtremo collocatus loco, ad ſpiritum ſanctum referatur. & ita cuique diuinarum perſonarum ſuus reſpondeat nominatiuus. Quare in poſtremi uerſus ultimo carmine, potius legendum cenſeo. trinus honor unus: quam, tribus honor unus. Nam ſi hoc ſecundo loco fiat lectio, tunc ſpiritui ſancto nihil particulatim attribueretur, ſicut patri & filio, neque certus adderetur nominatiuus cum honor poſtremo loco poſita dictio, ad tres ſimul perſonas referretur, datiuo tribus intellectas. Quod inconcinnam redderet lectionem, & ineptam ſtructuram. Eſt autem honor ille qui ſpiritui ſancto exhibendus dicitur trinus & unus. quia idem exhibetur & patri & filio. Qua igitur parte uni intelligitur. impēdi perſonæ, ut ſpiritui ſancto: unus eſt. qua uero tribus diuinis perſonis exhibetur: idem trinus denominatur ut Deus ipſe trinus & unus: honore etiam trino & uno colendus ac honorandus inſinuetur.

De beata uirgine Maria, alius hymnus.

Pæſens hymnus carmini iambico in numero ſyllabarū aſsimilatur, non autem omnimode in pedū ratione ac men-

1 *F it porta Chriſti peruia.*
Referta plena gratia.
Tranſitq; rex, & permanet
Clauſa (ut fuit) per ſecula.

2 *Genus ſuperni luminis*
Proceſſit aula uirginis,
Sponſus redemptor, cōditor,
Suæ gigas eccleſiæ.

3 *Honor matris, & gaudiū,*
Immenſa ſpes credentium.
Per atra mortis pocula
Reſoluit noſtra crimina.

ſura. Nam interdum trochęum recipit loco iambi: & ſpondeū itidem ſecundo loco pro iābo.

Laudatur in eo ſacroſancta uirgo Maria, quod cœleſtis gratiæ plena: filium Dei concepit & peperit ſine ſuæ puritatis detrimento Commendatur & benedictus eius filius celebri laude, ꝙ eccleſiā ſponſam ſuā morte ſua abluerit a peccatis.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Fit porta Chriſti peruia. Locus iſte, ex Ezechiele ſumptus eſſe uidetur, quin myſtica uiſione conſpexit portam ſanctuarij exterioris uergentem ad orientem, & clauſam De qua dixit ad eū dominus. Porta hæc clauſa erit & non aperietur. & uir nō tranſiet per eam. quoniam dominus Deus iſrael ingreſſus per eam: eritque clauſa principi. Princeps ipſe ſedebit in ea, ut comedat panem coram domino Per uiam portæ ueſtibuli ingredietur, & per uiam eius egredietur. Enimuero hæc porta prophetæ oſtenſa, omnium confeſſione ſacram inſinuat uirginem Mariam, quam Chriſtus rex Iſrael & principes regum terræ ingreſſus eſt, cum in ea cōciperetur requieuit in ea nouem menſium ſpacio & demum ea eſt egreſſus in partu, ſine læſione uirginalis eius integritatis. Et ergo conuenienter fuiſſe perhibetur ſemper clauſa. Inſuper in eiuſdem uerſus ſecūdo carmine, participium referta: nominatiuns eſt ſingularis, ut oſtendit ratio & compoſitio metri, ordinatus cum ablatiuo, plena gratia, ſiue plenitudine gratię. Deſcendit autem a uerbo refarcio, quod replere ſignificat. & nunc ablatiuum, nūc genitiuum poſtulat, ſicut plenus. Ezech. 44.

2 In ſecundo uerſu Genus ſuperni luminis. Filius Dei dicitur hic genus ſuperni luminis, uel ut alii legunt, numinis. quia ex Deo patre ab æterno genitus eſt, qui lumen eſt ſupercœleſte & nomen ſupernum. Dicitur & ſponſus eccleſiæ, quia illam ſibi ſecundum prophetæ oraculum deſpōſauit in fide. Et hoc quidem nomine etiam celebratur a ſacris literis, ut in pſalmo. Ipſe tanquam ſponſus procedēs de thalamo ſuo. Et in euangelio. Qui habet ſpōſam, Oſee.2. Pſal. 18. Ioan.3.

Matth.9. ſponſus eſt. Et rurſum. Nunquid poſſunt amici ſponſi lugere, quandiu cum ipſis eſt ſponſus? Venient autem dies in quibus auferetur ab eis ſponſus:& tunc ieiunabunt. Denique Chriſtus hic appellatur ſuæ gigas eccleſiæ, quia illius propugnator eſt & fortis athleta, ualidaque uirtute defenſor, contra inſidias dæmonum & malignorum hominum. Vnde pſalmus de illo inquit. Exultauit ut gygas ad currendam uiam. Pſal.18.

3 In tertio uerſu. Honor matris & gaudium. Tres iſti nominatiui ſubinde poſiti, etiam ad Chriſtum per attributionem ſunt referendi. Ipſe enim eſt honor matris ſuæ glorioſæ nam inſigni illo priuilegio eam honorauit, quòd filium Dei de ſpiritu ſancto conceperit. & permanente uirginitatis honore, huic mũdo ſalutarem partum ediderit. Eſt & gaudium ſuæ matris, quia præcipuam gaudii materiam & cauſam habet ſacrata mater de ſuperbenedicto filio ſuo. quod eius ſcilicet qui omnium conditor eſt & author, genitrix ſit effecta. Vnde & idipſum in ſuo teſtatur Luce. 2. cantico dicens. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo: Denique ipſe Chriſtus eſt immenſa ſpes credentiũ, quia fideles omnes ſuam in eo ſpem firmiter debent conſtituere qui omnium eſt redemptor, propitiatio pro peccatis noſtris, & aduocatus pro nobis apud patrem. Demum per atra mortis pocula intelligitur hic calix amaræ paſſionis, quem bibit Chriſtus, & illius uirtute, peccata noſtra deleuit & abſterſit.

De beata uirgine, alius hymnus.

1 *Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis.*
In tua ſe clauſit uiſcera, factus homo.
2 *Vera fides geniti purgauit crimina mundi,*
Et tibi uirginitas inuiolata manet.
Te matrem, pietatis optem te flagitat orbis.
3 *Subuenias famulis o benedicta tuis.*
Gloria magna patri, compar tibi gloria nate,
4 *Cum ſancto ſpiritu. gloria magna patri. Amen.*

Carmen hexametrum dactylicum & pentametrum: alternis hunc hymnum recte conſtituunt. Hoc uno excepto, quòd in ſecundo loco poſtremi carminis, loco dactyli ponitur antipæſtus, conſtans ex duabus primis ſyllabis longis

longis & tertia breui. quoniam nomen ſpiritus primam ſyllabam habet longam.

Præſens autem hymnus eximiam ſacroſanctæ uirginis excellentiam depromit: ꝙ cœlo terraq́ capacior intra utèri ſui uirginalis anguſtias eum continuerit, quē totus orbis non poteſt comprehendere. & mundi ſaluatorem, uir perpetua permanens fœliciter partuq́ beato profuderit. Deinde ad eam ſupplicatio dirigitur: ut nobis ad ſe confugientibus famulis ferat auxilium.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Vera fides geniti dicitur hic fides quæ habetur de Chriſto domino, beatæ uirginis filio: ꝙ Deus ſit & homo, & uere ſaluator mundi. Per hanc enim fidem & ea fidei myſteria quæ de Chriſto credimus: peccata mundi purgata ſunt, ab eo ſcilicet in quem credimus tanquam præcipuo purgationis authore. quemadmodum de ipſo ait beatus Paulus: ꝙ eſt purgationem peccatorum faciens. Ab ipſa autem fide fit etiam peccatorum expiatio: ut diſponente & præparante animum ad hanc purgationem. quemadmodum in actis apoſtolorum dicitur de Deo. fide purificans corda eorū. Porro eo loquēdi genere & in eodem ſenſu utitur beatus Paulus: ſcribens ad Galatas. Quòd autem nūc uiuo in carne: in fide uiuo filij Dei. Et paulo poſt in eadem epiſtola. Vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. At uero in ſecundo eiuſdem uerſus carmine expreſſa ſententia, ſcilicet. & tibi uirginitas inuiolata manet a Pio ſecūdo, ſummo pontifice eleganter etiā hoc diſticho explicatur.

Hebræ. 1. *Actu. 15.* *Galat. 2.* *Galat. 3.*

Partus & integritas diſcordes tempore longo:
Virginis in gremio fœdera pacis habent.

3 In tertio uerſu. Te flagitat orbis. Aliqui hic legūt, te clamitat orbis, ſed perperam. Nam clamito uerbum neutrū, refugit accuſatiuum. Et eſto ꝙ intelligatur in actiui uerbi tranſire ſignificationem & uim, deſignetq́ cum clamore inuocare, tūc quidem recte unum habebit accuſatiuum. ſed duos qui in hoc carmine ponuntur, ad diuerſa pertinentes, nunquam poterit obtinere. Flagito autem cū uerbum ſit (ut uocant) uehemētis tranſitionis, eorū utrumq́ recte depoſcit.

4 In quarto uerſu. Cum ſancto ſpiritu. Aptius eſſet hoc

carmen & integrius, ſi ita legeretur. pteumatę cum ſancto.ꝙ dictio ſpiritus primam ſyllabam producat: ut iam dictum eſt. id autem carminis uitium tolleretur, eademq; ſeruaretur ſententia: ſi ita uerſus ipſe commutaretur & ad ſuam reduceretur rectitudinem. pneumate cum ſancto. Eſt autem pneuma, atis, ſpiritus ſiue flatus. unde formatur adiectiuum pneumaticus, a, um, ſpiritualis. ut organa pneumatica, quæ ſpiritu inflantur. Quare recte id nomen in hymnis eccleſiaſticis ſpiritui ſancto accommodatur. Porro hic non eſt prætereundũ ꝙ aliqui poſtremum huius hymni carmen ita claudunt gloria magna Deo ut tres diuinas particulatim explicatas, Dei nomine demũ ſimul cõplectantur, ſignificentq; unum eſſe Deum. Nomẽ enim Dei ibidem non diſcrete ſumunt pro una uel altera diuina perſona, ſed cõmuniter & coniuncte pro unaquaq; ipſarum. Et id in ſacris literis frequẽs eſt: ꝙ poſt inſinuatas aut nominatas tres diuinæ maieſtatis perſonas ſubiungatur quippiam unitatem deitatis ſignificans. ut in eo loco

Pſal.66. pſalmi. benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terrę. Et in illo ſancto-

Eſaia.6. rum Seraphim cantico apud Eſaiam. Sanctus, ſanctus, ſanctus: dominus Deus ſabaoth. Rurſum apud Paulũ ad Ro-

Roma.11 manos. Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi glo-

1.Ioan.5. ria in ſecula. Demum Ioannes in prima ſua epiſtola Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, pater & uerbũ & ſpiritus ſanctus. & hi tres unum ſunt. Quare & idem hic obſeruari non eſſet penitus improbandum, immo id ſatius foret, quàm eandem ſententiam repetere in fine ſequentis carminis, quæ fuerat poſita in principio præcedentis.

De ſancto Ioanne baptiſta.

Paulus Diaconus [illegible]

Carmine ſapphico & adonico præſens hymnus componitur, habens in unoquoq; uerſu tria prima carmina ſapphica & quartum adonicũ. ſeruatq; adamuſſim illius leges, præterquã in ſexti uerſus primo carmine, ubi in ſecũdo loco iambus pro ſpondeo collocatur. Fuiſſet au-

1 *VT queant laxis reſonare fibris*
Mira geſtorũ famuli tuorũ:
Solue polluti labij reatum
Sancte Ioannes
2 *Nuncius celſo ueniens Olympo,*
Te patri magnum fore naſciturum,

Nomen, et uitæ ſeriē gerēdæ
Ordine promit.
3 *Ille promiſsi dubius ſupni,*
Perdidit prompta modulos loquelæ.
Sed reformaſti genitus per- *(empta*
Organa uocis.
4 *Ventris obſtruſo poſitus cu-bili.*
Senſeras regem thalamo manentem.
Hinc parens nati meritis u- *(terque*
Abdita pādit.
5 *Antra deſerti teneris ſub annis.*
Ciuiū turmas fugiēs petiſti.
Ne leui ſaltē maculare uitā
Famine poſſes.
6 *Præbuit hirtum tegimen camelus·*
Artubus ſacris, ſtrophium bidentes.
Cui latex hauſtū, ſociata pa *(Stum*
Mella locuſtis
7 *Cæteri tātū cecinere uatū,*
Corde pſago iubar affuturū.
Tu quidem mūdi ſcelus aufe *(rentem*
Indice prodis.
8 *Nō fuit uaſte ſpaciū p orbis*
Sāctior qſquā genit⁹ ioāne.
Qui nefas ſecli meruit lauans
Tingere lymphis. *(tem*
9 *O nimis fœlix, meritiq; celſi.*
Neſciens labē niuei pudoris.
Prepotens martyr, eremiq; *(cultor,*
Maxime uatum.
10 *Serta ter denis alios coronat,*

tē ſeruata carminis integritas, ſi ita dixiſſet author. Præbuit durum tegimē camelus. Et in noni uerſus tertio carmine, tribrachus tertio loco conſtituitur pro dactylo, qđ in carmine ſapphico raro uſu uenit.

Prædicantur in eo inſignia beati Ioannis baptiſtæ præconia, conceptus è cœlo denunciatus, exultatio in utero matris, linguæ paternæ reſeratio, habitatio in deſerto, auſteritas in uictu & amictu, prophetica excellentia, Chriſti baptizatio, uirgineus candor, martyrij tolerantia, & cēteſimi fructus cumulatiſsimū præmiū. Demum deuota ad ipſum fit ſupplicatio, ut a Deo impetret nobis gratiam in pręſenti uita, & gloriam in futura.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Laxis reſonare fibris Extremitas linguæ, & uincula eius quibus alligatur gutturi. fibrarum nomine hic ſignificata, ſi conſtricta fuerint & contracta, impediunt uocē libere formari. Soluta uero & laxata, præſtant facultatem liberius edendi uocem. Ita in anima noſtra ſi uires eius mēs & uoluntas peccatis quaſi retinaculis quibuſdam fuerint implicatæ, indiſpoſitæ ſunt ad recte depromendam laudem Dei & ſanctorum, quoniam non eſt ſpecioſa in ore

Aucta crementis duplicata quoſdam.
Trina ceteno cumulata fru-
Te ſacer ornant. (*ctu,*
11 *Nunc potens, noſtri meritis opimis.*
Pectoris duros lapides repelle.
Aſperum planans iter, & reflexos
Dirige calles.
12 *Vt pius mundi ſator & redemptor,*
Mentibus pulſa luuione pu-
ris,
Rite dignetur ueniens ſa-
Ponere greſſus. (*cratos*
13 *Laudibus ciues celebrant ſuperni*
Te Deus ſimplex, paritérq; trine.
Supplices & nos ueniam precamur,
Parce redemptis. Amen.

Eccle.15. peccatoris laudatio Si uero liberæ fuerint & expeditæ a laqueis peccatorum, promptius erumpent in diuina cantica. Petit igitur hic uerſus, peccata noſtra, potiſsimum ea quę loquendo contraximus, diſſolui. ut liberioribus animi uiribus & organis, ſancti Ioannis laudes a nobis concinantur. Et alludere uidetur hic locus ad id quod

Eſa. 6. Eſaiæ ſexto capite legimus de ipſo ꝓpheta, conquerente apud ſe ꝙ pollutus labijs eſſet, & in medio populi polluta labia habentis habitaret. Ad quem purgandum miſſus angelus. calculo de altari ſublato tetigit os eius, dicens. Ecce tetigi hæc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

2 In ſecundo uerſu. Te patri magnum fore naſciturū. Cum ſcilicet ait angelus Gabriel ad Zachariam. Vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & uocabis

Luca. 1. nomen eius Ioannem Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram domino, & uinum & ſiceram nō bibet, & ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ. & reliqua deinceps ſequentia, quæ ſanctus Lucas in exordio ſui euangelij late proſequitur.

3 In tertio uerſu Perdidit promptæ modulos loquelæ. Modulos, modulationem, articulatam prolationem atq;

Luca. 1. efformationem, ſicut dixit ei angelus. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui uſq; in diem quo hæc fiant, pro eo ꝙ non credidiſti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Verum cum octauo die circuncideretur puer, & Zacharias eius nomen indicaturus ſcriberet, Ioannes eſt no

men eius,apertũ eſt illico os eius & lingua eius,& loquebatur benedicens Deum. Peremptam autem uocẽ hic uocat,uocem ablatam,ademptam & negatam.Quę enim,ut prius non ſubſiſtunt,perempta dicuntur.

4 In quarto uerſu. Senſeras regem thalamo manentem. Quãdo uidelicet ſacroſancta uirgine Maria iam filio Dei grauida, ingreſſa domum Zachariæ & ſalutãte Eliſabeth, ut audiuit ſalutationem Mariæ Eliſabeth, exultauit infans in utero eius, ſenſitq́ regem Chriſtum thalamo uirgineo reconditum ac præſentem. Hinc etiam uterque parens infantis, arcana Dei prophetico ſpiritu reſerauit, per ipſius pueri ac filij eorum merita. Zacharias quidem, cũ in circunciſione filij repletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetauit dicens. Benedictus dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.Eliſabeth uero,cum a ſacratiſsima Dei matre uiſitata & ſalutata, repleta eſt ſpiritu ſancto,& clamauit uoce magna dicens. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui. Et unde mihi hoc: ut ueniat mater domini ad me? Et beata quæ credidiſti. quoniam perficientur in te ea quæ dicta ſunt tibi a domino.Porro obſtruſum,ex ob præpoſitione & trudo, interiecta ſ, ſignificat occultatum ſiue occluſum. Idẽ quoq; deſignat & abſtruſum, ex præpoſitione abs & trudo compoſitum. Virgilius. Vt ſilicis uenis abſtruſum excuderet ignem,id eſt abſconditum & abditum, Obtrudere uero abiecta s, aliud ſignat, ſcilicet per uim aliqd cuiquam ingerere,& quaſi contra trudere. Lucæ.1.

5 In quinto uerſu. Antra deſerti teneris ſub annis. Id beatus Lucas etiam atteſtatur in euãgelio:dicens Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu: & erat in deſertis uſq; in diem oſtẽſionis ſuæ ad Iſrael. Id autem faciebat(ut hic ait uerſus)ne etiam leui famine, id eſt uerbo atque ſermone(nam a for,aris,id nomen formatur) uitam ſuam macularet,ex conuictu & quotidiana conſuetudine inter populum. Nam qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. & qui communicauerit ſuperbo,induet ſuperbiam. Lucæ 1. Eccle.13

6 In ſexto uerſu Præbuit hirtum tegimen camelus. Matthæus capite tertio.Ipſe autem Ioannes habebat ueſtimentum de pilis camelorum: & zonam pelliceam circa lum- Matth.3.

bos eius eſca autem eius erant locuſtæ, & mel ſylueſtre. Idem perhibet & Marcus capite primo. Cæterum tegimen a tego formatur, ſicut regimen a rego. & id omne ſignificat, quo aliqd tegitur. ſed abiecta i per ſyncopam, frequētius tegmen dicimus. Hirtum autem eſt hirſutū ſiue hiſpidum, quod ſcilicet piloſum eſt aut uilloſum. ut Virgilius hirtas uocat capellas. At uero ſtrophium propria faſcia eſt pectoralis, quę uirginalem tumorem cohibet papillarum. Catullus. Non tereti ſtrophio lactantes ſtringe papillas. Hic autē pro cingulo & zona ſumitur, ꝙ corpus ſtringat & coerceat. Et qm̄ zona pellicea fuiſſe Ioanni ab euangeliſtis ſcribitur, hic oues illi præbuiſſe zonam dicuntur. Demum locuſtæ hoc loco non ſummitates aut extremitates arborum teniores ſignificant, quæ ideo fortaſſe in cibum accommodari poſſent, ſicut calieuli, quod tamen nōnulli, etiam graues & eruditi uiri autumant. Sed animalia in ſcripturis ſæpius nominata, ſecundum uſitatam & notam acceptionem hic ſignificant. ut atteſtatur Hieronymus ſuper Ionam prophetam dicēs. Quod mihi (inquit) uidentur & locuſtæ ſignificare, quibus ueſcebatur Ioannes. infirmas habent alas, de terra quidem conſurgentes ſed altius non ualentes euolare. Idem libro primo contra Iouinianum. Rurſum orientales & Libyæ populos, quia per deſertum & calidam eremi uaſtitatem locuſtarum nubes reperiuntur, locuſtis ueſci moris eſt. hoc uerum eſſe: Ioannes quoque Baptiſta probat. Neque aliorum efficax eſt ratio, contendentium non eſſe uero ſimile, quòd Ioannes uir ſanctus cibo tam impuro (ut ſunt locuſtæ) uſus

Leuit.11. fuerit. Nam apud Leuiticum, locuſta inter animalia munda & quibus ueſci licitum fuit, expreſſe numeratur.

7 In ſeptimo uerſu. Cæteri tantum cecinere uatum. Te-

Ioan.1. ſtimonio Chriſti Ioannes nō ſolum propheta ſed & pluſquam propheta fuit. Nam alij uenturum Chriſtum prænunciauerunt. Ioannes autem præſentem digito oſtendit, dicens. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Prǽſagum autem adiectiuum nomen, quod futurorum ſignificatiuum eſt, præſcium atque prænuncium, a præſagire uerbo proficiſcitur. ſicut & præſagium, rei uenturæ

Ioan.1. indicium ſignificatio atque nunciatio. Iubar uero hic

Chriſtus dicitur,quoniam eſt lux uera,quę illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. de qua pſalmus Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde, miſericors & miſerator & iuſtus dominus. *Pſal.111.*

8 In octauo uerſu. Non fuit uaſti ſpacium per orbis. Id ſummæ ueritatis teſtimonio comprobatum habetur, dicentis apud Matthæum. inter natos mulierum,non ſurrexit maior Ioanne baptiſta. Quòd autem Chriſtum in iordane baptizauerit Ioannes, ex quatuor euangeliſtis perſpicuum eſt & clarum. *Matth.11*

9 In nono uerſu. O nimis fœlix, meritiq́ celſi. Nimis aduerbium (quod proprie ſumptum, comparatiui uim habet & notionem)hic propoſitiuo ualde ſumitur,quomodo & in ſcriptura frequenter ponitur. ut in pſalmo. Magnus dominus & laudabilis nimis. Et rurſum. Mihi autē nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. Sed pene ſuperuacuum eſt tantillæ rei admonere,lectores,quæ nulli fere eſt incognita. *Pſal.47.* *Pſal.38.*

10 In decimo uerſu. Serta ter denis alios coronant. Serta ter denis aucta crementis, ſunt præmia iis præparata, qui fructum triceſimum bonorum operum hoc in mundo uiuentes ſunt aſſecuti. Et illa eos coronant,qui uitam coniugalem legitime & caſte egerunt. Duplicata uero ſerta, ſunt cœleſtis præmij munera iis indulta, qui ſexageſimum cum hanc ducerent uitam, fructum ſunt adepti. Et illa plane eos coronant, qui uidualem continentiam hic integre,illabefacteq́ cuſtodierunt. Trina uero ſerta & centeno cumulata fructu, ea ſunt cœli præmia quæ centeſimum bonorum operum fructum adeptis ſunt aſsignata. Illa autem eos ornant, qui cum uitam hanc tranſigerent, uirginalem ſeruare pudorem ſtuduerunt. Inter quos beatus Ioannes Baptiſta, miro ſplendore coruſcat. Eſt enim triceſimus fructus,coniugatis.ſexageſimus,uiduis. & centeſimus,uirginibus, a ſacris authoribus accommodatus. Eſt autem triplex iſte fructus, ſignificatus per triplicem ſeminis in terram bonam iacti ꝓuentum. Illius enim,aliud fructum triceſimum, aliud ſexageſimum, aliud uero centeſimum protuliſſe fructum in euangelio perhibetur. *Marc.4.*

11 In undecimo uerſu. Hinc potens noſtri meritis opimis.

Opimus idem eſt quod diues,pinguis,abundans,magnificus. Virgilius. Aut ſpolijs ego iam raptis laudabor opimis. Et quoniam magna ſunt apud Deum beati Ioannis merita, copioſaq́ & eximia, hic opima dicuntur. Porro noſtri pectoris duros lapides repelli petit hic uerſus: hoc eſt auferri a nobis cor lapideū & durum, darique cor carneum & molle. ut ſe facturum promiſit Deus populus

Ezech.11 Iſrael: per Ezechielem prophetam. Cum uero ſubiungit,aſperum planans iter,alludit plane ad oraculum Eſaię

Eſa. 40. de ſancto Ioanne dictum, & teſte Luca in eo completum. Et erūt praua in directa,& aſpera in uias planas. Vnde praua, directa fiunt (ut exponit Gregorius) cum malorum corda per iniuſtitiam detorta, ad iuſtitiæ regulam diriguntur. Et aſpera in uias planas immutantur, cum immites atque iracundæ mentes, per infuſionem ſupernæ gratiæ ad lenitudinem manſuetudinis redeunt.

12 In duodecimo uerſu. Mentibus pulſa luuione puris. Non hic liuione legendum eſt, per i in prima ſyllaba. ſed Luuione per u:a nominatiuo Luuio, onis. Quod quidem nomen: luem, ſordemque & uitiorum labem hic ſignat, ſiue illuuiem.& a luo,is,ere, ꝓficiſcitur. Liuio uero, onis: ne latinum quidem eſt,quātum norim neque a liuor aut liueo formatur: ut confingunt aliqui. Quod denique in eodem uerſu dicitur.rite dignetur ueniens ſacratos pone re greſſus,oratio eſt deprecatoria:ut Deus ipſe mundi cōditor & ſaluator dignetur ad mentes noſtras puras & peccatis expurgatas uenire, & in illis ſuæ maieſtatis ueſtigia

Ioan. 4. pedeſq́ figere. ſicut diligentibus ſe promiſit quòd ad eos ueniet,& manſionem apud eos faciet. Quòd pro ſua bonitate præſtet nobis amator hominum, Deus benedictus in ſecula. Amen.

De ſanctis apoſtolis Petro & Paulo.

Præſens hymnus metri iam bici ſenarij formam gerit, & imaginem: in unoquoque uerſu quatuor huiuſcemodi carmina complectens. uerum a legitima pedum huiuſce metri collocatione & ſitu: longe ab

1 *Avrea luce & decore roſeo.*
Lux lucis oē pfudiſti ſeculū,
Decorans cœlos inclyt. martyrio.
Hac ſacra Dei, quæ dat reis ueniam.

E. lpis uxor Boetij

2 *Ianitor cœli, doctor orbis pariter.*
Iudices ſecli, uera mundi lumina.
Per crucem alter, alter enſe triumphans.
Vitæ ſenatum laureati poſſident.
3 *Iam bone paſtor Petre, clemens accipe*
Vota precantum. & peccati uincula
Reſolue tibi poteſtate tradita.
Qua cũctis cœlũ uerbo claudis, aperis.
4 *Doctor egregie Paule, mores inſtrue.*
Et mẽte polum nos transferre ſatage.
Donec perfectum, largiatur plenius
Euacuato, quod ex parte gerimus
5 *Oliuæ binæ, pietatis unicæ.*
Fide deuotos, ſpe robuſtos maxime,
Fonte repletos charitatis geminæ,
Poſt mortem carnis impetrate uiuere.
6 *Sit trinitati ſempiterna gloria.*
Honor, poteſtas atque iubilatio.
In unitate, cui manet imperium
Ex tunc & modo, per æterna ſecula.

eſt: Nam nunc trochæum, nũc pyrrhichium promiſcue pro ſpondeo & iambo continet, uocalem etiam uocali aut literæ m terminali ſine colliſione ſubiunctam interdum habet.

Author eius fuiſſe dicitur Elpis, uxor Seuerini Boetij, uiri inter Latinos facile doctiſsimi. Cuius & thori ſocia, in modulatione carminum, Latino ſermone & ſacris literis, hoc quaſi argumẽto atq; indicio dinoſcitur fuiſſe admodũ erudita.

Laudatur in eo primum diuina bonitas, quod totum mũdum beatorum apoſtolorum Petri & Pauli gloria ac ſplẽdore illuſtrarit. Deinde celebrantur ipſorum præconia, nunc ſimul & iunctim, ut in ſecundo & quinto uerſu. Nũc uero ſingulatim & ſeparatim: ut in tertio & quarto, Nam tertius ad ſolum beatum Petrum dirigitur, quartus uero ad ſolum Paulum.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Lux lucis omne perfudiſti. Geminatur hæc dictio lux in numero ſingulari, ad ſignificandam excellentiã atque eminentiam, quoniam uſus Latinorum pluralem numerum huius nominis lux potiſſimũ in genitiuo nequaquã recipit Chriſtus autem hic lux lucis (ut & alias ſæpe in hymnis) dicitur: quoniam lux eſt

lutionis: cœlum cunctis aut claudere aut aperire. Quæ omnia, ſpiritualem, & diuina dicentem myſteria, acquirūt intelligentiam.

4 In quarto uerſu. Et mente polum nos transferre ſatage. Sicut (inquit) tu ipſe O Paule raptus fuiſti ſpiritu in tertiū cœlum atque in paradiſum, & audiſti ibi arcana uerba quæ non licet homini loqui. ita ſatage, enitere, ac elabora & nos famulos tuos animo in cęlum ſubuehe, ut terrenis curis abiectis, cœleſtia tantum curemus & meditemur. Quod autem ſubiungitur in eodem uerſu donec perfectū largiatur plenius: reſpondet illi ſententiæ beati Pauli in prima ad Corinthios epiſtola. Ex parte cognoſcimus: & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit quod perfectum eſt, euacuabitur qđ ex parte eſt. Nunc cognoſcimus ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. 2. Cor. 12 1. Cor. 13.

5 In quinto uerſu. Oliuæ binæ pietatis unicæ. Duo prædicti ſacratiſſimi apoſtoli dicuntur duę oliuę, quia uiri ſunt miſericordię, a quibus ꝓfluxit oleum benignitatis & lenitatis per ſalutarem doctrinam, peccatorum ulceribus ſalubriter medentem. Vir enim iuſtus, oliuæ comparatur in pſalmo, cū ait. Ego autem ſicut oliua fructifera in domo domini. Vnicæ tamen ſunt pietatis: quia eadem conſimiliſq; in utroque benignitas eſt, & facilis ad peccatores conuertendos in rectam uiam condeſcenſio. Cum uero ſubiūgit, fide deuotos, ſpe robuſtos, fonte repletos charitatis geminæ, tria innuit uirtutum præcipuarum (quibus mens in deum nititur: & quas theologicas uulgo appellant) chariſmata. de quibus Paulus ad Corinthios ait. Nunc autē manent fides, ſpes, charitas, tria hæc maior autem horum charitas. Geminam uero charitatem appellat, ꝓpter duo præcepta habendæ charitatis, in Deum ſcilicet & proximum. De quibus dominus apud Matthæum, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & proximum tuum ſicut teipſum. In his enim duobus mandatis: tota lex pendet, & prophetæ. Pſal. 51. Matt. 22.

De ſancta Maria Magdalena. Odo Abbas cluniacen.

1 *Lauda mater eccleſia, Lauda xp̄i clementiam.* Carmen iambicum dimetrum in hoc hymno uidetur

obſeruatum, non tamen ſuos habet pedes legitime diſpoſitos, neque ea quam requirit menſura concinnatos. Nempe ſpondeus in ſecundo loco ſæpe reponitur, trochæus itidem & pyrrhichius in locis anterioribus promiſcue ſedem habere conſpiciuntur. Studuit autem potius author in eo rythmicam quandam uocalitatē quam carmē exprimere, quòd cuiuſque uerſus duo carmina adinuicem reſpondent in ſimili ſyllabarum exitu. nunc quidem primum cum tertio & ſecundum cum quarto, nunc uero primum carmen cum ſecundo eiuſdem uerſus, & tertium cum quarto.

Laudatur in eo ſacratiſſima Maria Magdalena ob ſalutarē pœnitentiam quam poſt mundi illecebras ad Chriſti egit ue-

Lucæ.7. ſtigia, ut Lucas euangeliſta ſcribit. Deinde ad tantam euecta eſt dignitatem, ut dominicæ reſurrectionis nuncia ad apoſtolos miſſa fuerit. & prima omnium, quorum meminerunt euangeliſtæ. ipſum dominum rediuiuum uidere eſt promerita, & notas audire ac reddere uoces.

Qui ſeptem purgat uitia,
Per ſeptiformem gratiam.

2 *Maria ſoror Lazari*
Quæ tot commiſit crimina,
Ab ipſa fauce tartari
Redit ad uitæ præmia.

3 *Poſt fluxæ carnis ſcandala,*
Fit ex lebete phiala.
In uas translata gloriæ:
De uaſe contumeliæ.

4 *Aegra currit ad medicum,*
Vas ferens aromaticum.
Et a morbo multiplici.
Verbo curatur medici.

5 *Surgentem cum uictoria*
Ieſum uidit ab inferis.
Prima meretur gaudia:
Quæ plus ardebat cæteris.

6 *Contriti cordis punctio*
Cum lachrymarum fluuio,
Et pietatis actio
Ream ſoluit a uitio.

7 *Soli Deo ſit gloria,*
Pro multiplici gratia:
Qui culpas & ſupplicia
Remittit, & dat præmia.
Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Qui ſeptem purgat. Id ſecundum materiam ſubiectam intelligendum eſt, præſertim in beata Maria Magdalena, licet in reliquis omnibus ad ipſum confugientibus illud etiam ſit uerū.

Lucæ 8. Dicunt enim ſancti euangeliſtæ Lucas & Marcus: Ieſum

Marci.16 Chriſtum de Magdalena eieciſſe ſeptem dæmonia. quorū nomine ſecundum ſacros authores ſeptem peccata mortalia ſunt accipienda: quæ purgauit in ea dominus noſter

per ſeptem dona ſpiritus ſancti. Quippe ſeptē diuini ſpiritus chariſmata. ſeptem illis capitalibus uitijs a ſpiritu demonico profectis omnino ex oppoſito reſpondent.

3 In tertio uerſu. Fit ex lebete phiala. Lebes, etis, uas eſt æneum in quo carnes bulliunt, ferventeq; aqua decoquũtur. quod & olla, & cacabus, & caldaria interdum etiam nominatur. Phiala uero uaſculum eſt uini aut aquæ, ex auro, cryſtallo, aut uitro conflatum. & ergo longe precioſius eſt & terſius lebete: atque ad digniorem uſum applicatũ. Eſt igitur hic ſermo, apta uelatus metaphora, ſignificans quòd Maria Magdalena prius ſordida, ac atra uitijs, & feruens carnalibus concupiſcentiis: facta eſt deinde munda, diuinæq; gratiæ receptaculum, & uirtute adornata. Et id ipſum exponitur clarius per ſubiunctam continuo ſentẽtiam, in uas tranſlata gloriæ de uaſe contumeliæ, ſumptã ex Paulo ita ſcribente ad Timotheum. In magna autem domo, non ſolum ſunt uaſa aurea & argẽtea: ſed & lignea & fictilia. & quædam quidem in honorem, quædam uero in contumeliam. Si quis ergo emundauerit ſe ab iſtis: erit uas in honorem ſanctificatum, & utile domino, ad omne opus bonum paratum. 2. Timo. 2

6 In ſexto uerſu. Prima meretur gaudia. Illud conſonat uerbo euangelico Marci dicentis. Surgens autem Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ: de qua eiecerat ſeptem dæmonia. Quòd autem plus cæteris arderet: aperto oſtendit teſtimonio hæc ſancta amatrix. quoniam diſcipulis Ioanne & Petro a monumento diſcedentibus: illa non inde abſceſſit, ſed graui affecta dolore quod non inueniret eum quem diligebat anima ſua, ſtabat ad monumentum foris plorans. Vnde hunc euangelii locum exponens Gregorius ait. Qua in re penſandum, huius mulieris mentem quanta uis amoris accenderat, quæ a monumento domini etiam diſcipulis recedentibus nõ recedebat. Exquirebat quem non inuenerat, flebat inquirendo. & amoris ſui igne ſuccenſa, eius quem ſublatũ credidit, ardebat deſiderio. Marc. 16. Ioan. 20.

De ſancta Anna.

1 *LVcis huius feſta*
Colat plebs honeſta,

Præſens hymnus, carmini trochaico trimetro perſimilis

eſt in ſyllabarum numero, in unoquoque uerſu quatuor cõtinẽs carmina, quorum ſingulum tres cõplectitur pedes diſſyllabos. Verum cum hi frequentius trochæi eſſe deberẽt potiſſimum in duabus primis ſedibus, loco eorum nũc ſpondeus, nunc iambus, nunc pyrrhichius ſine delectu conſtituitur. Sicut & in eo hymno. Aue maris ſtella: Dei mater alma. cui iſte propemodum aſſimilatur. Verum id peculiare habet hic hymnus, quòd cuiuſq; uerſus eius prima duo carmina ſimilem habent ſyllabarũ exitum: & duo poſtrema etiã inter ſe hanc rythmicam ſeruant conſonantiã terminalẽ.

Celebrãtur in eo laudes glorioſæ matronæ & ſanctæ Annæ, cui id ſingulari priuilegio a Deo indultum eſt, quòd mater fuerit genitricis dei, Chriſtique parentis.

Deum cœli dignis
Confrequentans hymnis.

2 *Ex hac carnis planta:*
Surgit uirgo ſancta.
Ex hoc fluit fonte,
Lapis cæſus monte.

3 *Annam ſic expreſſe*
Fudit radix Ieſſe,
Vt ſit mater matris
Nati Dei patris.

4 *Mater matris Chriſti*
Ex hoc mundo triſti
Migrans fide bona,
Sumit uitæ dona.

5 *Cœlo iam ſublata*
Mulier beata:
Suo nos precatu
Purget a reatu.

6 *Trino laus & uni*
Deo ſit communi.
Cum quo uiuit Anna
Simul cum Maria. Amen.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Lapis cæſus
Dan.2. monte. Sumptus eſt hic locus ex Daniele propheta. qui in expoſitione ſomnii Nabuchodonoſor regis Babyloniç, inter cętera dixit. Videbas ita donec abſciſus eſt lapis de mõte ſine manibus, & percuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Et paulopoſt. Lapis autem qui percuſſerat ſtatuã: factus eſt mons magnus, & impleuit terram. Sane per lapidem abſciſum de monte ſine manibus, intelligitur etiam ad literam dominus, noſter Ieſus Chriſtus, qui lapis eſt angularis, miſſus a Deo in
Eſa.28. fundamentis Syon (ut ait Eſaias) eccleſiæq; catholicę. Per montem autem unde abſciſus eſt lapis ille, accipitur ſacroſancta uirgo Maria, dignitate ſingulari & præcellẽtia gratiarum ſublimis, & cæteris omnibus hominibus haud ſe-

cus ſupereminens,quam mons terræ planiciem altitudine longe tranſcendit. Cui merito id pſalmi poteſt adaptari. Mons Dei,mons pinguis, mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo. Et hic quidem lapis præciſus eſt de hoc monte myſtico ſine manibus, quia ſine humano adiutorio aut conſortio ſanctiſſima uirgo Chriſtum dominum,caſtis concepit uiſceribus. Quoniam igitur ex beata Anna nata eſt deipara uirgo Maria,& ex hac natus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus,conſequẽs eſt ipſum & ex ſancta Anna ſumpſiſſe originem ſecũdum carnem. quod hic etiam uerſus recte aſtruit. *Pſal.67.A*

3 In tertio uerſu. Fudit radix Ieſſe, Beata Dei mater & uirgo Maria,ex ſtirpe Dauid & radice Ieſſe progenita eſt,ſicut prædixerat Eſaias. Egredietur (inquit) uirga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini. Vbi per uirgam, intelligitur ad literã uirgo Maria.& per florem inde prodeuntem, dominus noſter,etiam ſine hæſitatione ex progenie Dauid natus. ut aperta ſcripturarum comprobant teſtimonia. Quare & ſancta Anna ex qua prodiit uirgo Maria,eius & filius Ieſus Chriſtus etiam ex ſtirpe Dauid emanauit. Non n. poſſunt ex diuerſa origine prodire parentes & liberi,cum filii,progenitorum ſequantur ſtemmata. *Eſa.11.*

In transfiguratione domini.

1 *Gaude mater pietatis*
In ualle gementium,
Pro ducato dignitatis.
Chriſti regis omnium.
Quo dilecta predotaris
In culmine montium.
2 *Vbi patres præcellentes*
In mortali corpore,
Admirantes,aſsiſtentes
De tam grandi munere,
Diuinum lumen cernentes
In creato lumine.
3 *Quod uertices prophetarũ*
Præcolunt deuotius.
Moyſes lumen præclarum

Hymnus iſte carmini trochaico,alcmanio & euripidio alternatim intextis eſt perſimilis:in unoquoque uerſu ſex habens carmina. quorum primum,tertiũ,& quintum quatuor habẽt pedes diſyllabos, penultimamq́ꝫ longam aut in tenore prolationis longæ perſimilem, & in exitu ſyllabarũ conſonantiam atque conformitatem. Secũdum uero,quartum,& ſextum, tres habent pedes itidem diſyllabos, & ſyllabam in calce ſuperabundan-

tem,inſuper penultimam ſyllabam ſeruant breuem, & mutuum in exitu ſyllabarum reſponſum eundemq; ſonum Verum loco trochæi, qui hoc in carmine deberet tenere dominatū & omnibus in locis præſertim paribus conſtitui: ponitur nunc ſpondeus,nunc iambus,nunc pyrrhichius, contra huiuſce carminis leges.

Inuitatur in eo eccleſiā fidelium adhuc in terris ſubſiſtēs, ad gaudium & exultationē in domini transfiguratione glorioſa demonſtrandam, ob ſacratiſſima myſteria & cœleſtis gloriæ & manifeſtationis ſanctæ trinitatis,inibi reſerata atque declarata coram teſtibus ueteris & nouæ legis.

Legis data cœlitus,
Et Helias iubar magnum
Zelo Dei feruidus.

4 *Præſentia deitatis*
Declaratur prouide,
In audita uoce patris
De ſupremo germine.
Et ſpiritu ueritatis
Forma nubis lucidæ.

5 *Genitori genitoq;*
Laus & iubilatio.
Salus, honor, uirtus quoque
Sit & benedictio;
Procedenti ab utroque
Compar ſit laudatio. Amē.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. In culmine montium.Id dictum eſt,aut quia eccleſia hic militans, in monte ſancto Syon conſtituta in ſcripturis dicitur,ſecundum illud uerbum pſalmi.Fundamenta eius in montibus ſanctis.& per hanc transfigurationem ſublimata,& nouis dotata dignitatum inſignibus effulget. aut quia ipſa domini transfiguratio,in faſtigio excelſi montis (ut enarrat euangelium)oſtenſa eſt.

Pſal 86.

2 In ſecundo uerſu.Vbi patres præcellentes. Iſti eximii patres fuerunt tres filij Apoſtoli,Petrus,Ioannes,& Iacobus fratrer eius, aſſumpti a domino & admiſsi ad fœlix illud & ſacrum ſpectaculum trāsfigurationis dominicæ. Et recta dicuntur pręcellentes.Nam antiquis patribus patriarchis & prophetis ipſi tanto fuerunt præſtantiores, quanto Chriſtus Moyſe,noua lex ueteri, & ueritas imagine ac umbra eſt eminentior.Viderunt illi, diuinum lumen cœleſtis gloriæ quam tunc prælibarunt, in lumine creato ipſos circunfulgente,& clariſſimo iubare illis irradiante.

3 In tertio uerſu. Quod uertices prophetarum. Moyſes & Helias hic dicuntur uertices prophetarum,quoniam inter

cæteros prophetas eminentiam & primatum habēt in iis quę peculiaria ipſis ſunt & propria, ac ſingulariter hic expreſſa. Moyſes enim antiquę legis a Deo acceptę factus eſt promulgator ad populum : quod nulli aliorum ꝓphetarum cum eo eſt commune. Inſuper & de præteritis enarrationem propheticam contexuit ab origine mundi ad ſua uſque tempora : itidem & de futuris, ut ſuſcitatione noui prophetæ de medio populi Iſrael. Idcirco in eius laudem dicunt ſacra eloquia: cum finem de ipſo loquendi faciũt. Non ſurrexit propheta ultra in Iſrael ſicut Moyſes : quem noſſet dominus facie ad faciem in omnibus ſignis atque portentis quæ miſit per eum ut faceret in terra Aegypti Pharaoni & omnibus ſeruis eius, uniuerſæq; terræ illius. Helias uero in feruore diuini zæli (quo & reges Iſrael conſtanter increpabat, & reginam impiam crudelemq; non uerebatur : prophetas Baal occidit, & populum Iſrael ad Dei ueri cultum perduxit) nullum habuit prophetarũ illi iure æquiparandum. Ideo in eius præconium dicit Eccleſiaſticus. Et ſurrexit Helias propheta quaſi ignis & uerbum ipſius quaſi facula ardebat. Verbo domini continuit cœlum: & deiecit a ſe ignem terræ. Qui receptus eſt in turbine ignis, in curru equorum igneorum.

Deut. 18.
Deut. 34.
3. Reg. 18.

¶ In quarto uerſu. De ſupremo germine Germen dicitur, quod ab alio pullulat, germinandoq; exoritur. Filius autem Dei ex patre genitus eſt, natiuitate quidem intemporali & æterna: ideo recte germen patris dicitur, & quidem ſupremum. Nam prima & ſumma eſt illa unigeniti ad Deum patrem filiatio, cæterarúmque omnium propagationum naturalium ueritas : ex qua omnis (ut ita dixerim) filialitas in cœlo & in terra nominatur. Vox autem patris in transfiguratione dominica audita de ſupremo germine : fuit uox illa paterna cœlo delapſa, & filij ſui teſtificatoria. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite. At uero nubes lucida obumbrans diſcipulos in eadem transfiguratione : ſpiritum ſanctum inſinuauit, qui ſpiritus eſt lucis, diſciplinæ & refrigerij contra æſtus uitiorum.

Eccle. 48.
Matth. 17.

In eodem feſto transfigurationis, alius hymnus.

Hic hymnus cũ carmine iãbico dimetro conuenit in certo debitoq́ ſyllabarum numero, qui in unoquoque carmine eſt octonarius: non autem in legitima pedum collocatione. Nam modo trochæum, modo pyrrhichium habet: ubi ſpondeus aut iambus habere ſedem ſitumq́ deberet. Cæterum uiſus eſt eius author (quiſquis is fuerit) rythmicę potius ſonoritatis quàm metri rationem habuiſſe. Nam in unoquoq; uerſu, primi & tertij carminis ſimilem ſtudioſe obſeruauit ſyllabarum exitum, ſimiliter ſecundi & quarti carminis terminalem conſonantiam.

Commendatur in eo mira Chriſti benignitas, qui militibus ſuis in acie pugnaturis contra ſæuitiam dæmonis, oſtendere dignatus eſt in hac ſua trãsfiguratione futurorum in regno cœleſti præmiorum magnitudinem ac ſpeciem. ut illorum aſſequẽdorum ſpe atque fiducia erecti: acrius inſurgant in hoſtem & libentius duriſsima quæque perferãt. Nam (ut ait Mantuanus) Efficiunt pugnam præmia magna leuem.

1 *Nouum ſidus exoritur*
Chriſti pia clemẽtia,
Quo tenebroſa premitur
Inimici ſæuitia.

2 *Inſurgere cum nititur*
Malignitatis ſpiritus:
Ex aduerſo reſiſtitur
Prepotenti exercitu.

3 *Roborantur in acie:*
Intuentes ſignaculum:
Deſudantes militiæ:
Vt aſſequantur brauium.

4 *Pro quo ſe cũctis obijcit*
Beatum in myſterio
Chriſtus, & tandem pficit
Regnans in cœli ſolio.

5 *Gloria tibi domine*
Poteſtas & imperium:
Qui certantibus agie
Aperte monſtras præmium.
Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Nouum ſidus exoritur. Nomine noui ſideris, per metaphoram translatitiamq́ locutionem hic intelligitur ſacrum transfigurationis domini myſterium: terris de nouo exhibitũ. quod haud minus ſpirituali claritate perfundit pias hominum mentes, quàm ſenſibile ſidus claro ſplendore oculos corporales. In eo enim lumine transfigurationis dominicæ: perſpicitur imprimis atteſtatio de Chriſto per ueteris & noui teſtamenti patres, per legem itidem & prophetas: q

ipſe is eſt qui miſſus eſt a Deo ad mundi ſalutem. Secūdo ſupremæ ac indiuiduæ trinitatis, in eadem eſt manifeſtatio. patris qdem, in uoce. filij uero: in carne fulgida & cœleſti ſplendore conſpicua. ſpiritus autem ſancti, in nube lucida. Tertio gloriæ beatorum in regno cœleſti manifeſtata eſt ſpecies & quædam repræſentatio, ex qua tanquā ſubrutila imagine coniectare poſsint diſcipuli eorumq; affectatores fideles, quanta ſit amplitudo & copia beatitudinis æternæ, repromiſſæ ijs qui legitime in agone certauerint: ut exinde incitentur ad animoſe dimicandum contra aduerſarios.

3 In tertio uerſu. Deſudantes militiæ. Non hic deſidentes legendum eſt, ut aliqui habent libri. quòd eius dictionis ſignificatio, ſenſui huius loci repugnet. Eſt enim deſidere: cum quiete ſedere, & quaſi continue ſedere, ſeu ſedendo tempus conſumere. Vnde formantur deſes & deſidioſus, idem ſignificantia quod ocioſus & ignauus. & deſidia, ocium, ignauia. At qui deſidet, neque recte exercet militiam neque ad aſſequendum brauium ſe accingit. Deſudare uero eſt cum ſudore elaborare, eniti & conari. quod qui facit, munia militiæ recte exequitur, & brauio dignus habetur. Itaque milites Chriſti, apoſtoli ſcilicet & diſcipuli, intuentes ſpectaculum illud futuri in cœlo premij, exinde roborantur, conſortanturq; in acie & bello ſpirituali contra hoſtes iuſtitiæ & ueritatis. deſudantes ac inſiſtentes illi militiæ, agoni & certamini, ut aſſequantur brauiū, cuius dulcedinem, precioſitatem & pulchritudinem aliquantulum prægustarunt.

4 In quarto uerſu. Pro quo ſe cunctis obijcit. Chriſtus (inquit) pro illo brauio aſſequendo ſe in hac transfiguratione omnibus proponit atque oſtendit in forma glorioſa, quaſi iam beatum. Integram autem beatitudinem & plenam atque completam, perfecte nunc oſtendit cœleſtibus ciuibus in regno ſuo immortali. Itaque tunc cum transfiguratus eſt, in parte exhibuit, atque in portiuncula quadam ante monſtrauit, quod poſtea perfecte atque exuberanter erat daturus. ut per illud tantillum, inuitaret ad influentiſsimum ſuum fontem.

De ſancto Auguſtino.

Hymnus iſte, trochaicus eſt, alcmanio metro & euripidio alternatim intermixtis compoſitus. ſicut hymnus ille prius explicatus. Corde natus ex parentis, ante mundi exordium. Verum non ita accuratam ſeruat legitimorũ pedum ſuis in locis conſtitutionem, cum loco trochæi nunc ſpõdeum, nunc pyrrhichiũ, nũc iambum recipiat.

In eo ad beatum Auguſtinũ ſupplex habetur fidelis populi oratio, ut nobis apud Deũ patronus ſit & adiutor. Eximię itidem illius uirtutes, paupertas ſpiritus, ſynceritas ueritatis catholicæ, diligentia interpretandi ſcripturas ſacras, & conſcriptio regulæ monaſticæ, deinde celebrantur. Quę omnia latius innoteſcunt cũ cæteris hic non expreſsis eius præconiis, ex uita eiuſdem, quam cõſcripſit uir uenerabilis Poſsidonius, epiſcopus Calamẽſis qui quadraginta fere annos cũ ipſo beato Auguſtino conuerſatus eſt, & magna eidem familiaritate quotidianaq́ conſuetudine coniunctus. Et quoniam illa facile a quouis haberi põt, iampridem in lucem emiſſa, non opus eſt ipſam hic recenſere, ne actũ agere uideamur aut ſuperuacuo labore occupari.

1 *Magne pater Auguſtine*
Preces noſtras ſuſcipe,
Et per eas conditori
Nos placare ſatage.
Atque rege tuum gregem
Summum decus præſulum.

2 *Amatorem paupertatis*
Te collaudant pauperes,
Aſſertorem ueritatis
Amant ueri iudices.
Frangis nobis fauũ mellis,
De ſcripturis diſſerens.

3 *Quæ obſcura prius erant*
Nobis plana faciens;
Tu de uerbis conditoris
Dulcem panem conficis.
Et propinas potum uitæ
De pſalmorum nectare.

4 *Tu de uita clericorum*
Sanctam ſcribis regulam.
Quã q amãt et ſequũtur,
Viam tenent regiam.
Atque tuo ſancto ductu
Redeunt ad patriam.

5 *Regi regum ſalus, uita,*
Decus & imperium.
Trinitati laus & honor
Sit per omne ſeculum,
Qui conſortes nos aſcribat
Supernorum ciuiũ. Amen.

1 ANNOTATIONES In primo uerſu. Nos placare ſatage Satago ſecunda ſyllaba correpta, ex ſat aduerbio & ago componitur. facit pręteritum ſategi, ſupinum uero ſatactum. Significatq́ nunc anxium & ſolicitum eſſe, geniti-

uumq́ poſcit. Terentius. Is ſuarum rerum ſatagit. Nunc f ſtinare & diligentem eſſe. Plautus. Nunc ſatagit: adducit domum. Denique interdum eniti ſignat & laborare. ut in hoc loco: & in hymno ſuperius explicato de ſancto Paulo. & mente polum nos transferre ſatage, id eſt ſtude & conare.

2 In ſecundo uerſu. Amatorem paupertatis. Euangelicæ paupertatis atque ſpontaneæ beati Auguſtini: teſtimonium perhibet Poſsidonius in uita ipſius dicens, quòd factus preſbyter monaſterium intra eccleſiam mox inſtituit: & cum Dei ſeruis uiuere cœpit ſecundum modum & regulam ſub ſanctis apoſtolis cōſtitutam. maxime ut nemo quicquam proprium in illa ſocietate haberet, ſed eſſent eis omnia communia, & diſtribueretur unicuique prout cuique opus erat. quod iam ipſe prior fecerat, dum de transmarinis ad ſua remeaſſet. Quod ſi amplius expetitur paupertatis ipſius argumētum audiatur rurſum Poſſidonius de eo ſcribens. Teſtamentum autem nullum fecit, quia unde faceret, pauper Christi non habuit.

In eodem uerſu. De ſcripturis differens. Singularis in beato Auguſtino fuit diligentia conſcribendi libros ad explanationem diuinorum eloquiorum ut his uerbis teſtatur Poſsidonius. Tanta autem ab eodem dictata ac ædita ſunt, tantaque in eccleſia diſputata, excepta atque emendata, uel aduerſus diuerſos hæreticos conſcripta, uel ex canonicis libris expoſita ad ædificationem ſanctorum eccleſiæ filiorum, ut ea omnia uix quiſquam ſtudioſorum noſſe ac perlegere ſufficiat. Dicitur autem hic Auguſtinus de ſcripturis differens, nobis fauum mellis frangere, ꝑpter admirabilem ſui eloquij ſuauitatem & ſermonis dulcedinem, quam in ſuis operibus habet. necnon & propter ſacrorum eloquiorum dulcorem, de quibus dicit pſalmus. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Et alio in loco, iudicia domini dulciora dicuntur ſuper mel & fauum. *Pſal. 118.* *Pſal. 18.*

3 In tertio uerſu. Tu de uerbis conditoris. Quoniam nō in ſolo pane uiuit homo: ſed & in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Et de iſto pane, potuque ſpirituali dicit Eccleſiaſticus quòd dominus cibabit uirum iuſtum & *Deut. 8.* *Eccle. 15.*

timentem Deum pane uitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit eum. De pſalmorum autem nectare hic præſertim fit mentio, quoniam in pſalmos omnes beatus Auguſtinus copioſam & luculentam elaborauit expoſitionē. cuius ſentētias breuibus conſtrinxit. Caſsiodorus in ſua elucubratione admodum præclara ſuper pſalteriū.

4 In quarto uerſu. Tu de uita clericorum. Regula illa a beato Auguſtino conſtituta, inſcribitur de communi uita clericorum cuius initium eſt. Ante omnia fratres chariſsimi diligatur Deus, deinde proximus, quia iſta præcepta ſunt principaliter nobis data. Quam deinde eximius pater Hugo de ſancto Victore, eam profeſſus, breui & facili explanatione elucidauit. At uero clerici dicuntur, non (ut uulgaris eſt multorum ſentētia) ſcholaſtici aut eruditi, uel ſtudio literarum addicti. ſed qui eccleſiaſtico ordini ſe manciparunt, & iam ſacris initiati ſunt, aut propemodum ut initientur diſpoſiti, atque ad id deſtinati. Cleros enim: Latine ſors dicitur, ſiue ſorte electus. Inde clericus, ſortitus dici poteſt & in domini ſortem aſcitus, qui ſcilicet eccleſiaſticæ uitæ inſtitutum amplectitur. Hieronymus ad Nepotianum. Propterea uocantur clerici, quia de ſorte ſunt domini, uel quia dominus ipſe, ſors id eſt pars clericorum eſt. Et quia uel ipſe pars domini eſt, uel dominum partem habet, talem ſe exhibere debet, ut & ipſe poſſideat dominum & ipſe poſsideatur a domino.

In eodem uerſu. Viam tenent regiam. Via regia hic dicitur recta mandatorum Dei ſemita, quæ ducit ad uitam, non declinando ad dexteram aut ſiniſtram per abrupta aut deuia uitiorum. Dicitur enim in rebus corporalibus uia regia, quæ publica eſt & trita regionis uia, per quam conſtitutū eſt & conſuetum uiatores ipſos progredi debere. ut in libro numeri capite uigeſimo primo dixerūt filij Iſrael ad Seon regē Amorreorum. Via regia gradiemur, donec tranſeamus terminos tuos. Quod & in præcedente, eiuſdem libri capite ad Regem Edō his dixerant uerbis. Gradiemur uia publica, nec ad dexteram nec ad ſiniſtrā declinātes, donec trāſeamus terminos tuos. Rurſum eodē loco. Per tritā gradiemur uiam. Itaq; a ſenſibili uia & materiali ad ſpūalem & myſticam. hic apta eſt tranſlatio.

Nume. 21

De ſancto Michaele archangelo.

1 *CHriſte ſanctorum decus angelorum*
Rector humani generis & author,
Nobis æternum tribue benignus.
Scandere cœlum.

2 *Angelum pacis Michael, ad iſtam*
Cœlitus mitte rogitamus aulam.
Nobis ut crebro ueniente creſcant
Proſpera cuncta.

3 *Angelus fortis Gabriel, ut hoſtem*
Pellat antiquum, uolitet ab alto.
Sæpius templum ueniens ad iſtud
Noſtri miſertus.

4 *Angelum nobis medicum ſalutis.*
Mitte de cœlis Raphael, ut omnes
Sanet ægrotos, pariterque noſtros
Dirigat actus.

5 *Hinc Dei noſtri genitrix Maria,*
Totus & nobis chorus angelorum
Semper aſsiſtant, ſimul & beata
Concio tota.

6 *Præſtet hoc nobis deitas beata.*
Patris ac nati, pariterq; ſācti
Spūs, cuius reboat in omni
Gloria mundo. Amen.

Carminis ſapphici forma nō omnino ad unguem ſeruatur in hoc hymno. Nam interdum loco trochæi in prima ſede ponitur ſpondeus, & pro dactylo in tertia ſede tribrachus, & pro trochæo in quarto loco ſæpius collocatur pyrrhichius. Inſuper in carmine adonico tertij uerſus, pro dactylo conſtituitur primo loco palimbacchius ſiue antibacchius, habēs duas primas ſyllabas longas & poſtremam breuem. Seruatum autem fuiſſet in ſuo tenore carmen, ſi ita clauſiſſet author illum uerſum, nos miſeratus.

Inuocatur autē in hoc hymno diuina bonitas, ut angelico præſidio nos muniat, & ab hoſtilibus inſidiis ac incurſibus immunes reddat.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Angelum pacis Michael ad iſtam. Id nomen Michael ponitur hic indeclinabile, cum ſit accuſatiui caſus, quanuis in trito & uulgato uſu declinationem recipiat. ſed eius obliquus non fuiſſet aptus carmini. Inſuper ſecunda eiuſdem dictionis ſyllaba: ponitur hic breuis. attamen apud probatos authores Latinos ipſa potius producitur, ſicut de hac dictione Iſrael ante dictum eſt, in explana

tione illius hymni. Gloria laus & honor tibi ſit rex Chriſte redemptor. Et eodem modo dicendum eſt, quantum ad utrumque iam adductorum: de hoc nomine Raphael in quarto uerſu.

3 In tertio uerſu. Angelus fortis: Gabriel. Hoc loco alludit author ad interpretationem huius nominis Gabriel, quod tantundem ualet ſicut fortitudo Dei. quemadmodum teſtatur Beda in explanatione euangelij. Miſſus eſt angelus Gabriel à Deo, dicens. Raro legimus quia apparentes hominibus angeli, deſignentur ex nomine. Verum quotieſcunque id fit; ideo utique fit, ut etiam nomine ipſo quid miniſtraturi ueniant, inſinuent. Gabriel nanque, fortitudo Dei dicitur. Et merito tali nomine præfulget, qui naſcituro in carne domino teſtimonium perhibet, de

Pſal 23. quo propheta in pſalmo. Dominus (inquit) fortis & potens, dominus potens in prælio. Eandem quoque ſententiã aſtruit Bernardus in prima homelia eiuſdem euãgelij.

4 In quarto uerſu Angelum nobis medicum ſalutis. Ra-

Thob.6. phaelem angelum uocat hic medicum, ob ſacram Tho-

Thob.8. biæ hiſtoriam in quà narratur Thobiam iuniorem comitatus illum eripuiſſe ab immanis piſcis deuoratione. Iecore eiuſdem piſcis ſuperpoſito carbonibus, compeſcuiſſe dæmonium, quod ſeptem Saræ uiros ſtrangulauerat,

Thob.11. Et denique felle illius piſcis impoſito oculis Thobiæ ſenioris, uiſum ſexennio illi adeptum reſtituiſſe.

5 In quinto uerſu. Et beata concio tota. Concio, onis: aliquando locum ſuggeſtumque ſignificat, unde ad populum uerba fiunt. aliquando uero ipſam populi multitudinem, conuocatam ad audiendum concionantem. Denique interdum ipſam orationem ſignat, quæ habetur ad populum. Inde concionari, eſt ad populum orationem habere, & concionator, qui publicam habet orationem. Cæterum ratione ſecundæ acceptionis, omnis congregatio, cœtus & conceſſus multitudinis, nomine concionis ſignificatur. ut hic omnis ſanctorum chorus, concio dicitur.

De ſancto Michaele, alius hymnus.

Hic hymnus carmine alcmanio ac euripidio trochaico cõ-

1 *Tibi xp̃e ſplẽdor patris*
Vita, uirtus cordium

In conſpectu angelorum
Votis uoce pſallimus.
Alternantes concrepando
Melos damus uocibus.
2 *Collaudamus uenerantes*
Omnes cæli milites.
Sed præcipue primatem
Cæleſtis exercitus
Michaelem: in uirtute
Conterentem zabulon,
3 *Quo cuſtode procul pelle*
Rex Chriſte piiſsime
Omne nefas inimici.
Mundo corde & corpore
Paradiſo redde tuo
Nos ſola clementia.
4 *Gloriam patri melodis*
Reſonemus uocibus,
Gloriam Chriſto canamus,
Gloriam paraclito.
Qui deus trinus & unus
Extat ante ſecula. Amen.

mixtus, alternationem utriuſq; ſeruat, in unoquoque uerſu ſex habens carmina. quorum primum, tertium & quintum, eiuſdem ſunt formæ. ſecundum itidem quartum & ſextum, inter ſe mutuum habent reſpõſum. Non tamen ſemper apte collocantur hic pedes, ut deberent. Nam loco trochæi nunc ſpondeus admittitur hoſpes nunc iambus nunc pyrrhichius, nulli pedum diſyllaborum negata fere quouis in loco ſede.

Collaudatur in eo & deuotis celebratur laudibus Chriſti benignitas, qui angelis ſuis mãdauit de nobis, ut cuſtodiant nos ĩ omnibus uiis noſtris. Et præcipue Michaeli archangelo principatum dedit & poteſtatem coercendi ſerpentem antiquum; a cuius afflatu & ueneno petimus angelico ſubſidio liberari. *Pſal. 90.*

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. In conſpectu angelorum, uotis uoce pſallimus. Sumptus uidetur hic locus ex eo uerſu pſalmi. In conſpectu angelorum pſallam tibi, adorabo ad templum ſanctum tuum & confitebor nomini tuo. Cõcrepare autem eſt dulci harmonia ſimul canere, & ſuaue perſonare carmen. Alternantes itaque concrepamus: cum diuinas concinendo laudes alternamus uices & alternatim cantamus. *Pſal. 137.*

2 In ſecundo uerſu. Sed præcipue primatem cœleſtis exercitus. Sanctum Michaelem uocat hic author primatem cœleſtis exercitus, quòd apud ſacram ſcripturã dicitur princeps exercitus domini. Nemo (inquit Daniel) eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps ueſter. Sane inter eos angelos qui miniſtratorij ſunt ſpiritus ad nos, & in miniſterium miſſi ut hæc inferiora gubernent, ipſe Mi- *Daniel. 10.*

chael primatum tenet. ut nullus eorum ſit nobis nominatim expreſſus: qui tantam coercendæ aduerſæ poteſtatis acceperit uirtutem. Nomine uero zabulon (quid interpretatur fluxus noctis) accipitur hic (ſicut & ſæpius in ſacris eloquijs) demon, fluens per inſtabilitatem incōſtantiamque & mutabilitatem in deterius, & noctis habens notam propter ſpirituales tenebras quibus eſt offuſus. Quod autem Michael inſigni uirtute dæmonem contriuerit, ex

Apoc.12. Apocalypſi euadit planum, ubi dicit beatus Ioannes. Factum eſt prelium magnum in cœlo. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & nō ualuerunt, neque locus inuentus eſt eorum amplius in cœlo.

3 In tertio uerſu Paradiſo redde tuo nos ſola clementia.

Thren.3 Sicut miſericordiæ domini ſunt, quòd non ſumus cōſumpti, quemadmodum peccata noſtra exigunt. ita & ſoli diuinæ aſcribendum eſt miſericordiæ: quòd in cœleſtē gloriam panditur nobis introitus, & non operibus noſtris,

Matt.19. quamuis etiam ipſa ad ſalutē ſint neceſſaria. Si uis (inqt) ad uitam ingredi, ſerua mandata. Si enim iniquitates obſeruauerit dominus, quis ſuſtinebit iudicium eius? Si itidem ſecundum peccata noſtra faciat nobis, & ſecundum iniquitates noſtras retribuat nobis, quis auſit ſperare ſalu

Luce.17. tem? Si cum fecerimus omnia quæ præcepta ſunt nobis, dicere debemus & uere, ſerui inutiles ſumus. quod debuimus facere, fecimus. quid igitur nobis dicendum, cū pauca admodum immo fere nulla eorum quæ præcepta ſunt ut debuimus fecimus? Itaque humili cōfeſsione dicamus

Titum.3. cum beato Paulo. quòd non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum magnam miſericordiam ſuam ſaluos nos faciet in regno ſuo cœleſti. & in ſola miſericordia Dei ſperemus ſaluari: neque fiduciæ operum noſtrorum tanquam baculo arundineo innitamur.

4 In quarto uerſu. Gloriam patri melodis. Nomen illud melodis, hic triſyllabum eſt, & adiectiuum, a nominatiuo melodus, a, um, deductum, cuius ſubſtantiuum eſt uocibus. Nam ſi melodiis tetraſyllabū legatur, & ineptus erit ſenſus & nimius ſyllabarum numerus. Significat autē melodus idē quod ſuauis, dulcis & harmonicus, formaturq́

a nomine melos ſiue melodia.

De omnibus ſanctis.

1 *Chriſte redemptor omnium*
Conſerua tuos famulos:
Beatæ ſemper uirginis,
Placatus ſanctis precibus.
2 *Beata quoque agmina,*
Cœleſtium ſpirituum,
Præterita, præſentia,
Futura mala pellite.
3 *Vates æterni iudicis,*
Apoſtolique domini,
Suppliciter expoſcimus.
Saluari ueſtris precibus.
4 *Martyres Dei inclyti,*
Confeſſoresq; lucidi.
Veſtris orationibus
Nos ferte in cœleſtibus.
5 *Chorus ſacratus uirginum*
Monachorumq; omnium:
Simul cum ſanctis omnibus
Conſortes Chriſti facite.
6 *Gentem auferte perfidam*
Credentium de finibus,
Vt Chriſto laudes debitas
Perſoluamus alacriter.
7 *Gloria patri ingenito,*
Eiuſque unigenito,
Vna cum ſancto ſpiritu,
In ſempiterna ſecula. Amē.

Carmini iambico aſſimilatur hic hymnus in forma & ſpecie metri propter numerū ſyllabarum cuiuſque carminis rite obſeruatum. Non tamen legitimam ſibi uendicat pedū ſuis in locis cōſtitutionem, cum in ſecunda ſede plærunque ſpondeum pro iambo, & frequēter in anterioribus locis trochæū aut pyrrhichium nunc pro ſpōdeo nunc pro iambo admittat. Habeat item uocalem: alteri uocali aut literæ m terminali ſine colliſione proxime poſt poſiam.

In eo ad omnes ſanctorum ordines dirigitur oratio, utpote ad Deum, ſacroſanctam Dei matrem, angelicos ſpiritus, ſanctos prophetas, apoſtolos, martyres, cōfeſſores & uirgines, ut a nobis hoſtium noſtrorū propellant ferociam atque moleſtiam, æternique regni conſortium nobis indulgeant & ſuæ gloriæ participationem.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Præterita, præſentia, futura mala pellite. Præterita quidem, ut diuina bonitate deleantur, & data facili uenia aboleantur. Præſentia, ut emendentur in melius, & ſubſtollantur. Futura uero, ne eueniant nobis, neque ſinamur in illa prolabi. Sicut enim præteritorum ſiue præſentium malorum ſine Dei miſericordia nō poſſumus remiſſionem conſequi: ita neque futura declinare ualemus aut euitare, niſi diuina nobis uirtus animū uireſq; miniſtret.

neſcitur auctor
S. Ambroſius

3 In tertio uerſu. Vates æterni iudicis. Per uates (quod recte intelligi poteſt hic eſſe uocatiuus pluralis) omnes ſancti prophetę accipiuntur, qui unum peculiarem ſanctorū conſtituunt ordinem Aeterni autem iudicis uates eſſe merito dicuntur, quoniam fere omnes de futuro domini aduentu ad iudicium perhibuerunt teſtimonium. Inter omnes tamen principatum habet & primum uendicat locum ſacratiſsimus Ioannes baptiſta, de æterno etiam iudice conteſtans, quòd cuius uentilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreū ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Matth.3. 4 In quarto uerſu. Nos ferte in cœleſtibus. Recta linguæ Latinæ locutio exigeret potius hunc contextum orationis. nos ferte in cęleſtia quoniam præpoſitio in, adiuncta uerbo ſignificanti motum ad locum (quale eſt uerbum ferte) accuſatiuo debet coniungi & non ablatiuo. Author autem huius hymni ut conſonantiam in exitu ſyllabarū ſeruaret huius carminis cum proxime præcedente, nō curauit exactam ipſius Latinæ locutionis rationē obſeruare. Debuerat tamen illis ſimilis deſinentia: congruentię & aptitudini ſermonis cedere.

6 In ſexto uerſu. Gentem auferte perfidam Propria perfidi ſignificatio eſt, qua is dicitur qui datam fidem uiolat. & perfidia diffinitur eſſe fidei datæ uiolatio. Generali tamen nuncupatione etiam ille perfidus nominatur, qui fidem non profitetur quam deberet amplecti. *Marc.16.* Cum igitur Agareni & Turcæ aſpernentur ludibrioque habeant fidē Chriſtianam ad quam tamen capeſſendam aſtringuntur (nam qui non crediderit, condemnabitur. & qui non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti filij Dei) ideo omnis illorum caterua, gens perfida hic dicitur. Quam ut Deus auferat de finibus credentium, uel maxime Deum orare debemus quoniam hac præſertim tempeſtate, nimis in nos graſſatur & inualeſcit.

De omnibus ſanctis, alius hymnus.

naſcitur

Hic hymnus omnino ſimilis eſt formæ cum præcedente, & idem de utroque ferendum iudicium. Amborū itidem ea-

1 *IEſu ſaluator ſeculi,*
Redemptis ope ſubueni.
Et pia dei genitrix
Salutem poſce miſeris.

2 *Cœtus omnes angelici,*
Patriarcharum cunei.
Et prophetarum merita,
Nobis precentur ueniam.
3 *Baptiſta Chriſti præuius*
Et clauiger æthereus
Cum cæteris apoſtolis,
Nos ſoluant nexu criminis.
4 *Chorus ſacratus martyrū*
Confeſſio ſacerdotum,
Et uirginalis caſtitas,
Nos a peccatis abluant,
5 *Monachorum ſuffragia,*
Omneſque ciues cœlici,
Annuant uocis ſupplicium,
Et uitæ poſcant præmium.
6 *Laus, honor, uirtus, gloria*
Deo patri & filio,
Vna cum ſancto ſpiritu,
In ſempiterna ſecula. Amen.

dem eſt ſententia, eademq; materia, ſupplicatio ſcilicet ad omnes ſanctorum gradus, ut orēt pro nobis.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Patriarcharum cunei. Patriarcha ex Græco deductum nomen, princeps patrum dicitur, eumque ſignat q iter patres prçcipuum ſortitur locum dignitatemq; & authoritatem. Et quoniam in ueteri teſtamento Abraham, Iſaac & Iacob, populi Iſraelitici fuerunt primores prçcipuique progenitores. & deinde duodecim filij Iacob ex quibus denominatæ ſunt duodecim tribus illi' populi, inter cçteros, primates fuerunt & primum merito ſtirpis gradum uendicarunt, optimo iure, nomine patriarcharum ſignantur, & cum cuneo multitudineq; prophetarum, peculiarem ac ſpecialem ſanctorum ordinem, ſortemq; conſtituunt.

3 In tertio uerſu. Baptiſta Chriſti præuius. Sanctus Ioannes Baptiſta hic præuius dicitur Chriſti: quoniam prçcurſor eius fuit naſcendo, baptizando, prædicando, moriendo, & ad inferos deſcendendo. quemadmodum angelus dixerat de eo Zachariæ patri. Et ipſe præcedet eum in ſpiritu & uirtute Heliæ. Et Zacharias de eodem prophetauerat. Et tu puer propheta altiſſimi uocaberis, præibis enim ante faciem domini parare uias eius. Clauiger uero æthereus intelligitur ſanctus Petrus, quòd ei dictum ſit a domino. Et tibi dabo claues regni cœlorum. & quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcūque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. *Luca. 1.* *Matth. 16*

4 In quarto uerſu. Confeſsio ſacerdotum & uirginalis caſtitas. Cum aliquod ſpeciale rerum genus nominant authores, cætera eiuſdem ſortis in generali quadam ratione

conuenientia, per illud etiam uolunt intelligi. ut hoc loco per confeſsionem ſacerdotum etiam cæteros ſanctos confeſſores qui ſacerdotio non ſunt functi accipere debemus Et per uirgınalem caſtitatem eam quoque continentia quæ in coniugali aut uiduali pudicitia gratum Deo exhibet obſequium. Itaque per confeſſionem ſacerdotum, ſacrum confeſſorum ordinem hic inſinuari putandum eſt. & per uirginalem caſtitatem, candidum ipſarum uirginū & omnium continentium chorum.

De ſancta Catharina.

Hic hymnus, carminis trochaici trimetri gerit ſpeciem, in unoquoque uerſu quatuor cōplectens carmina, quorum ſingulum tribus conſtat pedibus diſyllabis. Veruntamen loco trochæi, nunc ſpondeum nūc iambum, nūc pyrrhichium recipit. ut maiore ſtudio & cura ſimilis ſyllabarum deſinentia ſeruata ſit in duobus primis eiuſdem uerſus carminibus, itidem & duobus poſtremis adinuicem, qua metrica ratio aut legitima pedum diſpoſitio. In ultimo uero uerſu non eſt huiuſmodi cōformitas exitus ſyllabarum in ſono uocaliū, quoniam non eſt huic hymno prius, ſed omnibus hymnis huius formæ communis. Vnde & idē: poſtremus eſt uerſus hymni prius explicati. Aue maris ſtella, Dei mater alma. cui iſte quantum ad contextum & genus metri, admodū aſſimilat.

Laudatur in hoc hymno ſacratiſsima uirgo Catharina, ꝙ

1 *Ave Catharina*
Martyr & regina,
Virgo Deo digna
Mitis & benigna.

2 *Coſti regis nata*
Virgo deo grata.
Vera ſponſa Chriſti
Chriſtum induiſti.

3 *Quæ te ſpopondiſti*
Fore ſponſam Chriſti,
Sponſa ſponſo gratos
Fac nos & acceptos.

4 *Victrix ſapientum*
Dum ſubis tormentum,
Cæſa, lacte fluis
Sina ſepeliris.

5 *Monſtra uitæ uiam.*
Vt philoſophiam
Mundi tranſeamus,
Veram requiramus.

6 *Ora & inclina*
Nobis uerum Sina,
Vt intremus chorum
Tecum angelorum.

7 *Sit laus deo patri,*
Summo Chriſto decus,
Spiritui ſancto.
Trinus honor unus. Amen.

ſpretis mundi illecebris & pompa: Chriſtum ſponſum ſibi delegit,& illi ſyncæro adhæſit amore.pro quo demum grauia tormenta & mortem conſtantiſſime ſuſtinuit, & angelico miniſterio in monte Sina ſepulta eſt.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Aue Catharina. Id nomen uulgo proferunt per e uocalem in ſecunda ſyllaba. Baptiſta tamen Mantuanus noſtra tempeſtate in componendo carmine celeberrimus author, nec minus in oratione ſoluta diſertus: in prologo ſecundæ parthenices(in qua tribus libris elegantiſſime uitam & agonem huius ſacræ uirginis proſecutus eſt) aſſignat Græcam originem huius nominis Chatarina ex qua haud dubie colligitur, quòd per a uocalem in ſecunda ſyllaba potius ſcribi debeat.Dicit ibidem, quòd uel a καταρός quòd eſt purus. uel a καθαρίζω,purifico.uel a καταρρέω, defluo. uel a κατά & ῥύαξ quod eſt riuus, uox illa deflectitur.legimus enim(inquit)apud Plinium,Hipponem Aphricæ oppidum(cuius epiſcopatum tenuit ſanctus Auguſtinus)a Græcis catharitum appellari,quòd riuis & aquis eſſet irrigua.Quoduis horum(ait)dixeris:recte dixeris. Atqui in unoquoque horum uocabulorum iam nominatorum:unde nomen Catharina deduci poteſt,a uocalis, ſecundum tenet ſyllabā. Quare & in hac uoce Catharina ab illis efformata, debet a,ſecundæ ſyllabæ & ſcribendo & proferendo inſeri. Cæterum & id in præſentia adiiciendum,quòd non debet eadem uox Catharina per K Latinum in fronte ſcribi, ut faciunt orthographiæ imperiti. in eum(ut coniectatu facile eſt)inducti errorem,quod k Græcum,cuius loco Latini habent literam c, formam gerit & figuram k Latini. Et hoc ſimilitudine decepti plerique,putarunt k Latinum,in capite dictionis illius ponendum loco k Græci, inchoantis illius dictionis ſcripturam,cum deberēt illud in c apud Latinos commutare. Nulla ſiquidē dictio Latina inchoatur a litera k,neque Carolus,neque calendæ neq; Catharina,apud orthographos rectoſq; ſcriptores,

2 In ſecundo uerſu.Chriſtum induiſti.Spirituali quidem induendi genere, quo quis per dignam imitationem atq; inſitionem ſibi myſticæ Chriſtum circumponit, eiuſque ſimilitudinem per uirtutum opera & ornatum in ſe niti-

tur exprimere perinde atque ferrum ignitum diceretur induere ignem. Quod induendi genus commendat apoſtolus, cum ait ad Romanos. Induimini dominũ Ieſum Chriſtum. Et ad Galatas. Quicũque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Roma. 13 Galat. 3.

5 In quinto uerſu. Vt philoſophiam mundi tranſeamus. Quidnam diſcriminis ſit inter philoſophiã mundi & philoſophiam ueram ſiue diuinam, ſub nomine ſapientiæ beatus Iacobus ſatis explicat in ſua epiſtola. De philoſophia enim mundi loquens, qua mendaces ſunt homines aduerſus ueritatem, ait. Non eſt iſta ſapiẽtia de ſurſum deſcendens a patre luminum, ſed terrena, animalis, diabolica, Quæ autem de ſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis, iudicans ſine ſimulatione. Cui conſonat apoſtolus ad Romanos dicens. Prudentia carnis, mors eſt, prudentia autem ſpiritus: uita & pax. quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo. legi enim Dei non eſt ſubiecta: nec eſſe poteſt

Iacob. 3. Roma. 8.

6 In ſexto uerſu. Nobis uerum Sina. Veruꝫ Sina, Chriſtus eſt. quoniã mons eſt Dei myſticus, ob dignitatis ſuæ & excellentiæ ſublimitatem. Qui enim de ſurſum uenit, ſuper omnes eſt. Etiam ob legiſlationem in eo monte factã. quoniam ipſe eſt legifer noſter. Denique ob diuinæ glorię manifeſtationem eodem in monte factam, quoniam Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Et uidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti a patre, plenum gratiæ & ueritatis. Vnde mons ille, ut ſymbolũ & typus Chriſti, in diuinis eloquiis ſacer habetur. ut in pſalmo. Etenim cœli diſtillauerunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Iſrael. Et paulo poſt eodem in loco. Dominus in eis in Sinai, in ſancto. Hunc autem uerum Sina, ſancta uirgo Catharina in Sina materiali tumulata nobis inclinat, quando ſuis orationibus Chriſtum nobis reddit placabilem, facilemque precibus noſtris & exorabilem.

Ioan. 3. 2. Cor. 5. Ioan. 1. Pſal. 67.

De ſancta Catharina, alius hymnus.

Hymnᵘ iſte metro alcmanio trochaico & euripidio alternatim inter ſe connexis compactus,

Catharina collaudemus
Virtutum inſignia.
Cordis ei præſentemus

Et oris obſequia,
Vt ſpe certa reſpiremus
Per eius ſuffragia.
2 *Fulta fide Catharina:*
Iudice Maxentium
Non formidat. lex diuina
Sic firmat eloquium:
Quòd confutat ex doctrina
Doctores gentilium.
3 *Victi Chriſtũ confitentur*
Relictis erroribus.
Iudex iubet ut crementur.
Nec pilis nec ueſtibus
Nocet ignis, ſed torrentur
Iniuſtis corporibus.
4 *Velut aurum, cõprobauit*
Fornacis aduſtio.
Nã quos Chriſtus cõſeruauit
Foris ab incendio,
Coxit intus & purgauit
Fides & confeſſio.
5 *Poſt hæc blãdis rex molitur*
Virginem ſeducere.
Nec promiſſis emollitur,
Nec terretur uerbere.
Compeditur, cuſtoditur,
Tetro clauſa carcere.
6 *Hinc rex furit et tabeſcit,*
Nec intra ſe capitur,
Quòd nox ibi noctem neſcit
Nox in diem uertitur.
Soli tuba multa creſcit,
Ieiuna reficitur.
7 *Clauſæ lumẽ ne claudatur*
Illucet Porphyrio.
Qui reginæ fœderatur
Fidei collegio,
Quorum fidem imitatur
Ducentena concio.

ctus eſt, ut & multi p̃cedentes. Non tamen legitimã pedum illius carminis obſeruat collocationẽ, ꝙ cũ in eo trochæus habere dominiũ deberet: eius locum nunc ſpondeus, nunc iambus, nũc pyrrhichius promiſcue occupet. At uero accuratione ſtudio ſeruata eſt poſtremarũ ſyllabarum eiuſdem carminis in ſono uocaliũ coincidentia quãdoquidem primum, tertium & quintum cuiuſq; uerſus carmen: mutuum habet in hoc rñſum. & octonario ſyllabarum, productioneq; penultimæ ſyllabę aut ſaltem tenore longioris prolationis: inter ſe ſĩlia ſunt. Ita quoq; ſcdm: quartum & ſextum carmen eiuſdẽ uerſus, inter ſe cõueniũt: & in ſimili ſyllabarũ cadẽtia, & ſeptenario ſyllabarũ, & penultima earũ correptiõe.

Incitatur in eo populus fidelis, ad depromẽda ſacræ uirginis Catharinæ præconia. cuius cõſtantia in confeſſione fidei: tolerantia tormentorũ & carceris pro Chriſto, conſolatio de cœlo illi præſtita in atri carceris illuminatione cibiq; adminiſtratione, cõuerſio reginæ uxoris Maxentij, Porphyrij ducis & ducentorũ militũ ad fidem per uirginem ſanctã ſacta: hic cõmemorãtur. Quæ omnia ex eius uitæ, ſatis ſupq; cũctis notæ enarratione: per-

ſpicua euadunt ac manifeſta.

8 *Huius ergo concionis*
Concordes conſtantia,
Vim mundanæ paſsionis
Pari patientia
Superemus.ut cum bonis
Lætemur in gloria. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Virtutum iſignia. Inſignis & hoc,e,adiectiuũ : eſt præſtans,clarus,excellens. Virgilius. Inſignem pietate uirum tot adire labores. Inde deducitur inſigne,is,ſubſtantiuum:quod ſignificat ſignum atq; indicium excellentię ob nobilitatem,magiſtratum,uictoriam,uirtutẽ, aut aliud quiduis:in ueſte,armis, alióue exteriore habitu ad diſcretionem oſtenſum. Virgilius. Mutemus clypeos : Danaumq; inſignia nobis Aptemus. Itaq; inſignia uirtutum,ea ſunt ornamenta:quæ quis ob uirtutem eſt adeptus.Cicero ad Appium. Inſignia enim uirtutis,multi etiam ſine uirtute affecuti ſunt. Et hoc loco inſignia uirtutum ſanctæ Catharinæ,ſunt excellentia, ſplendor & gloria ſuarum uirtutum.

2 In ſecundo uerſu. Fulta fide Catharina.Fulta,ſtabilita, munita,corroborata.a fulcior,iris. cuius actiuum fulcio, is,ire.ſignificat ſuſtentare,munire,& conſolidare quippiã ne decidat. Cæterum Maxentius ille cuius meminit præſens uerſus:filius fuit Maximiani (qui & Herculeus dictus eſt)conſortis quidem imperij Romani cum Diocletiano: & illi crudelitate quàm ſimillimi. Poſtquam autẽ ambo, ſanctorum martyrũ ſanguine (quem ſtygio furore debacchantes in toto terrarum orbe effuderant)ſatis inebriati, imperii inſignia depoſuiſſent,ut priuati in ocio reliquam tranſigerent ætatem,Maxentius hic patri ſuccedens in imperio, tyrannum potius q̃ imperatorem geſsit. ſcelerumq; immanitate longe patrem ſuperauit, in omnem profuſus libidinem ac magicis præſtigiis addictiſsimus, ut diffuſe proſequitur hiſtoria eccleſiaſtica libro octauo. Tandem more tyrannorum miſere perijt, cũ cõtra Conſtantinum pro imperio occupando bellagerẽs,ſuis ipſius inſidiis interceptus eſt,& iuxta pontem Miluium incidit in foueam quam fecit.Sub hoc igitur immaniſsimo perſecutore cum in finibus Aegyptiis uerſaretur, beata Catharina ſuũ expleuit agonem.

3 In tertio uerſu. Sed torrentur inuſtis corporibus. Tor-

rentur inquam, non ſenſibili ignis læſione aut conſumptione. nam illos omnino non tetigit ignis, nec ipſis quicquam moleſtiæ intulit (quemadmodum de tribus pueris in fornacem Babylonicā miſsis, dicit Daniel) ſed ſola applicatione iniectioneq; in ignem, cui iuſſu tyranni fuerūt immiſsi ut exurerentur. Itaq; uerbum illud, non cremationis actum nobis hic inſinuat, ſed modum ac habitum. ſecūdum quem reuera abſumpti fuiſſent, niſi diuina uirtus eos ſeruaſſet incolumes. Poteſt & id ad exitum uitæ eorū inſinuandum, intelligi dictum. Nam flammis circundati, omnes placida morte quieuerunt, reddentes animas Deo quem fuerant confeſsi. non tamen ignis uiolentia adacti ad mortem, ſed diuino beneplacito imponente finem eorum martyrio. Quare torreri hic dicuntur, quia rebus humanis ſunt exempti, eorum more qui in flammas coniecti animam exhalant, citra tamen omnem cruciatum aut afflictionem corporum. Dan. 3.

4 In quarto uerſu. Velut aurum comprobauit. Intelligendus eſt ad complementum ſententiæ hoc loco accuſatiuus eos, qui referat rhetores ſiue doctores gentilium. ut hic habeatur ſenſus. Aduſtio fornacis comprobauit eos philoſophos Chriſtū confeſſos, uelut aurum, Debet enim hic integra & perfecta eſſe ſententia, non dependens ex ſequentibus, quod uix bene præſtari poterit ſine huiuſmodi accuſatiuo ſubaudito. Sumptus autem eſt hic locus ex libro Sapientiæ, ita de iuſtis qui corā hominibus tormenta paſsi ſunt dicēte. In paucis uexati, in multis bene diſponentur. quoniam Deus tētauit eos, & inuenit illos dignos ſe tanquam aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiā accepit illos, & in tpe erit reſpectus illorū. Sapien. 3

6 In ſexto uerſu. Nec intra ſe capitur. Id eſt rex ipſe Maxētius non eſt ſuæ mentis compos, ſed furore actus & ſæuo percitus œſtro, extra ſe rapitur more immanis beluę: non continens ſe intra metas rationis. ſed humanæ moderationis fines & limites egrediens. Qui enim iracūdia exagitatus effuſis habenis indulget animo, iam amplius ſe intra ſeipſum non continet, ſed rabie concitus erit hominē. In eodem quoq; uerſu, ſoli Catharinę turba multa creuiſſe tunc dicitur. Nam cum ſola eſſet Chriſti partes defendens

contra tyranni ſæuitiam, multa illi deinde turba acceſsit cõſortio fidei, per ipſam ad Chriſtum conuerſa, ut ſequẽs declarat uerſus.

7 In ſeptimo uerſu. Clauſæ lumen ne claudatur. Ne lumẽ (inquit) cœlitus immiſſum carceri, aut fidei Chriſtianæ claritas, ipſius uirginis Catharinæ clauſæ tetro carcere, claudatur & occultetur aliis, nulliſq; fiat manifeſtũ, illud lumen illucet Porphyrio. Nam & per cœleſte lumen conſpectum in carcere inductus eſt Porphyrius primum ad fidem amplectẽdam, & ſpirituale lumen agnitioq; fidei per ſacram uirginem ei illuxit, quandoquidem ipſius ſuaſu, exhortatione & prædicatione, ad Chriſtum cõuerſus eſt.

8 In octauo uerſu. Huius ergo concionis. Quę ſcilicet imitata eſt fidem Porphyrii & reginæ, ut modo dictum eſt, noſipſi concordes, conformeſq; & ſimiles conſtantia atq; ſtabilitate in bono. hoc eſt, noſipſi conformantes nos & ſimiles facti conſtantiæ huius ſacræ concionis per imitationem morum, conſimili patiẽtia uincamus incurſus & moleſtias perſecutionum huius mundi, efficiamurq; ueri affectatores patientiæ ipſorum.

Porro in nõnullis libris eccleſiaſticis comperiuntur & alii duo hymni omnino eiuſdem generis & formæ cum iſto, proſequentes reliquam martyrii huius ſacræ uirginis enarrationem uſq; ad fœlicem eius mortem & ſepulturã. Qui quoniam apprimè digni ſunt & præclari, imo uidentur partes eſſe reliquæ alicuius totius hymni, ex quo hic qui nũc explicatus eſt deſumptus cenſetur, ambo hic ſine ampliori expoſitione (nã ſatis plani ſunt) ſubnectuntur.

De ſancta Catharina, alius hymnus.

1 Pange lingua glorioſæ
uirginis præconium,
gemmæ iubar precioſæ
deſcendat in medium,
ut illuſtret tenebroſæ
mentis domicilium.

2 Virgo pœnis iam attrita,
rotarum patibulo
præſentatur præmunita
fidei ſignaculo.
genu flectit, orat ita
circunſtante populo.

3 Vt cõfirmes ſpem tuorũ
& honorem nominis,
& elidas ſuperborum
uim, uirtute numinis,
ſtruem Deus hãc lignorũ
ictu frange fulminis.

4 Vox cõplet, mox iũctura
rotarum diſſoluitur.

aſtans molis ex preſſura
populi pars teritur:
pars baptiſmum ſuſceptura
uirgini coniungitur.
5 Fide fidens occultata
regis uxor emicat:
deos regis deteſtata
Chriſtum regem prædicat.
totis mammis cruciata:
ſpe conſtanti dimicat.
6 Decollari cum iubetur,
caput offert gladio.
petit, ſibi ſuffragetur
uirginis oratio.
ex defectu ne fraudetur
palmæ ſuo præmio.
7 Cuius & nos iploremus
deuote ſuffragia
mentes ita conformemus
Catharinę gratia,
ut reginæ conregnemus
in cœleſti patria. Amen.

De eadem, alius hymnus.

1 Præſens dies expendatur
in eius obſequium,
cuius uirtus dilatatur
in ore laudantium,
ſi geſtorum teneatur
finis & initium.
2 Verbo uitæ roboratus
profiliit & Porphyrius,
cum ducentis decollatus
migrat palmæ ſocius.
Catharinæ cruciatus
maturat Maxentius.
3 Imminente paſsione,
palam hæc interſerit.
aſſequatur Ieſu bone
quod a te petierit,
ſuo quiſquis in agone
mei memor fuerit.
4 In hoc, caput amputatur,
fluit lac cum ſanguine.
angelorum ſubleuatur
corpus multitudine,
& Sinai collocatur
in ſupremo culmine.
5 Hoc dclarat, hoc explanat
meritum uirgineum,
quòd ex eius tũba manat
inceſſanter oleum.
cuius uirtus, omnis ſanat
doloris aculeum.
6 Vim doloris corporalis
ut hæc ſanat unctio,
ſic liquoris ſpiritalis
mundet nos infuſio.
& æterno temporalis
dolor cedat gaudio. Amẽ.

Poſt proprios ſanctorum hymnos, nũc communes cuique ipſorum gradui & ordini ſubijciuntur.

De Apoſtolis.

1 *Exultet cœlum laudibus,*
Reſultet terra gaudijs.
Apoſtolorum gloria
Sacra canunt ſolennia.
2 *Vos ſecli iuſti iudices,*
Et uera mundi lumina:

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri ſolum retinet numerum ſyllabarum in unoquoq; carmine ſiue debita pedum collocatione. Nam in ſecundo loco ſpondeum ſępius

Votis precamur cordium
Audite preces ſupplicum.
4 *Qui cœlum uerbo clauditis*
Seras & eius ſoluitis:
Nos a peccatis omnibus
Soluite iuſſu quæſumus.
4 *Quorum præcepto ſubditur*
Salus & languor omnium,
Sanate ægros moribus
Nos reddentes uirtutibus.
5 *Vt cum iudex aduenerit*
Chriſtus in fine ſeculi:
Nos ſempiterni gaudij
Faciat eſſe compotes. Amen.

habet pro iambo: & in anterioribus ſedibus pyrrhichium pro ſpondeo aut iambo. occurrit & in eo uocalis ſequẽs alterius dictionis uocalẽ ſine colliſione.

Incitatur in eo tota fidelium eccleſia, ad celebrandam ſolennitatem in apoſtolorum honorem. ad quos deinde ſermo dirigitur, eorum explicans dignitatem & ſublimitatem, poſtulãſque ut nunc peccatorum nobis impetrent medelam, & in die aduentus domini ad iudicium, gloriam ſempiternam.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Exultet cœlũ laudibus. Nomine cœli, angelica ſubſtantia quæ in cœlis uerſatur. & nomine terræ, humana intelligitur natura, quæ terram habitat. Nam utrique earum & nulli aliarum creaturarum conuenit exultare & iubilare diuinis laudibus in ſanctorum ſolennitate, quòd ſolę rationales ſint & intellectu prædite. Quinimmo ſæpius in ſcriptura cœlum & terra hoc modo accipiuntur, & adinuicem coniunguntur.
Eſaie.1. Vt in Eſaia. Audite cœli, & auribus percipe terra. Et in
Deute.31 cantico Moyſi circa finẽ Deuteronomij. Audite cœli quæ loquor, audiat terra, uerba oris mei. Denique in pſalmo.
Pſal. 95. Lætentur cœli & exultet terra, moueatur mare & plenitudo eius. Illa autem ambo, cœlum inquam & terra, hic cõiunguntur ad uerbum canunt, tanquam nominatiui ad ſuum uerbum, ut ſacra ſolennia, eiuſdem uerbi ſit accuſatiuus, & gloria, ablatiuus ab eodem rectus.

2 In ſecundo uerſu. Vos ſecli iuſti iudices. Id ex Matthęo
Matth.19 habetur, ubi dominus diſcipulis dixiſſe legitur. Amen dico uobis quòd uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ: ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Quòd uero apoſtoli ſint mundi lumina, ex eodem cõſtat Euangeliſta, in eo ſermone quem fecit eis do-

minus in monte. Vos eſtis (inquit) lux mundi. Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. *Matth.5.*

3 In tertio uerſu. Qui cœlum uerbo clauditis. Nempe ipſis omnibus dictum eſt a domino apud Matthæum. Amē dico uobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram: erunt ligata & in cœlo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Idem quoq; expreſsius ipſis apud Ioannem indultum eſt, cum ait. Accipite ſpiritum ſanctū. quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. & quorum retinueritis, retenta ſunt. *Matth.18* *Ioan.20.*

4 In quarto uerſu. Quorum præcepto ſubditur. Hoc ex Luca manifeſtum euadit, ubi dicit quòd conuocatis Ieſus duodecim apoſtolis, dedit eis uirtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & ut languores curarent, & miſit illos prædicare regnum Dei & ſanare infirmos. Egreſsi autem circuibant per caſtella, euangelizantes & curantes ubique. Similiter & ex Marco, ubi dominus ad cœlos rediturus, ait diſcipulis ſuis. Signa autem eos qui crediderint: hæc ſequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit, ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt. *Luc.9.* *Marc.16*

5 In quinto uerſu. Chriſtus in fine ſeculi: Hic per ablatiuum in fine ſeculi, legendum eſt, non per accuſatiuum in finem. quia nomen temporis præpoſitioni in, adiunctum in ablatiuo debet conſtitui. Vt Chriſtus ueniet mundum iudicaturus in nouiſsimo die, non in nouiſsimum diem. & in fine mundi uenturus eſt, non in finem. Ita in tertio huius hymni uerſu. potius dicendum, ſeras & eius ſoluitis, quàm ſeráſque eius ſoluitis. ad fugiendum nimium hiatum, propter uocalis ſubiunctionem ad alterius dictionis uocalem ſine colliſione. Et ſiqua talia occurrunt caſtiganda, ſine præiudicio poſſunt emendari, ubi id ratio locutionis latinæ aut carminis aut ſententiæ efflagitat.

De apoſtolis, alius hymnus.

S. Ambroſius

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri legibus recte ac integre coercetur: hoc ſolo excepto quòd in ſeptimi uerſus tertio carmine pyrrhichius pro iambo conſtituitur in ſecundo loco. Verum pulchro & eleganti corpori non magnam infert deformitatem neuulus.

In eo ſanctorum apoſtolorum glorioſi tituli laudéſque depromuntur, necnon & inuicta animi conſtantia in perferendis pro confeſsione ueræ fidei tormentis. Nempe apoſtoli Dei omnes, martyrium glorioſum pro Chriſto perpeſsi ſunt, & calicem domini biberunt. Quare a multis præſens hymnus decantari plærunque ſolet etiam de pluribus martyribus non apoſtolis, commutato duntaxat ſecundo carmine primi uerſus, ſcilicet apoſtolorum gloria, in hoc carmen, & martyrum uictorias. Nam tota hymni (qui oppido quàm ſuauis eſt & elegans) ſententia, utriuſque apte congruit.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Laudes canentes debitas. Hoc in uerſu & participiū canentes ponit, & uerbū canimus, neutrum tñ ſuperflue. Vtrunque enim, ſuum habet accuſatiuū cui adiungatur. Participium quidem, accuſatiuo laudes debitas aſciſcitur. uerbum autem, accuſatiuo æterna munera. præter quem, &

1 *AEterna Chriſti munera*
Apoſtolorum gloria
Laudes canentes debitas
Lætis canamus mentibus.

2 *Eccleſiarum principes,*
Belli triumphales duces.
Cœleſtis aulæ milites,
Et uera mundi lumina.

3 *Terrore uicto ſeculi*
Spretiſq; pœnis corporis,
Mortis ſacræ compendio
Vitam beatam poſsident.

4 *Traduntur igni martyres,*
Et beſtiarum dentibus.
Armata ſæuit ungulis
Tortoris inſani manus.

5 *Nudata pendent uiſcera,*
Sanguis ſacratus funditur.
Sed permanent immobiles,
Vitæ perennis gratia.

6 *Deuota ſanctorum fides,*
Inuicta ſpes credentium,
Perfecta Chriſti charitas,
Mundi triumphat principē.

7 *In his paterna gloria,*
In his uoluntas filij,
Exultat in his ſpiritus.
Cœlum repletur gaudijs.

8 *Te nunc redemptor quæſumus,*
Vt ipſorum conſortio
Iungas precantes ſeruulos
In ſempiterna ſecula Amē.

ablatiuum habet, gloria, id eſt in gloriam uel propter glo
riam apoſtolorum. Quod ſiquis malit ablatiuum illum
cum participio ordinare, non illi refragamur. nam ob id
non mutatur ſententia, ſed fere eadem eſt.

2 In ſecundo uerſu. Eccleſiarum principes. De ipſis enim
dictum eſt in pſalmo. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, *Pſal. 44*
conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Et rurſum
in alio loco pſalmi. Mihi autem nimis honorificati ſunt *Pſal. 138*
amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.
Fuerunt & triumphales duces belli contra ſcribas & Pha-
riſæos, uolentes nomen Ieſu Chriſti benedictum in ſecu-
la, eradere de terra & penitus abolere. Etiam contra reges
terræ & principes, qui conuenerunt in unum aduerſus do
minum, & aduerſus Chriſtum eius. Et quod longe ualen-
tius eſt, contra horrendos dæmones. quos ſuis phanis &
idolis expulerunt, ac reclamante toto mundo inuitiſq; te-
nebrarum poteſtatibus, cultum nominis Chriſti induxe-
runt. multo ſane inſigniore laude digni, quam Romani
duces & cæſares omnes, ac honoratiore triumpho ad im-
marceſſibilem gloriam cœlis inuecti, ornatique caput ſa
crum uictrice corona.

3 In tertio uerſu. Mortis ſacræ compendio. Compendiū,
uia breuior dicitur; quaſi ad latus conſtituta citiuſq; ad
terminum ducens quàm ea quæ publica & protrita eſt.
Vt in ſecundo libro Regū dicitur Achimaas cucurriſſe per *2. Reg. 18.*
uiam compēdij & tranſiſſe Chuſi, qui tamen prior ad cur
ſum ſe accinxerat. Quoniam autem mors corporalis quā
pertulerunt apoſtoli & martyres, admodum breuis eſt in
collatione ad uitam ſempiternam, quam per mortem il-
lam ſunt aſſecuti, recte dicuntur hic poſſidere uitam bea-
tam per ſacræ mortis compendium. quaſi mors illa fuerit
uia quædam compendiaria ad aſſequendum illum termi
num & metam: ſcilicet uitam incorruptibilem.

4 In quarto uerſu. Traduntur igni martyres. Hæc imma-
nia tormenta quæ ſuſtinuerunt martyres Chriſti, beatus
Paulus ad Hebræos ſcribens ita complectitur. Alij autem *Hebr. 11.*
diſtenti ſunt, non accipientes redemptionem ut meliorē
inuenirent reſurrectionem. Alij uero ludibria & uerbera
experti, inſuper & uincula & carceres. lapidati ſunt, ſecti

ſunt,tentati ſunt,in occiſione gladii mortui ſunt. Circuierunt in melotis,in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati, afflicti,quibus dignus non erat mundus.

In eodem uerſu. Armata ſæuit ungulis. Vngula ab unguis deriuatum eſt, non tamen diminutiuum, quia non imminuit ſui primitiui ſignificatum, ſed denominatiuum. Et dicitur de ijs animalibus quę digitos non habẽt, ſicut unguis eorum proprie eſt animalium quæ digitis ſunt prædita. Ouidius. Vngulaq́; in quinos delapſa abſumitur ungues. Interdum uero idem nomẽ pro inſtrumento ſumitur ferreo, ut pectine aut alio quouis, quo dilacerãtur aut diſcerpuntur corpora hominum in equuleo extentorum. Prudentius in hymno de ſancto Romano. Amor coronæ pœnæ præuenit trucem: lictoris artem ſponte nudas offerens, coſtas biſulcis execandas ungulis. ubi tria ſunt carmina iambica trimetra. quo genere metri, totus ille hymnus (qui copioſiſſimus eſt & elegantiſſimus) componitur. Idem in hymno de ſancto Vincentio. Per te, per illum carcerem, honoris augmentum tui. per uincla, flammas, ungulas. per carceralem ſtipitem. Vbi quatuor ſunt carmina iambica dimetra. nã & tota illa ode (de qua paulo poſt fiet mentio) hoc genere metri conficitur. Et in hac acceptione ſumitur hic: ſicut & in illo loco hymni plurium martyrum inferius explicandi. His ceſſit lacerans fortiter ungula.

6 In ſexto uerſu. Mundi triumphat principem. Triumphare uerbum etſi ſuapte natura neutrale ſit, & ſignificet obtinere triumphum eoque potiri, interdum tamen uim habet actiui uerbi, & ſuperare ſignificat ſiue uincere, accuſatiuumq́; petit, ut hoc in loco. Prudentius in hymno de ſancto Laurentio. Antiqua phanorũ parens, iam Roma Chriſto dedita, Laurentio uictrix duce, ritum triumphas barbarum. Quatuor ſunt ibi carmina iambica dimetra, ſicut & totus ille hymnus (qui cultiſſimus eſt & diffuſiſſimus) hoc genere metri conſtituitur. Inde participium triumphatus, uictum ſignificat ſiue ſuperatum, & de quo actus eſt triumphus. Mantuanus in principio ſecundæ parthenices. Atque triumphato uictricia bella tyranno.

7 In ſeptimo uerſu. In his paterna gloria. Pronomen illud

his, tertio his repetitum, demonſtrat fidem, ſpem, & charitatem ſanctorum (quæ Chriſti charitas hic dicitur, quia in Chriſtum habetur) nominatas in præcedenti uerſu. Aut ſi malis, monſtrat apoſtolos & martyres, hoc hymnò celebratos. Tres uero illi nominatiui, paterna gloria, uolūtas filii, & ſpiritus, inſinuantes nobis tres ſummę diuinitātis perſonas, ordinātur ad idem uerbum exultat, quo unitas ſignificetur deitatis.

De uno martyre.

1 *Deus tuorum militum*
Sors et corona pmiū,
Laudes canentes martyris
Abſolue nexu criminis.

2 *Hic nempe mundi gaudia*
Et blandimenta noxia,
Caduca rite deputans:
Peruenit ad cœleſtia.

3 *Pœnas cucurrit fortiter,*
Et ſuſtulit uiriliter.
Pro te effundens ſanguinē,
Aeterna dona poßidet.

4 *Ob hoc precatu ſupplici*
Te poſcimus pijſſime.
In hoc triumpho martyris
Dimitte noxam ſeruulis,

5 *Laus & perennis gloria*
Deo patri cum filio
Sancto ſimul paraclito
In ſempiterna ſecula. Amē.

Carminis iambici formam & regulam ubique ſeruat hic hymnus, præter id quod bis in ſecundo loco (in ſecundo ſcilicet carmine ſecundi uerſus, & in tertio tertii) ſpondeū habet pro iambo. & uocalis poſitionem ante uocalem ſine colliſione.

Explicatur in eo laus cuiuſuis martyris, quòd contempta mundi pompa & gloria elégerit Chriſtum ſequi in tribulationibus & perſecutionibus tolerandis atque tormentis. q. bus pertranſitis, nunc pro temporalibus æterna, pro caducis perpetua, & pro terrenis cœleſtia obtinet. Cuius precibus petimus & nos apud deum commendari.

S. Ambros: / S. Gregoriꝰ / 2ᵘˢ alios

1 ANNOTATIONES. In primò uerſu. Sors & corona præmium. Deus dicitur eſſe ſanctorum martyrum (qui inuicti ſunt milites Chriſti; & in ſtadio huius uitæ magnum certauerunt certamen. in quo mortem paſſi: uiuentium euaſerunt uictores) ſors ſiue portio, & pars cedens illis in præmium. quia ſe totum illis communicat perfruendum in mercedem. Vt quiſque eorum recte dixerit illud pſalmi Pars mea deus in æternum. Item & illud. Dixi: tu es ſpes mea, portio mea in terra uiuentium. Corona itidem *Pſal. 72.* *Pſal. 141.*

eorum eſt: quoniam ipſorum decus eſt & inſigne ornamentum, quo in æterna uita uenuſtantur. Super omnem enim pulchritudinem & decorem quem obtinent ſancti in gloria, eminet ille ornatus quo a Deo habitante in eis & immanente quinimmo & circumambiente eos & circũplectente (ſicut corona caput) adornantur. In hoc autem ſecundo carmine, coniũctio &, geminanda potius eſſet. quoniam nunquam ſecundo poteſt loco poni ſi tria ſunt quæ copulantur, quinetiam ad tertium ponatur ſecundũ protritum probatorum authorum uſum.

3 In tertio uerſu. Et blandimenta noxia. Blanditur enim hic mundus ut fallat, arridet ut decipiat, uultuq́ applaudit amico ut præcipitet in interitum. Proinde dicit beatus Iacobus quòd amicitia huius mundi, inimica eſt deo, & quicunque uult amicus eſſe huius mundi, inimicus dei conſtituitur. Et beatus Ioannes in prima ſua epiſtola catholica. Siquis diligit mundum: non eſt charitas Dei in illo. Et mundus tranſit & cõcupiſcentia eius. Ex quo, liquido cognoſcuntur eius gaudia eſſe caduca. & ex eo itidem quod dicit beatus Iacobus, quod eius gloria ſicut flos fœni tranſibit. Exortus eſt enim ſol cum ardore & areſecit fœnum: & flos eius decidit, & decor uultus eius deperiit. Et ut idem deinde perhibet. uita noſtra uapor eſt ad modicum parens, & deinde exterminabitur.

Iacob. 4. *1. Ioan 2.* *Iacob. 1.* *Iacob. 4.*

De uno martire, alius hymnus.

1 *Martyr dei qui unicũm*
Patris ſequendo filiũ.
Victis triumphas hoſtibus
Victor fruens cœleſtibus.

2 *Tui precatus munere*
Noſtrum reatum dilue:
Arcens mali contagium,
Vitæ remouens tædium,

3 *Soluta ſunt iam uincula*
Tui ſacrati corporis:
Nos ſolue uinclis ſeculi,
Amore filij dei. Amen.

Carmen iambicum dimetrum in hoc hymno exacte ſeruatur & integre: prçter id ꝙ in primi uerſus primo carmine uocalis ſubiungitur uocali ſine colliſione, & in ſecundi uerſus quarto carmine pyrrhichius pro iambo ponitur in ſecundo loco. Quòd ſi repellens, dixiſſet author, ſeruaſſet tenorem carminis & rectam legem.

In eo dirigitur ſupplex oratio ad quemuis martyrẽ Chriſti. Commedans illius conſtantiam in paſſione, qua he-

ſtes omnes fidei moriendo ſuperauit, & petens eius precibus nos ad bonum adiuuari.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Qui unicum patris ſequendo filium. Chriſtum ſcilicet, qui ſecundum diuinitatem unigenitus eſt dei patris. Hũc autem ſecutus eſt glorioſus martyr, imitatione operum. ut quemadmodum Chriſtus pro ueritate & iuſticia acerbiſſimam paſſus eſt mortem: ita & is pro confeſſione ueritatis fidei grauiſſima ſuſtinuit tormenta, & denique mortem ipſam. Quẽadmodum faciũdum eſſe admonuit beatus Petrus dicẽs. Chriſtus paſſus eſt pro nobis: uobis relinquens exemplũ ut ſequamini ueſtigia eius. Et beatus Ioannes idem nobis proponit exemplum: dicens. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. In tertio autẽ uerſus iſtius carmine, triumphas legendum eſt, nõ triumphans. ut aliquod in toto illo uerſu habeatur uerbum, ꝙ ſententiam compleat. neque enim gerundium neque participia ſola, poſſent eam perfectam reddere. 1. Petr. 2. 1. Ioan. 3.

2 In ſecundo uerſu. Vitæ remouens tædium. Vitæ tædiũ eſt moleſtia & anxietas animi, conſurgens ex incommodis, ærumnis, & calamitatibus huius uitæ: ut paupertate, nuditate, orbitate, & ſimilibus afflictionibus. Quæ ſi non æquo ferantur animo, inferunt noxiam ſæpe triſtitiam, & tantam animæ amaritudinem: ut aliquem interdum præſentis uitæ tædeat. Propterea dicit Eccleſiaſticus. Triſtitiã longe expelle a te, multos enim occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa. Animus enim gaudens ętatem facit floridã, & ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Huiuſmodi ergo tædium repelli a nobis petimus, aut per ſublationem occaſionis & materiæ illius afflictationis & cruciatus animi, aut per patientiam, qua præſentis uitæ ſortem acerbam ſi eueniat leuiter feramus. Eccle. 30. Prouer. 17.

3 In tertio uerſu. Soluta ſunt iam uincula. Per mortem ſcilicet temporalem illi inflictam, quæ connexionem illam naturalem compageſꝗ membroꝝ, & iuncturas uitę neceſſarias diſſoluit. Vnde etiam conſequenter & anima ſacra eius, domicilio corporis ſoluta tanquam carcere quodam & ergaſtulo: nunc liberiore uitæ cœleſtis aura perfruitur.

ſta petimus ipſius ſancti martyris precibus, tantum nobis Dei amorem inſpirari, ut ſoluamur a pedicis & laqueis concupiſcentiarum huius mundi, quibus tanquam uinculis alligamur & implicamur, ne liberi feramur in Deum.

De pluribus martyribus.

nesurus

Hymnus iſte, choriambicus eſt, a pede dominatum in eo obtinēte. & dicolos ſiue biformis: quòd duobus metrorum generibus coaleſcat. eſt & tetraſtrophos, quoniā poſt quatuor carmina renouato uerſu ſemper ad primum genus fit recurſus. Siquidem quiſque uerſuum eius tria prima habet carmina aſclepiadæa: quartum uero glyconicum. De utroque autem horum carminum genere & eorum compoſitione, ſuperius habita eſt mentio. Veruntamen non tam exacta ut par fuit, obſeruata eſt hic legitimorum pedum collocatio. Nam loco choriambi, ſæpius pæon quartus concupiſcitur admiſſus, qui tribus primis ſyllabis breuibus quartam ſubiungit longam. ut metuerent. In ſexti quoque uerſus ſecundo carmine, pro choriābo ponitur in ſecunda ſede epitritus tertius, q primam, ſecundam, & quartā habet longas & tertiam breuē. ut deſcriberent. Inſuper loco pyrrhichii aut iambi: occurrit interdum in quarta ſede poſitus ſpondeus. Verum hæc carminum errata potius mendoſis libris & a prima ſyncçritate

1 *Sanctorum meritis inclyta gaudia*
Pangamus ſocii, geſtaque fortia.
Nam gliſcit animus promere cantibus.
Victorum genus optimum.

2 *Hi ſunt, quos retinēs mūdus inhorruit*
Ipſum nam ſterili flore peraridum
Spreuere penitus, teq; ſecuti ſunt
Rex Chriſte bone cœlitus.

3 *Hi p te furias atq; ferocia*
Calcarunt hominum ſæuaq; uerbera.
Ceſſit his lacerans fortiter ungula:
Ne carpſit penetralia.

4 *Cæduntur gladiis more bidentium.*
Non murmur reſonat, nec querimonia
Sed corde tacito mens bene conſcia,
Conſeruat patientiam.

5 *Quæ uox, quæ poterit lingua retexere*
Quæ tu martyribus munera præparas?
Rubri nam fluido ſanguine, laureis
Ditantur bene fulgidis.

6 *Te ſumma deitas, unaq̄ue poſcimus,*
Vt culpas abluas, noxia ſub trahas.
Des pacem famulis, nos quoque gloriam
Per cuncta tibi ſecula. Amē.

metrorum uitio ſcriptorū pro lapſis imputarim, quàm ipſi (quiſquis is fuerit) authori. Nā totus hic hymnus magnā præ ſe fert elegantiam & grauitatē.

Celebrantur in eo egregia ſanctorum martyrum præconia, quod contempto mundi faſtu & flore, Chriſtum in tribulationibus ſecuti ſunt. & ſuperatis grauiſſimis tormentis, uitam adepti perpetuam, in qua coronati & ampliſſimis ſunt præmiis honorati.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Nam gliſcit animus Gliſcere uerbum neutrum: nunc creſcere ſignificat Liuius. Gliſcēte indies ſeditione. Nunc pingueſcere. ut fimo per agros ſparſo dicimus terrā hoc pabulo gliſcere. Nunc uero cupere ſignat, & ardente affectu expoſcere. ut hoc in loco, & ſic infinitiuo uerbo in eadem oratione cōiungi poſtulat. In omnibus autem ſuis ſignificatis, præterito pariter & ſupino caret. Eodem quoque in uerſu, uictorum genitiuus, non a uictus nominatiuo participij præteriti temporis, ſed a nomine uerbali uictor, oris, deſcendit. Victores nempe omnium optimi & præſtantiſſimi ſunt martyres: qui patiendo uicerunt, non reſiſtendo aut manum cum hoſtibus conſerendo. moriendo itidē uicerunt, non uictis ſuperuiuendo. animo denique uicerunt, non corporis uiribus, quo nullū uictoriæ genus eſt pręſtātius.

2 In ſecundo uerſu. Quos retinens mundus inhorruit. Inhorrere eſt cum horrore fugere quippiam tanquam uile & abiectum: & accuſatiuo uenuſte iungitur, ſicut exhorrere, abhorrere, perhorrere, cognatæ ſignificationis pariter & originis uerba. Sanctos quidem martyres ſecundū corporis incolatum mundus in ſe continuit, eos tamen quantum ad mores & uitæ inſtitutum refugit ac odio habuit, quoniam non magnifaciebant ea quæ mundi ſunt. ſed Chriſti affectatores illum præ ſe ferentem ſpeciem quādam pulchri & boni, uanum tamen omnino & emarcidū aſpernati ſunt. quemadmodum dixerat Chriſtus diſcipulis, & omnibus ſuæ uitę imitatoribus. Si mūdus uos odit, Ioan. 15.
ſcitote quia me priorem uobis odio habuit. Et rurſum ad

eoſdem Si de mundo fuiſſetis, mundus utique quod ſuū erat diligeret. Quia uero de mundo non eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus Hic autem mundus pro concupiſcentia rerum mundanarum: ſiue ꝓ multitudine hominum ſecularia deſideria ſectantium ſumitur, ſicut & ſæpiſſime i ſacris literis, Porro in tertio uerſus huius carmine, ſpreuerunt potius quàm ſpreuere legendum eſſet, ut ſecundo loco ponatur choriambus. Et in quarto carmine, aduerbium cœlitus cū uerbo ſecuti ſunt debet ordinari, quoniam non ab hominibus ſed a Deo id
Ioan. 6. eis indultum eſt, quòd fuerint Dei imitatores. Nemo (inqt dominus) poteſt uenire ad me, niſi pater meus qui miſit me, traxerit eum.

3 In tertio uerſu. Nec carpſit penetralia. Non quidē corporis. Nam interiora etiam beatorum martyrum uiſcera potuernnt ſæuis ungulis dilacerari, & nonnunquam diſſecta leguntur. Sed non carpſit ungula, penetralia animi. non enim potuit uirtututem animi in penitiſsimo eius ſinu reconditam abditiſſimiſq; mentis receſſibus, euellere aut diſcerpere: neque corda eorum a conſtantiæ & fortitudinis ſuæ ſede dimouere. Cæterum hic potius, hic ceſſit lacerans, legendum eſſet, quam ceſſit his lacerans, ut primo loco ſpondeus ponatur, quemadmodum poni debet, & non trochæus.

4 In quarto uerſu More bidētium Bidentes dicūtur oues quæ per ætatem duos dentes altiores habent. Nam ut au thor eſt Higynius, quæ bidens eſt hoſtia, dentes octo habeat oportet: ſed ex his duos cæteris altiores. per quos appareat eam ex minore ætate in maiorem tranſcendiſſe. Virgilius. Mactant lectas de more bidentes. Et hæc comparatio occiſionis ſanctorum martyrum ad mactationem ouium, ex pſalmo deſumpta uidetur, hanc ipſorum uocem ad dominum exprimente. Quoniam propter te mortifica
Pſal. 43. mur tota die, facti ſumus uelut oues occiſionis. Et in hac, ſine murmuratione & querela, admirabili patientia, Chriſti propemodum ſimiles facti ſunt. de quo ait Eſaias. Si-
Eſa. 53. cut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tōdēte ſe obmuteſcet, & nō apiet os ſuū. ꝙ ex ſacra paſſionis eius hiſtoria oino cōpletum in ipſo fuiſſe, manifeſtū eſt.

In

5 In quinto uerſu. Quæ poterit lingua retexere. Interdum retexere eſt opus quod prius textū erat diſſoluere: ut præpoſitio re, oppoſitum ſimplicis ſignificatū inſinuet: quēadmodum etiam in his uerbis: reuelare, retegere, recludere. Ouidius.

Rurſus amor patriæ, ratione ualentior omni.

Quod tua fecerūt ſcripta, retexit opus. Interdum uero eſt exprimere, explicare ſiue eloqui: quo quidem modo hic ſumitur. Porro martyres ipſos laureis in cœlo ditari atq; exornari, hic conuenienter dictum eſt: quòd laurus apud antiquos uictoriæ erat inſigne. & qui uictores euaſerant: lauro coronabantur. Sed quinam dabuntur uictores, his fortiſsimis athletis præcellentiores? Sicut & in Apocalypſi leguntur ſancti martyres ſtolis albis amicti: coronis inſigniti, & palmas manibus geſtantes. *Apoca. 7.*

6 In ſexto uerſu. Nos quoque gloriam. Subaudiēdum hic eſt uerbum demus: ex præcedente ſententia ſumendum: quod cum datiuo tibi & accuſatiuo gloriam iūctum: perfectam reddat & completam ſentētiam. Neque legendum eſt in ultimo carmine per cuncta pie ſecula. ut habent aliqui libri mendoſi: tum quòd ſine expreſſo datiuo, poſtrema ſententia non erit integra & abſoluta. tum quòd aduerbium pie ultimā habeat longam: & nequaquam conueniat illi loco carminis.

De pluribus martyribus, alius hymnus. S. Gregorius

1 *Rex glorioſe martyrum,*
Corona confitentium.
Qui reſpuentes terrena,
Perducis ad cœleſtia:

2 *Aurem benignā protinus*
Appone noſtris uocibus
Trophæa ſacra pangimus,
Ignoſce quod deliquimus.

3 *Tu uincis in martyribus,*
Parcendo confeſſoribus.
Tu uince noſtra crimina,
Donādo indulgentiā. Amen.

Carminis iambici dimetri legem ac normā adamuſsim ſeruat hic hymnus: præter id quòd in tertio carmine primi uerſus trochæum habet pro pyrrhichio in poſtremo loco. cum dictio, terrena, mediam ſyllabam habeat longam. Quòd ſi terrea uel infima dixiſſet author, concinnum fuiſſet & aptum carmen. Inſuper in tertij uerſus quarto carmine, uocalis ſequitur alterius dictionis uocalem ſine colliſione.

O

In eo ad Chriſtum fit oratio, ut ob merita & præclaras martyrum uirtutes, noſtras preces benignus audiat, peccatorum concedat ueniam, & demum æternæ uitæ præmia.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Rex glorioſe martyrum. Chriſtus rex martyrum dicitur, quòd omniũ martyrum ſupremus eſt & eminentiſsimus, cæteros omnes longe magis antecedens quàm rex ſubiectum ſibi populum. Ipſe enim Deus eſt & homo, alij homines tantum. Ipſe peccatum non fecit nec inuentus eſt dolus in ore eius. alij omnes dicunt. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus & ueritas in nobis non eſt. Ipſe itẽ morti non fuit obnoxius, & indebitam mortẽ ſpõte ſuſcepit. Alij omnes, mortis fuerunt debitores, & aliquando debitam mortem, ſpontanee Deo obtulerunt. Denique ipſe pro totius mundi ſalute oblatus eſt Deo patri, in hoſtiam & odorem ſuauitatis. Alij uero pro fratribus qdem animas poſuerunt, ſed particularibus tantum, & qui aut intuitu mortis eorum aut auditu, conuerſionis ſuæ frugem inde accipere potuerunt. Corona itidem confitentium, id eſt confeſſorum, dicitur Chriſtus, eorum ſcilicet qui uitæ ſanctimonia claruerunt, non tamen ſuum pro Chriſto ſanguinem fuderunt, ſed placida morte pie defuncti ſunt.

Eſa. 53.
1. Ioan. 1.

3 In tertio uerſu. Tu uincis in martyribus. Si miles contra tyrannum regni occupatorem pugnat pro rege, & uictoriam aſſequatur profligato tyranno tunc certe rex uincit in milite, quoniam miles non ſibi ſed regi certauit, a quo certandi munus ac poteſtatem accepi. Martyres autem omnes, animoſi ſunt Chriſti milites. & contra aduerſas poteſtates totum fere genus humanum occupantes, prælia domini certarunt, ut eas antiquis ſedibus ſuis fraude & dolo occupatis eiicerent. Et uicerunt quidem ipſi: ut miniſtri ac ſatellites. uerius autem Chriſtus in eis uicit, quia pugnandi & uincendi uires illis ſuffecit. utq; inchoarent pugnam, proſequerentur ac conficerent, animum illis uirtutemq; miniſtrauit & martyres ipſi non ad propriam & ſuam ipſorum gloriam, ſed ſoli Chriſto certarunt, ut ſuo regi ac domino.

De uno confeſſore.

1 *ISte confeſſor domini ſacratus*
(Feſta plebs, cuius celebrat per orbem)
Hodie lætus meruit ſecreta
Scandere cœli.

2 *Qui pius, prudens, humilis, pudicus,*
Sobrius, caſtus, fuit & quietus.
Vita dum præſens uegetauit eius
Corporis artus.

3 *Ad ſacrum cuius tumulum, frequenter*
Membra languentum modo ſanitati,
Quolibet morbo fuerint grauata,
Reſtituuntur.

4 *Vnde nunc noſter chorus, in honore*
Ipſius, hymnum canit hunc libenter,
Vt piis eius meritis iuuemur
Omne per æuum.

5 *Sit ſalus illi, decus, atque uirtus,*
Qui ſupra cœli reſidens cacumen:
Totius mundi machinam gubernat
Trinus & unus.

Carmine ſapphico & adonico hymnus iſte contexitur, in unoquoq; uerſu more aliorum hymnorum cõſimilium tria cõplectẽs carmina ſapphica, & quartum adonicum. Nõ tamẽ illius leges obſeruat ad unguem, in ſuorũ pedum collocatione. Nã in primi uerſus tertio carmine, pyrrhichius ꝑ trochæo in prima ſede conſtituit, & ſpondeus pro trochęo in quarta. quandoquidem ad uerbium hodie primam habet breuem Ouidius. Qui nõ eſt hodie, cras minus aptus erit. & nomen ſecreta, ratione compoſitionis primam habet longam. Quòd ſi ita conſtitutum fuiſſet illud carmen. Hoc die lætus meruit ſuperna, apta utique fuiſſet eius contextio. In quarti quoque uerſus primo carmine, pyrrhichius pro trochæo in quarto loco diſponitur, contra carminis ſapphici formam. Inſuper in quinti uerſus tertio carmine, pro dactylo ponitur antibacchius ex primis duabus longis conſtans & ultima breui. cum prima ſyllaba dictionis machina ſit longa. Virgilius. Scandit fatalis machina muros. Seruatum autem fuiſſet rectum carmen. ſi ita dixiſſet author. totius mundi fabricam gubernat.

Commemorantur in eo uirtutes cuiuſuis ſancti confeſſoris cuius feſtum celebratur, non modo ad uitæ attinen-

tes ſanctitatem, ſed & ad miraculorum oſtenſionem, quæ diuinæ bonitatis indultu ad eius ſepulchrum fiunt. Propter quod, præſens fidelium in Chriſto congregatio illi ſedulo laudem impendit debitam, ut ipſius patrocinio adiuuetur.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Vegetauit eius corporis artus. Vegetare eſt uiuificare & in uita cōſeruare, ſiue fouere in ſanitate & incolumitate. Actiuum eſt uerbum, & accuſatiuum poſtulat. ut in Geneſi legitur dixiſſe dominus. Recordabor fœderis mei uobiſcum, & cū omni anima uiuente quæ carnem uegetat. Inde uegetus, a, um, quod ſanū eſt & incolume. Et modo ad corpus pertinet, ut de Cæſare ſcribit Suetonius, quòd nigris erat & uegetis oculis, ualitudine proſpera. Modo ad animum. ut uegeto corde aut mente dicitur is eſſe, qui erecto eſt & alacri animo, uigoriſq; pleno.

Geneſ 9.

3 In tertio uerſu. Quolibet morbo fuerint grauata. Quilibet, non uniuerſalis eſt dictio ſicut omnis quanuis eam plærunque ita accipiant dialectici præter uſum probatorum authorum: ſed particularis, aliquem ex tota multitudine ſignificans indeterminate ac indifferenter. ut quilibet morbus, dicitur morbus aliquis, quicūque ſit ille.

4 In quarto uerſu. Vnde nunc noſter chorus in honore. Potius dicendum eſſet, in honorem quoniam præpoſitio in, ſumpta pro ad, ob, ſiue propter, accuſatiuum poſtulat, non ablatiuum. ut quæcunq; facimus, in laudem, gloriā, & honorem dei facere debemus, non in laude & gloria.

De uno confeſſore, alius hymnus.

S. Ambroſius

1 *Ieſu redemptor omnium,*
Perpes corona præſulū,
In hac die clementius
Noſtris faueto uocibus.

2 *Tui ſacri qua nominis*
Confeſſor almus claruit,
Cuius celebrat annua
Deuota plebs ſolennia.

3 *Qui rite mundi gaudia*
Huius caduca reſpuens,
Cum angelis cœleſtibus

Carminis iambici dimetri legibus hic hymnus omnino coercetur & exacte cōſtringitur, hoc ſolo excepto quòd in primi uerſus quarto carmine trochæum habet pro ſpondeo aut iambo in tertio loco. Seruatū autem fuiſſet rectum carmen, ſi ita dixiſſet author. noſtris faue precatibus. Inſuper in tertii uerſus tertio carmine, uocalem

Lætus potitur præmijs.
4 *Huius benignus annue*
Nobis, ſequi ueſtigia.
Huius precatu, ſeruulis
Dimitte noxam criminis.
5 *Sit Chriſte rex piiſsime*
Tibi patriq́; gloria:
Cum ſpiritu paraclito
In ſempiterna ſecula. Amen.

habet literę in terminali ſine colliſione ſubiūctā ſublatum aūt foret id uitiū, ſi dixiſſet, cū ciuibus cœleſtibus.

In eo fit ad Chriſtum oratio, ut ſancti cōfeſſoris (cuius dies feſtus agit̄) placatus precibus, nobis & peccatorū ueniā tribuat, & gratiam imitādi p̄clarā uitę eius ſanctitatē.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Cuius celebrat annua Annuum dicitur iterdùm quod toto unius anni ſpacio durat. Ouidius. Et nox erat annua nobis. & morbus annuus eſt: qui unius anni circulo extenditur. Interdum uero annuum dicitur, quod quotannis & ſingulo quoque anno fit, licet tātum ſemel, & uno ſolo die: ut feſtum annuum, & hic annua dicuntur ſolennia.

4 In quarto uerſu, Huius benignus annue. Annuere nūc fauere ſignificat: & datiuo iūgitur. Virgilius. Da facilem curſum: atque audacibus annue cœptis. Nunc uero concedere ſiue præſtare, & accuſatiuum poſtulat aut in finitiuum, ut hoc in loco. Virgilius. Nos tua progenies: cœli quibus annuis arcem.

De ūna uirgine.

1 *Virginis proles, opifexq́; matris:*
Virgo quem geſsit, pepentq́; uirgo.
Virginis feſtum canimus: tropheum
Accipe uotum.
2 *Hæc tua uirgo duplici beata*
Sorte, dum geſtit fragilem domare
Corporis ſexū. domuit cruentum
Corpore ſeclum.
3 *Vnde nec mortem nec amica mortis.*

Carminis ſapphici & adonici lege præſens hymnus componitur, illius tamen legitimos pedes non ubique recte collocatos continet. Nam loco ſpōdei in ſecunda ſede carminis ſapphici iambum quater admittit, ſcilicet in primo carmine ſecundi uerſus, in tertio tertij, & in primo ac tertio carmine quinti uerſus. Rurſum loco trochæi in quarta ſede bis recipit pyrrhichium, ſcilicet in ſecundo carmine tertij uerſus & in ſecundo quarti.

ne ſitur

Habet & ſemel loco trochæi in eadem ſede ſpondeum, ſcilicet in tertio carmine tertii uerſus. ſed mallem ibi supernũ quàm ſecretum dicere, & propter ſenſum & propter carmen. Deniq; in quinto uerſu loco dactyli in tertia ſede bis habet tribrachũ contra carminis ſapphici iura: utpote in ſecundo carmine illius uerſus, & in tertio eiuſdem.

Laudatur in eo Chriſtus de uirgine matre natus quòd eius dono ſancta uirgo in cuius prę conium hymnus iſte concinitur, & carnem uicerit per uirginitatis puritatem, & mundum per glorioſum qđ pertulit martyrium. Ad eundem denique ſupplicatio dirigitur, quòd huius ſacrę uirginis oratione, nobis peccatorum remiſsionem clementer elargiatur.

Sæua pœnarum genera pauefcens,
Sãguine fuſo meruit ſecretũ
Scandere cœlum.

4 *Huius obtentu Deus alme noſtris*
Parce iam culpis, uitia remittens.
Quo tibi puri reſonemus almum
Pectoris hymnum.

5 *Gloria patri, genitæq; proli:*
Et tibi compar utriuſque ſemper
Spiritus alme, Deus unus omni
Tempore ſecli. Amen.

8 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Virginis proles, opifexq; matris. Proles uirginis matris eſt Chriſtus ſecundum naturam humanam: nam carnis ſubſtantiam uere ab ea accepit. Idem quoque opifex & factor eſt uirginis matris ſecundum diuinam naturam, ſecũdum quam cunćta creauit, fecit, & condidit. Adde quòd diuina ſua uirtute effecit Chriſtus, quòd ipſa & mater fieret, & uirgo integra permaneret, ſecundum quam rationem, opifex etiã uirginis matris dici haud immerito poſſet.

In eodem uerſu. Trophęum accipe uotum. Hoc uotum intelligi debet eſſe adiectiuum & participium, idem ſignificans quòd uoto promiſſum atq; deſtinatum, & cum ſubſtantiuo trophęum ordinari. Significat aũt trophęum, id qđ in teſtimonium uictoriæ publico in loco ſtatuitur, ut ſtatua ęqueſtris, aut equus armatus, aut quippiam ſimile. Quare publica laus & ſolẽnitas quæ ab eccleſia alicui ſanctæ uirgini celebratur in ſuæ uictoriæ teſtificationẽ, hic non abſurde trophæum dicitur. Sumitur etiam tropæum

pro ipſa uictoria, qua in fugam cõuerſi ſunt hoſtes. a qua quidem conuerſione, id nomen in græco deductum eſt. ſeu pro uirtute egregia, qua comparata eſt uictoria. ut in hymno pauloante explicato de pluribus martyribus, tro phæa ſacra pangimus.

2 In ſecũdo uerſu. Duplici beata ſorte. Scilicet ſeruata uir ginitatis ĩtegritate & martyrio, quo mortem pro Chriſto pertulit. Vnde & duplicem deuicit hoſtem eadem ſacrata uirgo, utpote carnem per pudicitiam intactam, & mundum per paſsionem & tolerantiam mortis. quare & dupli ci corona ſiue aureola ẽ exornata, ſcilicet uirginali & mar tyrii. Canitur. n. hic hymnus ſolum (ut ipſa ſatis oſtendit ſententia) de uirgine martyre, ut ſanctis Agatha, Lucia, Agnete, Cæcilia & ſimilibus. Neq; illud prętermittendũ pu tarim, ꝙ in hoc uerſu non legendum eſt geſsit, ut habent libri incaſtigati, ſed geſtit. Nam gerere nullũ habet ſignificatum huic loco conueniens, & in quo poſsit ordinari cum uerbo infinitiuo, Geſtire autem interdum eſt cupere ſiue affectare, & apte coniungitur uerbo infinitiuo. ut infans geſtit loqui aut ambulare. quæ qdem acceptio hic accommoda eſt & congrua. Et ubi fere omnes libri habẽt domuit cruentum corpore ſeclum, potior uideretur ſententia, domuit cruento corpore ſeclum. Nam cruentum, non eſt conueniens epithetum ad ſeclum (licet aliqui pro nomine ſeclum, legant ibi cetum, & per illum, intelligant dæmonem, qui recte cruentus dicitur & crudelis) ſed ad corpus aptius accõmodatur. ut cruento corpore. i. cruore ꝑfuſo & ſanguinolẽto, domuiſſe mundũ dicatur per mar tyrii agonem. ſicut fragilem domuit corporis ſexum, per continentiam & uirginalem pudorem.

3 In tertio uerſu. Nec amica mortis ſæua pœnarum genera pauefcens. Suppliciorum diuerſa genera a tyrãnis illata teneris uirginibus, dicuntur amica mortis, quoniam nata ſunt mortem infligere, & propemodũ diſponunt ad mor tem, habentq; cum ea quãdam affinitatem. Quibus enim non inferret exitium & interitum iniectio in ignem, aut bullientem aquam, membrorúmue in equuleo diſtentio, niſi diuina uirtus adeſſet ꝓtectrix? Porro amicus ſubſtan tiuum, cum ſolo ponitur genitiuo. adiectiuum aũt, modo

ter lilia. Liliorum autē nomine(nam uirginitatis inſignia Cant. 2.
ſunt)candidiſsimum ſacrarum uirginū cœtum recte accipimus,inter quas paſcitur dominus atq; diuerſatur,ſpiri
tuali earum tripudio & dulciſsimæ ſocietatis ambitu cir- Apoc.7
cunſeptus,tanquam in ipſarum medio conſiſtens. Agnus enim qui in medio throni eſt.regit eas,& deducit ipſas ad uitæ fontes aquarum.

3 In tertio uerſu. Quocunque pergis,uirgines.Hoc ex Apo Apoc.14.
calypſi deſumptum eſt:ubi ſe uidiſſe ſcribit Ioannes agnū ſtantem ſupra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor milia: habentes nomen eius & nomen patris eius ſcriptum in frontribus ſuis: Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem & ante quatuor animalia,et ſeniores.& nemo poterat dicere canticum, niſi illa cētum quadraginta quatuor millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: uirgines enim ſunt.hi ſequuntur agnum quocunque ierit. Cum enim hic deſcribantur præmia illis indulta ob uirginalē mundiciam,planum eſt ſimilia cœleſtis gloriæ munera ipſis aſſignari ſacratiſsimis uirginibus,quę illis centum quadraginta quatuor milibus aſcripta ſunt. ut quibus eadem ſunt uirtutum inſignia ac merita, merces quoque eadem deputetur. Quinimmo per uenerandum illum ſtantium cum agno ſupra montem Sion chorum, non inepte quis dixerit inſinuari candidiſſimum ſacrarum uirginum ordinem in cœlo, ob cognationem affinitatemq́; uirtutum inter has & illos,& cœleſtia præmia inibi expreſſa,uirginalē cœtum quàm maxime decentia.

4 In quarto uerſu. Noſtris adauge ſenſibus. Alii legūt hoc pacto id carmen,largire noſtris ſenſibus. & utrunque quidem recte.Nam & hoc & illo modo ſtat carmen,& permanet in ſua integritate:& ſentētia itidem eſt apta. Hic enim largiri noſtris ſenſibus id muneris petimus: quod puritatis corruptrices peccatorum plagas nō ſuſtineant.illic uero:hoc bonum tanquam iam adeptum adaugeri in men- Sapien. 8
tibus noſtris expoſcimus. Et ſane utrunque nobis eſt neceſſarium, ut ſcilicet indulgeatur nobis primum hoc cœleſte donum, deinde ut indultum adaugeatur. Non enim poſſumus eſſe continentes niſi Deus det: neque per

ſtare aut proficere incœpta continentia, niſi eodem largiente, ualemus.

De una uidua.

Hymnus iſte ſpeciem & formam carminis iambici dimetri præ ſe fert, illius tamen neq; lege coercetur neque pedibus menſuratur: quòd promiſcue in anterioribus locis trochæũ recipiat & pyrrhichium, & in ſecunda ſede ſæpius ſpondeum, cõtra huius carminis iura. Numerum tamen ſyllabarum illi metro debitum retinet: in uno quoque ſcilicet carmine octonarium. inſuper & rythmicam ſeruat cõſonantiam primi carminis ad ſecundum & tertii ad quartum eiuſdem uerſus, in exitu ſyllabarum.

1 *GRatuletur eccleſia.*
Nã ſummi regis filia,
Poſt huius uitæ triſtia
Scandit ad cœli gaudia.

2 *Hæc uera Chriſti famula*
Inuenta ſine macula,
Deum amauit ſedula
Cum quo regnat per ſecula.

3 *Nobilis ſtirpe genita,*
Sed uirtutibus prædita,
Mundi contempſit gloriam,
Adepta Chriſti gratiam.

4 *Igne flagrabat fidei,*
Amore ſuccenſa Dei,
Signis effulgens uariis,
Cœli potitur præmiis.

5 *Hæc de ualle miſeriæ*
In patriam lætitiæ,
Ad ſummum regem gloriæ
Læta peruenit hodie.

6 *Laus uni deo & trino.*
Qui nos beatæ precibus
Peracto uitæ termino
Coniũgat cœli ciuibus. amẽ.

Incitatur in eo eccleſia fidelium ad ſpirituale gaudium in domino: ob ſolennitatem ſanctiſſimæ cuiuſuis uiduæ, cuius dies feſtus celebratur cũ hunc modulatur hymnum. Commendatur & illa ob mundi cõtemptũ, uirtutis ſtudium, dei famulatum, cultumq; Chriſtianæ fidei, quem hic uitam agens ſtudioſe exercuit. Ob quæ: & miraculis coruſcantẽ illam reddidit Deus, & glorioſam in cœleſtis euexit ſedes.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Nã ſummi regis filia. Non de terreno rege hic fit ſermo. nullus enim in terris eſt omnino ſummus rex: ſed omne ſub regno grauiore regnum eſt, ut ait Seneca & cunctis dominatur regibus ipſe rex regum & dominus dominantium. Neque de carnali conſanguinitate aut cognatione hic itidem habetur mentio, ſed de ſpirituali & myſtica, qua ſancta illa uidua quæ hoc celebratur hymno: ſummi regis Dei filia eſt,

tum per creationem: qua ipſe omnium pater eſt. tum per regenerationem factam in baptiſmo, p quam ipſa ex deo nata eſt,& ex aqua & ſpiritu regenita. tum per ſacram imitationem & aſſimilationem, in diuinis denominationibus. De qua poſtrema cognatione: ait dominus in euangelio Quicunque fecerit uoluntatem patris mei qui in cęlis eſt,ipſe meus frater,ſoror & mater eſt. & eadem omnino ratione, filius eius & filia.quandoquidem hæc omnia ſpiritualiter coincidunt. ſolam rationum diſcrepantiam abinuicem habentia. Si enim ex patre diabolo ſunt per imitationem, qui deſideria eius uolunt complere, ut teſtatur euangelium, cur non magis ex Deo ſunt patre, qui illius præcepta ſtudioſe laborant obſeruare? Et deus ipſe pro ſua dignatione hoc honoratiſſimo filiæ nomine unā quanque fidelem animam in pſalmo compellat: dicens. Audi filia & uide & inclina aurem tuam,& obliuiſcere populum tuum & domum patris tui. & concupiſcet rex decorem tuum quoniam ipſe eſt dominus deus tuus. *Matth. 12.*

2 In ſecundo uerſu. Hæc uera Chriſti famula. Melius hoc pacto aptatur carmen quam eo modo. O Chriſti uera famula,ut nōnulli habent libri. Nam cum in omnibus aliis uerſibus,de ſancta illa uidua cui hic hymnus concinitur, fiat in tertia perſona ſermo,par eſt & decens etiam in hoc uerſu cōſimilem tenere loquendi formam, & nequaquā ad ſecundam tranſire perſonam. cum præſertim in tertio huius uerſus carmine uerbum tertiæ perſonæ amauit ponatur,cui nominatiuus ille famula adiungi debeat. Quòd ſi quis dicat O, ibidem non uocantis eſſe particulam ſed admirantis interiectionem,quæ nominatiuo tertiæ perſonæ poteſt adiungi. Eſto id. uerum non ſolent authores interiectionem annectere caſui qui cum alia dictione nexū habeat & habitudinem, ſed illi duntaxat, qui ſoli adhæreat interiectioni. Hic autem nominatiuus famula cū uerbo amauit ordinatur, quare concinnam non habet cum interiectione connexionem.

5 In quinto uerſo. Ad ſummum regem gloriæ. Melius hoc modo legitur iſtud carmen, quam ut alii habēt libri, ad regem nimis gloriæ. Nam aduerbium nimis, cum adiectiuo læta in ſequente carmine poſito ordinandum, omni-

no inepte ſecundum orationis latine rationem ſeiungitur ab eo,per interiectum hunc genitiuum gloriæ.& aut proxime ante adiectiuum illud ponendum erat, aut penitus ſuſtollendum. Atqui non poteſt continuo præponi illud aduerbium ſuperadicto adiectiuo,quoniam tunc nõ ſeruaretur ſimilis ſyllabarum deſinentia in hoc carmine & ſequente, quæ tamen omnibus in locis de induſtria conſpicitur ſeruata. Satius eſt igitur illud aduerbium tollere, & illius loco ad complendum carmen aliud nomen ponere. quod apte coniungatur alicui dictioni eiuſdem carminis.quod quidem fit pro concinnitate,ſiquis dixerit,ad ſummum regem gloriæ,uel ad regem ueræ gloriæ.

6 In ſexto uerſu. Qui nos beatæ precibus. Loco dictionis beatæ,in alijs libris ponitur litera N deſignãs ibidem nominandam ſacram illam uiduam, in cuius honorem cantatur hic hymnus. Veruntamen illud proprium nomen fortaſſe non quadrabit carmini. Nam ſi diſyllabum fuerit:reddet ipſum breuius ęquo.& ſi tetraſyllabum:efficiet idem quam par eſt prolixius. Quare ſatius fuerit, quocũque uocetur proprio nomine ſancta illa uidua: illud ſupprimere,& illius loco ſemper ponere genitiuum beatę uel ſacratæ,qui ſit adiectiuum nominis ſubſtantiui uiduæ,ſubauditi in eo.quoniam hoc pacto & carmen & ſenſus erit conueniens,qui ex toto uerſu colligetur huiuſmodi. Laus ſit Deo:uni in ſubſtantia,& trino in perſonis qui nos poſt terminum uitæ peractum conſortes efficiat ſupernorum ciuium,per preces ſacratæ deo uel beatæ uiduæ:cuius hodie celebratur ſolennitas. Cui quidem Deo unitrino, pro completis iſtis in hymnos eccleſiaſticos annotationibus, ſit benedictio, laus, & gratiarum actio in ſecula ſeculorum. Amen.

F I N I S.

EXPLANATIO PROSARVM QVAE in officio miſſæ dicuntur.

In aduentu domini, proſa.

1 SAlus æterna, indeficiens mundi uita. Lux ſempiterna,
& redemptio uere noſtra. 2 Condolens humana perire
ſecla pertentantis numina. 3 Non linquens excelſa, adiſti
ima propria clementia. Mox tua ſpontanea gratia, aſſumens hu
mana, quæ fuerant perdita omnia, ſaluaſti terrea, ferens mũdo gau
dia. 4 Tu animas & corpora noſtra Chriſte expia: ut poſſi-
deas lucida noſmet habitacula. 5 Aduentu primo iuſtifica: in
ſecundo nos libera. 6 Vt cum facta luce magna, iudicabis om-
nia, compti ſtola incorrupta, noſmet tua ſubſequamur ueſtigia quo-
cunque uiſa.

CVM PROSAS ECCLESIASTICAS familiari explanatione declaraturi inſtituimus: primum quid proſæ nomen ſignet deſcribere operæprecium duximus. Sane proſa ſecundum generalem & communem ſuam rationem dicitur oratio ſoluta: quæ ſcilicet lege carminis & certo pedum numero non conſtringitur, ſed liberis uagatur habenis Et oppoſitam prorſus ad orationem metricam habet naturam & conditionem, ut probati authores ſoleant orationem Latinam in carmen & proſam tanquam duo membra inter ſe diuerſa diſſecare. quorum diſcrimẽ & differentia hoc metro non ignobili explicata traditur. Legibus arctatur metrum, ſed proſa uagatur. At uero hoc loco nomen proſæ ex loquendi conſuetudine & uſu (quẽ penes arbitrium eſt & ius & norma loquendi: ut ait Horatius) non generatim pro quauis oratione ſoluta ſumitur, ſed ea duntaxat quę diuinam continet laudem, pręconiaque Dei, ſacroſanctæ uirginis aut cuiuſquam ſanctorum expromit, & in miſſæ officio ante euangelium cantari ſolet. quam nonnulli uocabulo ut reor barbaro ſequẽtiam uocant, cum non ſit hæc dictio in uſu Latinorum recepta quantum nouerim Quòd ſi mihi adducant. ante pronunciationem euangeliorum in ſacrificio miſſæ hoc exordium præmitti ſolere Sequentia ſancti euangelij ſecundũ Matthæum, aut alium quemuis euangeliſtarum. ut cogno

ſcant auditores ex quo euangeliſta deſumptum eſt hoc quod profertur euangelium,& proinde cõtendant ſequẽtiæ nomen non eſſe repudiandum.Nouerint illi, id nomẽ ſequentia in huiuſmodi oratione non eſſe primæ inflexionis ſubſtantiuum nomen & ſingulare, ut putant. ſed plurale tertiæ declinationis & participium præſentis temporis, in neutro genere ibidem poſitum cuius ſingulare eſt ſequens,tis. ut hic habeatur ſenſus. Sequẽtia uerba aut dicta ſancti euangelij, ſunt ſecundum Matthæum. Quare idipſum non aſtipulatur eorum ſententiæ.

Cæterum proſa eccleſiaſtica ſecundum ſpecialem rationem modo explicatam ſumpta.duplex inuenitur.Quędam rythmica:quæ certum numerum ſyllabarũ in unaquaque clauſula,& in fine conſimilem exitum duarũ poſtremarum ſyllabarum cum aliis clauſulis ſeruat. Rythmus enim apud Græcos,numerum & ordinem ſignat, eũ præſertim qui oratione ſeruatur ſecundum certam ſyllabarum quantitatem & harmonicam rationem. Vnde uulgo rythmica dicitur oratio,quæ determinato ſyllabarum numero & certa terminalium ſyllabarum conſonantia coercetur. Alia uero non rythmica, quæ nec determinato clauditur ſyllabarum numero, neque conſonantiam in exitu certam obſeruat. Et hæc liberior eſt atque laxior altera,ut poſterius dicenda clarius oſtendent. Nam quæ primo loco hic dilucidanda proponitur,non rythmica eſt,ſecunda uero rythmica.

Porro in fronte ipſa hic conſtituta proſa,& iam in litera adducta,cantatur in aduentu domini. deuotamque & piam continet inuocationem populi Chriſtiani ad filiũ Dei,ad quem totius proſæ uerba omnia diriguntur. Eius præſertim magna hic commendatur miſericordia,qua humanum genus fraude antiqui ſerpentis damnatum miſeratus,humanam ſuſcepit naturam ad eius redemptionẽ. Demum humilis illi fit ſupplicatio. ut cum ab iudicandũ orbem terrarum uenerit,nos ſua benignitate ſaluet, & in electorum ſorte conſtituat.

1 ANNOTATIONES. In ipſius proſæ initio. Salus æterna. His quatuor nominibus hoc loco expreſſis, ſalus, uita,lux,redemptio, Dei filius in ſacra ſcriptura nomina-

tus legitur. Salus apud Eſaiam. pater ad filium. Dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ. Et apud Ioannem Salus ex Iudæis eſt. Vita. Apud Ioannem Chriſtus. Ego ſum uia, ueritas & uita. Et iterum Ego ſum reſurrectio & uita. Lux. apud Ioannem. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mũdum. Et iterum dominus de ſeipſo. Ego ſum lux mundi. qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Redemptio. Paulus ad Corinthios. Ex ipſo uos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio. *Eſaie. 49.* *Ioan. 4.* *Ioan. 14.* *Ioan. 11.* *Ioan. 1.* *Ioan. 8.* *1. Cor. 1.*

2 Humana perire ſecla: Hic ſecula humana uocat author genus humanam, & per totam temporum ſucceſſionem hominum propaginem: Nam ſeculum, temporalis decurſus atque ſpacii nomen, pro iis quæ in tempore ſunt illiuſque reuolutione trahuntur plærumque ſumitur. Numina uero tentantis appellat ipſam dæmonis uim atque in tẽtando potentiam. quæ ſecundum rei ueritatem nomine ipſius numinis eſt indigna: quandoquidem ea dictio diuinam maieſtatem proprie ſignat. Quoniam tamen ipſe dæmon Dei appellationem & cultum ſibi uendicabat, ſicut in ſcriptura Deus huius ſeculi dicitur, ita & numinis nuncupatio illi tranſlatitie conuenit. Recte item tentantis nomine, dæmon hic ſignatur, quoniam ipſius proprium eſt tentare, malumq́ ſuggerere. Vnde & in euangelio tentator dicitur. Et de eo Paulus loquens ait. ne forte tentauerit uos is qui tentat. *2. Corin. 4.* *Matth. 4.* *1. Theſſa. 3.*

3 Non liquens excelſa Dei filius cum deſcendit de cœlis aſſumpturus humanam carnem, minime cœlos reliquit. nam indiuidua eſt impermutabiliſq́ diuinitas, & per omnia ac in omnibus ineffabiliter præſens. Vnde ipſe in terra poſitus ait. Nemo aſcendit in cœlum niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo. Et ad Philippum ait. Neſcis quia ego in patre, & pater in me eſt? Adiit autem dei filius ima, propria clementia. Nam ut ait Paulus: non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. *Ioan. 3.* *Ioan. 14.* *Titum. 3.*

4 Omnia ſaluaſti terrea. Id eſt totum genus humanum, quod ex limo terræ ſecundum primam ſuam originem &

in primo parente formatum eſt. Non enim quiſquam tam craſſo & pingui eſt ingenio, ut hac oratione ſignificari pu tet & bruta animalia eſſe ſaluata, cum non ſint ſalutis ſi cut neque præuaricationis capacia. Cum enim terræ aut orbis terrarum nomine ſæpius in ſcriptura ſignificetur homo, cõgrue itidem & per terreá ſiue terrena idem exprimitur. Quôd âutem Chriſtus ſuo primo aduentu gaudia mundo attulerit, atteſtatur angelus, natiuitatis eius ad paſtores nuncius; ecce euangelizo (inquit) uobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus eſt hodie ſaluator mundi.

5 Vt poſſideas lucida noſmet habitacula. Nempe Paulus de nobis dicit. Templum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis
Luca. 2. uos. Et iterum: Vos êſtis templum Dei uiui. Quod nequis ſecundum animam ſolum dictum intelligat, ſubiungit eodem loco. Neſcitis quòd corpora ueſtra templũ ſunt ſpiritus ſancti, qui habitat in uobis, quem habetis a Deo?
1. Cor. 3. glorificate & portate deum in corpore ueſtro.
1. Cor. 6. 6 Vt cum facta luce magna. Qua ſcilicet illuminabuntur
1. Cor. 4. abſcondita tenebrarum & manifeſtabuntur occulta cordium. Nonne magna erit lux illa, qua nihil nunc tam occultum eſt, quod tunc non reueletur? Aut lucem magnam uocat author, claritatem illam iudicis, qua cunctis mani-
Mat. 10. feſtus apparebit quando ueniet in nubibus cœli cum po-
Matt. 25. teſtate magna & maieſtate. Non enim erit illa numeroſa angelorum quibus ueniet comitatus turba non illa maieſtas deitatis, ſine eximia claritate. Demum cum petit author, quòd nos adornati ſtola immortalitatis ſequamur in cœlo Chriſti ueſtigia quocunque in loco ſint uiſa, allu
Apoc. 14. dere uidetur ad illud quod in Apocalypſi ſcribitur de ſanctis & electis Dei, quòd ſequuntur agnum quocunque ierit. Verum utrunque dictum eſt ſpiritualiter accipiendum, non quidem de progreſſione quæ pedum ſit officio: & de uno loco in alium corporali traductione, ſed de intimi affectus in deum tendentia & aſſidua eius contemplatione, quæ ſemper beatis aderit, ipſorumque corda iugiter in deum intendet.

In natiuitate domini, ad primam miſſam.

NAto canunt omnia domino pie agmina. 1 *Syllabatim pneumata perſtringendo organica. Hæc dies ſacrata, in qua noua ſunt gaudia mundo pie edita. Hac nocte, præcelſa intonuit & gloria, in uoce angelica.* 2 *Fulſerunt & immania nocte media paſtoribus lumina Dum fouent ſua pecora, ſubito diua percipiunt monita.* 3 *Natus alma uirgine, qui extat ante ſecula. Eſt immenſa in cœlo gloria, pax et in terra.* 4 *Hinc ergo cœli caterua altiſſime iubila. Et tanto canore cremat alta poli machina, ſonet ut per omnia, hac in die gloria uoce clara reddita.* 5 *Humana concrepent cuncta natum Deum in terra. Confracta ſunt imperia hoſtis crudeliſsima. Pax in terra reddita. nunc lætentur omnia nati per exordia. Solus qui intuetur omnia, ſolus & qui condidit omnia. Ipſe ſua pietate ſaluet omnia regna. Amen.*

Hæc proſa nullam rythmicæ conſonantię legem obſeruat: neq; in certo ſyllabarum numero neq; in conſimili clauſularum exitu. Quamuis enim aliquæ ſententię interdum in eandem cadant terminalem conſonantiam, id tamen neq; uniformiter fit neq; determinata definitaq; regula.

In ea deſcribitur gaudiũ dominicæ natiuitatis ob angelo nunciatum paſtoribus & cœleſti cãtico declaratum: ut beatus Lucas in ſecundo ſui euangelij capite narrat, ex quo fere tota huius proſæ ſentẽtia euadit peruia & captu facilis. Incitatur inſuper hic totum genus humanũ ad ſpiritualem lætitiam in domino habendam: propter ampliſſima bona, illi ex natiuitate domini ſecundum carnẽ præſtita ac indulta.

1 ANNOTATIONES. Syllabatim pneumata. Syllaba dicitur comprehenſio literarum ũna prolatione efformatarum: aut unius uocalis enunciatio. ut dictio pater habet duas ſyllabas: & uocalis ô in dictione ouis unã cõſtituit ſyllabam. Inde ſyllabatim aduerbiũ, ſignificat per ſyllabas. Auguſtinus. Et ſyllabatim per tranſitorias temporum morulas humanæ linguæ uocibus loqueretur. Pneuma uero, atis, tertiæ inflexionis nomen & Græcam habẽs originem eſt ſpiritus ſiue flatus. Vnde pneumata organica, dicũtur cantus qui organorum miniſterio fiunt, nam ſpiritu & flatu indigent. Inde pneumaticus, a, um: qđ ſpi-

rituale eſt & flatu dirigitur. ut Plinius organa uocat pneumatica. Et ſicut Latini tertiam ſummæ diuinitatis perſonam utcunq; humana uoce exprimentes quæ eſt ſup omne nomen, ſpiritum uocant & flamem: ita & Græci eandē appellant pneuma, ad explicandum quoquo modo proceſsionis illius & emanationis ineffabilis modum a patre & filio, qui ſpiratio dicitur. Hoc uero loco, in priori illa & propria ſignificatione ſumitur. Debet autē ea dictio ſemper ſcribi per literam p, ipſi n in principio præpoſitā. Nam hoc modo apud Græcos (a quibus Latini eam mutuātur dictionem) ſcribi dinoſcitur.

2 Et immani nocte media. Immane, interdum crudele & & ſæuum ſignificat Inde immanitas ſæuitia: Cicero in offiicis. Quo deteſtabilior illorum immanitas, qui lacerauerunt omni ſcelere patriam. Interdum uero idem ſignat qđ magnum & ingens. Virgilius in Aeneide. Poſuitq; immania templa. Et in hac ſecunda acceptione dicuntur hic immania lumina clara & conſpicua, quæ de cœlo apparuerunt paſtoribus, cum ut ait euangelium, claritas Dei circunfulſit illos.

Luce.2. 3 Extat ante ſecula. Extat, exiſtit, eſt, ſubſiſtit. Improprie tamen ponitur id uerbum hoc loco, nam apud probatos authores potius extra apparere aut ſupereſſe ſignat. ut tra nātis flumen bouis ſolum caput extat, id eſt extra undas apparet. Et non omnia Ciceronis uolumina extant, id eſt ſuperſunt, nam iniuria temporum aliqua perierunt. Eſt autem Chriſtus ante ſecula, ſecundum diuinitatē. Nunc (inquit) clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quā
Ioan.17, habui priuſquam mundus fieret apud te. Et natus eſt alma uirgine, ſecundum humanitatem.

4 Hinc ergo cœli caterua. Quod in principio generali nomine dixerat author, pia agmina, nūc ſpecialius explicat. inuitatq; & angelicos ſpiritus hoc uerſu, & omnes homines paulo poſt ſequente uerſu, ad cantica laudū Deo exoluēda Soli enim inter creaturas angeli & homines, quòd ratione ſint præditi, agmina conſtituunt quæ Chriſto natu laudes perſonent & concinant.

5 Humana concrepent cuncta. Concrepare uerbum, perſonare ſignificat, & neutrale eſt ſuapte natura. Terentius

Sed oſtium concrepuit. Interdum uero in uim tranſit uer bi actiui,& concordi ſono ſimul laudare ſignat, accuſatiuumq́ ſecum admittit, ut hoc in loco.

In natiuitate domini, ad ſecundam miſſam:

Eia recolamus laudibus piis digna. 1 Huius diei carmina, in qua nobis lux oritur gratiſsima. Noctis interit nebula, pereũt noſtri criminis umbracula. Hodie ſeculo maris ſtella eſt enixa noua ſalutis gaudia. 2 Quem tremunt barathra, mors cruenta pauet. ipſa a quo peribit mortua. Gemit capta peſtis antiqua, coluber liuidus perdit ſpolia. 3 Homo lapſus, ouis abducta, reuocatur ad æterna gaudia. Gaudent in hac die agmina angelorum cœleſtia. Quia erat dragma decima perdita, & eſt inuenta. 4 O proles nimium beata, qua redempta eſt natura Deus qui creauit omnia, naſcitur ex fœmina. 5 Mirabilis natura mirifice induta, aſſumens quod non erat, manens quod erat. Induitur natura diuinitas humana quis audiuit talia dic rogo facta? Quærere uenerat paſtor pius quod perierat. 6 induit galeam: certat ut miles armatura. Proſtratus in ſua propria ruit hoſtis ſpicula. Auferũtur tela in quibus fidebat. Diuiſa ſunt illius ſpolia, capta præda ſua. Chriſti pugna fortiſsima, ſalus noſtra eſt uera. Qui nos ſuam ad patriã duxit poſt uictoriam. In qua ſibi laus eſt æterna. Amen.

Hæc proſa nullam rythmicæ conſonantiæ normam tenet, ſed liberioribus uagatur habenis more aliarum orationum ſolutarum. In ea incitatur totum genus humanũ ad celebrandas in hac ſolennitate laudes Deo debitas, tum propter magnitudinem & ſublimitatem ſacramenti dominicæ incarnationis qua Deus & homo natus eſt de matre uirgine. tum propter maxima & ſumma beneficia humano generi per hoc myſterium indulta, ſcilicet expulſionem hoſtis antiqui a mundo, & reductionem noſtri ad cœleſtia regna.

1 ANNOTATIONES. Nobis lux oritur gratiſsima. Lux illa, ſpiritualis eſt & mentes illuminans, ſcilicet Chriſtus dominus noſter, qui eſt lux uera, illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum. De qua Eſaias. Ambulantibus in regione umbræ mortis: lux orta eſt eis. Et pſalmus. Lux orta eſt iuſto, & rectis corde lætitia. Ita & nebula noctis hic intelligitur denſitas & caligo peccatorum noſtrorum, quæ ſunt opera tenebrarum. Vmbracula

Ioan. 1. *Eſaiæ. 9.* *Pſal. 96.*

quoque noſtri criminis, ſunt opaca & obſcura noſtrarũ iniquitatum. quæ nunc intereunt, quoniam nata eſt uera ſalus mundo, quæ omnem abſtergit peccati nubem, umbram & tenebroſitatem.

2 Quem tremunt barathra. Barathrum, locus eſt immenſæ profunditatis & uorago, unde quis emergere non poſſit. Quare pro inferno loco & perpetuo damnatorum ergaſtulo ſæpenumerò ſumitur, quoniam non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Itaq; Chriſtũ tremunt barathra, id eſt tartara. Nam ut Iacobus ait, dæmones credũt & cõtremiſcunt. Sæua itidem & crudelis mors ſecunda pauet Chriſtum, quoniam ab ipſo deſtructa eſt & diſperdita, ſecundum illud prophetæ uerbum: Ero mors tua ò mors, & abſorpta ē mors in uictoria Chriſti, Rurſum peſtis antiqua dicitur hoſtis antiquus, qui peſtilente ueneno peccati infecit totum genus humanũ. Et is captus eſt a Chriſto, uictúſque & ſuperatus per mortem ipſius. Denique idem coluber liuidus ſiue inuidus dicitur ſerpẽs, propter flexuoſos tentationum ſinus & occultas inſidias quibus fraudem molitur. Perdit etiam ſpolia, quia naturã humanam prius tyrannico more detentam & a Chriſto liberatam amiſit, ſecũdum illud prophetæ dictum de Chriſto. Morſus tuus ero inferne. Chriſtus enim illo fortior ſuperueniens ſcd̃m parabolam euangelicã, arma in quibus fortis ille armat⁹ cõfidebat abſtulit, & ſpolia eius diſtribuit.

Sapien.2 *Iacob.2.* *Oſee. 13.* *1.Cor.15.* *Oſee 13.* *Luce.11.*

3 Ouis abducta reuocatur. Alludit hic locus duplici parabolæ in euangelio apud Lucam adductæ, ad oſtendendam miſeratricem Dei benignitatem pro redimendis ac ſaluandis hominibus, utpote de centeſima oue pdita, quę diligentius a paſtore quæſita & demum inuenta, humeriſq; boni paſtoris impoſita ad caulam eſt reducta cum gaudio. Et de decima dragma prius amiſſa, quæ ingẽti ſolicitudine perquiſita a muliere accendente lucernam & euertente totam domum, tandem reperta eſt. Sane per ouem illam centeſimam, & decimam dragmam ante perditam, ſignatur humanum genus fraude ſerpẽtis antiqui per tranſgreſsionem primoꝝ parentum æternæ damnationi obnoxium, ſed nunc per Chriſtum hominem factum, liberatum a perditione, inuentum ad conſequendam ſa-

Luce.15.

lutem,& ad cœleſtis regni gaudia perductum.

4 O proles nimium beata. Proles illa ualde beata,Chriſtus eſt,per quem natura humana prius captiua, nunc eſt redempta. Neque ferendi ſunt illi qui hunc locum ita legunt. O culpa nimium beata,qua redempta eſt natura. qua enim fronte, quo ore, quo denique uultu auſit beatã dicere culpam Adę,primorumq́; parentum? cum ipſa fuerit miſera, infœlix atq; infauſta, neq; ſolum ipſis authoribus,ſed & toti poſteritati damnoſa,exitialis & pernicioſa. Quo itidem quis uere dixerit, per culpã illam eſſe redemptã naturã humanã? cũ ediuerſo per eã fuerit dãnata, cœlo extorris,captiua a dæmone,& ꝑpetuę mortui ſubiecta.

At dicet quiſpiam. culpam illam primorum parentum hic beatam prædicari,& per eam dici redemptam naturã, qm̃ ipſa fuit occaſio obtentæ poſtea beatitudinis,& redẽptionis factæ per Chriſtum.Si enim non fuiſſet illa culpa, non aſſumpſiſſet Chriſtus humanam naturã ad redimendos hoies,neq; huc ueniſſet peccatores ſaluos facere. Verum id ſolum accidentarium eſt ipſi culpæ,ꝙ eam conſecuta ſit talis redemptio, neq; per ſe ad eam culpam illud eſt conſequens. quin potius ipſa culpa ſuapte natura fuiſſet impedimentum factæ redemptionis, ſi magna Dei miſeratio non uiciſſet noſtram malitiam. Quæ aũt accidentaria ſunt,& nihil ad rem per ſe faciunt,nequaquã in diſciplinis pro cauſa ſunt aſsignanda,neq; ipſis aliqua cauſalitatis ratio debet attribui,ſed iis duntaxat quæ per ſe ſunt talia.Chriſtus aũt Dei & ſacroſanctę uirginis Marię filius, cauſa eſt propria,præcipua & primaria noſtræ redemptionis. quare hoc loco rectiſsime prædicatur illa proles nimium beata,qua redempta eſt natura.

5 Mirabilis natura mirificè induta Hoc loco fit ſermo de natura diuina, quæ induta eſt mirabiliter naturã humanam. ut fiet ipſa noſtri corporis forma, tãquã ueſtis quędam circundans & occultans diuinitatem in ea latitantẽ, ſi modo ſumma licet imis cõponere rebus. Et ita diuina natura aſſumpſit qđ non erat ſ.humani corporis ſubſtantiam.& manſit qđ erat, quia nihil diminutionis aut permutationis ſuſtinuit ipſa deitas ex ea aſſumptione. quemadmodũ nouam induẽs ueſtem aſſumit amictum quem

antè non habuit, non tamen deſinit eſſe quod antè fuit.

6 Induit galeam. Metaphoricus eſt hic ſermo. & nõie galeæ atq; armaturę intelligitur humana caro, qua circũdatus Dei filius pugnauit contra antiquũ ſerpentem per humilitatem, patientiã, mortiſq; perpeſsionẽ. quæ ipſi in ſuę diuinitatis ſimplicitate ac puritate ſubſiſtenti, minime cõpetere potuerunt. Itaq; infirmitas humanæ conditionis & mortalitas carnis, arma fuerunt ac tela q̃bus Chriſtus huius mundi principem debellauit. Et in hm̃õi conflictu hoſtis noſter ruit in ꝓpria ſpicula, & ſuis (ut aiunt) telis eſt cõfoſſus. Nam humanam carnem in primis parentibus fecerat ſibi ſpiculũ & telum, quo ꝓſtrauit totum genus humanũ. & a ſacratiſsima Chriſti carne eiuſdem cũ noſtra ſubſtantiæ, eſt trãsfixus. Demum tela in q̃bus confidebat antiquus hoſtis, ſcd̃m illud uerbum dñi de forti armato cuſtodiente atrium ſuum, & fortiore ſuperueniente, ex Luca iam ſępius adductum, cui hic locus r̃ndet, ſunt ablata, q̃a poteſtas nocendi eius & infeſtandi hoĩes eſt diminuta & ligata per aduẽtum Chriſti. Spolia etiam eius ſunt diuiſa, captaq; illius eſt præda, q̃m ſancti patres apud inferos ante detenti, ſunt erepti illius manibus & in cœlos ſubuecti.

Ephe.4. Aſcẽdens enim Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem. Et hæc plane fuit fortiſsima Chriſti pugna, qua principem huius mũdi eiecit foras, totumq; genus humanum in libertatem redegit, & ſuperat reuocauit ad auras.

In natiuitate domini ad Miſſam maiorem.

Hæc proſa, rythmica modulatione cõſtituta eſt & cõtexta, non tñ ubiq; uniformiter. Nam duo primi uerſus mutuum hñt ad inuicem r̃ſum in ſuis clauſulis, ſinguli eorũ ex tribus integrati. Harũ primę, quatuor dũtaxat cõplectuntur ſyllabas: nõ tñ ſimilem ſortiuntur exitũ terminalem & deſinentiam uocis. At uero ſecũda utriuſq; primorum duorũ uerſuum clauſula, octo cõpletur ſyllabis, & una al

1 *Laetabundus*
Exultet fidelis chorus.
Hallelu ia.
2 *Regem regum*
Intactæ profudit torus.
Res miranda.
3 *Angelus conſilij*
Natus eſt de uirgine:
Sol de ſtella.
4 *Sol occaſum neſciens,*
Stella ſemper rutilans
Semper clara
5 *Sicut ſidus radium,*

Profert uirgo filium
Pars forma.
6 *Neque ſidus radio,*
Neque uirgo filio
Fit corrupta.
7 *Cedrus alta Libani*
Conformatur hyſſopo,
Valle noſtra.
8 *Verbum ens altiſsimi*
Corporari paſſum eſt,
Carne ſumpta.
9 *Eſaias cecinit*
Synagoga meminit:
Nunquam tamen deſinit
Eſſe caca.
10 *Si non ſuis uatibus,*
Credat uel gentilibus
Sibyllinis uerſibus
Hac prædicta.
11 *Infœlix propera*
Crede uel uetera,
Cur damnaberis gẽs miſera?
12 *Quem docet litera*
Natum conſidera,
Ipſum genuit puerpera. Amẽ.

teri in conſimili cadentia ſoni rñdet. Demũ tertia primi uerſus clauſula, ad tertiã ſecũdi habet cõuenientiã, in quaternario ſyllabarum numero, & ſimili uocalitatis exitu. In unoquoq; uero ſex uerſuum duos primos ſequentiũ, cõſtituuntur tres clauſulę rythmicę. quarum duæ primę diuiſim & ſingulę ſeptẽ sũt ſyllabarũ, & penultima earum breuis. tertia uero clauſula, quatuor eſt ſyllabarũ, & penultima ipſaq; longa. In nono aũt & decimo uerſu, unaquęq; trium primarum clauſularũ, ſeptem cõplectitur ſyllabas, quarũ penultima breuis eſt. & duæ poſtremę ſyllabę unius clauſulæ, ad reliquarum duas poſtremas ſeruant conſimilem exitũ. quarta uero clauſula quatuor tãtũ ſyllabas cõtinet, & penultimã longam. Demũ duo poſtremi uerſus tres cõprehendũt clauſulas rythmicas adinuicem cõſonantes, quarũ duę primę, ſex ſingillatim cõficiuntur ſyllabis, tertia uero nouẽ, & penultima illarum ſemper correpta.

Author eius fuiſſe perhibetur. s. Bernar. uir utiq; ſanctitate uitę & ſacrarum literarũ eruditione clariſsimus, qui uelut alter Dauid ẽt in cithara diuinę laudis rythmos ec- *Pſal.* 18. cleſiaſticos ſuauiter modulatus eſt, ut hęc una oſtẽdit ꝓſa, uenuſtate cõpoſitionis & ſniarũ grauitate ſingularis.

In illa incitatur fidelis ppl's ad exultationem ob ſacra- *Eſa.* 9. tiſsimum incarnationis myſteriũ, quo uirgo intacta ꝓtulit filiũ, & diuinitas humanitati miro modo eſt cõiuncta. Deinde merito reprehẽditur iudeorũ cęcitas atq; incredulitas, qui tantę rei ſacr̃m propheticis oraculis prænunciatum & uęteris teſtamenti pręſignatum figuris, quinimo &

Sibyllarum gentiliũ uaticiniis prędictum recipere nolũt. Admonenturq́ fidelium adhortationibus, ut natum pro omnium ſalute Chriſtum tandem confiteantur.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Intactæ ꝓſu dit torus. Id nomen torus ꝓprie letũ ſignat. Virg. Inde toro pater Aeneas ſic orſus ab alto. Hic uero trãslatione quadam cõcinna pro ſacratiſsimo uirginis utero ſumitur, ex quo ꝓdiit Chriſtus tanq̃ ſpõſus ꝓcedens de thalamo ſuo.

3 In tertio uerſu. Angelus conſilii. Chriſtus hoc noie inſinuatur apud Eſaiam, ubi ſeptuaginta interpretes deterriti maieſtate illoꝝ nominum quę noſtra habet traductio eo in loco. Et uocabitur nomẽ eius admirabilis, cõſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. & nõ audentes puero nato, apud gentes tam præclara aſcribere noia, aut aperte ipſum Deum prædicare, poſuerũt id ſolum. Et uocabitur nomẽ eius, magni conſilii angelus, qđ & in officio tertię miſſę natiuitatis dñicę ex inſtituto eccleſiaſtico pro introitu & exordio ipſius decantatur. Et recte quidem eo inſignitur noie dñs noſter. nam magnum illud & arduum conſiliũ de redimendo genere humano per filij Dei incarnationem & mortẽ: ipſe annunciauit & manifeſtauit hoibus. Dicitur & ſol natus de ſtella, locutione metaphorica, qua Chriſtus ſol dicitur, qm̃ a ꝓphetis ſol iuſtitiæ prædicatur. uirgo aũt Maria eius mater eximia, ſtella hic uocatur, qa ſtella maris digne a cunctis celebratur & cognominat. Itaq; ut ſol lõge eſt maior ſtella & lucidior, quinimmo ipſi ſtellę ſuam communicat claritatem, ita & Chriſtus de uirgine natus, multo eſt etiã ut homo ſua glorioſa matre eminentior & ſublimior. Et hãc filij ſupra matrem, dignitatem & præcellentiam ſignat illa locutio.

Malac.4.

4 In quarto uerſu. Sol occaſum neſciens. Non de ſole iſto ſenſibili id accipiendũ, aut corporali ſtella, ſed de ſole myſtico qui eſt dñs noſter, neſciens occaſum per peccatũ aut mortẽ ſed manẽs in æternũ. Nam ut ſcribit Paulus, Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Stella itidem myſtica, ſacratiſsima uirgo Maria ſemper rutilat inſigni uirtutũ ſplendore, & ſemper clara eſt uirgineæ puritatis candore, qui nec in partu, nec poſt partum uiolatus eſt.

Hebr.13.

5 In quinto uerſu. Sicut ſidus radium. Sidus abſq; ſui cor-

ruptione, aut diuulſione deciſioneq́ ſuæ ſubſtantiæ radium producit, neque quicquam detrimenti aut diminutionis ex continua illius diffuſione in ſua corpulentia ſuſtinet. Haud ſecus beata uirgo abſque læſione ſui uirginei pudoris protulit filium: & uirginitatis gloria permanente (ut canit eccleſia) huic mundo lumen æternum effudit.

7 In ſeptimo uerſu. Cedrus alta Libani. Cedrus arbor eſt excelſa, arduæ proceritatis & ſublimis: lignum habet iucundi odoris & diu durans, neque a tinea unquam exterminatur. Libanus uero mons eſt in Iudæa inter Arabes & Phœnices, excelſas arbores habens. De quo ſcriptura. Sicut cedrus exaltata ſum in Libano. Hyſſopus autem fœmini generis & hyſſopum neutri: herba eſt humilis, naſcēs in hortis, & curādo pulmoni utilis. De qua Hieronymus. Sicut hyſſopum terrenum curandis pulmonibus aptum eſt, ut auertat inflationem: ita homo cœleſti reſperſus hyſſopo, id eſt humilitate cordis, ab omni ſuperbiæ malignitate purgatur. Cæterum quid diuinitate præcelſius aut altius dari queat? quidue ea durabilius, quæ ſola habet immortalitatem? E diuerſo humana natura ad diuinam collata, humile quiddam eſt & ſubſidens, maximoq́ interuallo infra illam conſtituta. Itaque cedrus hyſſopo conformata dicitur ualle noſtra, q̄a natura diuina in uerbo Dei unita eſt humanæ naturæ in unitatem perſonę in hoc mūdo ſenſibili, qui uallis eſt lachrymarum & miſeriæ. *Eccle. 24.*

8 In octauo uerſu. Verbum ens altiſſimi. Hic uerſus exponit apertius eam ſententiam, quæ ſub uelamine metaphoræ in præcedente uerſu prætēdebatur. utpote ꝙ Chriſtus exiſtens uerbum Dei patris ſuſtinuit corpore mortali indui & ſuperueſtiri, & id quidem humana carne aſſumpta de ſancta uirgine quæ ſacris uiſceribus complexa, deū (ut præclare canit non ignobilis author)

Arcano ſtupuit compleri uiſcera partu.
Authorem paritura ſuum. mortalia corda,
Artificem texere poli mundique creator
Pars fuit humani generis, latuitque ſub imo
Pectore, qui totum late complectitur orbem.
Et qui non ſpaciis terræ, non æquoris unda
Nec capitur cœlo, paruos confluxit in artus.

Cæterum aſſignatus modo ſenſus iſto uerſu exprimitur:ſi in ſecunda eius clauſula legatur, corporari paſſum eſt,id eſt corpore humano circundari & ueſtiri, quemadmodum meo iudicio legendum eſt. Nam qui, corporali paſſum eſt legunt, ut plærique,& ſi uerum dicant,ſcilicet quòd ipſum Dei uerbum paſſum eſt mortem & crucifixum,corporali carne ſumpta,corporeque humano aſſumpto, non tamen aliquid accommodate huic loco conferens & congruenter adaptatum adducunt. quandoquidem hic non de Chriſti paſſione:ſed incarnatione ſolum fiat ſermo.

Eſaiæ. 7. 9 In nono uerſu.Eſaias cecinit. Multis in locis prædixit
Eſaiæ. 11. Eſaias prophetico afflatus ſpiritu, hoc incarnationis myſterium,præſertim cum ait. Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. Et rurſum. Egredietur uirga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcẽdet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini Sub Eſaia autem,cæteri prophetę deiloqui intelligantur,ut Hieremias, Ezechiel,Daniel,Micheas,qui etiam de chriſti incarnatione,ſacra contexuerunt oracula. Synagoga itidem Iudæorumque collectio meminit & commemorat hoc altiſsimum myſterium, cum in ſuis libris legit hæc prophetarũ uaticinia,& figurarum inuolucra.ut rubum Moyſi incõbuſtum,uirgam Aaron floridam,portã clauſam.Ezechieli oſtenſam, & lapidem exciſum de monte ſine manibus, quem in ſacra uiſione conſpexit Daniel.quibus ſane figuris, natiuitas filii Dei de matre uirgine eſt præſignata, Ipſa tamen ſynagoga Iudæorum nunquam deſinit eſſe cæca,quoniam permanet in ſua incredulitate, nolens Chriſtum recipere ut ſuum Meſſiam in lege & prophetis promiſſum,neque in illum credere.Sed cur hoc? quoniam excęcatum eſt cor illius populi,ut oculis non uideat,& corde non intelligat. quemadmodum prædixerat Eſaias.
Eſaiæ. 6.

10 In decimo uerſu.Si non ſuis uatibus. In ſynagogam Iudæorum ualida hoc loco intorquetur ratio, ad conuincẽdam ipſorum obſtinatam pertinaciam.Si(inquit) ipſa nõ credit ſuis prophetis:ſaltem credat gentibus authoribus, qui reuelante Deo eadem prædixerunt myſteria,& p quos deus etiam uoluit tantæ dignitatis reſerari ſacramẽtum.

ut non ſolum in ore duorum aut trium: ſed & omniū nationum ſtaret huiuſce uerbi teſtimonium. Nõne Balaam ſacrilegus fuit & Ariolus cultorque idolorum? qui ſemel & iterum ſeptem iuſſit aras extrui & illis ſacrificia imponi quæ dæmoniis immolaret. Ipſe tamen inter cætera uerba ſua prophetica,& illud de incarnatione domini pręcinuit oraculum. Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget uirga de Iſrael:& percutiet duces Moab. Nabuchodonoſor itidem non ſolum gentilis fuit & idolorum cultor,ſed & eo deuenit inſaniæ ut tanquam Deus in aurea ſtatua adorari uoluerit. Ipſe tamen conſpicatus tres pueros quos miſerat in fornacem:proteſtatus eſt ſe uidere tres uiros ſolutos ambulantes in medio ignis,& quartum ſimilem filio Dei. In quo quidem poſtremo dicto,dominicę incarnationis fuit prædicator, cum quartum illum profitetur uirum & hominem,filio tamen dei ſimilem. Quemadmodum luculenter & diffuſe deducit hanc materiam ſacer Auguſtinus in præclaro illo ſermone contra Iudæos. Vos inquam cõuenio O Iudæi, qui in hunc uſque diem negaſtis filium dei. Vbi & Sibyllarum meminit, quarum carminibus etiã prædicta ſunt hæc aſſumptæ a filio Dei carnis humanæ myſteria. Tradunt ſane authores Marcus Varro & Lactantius,decem fuiſſe Sibyllas, id eſt puellas uaticinantes, & quæ dei conſilium (ut nomen ipſum ſignat) hominibus nunciarint. Earum nomina, natale ſolum & tempora exprimunt exactius Sypontinus in ſuo cornucopiæ,& Tortellius in opere ſuo de orthographia. Quarum unaquęque aliquod dicitur oraculum præcinuiſſe de eximiis Chriſti operibus,ut natiuitate ipſius, paſſione, reſurrectione aut aduentu ad iudicium. Et aliquę earum præſertim id prænunciarunt: quòd Ieſus Chriſtus dei filius, naſciturus eſſet in Bethleem de matre uirgine.& in præſepio reclinandus. Nempe Sibylla Helleſpontica,hæc de Chriſto uaticinata traditur. De excelſo cœlorum habitaculo humiles ꝓſpexit deus, & naſcetur in diebus nouiſſimis de uirgine Hebræa. Sibylla uero Cumæa hoc de Chriſti natiuitate cecinit oraculum. Veniet ille & colles tranſibit ac olympi uertices. regnabitque in paupertate & dominabitur in ſilentio, & ex utero uirginis ueniet. Inſuper Sibylla Tiburtiꝗ

Nume. 23.
Nūme. 24.
Dan. 3.

na, ſuis carminibus hæc de Chriſto prędixit. Naſcetur Chriſtus in Bethleem, & annunciabitur in Nazareth. O fœlix illa mater, cuius ubera illum lactabunt. Demum Sibylla Perſicca, ita de myſterio incarnationis texuiſſe dicitur oraculum. Ecce beſtia conculcaberis, & gignetur dominus in orbe terrarum. & gremium uirginis erit ſalus gẽtium, & pedes eius in ualitudine hominum, & inuiſibile uerbum palpabitur. Sunt & alia Sibyllarum uaticinia de alijs Chriſti myſteriis, ut de miraculo quinque panũ quibus in diſerto dominus ſatiauit quinque millia hominũ, de paſſione domini, reſurrectione, & aduentu ad iudiciũ. Quæ quoniam huic non conducunt propoſito, non uiſa ſunt huc debere adduci.

11 In undecimo uerſu. Infœlix propera. Hic uerſus & ſequens continet uerba exhortatoria populi fidelis ad infœlicem Iudæorum ſynagogam, ut properet ad Chriſtum recipiendum, & credat ſaltem antiqua ſuorum prophetarum quinimmo & authorum gentilium uerba de aduentu Chriſti in carnem, iam eſſe completa: neque obcæcato & pertinaci animo ſe præcipitet in barathrum damnationis ęternæ.

Exhortatur item fidelis populus ut ſynagoga Iudæorũ conſideret attentius ipſum filium nobis natum, quem tota ueteris teſtamenti litera loquitur, & uelatis typiciſque figuris prædicat. Nam quem naſciturum prædixerãt prophetæ, uirgo puerpera iam ipſum genuit. Non expectet igitur amplius illum futurum & uenturum in carnem, qui iampridem ad eam & nos omnes ſaluandos uenit.

12 In duodecimo uerſu. Quem docet litera, natum conſidera. Multi hoc loco ita legunt, Quem docet litera uatum, conſidera. & meo iudicio melius, quàm qui natum legũt, ut uulgo nunc faciunt plerique. Nam aptior eſt ſenſus & accommodior, quo monetur ſynagoga Iudæorum eum conſiderare meſſiam & Chriſtum, quem litera uatum, ſuorumque prophetarum oracula atque uaticinia edocent & prænunciant. ipſum enim prophetiis Eſaiæ, Hieremiæ, Danielis, Micheæ, Zachariæ & Malachiæ, aliorumque antiquorum prophetarum prænunciatum, uirgo Maria iam peperit. Quare non expectent ſuum meſſiam poſthac uẽ-

turum:ſed cognoſcant ipſum impridē ueniſſe,ſuſcipiātq; eundem fide & cultu debito. Quòd ſiquis natum legerit, uidebitur quodammodo eſſe ſuperflua ſequens ſentētia, quæ idem exprimit. Et credo facilè incuria legentium loco u uocalis in fronte illius dictionis:n, eſſe poſitum.

De ſancto Stephano protomartyre.

1 *Heri mundus exultauit:*
Et exultans celebrauit
Chriſti natalitia.
2 *Heri chorus angelorum*
Proſe utus eſt cœlorum
Regem cum lætitia.
3 *Protomartyr & leuita,*
Clarus fide,clarus uita,
Clarus & miraculis.
4 *Sub hac luce triumphauit,*
Et triumphans inſultauit
Stephanus incredulis.
5 *Fremunt ergo tanquā feræ,*
Quia uicti deficere
Lucis aduerſarij.
6 *Falſos teſtes ſtatuunt,*
Et linguas exacuunt
Viperarum filij.
7 *Agoniſta nulli cede,*
Certa certus de mercede,
Perſeuera Stephane.
8 *Inſta falſis teſtibus,*
Confuta ſermonibus
Synagogam ſathanæ.
9 *Teſtis tuus eſt in cœlis,*
Teſtis uerax & fidelis,
Teſtis innocentiæ
10 *Nomen habes coronati,*
Te tormenta decet pati.
Pro corona gloriæ
11 *Pro corona non marcenti*
Perfer breuis uir tormenti,
Te manet uictoria.

Hęc proſa rythmicam ſeruat certa lege conſonantiā.Nam ut plurimum in ſingulis uerſibus tres cōplectitur clauſulas rythmicas,quarū duæ primæ ſimilem hn̄t poſtremarum ſyllabarum exitū, & utraq; illarū octo cōprehendit ſyllabas, quarum penultima eſt longa.Tertia uero clauſula cuiuſq; illorum uerſuum,ſeptem cōficitur ſyllabis, quarum penultima eſt breuis, habetq; reſponſum in conſimili ſyllabarum cadentia cum tertia clauſula proxime ſequentis uerſus.Veruntamen ut uarietas & diuerſitas cōpoſitionis rythmicæ afferat ornatum atq; decorem contextui orationis, interdū uariatur ſupradicta rythmi forma & duæ primæ clauſulæ rythmicę nonnūquam complectuntur ſingulæ ſeptem ſyllabas,& penultimā breuem,ut in ſexto & octauo uerſu. Interdum uero in eodem uerſu quatuor ponūtur clauſulę rythmicæ alternis reſpondentes,ut prima tertiæ & ſecūda quartæ cō ſonet, quēadmodū in quatuor poſtremis uerſibus.Aliquando quatuor clauſularum eiuſdem uerſus tres primæ adinuicē ſi-

mili cadentia reſpondent, & quarta unius uerſus quartæ alterius, ut in decimo nono & uiceſimo uerſu. Quę quidem omnia, unuſquiſque ex ſola lectione & menſura clauſularum facile deprehendere poterit. Et hæc componendarum proſarum forma in officio eccleſiaſtico eſt creberrima, & omniũ maxime uſitata.

Author eius, inſignis uir & non minus uirtute quàm doctrina præclarus, Adam de ſancto Victore, in rythmica proſarum modulatione maiorem in modũ copioſus & promptus, quemadmodum permultæ ab eo compoſitæ proſæ (quæ ſuis ponentur locis) dilucide declarant.

In præſenti autem proſa cõmendatur præclara beati Stephani uirtus in confeſsione fidei, & conſtantia inuincibilis in paſsione ac morte, quæ ex ſexto & ſeptimo capite actionũ apoſtolicarum dilucida ſatis ẽ ac ꝑſpicua. Narrãtur & miracula meritis beati Stephani facta in ſuſcitatiõe mortuorũ, & pluuię inũdatione tp̃e inuentionis ſui ſacratiſsimi corporis exhibita. ut annotationes oſtendent.

1 ANNOTATIONES. In quarto uerſu. Inſultauit Stephanus incredulis. Cum ſcilicet dixit eis, poſt longam confutationem obiectæ ſibi blaſphemiæ.

12 *Tibi fiet mors natalis.*
Tibi pœna terminalis
Dat uitæ primordia.

13 *Plenus ſancto ſpiritu,*
Penetrat intuitu
Stephanus cœleſtia.

14 *Videns Dei gloriam*
Creſcit ad uictoriam,
Suſpirat præmia.

15 *En a dextris dei ſtantem*
Ieſum pro te dimicantem
Stephane conſidera.

16 *Tibi cœlos reſerari,*
Tibi Chriſtum reuelari
Clama uoce libera.

17 *Se commendat ſaluatori,*
Pro quo dulce ducit mori
Sub ipſis lapidibus.

18 *Saulus ſeruat omnium*
Veſtes lapidantium,
Lapidans in omnibus.

19 *Ne peccatum ſtatuatur*
Iis a quibus lapidatur,
Genu ponit & precatur
Condolens inſaniæ

20 *In chriſto ſic obdormiuit*
Qui Chriſto ſic obediuit,
Et cũ Chriſto ſemper uiuit
Martyrum primitiæ.

21 *Quòd ſex ſuſcitauerit*
Mortuos in Aphrica,
Auguſtinus aſſerit,
Fama refert publica.

22 *Huius, dei gratia*
Reuelato corpore?
Mundo datur pluuia
Siccitatis tempore.

23 *Solo fugat hic odore*
Morbos & dæmonia.

Laude dignus & honore
Iugiq́; memoria.
24 *Martyr, cuius eſt iucundũ*
Nomen in eccleſia,
Langueſcentem foue mundũ
Cæleſti fragantia. Amen.

Dura ceruice & incircunciſi cordibus & auribus: uos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis. ſicut patres ueſtri, ita & uos. Quem prophetarum nõ ſunt perſecuti patres ueſtri? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iuſti, cuius nunc proditores & homicidę fuiſtis. qui accepiſtis legem in diſpoſitione angelorũ, & non cuſtodiſtis. *Actu.7.*

5 In quinto uerſu. Fremunt ergo tanquam feræ. Lucas in actis apoſtolorum. Audientes autem hæc, diſſecabantur cordibus ſuis: & ſtridebant dentibus in eum. Et de aduerſariis ueritatis diſputantibus cum Stephano, paulo ante dixerat. Et non potuerunt reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur: propter quod redarguerentur ab eo cum omni fiducia.

6 In ſexto uerſu. Falſos teſtes ſtatuunt. Lucas in actis. Tũc ſummiſerunt uiros qui dicerent ſe audiuiſſe eum dicentẽ uerba blaſphemiæ in Moyſem & Deum. Commouerunt itque plebem & ſeniores & ſcribas, & concurrentes rapuerunt eum & adduxerunt in concilium, & ſtatuerunt falſos teſtes qui dicerent. homo iſte non ceſſat loqui uerba aduerſus locum ſanctum & legem. Cum autem eos uocat hic author uiperarum filios, alludit ad illud uerbum Ioannis Baptiſtæ, ſcribis & phariſæis dictum. Genimina uiperarum, quis dabit uobis fugere a uentura ira? Siquidẽ pleni erant Iudæi perſequentes Stephanum, ueneno crudelitatis & incredulitatis, & a parentibus non minus uirulentis progeniti. *Actu 6.* *Matth. 3.*

7 In ſeptimo uerſu. Agoniſta nulli cede. Verſus iſte & quinque ſequentes, quinimmo etiam decimuſquintus & decimuſſextus, continet uerba fidelis populi exhortantis ſanctum Stephanum ad conſtantiam & fortitudinem animi in paſſione. Non quidem quòd huiuſmodi exhortatione indiguerit Chriſti athleta ſtrenuus, qui erat plenus gratia & fortitudine, aut quod ea tum fuerit facta. Sed hoc ſchemate & modo loquendi approbantur & commendãtur ab omnibus præclara illa opera: quæ tũc Stehpanus egit,

quæq; ut faciat incitatur. uel laudatur ipſe mirifice quòd nulli ceſſerit quòd certus de mercede certauerit, & ita de
Pſal 148 cæteris. Quemadmodum cum pſalmus dicit. Laudate do
Pſal. 102 minum omnes angeli eius. & benedicite domino omnes angeli eius. non incitat his uerbis angelos ad laudem dei, cum aſſidue & indeſinenter deum collaudent. ſed illud in angelis approbat atque commendat, quòd iugiter deum laudant. Porro agoniſta dicitur hic beatus Stephanus, qa durum pro Chriſto ſubiit agonem atque certamen contra Iudęorum improbitatem. Eſt enim Agoniſta, certator pugil ac athleta, qui in agone decertat ac contendit.

8 In octauo uerſu Synagogam ſathanæ. Recte hoc nomine uocat author multitudinem illam & turbam Iudæorum, contranitentem ueritati & elaborantem opprimere Stephanum teſtem euangelicę gratię Synagoga enim Gręcum nomen, coadunationem & congregationem ſignificat. Illa uero contra Stephanum Iudæorum concurſio cō citante ſathana facta eſt, inſtimulanteq; facibus æmulationis & zæli animos aduerſariorum operæ ſathanæ faciē tium. Et alludit author eo loco ad illud dictum in Apoca
Apoca. 2. lypſi. Scio tribulationem tuam & paupertatem tuam, ſed diues es & blaſphemaris ab iis qui ſe dicunt Iudæos eſſe & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſathanæ.

10 In decimo uerſu. Nomen habes coronati. Nam Stephanos in Græco coronam ſignificat, deduciturque (ut author eſt Tortellius) a uerbo Græco Stephano, quod coronare ſignat. Nomen igitur Stephanus (non quidem Latinam ſed Græcam attendendo formationem) a corona deducitur & denominatur. Atqui ratione nominis illius par fuit illum pati perſecutiones & certare fortiter: ad con
2. Timo. 2 ſequendam gloriæ æternæ coronam. Nam ut ait Paulus, q certat in agone nō coronabitur niſi legitime certauerit.

12 In duodecimo uerſu. Tibi fiet mors natalis. Nam mors iſta corporis quam hic ſuſtinent martyres, eſt eis ut quædam natiuitas, uia & gignētia ad uitam perpetuam. Vnde & diem mortis ſanctorum, eccleſia uocat eorū natalitia. & pœna iſta temporalis quæ breui momento terminatur: eſt ipſis inchoatio quædam & exordium ad lætitiam ſempiternam & interminam, protinus ſuccedentem.

18 In decimooctauo uerſu. Lapidans in omnibus Per cõſenſum ſcilicet in mortem Stephani, & in lapidationem illi inflictam. Omnium enim manibus (ut ita dixerim) lapidabat Saulus, qui lapidantium teſtium ueſtes aſſeruabat. quandoquidem agentes malum & conſentientes ſimilem contrahunt culpam: & pari ſunt pœna plectendi.

20 In uiceſimo uerſu. Martyrum primitiæ. In ueteri teſtamento primitiæ dicebātur primi fructus & ante alios maturi, qui offerebantur Deo in ſacrificium: erantq́ cæteris delectiores & ſacratiores. Ita beatus Stephanus quia inter Chriſti martyres poſt eius aſcenſionem primum ſortitus eſt locum, obtinuitq́ inter ipſos temporis & ordinis primatum, rectæ hic primitiæ martyrum dicitur.

21 Viceſimo primo uerſu. Auguſtinus aſſerit. In uiceſimo ſecundo ſcilicet libro de ciuitate Dei, cap 8. ubi multa memoratu digna per reliquias & memoriam beati Stephani facta refert miracula in prouincia Hipponenſi, Calamenſi & aliis Aphricæ colonis, non ſolum de mortuis ſuſcitatis, uerum etiam de iis qui morti admodum propinqui erant integræ ſanitati reſtitutis, de nonnullis horrendo & continuo totius corporis tremore affectis: in priſtinum & ſanum corporis ſtatum redditis, cæcis illuminatis, ac cæteris a uariis languoribus & fiſtulæ & calculi liberatis.

22 In uiceſimo ſecundo uerſu. Reuelato corpore. Reuelatio illa corporis beati Stephani, fuit per apparitionem Gamalielis, uenerabili preſbytero Luciano, ut hiſtoria de inuentione corporis eius ab eodem conſcripta commemorat. Et cum ante magna fuiſſet terræ ſiccitas, pluuiæq́ penuria, ſubleuatis è terra cum debito honore ſanctiſsimis beati Stephani reliquiis ac cineribus, magna pluuiæ inundatio erupit cœloq́ defluxit: ipſi mundo admodum ſalutaris ac neceſſaria.

23 In uiceſimo tertio uerſu. Solo fugat hic odore. De illo ſuauiſsimo odore crediderim hic mentionem fieri, qui tempore inuētionis corporis ſancti Stephani aperto eius tumulo repente perceptus eſt ab aſtantibus. Et illius fragrantiæ efficacia ac uirtute: ſeptuaginta tres homines uariis languoribus laborantes illicò ſanati ſunt, ut dæmoniaci liberati, cæci illuminati, & claudi erecti. quemad-

modum ſupradictus Lucianus qui interfuit his rebus gerendis atteſtatur. Ita petit hic author ad myſticum ſenſum ſe conuertens, ut beatus Stephanus mundum languidum peccatis, fouere uelit, & confortare cœleſtis gratiæ ſuauitate ac odore.

De ſancto Ioanne euangeliſta,

Hęc proſa rythmicæ conſonãtię legem exacte obſeruat, eodem fere modo compoſita, quo proſa illa de ſancto Stephano Heri mundus exultauit, paulo ante declarata. ¶Author eius fuiſſe perhibetur eximius pater & non minus religione quam doctrina ꝑclarus: Adam de ſancto Victore, in modulandis proſis eccleſiaſticis admodum elegans: ut hæc una non obſcurum præſtat argumentum. Continet autem inſignia & complura beati Ioannis euãgeliſtæ præconia ob ſingulares uirtutum & gratiarũ prærogatiuas, quibus ante alios mirifice emicuit. Siquidem omnes ſanctorũ ordines gradus & titulos, ipſe unus complexus eſt: angelus officio, nouæ legis patriarcha, propheta, apoſtolus, euãgeliſta, martyr, confeſſor & uirgo. quod in aliis ſanctis inuenire perrarum eſt.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Gratulemur ad feſtiuum. Feſtiuum hic dicitur, quod ſolenne eſt & celebre. Inde feſtiuitas pro die fe-

1 *Gratulemur ad feſtiuũ,*
Iocundemur ad uotiuũ
Ioannis præconium.

2 *Sic uerſetur laus in ore.*
Ne fraudetũr cor ſapore
Quo deguſtet gaudium.

3 *Hic eſt Chriſti prædilectus,*
Qui reclinans ſupra pectus
Hauſit ſapientiam.

4 *Huic in cruce cõmendauit*
Chriſtus matrẽ, hic ſeruauit
Virgo uiri neſciam.

5 *Intus ardens charitate,*
Foris lucens honeſtate
ſignis & eloquio.

6 *Vt ab æſtu criminali:*
Sic immunis a pœnali,
Prodiit ex dolio.

7 *Vim ueneni ſuperauit,*
Morti, morbis imperauit,
Necnon & dæmonibus.

8 *Sed uir tantæ poteſtatis,*
Non minoris pietatis
Erat tribulantibus.

9 *Cũ gemmarũ partes fractas*
Solidaſſet, has diſtractas
Tribuit pauperibus.

10 *Inexhauſtũ fert theſaurũ,*
Qui de uirgis fecit aurum,
Gemmas de lapidibus.

11 *Inuitatur ab amico*
Conuiuari, Chriſtum dico
Viſum cum diſcipulis.

12 De ſepulchro quo deſcēdit,
Rediuiuus ſic aſcendit
Frui ſummis epulis.
13 Teſtem habes populum
Immo ſi uis oculum,
Quod ad eius tumulum
Manna ſcatet, epulum
De Chriſti conuiuio,
14 Scribens euangelium,
Aquilæ fert proprium.
Cernens ſolis radium,
Scilicet principium
Verbum in principio.
15 Huius ſignis eſt conuerſa
Gens gentilis, gens peruerſa
Gens totius Aſiæ.
16 Huius ſcriptis illuſtratur,
Illuſtrata ſolidatur
Vnitas eccleſiæ.
17 Salue ſalui uas pudoris,
Vas cœleſtis plenum roris,
Mundum intus, clarum foris,
Nobile per omnia.
18 Fac nos ſequi ſanctitatem,
Fac per mentis puritatem
Contemplari trinitatem
In una ſubſtantia. Amen.

ſto in eccleſiaſticis orationibus ſæpenumero ſumitur. Votiuum uero eſt, quod ex uoto dari promittitur. Horatius. Paſcitur in ueſtrum reditum uotiua iuuenca. Votiua autem uerba dicuntur, quibus in faciēdis uotis utimur. & uotiuæ preces: quibus aliquid cum uoto poſcimus. Ita & uotiuum præconium, quod ex uoto cuiquam ante facto exoluitur, aut magno uoto exoptatur. Interdum enim id etiam uotiuum dicitur: quod ardentibus uotis expetitur. Hieronymus. Votiuum tunc Chriſtianis erat, pro noīe Dei gladio percuti

2 In ſecūdo uerſu. Ne fraudetur cor ſapore. Si ſola lingua Dei aut ſanctorum perſonet laudem, & animus ad eā non attendat, non percipit ille laudans internam dulcedinē & delectationem in huiuſmodi laude, quam ſolis labiis perſtrepit. Itaq; petit hic author quòd non ſolum lingua, ſed & mens noſtra exoluat Deo laudē, ut ipſa interius guſtare poſſit quoniam ſuauis eſt dominus, & ſpirituali gaudio perfundi.

6 In ſexto uerſu. Vt ab æſtu criminali. Quemadmodum (inquit) beatus Ioannes fuit immunis ab æſtu & concupiſcentia carnis, quæ plerunque crimen habet annexum, ſic etiam ab æſtu pœnali, feruentis ſcilicet olei euaſit illęſus, quando ab impio Domitiano miſſus in dolium bullientis olei, uegetior & integrior inde exiuit quàm intrauerat. Sicut etiam Beda in homilia euangelii præſentis ſolennitatis aſſerit dicens. A Domitiano Cæſare in feruentis olei

dolium miſſus Ioannes,in eccleſiaſtica narratur hiſtoria: ex quo tamen diuina ſe protegente gratia tam intactus exiuerat: quam fuerat a corruptione concupiſcentiæ carnalis extraneus.

7 In ſeptimo uerſu. Vim ueneni ſuperauit.Pontifices idolorum concitata in beatum Ioãnem ſeditione, mortiferũ illi uenenum hauriendum obtulerunt. quod ille ſine aliquo nocumẽto,facto crucis ſignaculo,hauſit intrepidus. Morti inſuper imperauit, quoniam duos uiros illo extinctos ueneno reuocauit ad uitam. Morbis itidem imperauit & dæmoniis, quoniam uariis detẽtos morbis ſola oratione ſanitati reſtituit,& dæmones energuminorum corporibus expulit.

9 In nono uerſu. Cum gemmarum partes fractas. Crathõ philoſophus conuocato in forum populo precioſiſſimas gemmas patrimonio duorum nobiliſſimorum iuuenum Epheſiorum diuẽdito comparatas: in fruſta comminuit, ut contemnendi huius mundi ſpectaculum publice proponeret. Hanc autem uanam mundi deſpicientiam & quę ſolum ad oſtentationem erat atque aucupandam auram popularem, merito reprehendens beatus Ioannes illac tũ forte tranſitum faciens: dixit illarum gemmarum precium potius (ut docuit Chriſtus) pauperibus erogandum fuiſſe, ut exinde Dei gloria & proximi ſubleuatio procuretur. Et ſuggerente Crathone gemmas illas confractas oratione ſua redintegrauit:illiſque uenditis pecuniam eã totam pauperibus diſtribuendam curauit.

10 In decimo uerſu. Qui de uirgis fecit aurum. Duo alii adoleſcentes honoratiſſimi,priorum exemplo incitati:uẽditis omnibus bonis & in pauperes diſpartitis,beatũ Ioannem conſectati ſunt. Verum paulo poſt conſpicati ſeruos ſuos nitido cultu & plendido ornatos, cum ipſi palliolo uili et tenui induerentur amictu, grauiter illam ſortem & conditionem ſuam indoluerunt, ſuſpirantes ad præteritæ uitæ delitias ac pompam Id ubi animaduertit apoſtolus, iuſſit eos uirgas & lapides è litore maris colligere, allatoſq́ ſibi cõmutauit in aurum & gemmas precioſas. Quas illis tradens,ite(inquit)& redimite uobis terras quas uendidiſtis,quia cœlorum prædia ſimul & præmia perdidiſtis.

11 In undecimo uerſu. Inuitatur ab amico. Cum graui ſenio confectus eſſet beatus Ioannes, apparens illi dominus cũ diſcipulis ſuis iam glorioſa morte conſummatis, inuitauit ipſum cum ſumma humanitate ad cœleſtis gloriæ conuiuium dicens. Veni dilecte mi: tempus eſt ut epuleris mecum in regno meo cum fratribus meis. Cæterum hanc ſententiam in hoc uerſu complectens author, cum in principio dicit quod Ioannes inuitatur ab amico, quẽnam amicum hoc generali nomine ſpeciatim intelligat, deinde explanat. dicitq́ amici nomine ſe ibi Chriſtũ intelligere: uiſum cum diſcipulis in illa ſacra apparitione.

12 In duodecimo uerſu. De ſepulchro quo deſcendit Hic ſentire uiderit author quod beatus Ioannes poſtquam coram omnibus deſcendit in ſepulchrum quod ſibi iuſſerat effodi, placida illic morte ſolutus eſt. & aliquanto interiecto tempore (quod Deus nouit) ad immortalem reſuſcitatus uitam per completam reſurrectionem in corpore glorificato & anima ad cœleſtẽ gloriam aſſumptus eſt. Quæ quidem ſententia ex eo ſumit robur & argumentum, qđ nullæ ſacri illius corporis reliquiæ, aut ueſtigia, in loco ſepulturæ eius poſtea ſunt inuenta. Et ſane hæc una inter uarias quæ de fœlici uitę eius exitu feruntur ſententias: cẽſetur potiſsima, & potius q̃ cæteræ amplectenda.

13 In decimo tertio uerſu. Teſtem habes populum. Fœlicis illius glorificationis beati Ioannis tam in corpore quã anima, hoc affertur hic teſtimonium, quòd ex eius tumulo manna continuè ſcaturire cernitur tanquam ſignum quoddam & indicium illius dulciſsimæ refectionis, qua beatus Ioannes in regno cœleſti ſatiatur. Verum omnino ſpiritualis & inuiſibilis eſt ille ſupernæ gloriæ cibus, per ſenſibile tamen illud manna ſignatus.

14 In decimo quarto uerſu. Scribens euangelium. In myſtica uiſione quatuor animalium ſanctos euangeliſtas ſignantium (quæ & Exechieli prophetæ & ipſi Ioanni in Apocalypſi eſt oſtenſa) beatus Ioannes figuratur per aquilam uolantem. Nam Beda authore in homilia primi euangelii Ioannis: cunctis auibus aquila celſius uolare, cunctis animantibus ſolis radiis clarius infigere conſueuit obtu-

Ezech. 1.
Apoca. 4.

tus.& cæteri euangeliſtę quaſi in terra ambulant cum domino: qui temporalem eius generationem pariter & facta temporalia ſufficienter explanantes, pauca de diuinitate dixerunt. Hic autem quaſi ad cœlum uolat cum domino, qui perpauca de temporalibus eius actis edifferēs: æternam diuinitatis eius potētiam per quam omnia ſunt facta, ſublimius mente uolando & lympidius ſpeculando cognouit ac nobis cognoſcenda ſcribendo contradidit. Hæc Bæda. Vidit autem Ioannes more aquilæ radium ſolis myſticè, ut hic dicit litera, quoniam filium dei cognouit æterna generatione prodeuntem a patre, ut radius emanat a ſole. Vidit & principium uerbum in principio, quoniam uerbum Dei contemplatus eſt, quod de ſeipſo iudæis interrogantibus quis ipſe eſſet, reſpondit. Principium, qui & loquor uobis Et in Apocalypſi ſæpius de ſe dicit. Ego ſum alpha & ω, principium & finis. Idem autem uerbum erat in principio ſcilicet patre, qui primū omnium & primarium eſt principium. Hæc autem ſacra myſteria uidit Ioannes, cum diuino repletus ſpiritu eructauit illud euāgelii exordium. In principio erat uerbum: & reliqua quæ ſequuntur.

Ioan.8. *Apoca.1.*

Ioan.1. 15 In decimo quinto uerſu. Gens totius Aſiæ. Aſia eſt tertia pars orbis quo ad numerum, ſecundum magnitudinem uero dimidia. Continet permultas regiones potiſſimum uergentes ad orientem, ut Phrigiam, Lyciam, Armeniam, Lycaoniam, Indiā, & cæteras. In ea itidem eſt Epheſus urbs celeberrima: in qua potiſſimum beatus Ioannes rexit eccleſiam, & in conterminis illi ciuitatibus epiſcopos cōſtituit, uerbumq́ Dei indefeſſe populo prædicauit. ut eius ſtudio ac opera, plurima regionum Aſianarum turba ad dominum fuerit conuerſa.

16 In decimo ſexto uerſu. Huius ſcriptis illuſtratur. Scilicet eius euangelio, quod poſt cęteros tres euangeliſtas (ut hiſtoria tradit eccleſiaſtica) conſcripſit. inſuper tribus ipſius epiſtolis catholicis: quæ uulgo canonicæ nuncupantur. & denique Apocalypſi: quam de futuro eccleſiæ ſtatu domino reuelante in Pathmo inſula quo relegatus fuerat, contexuit.

De ſanctis innocentibus.

1 *LAus tibi Chriſte, patris optime nate, Deus omnipotentiæ.*
2 *Quem cœlitus iubilat ſuper aſtra manentis plebis decus harmoniæ. Quem agmina infantium ſonoris hymnis collaudant, æthe ris in arce.* 3 *Quos impius ob nominis odium tui miſero ſtatuit uulnere* 4 *Quos pie nunc remuneras in cœlis, Chriſte, pro pœnis nitidè. Solita uſus gratia, qui tuos ornas coronis ſplendide. Quorum precibus ſacris dele precamur pie, noſtræ crimina uitæ.* 5 *Vt quos laudibus tuis iunxeras, nobis iſtic dones clemens fauere, illis æternæ dans lumen gloriæ. Nobis terrena concede uincere.* 6 *Vt liceat ſerenis actibus plene nos adipiſci dona tuæ gratiæ.* 7 *Hero dis ut non fiat ſocius, quiſquis in horum laude ſe exercet propere, Sed æternaliter cum eiſdem cæteruis tecum ſit domine. Amen.*

Hæc proſa nihil habet rythmicæ conſonantiæ, niſi ꝙ omnes eius uerſus eodem terminantur exitu & omnes in e uocalem definunt, tanquam id ex induſtria ſtuduerit author obſeruare. Continuam ad Chriſtum orationem dirigit, ut ſanctorum innocentium) qui ſanguinem ſuum pro ipſo fuderunt) precibus ac meritis noſtra clemẽs peccata deleat, & cœleſtis coronæ nos faciat conſortes.

1 ANNOTATIONES. Deus omnipotentiæ. Ab attributis adiectiuis quæ Deo conueniunt, deducta ſubſtantiua: frequenter in genitiuo caſu ei coniunguntur. ut Deus uerax dicitur omnipotens, miſericors, cõſolator. ita Deus ueritatis, Deus omnipotentiæ, Deus miſericordiarum, & conſolationis. ut propheta in pſalmo. Redemiſti me domine Deus ueritatis. Et a beato Paulo dicitur ipſe Deus pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis. Alio quoque loco, Deus pacis & dilectionis. Itaque hoc loco Deus omnipotentiæ dicitur, id eſt Deus omnipotens. *Pſal.* 30. 2. Cor 1. 2. Cor. 13.

2 Quem cœlitus iubilat. Verbum iubilare ſuapte natura neutrale eſt, ſignificatq; ob gaudii interioris magnitudinem geſtire, exterioreq; indicio illud exprimere. Interdum tamen in uim tranſit actiui uerbi, deſignátque iubilando laudare aut decantare, & accuſatiuum ſecum admittit. ut in Eſaia. Iubilate in montes laudem, & hoc etiam in loco. *Eſaiæ*. 9. In eodem quoque uerſu, decus harmoniæ plebis manentis ſuper aſtra; dicitur ueneratio ipſius cõſonantiæ & col laudationis ſanctorum ſpirituum in cœlis habitantium.

ſiue ut clarioribus utar uerbis: tota cœleſtis curia. nam eo in loco res plana uerbis obſcuris in litera exprimitur.

3 Quos impius ob nominis odium tui. Impius: Herodes ſæuus & crudelis, qui non exhorruit innoxium puerorum ſanguinem effundere, ut illis Chriſtum perſequeretur.

4 Pro pœnis nitide. Pro pœnis, pro ſupplicijs, & tormentis quæ pertulerunt infantes in ſui occiſione. Dictio autem nitide, ſicut & in ſequente uerſu ſplendide, aduerbiū eſt, & uerbo remuneras adiungitur.

5 Vt quos laudibus tuis iunxeras. Iunxit Chriſtus ſanctos illos infantes ſuæ laudi, cum pro eius nomine ſunt occiſi. Nam etſi non lingua, tamen opere ac moriendi officio Chriſtum laudarunt, cum ita ab Herode trucidati ſunt, ut in unoquoque eorum Chriſtus crederetur occidi. Nunc autem longe perfectius eos ſuæ iungit laudi: quoniam ante thronum Dei cantant canticum nouum, & ſequuntur agnum quocūque ierit. quemadmodum dicit Ioannes in Apocalypſi. Apoc 19.

6 Vt liceat ſerenis actibus. Aer ſerenus dicitur: cum terſus eſt, & nequaquam obductus nubibus aut caligine obſcuratus. Ita & actus noſtri dicuntur ſereni, quando ſine concupiſcentiæ aut ſiniſtri affectus nubilo in puritate & claritate interna offeruntur domino.

7 Herodis ut non fiat ſocius. In perferendo ſcilicet ſupplicio æterno, damnationéque perpetua, Nempe Herodes ob effuſum ſanguinem innocentum & nimiam crudelitatem, quam etiam in domeſticos exercuit, neque alienos ſolum, ſed & proprios ſuos interfecit: funeſtáque clade totámque fœdauit ſuam domum, quinimmo & a ſeipſo occidendo uix manus cōtinuit, ut author eſt Ioſephus, creditur infernis pœnis eſſe ꝑpetuo addictus. Q&
& in Parthenice ſua Mariana, ita expreſsit Mantuanus.

Iam ferus Herodes fato ſublatus, ad undam
Raptus erat ſtygiam: æterna cruciandus erynne.

Dominica intra octauas natiuitatis domini.

Hæc proſa multiformem ſortitur i diuerſis uerſibus rythmi ſpeciem. Nam primi ſex uerſus complectuntur quiſq; duas tan-

1 *Splēdor patris et figura*
Se conformās homini.
2 *Poteſtate non natura,*
Partum dedit uirgini.

3 *Adam uetus tandē latus,*
Nouum promat canticum
4 *Fugitiuus & captiuus,*
Prodeat in publicum.
5 *Eua luctum, uitæ fructū*
Virgo gaudens edidit.
6 *Nec ſigillum propter illū*
Caſtitatis perdidit.
7 *Sic cryſtallus ſit humecta*
Atque ſoli ſit obiecta,
Scintillat igniculum.
8 *Nec cryſtallus rumpitur,*
Nec in partu ſoluitur
Pudoris ſignaculum.
9 *Super tali genitura*
Stupet uſus & natura,
Deficitq; ratio.
10 *Res eſt ineffabilis,*
Tam pia, tam humilis
Chriſti generatio.
11 *Frondē, florē, nucē, ſicca*
Virga profert, & pudica
Virgo dei filium.
12 *Fert cæleſtē uellus rorē,*
Creatura creatorem,
Creaturæ precium.
13 *Frōdis, floris, nucis, roris,*
Pietati ſaluatoris
Congruunt myſteria.
14 *Frons eſt Chriſtus prote gendo.*
Flos dulcore, nux paſcēdo.
Ros cæleſti gratia.
15 *Cur quod uirgo peperit,*
Eſt Iudæis ſcandalum?
Cum uirga produxerit
Sicca ſic amygdalum.
16 *Contēplemur adhuc nucem,*

tum clauſulas rythmicas: uario tamen modo. Nam in duobus primis uerſibus, clauſulæ illæ alternis locis conſonant: ut prima unius uerſus primæ alterius in ſimili ſyllabarum exitu reſpondeat, & ſecunda ſecundæ. In reliquis autem quatuor uerſibus, prima cuiuſque earum clauſula conſonantiam afferuat & ſimilē ſyllabarum uocalitatem in medio ſui & fine. Secūda uero uniꝰ uerſus habet concinnitatem ad ſecundam proximi uerſus clauſulam. At uero reliqui omnes huius proſæ uerſus præter decimumquintum (qui quatuor cōpletur clauſulis rythmicis, alternum ſeruantibus in conformi cadentia reſponſum, utpote prima ad tertiam, & ſecūda ad quartam) tres complectuntur clauſulas modulatione rythmica compactas quarum duæ primæ eiuſdem uerſus ſemper adinuicē cōſonant, & tertia unius uerſus in conſimili ſonoritate refertur ad tertiam proximi uerſus. In his autem omnibus rythmorum formis, interdū una clauſula octo cōpletur ſyllabis, quarum penultima eſt lōga. Interdū uero dūtaxat ſeptē cōficitur ſyllabas contextu una rythmica clauſula, & tunc penultimā cōtinet breuē. Verum hæc omnia melius ex ſola lectione ipſius proſæ attendūtur, quàm regulis certis aut exacta deſcriptione tradi poſſint.

Author eius, uenerandus pater Adam de ſancto uictore. qui religioſam, regularisq́ diſciplinę obſeruantiſſimam domum ſancti Victoris in Pariſiorum ſuburbiis conſtructam, cum uixit, inſigni doctrinæ ſplendore & uitæ ſanctimonia illuſtrauit. Apud quam: & hanc proſam & alias q̃plurimas ſuis in locis annotatas & deinceps annotandas, illi ut authori aſcriptas inueni. Eoque ſubnixus teſtimonio, eidem illas inſcripſi, & quanque earum ſuo loco ipſi (ut ex cuius emanauerit officina) aſſignaui.

Commendatur in illa myſterium dominicæ natiuitatis ob ineffabilem filii Dei benignitatem, qui de matre uirgine dignatus eſt noſtræ ſubſtantiæ formā aſſumere, ad redimēdum genus humanū miſera captiuitate diaboli detentum. Inſuper uirginalis integritas matris dei oſtenditur non fuiſſe læſa in partu illo admirabili, & naturali rerum ſenſibilium ſimilitudine & figuris myſticis ueteris teſtamenti, ad præſignificandum hoc miraculum a deo quondam exhibitis. Applicantur deinde figuræ illæ frondentis uirgæ & roſidi uelleris cōuenienter & recte ipſi rei ſubiectæ, oſtenduntur que ipſi Chriſto congruenter adaptari, quemadmodum annotationes latius edifferent.

Nam prolata nux in lucē,
Lucis eſt myſterium.
17 *Trinam gerēs unctionē,*
Tria confert, unctionem,
Lumen, & edulium.
18 *Nux eſt Chriſtus. cortex nucis*
Circa carnem pœna crucis.
Teſta, corpus oſſeum.
19 *Carne tecta deitas,*
Et Chriſti ſuauitas,
Signatur per nucleum.
20 *Lux eſt cæcis, & unguentum.*
Chriſtus ægris, et fomentū
Piis animalibus.
21 *O quā dulce ſacramentū*
Fœnū carnis in frumentū
Conuertit fidelibus.
22 *Quos ſub umbra ſacramenti*
Ieſu paſcis in præſenti,
Tuo uultu ſatia.
23 *Splēdor patri coæterne,*
Nos hinc transfer ad paternæ
Claritatis gaudia. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Splendor patris & figura. Hac appelatione Chriſtus dei filius hic inſinuatur, qui a beato Paulo in epiſtola ad Hebræos dicitur ſplendor gloriæ patris & figura ſubſtantiæ eius. Splēdor inquam, quia candor eſt lucis æternæ & emanatio claritą

Hebr. 1. *Sapien. 6*

tis omnipotentis dei, haud ſecus a patre prodiens atque ſplendor a luce. Figura uero ſubſtantiæ patris appellatur Dei filius: quia character eſt & ſignaculum hypoſtaſeos atque ſubſiſtétiæ patris, imagoq́ Dei inuiſibilis. At uero dei filius tantæ ſublimitatis & maieſtatis, ſe conformauit homini: quoniam exinaniuit ſeipſum formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus & habitu inuentus ut homo. *Coloſ. 1.*

3 In tertio uerſu. Adam uetus tandem lætus. Adam uetus dicitur primus parens, ex quo totum genus humanum ſecundum carnem propagatum eſt. Vetus autem uocatur in collatione ad Chriſtum, temporis ordine (ſi carnem attendas) illo poſteriorem, qui nouus dicitur Adam, & ſalutis humanæ reparator ac author. quemadmodum in primo libro iam dictum eſt in expoſitione hymni. Agnoſcat omne ſeculum: ueniſſe uitæ præmium. ubi uerſus ille occurrit explanandus Adam uetus quod polluit: Adam nouus hoc abluit. Quoniam enim per priorem Adam, peccati uetuſtas mundo eſt illata, per poſteriorem uero inducta nouitas uitæ per gratiam: recte ille uetus, hic uero nouus dicitur. Verum cum hic uetus Adam nominatur, non ſolū primus parens quantum ad ſuam ipſius perſonam debet accipi: ſed & totum genus humanum, per ipſum in peccati uetuſtatem demerſum. Illud ſiquidem a deo profugum erat & damnatum exilio, propter antiquam protoplaſti tranſgreſſionem. erat & redactum in captiuitatem principis tenebrarum: duroq́ illius imperio miſere ſubiectum. Nunc uero inuitatur ad lætitiam & gaudium in domino, ad concinendum Deo canticum nouum: ob nouum redéptionis beneficium, nouæque legis gratiam. Prouocatur identidem hoc loco genus hominum ad prodeundum fidenter in publicum, tanquam libertate donatum & in libertatem aſſertum. quod prius ob miſerā ſeruitutis & captiuitatis ſortem delituit, non audens præ confuſione & uerecundia, ora ſua exerere. *Philip. 2.*

7 In ſeptimo uerſu. Si cryſtallus ſit humecta. Per rei ſenſibilis exemplum fit hic manuductio ad intelligendum qđ ſacroſancta uirgo & mater dei manſit in partu inuiolata. Si (inquit) cryſtallus humore perfundatur aqueo, & obii-

ciatur radio ſolis,ſcintillas ignis emittit,abſque ſui tamen diruptione aut fractione.Ita ſane deipara uirgo inſtar cryſtalli perlucida & omnigenę uirtutis ſoliditate compacta, cœleſti rore & obumbrante eam ſpiritus ſancti gratia perfuſa:edidit mundi ſaluatorem ignea charitate rutilantem, abſque ulla tamen uirgineæ ſuæ puritatis labefactatione atque læſione.

11 In undecimo uerſu. Frondem, florem, nucem, ſicca. *Nume.17.* Quemadmodum liber Numeri refert: uirga Aaron prorſus arida,diuina uirtute fronduit,floruit,& fructum protulit.Regreſſus enim (inquit) Moyſes ſequēti die poſtquā eam poſuerat in tabernaculo teſtimonii coram domino, inuenit germinaſſe uirgam Aaron in domo Leui,& turgentibus gemmis eruperāt flores,qui foliis dilatatis in amygdalas deformati ſunt.Eodem quoque modo ſupra naturæ legem & iura,uirgo ſanctiſſima, ſola Dei uirtute peperit intacta filium.

Iudicū.6. 12 In duodecimo uerſu.Fert cœleſtem uellus rorem.Petiuerat Gedeon a domino ſignum futuræ per ipſum uictoriæ contra Madianitas,quod ros in ſolo foret uellere explicato in area, & in omni terra ſiccitas, quod & factum eſt.Erat autem uellus illud:ſacroſanctæ uirginis ſymbolū ac ſignum.quę diuino irrigata rore ſanctique ſpiritus gratia dei filium edidit,creatura ſcilicet ſuum creatorem,qui utique eſt creaturæ precium. Nam in cruce oblatus eſt pro nobis in precium redemptionis noſtræ, qui ſumus creaturę Dei.

14 In decimoquarto uerſu Frōs eſt Chriſtus protegendo. Ambæ illæ figurę ex ueteri teſtamento depromptæ in undecimo & duodecimo uerſu iam explicatis hoc loco accōmodantur propoſito,paucíſque cōſtringit hic uerſus quomodo Chriſtus myſtice dicitur frons ſiue folium, flos, & nux,ex arida uirga producta. quanam itidem ratione ēt ros dicitur.uelleri Gedeonis placido illapſu infuſus.Chriſtus(inquit)frōs dicitur, quoniam ſuos protegit ab æſtu *Pſal.120* uitiorum,ne per diem ſol eos urat neque luna per noctē, ſicut folium arboris protegit ſuum fructum: ne lædatur ardore feruoreq́ ſolis.Flos uero idem dicitur,propter ſuauiſſimum uirtutum omnium odorem, quem mira dulce-

dine totum diſperſit in orbem. Ego (ait) flos campi, & lilium conuallium. *Cant. 1.* Tertio uero loco Chriſtus eſt nux ſpirituali nuncupatione: quod animas fideles paſcat ſua ſalutari doctrina, quinimmo & ſui ſacratiſſimi corporis ferculo. quemadmodum nux ipſa materialis gratum eſt hominibus edulium. Idipſum in euangelio conteſtatur dicens. *Ioan. 6.* Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Denique quarto loco Chriſtus dicitur ros, quia cœleſti gratia irrigat mentes hominum aridas, & ad afferendum bonorum operum fructum. haud aliter quā ros ſuperne delapſus terram irrorat, & rorido imbre humectatas herbas fouet ac uegetat.

16 In decimoſexto uerſu. Contemplemur adhuc nucem. Proponit hic uerſus conſiderandum penſiculatius nucis exemplum: quod tertio loco ſuperius fuerat Chriſto applicatum. Nam attentius diſcuſſa nucis natura atque in apertum prolata, ipſius ueræ lucis utpote Chriſti ſacratiora ſignat myſteria: quæ ſequentibus recluduntur uerſibus.

17 In decimoſeptimo uerſu. Trinam gerēs unionem. Nux ipſa ſenſibilis tria in ſe complectitur, in unam quodā modo compacta totam ſubſtantiam. utpote corticem exteriorem, teſtam cortice obtectam, & nucleum teſta occluſum. Rurſum ipſa nux tria confert hominibus emolumēta, unctionem ſcilicet & lumen, per oleum quod ab ea exprimitur, & eſum nuclei eius qui in cibum ſumitur. Cæterum hæc ad allegoricam & ſpiritualem intelligentiam applicando, per totam nucem inſinuatur atque repræſentatur Chriſtus, in ſe uno geminam complectens naturam, & in altera earum amaritudinem mortis perpeſſus. Vnde per corticem nucis quæ aſpera eſt & amarulenti ſucci: ſignatur acerbitas paſſionis & mortis quam Chriſtus in carne ſua pertulit. Per teſtam uero nucis duriuſculam & cortice circunſeptam, ſignificatur humana Chriſti natura, acerbis doloribus paſſionis expoſita. utputa ſacra ipſius anima & corpus, oſſibus & neruis compactum. Denique per nucleum deliteſcentem in teſta, repræſentatur auguſtiſſima Chriſti diuinitas, occultata in carne & circundata illius uelamine. Eſt enim in nucleo ſapor admodum

Pſal.33. ſuauis,& per quam gratus edentibus. Sic ſane ſuauis eſt do
Pſal.35. minns deguſtantib us eum,& torrente uoluptatis ſuæ replens eos qui ſatiantur gloria ſua. Et hæc ſignificatio myſtica in decimooctauo & decimonono uerſu huius proſæ, præclare exprimitur. Videturq; ipſa ab authore huius proſæ fuiſſe deſumpta ex uno ſermonum beati patris Auguſtini de natiuitate dominica, cuius initiũ eſt. Legimus ſanctum Moyſem populo Dei præcepta dantem. Circa cuius finem. idem dicit. Virga illa unde agebamus Aaron, uirgo Maria fuit quæ nobis Chriſtum uerum ſacerdotem
Pſal.109. concepit & peperit. De quo Dauid cecinit. Tu es ſacerdos
Eſaie.11. in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Superiori nanque uerſu iam dixerat. Virgam uirtutis tuę emittet dominus ex Sion. Et Eſaias propheta apertius Mariam ſanctã deſignat dicens. Exiet uirga de radice leſſe,& flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus. Quôd ergo hæc uirga nuces produxit, imago dominici corporis fuit. Nux enim trinam habet in ſuo corpore ſubſtantiæ unionem, corium, teſtam & nucleum. In corio caro, in teſſa oſſa, in nucleo interior anima comparatur. In corio nucis, carnem ſignificat ſaluatoris, quæ habuit in ſe aſperitatem uel amaritudinem paſſionis. In nucleo, interiorem declarat dulcedinem deitatis: quæ tribuit paſtum & luminis ſubminiſtrat officium. In teſta lignum interferens crucis, quod non diſcreuit id quod foris & intus fuit, ſed quæ terrena & cœleſtia fuerunt mediatoris, ligni interpoſitione ſociauit dicẽte beato apoſtolo Quia ipſe per ſanguinem crucis ſuæ pacificauit omnia quæ in cœlis ſunt & quæ in terris. Hæc Auguſtinus. Ex quibus uerbis credibile eſt deſumptam eſſe præſentem huius proſæ materiam. Quinimmo in eodẽ ſermone adducitur ab Auguſtino exemplum de uirga Aaron arida quæ diuina uirtute floruit & protulit amygdala: ad confutationem Iudæorum. Et idem etiam exemplũ affertur in hac proſa uerſu undecimo & decimoquinto, ex eiuſdem ſermonis (ut reor) ſententia. Inſuper tria illa beneficia quæ per nucem præſtantur hominibus, modo nominata, utpote unctio, lumen,& eſca, etiam Chriſto myſtice congruunt. Enimuero ipſe languidis peccato ac ægro-

tis eſt ſpiritualis unctio.per gratiam ſanantem ulcerá peccatorum.Idem quoque eſt lumen ſpirituale cæcos illuminans, & tenebras ignorantiæ mentibus humanis expellens.Demum ipſe nutrimentum eſt & ſpiritualis alimonia bonis & rectis corde, quos & ſua paſcit doctrina & ſaginat ſacratiſſimo corpore.Ego (inquit)ſum panis uiuus. qui de cœlo deſcendi.Et rurſum.Venite ad me omnes qui *Ioan.6.* laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam uos. Hæc autem *Mat.11.* applicatio myſtica trium nucis effectuum ad Chriſtum, explicatur ſuccincte in uiceſimo uerſu huius proſæ.

21 In Viceſimoprimo uerſu. O quam dulce ſacramentum. Hic uerſus tertiam nucis utilitatem Chriſto iam applicatam,clarius elucidat, oſtendens quomodo ipſe eſt eſca fidelibus.Magnum(inquit) illud eſt ſacramentum & admirabile myſterium, quòd Chriſtus carnem ſuam præſtat in cibum & panem uiuificum populo Chriſtiano,in ſanctiſſimo euchariſtiæ ſacramento.Porro fœnum carnis uocat hic author ſacratiſſimam Chriſti carnem, propter naturæ ipſius infirmitatem & fragilitatem, quam ex diſpenſatoria quadam dignatione habuit ante paſſionem. alludens propemodum ad illud uerbum Eſaiæ. Omnis caro *Eſaie.40.* fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos agri. Exiccatum eſt fœnum & cecidit flos,quia ſpiritus domini inſufflauit in illo. Vere fœnum eſt populus. Per frumentum uero intelligitur hic panis ille ſupercœleſtis & uiuificus, qui in frumento & triticei panis ſpecie exhibetur fidelibus in communionem.Itaque Chriſtus fœnum carnis in frumentum conuertit fidelibus,quia ſuum ſacratiſſimum corpus in cibum ſalutarem ipſis cõfert, ſub frumenti ſpecie & forma conſecratum.

22 In uiceſimoſecundo uerſu.Quos ſub umbra ſacramenti.Non dicitur hic umbra ſacramenti,figura,ſpecies & imago ipſius ſacramenti euchariſtiæ, ſolum repræſentans ipſum & non uere continens, ut ſcilicet umbra diſtinguatur contra ueritatem. Quo quidem modo in ueteri teſtamento agnus paſchalis,manna in deſerto,paneſq; propoſitionis & cæteræ figuræ dicebantur umbra ſacratiſſimi ſacramenti altaris, quia illud præfigurabant. quo etiam modo ab apoſtolo dicitur lex habuiſſe umbram futuro. *Heb.10.*

rum bonorum. Nam eo modo populus Chriſtianus non habet umbram huiuſce ſacramenti communionis, ſed ipſam rem & ueritatem. Verum quoniam illa, nuda non cernitur, ſed adoperta ſpeciebus panis & uini, quaſi uelamine quodam aut umbraculo obtecta, ut non conſpicua ſit oculis noſtris ſacra Chriſti caro neque ſanguis in propria ac naturali ſua ſpecie ac forma: idcirco ſub umbra ſacramenti dicitur ipſos fideles Chriſtus hic paſcere oraturque obnixius, ut poſita huiuſmodi umbra & uelamine ſpecierum: nos in regno cœlorum paſcat reuelata iam facie, ſui diuini uultus præſentia. Quod nobis concedat ipſe ſuper bonus & miſericors dominus, benedictus in ſecula. Amen.

In Epiphania domini.

1 *EPiphaniam domino canamus glorioſam. Qua prolem Dei uere magi adorant. 2 Immenſam chaldæi cuius Perſæq; uenerantur potentiam. 3 Quem cuncti prophetæ præcinuere uenturū gentes ad ſaluandas. Cuius maieſtas ita eſt inclinata, ut aſſumeret ſerui formam. Ante ſecula qui deus et tempora, homo factus eſt ex Maria. 4 Balaam de quo uaticinans, exibit ex Iacob rutilans inquit ſtella. Et confringet ducum agmina regionis Moab, maxima potentia. Cui magi munera deferunt præclara, aurum ſimul thus et myrrham. Thure deum prædicant, auro regem magnum, hominem mortalem myrrha. In ſomnis hos monet angelus, ne redeant ad regem commotum propter regna. Pauebat etenim nimium regem natum, uerens amittere regni iura. Magi dicta ſibi implentes monita, pergunt alacres itinera, patriam quæ eos ducebant ad propriam, linquentes Herodis mandata. 5 Qui percuſſus corde nimium præ ira, extemplo mandat infantulos per cuncta inquiri Bethleem confinia, & mox priuari eos uita. 6 Omnis nunc caterua tinnulum iungat laudibus organi pneuma. 7 Myſtice offerens regi regum Chriſto munera precioſa. Poſcens ut per orbem regna protegat omnia in ſecula ſempiterna Amen.*

Hæc identidem proſa ſuperioribus conſimilis, nullam habet rythmicę ſonoritatis ſpeciem. In ea fidelis populus prouocatur ad celebrandam hanc ſolennitatem apparitionis domini, qua ſtella duce gentibus eſt manifeſtatus. Narratur & hic hiſtoria aduentus Magorum ad Chriſtū oblatio munerum, reditus eorum in patriam, Herodis indignatio

dignatio & immanitas ad infantium cędem prorumpens. Quæ omnia, ex ſecundo Matthæi capite deprompta ſunt & perſpicua: neque aliam efflagitantia quãtum ad rei nar randæ ſeriem, latiorem declarationem.

1 ANNOTATIONES. Epiphaniam domino. Epiphania gręcum eſt uocabulum: idem ſignificans latinè quod ſuperapparitio, ſiue manifeſtatio deſurſum facta. Quo nomine hæc celebritas merito nũcupatur: quoniã in ea Chriſtus ipſius ſtellæ indicio magis eſt declaratus. qui ductu clari ſideris uenerunt in Bethleem: & quem diu quæſierãt coram aſpicientes, ut Deum adorarunt. Verum id in primo huius operis libro circa hymnos huius ſolennitatis iam dictum eſt. Et quoniam in hymnis & proſis eiuſdem feſti ſæpius eadem materia pertractatur, quæ circa hymnorum explanationem adducta ſunt ad proſarum etiam conferentia declarationem, non hic denuo poſthac repetentur, ne huiuſmodi repetitio prolixitatem ingerat & tædium lectori, ſed ut prius dicta habebuntur & ſuperioribus in locis quærenda.

2 Immenſam Chaldæi cuius. Chaldæa: Aſiæ maioris eſt regio, Arabiæ contermina: in qua eſt Babylon ciuitas magna. Inde Chaldæi: illius regionis incolæ, circa ſiderum ſpeculationem quondam intentiſsimi, qui etiam nõnunquam Babylonij dicuntur. At Perſia, æ: ſeu Perſis, Perſidis, uel Perſida, æ: regio eſt orientalis iuxta Mediam, cuius incolæ dicuntur Perſæ. Propertius. Perſarum ſtatuit Babylona Semyramis urbem. Nominantur autem hoc in loco Chaldæi & Perſæ, quoniam Magi ad Chriſtum cœleſti ducatu profecti, ex illis regionibus aut conterminis fuerunt oriundi.

3 Quem cuncti prophetæ præcinuere. Non hic pręcinere legendum eſt, ut mendoſi habent libri, ſed præcinuere. Quoniam ſententia ipſa eo in loco requirit uerbum pręteriti perfecti temporis, indicatiui modi, pluralis numeri, quod ordinetur cum nominatiuo cũcti prophetæ. Atqui præcino non facit præteritum præcini, ſed præcinui ſicut cætera compoſita a uerbo cano non faciunt in præterito ni, more ſui ſimplicis ſed ui. ut concino concinui, ſuccino ſuccinui. Quòd auté prophetæ prænunciauerunt aduen-

tum filij Dei in mundum ad ſaluandum genus humanũ: uſq; adeo clarum eſt, ut atteſtatione non indigeat.

4 Balaam de quo uaticinatus. Viceſimum quartum libri Numeri, cap. refert de Balaam, quòd poſtquam Deus poſuit uerba ſua in ore eius, pro maledictione quam intendebat proferens benedictionem in populum Iſrael, hæc inter cætera uaticinatus eſt. Orietur ſtella ex Iacob, & cõſurget uirga de Iſrael, & percutiet duces Moab. Quod quidem oraculum licet nonnulli putent ad literam eſſe intelligendum de ſtella illa ſenſibili, quæ nuncia ortus ſaluatoris noſtri Magis apparuit. potius tamen de Chriſto ſecundum ſenſum myſticum debet intelligi, qui ſtella eſt myſtica, orta ex Iacob ſecundum carnis propaginem. Ipſe itidem uirga eſt, propter regendi authoritatem & coercendi uirtutem, quæ conſurrexit de Iſrael ſecundum humanitatem. confregitq; duces Moab, nequitias ſcilicet ſpirituales, principatus & poteſtates dęmonicas, quæ colebantur in idolis Moab quarum uires contudit & comminuit. Et plane hoc loco author huius proſæ illud propheticũ uerbum ipſius Balaam, applicat ad Chriſtum, ipſumq; uocat rutilantem ſtellam quæ exiuit de Iacob. Nempe de illo ſidere materiali & ſuſpenſo in aere quis unquam dixerit: q ortum fuerit ex Iacob? cum nõ habuerit ſuam originem ex populo Iſraelitico deſcẽdente ex Iacob, ſed diuina tantum uirtute formatum fuerit.

Nume. 24.

5 Extemplo mandat infantulos. Non ferenda eſt eorum inſcitia craſſaq; barbaries, q extimplo hoc in loco per i uocalem in ſecunda ſyllaba proferendum putant aut docent: quo aliquid habeatur diſcriminis in prolatione prędictæ dictionis, ab iſta oratione ex templo, conſtituta ex præpoſitione ex, & ablatiuo nominis templum. Nam ipſa ſignificatio & recta ſcriptura coniungens aut ſeungens primam ſyllabam a reliquis, ſatis ſuperq; oſtendit diſcriminis inter hanc & illam dictionem. Nempe probati authores omnes in ſupradicto aduerbio (quod illico, protinus & continuo ſignificat) proferunt & ſcribunt e in ſecunda ſyllaba. Virgilius. Extemplo Aeneæ ſoluuntur frigore membra. Similiter neq; eorum recipienda ſunt ſomnia, qui partem capitis ad dextrum, leuumq; latus conſi-

ſtentem non tẽpus ſed timpus uocari debere confingunt, legendumq́; in pſalmo aſtruunt. Et requiem timporibus meis, donec inueniam locum domino. Quod quidem faciundum dictitant, ut nomen illud pro eo ſignificatu diſcerniculum aliqd' habeat a nomine tempus, ſumpto pro ſpacio temporali non ſatis perſpicientes ſolam ſignificationis diuerſitatem ſufficere, ad differentiam in illis facile conſtituendam. Enimuero in utraque ſignificatione, ea dictio tempus per e uocalem in prima ſyllaba proferri & ſcribi debet. Virgilius. Temporibus geminis, canebat ſparſa ſenectus Vbi pro parte capitis ea dictio ſumitur. Faceſſant ergo hæc & ſimilia deliria. quoniam ſi contendant illi ubicunque diuerſa eſt ſignificatio in dictionibus, illic quoque ad internoſcendam illam diuerſitatem aliam, & aliam debere eſſe ſcripturam, nullam dare poterũt dictionem æquiuocam, & ſub uno nomine diuerſa ſignificantem, quoniam ſcripturæ diuerſitas & literarum permutatio uariabit ipſas dictiones. Non igitur eodem modo ſcribetur manus, quando extremitatem brachij & multitudinem militum ſignabit. neque uerbum lego iiſdem ſcribetur literis, quando colligere ſignificat & ſcripturam diſtinguere. Neque dictio liber eaſdem habebit literas, quando uolumen ſignificat & corticem arboris. quoniam ſecundum iſtorum ſententiam, aliquid literæ eſt euariandum ad diſtinguendam ſignificationem. Sed quis iſtas æquo animo feret ineptias? Cæterum in hoc præſente uerſu percuſſus tantundem ſignat atque commotus atque perturbatus. quoniam omnis uehemens affectus & indignatio animũ percutere dicitur, id eſt conturbare & cõcitare. *Pſal 131.*

6 Tinnulum iungat laudibus. Tinnulus, a, um, id dicitur, quod eſt in ſono acutum, ut uox tinnula. & ſonus tinnulus, qui redditur ex æreis uaſis cũ pulſantur. Ouidius. Tinnulaq́; æra ſonant, & olent myrrhæq́; crociq́;. Venitq́; a uerbo tinnio, is, ire, quod propriè de metallis dicitur. ut auro, argento, ære, ferro: cum ex eorum pulſatione ſonus efficitur, qui tinnitus dicitur. Itaque tinnulum pneuma organi uocat hic author, modulationem dulce reſonantem quę pulſatione organi redditur, ſiue organi ſonitum.

7 Myſticę offerens regi regum. Beatus Gregorius in ho-

orationis accedit ſpeciem. At in uerſibus ipſis & clauſulis ſententiarum: nequaquam certus conſpicitur numerus ſyllabarum determinata lege ſeruatus. in quo cum oratione omnino ſoluta conuenientiam habet & affinitatem. Eſt autem huius proſæ ſermo dramaticus, id eſt diuerſis inductis perſonis in modum dialogi interlocutorius. Nam poſt incitationem totius populi chriſtiani ad concinendas Chriſto laudes qui nos a morte redemit: inducitur populus fidelis interrogans beatam Mariam Magdalenam quid teſtimonii de reſurrectione domini uiderit in uia, cum iret ad uiſendum domini ſepulchrum. Deinde ipſa reſpõdens, multiplex affert teſtimonium peractæ reſurrectionis dominicæ. Demum fidelis populus fidem Mariæ uerbis præſtandam aſtruens, de glorioſa domini reſurrectione indubitatam proferre ſuam ſententiã.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Victimæ paſchali. Victima paſchalis eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus: in die paſchæ pro nobis immolatus. Etenim paſcha noſtrum (ut ait Paulus) immolatus eſt Chriſtus. Huic autem immolare laudes dicuntur Chriſtiani, cum debitas illi perſoluũt laudes & gratiarum actiones. Nam huiuſmodi laudatio, ſicut & omnis noſtra opatio quæ ad Dei gloriam ac honorem rite fit, eſt quædam ſpiritualis immolatio ſiue ſacrificium, ſecundum illud uerbum prophetæ in pſalmo. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Incenſum autem adolebatur in altari pro ſacrificio, ſecundum ueteris legis inſtituta. 1. Cor. 5. Pſal. 140

2 In ſecundo uerſu. Agnus redemit oues. Agnus, Chriſtus. Ipſe enim uerus eſt agnus qui abſtulit peccata mundi. Oues, genus humanum, populúſque fidelis. de quo propheta in pſalmo. Nos autem populus eius & oues paſcuæ eius. Et de quo dominus in euangelio Aiam meam pono pro ouibus meis. Ioan. 1. Pſal. 94. Ioan. 10.

3 In tertio uerſu. Mors & uita duello. Duellum dicitur bellum quod duabus partibus de uictoria contendentibus committitur, non tantum duorum (ut quidam autumãt) ſed etiam multorum, & ipſorum exercituum, duas quæ contendant partes conſtituentium. In paſsione autem

Chriſti magnum fuit certamen inter mortem & uitam. Nam mors ipſa corporis, primum uitam naturę in Chriſto ad tempus extinxit. Verum uita Chriſti poſt triduum recepta per reſurrectionem, & ad mortem naturæ in ipſo, & in nobis geminam quoque mortem deſtruxit, ſpiritus inquam & carnis Spiritus quidem, quia côuiuificauit nos Chriſto & ſuſcitauit a peccato. Carnis uero, quoniam illa Chriſti uita, uiam nobis & exemplum reditus ad immortalem uitam per futuram reſurrectionem præbuit. Quare in eo conflictu uita lôge ualentior apparuit, & inſigni potita eſt uictoria. quandoquidem Chriſti uita triplicê profligauit mortem. ſimplam ſcilicet & unicam in ipſo, & duplicem in nobis. Adde quôd mors ipſa, non perpetuo ſed
Rom.10. exiguo quidem tempore in Chriſto obtinuit locum. Vita uero interminabilis & neſcia finis in eodê, pręualuit perpetuo ſupra mortem. Chriſtus enim reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Et in nobis itidem ſi Chriſti imitatores effici ſtudeamus, uita Chriſti geminam pręſtabit immortalitatem nullo fine caſuram. Merito igitur ipſe dux uitæ celebratur. qui uitam ſpiritus ſemper in ſe habuit, neque unquam mortem illi oppoſitam (quemadmodum nos) ſuſtinuit. qui etiã profligata corporis morte, quondam mortuus nunc regnat etiam ſecundum carnem uiuus. qui denique non ſolum geminam in ſe nunc habet uitam, carnis, & ſpiritus, ſed & eandem cultoribus & affectatoribus ſuis perpetuò obtinendam elargietur. Ipſi igitur uitæ uictricia carmina debemus, quæ mortis profligatrix egregie potita eſt trium-
Ioan. 10. pho. Ipſi itidem authori uitæ magnas exoluere laudes merito dignum eſt & æquum, qui uirtute ſua mortem proſtrauit acerbam, quique pro bonitate ſua nobis dux eſſe dignetur ad uitam æternam. Amen.

4 In quarto uerſu. Dic nobis Maria. Hæc uerba ſunt fidelis populi interrogantis beatam Mariam Magdalenam de ſignis, indiciis & argumentis reſurrectionis domini, quæ conſpexerit cum eius inuiſeret ſepulchrum. Cui quidem interrogationi in tribus ſequentibus uerſibus ipſa reſpondet, utpote quod ſepulchrum Chriſti iam rediuiui, & ad uitam reſuſcitati uiderit, qũado ſcilicet ſtabat ad monu-

mentum foris plorās.quod gloriam etiā cōſpexerit Chriſti iam a mortuis reuocati,quādo illi plorāti apparuit primum Chriſtus in ſpecie hortulani,deinde ſeipſum quiſnā eſſet indicauit.Reſpōdet inſuper Magdalena qūod angelicos uiderit teſtes reſurrectionis:quādo ingreſſa ſepulchri locum cōſpexit duos angelos,unum ad caput & alterum ad pedes,nunciātes illi reſurrectionem iam factam.Denique quod ſudarium etiam uiderit & ueſtes,quibus iuolutum fuerat in tumulo Chriſti corpus,quādo cum Ioanne & Petro celeri curſu ſepulchrum petētibus uidit linteamina poſita, & ſudarium nō cum alijs poſitū ſed ſeparatim inuolutum in unū locum.Ex quibus omnibus ſignis colligit ipſa Chriſtum uere ſurrexiſſe, quodq; præcedet ſuos in Galilæam,ſicut ante mortē ſuam prædixerat. Cæterū quoniam præcedo,uerbum eſt ſignificās motum ad locū, dicendū eſt hoc loco in ſeptimo uerſu,præcedet ſuos in Galilæam,ſicut etiam litera habet euāgelica.Qui uero in Galilæa dicūt,pluris facere uidentur rythmum,& conſonātiam poſtremæ dictionis cum media eiuſdem uerſus in exitu ſyllabarū, quam orationis latinæ rectitudinem. cum tamen rythmus omnis ſine debita ſermonis cōgruitate,ſit inſulſus ac ineptus.& congruentia orationis ſine rythmo ſit recipienda. rythmus autem ſine congruentia, nequaquam.

Matth.28 Matth.16

8 In octauo uerſu. Credendum eſt magis. Saneuni ueraci quam pluribus mēdacibus eſt potius adhibenda fides.Maria autem Magdalena,etſi tūc ſola fuerit cum omnium prima uidit dominū reſuſcitatum, & accepit ab eo mandatum annunciandi reſurrectionem eius alijs, uerax tamen fuit. Turba autem Iudæorum,ſcribarum & phariſæorum data pecunia inducens cuſtodes ſepulchri,quòd dicerent ipſis dormientibus diſcipulos Chriſti ueniſſe & corpus illius mortuum ſuſtuliſſe,ut hoc commēto negarēt reſurrectionem,erat mendax. Potius igitur ſoli Mariæ quàm turbæ Iudaicæ præſtanda eſt fides. Verum quæ in principio ſola fuerat nūcia & teſtis reſurrectionis, poſtea multos habuit & diſcipulos & ſanctas mulieres idē teſtificantes. quare illis omnibus merito accedendum.

De reſurrectione domini.

Hęc proſa etiam tota rythmica eſt, & in unoquoq; quatuor primorum uerſuum ſeptem cōplectitur clauſulas rythmicas, quarum unaquęque ſeptem cōprehendit ſyllabas, & ſemper penultimam breuem. Conſonantiam uero in exitu ſyllabarum habent huiuſmodi clauſulæ, aliquando quidem alternatis locis, ut in primo uerſu. aliquando uero quę ſibi inuicem proximæ ſunt, ut in uerſibus ſequentibus. & ſemper poſtrema, ad aliquam in medio eiuſdem uerſus poſitā clauſulam, uel ad poſtremam proximi uerſus, habet ſuum reſponſum. In poſtremorum uero duorū uerſuum ſingulis, quatuor ponuntur rythmicæ cauſulæ, quarum duæ primæ inter ſe hn̄t conſonantiā, tertia uero unius ad tertiā alterius uerſus, & quarta ad quartā in conſonantia confert.

Author eius, Adā de.s.Victore. In ea deſcribitur gaudiū dn̄icæ reſurrectionis nō ſolum in angelos & hoīes eſſe diffuſum, uerum etiā in oīa huius mundi ſenſibilis corpora, cœlos, elemēta & corpora mixta. Quę oīa lętiore quodā habitu ſuiſq; diſpoſitione gratiore q̄ prius habuerāt: quandā iucunditatē pręferunt in reſurrectione dn̄i, & lęto teſtantur gaudia uultu, ut reſurgenti dn̄o quodam modo congaudere uideantur.

1 *Mundi renouatio*
Noua parit gaudia:
Reſurgenti domino
Conreſurgunt omnia,
Elementa ſeruiunt.
Et authoris ſentiunt
Quanta ſint ſolennia.

2 *Ignis uolat mobilis,*
Et aer uolubilis:
Fluit aqua labilis,
Terra manet ſtabilis.
Alta petunt leuia,
Centrum tenent grauia,
Renouantur omnia.

3 *Cœlum fit ſerenius,*
Et mare tranquillius.
Spirat aura leuius.
Vallis noſtra floruit.
Reuireſcunt arida,
Recaleſcunt frigida,
Poſt quæ uer intepuit.

4 *Gelu mortis ſoluitur,*
Princeps mundi tollitur.
Et eius deſtruitur
In nobis imperium.
Dum tenere uoluit
In quo nihil habuit,
Ius amiſit proprium.

5 *Vita mortem ſuperat,*
Homo iam recuperat
(Quod prius amiſerat)
Paradiſi gaudium.

6 *Viam præbet facilem*
Cherubim, uerſatilem
(Vt Deus promiſerat)
Amouendo gladiū. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Mundi renouatio. Ipſa domini reſurrectio dicitur hic renouatio mundi. quia totum genus humanum quod mundi nomine intelligitur, in illa renouatum eſt, & a uetuſtate peccati ad nouitatem gratiæ atque a morte ad uitam traductum. Adde quod in Chriſti reſurrectione, repræſentata eſt & præexhibita omnium hominum reſurrectio. in qua haud dubie totius mundi omniumq́ hominum erit renouatio, quando hoc corruptibile induet incorruptionem, & mortale immortalitatem. Quare etiam in euãgelio illa uocatur regeneratio: quia corpus renaſcetur ad immortalitatẽ uitamq́ interminabilem. Non abſurde igitur Chriſti reſurrectio (quæ noſtræ reſurrectionis cauſa eſt ac exemplar) hic dicitur renouatio mundi. 1. Cor. 15. Mat. 19.

2 In ſecundo uerſu. Renouantur omnia. Hanc omnis creaturæ ſenſibilis communem lætitiam & congratulationẽ quandam ad reſurrectionem Chriſti, quę his uerſibus diffuſe deſcribitur: beatus Auguſtinus in uno ſermonum ſolennitatis paſchalis eleganter & copioſe depromit his uerbis. Vnde modo in germina erumpentis terræ tota hylarior facies: uario ſuorum fructuum ornatu omnem hactenus quaſi mortuam rerum naturam reſurgenti ſuo domino conreſuſcitat. Vbi arborum & herbarum grata uenuſtas, diuerſo quidem germinum munere, pari tamen geſtu lætitiæ, ſingulari huic ſolennitati feſtiua occurrit. De cœli autem nunc uſque quodam modo triſti, nunc autem læta facie, quid dicam? quæ aliquandiu iam denſa caligine nubium adoperta, aeris huius ſpacium omne turbauit. Et ecce repente quaſi iuſtitia de cęlo in terram proſpiciente, mira ſerenitas mundo arridet, & in unam lætitiam cœli & terrę uota concurrunt. ut deum & hominem Chriſtum communi exultatione excipiant qui communem utriſq; pacem afferre uenerat, & medium parietem maceriæ ſoluens fecit utraque unum. Hinc aſtrorum omnium fomes, ſplendor ille ſolaris ſuam frontem admodum rugatam iã iamq́ expurgat: & quaſi rex cõſpicuus in diademate capitis ſui in die deſponſationis ſuæ & in die lætitiæ cordis ſui, cęteris ſtellis uelut comitibus ſuis largiora luminis ſui dona impendit. Luna enim ab ipſo ortus ſui die ſemper in Pſal. 4.

quodam ſui diſpendio poſita:ad paſchalia gaudia pleno ſe lumine parat. Et ut cuncta breuiter perſtringam, ſicut omne quod in rebus ſubſiſtit diuina diſpenſatione hominis imperio ſeruit, ſic de ſalute humana omnibus una exultatio incumbit. Cum igitur pro homine, tantis indiciis omnis creatura ſua gaudia monſtret, conſequens eſt ut ab hominibus ipſis teſtimonia tali lætitiæ non deſint. Hæc Auguſtinus.

3 In tertio uerſu. Poſt quæ uer intepuit. Particula illa quę, nō hic copulatiua eſt ſed relatiua, refertq́ arida & frigida hyberni temporis corpora. poſt quę, ipſius ueris tepor ſuccedit, quod quidem placidum eſt & omnium totius anni temporum amœniſſimum. Verno autem tempore, facta eſt Chriſti reſurrectio.

4 In quarto uerſu. Gelu mortis ſoluitur. Alludit author ad cōditionem temporis, quo Chriſti facta eſt reſurrectio. Tunc enim gelu hybernum & glacies hyemali frigore cōcreta, diſſoluitur uerno tempore. Ita per calorem uiuificū diuinæ gratiæ in reſurrectione domini exhibitæ, letale mortis ęternę frigus diſſolutum eſt, & mors ipſa proſtrata iacet per uitæ renouationem. In eodem quoque uerſu dicitur princeps huius mundi amiſiſſe ius proprium detinendi generis humani amplius in captiuitate, dum Chriſtum tenere uoluit tanquam etiam morti & peccato ſubiectum. qui ſolus erat inter mortuos liber, & in quo nihil iuris habuit, quoniam peccati omnino fuit immunis. Ius autem principis mūdi in hominem, eſt ſolum peccatum. Vnde Chriſtus de illo dixit. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam

6 In ſexto uerſu. Amouendo gladium. Eiectis primis parētibus noſtris de paradiſo propter tranſgreſſionem diuini præcepti, collocauit dominus ante paradiſum uoluptatis, cherubim & flammem gladium atque uerſatilem, ad cuſtodiendam uiam ligni uitæ. Per quod ſignificatur humano generi præcluſus fuiſſe introitus in regnum cœlorū ante ſatisfactionem illius uniuerſalis delicti, quod in totam redundauit poſteritatem. At uero per mortem & paſſionē Chriſti ſatisfactum eſt abunde pro illo peccato, & regnū cœlorum prius occluſum homini reſeratum eſt, patefa-

ctaque ianua cœli. Idcirco dicitur tunc Chriſtus amouiſſe gladium uerſatilem ipſius Cherubim, & præbuiſſe uiã facilem ad cœlum.

De reſurrectione domini, alia proſa.

1 *Zima uetus expurgetur,*
Vt ſyncere celebretur
Noua reſurrectio.
2 *Hæc eſt dies noſtræ ſpei.*
Huius mira uis diei,
Legis teſtimonio.
3 *Hæc Aegyptum ſpoliauit,*
Et Hebræos liberauit
De fornace ferrea.
4 *His in arcto conſtitutis,*
Opus erat ſeruitutis
Lutum, later, palea.
5 *Iam diuinæ laus uirtutis,*
Iam triumphi, iam ſalutis
Vox erumpat libera.
6 *Hæc eſt dies quam fecit dominus*
Dies noſtri doloris terminus,
Dies ſalutifera.
7 *Lex eſt umbra futurorum*
Chriſtus finis promiſſorum,
Qui conſummat omnia.
8 *Chriſti ſanguis igneam*
Hebetauit romphæam,
Amota cuſtodia.
9 *Puer noſtri forma riſus,*
Pro quo uerux eſt occiſus,
Vitæ ſignat gaudium
10 *Ioſeph exit de ciſterna,*
Chriſtus redit ad ſuperna
Poſt mortis ſupplicium.
11 *Hic dracones Pharaonis*
Draco uorat, a draconis
Immunis malitia.
12 *Quos ignitus uulnerat,*

Hæc proſa, rythmicæ modulationis conſtringitur numeris, ſicut illa de ſancto Stephano. Heri mundus exultauit. & propemodum ad illius accedit compoſitionis formã & ſpeciem. In ea explicantur mira dominicæ reſurrectionis myſteria, in ueteri quidem teſtamento multis figuris pręſignata, & in nouo nobis ex bonitate diuina clarius exhibita. Vnde complures hic recẽſentur figuræ legis antiquę, quarum uelamine & umbra, tanta redemptionis humanæ ſacramenta ſunt præſignificata & obducta. quemadmodũ annotationes ſingulatim elucidabunt. Et ſane hæc proſa admodum diuina eſt, paucis multa complectens (& tota ex ſacris literis præclare deſũpta, cuius & hiſtorias & ſententias congruenter copioſeq; adapta propoſito. ut hoc ſuo opificio author ipſius Adam de ſancto Victore liquido ꝓdat ſe in diuinis ſcripturis apprimere exercitatum & promptum fuiſſe. Quod & in compluſculis proſis a ſe compoſitis (quarum permultæ huic libro inſerũtur) gnauiter obſeruat ut qui illarum ſtudio fue-

rit addictiſsimus.

1 ANNOTATIONES.

Exod 12. In primo uerſu. Zima uetus
Leui. 2. expurgetur. Vt ſuperius iam
dictum eſt, zima fermentum
eſt. & peccati typum expreſſio
nemq; gerit in ſcriptura, cum
agnum paſchalem ſine fermē
to manducari debere ipſa iu-
bet, & in ſacrificio domini fer
mentum miſceri prohibet.
Monet igitur his uerbis au-
thor uetuſtatem peccati a no-
bis expurgādam eſſe: ut in ſyn
cæritate animorum tātam ſo
lēnitatem digne celebremus.
1.Cor. 5. quaſi cum apoſtolo illud no-
ſtris auribus inclamās uerbū.
Expurgate uetus fermentum,
ut ſitis noua conſperſio.

3 In tertio uerſu. Hæc Aegy-
ptum ſpoliauit. Quæcunque
tempore legis antiquæ in fi-
gura contigerunt huius ſacræ
diei pſignificatiua: iure huic
diei tanquā ueritati & præci-
puo exemplari attribuuntur,
ut ad quam omnis typus &
umbra tendebat. Itaque hæc
dies reſurrectionis ſpoliauit
Aegyptum, quoniam ſignifi-
cata fuit per diem illum quo
Hebræi ſpoliauerunt Aegy-
Exodi. 2. ptios auro argēto & ueſtibus
precioſis commodato acce-
ptis, quo etiam Hebræi fuerūt
liberati a fornace ferrea Aegy
pti, a domo ſeruitutis & graui
iugo Pharaonis. Sic enim &

Hos ſerpentis liberat.
Aenei præſentia.
13 *Anguem forat in maxilla,*
Chriſtus hamus & armilla.
In cauernam reguli
14 *Manum mittit ablactatus,*
Et ſic fugit exturbatus
Vetus hoſpes ſeculi.
15 *Irriſores Heliſei*
Dum conſcendit domum Dei,
Zelum calui ſentiunt.
16 *Dauid arreptitius.*
Hircus emiſſarius,
Et paſſer effugiunt.
17 *In maxilla mille ſternit,*
Et de tribu ſua ſpernit
Sanſon matrimonium.
18 *Sanſon Gazæ ſeras pandit,*
Et aſportans portas ſcandit
Montis ſupercilium.
19 *Sic de Iuda leo fortis,*
Fractis portis diræ mortis
Die ſurgit tertia.
20 *Rugiente uoce patris,*
Ad ſupernæ ſinum matris
Tot reuexit ſpolia.
21 *Cetus Ionam fugitiuum*
Veri Ionæ ſignatiuum,
Poſt tres dies reddit uiuum
De uentris anguſtia.
22 *Botrus Cypri refloreſcit,*
Dilatatur & excreſcit.
Synagogæ matureſcit,
Et floret eccleſia,
23 *Mors & uita conflixere,*
Reſurrexit Chriſtus uere.
Et Cum Chriſto ſurrexere.
Multi teſtes gloriæ.
24 *Mane nouum mane lætū,*

Veſpertinum tergat fletum.
Quia uita uicit letum
Tempus eſt lætitiæ.
25 *Ieſus uictor. Ieſus uita,*
Ieſu uitæ uia trita,
Cuius morte mors ſepita,
Ad paſchalem nos inuita
Menſam cum fiducia.
26 *Viue, panis, uiuax unda,*
Vera uitis & fœcunda,
Tu nos paſce tu nos munda.
Vt à morte nos ſecunda
Tua ſaluet gratia. Amen.

hoc die Chriſtus ſpoliauit inferos, & genus humanum redemit ab intolerabili ſeruitute principis tenebrarum.

4 In quarto uerſu. His in arcto conſtitutis. Populus Hebræorum preſſus anguſtia ſeruitutis Aegyptiæ, adigebatur ad opera quotidiana conficiẽdorum laterum ex luto & palea, quemadmodum in Exodo ſcriptum legimus hoc modo. Oderant filios Iſrael Aegyptii, & affligebant illudentes & inuidentes eis, atque ad amaritudinem perducebant uitam eorum operibus duris luti ac lateris, omnique famulatu quo in terræ operibus premebantur. Sic genus humanum miſeræ dæmonum ſeruituti fuit ſubiectum ante aduentum Chriſti: & ab eis ad uarias trahebatur cõcupiſcẽtias carnis, opum & honorum. quibus tanquam duriſſimo iugo preſſum: prauis operibus erat addictum. *Exodi.1.*

6 In ſexto uerſu. Hæc eſt dies quam fecit dominus. Illud ſumptum eſt ex pſalmo centeſimo decimo ſeptimo, ubi dicit propheta. Hæc dies quam fecit dominus: exultemus & lætemur in ea. Quem quidem uerſum ſæpius decantat eccleſia in feſtis paſchalibus: eo ipſo inſinuans illum recte accommodari ad ſolennitatem dominicæ reſurrectionis. Eam enim diem ſingulariter & præ cæteris fecit dominus: cum ipſam admirabili reſurrectionis Chriſti gloria inſigniuit. *Pſal.117.*

7 In ſeptimo uerſu. Lex eſt umbra futurorum. Hoc Paulus atteſtatur: ita ſcribens ad Hebræos. Vmbram habens lex futurorum bonorum non ipſam imaginem rerum, per ſingulos annos eiſdem ipſis hoſtiis quas offerunt indeſinenter. nunquam poteſt accedentes perfectos facere. Nomen quidem legis hoc in loco, ſimiliter & in ſecundo uerſu huius proſæ, pro ueteri lege accipitur. ſicut & in ſancta ſcriptura ut plurimum ea dictio per ſe poſita ſumitur. Quod uero Chriſtus ſit filius promiſſorum, oſtendit etiam Pau- *Hebr.10*

Rom.10 lus cum ait ad Romanos. Finis legis eſt Chriſtus, ad iuſtitiam omni credēti. In ipſo enim conſummata ſunt omnia & completa, quæ prædixerunt prophetæ; & quæ ipſa lex figurarum inuolucris præſignauit. Omnes enim prophe-
Matth.11 tæ & lex uſque ad Ioannem prophetauerunt, qui fuit Chriſto cōtemporaneus, officioſuſque præcurſor.

8 In octauo uerſu. Chriſti ſanguis igneam. In pręcedentis
Geneſ.3. proſæ explanatione dictum eſt quomodo Chriſtus ſua morte amouit gladium flammeum atque uerſatilem: qui fuerat poſitus ad cuſtodiendam uiam ligni uitæ. Hoc idē præſens uerſus aſtruit, ſanguinem ſcilicet Chriſti effuſum pro nobis in cruce, hebetaſſe obtuſumq; reddidiſſe illum gladium, ut non ualeat amplius prohibere aditum paradiſi. quoniam precioſus Chriſti ſanguis tanquam clauis regni cœlorum, illud humano generi ante occluſum reſerauit, cunctiſq; patefecit illius introitum.

9 In nono uerſu. Puer noſtri forma riſus. Iſaac filius Abrahę ex Sara. dicitur hic forma ſiue figura noſtri riſus & gaudii, quod ex reſurrectione domini & reparatione uitæ merito debemus habere. quoniam a riſu id nomen Iſaac accepit.
Gene.21. pit. cum dixerit Sara iam eo partu leuata. Riſum fecit mi-
Gene.22. hi Deus, & quicunque audierit, corridebit mihi. Pro illo autem ueruex ſiue aries occiſus legitur, quando angelus de cœlo clamans prohibuit Abrahę ne immolaret filium ſuum, quemadmodum diuinæ uoci obediens facere pro-
Gene.22. poſuerat. Tunc enim leuauit Abraham oculos ſuos, uiditque poſt tergum arietem inter uepres hærētem cornibus, quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio. Fuit ſane Iſaac & paſſionis domini & reſurrectionis ad uitam & ſignum & ſymbolum, quoniam iam morti deſtinatus erat quam paratus fuit ſubire, & poſt deſtinatam hanc oblationem, immo poſt arietē pro ſe occiſum, uiuus permāſit.

Gene.37. 10 In decimo uerſu. Ioſeph exit de ciſterna. Fratres ipſius Ioſeph inuidiæ ſtimulis agitati ipſum a patre miſſum ad eos uiſitandos nudauerunt tunica talari ac polymita. miſeruntque eum in ciſternam ueterem quæ non habebat aquam. Deinde prætereuntibus Madianitis negociatoribus extrahentes eum de ciſterna uendiderunt uiginti argenteis, ut habet liber Geneſeos. Ita plane pater cœleſtis

filium ſuum unigenitum miſit in mundũ, ad inuiſcendos fratres ſuos Iudæos. Verum illi liuore inuidiæ ſtimulati nudum ipſum crucifixerunt & repoſuerunt in ſepulchro, a quo tertia die rediuiuus ſurrexit. Itaque immiſſio ipſius Ioſeph in ciſternam, ſignificabat ipſius domini noſtri tumulationem, collocationemq́ in ſepulchrum. Extractio autem ipſius Ioſeph de ciſterna, ſignat reditum Chriſti de ſepulchro per glorioſam reſurrectionem. Exo 7.

11 In undecimo uerſu. Hic dracones Pharaonis. Iuſſu domini tulit Aaron uirgam coram Pharaone & ſeruis eius, ꝓiecitque in terram, quæ protinus uerſa eſt in colubrum. Malefici itidem Aegyptii per incantationes Aegyptiacas ſuggerente Pharaone etiam proiecerunt uirgas ſuas in terram, quæ uerſę quidem ſunt in dracones, ſed deuorauit uirga Aaron uirgas eorum Vbi per ſerpentẽ uirgæ Aaron, intelligitur Chriſtus, ab omni ueneno peccati immunis. Per dracones uero Aegyptiorum, intelligendi ſunt dæmones, malitiæ tabe prorſus corrupti, & peſtiferum ſuum uirus diriſſibilis in alios diffundentes. Significat igitur hæc figura, quòd Chriſtus per ſuam mortem domoniacæ cohortis uires confregit, & reſurrectiõe ſua mortẽ ꝓfligauit.

12 In duodecimo uerſu. Quos ignitus uulnerat. Vt ſacra libri Numeri narrat hiſtoria, quicunque ab ignitis ſerpẽtibus immiſſis a deo propter murmurationem filiorũ Iſrael erant percuſſi, conſpecto æneo ſerpente quem Moyſes iuſſu domini erexerat in deſerto, illico ſunt curati. Ita quicũque igneis nequiſſimi telis ſunt tranſfixi, morſuue peſtifero peccati ſauciati, conſpecto in cruce ſuſpenſoq Chriſto (qui per ęreum ſerpẽtem ſignatur) per oculos interiores fidei & deuotionis, protinus ſanantur ab illato uulnere. Vnde dominus in euangelio hanc figuram ueritati accõmodans inquit. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentẽ in deſerto, ita oportet exaltari filium hominis. ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam ęternam. Nume. 22. Ioan. 3. Iob. 40.

13 In decimo tertio uerſu. Anguem forat in maxilla. Iob quadrageſimo cap. de ſathana ſub nomine leuiathan loquens ait. An extrahere poteris leuiathan hamo, aut armilla perforabis maxillam eius. Quem locũ exponens beatus Gregorius dicit, quòd humanitas Chriſti fuit ut eſca

prouocans dæmonem ad deuorandum eam, pertrahen-dumq́ in mortẽ. Diuinitas autem eiuſdem ut hamus ſub eſça latitans, qua dæmon incautus in maxilla eſt perfora-tus. Quoniã cum humanitatem Chriſti ſicut aliorum ho minum deglutire uoluit, uirtute deitatis illius perforatus quam uorauerat prædam amiſit.

14 In decimoquarto uerſu Manum mittit ablactatus. Ea

Eſaiæ.11. ſententia ſumpta eſt ex.11 cap. Eſaiæ, ubi ait propheta. Et delectabitur infans ab ubere ſuper foramina aſpidis, & in cauernam reguli qui ablactatus fuerit, manum ſuam mit-tet. Vbi per infantem ab ubere ſimiliter & ablactatum, in-telligitur (ut explicat gloſa ordinaria) Chriſtus purus & & innocens, malitiaq́ paruulus. Per aſpidem uero cuius percuſsio præſentaneam infert mortẽ, & per regulum ſi-ue baſiliſcum regem omnium ſerpentum, qui flatu & uiſu non ſolum cætera ſed & aues uolantes necat, intelligitur diabolus. Per cauernam autem illius, aut corpora dæmo-niis obſeſſa aut potius hic mundus intelligitur, in quo tã-quam ſpelunca fecerat ſibi ſathanas habitaculum. Deni-que per manum ablactati recte accipitur diuina Chriſti potentia: quæ comprehenſum regulum ẽ ſua cauerna tra xit captiuum cum uirtute ſua principem huius mundi eie cit foras. Et ſic hoſpes huius ſeculi ſerpens ille antiquus (qui longo tempore hoſpitium & habitationem huius

Ioan. 12. mundi occupauerat per cultum idolorum) diffugit extur batus ẽ ſua cauerna, poſtquam ablactatus miſerat manũ ſuam in illam. Ex quo liquet tertiam clauſulam pręceden tis uerſus, ſcilicet in cauernam reguli, pertinere ad ſenten-tiam præſentis uerſus. & in ea legendum eſſe, in cauernã, non autem in cauerna, ut aliqui habent libri, quoniam uerbum mittere, motum ad locum ſignat.

15 In decimoquinto uerſu Irriſores Heliſęi. Quartus liber

4. Reg. 2 Regum de Heliſęo prophęta refert, quòd cum poſt raptũ Heliæ in cęlum aſcenderet per uiam in Bethel, parui egreſ ſi ſunt de ciuitate & illudebant ei dicentes. Aſcende cal-ue, aſcende calue. Qui cum reſpexiſſet uidit eos, & maledi-xit eis in nomine domini. Egreſſique ſunt duo urſi de ſal-tu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. Hæc autem figura fuit eorum quæ in paſſione domini & poſt

aſcenſionem

aſcenſionem eius in cœlum Iudæis contigerunt. Nempe Chriſtum in cruce exaltatum irriſerunt Iudæi dicentes. Vah qui deſtruis templum Dei: & in triduo reædificas illud. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Si filius Dei eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei. Propter quæ maledictio Dei uenit ſuper illos. & poſt quadraginta duos annos ab eius paſsione, ſignatos per totidem pueros laceratos ab urſis, duo urſi de ſylua gentium exierunt, Veſpeſianus ſcilicet & Titus imperatores Romani. & urbem Hieroſolymitanam funditus euerterunt, totumque iudæorum populum exterminauerunt. *Matt.27.*

16 In decimo ſexto uerſu Dauid arreptitius. Primus liber regum commemorat de Dauid, quòd cum apud Achis regem Geth urbis Philiſteorũ diuerſaretur, ut euaderet manus Saul iniuſte & crudeliter ipſum perſequẽtis, audiretque ſeruos ipſius Achis ſuggerentes regi ſuo quod Dauid eſſet ille qui occidiſſet Goliath fortiſsimum Philiſteorum, timens ne quid grauius in ſe conſuleretur ſimulauit inſaniam. & collabebatur inter manus aſsiſtentium, & impingebat in oſtia portæ: defluebantque ſaliuæ eius in barbam. Quod uidens rex Getheus, & furioſum ipſum Dauid exiſtimans, iuſsit illum dimitti. Et ita Dauid hac ſimulatione furiæ, euaſit manus inimicorum ſuorum incolumis. Ita Chriſtus per Dauid figuratus, iudæorum cuſtodientium eius ſepulchrum & uolentium impedire reſurrectionem ipſius, effugit manus, potentifica ſua uirtute a mortuis reſurgens Præterea Leuiticus inter cæteras cærimonias ritum emundationis leproſi deſcribens, dicit duos paſſeres eſſe ſumendos, quorum unus immoletur domino, & alter dimittatur auolare uiuus. In feſto quoque expiationis accipiendos eſſe duos hircos, quorum unus ſuper quem ceciderit ſors ipſi domino, debeat offerri Deo pro expiatione peccati ipſius populi. Alter uero hircus, cui ſcilicet obuenerit ſors capri emiſſarij, dimittatur uiuus & ducatur in ſolitudinem. Per hunc autem paſſerem & hircum qui dimittuntur uiui, ſignificatur Chriſtus poſt reſurrectionem rediuiuus & in cœlos regreſſus. qui ita manus iudæorum hoſtiles euaſit, ut neque eum ſepulchro detinere, neque poſtea ipſum in perſona ſua pſequi potuerint. *1 Reg.21* *Leui.14.* *Leui.16.*

17 In decimo ſeptimo uerſu.In maxilla mille ſternit.Liber
Iudic. 15. Iudicum meminit de Sanſon quòd cum a uiris Iuda duce
retur ligatus ad Philiſteos, diruptis ſubito uinculis inuen
tam maxillam aſini arripiens, interfecit in ea mille uiros
ex Philiſteis: Cæterum per Sanſon intelligitur Chriſtus,
qui a iudæis in paſsione ligatus & gentibus traditus,om-
nem dæmonum cateruam per philiſteos ſignificatā pro-
ſtrauit uirtute ſuę diuinitatis Idem quoque liber enarrat,
Iudic. 14. quòd Sanſon deſcendens in Thānata urbem philiſteo-
rum, uidit ibi mulierem de filiabus philiſtinorum, peti-
uitq́ a parentibus ſuis eam ſibi poſtulari & accipi in uxo-
rem, nolens illis acquieſcere ſuadentibus quòd potius de
tribu ſua Dan uxorem duceret ſecundum inſtituta legis
Moſaicæ, & non populo incircunciſo atque gentili. Hæc
autem figura erat illius myſterij in Chriſto cōpleti, quòd
non de cognatione ſua & iudæorum turba eccleſiam col
legerit ſponſam,ſed deſeruerit illam domū ſuam, propter
cæcitatem & incredulitatem ipſorum. & ex gentibus per
philiſteos ſignatis elegit ſibi ſponſam dilectam, ſanctam
ſcilicet eccleſiam ſuo ſanguine ablatam.
Iudic. 16. 18 In decimo octauo uerſu.Sanſon Gaze ſeras pandit.Li-
ber Iudicum inſuper de Sanſone recitat, quòd cum phili-
ſtei cognouiſſent ipſum intraſſe Gazā urbem eorum, po-
ſuerunt cuſtodes in porta ciuitatis, qui facto mane illum
egredi uolentem occiderent. Ipſe uero intempeſtæ noctis
ſilentio conſurgens apprehendit ambas portę fores cum
poſtibus ſuis & ſera, impoſitaſq́ humeris ſuis portauit ad
uerticem montis qui reſpicit Hebrō. Ita ſane Iudæi corpus
Chriſti tumulo conditum circūſepſerunt cuſtodibus, ne
poſſet die tertia reſurgere,ſicut ab eo prædictum audiue-
rant.ſed irritus fuit omnis eorum conatus.
Matt. 27. 19 In decimo nono uerſu Sic de Iuda leo fortis. Hic uer-
ſus explicat ueritatem repræſentatam per pręcedentis uer
ſus figuram.Nempe quod modo de Sanſone dictum ſigni
ficat ꝙ Chriſtus confregit ſeras inferni carceris,uecteſque
eius ferreos euulſit,eductis inde ſanctis patribus. Et uidē
tibus illis qui ad cuſtodiam ſepulchri eius erant deputati
ſurrexit a mortuis ac quadrageſimo deinde die aſcendit
uictor in mōtem ſanctum Dei,uerticemq́ cœlorum. Por-

ro dicitur hic Chriſtus de Iuda leo fortis, quoniam ita ap pellatur apud Ioãnem in Apocalypſi, ubi ait. Vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Leo inquam, propter inuictã ipſius fortitudinẽ, cui nullus obluctari aut reſiſtere poſsit. Apoca. 5.

20 In uiceſimo uerſu. Rugiente uoce patris. Dicitur leo rugitu ſuo excitare catulos, cum recens in lucem editi iacent ut exanimes. Huic autem naturali proprietati alludens author, quia Chriſtum uocauit leonem, dicit imperio Dei patris (quod rugiẽtis uocis nomine exprimit) ipſum a mortuis excitatum. quandoquidem ſcriptura ſæpius de Chriſto teſtatur, quòd eum Deus pater ſuſcitauit a mortuis. Poſt reſurrectionem uero ſuam cœlos conſcendens Chriſtus, captiuam duxit captiuitatem: & ſpolia inferno lacu direpta ſanctos ſcilicet patres reduxit ſecum in cœlos, in ſinum ſcilicet ſupernæ matris noſtræ Hieruſalem, eccleſiæq́ triumphantis. Act. 2.

21 In uiceſimo primo uerſu. Cetus. Ionam fugitiuũ. Ionas cum fugeret a facie domini in Tharſis ne mitteretur in Niniuen: naui conſcenſa & oborta graui tempeſtate, cũ per ſortem ipſe deprehenſus eſſet fuiſſe cauſa ipſius procelloſæ commotionis in mari ſubito exortatæ, proiectus eſt ſuo ipſius ſuaſu & conſenſu in mare, & abſorptus ab immani piſce quẽ dominus ad hoc parauerat. At ipſe in uentre ceti tribus diebus ac noctibus deliteſcens, demum incolumis in terram eiectus eſt, ut liber eius ꝓpheticus atteſtatur. At uero Ionas propheta in his operibus quæ geſſit & perpeſſus eſt, ſignificat Chriſtũ a Deo patre miſſum in mundum ut prædicaret hominibus pœnitentiam & uiam ſalutis. grauiſsimis agitatum eſſe perſecutionibus malitia iudæorum in ipſum excitatis. & demum poſt crucis opprobrium ſepulchro fuiſſe impoſitum, de quo poſt tres dies ſurrexit a mortuis. Quemadmodum dominus ipſe iudęis ſignum quærentibus reſpondit. Generatio praua & adultera ſignum quęrit, & ſignum non dabitur ei niſi Ionæ prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic filius hominis erit in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Ioſue. 1. Matth. 12.

22 In uiceſimo ſecundo uerſu. Botrus Cypri refloreſcit. Locus iſte ſumptus eſt ex canticis amatorijs Salomonis: Canti. 1.

ubi ſponſa ait:Botrus Cypri dilectus meus mihi, in uíneis Engaddi. In quibus quidem uerbis Chriſtus ſponſus eccleſię dicitur botrus Cypri propter reſurrectionem ſuam. ut ait Bernardus hunc locum in canticis exponens ſermone quadrageſimo quarto. ſicut ante dictus eſt ibidem faſciculus myrrhæ propter ſuę paſsionis amaritudinem. Ergo (inquit) dominus meus Ieſus, myrrha mihi in morte, botrus in reſurrectione. Et recte botrus:propter ſuauitatem dulcedinemq́ gratiarum ac uirtutũ, quæ ab eo proceſſerunt in oẽm populum chriſtianum. Is aũt botrus Cypri hic refloreſcere dicitur, quoniã poſt mortis anguſtias per reſurrectionem rediјt ad uitam immortalem. quemadmodum uinea hyberno tempore marcida & ſterilis:adueniente uere iterum induit uirorem frondium, floreſq́ re-
Pſal. 75. germinat. Idem quoque botrus dilatatur & excreſcit: quoniam nomen Chriſti per prædicationem apoſtolorum in omnes terræ plagas eſt dilatatum. ut cum prius notus fuerit in Iudęa Deus & in Iſrael magnum nomen eius, poſtea in toto terrarum orbe celebratum ſit & diuulgatum. Et quoniã adueniente ueritate, ceſſare debet umbra. lex Moſaica cum ſuis cærimonijs(quę nomine ſynagogæ hic inſinuatur)poſt reſurrectionem Chriſti eſt abolita. Lex uero euangelica cum ſacramentis noui teſtamenti (quæ per eccleſiam hic ſignatur)uegetum robur accepit & uiget.

23 In uiceſimo tertio uerſu:Et cum Chriſto ſurrexere. Illi
Matt. 27. ſcilicet ſancti patres, de qbus ſcribit Matthæus quòd tempore mortis Chriſti monuméta aperta ſunt:& multa corpora ſañctorum qui dormierant ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius uenerunt in ſanctam ciuitatem & apparuerũt multis. Et illos quidem ad uitam immortalem reſurrexiſſe nulla deinceps morte interceptam neque caſuram:ex eo ſumũt argumentum ſancti patres. quoniam idonei teſtes reſurrectionis Chriſti non fuiſſent:ſi non & ipſi ad incorruptibilis & immortalis uitæ ſtatum(ſicut Chriſtus)ſurrexiſſent.

24 In uiceſimo quarto uerſu. Mane nouum, mane lætũ.
Pſal. 29. Hæc ſententia ſumpta eſt ex illo uerſu pſalmi. 29. Ad ueſperũm demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Quem exponens ſacer Hieronymus. Ad ueſperum demorabitur

fletus: quia paſſo & ſepulto domino, apoſtoli & mulieres *Marc.16.*
in fletu & gemitu morabantur. Et ad matutinum lætitia:
quia mane uenientes ad ſepulchrum, gloriam reſurrectio
nis ab angelis acceperunt.

25 In uiceſimo quinto uerſu. Ad paſchalem nos inuita.
Menſa paſchalis eſt ſacrum illud conuiuium in quo Chri-
ſtus ſumitur ex inſtituto eccleſiaſtico: quo quiſque legiti
mæ ætatis aſtringitur ad ſumendam ſacroſanctam eucha
riſtiam quotannis in feſto paſchę. Ad quam ſumptionem
petit author nos diuina miſeratione perduci cum fiducia
animi bona, quòd ea nobis ſit ad iuſtificationem & ui-
tam: non autem ad damnationem & interitum ex noſtra
culpa. Quòd autem Ieſus Chriſtus & uia ſit & uita, quem-
admodum hic uerſus eum cognominat: ex his ipſius uer-
bis ſatis notum. Ego ſum uia, ueritas & uita.

26 In uiceſimo ſexto uerſu. Viue panis, uiuax unda. Quòd
Chriſtus ſit panis uiuus, nullum efficacius eſt teſtimo-
nium quàm ipſius dicentis. Ego ſum panis uiuus qui de *Ioan.14.*
cœlo deſcendi. Et iterum. Ego ſum panis uitæ. Quòd au- *Ioan.6.*
tem ſit aqua uiua, teſtatur & ipſe per Hieremiam prophe-
tam dicens. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ. Deni- *Hiere.2.*
que, quòd ſit uera uitis, ipſe quoque in euangelio teſtimo
nium perhibet, cum ait. Ego ſum uitis uera, & pater meus *Ioan.15.*
agricola eſt. Et iterum ad diſcipulos. Ego ſum uitis uera,
& uos palmites Horum autem omnium nominũ propria
ratio cur Chriſto attribuantur, ſuis eſt locis requirẽda, in
euangelica ſcilicet explanatione.

In feſtis paſchalibus, alia proſa.

1 *Lux illuxit dominica:*
Lux inſignis, lux unica:
2 *Lux lucis & lætitiæ,*
Lux immortalis gloriæ.
3 *Diem mundi conditio,*
Commendat ab initio.
4 *Quam Chriſti reſurrectio*
Ditauit priuilegio.
5 *In ſpe perennis gaudij,*
Lucis exultent filij.
6 *Benedicet membra meritis*

Hæc proſa certis etiã ryth-
micæ cõſonantiæ numeris cõ
ſtat. Nam ut plurimum quiſq;
uerſuum eius, duas ſolũ clau-
ſulas rythmicas complectitur
in exitu ſyllabarum adinui-
cem conuenientes: Vnaquæ-
que autem illarum clauſula-
rũ octo cotinet ſyllabas ſem
perq; penultimam breuem. In
terdũ uero unus uerſus qua-

tuor comprehendit huiuſmodi clauſulas alternis locis conſonantiam ſeruantes, ut prima tertiæ & ſecunda quartæ in conſimili ſyllabarum deſinentia reſpōdeat. Nonnunquam itidem eiuſdem uerſus quatuor ſunt clauſulæ, eodem penitus inter ſe exitu deſinentes. quemadmodum ſtudioſus lector facile primo ipſius literæ obtutu diiudicabit.

Author eius. Adam de ſancto Victore. Commendatur in ea multis pconiis glorioſa Chriſti reſurrectio: ob magna beneficia quæ humano generi contulit, ſcilicet redemptionem ab hoſte antiquo, reparationē uitæ, liberationē a morte, & ſpem immortalitatis in nobis conſequendæ in conſummatione ſeculi. Et quoniam die dominico facta eſt Chriſti reſurrectio, illa dies etiam egregiis extollitur titulis & laudibus.

Conformitatem capitis.
7 *Solennis eſt celebritas:*
Et uota ſunt ſolennia.
Primæ diei dignitas
Prima requirit gaudia.
8 *Solennitatem gloria:*
Paſchalis eſt uictoria.
9 *Sub multis ænigmatibus*
prius promiſſa patribus.
10 *Iam ſciſſo uelo patuit,*
Quod uetus lex præcinuit.
11 *Figuram res exterminat,*
Et umbram lux illuminat
12 *Quid agnus ſine macula,*
Quid hœdus typi geſſerit,
Noſtra purgans piacula
Miſsias nobis aperit.
13 *Per mortem nos indebitā*
Soluit a morte debita.
14 *Prædam captās illicitā,*
Præda priuatur licita.
15 *Carnis delet opprobria*
Caro peccati neſcia.
Die reflorens tertia:
Corda confirmat dubia.
16 *O mors Chriſti mirifica*
Tu Chriſto nos uiuifica
17 *Mors morti non obnoxia,*
Da nobis uitæ præmia.

ANNOTATIONES. In primo uerſu. Lux illuxit dominica. Lucē pro die ſæpius apud authores accipi: notius eſt quā ut teſtimonio aut declaratione egeat. Et ita hoc in loco quoties in nominatiuo collocatur, accipitur. Nam in ſecūdo uerſu in genitiuo poſitum id nomen, claritatem ſiue lumen ſignat. Dicitur autem dies dominica, quæ ſabbatum proxime conſequitur, immo potius quam ſabbatum ſeptimo loco ſequitur. Nam prima eſt illa dies, & ordine temporis & excellētia dignitatis. Et quoniam in nouo teſtamento dies ille conſecratus eſt domino, ut in eo Deus ipſe peculiarius ac ītegrius quàm in alijs hebdoma-

dæ diebus colatur, quemadmodum in ueteri teſtamento in ſabbato, idcirco diei dñicę nomen ſortitur. & dominica dies dicitur quaſi dies domini, ſpecialiterq; dño dedicatus atque addictus.

3 In tertio uerſu. Diē mūdi conditio. Creatio ſiue formatio mundi (quæ hic conditio dicitur, q̄m mundus a Deo conditus eſt) cōmendat diem dominicum, quandoqdem ipſa mundi ꝓductio incœpta eſt die dñico. ut ille, ſex dierum qbus formatus eſt mundus, fuerit primus. quemadmodum in primo huius operis libro oſtēſum eſt, in expoſitione illius hymni. Primo dierum omniū, quo mundus extat conditus. Accedit autem illi & altera dignitas, ꝙ in ea ſit facta Chriſti reſurrectio. Nam mane prima ſabbati, id eſt prima poſt ſabbatum die Chriſtus ſurrexit. Hæc autem eſt dies Dominica. Et propter huiuſmodi excellētias, dies iſta dicitur in primo huius proſæ uerſu dies inſignis & unica, id eſt Præcipua ſiue primaria & in ſecundo eadē dicitur dies lucis & lætitiæ, dies item imortalis gloriæ, ꝙ per reſurrectionem Chriſti nobis lucem, lętitiam & imortalem gloriam attulerit. Et hāc ob cauſam quartus habet uerſus, ꝙ ipſam diem dominicā reſurrectio Chriſti exornauit inſigni priuilegio, ſingulariq; dignitate. Marc. 16.

5 In qnto uerſu. Lucis exultent filii. Deus lux eſt (ut inqt Ioannes) & tenebræ in eo nō ſunt ullæ. Qui ergo Dei ſunt imitatores & mandata eius cuſtodiunt: ij ſunt filij lucis, q̄m opera lucis faciunt & fugiunt opera tenebrarū. Et ita etiā a dño nominantur in euangelio cum ait ad Iudæos. Dum lucem habetis credite in lucem, ut filij lucis ſitis. In ſexto autem uerſu membra corporis myſtici dicuntur fideles, per bona opera uitam gratiæ in ſe habentes, & ipſi capiti Chriſto per uinculum dilectionis annexi, ut etiam ad integritatem & perfectionem ſacri corporis Chriſti attineāt. Admonet ergo hic uerſus, ꝙ ipſi fideles id bonis ſibi comparent operibus & ſynceritate uitæ, ut demum cōformes effici mereantur capiti Chriſto, & ad immortalem reſurgere gloriam, ſicut & ipſe ſurrexit. 1. Ioan. 1. Ioan. 12.

10 In decimo uerſu. Iam ſciſſo uelo patuit. In paſſione domini uelum templi ſciſſum fuiſſe legitur a ſummo uſque deorſum. Quæ quidem diſciſsio myſtice ſignificauit, ue- Matth. 27.

lamen ueteris teſtamenti occultatus uarijs figuris myſteria nouę legis,iam eſſe amotum.& præſenta rerum exhibitione tunc patuiſſe ſacratiſsima noſtræ redẽptionis ſacramenta:quæ ad illud uſq; tempus delituerant ſub figurarũ uelamento abdita ac abſtruſa.perinde atq; ſublato uelo palã conſpicitur,quicquid illo prius obuelatum fuerat.

12 In duodecimo uerſu. Quid agnus ſine macula. In Exodo filij Iſrael iuſsi ſunt immolare agnũ ſine macula,& iuxta eundẽ ritũ accipere hędũ ad ueſperũ paſchæ, aſperſione q; ſanguinis illius ad poſtes domus & ſuperliminaria,liberati ſunt ab angelo percuſſore primogenitoꝝ Aegypti. Ille aũt agnus geſsit typum atq; figurã Chriſti,ueri agni & immaculati,cuius precioſo ſanguine effuſo in cruce,liberati ſumus à dæmonica ſeruitute.quemadmodũ ſuperius illud ſæpenumero adductum eſt & latius explicatum.

Exod. 12.

13 In decimotertio uerſu. Per mortẽ nos indebitã. Chriſtꝰ debitor mortuis nõ fuit,quia omnino peccati fuit expers. per peccatum aũt,mors eſt introducta. Nos aũt oẽs mortis ſumus debitores,quia peccato obnoxij. Itaq; Chriſtus per mortẽ indebitã quam ſponte pertulit,nos liberauit a morte debita,nõ ſolũ tẽporali ſed etiam æterna. At uero proxime ſequẽs uerſus nõ ita ad Chriſtũ, ſed ad dęmonẽ refertur qui oppoſito ad Chriſtũ modo cũ rapere tentaret prædã illicitã,ſcilicet Chriſtum in quo nihil habuit iuris: priuatur iuſte præda licita ſcilicet toto genere humano, in qđ ius ſibi uendicauerat ob cõtagionẽ & labẽ peccati.

15 In decimoquinto uerſu. Carnis delet opprobria. Caro ipſius Chriſti ab omni peccato aliena,delet opprobria & maculas noſtrę carnis uere peccatricis. Quoniã ipſe hñs quidem ſimilitudinem carnis peccati non tamen carnem peccati,abſtulit à nobis peccatũ,qui certe habemus carnem pecccati. Neq; ſolum opprobria culpę à carne noſtra ſuſtulit,ſed etiam opprobria pœnæ,ſcilicet mortalitatem, paſsibilitatem & corruptibilitatem,per conſummatæ reſurrectionis gloriam. Ipſa etiam Chriſti caro reflorens tertia die per reditum ad uitam immortalem, confirmauit corda dubia diſcipulorum, diutius de ueritate reſurrectionis eius ſubdubitantium,quibus præbuit ſeipſum uiuum in multis argumentis.

Ioan. 20.
Actu. 1.

De reſurrectione domini alia proſa.

1 Ecce dies celebris,
Lux ſuccedit tenebris,
Morti reſurrectio,
2 Lætis cedant triſtia.
Cum ſit maior gloria,
Quàm prima confuſio.
3 Vmbram fugat ueritas,
Vetuſtatem nouitas,
Luctum conſolatio.
4 Paſcha nouum colite
Quod præit in capite;
Membra ſperent ſingula.
5 Paſcha noſtrum xps eſt,
Qui pro nobis paſſus eſt
Agnus ſine macula.
6 Hoſtis qui nos circuit,
Prædam Chriſtus eruit.
Quod Sanſon præcinuit,
Dum leonem lacerat.
7 Dauid fortis uiribus:
A leonis unguibus
Et ab urſi faucibus
Gregem patris liberat.
8 Quod in morte plures ſtrauit,
Sanſon Chriſtũ figurauit.
Cuius mors uictoria.
9 Sanſon dictus ſol eorum.
Chriſtus lux eſt electorum.
Quos illuſtrat gratia
10 Iã de crucis ſacro uecte
Botrus fluit, in dilectæ
Penetrale eccleſiæ.
11 Iam calcato torculari,
Muſto gaudent debriari
Gentium primitiæ.
12 Saccus ſciſſus et pertuſus
In regales tranſit uſus.

Hęc proſa conſimilem habet rythmicam compoſitionem, ſicut illa paulo ante explicata. Mane prima ſabbati, ſurgẽs Dei filius.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Prædicatur in ea dominicæ reſurrectionis gloria, per quam excuſſi ſumus a faucibus leonis rugientis, ſicut multis antiqui teſtamẽti figuris illud fuit præſignificatum. per illam itidẽ & mortem Chriſti profluit gratia in totam eccleſiam, quam indubitato percipiunt quicunque ore & opere confitẽtur Chriſtũ authorem uitæ & ſaluatorẽ mũdi, a quo ſolo ſalus eſt ſperãda.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Cum ſit maior gloria. Prima confuſio fuit quã induxit primorum parentũ præuaricatio, tranſgreſſioque diuini præcepti. Propter illam enim tota humana propago, maledicto fuit ſubiecta & regno cœlorũ extoris. At nũc in reſurrectione Chriſti maior eſt gloria humani generis: quam fuerat dignitas illa quæ per primam confuſionem eſt deperdita. Nempe humana natura nũc ad immortalitatem eſt ſubuecta: qua nunquam mori poterit. nunc ea eſt incorruptibilitate & impaſsibilitate dotata, qua nunquam ſuſtinere corruptionem aut paſſionis moleſtiam ualebit. Ante pri

mam uero confuſionem, nō ita ſimpliciter immortalis fuit & in corruptibilis noſtra natura, ſed ſolummodo ſecūdum aliquid, quia ſcilicet potuit non diſſolui morte, aut corruptione non atte ri, quamdiu perſtitiſſet in ſua re-ctitudine. Atqui tam mala fuit prima cōfuſio, quàm bona fuit conditio humani generis per il-lam cōfuſionem deperdita. Sed huiuſmodi conditio noſtra an-te lapſum non fuit tam præcla-ra & excellēs, ſicut eſt ſtatus hu manæ naturæ per reſurrectionē glorificatæ, ut iam oſtēſum eſt. Ergo prima confuſio nō fuit tā

Saccus fit ſoccus gratiæ,
Caro uictrix miſeriæ.
13 *Quia regem peremerūt,*
Rei regnum perdiderunt,
Sed non deletur penitus
Cain, in ſignum poſitus.
14 *Reprobatus & abiectus*
Lapis iſte nunc electus,
In trophæum ſtat erectus
Et in caput anguli.
15 *Culpā delens nō naturā*
Nouam creat creaturam.
Tenens in ſe ligaturam
Vtriuſque populi.
16 *Capiti ſit gloria,*
Membriſq; concordia amē.

mala, quàm bona eſt conditio carnis noſtræ per reſurre-ctionem beatę. Eſt igitur nūc maior humani generis glo-ria poſt reſurrectionem, quam fuerit prima confuſio per culpam, quod eſt propoſitum.

Iudic. 14 6 In ſexto uerſu. Hoſtis qui nos circuit. Quando Sanſon cum parentibus ſuis iuit in Thannata urbem Philiſteorū ut inde uxorem acciperet & ueniſſet ad uineas oppidi, ap-paruit catulus leonis ſæuus & rugiens & occurit ei. Irruit autem ſpiritus domini in Sanſon, & dilacerauit leonē qua ſi hœdum in fruſtra diſcerperet, nihil omnino habens in manu. ut refert liber Iudicum. In eo autem opere, Sanſon figura fuit Chriſti, & leo ille rugiēs, ipſius diaboli. de quo *1. Petr. 5.* dicit beatus Petrus aduerſarius ueſter diabolus tanqnam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Siquidem ipſe Chriſtus totum genus humanum (quod fuit prēda hoſtis noſtri) eripuit manibus illius, ipſumque glorioſe deuicit ac poſtrauit humi, uires eius contundens ac comminuēs.

7 In ſeptimo uerſu. Dauid fortis uiribus. Ipſe Dauid ante *1. Reg.* 17 conflictum cum Goliath ad Saul regem uerba faciēs, hoc ipſum quod hic deſcribitur his uerbis enarrat. Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & ueniebat leo uel urſus & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, &

percutiebam,eruebamque de ore eorum. Et illi conſurgebant aduerſum me,& apprehendebam mentum eorum & ſuffocabam interficiebamque eos. Nam & leonem & urſum interfici ego ſeruus tuus. Cæterum Dauid qui interpretatur manu fortis,& uultu deſiderabilis, Chriſtum ſignificat fortem in prælio,& ſpecioſum forma præ filiis hominum. qui gregem patris ſui totum ſcilicet genus humanum eruit de faucibus & unguibus dæmonis, ſignificati per urſum & leonem. & id quidem, per mortem & paſſionem ſuam. *Iudic.16.*

8 In octauo uerſu. Quod in morte plures ſtrauit. Cum Philiſtei ſolenne celebrarent conuiuium,laudantes Dagõ deum ſuum quòd captus eſſet ab eis Sãſon hoſtis eorum, iuſſerunt inter epulas ipſum Sanſon educi carcere,ut corã eis luderet.Ipſe uero cum aliquantum ludi illis prębuiſſet ſpectaculum, perductus a puero regente greſſus ſuos ad columnas quibus tota domus innitebatur ut pauliſper ibi quieſceret, inuocato Deo, apprehenſas manibus ſuis duas illas columnas grauiter colliſit adinuicem tanto impetu,ut tota domus corruerit ſuper diſcumbentes,oppreſſitque circiter tria millia tam uirorum quam mulierum. qua quidem ruina & ipſe etiam extinctus eſt, multoque plures occidit mortuus, quam uiuus fecerat. Ita & Chriſtus per Sanſonem figuratus,morte ſua ualidius contriuit poteſtates tenebrarum & perfectius,quam fecerat ante ad huc uiuus. Siquidem cum in terra diuerſaretur ante paſſionem, particulatim dæmonia corporibus obſeſſorum expulit.& ſemel legionem integram eorum attriuit, illam ſolo uerbi imperio eiiciens. Morte uero ſua non unum ſolum aut alterum euicit dæmonium,ſed ipſum principem huius mundi cum tota ſua nigra cohorte eiecit foras, potenterque profligauit,omnem illam malarum poteſtatum cateruam uirtute ſuæ mortis proſternens. *Luce .8.*

9 In nono uerſu. Sanſon dictus ſol eorum. Hic uerſus oſtẽdit ex interpretatione nominis Sanſon,quod recte per ipſum ſignificatur Chriſtus. Quoniam Sanſon (inquit)interpretatur ſol eorum:utpote Hebræorum, quos iudiciaria directione, inſigni fortitudine & protectione ab hoſtibus mirifice ſuo tempore illuſtrauit. Chriſtus autem &

ſol eſt iuſtitiæ & lux electorum, quos in hac uita lumine gratiæ, & in altera gloriæ ſuæ claritate perluſtrat. Ratio

Iudic. 13. igitur nominis Sanſon, apte Chriſto conuenit Inſuper Sãſon ante conceptum ſuum parentibus ſuis per angelum fuit nunciatus, ita Chriſti conceptio ſacroſanctæ matri ſuæ per Gabrielem eſt annunciata. Sanſon ex matre ſterili natus eſt Chriſtus ex matre uirgine, obumbrante illi ſpiritu ſancto. Sanſon item toto uitæ ſuæ tempore fuit Nazaræus, id eſt conſecratus domino. De Chriſto autem dictũ

Matth. 2 eſt per prophetam, quoniã Nazaræus uocabitur. Rurſum mira fortitudine corporis Sanſon cæteros homines præ-

Eſaiæ. 6. ſtitit. De Chriſto uero dicit Eſaias, quòd uocabitur nomẽ

Pſal. 23. eius Deus fortis. & de eodem, propheta in pſalmo .. dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Poſtremum. Sanſon ad tempus liberauit populum Hebræorum de manibus Philiſteorum, Chriſtus autẽ perpetuo eripuit genus humanum de manibus nequitiarum ſpiritualium leonumq; rugientium.

10 In decimo uerſu. Iam de crucis ſacro uecte. Vectis dicitur in una ſuarum acceptionum ſudes aut baculus, quo

Exod. 25. quippiam portatur ac uehitur. ut in Exodo legimus dominum præcepiſſe Moyſi, quod faceret uectes ad ferendã arcam. Crux autem ſancta portauit regem cœlorum & dominum, ideo hic recte uectis nomine ſignantur. Penetrale uero, alis, ſubſtantiuum nomen, dicitur penitior & interior pars domus aut templi. immo quicquid intimum alicui eſt, nomine penetralis exprimitur. ut penetralia pectoris noſtri dicimus. Sublata uero per apocopen poſtrema litera, dicimus pro eodem ſignificato penetral, alis. Demũ botrus dicitur racemus uuæ integer. Senſus itaque huius uerſus eſt, quòd ſicut torculari compreſſa uua, uinum ſuũ demittit in uaſa ſubiecta, ita precioſus Chriſti ſanguis patibulo crucis expreſſus, defluit in eccleſiæ ſponſæ Chriſti dilectæ præcordia ac uiſcera. Nam eo ſanguine irrigata eſt & aſperſa ſancta eccleſia, inde etiam ſanctificationem accepit, & omnem ſuorum ſalutarium ſacramentorum uim præcipuam.

11 In undecimo uerſu. Iam calcato torculari Poſtquã torculari compreſſæ ſunt uuæ, ſiquis de muſto quod inde ef-

fluxit largius hauriat:facile in ebrietatem ꝓlabitur.Chriſtus autem(ut ait propheta)torcular calcauit ſolus, & de gentibus non erat uir cum eo, quando crucis ſupplicium pertulit.Ab illo autem torculari profluxit gratia paſſionis Chriſti in multitudinem gentium: ad fidem apoſtolica prædicatione conuerſarum.tanquam ſpirituali muſto inebriati ſunt, qui primi ex gentibus Chriſtum receperunt. larga enim profuſione chariſmatum ſpiritus ſancti, & affluentius quam alii,ſunt repleti. Eſaiæ 63

12 In duodecimo uerſu. Saccus ſciſſus & pertuſus. Metaphorica locutione ſacrum Chriſti corpus ob mortalitatis & paſſibilitatis conditionem hic ſaccus ſciſſus & pertuſus dicitur,quoniam in acerba paſſione eius ſpinis ſauciatū, flagellis uulneratum, clauiſque & lancea erat transfixum. Illud autem in regales tranſiit uſus, quando per reſurrectionem immortalitatis ſtola eſt indutum & incorruptibiltatis uirtute præcinctum.quemadmodum Chriſtus in pſalmo dicit ad patrem Concidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitia.id eſt mortalitate carnis iam depoſita immortalitatis gloria me coronaſti. Secundum eundem quoque ſenſum ſaccus fit ſoccus gratiæ:quia Chriſti caro prius mortalis fit receptaculum inſigne immortalitatis,& gratia incorruptibilitatis dotatur. Demum Caro Chriſti per reſurrectionem facta eſt uictrix paſſibilitatis & corruptionis, quæ ad miſeriam conditionis humanæ ſpectant. Pſal. 29. Gene. 4.

13 In decimotertio uerſu.Sed non deletur penitus Inuidię facibus accenſus Cain,quia uidit fratrem ſuum ſibi apud deum meritis prælatum,occidit ipſum. Verum ut huius cædis pœna & punitio eſſet diuturnior, noluit dominus ipſum Cain breui & ſubita mortis illatione a quopiam interfici.ſed in ipſo uago & profugo ſuper terram poſuit ſignum,ut quicunque inueniret eum non interficeret illū. Ita Iudæi Chriſtum fratrem ſuum cognatione carnis, & paſtorem animarum noſtrarum: ob inuidiam morti tradiderunt. In cuius horrendi ſceleris punitionem perdito ſuo regno diſperſi ſunt in omnem terram, & in captiuitatem ducti. Neque uoluit deus eorum poſteritatem penitus deleri, ut ſupereſſent ſemper aliqui tanquam ſignum

& monumẽtum tanti criminis, & in quibus legeretur grauitas ultionis a deo inflictæ. quique forent teſtimonium quoddam mortis Chriſti a Iudæis illatæ: & grauis afflictionis eam ob rem ipſis a deo irrogatæ: quemadmodũ

Pſal. 58. ait de Iudæis pſalmiſta. Ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in uirtute tua, & depone eos ꝓtector meus domine. Itaque Abel, ipſius Chriſti, Cain autem, Iudæorum fuit typus & figura.

14 In decimoquarto uerſu. Reprobatus & abiectus. Sum

Pſal. 117 ptus eſt hic locus ex pſalmo centeſimo decimoſeptimo, ubi ait propheta de Chriſto. Lapidem quẽ reprobauerũt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Quem uerſum

Mat. 22. ipſe Chriſtus in euangelio oſtendit in ſe eſſe completum, cum diſceptans contra ſcribas & phariſæos ſubinſinuat ſe eſſe lapidem illum reprobatum ab ipſis, erectum tamẽ a deo in caput totius eccleſiæ, & poſitum in fundamentũ angulare totius fabricæ eccleſiaſticæ.

15 In decimoqnto uerſu. Nouã creat creaturam. Chriſtus dicitur hic nouam creare creaturam, non nouitate naturę & ſubſtantiæ, ſed profeſſionis & innocentiæ. quoniã abiecta peccati uetuſtate per regenerationem baptiſmalem contulit omnibus ipſum recipientibus nouitatem uitæ ſpiritualis & renouationem animorum. Vnde & a beato Paulo noua facti creatura in Chriſto dicimur. In eodem

2. Cor. 5. quoque uerſu dicitur Chriſtus in ſe tenere ligaturam, cõpagem & iuncturam utriuſque populi: Iudæi inquam & gentilis. Nam utrunque coniunxit in confeſſionem uerę,

Ephe. 2. fidei & euangelicæ legis ſuſceptionem. Quemadmodum beatus Paulus de Chriſto dicit quòd ipſe eſt pax noſtra, q

Ioan. 10. fecit utraque unum. quia Iudæos & gentes in unam coniunxit eccleſiam catholicam, factumque eſt ex ipſis unũ ouile, cui unus præeſt paſtor Chriſtus.

De aſcenſione domini.

SVmmi triumphum regis proſequamur laude. Qui cœli, qui terræ regit ſceptra, inferni iure domito. Qui ſeſe pro nobis redimẽdis permagnum dedit precium. 1 *Huic nomen extat conueniens Idithum. Nam tranſiliuit omnes ſtrenue montes, colliculoſque Bethel.* 2 *Saltum de cœlo dedit in uirginalem uentrem, inde in pelagus ſeculi.* 3 *Poſtquam illud ſuo mitigauit potentatu, tetras*

phlegetontis aſſiliit tenebras, Principis illius diſturbato imperio. Maniplis plurimis inde erutis, mundum illuſtrat ſuo iubare. Capti uitatemque detentam inibi, uictor duxit ſecum. Et rediuiuum iã ſuis ſe præbuit ſeruis & amicis. Denique ſaltum dederat hodie maximum, nubes poloſque curſu præcipiti tranſuolans. 4 *Celebret ergo populus hunc diem credulus, cuius morbida Idithum corpora in ſemetipſo altis ſedibus cœli inuexit dei filius.* 5 *Et tremens iudicem expectet affuturum, ut duo angeli fratres docuerunt. Qui Ieſus a uobis aſſumptus eſt in cælum, iterum ueniet ut uidiſtis eum. Iam Idithum noſtrum uocibus ſedulis omnes imploremus. Vt a dextris patris qui ſedet, ſpiritum mittat nobis ſanctum.* 6 *In fine ſeculi ipſe quoque ſemper ſit nobiſcum. Amen.*

Hæc etiam proſa ſolutæ orationis habet contextum, ſine aliqua rythmi obſeruatione. Incitatur in ea populus Chriſtianus ad celebrandas Chriſto laudes in ſua glorioſa aſcenſione, cuius inſignem prædicat triumphum. oſtẽdens quomodo in terras ante deſiliit & deinde ad inferna, illiſque ſpoliatis rurſum in cœlos ſe uictor receperit. Vnde demum orbem iudicaturus deſcendet.

1 ANNOTATIONES. Huic nomen extat conueniẽs Idithum. Inter cantores domini in primo libro Paralipomenon enumeratos, nominatur Idithum cum filiis ſuis. de quibus eo in loco dicit ſcriptura. Filii Idithum ſex, ſub manu patris ſui Idithum, qui in cithara prophetabat ſup confitentes & laudantes dominum. Verum ut ibidem dicit gloſa, Idithum interpretatur tranſiens, & ſecundũ Hieronymum, Idithum tantundem ualet atque ſaliẽs uel trãſiliens eos. Itaque cum hoc loco nomen Idithum Chriſto attribuitur non ſolum ſemel & iterũ, ſed etiam tertio, non pro uiro illo cantore diuinæ laudis ſumitur, ſed ſignificationem habet appellatiui nominis atque communis, quã ſua exprimit interpretatio, idemque ſignat quod tranſiẽs uel tranſiliens. Recte igitur hoc nomen Chriſto in aſcenſione aſcribitur, quia tranſiliuit omnes montes & colles Bethel (ut dicit litera) id eſt domus Dei. quippe Bethel hebræum nomen. interpretatur domus dei uel habitaculũ dei, ſecundum Hieronymum. Domus autem Dei, cœlum eſt. ſicut ipſe per prophetam ait. Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Et alio in loco. Do-

1. Para. 25.
Eſa. 66.
Pſal. 10.

minus in cœlo ſedes eius. Omnes igitur montes & colles
ipſius Bethel tranſiliuit Chriſtus, quia omnem cœlorum
celſitudinem & uerticem in aſcenſione ſua tranſcendit.
Ephe.4 Aſcendit enim (ut ſcribit Paulus ad Ephe.) ſuper omnes
cœlos, ut adimpleret omnia. Videturque locus huius lite-
ræ alludere ei quo in canticis dicit ſponſa de Chriſto ſuo
Canti. 2. ſponſo. Ecce iſte uenit ſaliens in montibus, tranſiliens col
les. Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruo-
rum. Et rurſum eodem loco. Reuertere, ſimilis eſto dile-
cte mi capreæ hinnuloque ceruorũ, ſuper montes Bethel.
2 Inde in pelagus ſeculi. Licet id poſſet intelligi ſine meta
taphora de ipſo mari ſenſibili, in quod dominus dicere-
tur feciſſe ſaltum, quãdo intrauit in nauiculam cum diſci
Matth. 8 pulis ut transfretaret. Deinde oborta graui tempeſtate ex
citatus a ſomno imperauit uentis ac mari, factaque eſt trã
quillitas magna. aut etiam quando ambulauit ſup aquas
maris ſine immerſione. Melius tamen ſermone metapho-
rico per pelagus ſeculi hoc loco intelligitur mundus, ob
uaria pericula tempeſtuoſus ac fluctuans, & propter tribu
latiões eius multas ſupra modum amarus. Et certe in ſcri-
ptura nomine maris ſæpius hic mundus intelligitur, eiq;
Pſal.103. non inepte accommodatur id pſalmi. Hoc mare magnũ
& ſpacioſum manibus: illic reptilia quorum non eſt nu-
merus. In hoc ergo pelagus ſeculi fecit dominus ſaltum,
quando ex uirginali utero per natiuitatem uenit in hunc
mundum. Iſtud itidem mare ſuo mitigauit potentatu, qa
omnes mundi fallacias, blandimenta & fraudes deuicit
Ioan. 16. pedibuſq; conculcauit quemadmodũ diſcipulis ſuis pau
lo ante paſſionem ſuam dixit. In mundo preſſuram habe-
bitis, ſed confidite, ego uici mundum. Sane beatus Gre-
gorius in homlia euangelii ſolennitatis hodiernæ expo
nens illud paulo ante adductum ex canticis uerbum. Ec-
ce iſte uenit ſaliens in montibus, ait. Dominus noſter ue-
niendo ad redemptionem noſtram. quoſdam (ut ita dixe
rim) ſaltus fecit. Vultis fratres chariſſimi, ipſos eius ſaltus
cognoſcere? De cœlo uenit in uterum, de utero uenit in
præſepe, de præſepio uenit in crucem, de cruce uenit in ſe
pulchrum, de ſepulchro uenit in cœlum. Vbi ſecundo lo-
co ponit Gregorius ſaltum ſiue progreſſionem domini

de utero materno in præſepe: qui idem omnino eſt cum
proceſſu eius de utero in hunc mundum. Quare etiam in
hoc loco (qui uerbis Gregorij modo allatis propemodũ
reſpondet) ſecundo ordine innuitur ſaltus Chriſti ex uen
tre uirginali in hunc mũdũ, per pelagus ſeculi ſignificatũ.
3 Tetras phlegethõtis aſsilijt tenebras. Phlegeton, tis: flu-
uius eſſe dicitur infernalis, flammis æſtuantibus rapidus:
ita nuncupatus a phlego uerbo Grego: quod ſignificat ar
deo. De quo Virgilius in Aæneide. Quæ rapidus flammis
ambit torrentibus amnis. Tartareus Phlegeton: torquetꝗ
ſonantia ſaxa. Inde phlegentotæus adiectiuum: id eſt in-
fernalis. Proinde phlegeton frequẽter apud authores pro
inferorum loco ſumitur atꝗ tartaro: ut in præſenti litera.
Principis aũt inferni Chriſtus illuc deſcendens diſturba-
uit imperium: quoniã (ſicut eſt ad Coloſſenſes ſcribit Pau Coloſ. 2.
lus) expolians principatus ac poteſtates. traduxit cõfiden
ter: palam triumphans illos in ſeipſo. Manipulos itidem
plurimos inde eruit: quoniam magnum ſanctorum patrũ
numerum inde eduxit. Manipulus enim uel per ſyncopã
maniplus, interdum ſignificat exiguam militum manum
quæ unum ſequitur ſignum. & inde tranſumitur ad quã-
uis hominum multitudinem ſignificandam. Demũ Chri-
ſtus mundum illuſtrauit ſuo iubare: quando per reſurre-
ctionem luce immortalitatis amictus, eam per totũ mun
dum diffudit. Hoc autem poſtremo loco uerbũ illuſtrat
legendum eſt, non illuxit, ut aliqui habẽt libri. quoniam
illuceo uerbum neutrum datiuo adiungi debet, non accu-
ſatiuo. Illuſtro autem actiuum: petit accuſatiuum. In hac
autem illuſtratione ſe iterum uiuũ præbuit ſeruis & ami-
cis, apoſtolis ſcilicet & diſcipulis, quibus ante paſsionem
dixerat. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio Ioan. 15.
uobis. Et iterum Vos autem dixi amicos, qa omnia quæ-
cunque audiui a patre meo annunciaui uobis.
4 Cuius morbida Idithum corpora. Sicut reſurrectio
Chriſti noſtræ reſurrectionis eſt cauſa, & ipſe reſurgens
nos etiam ſecum in ſpe conreſurgere fecit: qui reſurgen-
tium eſt primitiæ. ita aſcenſio Chriſti in cœlum, exem-
plar eſt & cauſa noſtri in cœlos aſcenſus: & ipſe cœlos a-
ſcendens nos etiam ſecum fecit conſcendere cœlos in ſpe,

& fœlici quadam expectatione. Quia qđ in Chriſto tanquam capite noſtro præceſsit, hoc etiam uirtute capitis membris omnibus communicatum eſt, ſuo quidem tem
Epheſ. 2. pore illis exhibendum. Proinde dicit beatus Paulus de Deo patre, quòd conreſuſcitauit nos & conſidere fecit ſecum in cœleſtibus in Chriſto. Hanc ob cauſam ipſe Idithum noſter Chriſtus ſcilicet Dei filius, mundum in ſua aſcenſione tranſiliens, morbida corpora noſtra in ſemetipſo altis inuexit cœli ſedibus. quoniam naturam ſuam humanam noſtræ corporeæ ſubſtantiæ ſimilem non tamen in ſe morbidam, tranſuexit ad aſtra. & noſtram itidem naturam corpoream nunc quidem in nobis morbidam, ſed per glorioſam reſurrectionem in conſummatione ſeculi omni morbo mortalitatis, corruptionis & paſsibilitatis liberandam, etiam ſecum rapiet in æthera.

5 Vt duo angeli fratres docuerunt. Fratrum nomine hic diſcipulos Chriſti intelligit author, quos dominus poſt
Matt. 28. reſurrectionem in euangelio ſæpe fratres compellat. Vt cum ait mulieribus. Ite nunciate fratribus meis, ut eant in
Ioan. 20. Galilæam. Et cum dicit Mariæ Magdalenæ. Vade ad fratres meos, & dic eis. Denique in pſalmo dicit filius Dei ad
Pſal. 21. patrem. Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Quomodo autem duo angeli nunciauerunt Apoſtolis Chriſtum ad iudicium tandem uenturum, ex primo capite actuum apoſtolicorum eſt clarum.

6 In fine ſeculi ipſe quoque ſemper ſit nobiſcum. Non petimus his uerbis, quòd Chriſtus duntaxat nobiſcum ſit in fine & conſummatione ſeculi, non autem ante finem eius. quandoquidem non minus nunc quàm in exitu mundanæ durationis: nobis eſt neceſſaria præſens Dei uirtus, & protectrix præſentia. Sed hoc loco expoſcimus, quòd non ſolum nunc ſed etiam uſque ad finem ſeculi nobiſcum ſit, ſecundum illud promiſſum ſuum diſci-
Matt. 28. pulis factum. Ecce ego uobiſcum ſuum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Illud autem petentes, illa duo expoſcimus, quòd & ante finem ſeculi & in fine ſeculi ſemper ſit nobiſcum.

In die pentecoſtes.

Sancti ſpiritus aſſit nobis gratia. Quæ corda noſtra ſibi faciat habitacula. 1 Expulſis inde cunctis uitijs ſpiritualibus. Spiritus alme illuſtrator hominum. Horridas noſtræ mentis purga tenebras. 2 Amator ſanctæ ſenſatorum ſemper cogitatuum. Infunde unctionem tuam clemens noſtris ſenſibus. Tu purificator omniũ flagitiorum ſpiritus. Purifica noſtri oculum interioris hominis Vt uideri ſupremus genitor poſſit a nobis. 3 Mundi cordis quem ſoli cernere poſſunt oculi. 4 Prophetas tu inſpiraſti, ut præconia Chriſti præcinuiſſent inclyta Apoſtolos confortaſti, uti trophæum Chriſti per totum mundum ueherent. 5 Quando machinam per uerbum ſuum fecit Deus, cœli, terræ, marium. Tu ſuper aquas fotu-tus eas, numen tuum expandiſti ſpiritus. 6 Tu animabus uiuificandis aquas fœcundas. Tu aſpirando das ſpirituales eſſe homines. 7 Tu diuiſum per linguas mundum & ritus, adunaſti domine. Idolatras ad cultum Dei reuocas, magiſtrorum optime. Ergo nos ſupplicantes tibi exaudi propitius, ſancte ſpiritus. Sine quo preces omnes caſſæ creduntur, indignæ Dei auribus 8 Tu qui omnium ſeculorum ſanctos tui numinis docuiſti inſtinctu amplectendo ſpiritus. Ipſe hodie apoſtolos Chriſti donans munere inſolito, & cunctis inaudito ſeculis Hunc diem glorioſum feciſti, Amen.

Hæc proſa etiam ſolutæ orationis laxis procurrit habenis, neque rythmica lege coarctata ſtringitur. Eius authorem fuiſſe memoratur Robertus quondam rex Franciæ, non minus bonarum literarum quàm uirtutum ſplendore ſpectabilis. qui inter cætera ſuæ præclaræ eruditionis monumenta hanc quoque proſam compoſuit, tam grauibus & diuinis refertam ſententiis, ut a doctiſsimo quouis theologo compoſita cenſeri poſsit. Idem etiam nonnulla contexuit reſponſoria eccleſiaſtica, ut illud de natiuitate domini. Iudæa & Hieruſalem. & de ſanctis martyribus, O conſtantia martyrũ. quę ambo in ſecundo præſentis operis libro, ſuo loco ſunt expoſita. inſup & illud de ſancto Petro. Cornelius Cẽturio necnon & alia id genus, magnam animi in Deum pietatem, religionemq́ præ ſe ferentia.

In ea primum fit inuocatio ſancti ſpiritus, ut mẽtes noſtras gratię ſuæ claritate dignetur illuſtrare. Deinde multa cõmemorãtur opa inſignia, per ſpm̃ ſanctũ & in ueteri & in nouo teſtã facta. Et poſtremũ pia ad ipſum dirigit ſup

neceſſarium eſt ab oculis animorum noſtrorum abſtergi omnes noxios affectus, omnemq́ peccati labem & maculam, ut illius haurire poſsimus innocue fulgorem, puriſſimumq́ radium.

4 Prophetas tu inſpiraſti. Profitetur enim fides catholica ſpiritum ſanctum per prophetas eſſe locutum. & beatus Petrus idem comprobat dicens. Non uoluntate humana allata eſt aliquando propheta, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Quòd uero apoſtolos ut noui teſtaméti patres ſpiritus ſanctus confortauerit: ex eo compertum habetur, quòd accepto ſpiritu ſancto in die pentecoſtes protinus Chriſtum publice annunciare cœperunt, neque minis neque flagellis perſecutorũ deterriti, qui prius propter metum iudæorum foribus clauſis ſe domi continebant. Idem quoque & dominus in euangelio innuit, cũ dixit eis. Cum ſteteritis ante reges & præſides, nolite cogitare qũo aut qd loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora: quid loquamini. Nõ.n. uos eſtis qui loquimini: ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. 2. Petri. 2. Ioan. 20. Matth. 10.

5 Quando machinam per uerbum ſuum. In ipſius Geneſeos exordio cum deſcribitur Deus creaſſe cœlum & terram, adiicit & hoc ſcriptura, quòd ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Vbi per ſpiritum domini haud dubie intelligitur ſpiritus ſanctus, qui in ipſa mundi productione bonitatem ſuam expandit ſuper aquas, id eſt materiam rerum informem adhuc atque inſtabilem, ut ex illa rerum ſpecies apte & accommodate ſuo ordine ac tempore prodirent. Itaque fouit eas aqua ſpiritus domini, quia omni benefica ſua uirtute atque uiuifica adaptauit ipſas rebus deinde producendis, quandoquidem ſola bonitate Dei (quæ ſpiritui ſancto proprie attribuitur) omnia rerum genera ad ortum ſunt perducta. Geneſ. 1.

6 Tu animabus uiuificandis aquas fœcundas. Siquidem aquæ lauacri baptiſmalis ſanctificantur in ſpiritu ſancto, ut ex illis ſpirituali fœcunditate renaſcantur homines ex aqua & ſpiritu ſancto, ſecũdum illud uerbum Saluatoris noſtri. Niſi qs renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto: non poteſt introire in regnum Dei. Idem etiam ſpiritus domini ſuam infundendo gratiam reddit homines ſpirituales, Ioan. 3.

uiuentes.ſ.ſecundum ſpiritum: qui prius erant carnales & ſecundum carnem uiuentes. Et de hac aſpiratione loquitur dominus in euangelio: cum ait. Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat aut quo uadat. quod natum eſt in carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.

Ioan. 3.

Gene. 11. 7 Tu diuiſum per linguas mundum. Ex Geneſi id perſpectum habetur quòd cum terra eſſet labij unius poſt diluuium, tentauerunt qui ex filiis Noe deſcenderant ædificare turrim uertice cœlos contingentem: ut celebrarent nomen ſuum apud poſteros, & futuri diluuii (ut putarunt) diſcrimen euaderent. Verum ad impediendos illorum improbos conatus, Deus unam illorum linguam in ſeptuaginta duas diuiſit linguas, ut non amplius ſe mutuo intellexerint. propter quod prætermiſſo opere inchoato diſperſi ſunt in uniuerſam terram, & diuerſos uiuendi ritus colendiq́; deos ſunt amplexi. Nunc autem per linguarū multarum in apoſtolis adunationem: ad uerum unius Dei cultum reuocati ſunt, & ab idolorum cultura ad ueram Dei cognitionem reducti. ſicut de ſpiritu ſancto ita canit eccleſia. Qui per diuerſitatem linguarum cunctarum, gētes in unitate fidei congregaſti. Porro idolatra dicitur qui colit idola, id eſt ſimulacra. & idolatria, ſimulacrorū adoratio. Eſt enim idolum ſimulacrum, & latria cultu ſoli Deo debitus. Atqui Græce linguæ exactam rationem ſeruant, proferunt utrāque datarum dictionum adiecta tertio loco ſyllaba lo, quæ ſit finis primæ partis componenris hoc pacto. idololatra & idololatria. Nam ut dicūt duæ dictiones datæ non componuntur ab idos quod formam ſignificat, ſed ab idolum, quare tertia illius dictiōis ſyllaba in compoſitione debet proferri & ſcribi. Conſimiliter huius dictionis idolum ſecundam ſyllabam in prolatione fere omnes corripiunt, cum tamen debeat longa proferri, eo quòd apud Græcos ſcribitur per ω quæ ſemper eſt longa. Baptiſta Mantuanus. Verum etiam qui uana ſacris idola prophanis. Et fragiles coluere deos. Debemus autem potius artem & ueritatem ſequi, quàm uſu per imperitiā introducto a recto abduci.

8 Tu qui omnium ſeculorum ſanctos Idem ſol ſenſibilis

diuerſorum temporum homines ſuo perfundit iubare, ipſorumq; oculos ſuo lumine luſtrat:& ad colorum diſcerni cula reddit diſpoſitos. Haud aliter ſpiritus ſanctus ut ſol ſpiritualis: omnium ætatū homines ſuæ claritatis imbuit ſplendore,edocuitq; & eos qui ante legem fuerunt: & qui ſub lege & qui poſt legem myſteria Chriſti referarūt. Oēs enim eodem ſpiritu locuti ſunt. Ipſe quoq; idem(nā unus & idem)eſt ſpūs,qui opatur oia in omnibus apl̄os hoc inſigni & ſingulari munere adornauit, ut uariis linguis locuti fuerint magnalia Dei,qđ diuerſaꝝ regionū pplos prorſus attonitos adduxit in admirationē & ſtuporem, ut.2. cap.in actis apl̄orū latius refert. Neq; quam antea auditū eſt aut lectum ſimile diuerſarū linguarū miraculum. Porro hoc in loco nōnulli potius legendū cenſent: amplectēdæ ſpūs.ut illud participium, uocatiuus ſit ſingularis, ad ſubſtantiuū ſpūs ordinatus cumquo coniunctim in oratione collocetur. Amplectendum aūt ſpiritum ita legēdo uocari liceret:qm̄ honorādus eſt,& ſingulari ueneratione colendus,imo ſummopere quærendus & amore ꝓſequendus Et hæc ſnia admodum apta uidetur,& præſenti loco congruenter accōmoda. Veruntamen uulgata lectio per gerundium cōtexta,non omnino repudianda cenſeri debet. Nempe gerundiū illud cum eodem ordinatū accuſatiuo,cum quo uerbū docuiſti, utpote ſanctos ſniam reddit apertam.Ipſe.n.omnium ſeculorum ſanctos amplectēdo, eoſdem docuit ſui numinis inſtinctu ac inſpiratione. 1.Cor.12

De ſancto ſpiritu, alia proſa.

1 *VEni ſancte ſpiritus:*
Et emitte cœlitus
Lucis tuæ radium.
2 *Veni pater pauperum:*
Veni dator munerum,
Veni lumen cordium.
3 *Conſolator optime,*
Dulcis hoſpes animæ,
Dulce refrigerium.
4 *In labore requies,*
In æſtu temperies,
In fletu ſolatium.

1 Hæc proſa, rythmicę ſonoritatis norma & legibus aſtringitur, in unoquoq; uerſu tres cōplectens clauſulas rythmicas. quarū ſingulæ, ſeptem cōprehēdāt ſyllabas,penultimamq; breuem.Duę earū quę eiuſdē ſunt uerſus, mutuam inter ſe hn̄t in ſyllabarū exitu conſonantiam. Tertia uero rn̄ſum habet in ſimili deſinentia cum tertia clauſula proximi uerſus, aut conti-

5 *O lux beatiſſima,*
Reple cordis intima
Tuorum fidelium.
6 *Sine tuo numine,*
Nihil eſt in lumine,
Nihil eſt innoxium.
7 *Laua quod eſt ſordidum:*
Riga quod eſt aridum,
Sana quod eſt ſaucium.
8 *Flecte quod eſt rigidum:*
Foue quod eſt frigidum,
Rege quod eſt deuium.
9 *Da tuis fidelibus*
In te confidentibus,
Sacrum ſeptenarium.
10 *Da uirtutis meritum,*
Da ſalutis exitum,
Da perenne gaudiũ. Amen.

ſuo pręcedentis aut ſequentis. Continet aũt p̃ſens proſa piã inuocationẽ & deuotam ppl̃i fidelis ad ſanctum ſpm̃,ad quem totius ꝓſę oratio dirigitur,nũc p̃clara ipſius nomina q̃bus ſua in hoies inſinuatur bonitas dinumerans, nunc uero ut ſuorũ fideliũ corda illuminet doniſq́ ſuis impleat expoſcens. Neq; ſatis hęc oratio,mea quidem ſn̄ia cõmendari põt:nam omni cõmendatione ſuperior eſt. tũ ob miram eius ſuauitatẽ cum facilitate apertiſsima. tũ ob gratã eius breuitatem cũ ubertate & copia ſn̄iaꝝ, ut unaquæq; fere clauſula rythmica unã complectatur ſn̄iam. tũ deniq; ob concinnam eius in contextu uenuſtatem, qua oppoſita inter ſe aptiſsimo nexu compacta cernuntur. Crediderimq́ facile authorem ipſum(quiſquis is fuerit)cum hanc contexuit, orationem, cœleſti quadam dulcedine fuiſſe perfuſum interius,qua ſpiritu ſancto authore, tãtam eructauit uerbis adeo ſubcinctis ſuauitatem.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Veni ſancte ſpiritus. Habet apertiſsimam & accommodatiſsimam expreſsionem affectus animi frequens illa eiuſdem uerbi repetitio,qua inuitamus ut ueniat ad nos ille pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis. Cum enim non ſemel ſed & ſecundo & tertio & quarto inuitamus ipſum ut huc ueniat, affectuoſior animus noſter inſinuatur ingens noſtrum deſiderium quo eius in nos exoptamus aduentum. Ita enim & in pſalmis frequens eiuſdem dictionis repetitio, pleniorem exprimit & feruẽtiorem noſtrum affectum in Deum. Eſt autem hæc inuocatoria ſupplicatio, ex illa oratione eccleſiaſtica deſumpta. Veni ſancte ſpiritus, reple tuorum corda fidelium & tui amoris in eis ignem accende.

2. Cor. 1.

4 In quarto uerſu.In æſtu temperies. Vehemens in nobis plærunque eſt æſtus concupiſcentiarum irrationalium: quæ ex carne ebulliunt,aut honoris ambitione aut appetentia diuitiarum. Verum huiuſmodi noxios æſtus temperat in nobis ſuo rore cœleſti,ſpiritus ſanctus, refrigerãs incendia libidinum,extinguens ardorem opum, animorumque reprimens elationem.Idcirco in ueteri teſtamento per nubem ſignatus eſt, qui filios Iſrael quotidie protexit in deſerto a feruore ſolis. Et in transfiguratione Chriſti per nubem illam lucidam etiam eſt repræſentatus, qui diſcipulos in monte ſancto obumbrauit. Exodi.13. Matth. 17.

7 In ſeptimo uerſu.Laua quod eſt ſordidum. Anima noſtra ſordida eſt,cum peccatis eſt maculata. Arida uero, cũ nihil ſpiritualis habet humoris quo fœcundetur aut humectetur.Saucia autem,cum grauiter uitiis eſt uulnerata. Eadem quoque eſt rigida, cum ob nimiam duritiam ex peccandi conſuetudine inductam, inſtar ſilicis præduri obrigeſcit. Frigida uero, cum nullam diuini feruoris aut fraternæ dilectionis habet ſcintillam.Deuia autem, cum a uia mandatorum Dei exorbitat & aberrat.Idcirco horũ ſex malorum oppoſita petimus a ſpiritu ſancto nobis cõcedi, utpote animam noſtram lauari a ſordibus peccatorum, irrigari imbre cœleſtis gratiæ, ſanari a plagis uitiorum.Inſuper eãdem flecti in mollitudinem,ut ablato corde lapideo detur nobis cor carneum. ipſam itidem foueri uiuifico calore ignis diuini, & denique eandem dirigi in ſemita mandatorum domini.

9 In nono uerſu.Sacrum ſeptenarius.Ille ſacer ſeptenarius qui hic expetitur:eſt ſeptem donorum ſancti ſpiritus.qui idcirco ſeptiformis munere dicitur & ſeptuplex,& ſeptipotens ſicut in explanatione hymni.Veni creator ſpiritus. in primo libro amplius eſt pertractitum,in qua ſeptemplicẽ ſpiritum & ſeptena eius ſacra munera explicata inuenies. Neque id hoc loco repetere piget quod paulo ante dictũ eſt,non ocioſam ſcilicet eſſe uerbi dationẽ ſignantis quarto hic factam repetitionem. Habet enim illa præter orationis elegantiam,etiam maiorem quandam expreſſionẽ affectus noſtri & efficatiorem petendi uim.quandoquidẽ apud deum grata eſt perſeuerans operandi inſtantia, im-

portunitas & perſiſtens improbitas. Ea autem congruenter deſignatur: cum ipſum petendi uerbum frequenter ingeminatũ inculcatur, iterũq; & iterũ auribus Dei ingerit.

De ſancto ſpiritu, alia proſa.

Hæc proſa rythmicæ conſonantiæ normam exacte ſeruat, perſimilis quantum ad compoſitionis formam illi proſæ prius explicatæ. Zima uetus expurgetur. Author eius, Adam de ſancto Victore.

Commendatur in ea multifariam myſteriũm miſſionis ſpiritus ſancti in apoſtolos: & uariis antiquæ legis figuris ac factis præſignatum fuiſſe oſtenditur. Deinde ad ſpiritum ſanctum dirigitur totius eccleſiæ oratio, petẽs ut nos pecccatis expurgatos ducat in æterna cœli tabernacula.

1 ANNOTATIONES. In ſecũdo uerſu. Linguę, cordis modulos. Tunc moduli cordis ſunt concordes ipſi linguæ, quando illud Dei præconium quod lingua perſonat, etiam ipſum cor pie meditatur. ut non ſolum lingua ꝓferat diuinarum laudum modulationem, ſed & cor illarũ ſenſum ſententiamque attẽdat, ut cum apoſtolo pſallamus ſpiritu, pſallamus & mente. Quocirca manifeſtum eſt, hoc loco nomen illud linguæ, datiui eſſe caſus, & cum adiectiuo concordes ordinari.

1. Cor 14.

3 In tertio uerſu. Chriſtus miſit quod promiſit. Enimuero ꝓ-

1 LVx iucunda, lux inſignis,
Qua de throno miſſ° ignis
In Chriſti diſcipulos.
2 Corda replet, liguas ditat
Ad concordes nos inuitat
Linguæ, cordis modulos,
3 Xp̃s miſit quod promiſit
Pignus ſponſæ, quã remiſit
Die quinquageſima.
4 Poſt dulcorem melleum,
Petra fudit oleum,
Petra iam firmiſſima.
5 In tabellis ſaxeis,
Non in linguis igneis,
Lex de monte populo.
6 Paucis cordis nouitas
Et linguarum unitas,
Datur in cœnaculo.
7 O quã fœlix quã feſtiua
Dies, in qua primitiua
Fundatur eccleſia.
8 Viuæ ſunt primitiæ
Naſcentis eccleſiæ,
Tria primum millia.
9 Panes legis primitiui
Sub una ſunt adoptiui,
Fide, duo populi.
10 Se duobus interiecit.
Sicque duos unum fecit
Lapis, caput anguli
11 Vtres noui non uetuſti,
Sunt capaces noui muſti.
Vaſa parat uidua,
12 Liquorem dat Heliſeus.

Nobis ſacrũ rorem deus,
Si corda ſint congrua.
13 *Nõ hoc muſto uel liquore,*
Non hoc ſumus digni rore,
Si diſcordes moribus.
14 *In obſcuris uel diuiſis,*
Non poteſt hæc paraclſis
Habitare cordibus.
15 *Conſolator alme ueni,*
Linguas rege, corda leni.
Nihil fellis aut ueneni,
Sub tua præſentia.
16 *Nihil iucũdum, nil amœnum.*
Nil ſalubre nil ſerenum,
Nihil dulce nihil plenum,
Niſi tua gratia.
17 *Tu lumẽ es et unguẽtũ,*
Tu cœleſte condimentum.
Aquæ ditans elementum
Virtute myſterii.
18 *Noua facti creatura,*
Te laudamus mente pura.
Gratiæ nunc ſed natura
Prius iræ filii.
19 *Tu qui dator es et donũ,*
Tu qui condis omne bonũ,
Cor ad laudẽ redde pronũ,
Noſtræ linguæ formans ſonum
In tua præconia.
20 *Tu purga nos a peccatis*
Author ipſe puritatis,
Et in Chriſto renouatis.
Da perfectæ nouitatis,
Plena nobis gaudia Amẽ.

miſerat diſcipulis dominus noſter. Ego rogabo patrem, & aliũ paraclitum dabit uobis. Et iterum. Si non abiero, paraclitus nõ ueniet ad uos ſi autem abiero, mittam eum ad uos. & aliis multis in locis Illud ergo pignus amoris ſui in eccleſiam ſponſam ſuam, ut fidelis & uerax miſit in die pentecoſtes. Et recte hic pignus nominat ſpiritus ſanctus. Nam eo etiam nomine ſignatur apud beatum Paulum, cum ſcribit ad Corinthios. Qui autem confirmat nos uobiſcũ in Chriſto, & qui unxit nos, deus, & qui ſignauit nos & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Rurſum alio loco ad eoſdem. Qui autẽ efficit nos in idipſum, deus eſt, qui dedit nobis pignus ſpiritus. Inſuper ad Epheſios ſcribẽs inquit. In quo & credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto: qui eſt pignus hæreditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis. Demum die quinquageſima poſt ſuam reſurrectionem reuiſit ſponſam ſuam eccleſiam Chriſtus, non quidem in ſua ipſius perſona, ſed in ſpiritus ſancti miſſione, qui eiuſdem cũ eo ſubſtantiæ eſt & naturæ.

Ioan. 14. *Ioan. 16.* *2. Cor. 1.* *2. Cor. 5.* *Ephe. 1.*

4 In quarto uerſu. Poſt dulcorem melleum. Per dulcedinem mellis quę fluxit de petra, recte hic intelligitur doctrina euangelica, quæ ſacro Chriſti ore profluxit cum prædicaret populo ante paſſionem ſuam. Chriſtus namque ſecundum

1.Corint. 10 apoſtolum petra eſt,& quidem firma,ſuper quam funda-
Matth. 16 ta eſt eccleſia. At uero ꝓpheta in pſalmo eloquia domini
Pſal. 118. comparat melli,cum ait.Quàm dulcia faucibus meis elo-
quia tua,ſuper mel ori meo.Et iterum. Iudicia domini re-
Pſal. 18. cta,iuſtificata in ſemetipſa. Deſiderabilia ſuper aurum &
lapidem precioſum multum, & dulciora ſuper mel & fa-
uum. Quæ autem ſacratiora dederis & auguſtiora eloq̄a
domini,quam quæ diuino Chriſti ore deprompta in euā-
gelio continentur?Per oleum uero,ſpiritus ſanctus & effu
ſio gratiæ eius in homines apte intellligitur, ſecūdum ſcri
pturæ mortem. Nam de ſpiritu ſancto loquēs Deus pater
Pſal. 44. ad filium:ait in pſalmo.Propterea benedixit te deus,deus
tuus oleo lætitiæ,præ conſortibus tuis. Et beatus Petrus
Actu.10. in actis apoſtolorum de Chriſto loquens ait. Quem un-
xit deus ſpiritu ſancto Oleo autem fit inunctio. Sæpius
item in ſcriptura,unctionis nomine ſpiritus ſanctus intel
ligitur.Itaque huius uerſus ſententia eſt, quòd poſt euan-
gelii doctrinam Chriſtus profudit in diſcipulos ſpiritus
ſancti chariſmata.
Exodi.20. 5 In quinto uerſu.In tabellis ſaxeis.Datio legis Moſaicę in
monte Sinai, quinquageſimo die poſt egreſſum filiorum
Iſrael de Aegypto facta ipſi populo, figura fuit miſſionis
ſpiritus ſancti in diſcipulos in die pentecoſtes Inter illam
tamen & hanc: lata eſt differentia. Nam lex Moyſi deſcri-
Exod.31. pta fuit in tabulis lapideis, ut refert Exodus. Lex autem
noua per ſpirtus ſancti miſſionem promulgata, in cordi-
bus hominum ut uiuis tabulis eſt ſcripta. quemadmodū
Hiere.31. per Hieremiam promiſerat dominus his uerbis. Ecce dies
uenient dicit dominus, & feriam domui Iſrael & domui
Iuda fœdus nouum.Non ſecundum pactum quod pepigi
cum patribus ueſtris, in die qua apprehendi manum eo-
rum ut educerem eos de terra Aegypti.Sed hoc erit pactū
quod feriam cum domo Iſrael. Poſt dies illos dicit domi-
nus dabo legem meam in uiſceribus eorum, & in corde
eorum ſcribam eam.& ero eis in Deum,& ipſi erunt mihi
Exod.19. in populū.Rurſum lex Moyſi nō data eſt in linguis igneis,
ſed fulgure,tonitruo & lampadibus ardentibus, quæ ter-
rorem incutiant Spiritus autem ſanctus,in ſpecie lingua-
rum ignearum miſſus eſt ad ſignandum ſuæ uirtutis effe-

ctum, quod diuerſarum linguarum ſermonem in diſcipu
lis adunaret, & in ipſis linguas omnes uniret. Inſuper lex Exo 20.
Moyſi toti populo Iſraelitico eſt denunciata, loquente do
mino. Spiritus autem ſanctus & per eum lex noua, paucis
eſt primum collata, utpote centum & uiginti fidelibus cō
gregatis in unum, ſed per quos toti mundo propaganda Actu. 2.
eſſet ipſa legis nouitas. Denique lex Moyſi data eſt de mō
te, & in uertice montis Sinai. Lex uero noua in cœnacu
lo ſancto ubi erant diſcipuli congregati & perſeuerantes
in oratione.

8 In octauo uerſu. Viuæ ſunt primitiæ. In lege Moyſi, ip
ſo die pentecoſtes offerebatur domino ſacrificium de pri
mitiis frugum, & iuſſæ fuerunt eo die domino offerri pri
mitiæ. ut habet Leuiticus. Ita myſtice in ipſo die penteco- Leui. 23.
ſtes, oblatę ſunt domino ab apoſtolis primitię credentiū.
Vnde naſcentis eccleſiæ, primitiæ uiuæ, ſunt illi qui poſt
effuſionem ſpiritus ſancti in diſcipulos, primi crediderūt.
Illi autem in actis apoſtolorum, trium milium complere
dicuntur numerum. Nam poſt ſermonem beati Petri illo Actuū. 2.
die factum ad populum, ſubiungit beatus Lucas. Qui er-
go receperunt ſermonem eius, baptizati ſunt, & appoſitæ
ſunt in illa die, animæ circiter tria milia.

9 In nono uerſu. Panes legis primitiui. In die pentecoſtes,
quinquageſimo ſcilicet poſt paſcha, filii Iſrael ſecundum
inſtituta ueteris legis in Leuitico declarata, debuerunt of- Leui. 23.
ferre domino duos panes primitiarum de duabus deci-
mis ſimilæ fermentatæ, decoquendos in primitias domi-
ni. Ita in exordio naſcentis eccleſiæ, ſuccedente figuris ue-
ritate, in die pentecoſtes quos ſpiritus ſanctus miſſus eſt
in apoſtolos, duo panes primitiarum myſtici, ſunt oblati
domino. utpote duo populi, Iudaicus & gentilis, uocati
in adoptionem gratiæ ſub una fide Chriſti. Tunc enim
& Iudæorum populus & gentium, cępit per apoſtolorum
prædicationem domino offerri in obſequium fidei.

10 In decimo uerſu. Se duobus interiecit. Chriſtus ſecun-
dum ſententiam pſalmi ſæpius ante adductam, eſt lapis
ab ædificantibus reprobatus, factus tamen a deo in ca-
put anguli. Et in huiuſmodi compage ſpirituali, interiecit Pſal. 117.
ſeipſum Chriſtus duobus illis populis, Iudæorum ſcilicet

& gentium. quia ſeipſum eis intermedium conſtituit, ut utrunque in ſe connecteret & hoc pacto duos illos populos fecit unum populum, ſcilicet Chriſtianum. In primitiua enim eccleſia, & ex Iudæis & ex gentibus ſumpti ſunt, qui credentium eccleſia & cœtum conſtituerunt.

11 In undecimo uerſu. Vtres noui non uetuſti. Iſte locus ſumptus eſt ex euangelio, ubi dominus ait turbis Iudæorum. Neque mittunt uinum nouum in utres ueteres, alioquin rumpuntur utres, & uinum effuditur & utres pereũt.

Matth. 9 ſed uinum nouum in utres nouos mittunt, & ambo conſeruantur. Quem locum exponens Remigius ait. Vtres ueteres appellat Chriſtus ſuos diſcipulos, qui ante paſſionẽ ſuam nondum perfecte erant innouati. Vinum nouum appellat plenitudinem ſpiritus ſancti, & profunda cœleſtiũ myſteriorum, quæ tunc diſcipuli ferre non poterant. Sed poſt reſurrectionem utres noui facti fuerunt, & uinum nouum receperunt, quando ſpiritus ſanctus repleuit cor-

Actuũ. 2. da eorum. Vnde quidam dixerunt, omnes iſti muſto pleni ſunt, Hæc Remigius. Ex cuius uerbis ſententia huius uerſus quantum ad duas primas eius clauſulas, eſt intellectui ſatis peruia. Tertia nanque clauſula eiuſdem ad ſequẽtis uerſus pertinet ſententiam, & ad illam debet referri, ut mox conſtabit.

4. Reg. 4 12 In duodecimo uerſu. Liquorem dat Heliſęus. Cum mulier quædam de uxoribus prophetarũ conquereretur Heliſæo, quòd mortuo uiro ſuo creditor uellet tollere duos filios ſuos & in ſeruitutem ſubigere quoad perſolutum eſſet debitum, iuſſit Heliſæus ut ipſa mutuo peteret multa uaſa uacua, & ſingulis eorum aliquid olei quod habere ſe dixit infunderet. Quod cum illa feciſſet, adeo multiplicatum eſt oleum uaſis infuſum, ut omnia fuerint uſque ad os repleta oleo. Id ubi nunciaſſet Heliſæo, iuſſit ut uenderet illud oleum, & ſatiſfaceret creditori. De eo autẽ quod reliquum eſſet, ipſa & filii eius uiuerent Myſtice autem ꝑ oleum illud intelligitur gratia ſpiritus ſancti, quæ a Deo ſignificato per Heliſæum, preſtatur abunde nobis per uiduam ſignatis, ſi modo uaſa habeamus uacua, id eſt, corda noſtra non repleta iniquitate, ſed congrue diſpoſita ad huius ſacri liquori ſuſceptionem.

14 In decimoquarto uerſu. Non poteſt hæc paraclſis. Sicut paracletus uel paraclitus græce idem eſt quod conſolator,& pro ſpiritu ſancto potiſſimum ſumitur in ſacris literis,ita paraclſis,ſeos , ſignificat conſolationem, & gratiā ſancti ſpiritus mœſtorum cordium conſolatricē. Quoniam igitur paulo añte dictum eſt quod nobis ſacrum rorem ſancti ſpiritus largitur deus,modo uaſa cordis noſtri ſint congrua illi recipiendo, hic uerſus accōmodate oſtendit,quidnam reddat corda noſtra indiſpoſita ad ſacrorū chariſmatum perceptionem. potiſſimum duo exprimens quæ ſunt impedimento tantis bonis , ſcilicet obſcuritatē cordis obtenebrationemq́ per peccata,& diſcordiam animorum per contentiones & odia. Cum enim ſpiritus ſanctus ſit lux ſpiritualis, & deus pacis atque dilectionis,neque in obtenebratis cordibus neque diuiſis abinuicem per diſſenſiones & rixas , unquam deliget ſuæ maieſtatis habitaculum aut ſedem. 2.Cor.13.

17 In decimo ſeptimo uerſu. Aquæ ditans elementum.id dictum putetur tum quòd in principio creationis mundi ſpiritus domini ſuper aquas ferebatur , ut ſuperius dictū eſt.tum etiam quia uirtute ſua ſpiritus ſanctus aquas ſanctificat , ut ſalutare baptiſmi lauacrum conficiant . quo aſperſi homines abluantur a peccatis ſuis. & noua fiāt in Chriſto creatura, renati ex aqua & ſpiritu ſancto.Vnde & ſuper Chriſtum baptizatum in Iordane ſpiritus ſanctus apparuit , ad ſignificandum quod in baptiſmo rite ſuſcepto datur ſpiritus ſanctus Gene.1. Ioan.1.

18 In decimooctauo uerſu.Gratiæ nunc,ſed natura , Cū naſcimur,originalis peccati labe adhuc ſordidati , ſumus filij iræ,maledictionis & perditionis,quemadmodū beatus Paulus dicit ad Epheſios . Eramus natura filij iræ , ſicut & cæteri Suſcepto uero ſacramento baptiſmi & ſpiritus ſancti dono percepto , efficimur filij gratiæ & adoptionis,filijq́ regni,per ſpiritualem huiuſmodi in Chriſto regenerationem.Tūc enim ex Deo nati ſumus , & filij dei effecti . Verum enitendum nobis eſt ſummopere ut hanc Dei filiationem ſuſceptam in baptiſmo , integram in nobis inuiolatamq́ ſeruemus per ſyncæram fidem & bonorum operum fructum.Ne per ignauiam noſtram deperdi Ephe.2.

ta tanta dignitate quam filii Dei nominamur & ſumus, decidamus a numero filiorum Dei, & efficiamur filii Sathanæ per imitationem illius & expletionem deſideriorũ eius. Tanto ſiquidem grauior erit culpa noſtra, ſi exciderimus a ſorte filiorum dei per irrationabiles concupiſcentiarum noſtrarum motus, quanto maior fuit Dei in nos dignatio qua noſipſos aſciuit in cœtum & numerum filiorum ſuorum, qua ſpiritum ſuum ſanctum diffudit in corda noſtra ut hoſpitem & habitatorem animarum noſtrarum. Cui ſi intulerimus contumeliam, per peccata eũ a nobis propellentes & Sathanę ſpiritum ultro admittentes in penetralia cordis noſtri non effugiemus uindicem dei iram. A qua nos ſua benignitate præſeruet ſpiritus totius bonitatis. Amen.

19 In decimonono uerſu. Tu qui datores & donum. Spiritus ſanctus dator eſt, quia hominibus ſua dona largitur. quemadmodum oſtendit ſacer Paulus, ita ſcribens ad Corinthios. Alii per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, alii fides in eodem ſpiritu. Et demum in fine concludit. Hæc omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Ipſe etiam donum eſt, quia a deo datur iis qui illum dari ſibi petunt, quemadmodum teſtatur dominus in euangelio. Si uos (inquit) cum eſtis mali, noſtis bona data dare filiis ueſtris, quanto magis pater ueſter cœleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. Dicitur & ipſe ſpiritus ſanctus omne bonum condere, id eſt creare, ꝓducere, & formare. quia omnibus eſt ſpiritus, & a quo bonum omne profluit in creaturas, cui & bonitas peculiariter attribuitur.

1. Cor. 12.

Luca. 11.

De ſancto ſpiritu, alia proſa.

Hæc proſa, rythmicę compoſitionis tenet legem, perinde atque ea quæ ſuperius eſt declarata. Mane prima ſabbati. Id tamẽ ultra illam habet ſpeciale, quòd id nono & decimo uerſu duas tantum habet clauſulas rythmicas. quarum prior conſonãtiam ſyllabarum ſeruat in ſuiipſius medio

1 *Symplex in eſſentia:*
Septiformis gratia.
Nos reformet ſpiritus.
2 *Cordis luſtret tenebras,*
Et carnis illecebras
Lux emiſſa cœlitus.
3 *Lex præceſſit in figura,*
Lex pœnalis lex obſcura,
Lumen euangelicum.
4 *Spiri-*

4 *Spiritalis intellectus*
Literali fronde tectus.
Prodeat in publicum.
5 *Lex de monte populo,*
Paucis in cœnaculo,
Noua datur gratia.
6 *Situs docet nos locorum,*
Præceptorum uel donorum
Quæ ſit eminentia.
7 *Ignis, clangor, buccinæ,*
Fragor cum caligine,
Lampadum diſcurſio.
8 *Terrorem incutiunt.*
Nec amorem nutriunt,
Quem effudit unctio.
9 *Sic in Sina lex diuina,*
Reis eſt impoſita.
10 *Lex timoris non amoris,*
Puniens illicita.
11 *Ecce patres præelecti,*
Dij recentes ſunt effecti,
Culpæ ſoluunt uincula.
12 *Pluũt uerbo, tonãt minis,*
Nouis linguis & doctrinis
Conſonant miracula.
13 *Exhibentes ægris curam,*
Morbũ dãnant non naturã,
Perſequentes ſcelera.
14 *Reos premũt et caſtigãt,*
Modo ſoluunt, modo ligant,
Poteſtate libera.
15 *Typum gerit iubilei*
Dies iſte, ſi diei
Requiris myſteria.
16 *In quo tribus milibus*
Ad finem currentibus,
Pullulat eccleſia.
17 *Iubileus eſt uocatus,*
Vel dimittens uel mutatus

medio & fine. poſterior uero
clauſula unius datoꝝ uerſuum
rñdet in ſimili deſinẽtia poſte-
riori clauſulæ alterius uerſus.
Autor eius, Adam de.s. Victo
rę. Celebratur in ea claris laudi
bus ſpũs ſancti miſsio in diſci-
pulos, per quã lex noua eſt pro
mulgata, ipſiuſq; nouæ legis ſu
pra ueterem multiplex excellen
tia & dignitas aſsignatur Apo-
ſtolorũ item, qui noui teſtamẽ-
ti ſunt patres: magna uirtus &
operãdi energia depromitur. &
demum ipſius diei pentecoſtes
ad annum iubileum Iudæorũ
fit cõparatio: in conditionũ ac
ꝓprietatum quadã affinitate.
1 ANNOTATIONES. In
primo uerſu. Simplex ĩ eſſentia.
Salomon in lib. Sapi. dicit de ip *Sapiẽ.7.*
ſa ſuperdiuina ſapiẽtia: ꝙ in ea
eſt ſpũs intelligentiæ ſanctus,
unicus, multiplex, ſubtilis, diſer
tus, mobilis, incoinquinatus. &
ita de cęteris eius ꝓprietatibus,
quas deinde ſubnectit. Sed qſ-
nam eſt ſpũs æternæ ſapientiæ,
niſi ſpiritus ſanctus? qui ab apo
ſtolo ſpũs filij & ſpiritus Chri-
ſti nominat. Chriſtus aũt, Dei
uirtus eſt & Dei ſapiẽtia. Eſt igi *Galat.4.*
tur ſpiritus ſanctus, & unicus & *Roma.8.*
multiplex. unicus in ſubſtãtia, *1.Cor.1.*
multiplex in donis. quod etiã
hic inſinuatur cum dicitur ipſe
ſpũs ſimplex ac indiuiduus in
eſſentia. ſeptiformis tñ gratia ac
munere. perinde atq; unicus na

tura eſt ſol multiplices tñ operationes efficit in hęc inferiora, quę uegetat, fouet, illuminat, calefacit ac uiuificat. Et unica in corpore noſtro eſt anima: multorũ tñ operum ſcdm diuerſas uirtutes ſuas effectiua.

Ad priores uocans ſtatus,
Res diſtractas libere.
18 *Nos diſtractos ſub pctis,*
Liberet lex charitatis.
Et perfectæ libertatis
Dignos reddat munere. amē

3 In tertio uerſu. Lex pręceſsit in figura. A tertio uerſu uſq; ad decimũ fit ueteris legis ad nouam quantũ ad excellentiæ & dationis earũ habitudinem collatio, utpote ꝙ illa figura eſt, hæc ueritas. illa dura ac grauis, hæc ſuauis & leuis. illa umbra, hæc lumen. illa literã habet occidentẽ, hęc ſpũm uiuificantem. illa ſub uelamine ac cortice literæ ſenſum ſpũalem occultat, hæc occultatũ detegit ac reuelat. Illa in monte data eſt, hęc in cœnaculo. Illa toti populo, hæc paucis diſcipulis. Illa in clangore buccinę, fulgore, tonitruo, igne & fumo, hęc in uehementi ſono, aduenientis ſpũs ſancti nuncio, & linguis igneis. Illa in terrore eſt data ad incutiendum timorẽ, hæc in placido ignis innocui delapſu qui foueat amorem. Deniq; illa duræ ceruicis populo eſt impoſita in ſeruitutem, hęc ſuperni patris filiis in libertatem. Poſtremum illa timoris eſt lex & rigoris, hęc uero amoris & lenitatis.

11 In undecimo uerſu. Ecce patres pręelecti. Ab undecimo uerſu uſq; ad decimũquartum, ſanctoꝝ apſoꝝ qui primitias ſancti ſpũs acceperunt, ponitur multiplex cõmendatio. Dicuntur. n. primum patres præelecti: qm̃ præaliis electi ſunt ut noui teſtamenti ſint nõ ſolum patres ſed & patriarchæ, figurati per duodecim ueteris teſtamenti patriarchas. Dicuntur & dij per participationem effecti: qm̃ ſpũs ſanctus illis ſuperueniẽs deiformes illos reddidit, & propemodum diuinos. de qbus intelligitur illud pſalmi. Principes populoꝝ cõgregati ſunt cum Deo Abraham: qm̃ dij fortes terræ uehementer elati ſunt. Apoſtoli quoq; pluunt uerbo, qm̃ ſalutarem doctrinæ ſuæ imbrem aridis hominum mentibus una uoce inſtillarunt, ad ꝓferendum fructum ſalutis. Idcirco nubium noĩe ſignantur apud Eſaiã, cum ait. Qui ſunt hi qui nubes uolant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Tonant itidem minis, nam uox eoꝝ ue

Pſal. 46. *Eſa. 60.*

hemẽs & ęterna malis ſupplicia cõminans ac interminãs, more tonitrui commouit animos auditoꝝ. Vnde pſalmus de eoꝝ prædicatione dicit. Vox tonitrui tui in rota. Alluxerunt coruſcationes tuę orbi terrę, cõmota eſt & contremuit terra. Prę terea eoꝝ doctrinis cõſonant miracula: q̃m doctrinam ſuam ſignoꝝ nouitate & uirtute confirmarũt, ut ait Marcus. illi aũt ꝓfecti prædicauerunt ubiq; dño cooperante, & ſermonẽ confirmante ſequentibus ſignis Deniq; ꝙ ligandi atq; ſoluendi habeant poteſtatẽ, ex uerbis dñi apud Matthæum capitulo decimo octauo, & apud Ioannem capitulo uiceſimo eſt manifeſtum. *Pſal.76.* *Marc.16.*

15 In decimo quinto uerſu. Typum gerit iubilei. Ab hoc uerſu uſq; ad finem, dies iſte aduentus ſpũs ſancti in diſcipulos comparatur anno iubileo iudæoꝝ (qui & quinquageſimus dictus eſt, qđ quinquageſimo quoq; anno obuenit (in cõformitate ꝓprietatum. quæ iudæis qdem carnaliter, nobis autem ſpũaliter conueniunt. Nempe iubileus Interpretatur (ut hic ait) dimittens uel mutatus, ꝙ eo anno debita dimittebantur, & qui ante ſerui erant manumittebantur, exules reuertebãtur in patriam, & unuſquiſq; ad domum & poſſeſsionem ſuam redibat, quam ante uendiderat, ut ex.25.cap. Leuitici cõſtat. Et ita mutabatur prior rerum ſtatus atq; conditio, in meliorem. Nam qui ante ſerui erant, tunc effecti ſunt liberi. Et prius natali ſolo extorres, tunc illius facti ſunt incolę. deniq; prius ſuis agris aut domibus deſtituti, tunc efficiebantur eoꝝ poſſeſſores. & prius debitores, tunc abſoluti debitis. Hæc aũt omnia, ſpiritualiter in hoibus cõpleta ſunt per aduentum ſpũs ſancti. Nam debita peccatoꝝ relaxata ſunt, ſeruitus peccati adempta, uirtutum reddita poſſeſsio, poſtquam ſub peccato fuimus uenundati. & in cœli patriam conceſſus reditus, a quo fueramus excluſi. Porro ſecundum alios iubileus interpretatur initiatus ſiue remiſsiuus, qđ annus ille quinquageſimus ex diuina cõſtitutione Deo cõſecratus, mancipatuſq; crederetur, atq; remiſsionẽ debiti & ſeruitu ti indulgens. Hæc aũt interpretatio etiam recte conuenit tempori miſsionis ſpũs ſancti, per quem prius idolorũ cultui dediti, Dei ſacris ſunt initiati illiuſq; addicti obſequio, ac peccatorum ſuorum remiſsionem conſecuti.

De ſancta Trinitate.

Hęc proſa uniformem habet rythmicę modulationis in omnibus ſuis uerſibus formam. In ſingulis enim tres cõtinet clauſulas rythmicas, quarum duæ primæ mutuam adinuicem habent in exitu conſonantiam, & utraq; illarum octo complectitur ſyllabas, quarũ penultima ſemper longa aut ſyllabæ longæ in tenore prolationis perſimilis. Tertia uero cuiuſque uerſus clauſula reſponſum habet ad tertiã ꝓximi uerſus in ſimili deſinentia, & ſeptẽ conſtringit ſyllabas penultimamq; breuẽ.

Author eius, Adã de ſancto Victore. Explicatur in ea concinne, eleganter & appoſite altiſsimum ſuperſanctæ trinitatis myſterium, quo in illa nec unitas deitatis repugnat trinitati perſonarum, nec harũ pluralitas illius ſimplicitati. quomodo etiam ipſæ perſonę licet unius ſit eſſentiæ, proprietates tamen hñt ſingulares & perſonales, ſecundum quas earũ attẽditur ac ſumitur diſcretio. Et alia id genus ad ſacratiſſimum iſtud fidei arcanũ ſecretumq; ſacramentum attinentia hic decenter & dilucide referant. quæ ex ſymbolo Athanaſii & ei⁹ explanatione in ſecũdo libro poſita, plana ſatis & clara euadere poſſunt. idcirco illorum declarationibus non opus erit hic

1 *PRofitentes unitatem:*
Veneremur trinitatem
Pari reuerentia.
2 *Tres perſonas aſſerentes,*
Perſonali differentes
A ſe differentia.
3 *Hæ dicuntur relatiue,*
Cum ſint unum ſubſtãtiue,
Non tria principia.
4 *Siue dicas tres uel tria,*
Simplex tamen eſt uſia,
Non triplex eſſentia:
5 *Simplex eẽ, ſimplex poſſe,*
Simplex uelle, ſimplex noſſe
Cuncta ſunt ſimplicia.
6 *Non unius quàm duarũ,*
Siue trium perſonarum
Minor efficacia.
7 *Pater, ꝓles, ſacrũ flamen,*
Deus unus. ſed hi tamen
Habent quædam propria.
8 *Vna uirtus, unum numen.*
Vnus ſplendor, unũ lumen.
Hoc una quod alia.
10 *Patri proles eſt æqualis,*
Nec hoc tollit perſonalis
Amborum diſtinctio.
11 *Patri compar filioq;:*
Spiritalis ab utroque
Procedit connexio.
12 *Non humana ratione*
Capi poſſunt hæ perſonæ,
Nec harum diſcretio,
13 *Non hic ordo temporalis,*
Non hic ſitus, aut localis
Rerum circumſcriptio,
14 *Nil in Deo præter Deũ,*
Nulla cauſa præter eum

Qui cauſat cauſalia.
15 *Effectiua uel formalis*
Cauſa, Deus: & finalis.
Sed nunquam materia.
16 *Digne loqui de perſonis,*
Vim tranſcendit rationis,
Excedit ingenia.
Quid ſit gigni, qđ pceſſus,
Me neſcire ſum profeſſus.
Sed fide non dubia.
17 *Qui ſic credit, ne feſtinet,*
Et a uia non declinet
Inſolerter regia.
18 *Seruet fidẽ, formet mores,*
Nec declinet ad errores
Quos damnat eccleſia.
19 *Nos in fide gloriemur,*
Nos in una modulemur
Fidei conſtantia.
20 *Trinæ ſit laus unitati,*
Sit & ſimplæ trinitati
Coæterna gloria. Amen.

diutius immorari ac inſiſtere.
3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Hæ dicũtur relatiue. Diuinæ pſonæ adinuicem relatiue dicũtur, ſcđm habitudinem explicantẽ ĩtimos earũ adinuicem pceſſus & emanationes. ut pater ad filium refertur & filius ad patrem, a quo per æternã & ineffabilem gña tionẽ pficiſcitur. Sic ſpũs ſanctus ad patrẽ & filiũ habet relationẽ, a quoꝝ utroq; intima pceſsiõe emanat Hmõi tñ eaꝝ habitudo adiuicẽ nõ phibet, qn ipſç ſin unũ reꝝ oĩum principium, ſubſtãtiue, ſiue ſcđm ſubſtantiã, & nõ tria principia ſunt n. unus Deus, nõ tres dii.
4 In quarto uerſu. Siue dicas tres uel tria Perſonalis diſtinctio in diuinis perſonis facit, ut catholice poſsimus enũciare etiã in numero multitudinis, ꝙ in ſanctiſsima trinitate ſunt tres pſonæ, tres hypoſtaſes, ſiue tres ſubſiſtẽtiæ Nam hęc tria noĩa, pſona, hypoſtaſis, & ſubſiſtentia, pro eodem ſumũt pbati authores. Facit itidem illa pſonaꝝ diſcretio, ut recte & uere poſsimus dicere, in ſumma trinitate eſſe tria ſuppoſita, tria ſingularia, tria indiuidua. qñquidẽ hęc noĩa inter ſe & cum tribus p̃cedentibus ſunt eadem, quantũ ad ſignificandi rõnem. Nihilominus in ipſis tribus diuinis perſonis ſimplex eſt ſubſtantia, quę gręco noĩe dicitur uſia Vnde & filiũ Dei, patri homouſion. i. conſubſtantialẽ confiteri ſcđm orthodoxę fidei traditionẽ debemus. Nõ eſt igitur in illis tribus pſonis triplex eſſentia ſiue ſubſtantia, cũ ſit unica & ſimplex. Simplicitas n eſſentię, eiuſdẽ multiplicitati, & unitas pluritati ſcđm idem repugnat.
6 In ſexto uerſu. Non unius q̃ duaꝝ. Cum Deus pater ſit oĩpotens, itidẽ & filius, & ſpũs ſanctus, non minor eſt uir-

tus & potentia in patre quàm in patre & filio, aut tribus ſimul perſonis. Si.n. dederis minorem in ſolo patre quàm in duabus aut tribus pſonis eſſe operandi efficaciam aut poteſtatem, non igitur erit pater ſumme potens aut omnipotens, qđ eſt hypotheſeos & poſiti oppoſitum Non.n.id poterit, in quo minor eſt ipſius & inualidior potentia, q̄ duarum aut trium pſonarum. Et ita de ſapientia, bonitate, pfectione, & cæteris diuinis ꝓprietatibus, nectatur argumentū. Simile.n. in omnibus eſt iudicium, neq; id quidem præter rõnem. Nam una prorſus & eadem eſt patris, & filij, & ſpũs ſancti potentia, ſapiētia, bonitas, & pfectio, ſicut & una ſubſtantia atq; eſſentia. Qũo igitur illa minor erit in una pſona quàm in plurib⁹, aut maior in pluribus quàm una? eſſet enim tunc illa ſiue uirtus ſiue ſapientia: reuera ſeipſa minor, cum ſit eadem in omnibus.

7 In ſeptimo uerſu. Sed hi tamen habent q̄dam propria. Pater.n. ſingularem habet ꝓprietatem, ipſius a filio & ſpiritu ſancto diſcretiuam.ſ. innaſcibilitatem ſiue ingignentiam, ꝙ a nullo prodeat ſed ſeipſo ſolo ſubſiſtat. Filius gignentiam ſiue naſcentiã habet, ꝙ a patre ſolo ſit genitus. Spũs autem ſctũs pſonalem habet ꝓprietatem, quã ꝓceſſibilitatem ſiue ꝓceſſionem dicere ſolent, ꝙ a patre & filio, ꝓceſſu intimo & nobis impſcrutabili prodeat. Verũtñ ut proxime ſeqũes dicit uerſus, hoc eſt una perſona qđ alia. Nam pſonalis iſta diſcretio & ꝓprietatum differentia, nullam ſubſtantiæ aut naturæ diuerſitatem inducit. Pronomen autem hoc, & qđ, & ſimilia aut nomina aut ꝓnomina in neutro genere, ſubſtantię ſunt indicatiua. ſicut oſtēdit illud uerbum dñi in euange. Ego & pater, unũ ſumus.

10 In decimo uerſu. Spiritalis ab utroq; ꝓcedit connexio. Spiritalis cõnexio hic intelligitur ſpũs ſctũs, qui nexus dicitur & amor patris & filij, quo pater diligit filium ut habet euangelium, & filius etiam patrē. Pater (inquit) diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius. Et filius de ſeipſo. Sed ut cognoſcat mundus quia diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Et ſane proprium amoris eſt connectere & coadunare plura adinuicem placido dilectionis uinculo, mutuoq; nexu cõſtringere, ſicut diſcordia diſsipat & diſiungit. Spũs aũt ſanctus, amor eſt. recte

Ioan. 10. *Ioan. 3.* *Ioan. 14.*

igitur ipſe hic connexio dicitur.

12 In duodecimo uerſu. Non hic ordo tpalis. Ipſe tres perſonæ, coęternę ſunt adinuicem. ut ſicut pater eſt ęternus, ita filius & ſpiritus ſanctus patri coæternus. Nullus igitur inter eos eſt ordo durationis, neq; una perſona⁊ prior aut poſterior alia durationis ordine dici poteſt. Rurſum. cum ſitus & poſitio in loco, localis item circunſcriptio & concluſio, ſolis conueniat corporibus, & rebus ſe in molē attollentibus ac magnitudine præditis. Deus aūt ſpūs eſt, & unaquæq; diuinarum pſona⁊ ſuperſpiritualis eſt, figuræ & quantitatis exors, planum eſt ēt in diuinis perſonis neq; ſitum inueniri localem neq; circūſcriptionem. Qūo. n. circunſcribetur Deus, qui imenſus eſt? qui cœlum & terram implet, qui in cœlo eſt ſurſum & in abyſsis deorſum? Ioan. 4. Hiere. 23

13 In decimotertio uerſu. Nulla cauſa pręter eum, qui cauſat cauſalia. Cœlum, ſol, & elemēta cauſæ ſunt rerum, ſed non primæ. habent. n. priorem cauſam Deum, qui prima eſt omnium & ſimpliciter cauſa. Inſuper quæ ſub Deo cauſæ ſunt rerum, non habent a ſeipſis rōnem & uim cauſalitatis, ſed a Deo qui cæteris cauſalitatem cōmunicat, illiſq; præſtat ut poſt ipſum ſint cauſę. Deus autem ab alio non mutuatur nec accipit precario rationem, ſed a ſeipſo primum habet ꝙ ſit cauſa. Recte igitur hic nulla dicitur eſſe cauſa prima, abſoluta & perfecta præter eum qui omnia producit cauſalia & omnes effectus. Dicūtur. n. cauſalia: ipſa effecta, quæ a cauſis producuntur & prodeunt.

14 In decimoquarto uerſu. Effectiua uel formalis. Vnitas in trinitate & trinitas in unitate in Deo, multis rerum ꝓditur indiciis. & potiſsimum in triformi ratione cauſæ, qd ipſe una & maxime omnium una eſt cauſa, & tamen trina ſecundum rationem. ſ. efficiens, forma & finis. Efficiens quidem, quia ab ipſo ut primo authore ſunt omnia. Forma quia per ipſum ſubſiſtunt omnia. Dat. n. eſſe rebus, & conſeruat eas in eſſe. Finis uero, quoniam in ipſum ut optimum finē referuntur omnia, & ipſius gratia aguntur omnia. Semper enim quod melius eſt, aliorum finis debet cōſtitui. Et ſiquis patri effectricē aſcripſerit cauſam, ex quo omnia. filio formam, quia per eum omnia. & ſpiritui ſancto finem, quia in ipſum reuocantur omnia, non abſur-

dam accõmodationem fecerit. Nihilo ſecius ipſe tres perſonæ, una ſunt omnium cauſa, efficiens, forma & finis. & unaquæque earum: effectrix eſt cauſa, & forma, & finis: At uero cauſæ materialis ratio, Deo non conuenit, quia neque ex eo ut ſubſtrato alterius compoſitioni fit aliqd. neque in eo etiam ut ſubiecto quippiam recipitur, quod illi more accidentis inſit.

In feſto ſanctiſſimi ſacramenti euchariſtiæ,

Hæc proſa rythmicæ orationis menſuram tenet & formam ſicut pcedens, non tamen ubiq ſeruat uniformitatẽ rythmi ſicut illa. ſed iterdum ad uenuſtatem & ornatum, euariet compoſitionis modum, ut in ſexto & octauo uerſu, qui diuerſam inter ſe & a præcedentibus uerſibus habent contextus ſpeciem Similiter in decimonono uerſu & deinceps, plures tribus continentur in unoquoq uerſu clauſulæ rythmicæ, nunc quatuor nunc uero quinque. ut multiformis illa rythmorum contextio, maiorem afferat gratiam & elegantiam orationi.

Eccle. 43.

Author eius fuiſſe traditur beatus Thomas Aquinas, qui totum officium ſolennitatis ſacroſanctæ euchariſtiæ compoſuiſſe dicitur, ad cuius integritatem & hæc proſa pertinet. Et certe opus ipſum liquido oſtendit, qualis fuerit eius artifex. Nam adeo dilucide, eleganter, & ſublimiter hic referantur tanti ſacramenti myſteria, prima ſcilicet eius inſtitutio, documenta fidei de eo tenendæ, & figuræ ue-

1 *LAuda Sion ſaluatorẽ,*
Lauda ducem et paſtorem
In hymnis & canticis.
2 *Quantum potes, tantum aude.*
Quia maior omni laude,
Nec laudare ſufficis,
3 *Laudis thema ſpecialis.*
Panis uiuus & uitalis
Hodie proponitur.
4 *Quẽ in ſacræ mẽſa cœnæ*
Turbæ fratrum duodenæ,
Datum non ambigitur.
5 *Sit laus plena, ſit ſonora*
Sit iocunda, ſit decora
Mentis iubilatio.
6 *Dies. n. ſolennis agitur,*
In qua mẽſæ pria recolitur
Huius inſtitutio.
7 *In hac menſa noui regis,*
Nouum paſcha nouæ legis,
Phaſe uetus terminat.
8 *Vetuſtatem nouitas,*
Vmbram fugat ueritas,
Noctem lux eliminat.
9 *Quod in cœna Chriſtus geſſit,*
Faciendum hoc expreſſit
In ſui memoriam.
10 *Docti ſacris inſtitutis,*

Panem, uinum in ſalutis
Conſecramus hoſtiam.

11 *Dogma datur xpianis,*
Qđ in carnē tranſit panis,
Et uinum in ſanguinem.

12 *Quod non capis, quod non uides*
Animoſa firmat fides
Præter rerum ordinem.

13 *Sub diuerſis ſpeciebus,*
Signis tantū & nō rebus,
Latent res eximiæ.

14 *Caro cibus, ſanguis potꝰ*
Manet tamē Chriſtꝰ totus,
Sub utraque ſpecie.

15 *Aſumente non conciſus,*
Nō confractus, nō diuiſus,
Integer accipitur.

16 *Sumit unus, ſumūt mille*
Quantum iſti, tantum ille.
Nec ſumptus conſumitur.

17 *Sumūt boni, ſumūt mali*
Sorte tamen inæquali
Vitæ uel interitus,

18 *Mors eſt malis, uita bonis,*
Vide, paris ſumptionis
Quam ſit diſpar exitus.

19 *Fracto demū ſacramēto,*
Ne uacilles. ſed memento
Tantum eſſe ſub fragmēto
Quantum toto tegitur.

20 *Nulla rei fit ſciſſura,*
Signi tantum fit fractura,
Qua nec ſtatus nec ſtatura
Signati minuitur.

21 *Ecce panis angelorum,*
Factus cibus uiatorum.
Vere panis filiorum,

teris teſtamenti ipſum præſignã tes, ut non niſi a doctiſſimo & ſacrarum literarum ſcientiſſimo uiro illa ſic exprimi potuerint.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Quantum potes tantum aude. Hæc ſententia reſpondet uerbis Eccleſiaſtici, q̃bus ita domini Dei magnificẽtiam prædicat. Multa dicimus & deficimus uerbis, conſumma tio autem ſermonum ipſe eſt. Glorificantes dominum quantuncunque potuerimus, ſuperualebit adhuc, & admirabilis magnificentia ipſius. Benedicẽtes dominum, exaltate illũ quã tum poteſtis maior eſt enim omni laude. Ex quo quidem poſtremo dicto: hic locus manifeſte ſumptus uidetur.

3 In tertio uerſu. Laudis thema ſpecialis. Thema græcum nomẽ, latine poſitum ſeu poſitio dicitur, & oratio eſt breuiter explicans rei de qua differendum eſt materiam. Proinde ea propoſitio quam aſſumunt in exordio, concionantes ad populum, generatim complectens materiam faciendi ſermonis, uulgo thema dicitur, quod proponat paucis ea quæ latius ſunt diſcutienda.

7 In ſeptimo uerſu. Phaſe uetus terminat. Phaſe hebræum nomen in Exodo & tribus ſequentibus libris per quam frequens tranſitum ſignificat. Et ſolennitatem illam azymorum ſignat

Non mittendus canibus.
22 *In figuris præſignatur,*
Cum Iſaac immolatur.
Agnus paſchæ deputatur,
Datur manna patribus
23 *Bone paſtor, panis uere,*
Ieſu noſtri miſerere.
Tu nos paſce, nos tuere,
Tu nos bona fac uidere,
In terra uiuentium.
24 *Tu q̃ cũcta ſcis et uales,*
Qui nos paſcis hic morta-
les.
Tuos ibi commenſales,
Coheredes & ſodales,
Fac ſanctorũ ciuiũ. Amẽ.

quam Iudæi quotannis agebãt, agnum paſchalem immolantes in memoriam liberationis ſuæ ab Aegypto. Huic autem figuræ ſacratior ſucceſſit ueri agni immolatio, ſcilicet Chriſti in cruce qui eſt ipſa ueritas. Et hæc eſt nouum paſcha noſtrum.

8 In octauo uerſu. Noctem lux eliminat. Non hic illuminat legendum eſt, ut habent libri mẽdoſi, ex uicinitate uni⁹ uocabuli ad alterum quantum ad ſcripturam & prolationem, in errorem pertracti, cum tamen lata ſit unius & alterius ſignificati differentia. Eſt enim eliminare, expellere, foras propellere, & quaſi extra limen agere. compoſitum ab è præpoſitione, & limen, inis. Mantuanus. Saturni, Martiſque graues eliminat iras. Illuminare autem longe aliam habet ſignificantiam, nulli fere ignotam. Et certe multo aptior eſt ſenſus, ſiquis eliminat hic legat, q̃ illuminat. ut oſtendit præcedens conformis ſignificationis uerbum fugat.

13 In decimotertio uerſu. Sub diuerſis ſpeciebus. Species hic dicuntur accidentia ſenſibilia panis & uini, poſt conſecrationem deſinente illorum ſubſtantia, remanentia. ut figura rotunda & albedo ipſius hoſtiæ, color & humiditas ipſius uini. Nempe prę ſe ferunt formam & effigiem ueri panis & uini. Huiuſmodi autem ſpecies tantum ſunt ſigna & non res, quoniam repræſentant & ſignificant præſentiam ueri corporis & ſanguinis Chriſti, inuiſibiliter & mirabiliter ibidem contenti. Neque ſpecies illæ ſunt ea quæ ſignantur aut demonſtrantur in hoc ſanctiſsimo ſacramento. Res autem eximiæ illarum ſpecierum, ſunt ſacrum Chriſti corpus ſpeciebus panis obtectum, & precioſus eius ſanguis uini ſpeciebus obuelatus. quoniam per huiuſmodi panis & uini ſpecies, ea duo ſacro modo repręſentantur & ſignantur.

14 In decimoquarto uerſu. Manet tamen Chriſtus totus ſub utraque ſpecie. Diuerſo tamē modo. Nam uirtute uerborum ad conſecrationem hoſtiæ attinentium, ſub ſpecie panis, præſertim & primum continetur ſacroſanctum Chriſti corpus, in illis expreſſum. Deinde conſequio quodam, eiuſdem ſanguis, anima, & diuinitas, quoniam hæc a corpore Chriſti nunquam diſſeparantur. Sub ſpecie uero uini primum continetur ſecundum enunciationem uerborum conſecrationis ipſius calicis, precioſus Chriſti ſanguis. conſequenter uero eius corpus, anima, & diuinitas, a quibus nunquam ſeiungitur ſacer ipſe ſanguis. Ex his autem quatuor, corpore, ſanguine, anima, & deitate, totus coaleſcit Chriſtus.

15 In decimoquinto uerſu. A ſumente non conciſus. Nempe corpus Chriſti immortale, incorruptibile, glorioſum, & impaſſibile, neque conciſionem pati poteſt neque confractionem neque diuiſionem. Quinimmo in ultima cœna, ipſe adhuc mortalis & paſibilis, ſuum corpus immortale & impaſſibile tradidit diſcipulis, ut quod nullam ex ipſorum manducatione diuulſionem ſuſtinuerit aut læſionem. Quanto magis ipſe nunc immortalis & incorruptibilis, ſuum corpus impaſſibile & incorruptibile nobis communicat. Proinde conciſio, confractio, & diuiſio, ipſarum ſolum ſunt ſpecierum panis & uini, ſub quibus tā ſacræ res continentur.

16 In decimoſexto uerſu. Sumit unus, ſumunt mille. Perinde atque uox eadem a proferente edita, omnium auribus integra excipitur. ut quam unus haurit aſtantium, eandē hauriant & mille præſentes. Neque tamen idcirco primaria illa uox ab integritate ſua decidit, quod a tot & tantis articulatim & diſtinctim percipiatur. Sic eundem ſolis orbem uidet unus, uident & mille. quantum iſti, tātum etiā ille. nec ſol uiſus aut ſui uiſione, aut continua luminis in oculos intuentium ſuæꝗ ſpeciei diffuſione, aut conſumitur aut imminuitur. Sic denique primitiui ſigilli formam ſuſcipit una cæra ſuſcipiunt & mille, unaquæque tamen earum integram & totam. nec frequente ſui impreſſione primarium illud ſigillum ſentit detrimentum, aut diminutionem ſuæ ſubſtantiæ aut formæ.

18 In decimooctauo uerſu. Mors eſt malis, uita bonis. De bonis & digne ſumentibus, dicit Chriſtus in euangelio.

Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. De malis uero & irreuerenter ſumentibus dicit

1. Cor. 11. Paulus. Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Et mox ſubiungit. Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Et plane eadem medicina rite præparatis ad eam ſuſcipiendam eſt ſalutifera, minus uero diſpoſitis, exitialis & mortifera.

19 In decimonono uerſu. Fracto demum ſacramento. Ad idipſum firmius credendum, exemplo ſpeculi facile manuducimur. quod integrum & continuum, unicam repręſentat & integram rei obiectæ ut faciei humanæ effigiem. Confractum uero in minutulas partes: in unaquaque particularum ab alii ſeiunctarum non minus integram & totam referet rei prius repræſentatæ ſpeciem. Verum hæc non tam manuductionibus indigent, quàm ſyncæra & firma fide. qua omnipotenti dei uirtuti longe plura tribuere debemus, quàm mente complecti aut ratione conſequi poſſimus.

20 In uiceſimo uerſu. Nulla rei fit ſciſſura. Res ipſa ſub ſpecie panis contenta (ut dictum iam eſt) ſacrum eſt Chriſti corpus, ſignatum & exhibitum per ſpecies illas ſenſibiles. Illud autem quia immortale & impaſſibile, nullam diſciſſionem aut diuulſionem pati poteſt. Quare per hoſtiæ cõſecratæ in diuerſas partes diſſectionem, neque in corpore Chriſti aliqua fit partium diſtractio, neque habitus ipſius aut integritatis aliqua imminutio. Sed ſignum ipſum ſcilicet ſpecies illa panis, ratione ſuæ quantitatis ſuperſtitis frangitur in partes & diuellitur. Et ita de uini ſpeciebus dicendum.

21 In uiceſimoprimo uerſu. Ecce panis angelorum. Panis iſte ſuperſubſtantialis dicitur panis angelorum, quoniã illo non quidem tecto uelamine ſpecierum, ſed nudo & aperto, tanquam inuiſibili cibo & indeficienti reficiũtur in regno cœlorum ſpiritus angelici. Et idem panis factus eſt cibus uiatorum, ſcilicet hominum deſertum huius mũ

di peragrantium,ut ad terram uiuentium demum perueniant. Quare de iſto ſacro pane non abſurde intelligitur hoc uerbum pſalmi. Panem angelorum manducauit homo. Et quoniam tam ſanctus eſt iſte panis, ſolis Dei filiis per dignam imitationem & aſſimilationem uitæ eſt communicandus.non autem canibus,id eſt inuidis, immundis, & ſordidis.Id enim prohibet dominus dicens.Nolite ſanctum dare canibus.Et iterum. Non eſt bonum ſumere panem filiorum & mittere canibus. Ex quo poſteriore euangelii loco,quod hic dicitur deſumptum eſt.

Pſal.77. *Matth.7* *Matt.15.*

22 In uiceſimoſecundo uerſu In figuris præſignatur. Triplex hic ponitur figura huius excellentiſsimi ſacramenti, ex ueteri teſtamento ſumpta. Prima. immolatio ipſius Iſaac, deſtinata & propoſita ab Abraham patre ſuo. quæ typum geſſit immolationis Chriſti in cruce, a Deo patre nobis exhibitæ. Secunda.immolatio agni paſchalis.facta a populo Iſraelitico Aegyptum egreſſuro.Et hæc etiam figura fuit oblationis ipſius Chriſti in cruce, cuius memoria potiſſimum per hoc recolitur myſterium. Tertia figura fuit manna de cœlo datum populo Iſrael quadraginta annis,quandiu ſcilicet demorati ſunt in deſerto.Ita nobis in hac uita peregrinantibus.datum eſt ſupercœleſte manna,ut hoc uiatico, præſentis uitæ curſum tranſigamus & terram promiſſionis denique ſubeamus.Quam nobis tandem ingredi præſtet uirtus uiuifica huius ſalutaris & deifici panis.Amen.

Gene.22. *Exodi.12.* *Exod.16.*

In diebus dominicis.

1 *OMnes una celebrem⁹,*
Celebrando ueneremur
Chriſti nunc ſolennia.
2 *Ecce dies magnus Dei,*
Dies ſummus requiei,
Dies eſt dominica.
3 *In qua mundus ſumpſit exordium,*
In qua uita cæpit initium,
Hæc eſt dies.
4 *In qua Chriſtus cõtriuit (inferos*

Hæc proſa multiformem habet rythmicæ cõpoſitionis ſpeciem.Nam duo primi uerſus inter ſe conformitatem habẽt. tertius item & quartus inter ſe cõſimiles, ſed diuerſi a cæteris. Deinde quintus & tres ſequentes, itidem & poſtremus, in eadem rythmi forma conueniũt, ſed a cæteris præcedentibus diſcrepant. Denique nonus & decimus primis duobus uerſibus

ſunt in eadem cōpoſitione conformes. ut uel ex ipſa lectione facile diiudicabunt omnes.

In ea explicanť myſteria diei dominicę: quę a Chriſto & apoſtolis in ea ſunť peracta, & prius aliquantulum explicata in illa proſa reſurrectionis dn̄i. Lux illuxit dominicā. Deinde fidelis populus icitatur ſedula exhortatione: ad debitam tantæ diei & deuotam celebrationem.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Dies ſummus requiei. In eo enim quieſcere debent chriſtiani ab omni opere ſeruili. ut Iudęi olim in ſuo ſabbato, quo meli⁹ uacare poſſint Deo & diuinis laudibus, Potiſſimum autem abſtinere debēt ab opere peccati quod maxime omniū eſt ſeruile. Inſuper dies dominica quia octaua: ſignificat requiē ſanctoꝝ futuram in cœlo poſt uniuerſalem reſurrectionem & conſummationem ſeculi, quæ ſumma eſt requies nullo interpolanda labore neq; unquam finienda.

3 In tertio uerſu. In qua mundus ſumpſit exordium. Nam primus ſex dierum quibus Deus produxit mundum: fuit dies dominicus & in ea creata eſt lux, ut iam ante dictum eſt. In eo etiam die uita noſtra cœpit initium, per reſurrectionem Chriſti illo die factam: qui uitam noſtram reſurgendo reparauit.

4 In quarto uerſu. In qua Chriſtus contriuit inferos. Nam reſurrecturus, inde eduxit ſanctos patres & ad hunc noſtrum orbem ſubuexit: quoꝝ aliqui cum eo ſurrexerunt. Hæc autem omnia, eodem die & quidem dominico peracta ſunt. Cæterum cum hic dicitur Chriſtus plaſma ſuū uexiſſe ad ſuperos: id non de aſcenſione eius aut inductio

Plaſm • ſuū uexit ad ſupos
Hæc eſt dies.
5 *In qua pax a poſtolis*
Datur, clauſis ianuis,
A diuino munere.
6 *In qua ſancti ſpiritus*
Sunt repleti gratia.
Doctores eccleſiæ.
7 *In eadem ſumitur*
Tuba euangelij.
Prædicandi populo.
8 *Eſt in hac prohibitum,*
Ne fiat pontificum
Niſi conſecratio.
9 *Ergo debet uenerari*
Et deuote celebrari.
Dies hæc ſanctiſſima.
10 *Celebrantes ueneremur.*
Et deuote poſtulemus,
Vt die nouiſſimo
11 *In æterna requie*
Noſtræ uiuāt animæ,
Redemptionis gratia:
Amen.

ne ſanctorum patrum in regnum cœlorum intelligendũ eſt,quandoquidem illa non eſt facta die dominico ſed de eorum ſubuectione ab infernis terræ locis, ad huius mun di medii ſpacium.

5 In quinto uerſu. In qua pax apoſtolis. Nam ipſo die reſur rectionis dominus noſter clauſis ianuis intrauit domum in qua congregati erant apoſtoli, & ſtetit in medio eorũ: dixitq́ eis pax uobis. Quinimmo,& poſt octo dies iterum eis hoc modo apparuit:cum iam Thomas apoſtolus eſſet cum eis,qui prius fuerat abſens,ut ſcribit Ioannes. Quare bis die dominico id factum eſt,quod hic uerſus ꝓponit.

6 In ſexto uerſu. In qua ſancti ſpiritus. Dies pentecoſtes in quo datus eſt ſpiritus ſanctus apoſtolis,fuit quinquage ſimus a die reſurrectionis dominicę, utroq; extremorum dierum connumerato. quare & ille fuit dominicus. Et ita die dominico ſpiritus ſanctus ĩ diſcipulos miſſus fuiſſe di noſcitur. Et tunc(ut ſequens dicit uerſus) ſumpta eſt tuba euangelicæ prædicationis,quoniam eo die apoſtoli incœ perunt euangelicam legem palam enunciare. quare etiam die dominico incœpta eſt euãgelii in mundũ publicatio. Ioan.20.

8 In octauo uerſu. Eſt in hac prohibitum. Tam celebris & ſancta(inquit)eſt dies dominica,ut epiſcoporum cõſe cratio non niſi die dominico fieri debeat,ſecũdum cano nicas ſanctiones. Et merito qdem. Nam pontificalis fun ctio, auguſtiſsima eſt, & ſummæ authoritatis in ſorte ec cleſiaſtica. quare in die omnium celebratiſſimo,ſacrorũq́ myſteriorum refertiſſimo,& cæteros dies dignitate excel lentiaq́ præſtante, fieri merito debet. Talis autem eſt dies dominicus, cæteris hebdomadæ diebus ſacratior & emi nentior. Quod uero ſanctionum canonicorum decreto, epiſcoporum conſecratio die dominico fieri debeat,ut di cit hic uerſus,manifeſte conſtat ex conſtitutione Anacleti papæ, quæ ſeptuageſimaquinta diſtinctione.cap. Ordina tiones epiſcoporum, exprimitur in hũc modum. Ordina tiones epiſcoporum authoritate apoſtolica ab omnibus qui eadẽ in prouincia fuerint epiſcopis ſunt celebrandæ. qui ſimul conuenientes ſcrutinium cum precibus cele brent,manus cum ſanctis euangeliis imponentes domini ca die hora tertia, orantes ſacraq́ unctione prophetarum

Hæc eſt mater electi generis.
Vitæ portus, aſylum miſeris.
Et tutela.

8 *Pulchra, potens partu mirabilis,*
Vt luna, ſol fulget ſpectabilis
Plus acie multo terribilis
Ordinata

9 *Multiplex eſt ſingularis, una:*
Generalis & indiuidua.
Omnis æui ſexus ſimul una
Parit turmas.

10 *Hæc ſignata iordanis fluctibus.*
Hæc q̃ uenit a terræ finibus,
Scientiam audire cominus
Salomonis.

11 *Hæc typicis deſcripta ſenſibus,*
Nuptiarum induta ueſtibus,
Cœli præeſt hodie ciuibus
Chriſto iuncta.

12 *O ſolennis feſtum lætitiæ,*
Quo unitur Chriſtus eccleſiæ
In quo noſtræ ſalutis nuptiæ
Celebrantur.

13 *Cœtus fœlix: dulce conuiuium.*
Lapſis ubi datur ſolatium:
Deſperatis offertur ſpacium
Reſpirandi.

14 *Iuſtis inde ſoluũtur p̃mia,*
Angelorum nouãtur gaudia.
Læta nimis quod facit gratia
Charitatis.

15 *Ab æterno fons ſapientiæ*
Intuitu ſolius gratiæ,
Nos præuidit in rerum ſerie

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Hieruſalẽ & Sion filiæ. Filia Hieruſalem dicitur eccleſia triumphans in cœlis: ubi uera eſt pacis uiſio. Filia uero Sion: eccleſia in terris militans, quæ per fidẽ adhuc ſpeculatur Deum, uidetq; nũc per ſpeculum & in ęnigmate. Sion enim ſpeculũ ſiue ſpeculatio interpretatur. Hieruſalem uero, uiſio pacis. Vnde pſalmus de fidelibus animabus quę filiæ ſunt militantis eccleſię, dicit. Et filiæ Sion exultent in rege ſuo. *Pſal.149* Et in Canticis canticorum dicit ad eaſdem ſponſa. Egredimini filię Sion & uidete regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius. *Canti.3.* Promiſcue tamen alterum pro altero ponitur. ut filiæ Hieruſalem in Canticis ſæpenumero dicuntur animæ fideles eccleſiæ militantis. Vt cũ in loco ſupradicto prȩmittit de rege Salomone, uere pacifico. Aſcenſum purpureum media charitate cõſtrauit, ꝓpter filias Hieruſalem. Et filiæ Sion animæ ſanctorum in cœlis Deũ ſpeculantes. Vnde pſalmigraphus hæc duo nomina tanq̃ pro eodẽ accipi ſolita: in eodem uerſu coniungit: dicens. Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotũ in Hieruſalem. *Pſal.64.* Itaque huius

uerſus hęc eſt ſententia. Omnis ſocietas fidelis populi decantet eccleſiæ tam triũphanti quàm militanti ſuaui canticum continui gaudii ſcilicet hallelu ia.

Hæc futura.
16 *Chriſtus ergo nos ſuis nu ptijs*
Recreatos ueris delitiis,
Intereſſe faciat ſociis
Electorum. Amen.

2 In ſecundo uerſu. Quam de lacu traxit miſeriæ. Matrem noſtram eccleſiam militantem (quæ nos Chriſto per baptiſmum genuit) Chriſtus traxit de lacu miſeriæ ipſius culpæ, quando ipſam ſuo redemit ſanguine & lauit a peccatis. Alteram uero matrem noſtram quæ ſurſum eſt & regnat in cœlis, Hieruſalem ſanctam, traxit de lacu miſeriæ tribulationum & tentationum huius mundi, quando eã ſubuexit ad æthera, & liberauit ab hoc ſeculo nequam.

3 In tertio uerſu. A reginis laudis cum gloria. Locus iſte ſumptus eſt ex Canticis canticorum, ubi ait Salomon de
Canti. 6. ſponſa æterni regis, ſancta ſcilicet eccleſia. Viderunt eam filiæ Sion, & beatiſsimam prædicauerunt eam. reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam. Et conſimilis penè ſententia habetur in poſtremo capite Prouerbiorum de ipſa
Prouer. 31 eccleſia, ſub typo mulieris fortis. Surrexerunt filii eius, & beatiſsimam prædicauerunt. uir eius, & laudauit eam.

4 In quarto uerſu. Quæ dos, quanta? In fœdus & arram cõnubii. ſolet dos aſsignari ab hominibus. Ita in nuptiis illis ſpiritualibus Chriſti & eccleſiæ non defuit ampla & myſtica dos, tradita a ſponſo ipſi ſponſæ. Hic enim ſponſus omnium dominus authorq́ bonorũ dotauit ſpõſam ſuam, non ſponſa ſponſum, ut apud homines. Quòd ſi percontaris, qualis & quanta fuerit illa dos data in hoc connubio? reſpondet hic uerſus eam dotẽ adeo eſſe amplam, ut ſuo ambitu complectatur cœleſtia, terreſtria, & inferna. Sunt enim non ſolum in cœlo & terra, ſed & apud inferos, qui ad eccleſiæ ſanctæ pertinent conſortium. ut qui purgatorio igne expiantur, demùm transferendi ad cœleſtem Hieruſalem. Complectitur itaque dos illa largiſſima triplicem mundi machinam, cœlum, terram, & abyſſum. Ecce quàm largum eſt munus acceptum a ſponſo, quo ipſa ſponſa illi in coniugium eſt confœderata.

5 In quinto uerſu. De proprio produxit latere. Cum Chri

ſti in cruce dormientis per mortem, latus eſt apertum lanceā militis, inde profluxit ſanguis & aqua, unde ſacramenta eccleſiaſtica ſuam acceperunt efficaciam. Tunc ſanè Chriſtus de illo latere ſuo transfixo formauit eccleſiam, quoniam a prioribus eam ſordibus emūdauit, & illo ſanguine & aqua abluit. Hoc autem myſterium (ut ſequens dicit uerſus) figuratum fuit in formatione primæ mulieris. quæ de late: e uiri dormientis & ex coſta Adæ formata in Geneſi legitur. *Geneſ. 2.*

7. In ſeptimo uerſu. Eua fuit nouerca poſteris Quoniam Eua de coſta uiri formata, geſsit typum eccleſiæ, ſicut & Adam, ipſius Chriſti. nunc quantum fuerit diſcrimen inter figuram & ueritatem, hic uerſus expromit. Certe Eua & hoſtis fuit & nouerca ſuæ poſteritati, quoniam ipſam ſubiecit maledictioni, morti & damnationi per ſuam prę uaricationem. Eccleſia uero, pientiſsima eſt mater, quæ filios gignit electionis nō perditionis, filios gratiæ non irę, filios uitæ non mortis.

8. In octauo uerſu. Pulchra, potens, partu mirabilis. Exprimuntur hoc loco præclaræ proprietates ipſius eccleſiæ Chriſti ſponſæ. Primum quòd pulchra ſit de ea nanq; dicit ſponſus in canticis, Tota pulchra es amica mea, & macula nō eſt in te. Et rurſum Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum. Secūdo. quòd ſit potens Nam ſponſa ſui ſponſi titulis inſignitur & honeſtatur. Sponſus autem eius, eſt dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. quare & ipſa eodem potentiæ titulo decoratur. Tertio, ꝙ partu eſt mirabilis. Nempe fœcunda ſemper & nunquam effœta, numeroſa prole fœlix, multipliciq; ſobole beata. tamen ſemper uirgo manens, quia illius eſt ſponſa qui de uirgine matre natus eſt. Quarto ꝙ fulgida eſt ut luna, & comſpicua ut ſol, ob ſuarū uirtutum ſplendorem & refulgentiam. Quinto, ꝙ terribilior eſt acie caſtrorum ordinata, contra hoſtiles turmas & ſpirituales nequitias. Hæ autem duæ poſtremę conditiones, deſumptæ ſunt ex illo præconio eccleſiæ in Canticis canticorum poſito. Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata?

Canti. 4. *Canti. 1.* *Pſal. 23.*

9 In nono uerſu. Multiplex eſt, ſingularis, una. Explicat hic uerſus & alias eccleſiæ proprietates, quadam oppoſitionis ratione iter ſe diuerſas, nullo tñ modo repugnãtes. Quarum prima eſt ꝙ ipſa eccleſia, multiplex eſt & ſimul ſingularis. Multiplex quidem, quia ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, & ex omni tribu populo & lingua conſtans. Singularis uero, quia in una fide & confeſsione diuini nominis in ſpiritu unita. Vnde in Canticis dicit de ea ſponſus. Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuę, electa genitrici ſuæ. Secũdo, ipſa generalis eſt & tamen indiuidua. Generalis quidem, quãtum ad ſui dilatationem & ambitum, quo omnes terræ gentes & regiones complectitur. Indiuidua uero, quia ſchiſmata, hæreſes & hæreticorum cõuenticula, diſceſsioneſq; ab integritate fidei nõ admittit. Vnica enim fuit arca, quæ ſaluauit Noe cum ſua familia a diluuio. Vna item domus, in qua comedebatur apud Hebræos agnus paſchalis. & unica rurſum domus Raab, in qua ſaluati ſunt quicunq; in ea cum ſubuerteretur ciuitas Hierico ſunt reperti. Hæc enim tria iam adducta, ſymbolum quoddam ſunt & ſignũ unitatis eccleſiæ. Tertio, quòd ipſa ponit prolem Chriſto cuiuſuis æui & ſexus. Nam recipiuntur ad baptiſmum non ſolum infantes, ſed & adulti & ſenio graues, neque ſolum uiri ſed & mulieres. Et id mirum, ꝙ ab exordio naſcentis eccleſiæ nunquã deſierit parere filios, neq; ad finem uſq; mũdi deſinet, tam crebro tamen partu neq; fracta eſt neq; reddita ibecillior, ſed uegeta ſemper & integra uirtute robuſta permanet, ut quæ nec temporis ſuſtineat fluorem nec ſenectutis incõmoda, ſed ſupra tp̃s & ætatem perpetuo uigore ſolidetur.

Ibidem. *Geneſ.7.* *Exod.12.* *Ioſue.6.*

10 In decimo uerſu. Hæc ſignata iordanis fluctibus. Eccleſia ſancta per iordanis fluẽta eſt ſignata. cum quia iordanis aquas tranſeuntes Hebræi ut intrarent terram promiſsionis, expreſſerunt typum baptiſmi, per quem peruenitur ad terram uiuentium lacte & melle manantem. tum quia in iordane baptizatus dominus conſecrauit baptiſmum, per quem regenerantur eccleſiæ filii. Inſuper regina Saba quæ uenit a finibus terræ audire ſapientiã Salomonis, (ut tertius liber Regum meminit) figura fuit ipſius eccleſiæ ex gentibus, quæ ab extremis terræ plagis uenit ex-

Ioſue.3. *3.Reg.10*

citata per prædicationem apoſtolorum ad Chriſtum Dei ſapientiam ut eius legem amplecteretur, doctrinam audiret,& mandata capeſceret

11 In undecimo uerſu. Hæc typicis deſcripta ſenſibus. Eccleſia dicitur typicis ſiue figuralibus deſcripta ſenſibus: quoniam multiplici figurarum ueteris teſtamenti deſcriptione eſt repræſentata ut ſequens proſa diffuſius declarabit. Eadem quoque eſt decorata, quibus tāquam ſplendidis ueſtibus nitida refulget. Quod & propheta in pſalmo teſtatur dicens. Aſtitit regina a dextris tuis in ueſtitu deaurato,circundata uarietate. Et rurſum. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta uarietatibus. *Pſal.* 44.

12 In duodecimo uerſu. Quo unitur Chriſtus eccleſiæ. De hac unione ſpirituali loquitur beatus Ioannes in Apocalypſi dicens. Vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem, nouā, deſcendentem de cœlo,a Deo paratam ſicut ſponſam ornatam uiro ſuo. Et audiui uocem magnam de throno dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus & habitabit cum eis Et eo in loco de nuptiis ſpōſæ & agni frequenter inducit ſermonem. *Apoc.* 21.

14 In decimoquarto uerſu. Angelorum nouātur gaudia. Si enim gaudium eſt angelis ſuper uno peccatore pœnitentiam agente qui adhuc in periculo relabendi ad præterita mala uerſatur, quanto magis ipſis eſt gaudium ſuper præmiis iuſtorum qui introducuntur in cœlum & adiunguntur conſortio beatorū, quoniam inde ruina ipſorum reparatur. Et huiuſmodi gaudiū inducit ſyncæra illa charitas & dilectio, quam habent angeli ad homines. *Luca.* 15.

15 In decimoquinto uerſu. Ab æterno fons ſapientię. Hoc comprobat beati Pauli ſententia dicentis ad Epheſios de Deo patre. Qui elegit nos in ipſo Chriſto, ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. Et id quidē ſola gratia. Nam ſola gratia & gratuito diuini muneris indultu, uocati ſumus ad fidem & ſinum matris eccleſiæ. Quod & Paulus atteſtatur ſcribens ad Epheſios. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex uobis. Dei enim donum eſt, non ex operibus, ut ne quis glorietur. *Epheſ.* 1. *Epheſ.* 2.

In dedicatione eccleſiæ, alia proſa.

Hæc proſa, rythmicæ compoſitionis uariam præ ſe fert ſpeciem. Nam in principio & circa finem, ſingulæ uerſuum clauſulæ conſonantiam habent & ſimilem ſyllabarum deſinẽtiam in ſuiipſarum medio & fine. In cæteris autem uerſibus, tres ponuntur clauſulę rythmicæ, duę quidem inter ſe conſonantes, & tertia unius uerſus reſpondens tertiæ clauſulę proximi uerſus. quod rythmi genus in ꝓſis eſt frequentiſsimum.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Explicantur in ea ꝑconia, laudes & myſteria ſanctæ matris eccleſiæ, multis modis per ueteris teſtamenti figuras præſignificata, in pſalmis quoque & Euangelio mirifice prædicata. ut annotationes ſubiunctæ declarabunt.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Quàm dilecta tabernacula. Hoc proſæ exordiũ & pſalmo.83. ſumptum eſt. ubi
Pſal.83. ait propheta. Quàm dilecta tabernacula tua domine uirtutũ, cõcupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Et cætera, quæ deinde cõſequuntur. Illic enim per tabernacula & atria domini, intelligitur eccleſia cum militans tum triumphans, de qua eodem loco ſubiungit. Beati q habitant in domo tua dñe, in ſecula ſeculoꝝ laudabunt te.

1 *Quam dilecta tabernacula*
Domini uirtutum,
& atria.
2 *Quam electi architecti,*
Tuta ædificia.
3 *Quæ non mouent immo fouent,*
Ventus, flumen, pluuia.
4 *Quã decora fundamenta,*
Par concinna ſacramenta
Vmbræ præcurrentia.
5 *Latus Adæ dormientis*
Euam fudit: in manentis
Copulæ primordia.
6 *Arca ligno fabricata*
Noe ſeruat: gubernata
Per mundi diluuium.
7 *Prole ſera tandem fœta,*
Anus Sara ridet læta
Noſtrum lactans gaudium.
8 *Seruus bibit qui legatur,*
Et camelus adaquatur
Ex Rebeccæ hydria.
9 *Hæc in aures & armillas*
Aptat ſibi, ut per illas
Viro fiat congrua.
10 *Synagoga ſupplantatur*
A Iacob, dum diuagatur
Nimis freta literæ.
11 *Lippã Liã latent multa,*
Quibus uidẽs Rachel fulta,
Pari nubit fœdere.
12 *In biuio tegens nuda,*
Geminos parit ex Iuda
Thamar diu uidua.
13 *Hic Moyſes a puella*
Dum ſe lauat, in fiſcella

Reperitur ſcirpea.
14 *Hic mas agnus imolatur.*
Quo Iſrael ſatiatur,
Tinctus eius ſanguine.
15 *Hic tranſitur rubens unda,*
Aegyptios ſub profunda
Obruens uoragine.
16 *Hic eſt urna manna plena.*
Hic mandata legis dena,
Sed in archa fœderis.
17 *Hic ſunt ædis ornamenta.*
Hic Aaron indumenta,
Quæ precedit poderis.
18 *Hic Vrias uiduatur.*
Berſabee ſublimatur,
Sedis conſors regiæ.
19 *Hæc regi uarietate*
Veſtis aſtat deauratæ,
Sicut regum filiæ.
20 *Huc uenit auſtri regina,*
Salomonis quam diuina
Condit ſapientia.
21 *Hæc eſt nigra ſed formoſa,*
Myrrhæ & thuris fumoſa
Virga pigmentaria.
22 *Hæc futura, quæ figura*
Obumbrauit, reſerauit
Nobis dies gratiæ.
23 *Iam in lecto cum dilecto*
Quieſcamus, & pſallamus,
Aſſunt enim nuptiæ.
24 *Quarum tonat initium*
In tubis epulantium,
Et finis per pſalterium.
25 *Sponſum millena milia,*
Vna laudant melodia
Sine fine dicentia, hallelu ia.
Amen.

2 In ſecũdo uerſu. Quàm electi architecti. Ex euangelio *Luc.6.*
ſumpta eſt huius & proxime
ſequentis uerſus ſententia, ubi
dominus eum qui audit ſermones
ſuos & facit eos, ſimilem
eſſe dicit homini ædificanti
domum qui fodit in altum
& poſuit fundamentum
ſupra petram. Inundatione au
tem facta illiſum eſt flumen
domui illi, & non potuit eam
mouere. Fundata enim erat
ſupra petram. Cæterum hic
ſapiens architectus & electus
ex milibus. Chriſtus eſt, qui
ſuper ſeipſum petram firmiſſimam,
ædificauit domum ſu
am ſcilicet eccleſiam, & portæ
inferi non pręualuerũt nec
præualebunt unquam aduerſus
eam. Venerunt quidem *Matth.16.*
flumina tribulationum & fla
uerunt uenti perſecutionum,
a tyrannis & hæreticis excitati
contra eccleſiam. Sed non
potuerunt eam dimouere ſuo
loco, quia ſtabilitati ſpiritualis
petræ erat innixa.
4 In quarto uerſu. Quàm decora
fundamenta. De his fundamentis
dicit propheta in
pſalmo. Fundamenta eius in *Pſal.86.*
montibus ſanctis, diligit dominus
portas Sion ſuper omnia
tabernacula Iacob. Et huiuſmodi
fundamenta præcurrerunt
per cõcinna ſacramenta
umbræ, quoniam præſi-

gnificata ſunt per uarias figuras ueteris teſtamenti,ſuo or dine hic ſubinde digeſtas. Illę autem figuræ hic ſacramen ta uocantur, quoniam ſacræ rei in nouo teſtamento com plendæ erant ſigna. Vmbra uero hic uetus teſtamentum dicitur, quoniam figuris erat adumbratum & inuolu-tum. Demum concinna fuerunt illa umbræ ſacramen-ta, quoniam apta admodum & congrua fuerunt ipſi ueri tati per ea ſignatæ.

5 In quinto uerſu. Latus Adæ dormientis. Prima eccleſiæ figura hic expreſſa fuit. Eua formata de latere uiri ſui dor-mientis, quæ in præcedente proſa eſt latius enodata. Se-
Geneſ.7. cunda. Arca Noe ex ligno cōpoſita, conſeruauit ipſum & eius familiam a diluuio. Sic eccleſia cruci Chriſti inni-xa, ſeruat in ea contentos inter fluctus & procellas ſeculi
Gene.21. ſaluos & incolumes. Tertia. Sara diu ſterilis, in ætate de-crepita filium peperit Iſaac, a materno riſu ſic denomina-tum. qui Chriſtum ſignificauit noſtrum uere gaudium. Ita eccleſia ex gentibus diutius ſterilis, utpote toto tem-pore præcedente aduentum Chriſti in carnem in nouiſ-ſimis diebus copioſam edidit prolem poſt Chriſti ad cœ los aſcenſionem.

8 In octauo uerſu. Seruus bibit qui legatur. Quarta eccle
Gene.24 ſiæ figura eſt Rebecca, accerſita honorabili legatione ut ſit uxor Iſaac, quæ ſeruo Abrahæ dedit potum ex hydria ſua, & accepit ab eo, dono in aures & armillas quibus or-naretur. Sic eccleſia uocata eſt ut ſponſa ſit Chriſti, lar-gúmque ſalutaris doctrinæ potum ſuis porrigit cultori-bus, a quo è diuerſo uirtutum pulchritudine exornatur. Quinta figura. Iacob ſurripuit benedictionem fratri ſuo Eſau, dum is diuagaretur per agros uenatui intentus. Ita
Gene.27 eccleſia a Chriſto benedictionem eſt adepta, cum ſynago ga nimium inhærens & innitens literæ legis, expatiatur a recto calle ueritatis. Porro in decimi uerſus hāc quintam explicantis figurā tertia clauſula, author præſentis proſæ ponit dictionem fretus cum datiuo caſu, ad reſponſum in exitu ſyllabarum ſeruandū cum uerſu proxime ſequente. Id tñ eſt contra uſum probatorum authorum, qui eam di ctionem cum ſolo ponūt ablatiuo. ut Virgilius. Threicia fretus cythara fidibuſq́ canoris.

11 In undecimo uerſu. Lippam Liam latent multa. Sexta fi- Gene.29.
gura. Lia quæ lippis erat oculis, ſynagogam ſignat cęcutientem & uelatis palpitantem oculis, cui multa erant occulta diuinę in homines diſpenſationis myſteria Rachael uero uenuſta facie & decoro aſpectu claroſq; habēs oculos, eccleſiam Chriſti ſignificat. in lumine & claritate euāgelii illa perſpicientem ſacramenta, quæ lauerant ſynagogam. Et ambæ ſorores coniunctæ erant ipſi Iacob fœdere connubij, quia tā ſynagoga quam ecleſia, fuit ipſius Chriſti. illa prius, hæc uero poſterius. Septima figura. Thamar Gene.28.
geminis uiduata maritis cum non traderetur tertio filio Iudæ iam adulto in uxorem, conſedit in biuio ut ſcortū, & faciem ſuam ne agnoſceretur occultans concepit ex Iuda filio Iacob duos gemellos Zaram & Phares. Sic eccleſia diu deſerta, & per cultum idolorum fornicatrix, demū fœcunda facta eſt cum a Chriſto ſponſo ſuo uiſitatur. & multos illi filios in ſpiritu peperit, ut completum fuerit in illa id Eſaiæ uaticinium. Multi filii deſertæ, magis quam eius quæ habet uirum Fuit enim copioſior eccleſiæ proles quæ deſerta fuerat, quàm ſynagogæ quæ habuit Deū ſibi ſponſum. Et quemadmodum cecinit Anna Samuelis. tunc ſterilis eccleſia plurimos peperit, & ſynagoga quæ multos habebat filios, infirmata eſt. Octaua figura. Moy- Eſa.54.
ſes primum in lucem editus, cum nō poſſet amplius a ſuis 1.Reg.2.
parentibus occultari, poſitus eſt in fiſcella ex ſcripto & iūco contexta, & expoſitus in flumine ibique inuentus a filia Pharaonis regis Aegypti, quæ tum forte exiuit ad flu- Exod.2.
men ut lauaretur. Ita eccleſia uariis a deo erroribus abducta & expoſita graui periculo ſubmerſionis in abyſſum, a Chriſto miſerante triſtem eius caſum eſt ſuſcepta & benigniter educata. Nona figura. Agnus paſchalis iuſſus eſt in Exod.12
una Hebræorum domo manducari, cuius ſanguine aſperſi poſtes propulerunt exterminatorem primogenitorum. Ita in una eccleſiæ domo Chriſtus uerus agnus ſumitur a fidelibus & eius ſanguine potantur Chriſtiani, in ſacro ſcilicet ſanctæ euchariſtiæ conuiuio.

15 In decimoquinto uerſu. Hic tranſitur rubens unda. De- Exod.14.
cima figura. populus Iſraeliticus duce Moyſe pertranſiuit incolumis male rubrum, in quo Aegyptii ſunt ſubmerſi.

Ita Chriſto inſtituente, in eccleſia baptiſmus ſuſcipitur p
rubrum mare ſignatus,& in eo totus dęmonum exercitus
Hebr. 9. uitiorumque turba demergitur. Vndecima. In arca fœderis fabricata a Moyſe continebatur urna repleta cœleſti manna,& tabulæ lapideæ decem præcepta legis complexæ. Haud aliter in eccleſia per arcam figurata continetur ſanctiſſimum euchariſtiæ ſacramentum,& euangelium,
Exod. 26. dei mandata perfectius explicans. Duodecima. Tabernaculum teſtimonii compoſitum a Moyſe, multa fuit adornatum uarietate ſacrorum uaſorum & utenſilium ad Dei cultum ſpectantium, ut habet Exodus. Hoc autem repræſentabat eccleſiam, multo ſacramentorum decore & ua-
Exod. 28 rio miniſtrantium ordine inſignitam. Decimatertia. Aarō ſummus ſacerdos diuerſa habuit ueſtimenta ſacra, mira arte contexta. quorum omniū primum & quod ante alia induitur eſt poderis, ueſtis talaris,& ad pedes uſque (a quibus nomen accipit) defluens. quæ & a Ioſepho & in Exodo tunica byſſina dicitur, duplici ſindone intexta. Cuius
Apoca. 1. item mentionem facit Ioannes in Apocalypſi, cum ait. Et conuerſus uidi ſeptem candelabra aurea, & in medio ſeptem candelabrorum aureorum, ſimilem filio hominis ueſtitum podere,& pręcinctum ad mamillas zona aurea. Ita eccleſia Chriſti multiplicem habet ornatum uirtutū, quibus tanquam ueſtibus precioſis adornatur. Decima-
2. Reg. 11. quarta. Vrias uir Berſabee in bello contra filios Ammon interfectus eſt, & Berſabee deinde nupſit ipſi Dauid regi, effectaque eſt regina. Ita ſynagoga per Vriā intellecta, abolita eſt & emortua. Eccleſia uero p Berſabee ſignata, Chriſto regi æterno, fœdere nuptiali eſt coniuncta.
Pſal. 44. 19 In decimonono uerſu. Hęc regi uarietate. Decimaquinta figura. Ipſa eccleſiæ ſignatur in pſalmo per reginā quæ aſtat a dextris æterni regis & filii dei, in ueſtitu deaurea-to, circundata uarietate. Siquidem regina eſt eccleſia, quò niam regis ſponſa aſtat in ueſtitu deaurato charitatis & cęterarum uirtutum. circundata uarietate ordinum eccleſiaſticorum, & miniſtrantium in ea ſecundum diuerſos gradus ac functiones. Quod autem ſubiungit litera præ-ſens, ſicut regum filiæ, etiam reſpondet illi loco eiuſdem pſalmi. Myrrha & gutta & caſia a ueſtimentis tuis a domi

bus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. & illi itidem loco. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circũamicta uarietatibus. Decima ſexta. Regina Saba uenit parte auſtrali ſiue meridie in Hieruſalem cum magno comitatu & diuitiis, ut audiret ſapientiam Salomonis, quam fama ante cognouerat. Sic eccleſia a longinquis uenit terræ finibus, ut Chriſtum uerum Salomonem per legem euangelicam loquentem audiret, quemadmodum in proſa præcedente iam explicatum eſt. Decimaſeptima figura hic expreſſa. Ipſa eccleſia poſtremum ſignatur per ſponſam illam quæ in Canticis dicit de ſeipſa. Nigra ſum ſed formoſa filiæ Hieruſalem; ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Et de qua in eodem libro dicit admirabunda, fidelium turba. Quæ eſt iſta quæ aſcendit p deſertum ſicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & uniuerſi pulueris pigmentarii? Sane hæc omnia ſupradicta, ueteris teſtamenti figuris fuerunt obumbrata. ſed per diem gratiæ, id eſt lumen noui teſtamenti reſerata fuere, & in apertum prolata.

3.Reg.10. Canti.1. Canti.3.

23 In uiceſimotertio uerſu. Iam in lecto cum dilecto. Lectulus ſponſi, qui ſæpe in Canticis nominatur, placidã ſignat animi in domino quietem. quando omnibus curis liber & a mundo alienus. illam ſolum meditatur & iugiter contemplatur. Hanc autem tranquillitatem & requiẽ ut amplectamur, admonet præſens uerſus, qua poſthabitis ſeculi negociis & ſedatis affectibus noſtris, in pace in in idipſum dormiamus & requieſcamus in domino, propter celebritatem nuptiarum chriſti & eccleſię, in quibus feriari oportet.

Pſal.4.

24 In uiceſimo quarto uerſu. Quarum tonat initium. Tubæ, ueteris teſtamenti nobis indicant ſtatum, quoniam in eo iuſſæ ſunt fieri a domino ad mouenda caſtra, ad cõuocandam multitudinem, ad exeundum in bellum, & denique ad feſta celebranda. De quarta enim cauſa inſtitutionis earum, ſic legitur deus dixiſſe filiis Iſrael. Siquando habebitis epulum & dies feſtos & calendas, canetis tubis ſuper holocauſtis & pacificis & uictimis, ut ſint uobis in recordationẽ Dei ueſtri. Et rurſum alio loco. Canite in neomenia tuba, in inſigni die ſolennitatis ueſtræ. Iterum pro

Leui.10. Pſal 80. Pſal.141.

pheta in alio pſalmi loco. In uoce exultationis & confeſ-
ſionis,ſonus epulantis.Pſalterium uero inſtrumentũ mu-
ſicum(quod decachordum eſt, decemque chordis modu
lationem edit longe ſuauiorem & gratiorem auditu , quã
ſit in tubarum ſonitus obſtrepens) noui teſtamenti con-
ditionem inſinuat, in perfecta decem mãdatorum dei ob-
ſeruatione potiſſimum cõſiſtentem. Quanuis enim in ue-
teri lege illa fuerint tradita,tamen ex euangelicæ perfectio
nis doctrina multo clarius elucidata ſunt,& perfectius ob-
ſeruari præcepta.Itaque huius uerſus ſentẽtia eſt quòd ini
tium harum nuptiarum Chriſti & eccleſię fuit in ueteri te
ſtamento, quinimmo paulo poſt productionem humani
generis.quandoquidem ſecundum Gregorium & cæteros
doctores,eccleſia Chriſti incœpit ab Abel iuſto, & per to
tum ueteris teſtamenti decurſum continuata eſt atque ꝓ-
greſſa . Finis uero illarum nuptiarum ad nouum pertinet
teſtamentum,in quo conſummatæ ſunt & completæ illæ
ſpirituales nuptiæ. quæ ante illud tempus necdum perfe-
ctæ fuerant,quia nondum ex gẽtibus collectio ad fidem
per apoſtolos fuerat facta , neque plenitudo gentium ad
huc intrauerat ad Chriſtum . ſed ſolũ ex Iudæis (exceptis
paucis)tunc cõſtabat eccleſia . In nouo uero teſtamento,
Iudæorum multitudo pariter & gentium per lapidem an
gularem in eccleſiæ perfectum ædificium eſt compacta.
Et ergo finis complementum & perfectio illarum nuptia-
rum,ſpectat ad noui teſtamenti dignitatem ac ſtatum.

Apoca.5. 25 In uiceſimoquinto uerſu. Sponſum millena milia . Hic
locus ex Apocalypſi ſumptus eſt , ubi dicit beatus Ioan-
nes. Et uidi & audiui uocem angelorum multorum in cir
cuitu throni,animalium & ſeniorum,& erat numerus eo-
rum milia miliũ,dicẽtium uoce magna. Dignus eſt agnus
qui occiſus eſt accipere uirtutem & diuinitatem, & ſapien
tiam & fortitudinem & honorem,& gloriam , & benedi-
ctionem. Agnus autem qui occiſus eſt,ſponſus eſt eccleſię
Ieſus Chriſtus,qui hoc pacto a milibus milium laudatur.
Milia autem milium & millena milia, eundem conflãt nu
merum,ſcilicet mille milia uel millies mille . Quare idem
prorſus ſignatur numerus hic ꝑ millena milia, & in Apoc.
per milia milium. Et hic proſę locus,ille apte reſpondet.

Cæterum huius author proſæ Adam de ſancto Victore aliam inſuper non minus hæ duæ poſtremæ elegãtem, compoſuit proſam dedicatione eccleſiæ, cuius initium eſt. Rex Salomon fecit templum, cuius inſtar & exemplũ, Chriſtus & eccleſia. In qua totam templi Salomonis ſtructuram applicat ad myſticum ſenſum & ſpiritualem fabrica eccleſiæ. Verum quoniam illa ſeipſam ſatis explicat & latentem aperit intelligentiam, conſulto hic prætermiſſa eſt.

De ſancto Andrea,

1 *EXultemus et lætemur,*
Et Andreæ delectemur
Laudibus apoſtoli.
2 *Huius fidẽ, dogma, mores*
Et pro Chriſto tot labores,
Digne decet recoli.
3 *Hic ad fidẽ Petrũ duxit.*
Cui primum lux illuxit,
Ioannis indicio.
4 *Secus mare Galilææ.*
Petri ſimul & Andreæ
Sequitur electio.
5 *Ambo prius piſcatores,*
Verbi ſunt aſſertores,
Et forma iuſtitiæ.
6 *Rete laxant in capturã,*
Vigilemq́; gerunt curam
Naſcentis eccleſiæ.
7 *A fratre diuiditur,*
Et in partes mittitur
Andreas Achaiæ.
8 *In Andreæ retia*
Currit dei gratia
Magna pars prouinciæ.
9 *Fide, uita, uerbo, ſignis,*
Doctor pius & inſignis,
Cor informat populi.
10 *Vt Egeas comperit*
Quid andreas egerit,

Hæc proſa rythmicæ menſurationis tenet legem, ſicut illa paulo ſuperius declarata. Lauda Sion ſaluatorem.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Deſcribit autem inclyta ſancti Andreæ præconia. uocationem eius ad Chriſtum, prædicationem euangelii ab eo factam gentibus, & mortem eius in cruce glorioſam. Et plane multa eorum quę hic referũtur, ex præcedente proſa intellectu facilia ſunt, quare paucioribus hic annotationibns opus erit.

6 ANNOTATIONES. In ſexto uerſu. Rete laxãt in capturam. Hic ſermo metaphoricus eſt, quo per laxationem retis in capturam, inſinuatur ſtudium & ſedulitas prædicationis amborum fratrum ad conuerſionem populorum. Verbum enim prædicationis eorum fuit rete ſpirituale, quo explicati ſunt multos homines obrutos fluctibus infidelitatis & uitiorum, ut a uoragine damnationis reſpirarent ad lucem uitæ. Reſpondet.

que ea clauſula uerbis domini,
dictis ad eos de materiali piſca-
Luca.5. tione, Laxate retia ueſtra in ca-
pturam: & tūc concluſa retibus
copioſa piſciū multitudine(quę
ſignificabat ingentem hominū
multitudinem per ipſos conuer
tendam)relictis retibus & naui
ſecuti ſunt dominum.

13 In decimotertio uerſu. Crucem uidens præparari. Hoc eccleſia in una antiphonarum ita cānit de ſancto Dei apoſtolo. Cum peueniſſet beatus Andreas ad locum ubi crux parata erat, exclamauit & dixit. O bōa crux diu deſiderata, & iam concupiſcenti animo præparata, ſecurus & gaudens uenio ad te, ita ut tu exultans ſuſcipias me diſcipulū eius qui pependit in te.

14 In decioquarto uerſu. Mors pro morte ſoluitur. Mors ſcilicet Andreę, ſoluitur pro morte Chriſti. Mortem enim quā Chriſtus pro omnium ſalute pati dignatus eſt, ipſe ſanctus Andreas in cruce moriens reddidit ſaluatori, & pro Chriſti morte ſuā mortem rependit. eo ipſo nō parum exultans, quod in conſimili mortis genere ſcilicet crucifixione, ſuo magiſtro conformaretur. Vocatur autem hic triumphalis titulus crucis, quoniam in eo triumphauit Chriſtus de principe huius mundi. Et ſanctus Andreas de Egea impio perſecutore, a quo non ſuſtinuit ſe uiuum de cruce deponi.

18 In decimooctauo uerſu. Cuius mortis luminoſæ. Luminoſam uocat Author ſancti Andreæ mortem, quoniā cum lumine cœleſti completa eſt. Vt enim præcedens di-

Iræ ſurgunt ſtimuli.
11 *Mēs ſecura, mens uirilis,*
Cui præſens uita, uilis,
Viget patientia. (tis,
12 *Blandimentis aut tormē*
Nō eneruat robur mentis
Iudicis inſania.
13 *Crucem uidens p̄parari,*
Suo geſtit conformari
Magiſtro diſcipulus.
14 *Mors pro morte ſoluitur,*
Et crucis appetitur
Triumphalis titulus.
15 *In cruce uixit biduum.*
Victurus in perpetuum.
16 *Nec uult uolente populo*
Deponi de patibulo.
17 *Hora fere dimidia*
Luce perfuſus nimia,
Cum luce, cum lætitia
Pergit ad lucis atria.
18 *O Andrea glorioſe,*
Cuius preces precioſæ.
Cuius mortis luminoſæ
Dulcis eſt memoria.
19 *Ab hac ualle lachrymarū*
Nos ad illud lumen clarū,
Pie paſtor an ima rum
Tua transfer gratia. Amē.

cit uerſus, cum dilectus deo apoſtolus iam biduo in cruce pependiſſet, de ea ut cathedra doctoris populum docens, tanta denique circa ipſum claritas cœlitus effuſa emicuit, ut non poſſent oculi mortales in ipſum defigere obtutus. Cumque permanſiſſet illa lux ibidem fere dimidiæ horæ ſpacio, abſcedente paulatim lumine beatum emiſit ſpiritum, & fœliciter obdormiuit in domino.

De ſancto Nicolao,

1 *Congaudentes exultemus*
Vocali concordia.
2 *Ad beati Nicolai*
Feſtiua ſolennia.
3 *Qui in cunis adhuc iacēs*
Seruando ieiunia,
4 *A pupillis cœpit ſumma*
Promereri gaudia.
5 *Adoleſcens amplexatur*
Literarum ſtudia.
6 *Alienus & immunis*
Ab omni laſciuia.
7 *Fœlix confeſſor,*
Cuius fuit dignitatis
Vox de cœlo nuncia.
8 *Per quam prouectus,*
Præſulatus ſublimatur
Ad ſumma faſtigia.
9 *Erat in eius animo*
Pietas eximia.
Et oppreſſis impendebat
Multa beneficia.
10 *Auro per eum, uirginū*
Tollitur infamia.
Atque patris earundem
Leuatur inopia.
11 *Quidam nautæ nauigā-*
tes,
Et contra fluctuum
Sæuitiam luctantes,

Hæc proſa rythmicam habet in ſua ſtructura menſuram, ſed multiformem. Nunc enim duas continet in uno uerſu clauſulas rythmicas, nunc tres, nunc quatuor, neque uniformem etiam ſeruat in deſinentia & exitu ſyllabarum conſonantiam, ut ex ipſa lectione facile quiuis deprehendere poterit.

Author eius, Adam de ſancto Victore. In ea prædicantur inſignia beati Nicolai præconia, mirabilis īdoles puærilis ætatis iaciens fundaméta magnarū (quę poſtea in eo emicuerunt) uirtutum, deo authore facta eiuſdem ad epiſcopatum uocatio, miraculorum eius cum in uita tum poſt mortem claritudo & frequentia. Verum ex uita eius quę in omnium uerſatur manibus dilucida ſunt, neque magnam efflagitant declarationem.

4 ANNOTATIONES. In quarto uerſu. A papillis cœpit ſumma. Papilla eſt ipſum mammæ capitulum atque extremū, unde lac trahitur. ſic dicta, quaſi parua papula ſiue tuberculum, quod huiuſmodi mamillæ

caput ſit papulæ perſimile. Capitur etiam interdum pro tota mamma, ut apud Virgilium in Aeneide. Haſta ſub exertam donec perlata papillam hæſit. Et hoc ſecũdo modo hic ſumitur. Cœpit autem a papillis Nicolaus promereri ſumma gaudia cœli, quoniam ab uberibus matris & infantili ætate cœpit ieiunij operibus inſiſtere, per quæ demum adiectis aliarum uirtutum actionibus ęterna cœli gaudia promeritus eſt.

8 In octauo uerſu. Per quam prouectus, pręſulatus. Hoc loco prouectus participium eſt, a prouehor paſſiuo uerbo deductũ. idem ſignificans quod promotus, ſubuectus, & in altum ſublatus. Virgilius. Huc ſe prouecti diuerſo in littore condunt. Inuenitur aũt & ea dictio interdum eſſe nomen uerbale, & promotionem aut progreſſionem ſignare. Neque hoc cum ſubſtantiuo præſulatus ordinari debet, quod genitiui caſus eſt, ſed ad ſubſtantiuũ præcedens confeſſor ſiue Nicolaus. ut hæc habeatur ſententia. Per quam uocem cœlo delapſam ipſe Nicolaus prouectus, ſublimatur ad ſumma faſtigia, apicemq́ ipſius præſulatus & dignitatis põtificalis.

11 In undecimo uerſu. Quidam nautæ nauigantes. Inter multa miracula quæ deus per beatum Nicolaum operatus eſt, duo ſolum

Naui pene diſſoluta.
12 *Iam de uita deſperãtes,*
In tanto poſiti.
Periculo, clamantes
Voce dicunt omnes una.
13 *O beate Nicolae,*
Nos ad maris portũ trahe
De mortis anguſtia.
14 *Trahe nós ad portum maris,*
Tu qui tot auxiliaris
Pietatis gratia.
15 *Dum clamarent, nec incaſſum,*
Ecce quidam, dicẽs aſſum
Ad ueſtra præſidia.
16 *Stati aura datur grata,*
Et tempeſtas fit ſedata,
Quieuerunt maria.
17 *Ex ipſius tumba manat*
Vnctionis copia
18 *Quæ infirmos oẽs ſanat*
Per eius ſuffragia.
19 *Nos, qui ſumus in mũdo*
Vitiorum in profundo
Iam paſſi naufragia
20 *Glorioſe Nicolae*
Ad ſalutis portum trahe,
Vbi pax & gloria.
21 *Ipſam nobis unctionem*
Impetres a domino
Prece pia,
22 *Quæ ſanauit læſionem*
Multorum peccaminum
In Maria.
23 *Huius feſtũ celebrantes*
Gaudeant per ſecula.
24 *Et coronet eos Chriſtus*
Poſt uitæ curricula Amen.

lum hic receſet author, ut ea ad myſticum deinde ſenſum applicet, petitioniq́ noſtræ congruenter adaptet. Primum de nautis, qui oborta tempeſtate inuocantes beati Nicolai opem, a periculo mortis imminentis ſunt eius auxilio liberati. Ita in decimonono uerſu nos qui hoc in mundo uerſamur uitiorum procellis obruti, petimus beati Nicolai ductu ad æternæ portum ſalutis pertingere. Secũdum in decimoſeptimo uerſu innuitur miraculum, de emanatione olei ex tũba beati Nicolai. Haud aliter in uiceſimo primo uerſu petimus unctionem ſpiritualem & ſancti ſpiritus gratiã nobis a Deo beati Nicolai precibus impetrari, qua animi noſtri ulcera, uulneraq́ inuncta curẽtur. Et ita utraq petitio fidelis populi hic facta, apta proportione reſpondet duobus illis miraculis ante memoratis.

21 In uiceſimoprimo uerſu. Impetres a domino Hoc loco non impetret, ut nonnulli habent libri legendum eſt, ſed impetres. ut continuatus ſit ſermo deprecatorius ad ſanctum Nicolaum, & ad eum dirigatur oratio, ſicut in præcedente uerſu per ſecundæ perſonæ uerbum directus eſt. Ita in uiceſimoſecũdo uerſu non legendum eſt relatiuum qui, in maſculino genere, ſed in fœminino quæ, ut referatur ad præcedens nomen unctionem. Quamuis enim qui pronomen ad antecedens domino poſſet referri, non tamen tantæ ſignificantiæ eſt oratio, neq adeo accommodata præcedenti ſententiæ, ſicut cum ſit hoc loco relatio ad unctionem.

22 In uiceſimoſecundo uerſu. Multorum peccaminum in Maria Id de beata Maria Magdalena intelligendum cuius multa peccata ſanauit unctio diuinæ gratiæ, cum a cœleſti medico dictum eſt de ea. Dimiſſa ſunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Et iterum ad eam. remittuntur tibi peccata tua. *Luca. 7.*

De conceptione beatæ Mariæ.

1 *Dies iſte celebretur,*
In quo pie recenſetur
Conceptio Mariæ.
2 *Virgo mater generatur*
Concipitur & creatur
Dulcis uena ueniæ.

Hæc proſa rythmicæ ſeruat menſuræ legem queadmodũ illa de ſancto Andrea. Exultemus & lætemur. Non tñ ſemper tres complectitur ſingulis uerſibus rythmicas clauſulas,

ſed aliqñ quinq;,& nonnunquã etiam ſeptem. Quotquot tñ fuerint, omnes inter ſe ſeruãt in ſimili cadentia terminali conformitatem præter poſtremã, quæ rñdet in hmôi conſonantia poſtremæ clauſulæ ꝓximi uerſus.

In ea extollitur præclaris laudibus ĩmaculata beatę uirginis Marię conceptio, copioſaq; cõmemorantur beneficia quę per illã humano generi ſunt indulta. Tantæ itidem & tam ſingularis uirginis multiplex prædicatur dignitas ac præcellentia, ad quam toto ſtudio inuocandam fidelis populus impenſius incitatur.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Virgo mater generatur. Ex primo uerſu repetatur præpoſitio cum ſuo caſu.ſ. in quo, ut hic habeatur ſenſus. in quo itidem die, uirgo mater generatur. & in quo etiam concipitur & creatur dulcis uena ueniæ. Sic.n. aptior erit cohærentia ſecũdi uerſus ad primũ, accommodatiorq; ſententia.

3 In tertio uerſu. Adæ uetus exilium. Per conceptionem Marię, Adæ uetus exilium habuit remedium, qm̃ per ipſam finitum eſt hoc triſte exilium, & reditus in cœli patriam conceſſus. Per eãdem quoq; opprobriũ ſancti Ioachim patris Mariæ uirginis habuit remediũ, qm̃ per illam ablata eſt ab eo thori coniuga-

3 *Adæ uetus exilium,*
Et Ioachim opprobrium:
Hinc habent remedia.

4 *Hoc ꝓphetæ præuiderunt,*
Patriarchæ præſenſerunt,
Inſpirante gratia.

5 *Virga prolem conceptura,*
Stella ſolem paritura:
Hodie concipitur.

6 *Flos de uirga proceſſurus,*
Sol de ſtella naſciturus:
Chriſtus intelligitur.

7 *O quàm fœlix et p̄clara,*
Nobis grata, Deo chara,
Fuit hæc conceptio.

8 *Terminatur miſeria:*
Datur miſericordia,
Luctus cedit gaudio.

9 *Noua mater nouã prolem,*
Noua ſtella nouum ſolem:
Noua profert gratia.

10 *Genitorem genitura.*
Creatorem creatura.
Patrem parit filia.

11 *O mirandam nouitatem,*
Nouam quoq; dignitatem,
Ditat matris caſtitatem
Filii conceptio.

21 *Gaude uirgo gratioſa,*
Virga flore ſpecioſa,
Mater prole generoſa,
Vere plena gaudio.

13 *Quod præceſsit in figura,*
Nube latet ſub obſcura,
Hoc declarat genitura
Pie matris. uirgo pura
Pariendi uertit iura,
Fuſa, mirante natura,
Deitatis pluuia.

14 *Triſte fuit in Eua ue.*
Sed ex Eua format aue.
Verſa uice, ſed non praue,
Intus ferens in conclaue
Verbum bonum & ſuaue
Nobis mater uirgo faue,
Tua frui gratia
15 *Omnis homo ſine mora*
Laude plena ſoluens ora;
Iſtam colas, ipſam ora
Omni die, omni hora.
Sit mẽs ſupplex, uox ſonora,
Sic ſupplica, ſic implora
Huius patrocinia.
16 *Tu ſpes certa miſerorum,*
Vere mater orphanorum,
Tu leuamen oppreſſorum,
Medicamen infirmorum,
Omnibus es omnia.
17 *Te rogamus uoto pari*
Laude digna ſingulari,
Vt errantes in hoc mari
Nos in portu ſalutari
Tua ſiſtat gratia.
Amen.

lis ſterilitas, quæ prius illi munera in templo offerẽti a pontifice fuerat improperata & exprobrata.

4 In quarto uerſu. Hoc prophetæ præuiderunt. Hãc ſacroſanctæ uirginis conceptionẽ præuiderunt & prædixerunt prophetæ, ut Eſaias. Egredietur (inquit) uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet, & requieſcet ſup eum ſpũs domini. Eandem quoq; præſenſerunt patriarchę. Abrahã, Iſaac & Iacob, qm̃ per eam Chriſtũ ex ſua ſtirpe & progenie oriturũ, in ſpiritu præcognouerũt. *Eſa.11.*

9 In nono uerſu. Noua mater nouam prolem. Noua mater, qm̃ non humano cõſortio ſed ſpiritu ſancto fœcunda. Noua inſuper, qm̃ in conceptu & partu filii uirgo imaculata pmãſit, atq; poſt partum perpetuo uirginitatis honore decorata refulget. Denique noua mater & ſingularis. qm̃ filium ſuum ſine dolore peperit. Noua etiam eſt proles, qm̃ matris ſuæ integritatem uirginalem non abſtulit, ſed adauxit. Noua rurſum proles, qm̃ de cœlo, angelo nunciante ſuſcepta. Deniq; noua proles, nam æterna & tpalis, immenſa & corporis anguſtia clauſa, incircũſcripta & circunſcripta, impaſsibilis & paſsioni obnoxia, Deus & homo. Quã o admirandam nouitatem & nouam partus cõditionem aperuit Eſaias cum inquit. Propterea dabit dominus ipſe uobis ſignum. Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. Et Hieremias, cum dixit. Nouum faciet dominus ſuper terram, mulier circundabit uirum. *Eſa.7.* *Hiere.31*

11 In undecimo uerſu. Ditat matris caſtitatem. Honoratior

enim & glorioſior eſt uirginitas fœcunditati coniuncta. quàm quæ ſine prole eſt domino conſecrata, quia rarior & mirabilior. Hæc enim, multis eſt uirginibus cõmunis. illa uero ſolius matris domini eſt propria. Hæc item naturæ metas non tranſcendit. illa uero, ſupra naturã eſt. Quocirca conceptio filii Dei reddidit maternam integritatem longe digniorem & ſacratiorem, quàm ante fuerat. Cæterum potius hic ditat, quàm dicat (ut aliqui habent libri) eſt legendum. nam ſic ſignificantior atq; quadrantior eſt ſententia, & laus beatæ uirginis Mariæ cumulatior.

Iudic. 6. 13 In decimotertio uerſu. Quod præceſſit in figura. Vellus Gedeonis cœleſti rore perfuſum, tota reliqua terra manente arida, figura fuit admirandæ illius conceptionis, qua uirgo Maria imbræ ſancti ſpiritus irrigata, & pluuia deitatis irrorata, concepit filium Dei ſupra legem & iura naturæ. Porro hic uerſus itidem & ſequens, paulo aliter hic cõtextus eſt, quàm habeant uulgati codices. Nã difficile admodum eſt & operoſum, ex ipſis ita ut habent libri (qm̃ inemendati ſunt quantum coniecto) diſpoſitis integrum aliquem ſenſum elicere. Quare opus fuit utrunq; iſtorum uerſuũ paucis mutatis, ad aliquã aptam ſñiam cõuertere.

14 In decimoquarto uerſu. Sed ex Eua format aue. Angelus (inquit) Gabriel deferens in cubiculum ſacratæ Deo uirginis, hoc uerbum bonum & ſuaue. Aue gratia plena, dominus tecum, cõmutauit nomen Euæ quod doloris eſt & luctus, in nomen aue quod eſt ſalutis & gaudii. Conuerſis enim & oppoſito ſumptis ordine ſcribũtur elementis hæ duæ dictiones. Eua & aue. Et reſpondet huius uerſus ſententia, illi uerſui hymni. Aue maris ſtella. ſecundo loco occurrenti. Sumens illud aue Gabrielis ore, funda nos in pace, mutans nomen Euæ.

16 In decimoſexto uerſu. Omnibus es omnia. Illud dictũ ſuptũ uidetur ex beato Bernardo, qui conſimilem de beata uirgine Maria habet ſñiam in quodã ſermone, ubi ait. Quid ad Mariam trepidet humana fragilitas? nihil auſterum in ea, nihil terribile, tota ſuauis eſt, omnibus offerẽs lac & lanam. Reuolue diligentius euangelicæ hiſtoriæ ſeriem uniuerſam, & ſiquid forte increpatorium, ſiquid durum, ſiquod deniq; ſignum uel tenuis indignationis oc-

currerit in Maria, de cætero ſuſpectam habeas & accedere uerearis. Qđ ſi ut uere ſunt, plena magis omnia pietatis & gratiæ, plena manſuetudinis & miſericordiæ, quæ ad eã pertinent inueneris, age gratias eis qui talem tibi mediatricem benigniſsima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectũ. Deniq; omnibus oĩa facta eſt, ſapientibus & inſipientibus copioſiſsima charitate debitriem ſe fec.t. Oĩbus miſericordiæ ſinum aperit, ut de plenitudine eius accipiant uniuerſi, captiuus redemptionẽ, æger curationẽ, triſtis conſolationẽ, pctõr ueniã, iuſtus gratiã, angelus lętitiã, deniq; tota trinitas gĺiã, filii pſona carnis humanæ ſubſtãtiam, ut non ſit q ſe abſcõdat a calore eius. Hęc Bernar.

De ſancta Virgine Genoueſa, proſa.

1 *Genoueſe ſolennitas,*
Solenne parit gaudiũ.
2 *Cordis erumpat puritas,*
In laudis ſacrificium.
3 *Felix ortus infantulæ*
Teſte Germano præſule.
4 *Quod præuidit in ſpiritu,*
Rerum probatur exitu.
5 *Hic ad pectus uirgineum*
Pro pudoris ſignaculo.
6 *Nũmum ſuſpendit æneum,*
Inſignem crucis titulo.
7 *Genoueſam, diuinitus*
Oblato dotat munere.
8 *In templum ſancti ſpiritus,*
Sub Chriſti dicans fœdere.
9 *Inſontem manu feriens,*
Mater priuatur lumine.
10 *Matri uirgo compatiens,*
Lucis dat uſum priſtinæ
11 *Genoueſa magnanimis*
Carnem frangit ieiunio,
Terramq; rigans lachrymis,
Iugi gaudet martyrio,
12 *Cœleſti duce præuio,*
Cœlos luſtrat & tartara.

Hæc proſa rythmicam habet ſonoritatem fere uniformem, quãdoqdem unaquæq; clauſularum octo complectitur ſyllabas, quarum penultima eſt breuis, conſimilemq; ſeruat deſinentiam aut ad proximam clauſulam, aut ad eam quæ tertio ponitur loco. ut ſępenumero quatuor clauſularum continenter ſe cõſequentium, prima tertię reſpondeat in ſimili exitu ſyllabarum, & ſcđa quartæ, fiatq; crebro grata illa uocalitatis alternatio.

Author eius Adam de ſancto Victore, complectẽs in ipſa exortum, uitæ, progreſſum & ſanctitatem ſingularem ſacratiſsimę uirginis Genoueſę, necnon & frequentia miracula quæ dominus per ipſam & in uita eius & poſt mortẽ operari dignatus eſt. Horum autẽ exacta notio, diffuſaq; enarratio ex uita eiuſdem ſacrę uirgi

nis eſt expoſcenda. & hic tantū breuib⁹ annotare ſatis erit quæ ad præſentis literę faciunt intelligentiam, quæ compendiaria annotatio huic loco ſufficere putari debet.

3 ANNOTATIONES: In tertio uerſu. Fœlix ortus infantulæ. Nata fuit ipſa uirgo Genouefa apud Nanethodorũ, pagũ, urbi Pariſiorũ ad ſextum lapidem, uicinum. Ad quem cum ſemel orandi gratia ſanctus Germanus Antiſsiodorenſis epiſcopus ſe contuliſſet, occurrente illi honoris gratia populi multitudine, & Genouefa cũ cæteris affuit. Quã ituitus Germanus, & ſpiritu ſancto reuelãte cognoſcens eſſe uas electionis, eam a Deo electã ſponſam ipſi populo cõteſtatus eſt & mira ſanctitate adhuc admirabilẽ futurã, qua multi ad dñm cõuertendi ſint. Deinde ipſam ad uirginalẽ ſuam puritatem dño conſecrandã exhortatus ut ſponſa ſit altiſſimi. nũmum æreum cruce inſignitũ & Dei nutu inuentũ ibidẽ atq; è terra ſublatũ ſuſpendit ad collũ eius, in ſignũ deſponſationis cũ Chriſto, admonẽs ꝙ neq; annulis poſt hac ornaret digitos, neq; collũ monilibus. ne terrenũ uideretur q̃rere ſponſum, quę iam cœleſti eſt cõiuncta. Et hæc ſententia, ſequentibus uerſibus latius explicatur.

9 In nono uerſu. Inſontẽ manu feriẽs. Cũ mater ſacrę uirginis Genouefę ſemel in die ſolenni, tẽplum eſſet peritura ad audiendũ diuinũ offm̃, & Genouefam reclamantẽ domi manere pręciperet, ipſa in iram concitata, ꝙ cõtradiceret filia p̃cepto materno, alapã illi incuſsit, & ꝓtinus oculorũ lumen amiſit. ſicq; fere per bienniũ irã Dei ꝑpreſſa, tan-

Ciueſq; precium ſtudio,
Seruat a gente barbara.
13 *Diuino diu munere,*
Sitim leuat artificum.
Contractum caſu miſeræ
Matri reſignat unicum.
14 *Ad primã p̃cem uirginis,*
Contremiſcunt dæmonia.
Pax datur energuminis,
Spes ægris, reis uenia.
15 *In eius manu, cærei.*
Reaccenduntur cœlitus.
Per hanc, inſignis aluei
Redit amnis coercitus.
16 *Ignem ſacrũ refrigerat,*
Poſt mortem uiuens meritis.
17 *Quæ prius in ſe uicerat,*
Aeſtus interni fomitis.
18 *Morti, morbis, dæmonib⁹,*
Et elementis imperat.
19 *Sic Genouefa, precibus*
Naturæ leges ſuperat
20 *Operatur in paruulis,*
Chriſti uirtus magnalia.
21 *Chriſto pro tot miraculis,*
La⁹ freq̃ues, iugis glia. amẽ.

dem precibus filiæ ſuæ integrũ uidendi uſum recupauit.
11 In undecimo uerſu. Carnẽ frangit ieiunio. Quẽadmodum teſtantur authores ꝓbati & graues, a decimoquinto ætatis ſuæ anno uſq; ad qnquageſimum, huic ſacrę uirginis eſca erat panis hordeaceus & faba, quã poſt duas aut tres hebdomadas in olla aquæ cõmiſcens mãducabat. A die dñico uſq; in qntam feriã plerũq; ꝓtraxit ieiuniũ, & a qnta feria rũrſum in diem dñicum. Vinũ & qcqd inebriat, nunq̃ potauit. Poſt qnquageſimũ uero annũ ſuadentibus epis ipſa obtẽperans, piſcem & lac cũ pane hordeaceo comedere cœpit, & ita uitam ſuã ad octogeſimũ uſq; ætatis annũ & amplius ꝓduxit, aſsiduo ieiunio carnẽ ſuã emacerans, & ita iuge ſuſtinẽs martyriũ. Non. n. in ſola effuſione ſanguinis ꝑ Chriſto, martyriũ cõſiſtere putari debet, ſed teſte Bernar. et in aſsidua caſtigatiõe corporis & redactione in ſeruitutẽ ſpũs. Pręterea huic ſacratę uirgini familiare fuit & quotidianũ, in ſuis orõnibus lachrymas uberes ꝓfundere ex ardentiſsimo cordis in Deũ affectu ꝓdeuntes. Vnde cum. s. Germanus (cuius paulo ante facta eſt mẽtio) rurſum Pariſios aduentaret, & multos de. s. Genoueſa ſiniſtre loquentes audiret (deridet. n. ſępius iuſti ſimplicitas) ad eius domũ ꝓfectus, terrã lachrymis pie uirginis irrigatã obloquẽtib⁹ oñdit, & ita obſtruxit ora loquẽtiũ imq. — *Bernar.* — *Iacob. 12.*
12 In duodecimo uerſu. Cęleſti duce pręuio. Cũ parẽtibus ſuis in xpo pie defunctis ſacra uirgo in urbẽ Pariſiẽſem habitatura ſe trãſtuliſſet, ſubito tãta paralyſis infirmitate detẽta eſt, ut corpus eius laxatis undiq; artubus ſolutiſq; cõpagibus, totos tres dies iaceret exanime. At cũ denuo eſſet ſanitatẽ aſſecuta, referebat ſe in ſpũ ab angelo fuiſſe deductã in gloriam ſanctoꝝ ac ſuppliciũ impioꝝ, ac deinceps ſecreta conſcientiaꝝ in non modicã admirationem cœpit reuelare, ꝓphetięq; ſpiritu pollere. Inſup cũ Attila rex Hunnoꝝ totam Galliã deuaſtaret, urbemq; Pariſioꝝ obſidione premeret, minitãs ſe illam ferro igniq; dirutuꝝ niſi deditionẽ faceret, ſacra uirgo Genoueſa poſt aſsiduas p̃ces & uigilias ciues Pariſienſes bono aĩo debere eſſe dixit. futuꝝ. n. ꝙ hoſtis nullũ urbi nocumentũ eſſet illaturus. Qđ & factũ eſt. Nã ſoluta obſidione, reque iſecta Hũni cũ ſuo rege abierunt, Deo p̃cibus Genoueſæ ita urbẽ ꝓtegente. — *Pſal. 62.*

13 In.xiij uerſu. Diuino diu munere. Cũ in honore ſanctiſſimi patris Dionyſij (ad quẽ ſingulari deuotiõe afficiebatur) pia uirgo Genouefa ꝓcuraret in eo loco ubi ſacri eius cineres primũ erant recõditi, baſilicã cõſtrui, ac operariis potus deficeret. accipiens ipſa dolium uacuũ ſeceſſit in locum ſecretũ, & cũ lachrymis dñm orauit ut inſtanti neceſſitati ſuccurreret. Deinde ab oratione ſurgẽs, ipſum uas ſigno crucis ſignauit, qd ſtatim uſq; ad os impletũ eſt potu, & uſq; ad conſummationẽ opis, oparijs abunde potũ adminiſtrauit. Rurſum cũ matronę cuiuſdã filius ętatis annoꝝ quatuor in puteum cecidiſſet, & poſt tres horas inde mortuus extractus (matre in lachrymas & eiulatũ ꝓrumpente (.s. Genouefæ fuiſſet oblatus, ad orationẽ cõfugiẽs, pallio ſuo ſup corpus mortuũ extento, pueꝝ uiuum continuo matri reddidit. Alium itidẽ unicum matris filiũ contractũ oino & diſſolutum ex lapſu p̃cipiti: fuſa ad Deum oratione, matri ſuæ reſtituit incolumẽ, quod poſtremum miraculum, litera ipſa potius uidetur inſinuare.

15 In.xv.uerſu. In eius manu cęrei. Quadã nocte ſabbati circa gallicantũ, egreſſa eſt ſcã uirgo Genouefa ad eccleſiã beati Dionyſii. Cęreus aũt q ante ferebatur (ꝓcurante id dęmone) extinctus eſt. ob qď turbatis uirginibus quę cũ ea erant ob horrorẽ noctis, ipſa cæreũ ſibi dari præcipit. Quẽ ut manu tenuit, ꝓtinus angelico miniſterio illuminatus eſt. Eodem ẽt tpe cum in eccleſia diu ꝓſtrata in oratione, demũ ſurgeret, cęreus eius nullo admoto igne, diuino nutu accenſus in manu eius. De quo & plures infirmi poſtmodũ particulã auferentes cũ firma fide, ſanati ſunt. Adhæc cũ ſequana fluuius Pariſios alluens & apud authores nominatiſſimos, alueo ſuo egreſſus p agros ſtagnaret exũdaretq; licentius, p̃cibus. s. uirginis Genouefę in ſuũ alueũ rurſum ſe coercuit, & aquas ſuas ripis ut cõſtitutis limitibus cõtinuit, ne agricolis diutius id iferret diſpendiũ ac nocumentũ, qď reſtagnatio ſolet ingerere. Alii idẽ miraculũ ita referũt. Cum quodã tpe flumen Sequanæ ultra modũ intumeſceret, & iuxta ſacellũ uirginũ (qď ꝓpe tẽplũ ſancti Ioannis baptiſtæ uirgo Genouefa cõſtruxerat) ad mediũ uſq; ædificij fluctus ptingeret, lectus in quo ſancta uirgo deceſſerat hac uita, qui ibidẽ ſeruabatur: flumi-

ni ſupnatans aquis cõtinue deſcẽdentibus atq; diſceden-tibus, ab illis intactus eſt inuentus. Fuitq; lecti illius ad ad aquas contactus tantæ uirtutis, ut continuo reſederint aquæ, ſuumq; tumorem reliquerint,

16 In decimoſexto uerſu. Ignem ſacrum refrigerat. longo poſt fœlicem ſacræ uirginis obdormitionem tempore, di uina ultione morbus igneus (quem medici ignem ſacrum appellant) hominum membra abſumpſit, quæ miſeri ex-hibuerant ad ſeruiendum iniuſtitię & iniquitati. Aegrotis autem multorum ſuffragia ſanctorum implorantibus nec impetrantibus opem, recordatus eſt uenerandus Pariſio-rum antiſtes Stephanus, quod beata uirgo Genoueſa ur-bem Pariſienſem a multis olim periculis liberauit, & ad eius patrocinium eſſe confugiendum ratus, ſolennem in-ſtituit ſupplicationem, in qua ſacræ reliquiæ ſanctiſſimæ uirginis in monte æditiore, temploque ab ea denomina-to repoſitæ cum magna ueneratione deferrerentur ad ſa-cram ædem beatæ Mariæ uirginis. Cumque frequente po puli comitatu delatum eſſet ſanctæ Genoueſæ feretrum in templum ſanctæ dei genitricis, cõtinuo ad contactum feretri omnes eo correpti morbo ſanati ſunt, In cuius rei, miraculique memoriam, templum ſanctæ Genoueſæ con ſtructum eſt iuxta baſilicam glorioſæ Virginis Mariæ, ab ardore illius ſacri ignis nuncupatum. Et quotannis dies fe ſtus agitur in commemorationem tanti beneficij, quod a curatione ardentium nomen deſumpſit. Neque in hac ſo-lum anguſtia, ſancta uirgo Genoueſa ſubſidium Pariſiẽ-ſibus implorata attuliſſe credenda eſt, ſed & in aliis per-multis ut merito tanquam Pariſiorum patrona habeatur ac colatur. Vnde & noſtra tempeſtate quoties aut nimia ſiccitas areſacit terram ac fructus eius, aut nimius humor pluuiæ madefacit plus æquo terram atque ſupſunditur, aut horridus bellorum ingruit furor, ſolent cum mira de-uotione, totiuſque populi concurſu deferri in ſolenni ſup-plicatione ipſius ſacræ uirginis reliquiæ, ſanctique cine-res, & quæ expetuntur beneficia, a domino impetrari.

De ſancto Vincentio.

1 *Ecce dies præoptata, Dies fœlix, dies grata,* Hæc proſa rythmicæ oratio-nis tenet menſuram, ſed in di-

uerſis uerſibus uariam. In aliquibus enim ſingulæ clauſulæ præter ultimam octo ſunt ſyllabarum, & penultimam habent longam. In aliis uero ſeptem ſyllabarum, & penultimam tenent breuem. Occurrent & nonnulli uerſus, complexi in ſingulis ſuarum clauſularum ante poſtremam, undecim ſyllabas, in ultima uero nunc quatuor ſyllabas, ut in nono & decimo uerſu. nunc uero ſeptem, ut in decimo tertio & decimoquarto. Demũ ſunt alii in ſingulis ſuis clauſulis nouiſſimam præcedentibus, comprehendentes decem ſyllabas, in ultima uero, octo, ut decimuſnonus & uiceſimus. Interdum uero ſingulæ eiuſdem uerſus clauſulæ citra extremam, cõſonantiam ſeruant medii ad ſuũ finem. ut in 24. uerſu.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Continet autem hęc ſacrum beati Vincentii pro Chriſto agonem, uincula, carcerem, eculeum, craticulam, & fragmẽta teſtea. quibus omnibus ſuperatis, fœlix martyr cum inſigni triumpho cœlos introiit. Quinimmo & exanimis ipſius ſancti corporis de ſæuo tyranno & in terra & mari uictoriam, etiã commemorat. Verum hæc ex ſacra uitæ ipſis hiſtoria ſatis uulgata, facile perſpici poſſunt, neq; ſunt hic repetenda.

4 ANNOTATIONES. In

Dies digna gaudio.
2 Nos hanc diem ueneremur,
Et pugnantem admiremur
Chriſtum in Vincentio.
3 Ortu, fide, ſanctitate,
Senſu, uerbo, dignitate,
Clarus, & officio.
4 Hic arcem diaconi,
Sub patris Valerii
Regebat imperio.
5 Lingua præſul impeditæ
Deo uacat, & Leuitæ
Verbi dat officia.
6 Cuius linguam ſermo rectus,
Duplex quoque, ſimplex pectus,
Exornat ſcientia.
7 Dumq; fidem docet ſanã
Plebem Cæſarauguſtanam
Comitante gratia
8 Sæuit in eccleſiam
Zelans idolatriam
Præſidis inuidia.
9 Poſt auditam fidei conſtantiam
Iubet ambos pertrahi Valentiam
Sub catenis.
10 Nec iuueni parcitur egregio,
Nec ætas attenditur ab impio
Sancti ſenis.
11 Feſſos ex itinere,
Preſſos ferri pondere,
Tetro claudit carcere,
Negans uictualia.

12 *Sic pro poſſe nocuit,*
Nec pro uoto potuit.
Quia ſuos aluit.
Chriſti prouidentia.

13 *Seniorem relegat exilio,*
Iuniorẽ reſeruat ſupplicio
Præſes acerbiori.

14 *Equuleum perpeſſus & ungulam*
Vincentius, conſcendit craticulam
Spiritu fortiori.

15 *Dũ torretur, nõ terretur,*
Chriſtũ magis confitetur,
Nec tyrranum reueretur
In eius præſentia.

16 *Ardet uultus inhumanus,*
Hæret lingua, tremit manus.
Nec ſe capit Datianus
Præ cordis inſania.

17 *Inde ſpecu martyr retruditur*
Et teſtulis fixus illiditur.
Multa tamẽ hic lucẽ fruit,
Ab angelis uiſitatus.

18 *In lectulo tandem repoſitus,*
Ad ſuperos trãſit emeritus
Sicq; ſuo triumphans ſpiritus
Eſt principi præſentatus.

19 *Non communi ſinit iure*
Virum tradi ſepulturæ:
Legi ſimul & naturæ
Vim facit malitia.

20 *In defunctum iudex ſæuit,*

quarto uerſu. Hic arcem draconi. Arcem, culmen, dignitatẽ, apicem. Nam beatus Vincentius iã ſacris erat initiatus. & diaconatus ordinem adeptus ſub ſancto Valerio epiſcopo & patre ſuo ſpirituali, in cuius comitatu & famulatu miniſterium rei eccleſiaſticæ impendebat. Hinc leuita cognominatur Vincentius, quoniam ueteris teſtamenti Leuitis & de ſtirpe Leui exortis, in cultus diuini officio conformabatur. Et certe non carne ſed ſpiritu leuita fuit, qui (ut illi) miniſterio tabernaculi & altaris erat addictus.

8 In octauo uerſu. Duplex quoque ſimplex pectus. Duplex in beato Vincentio ſcientia fuit, uitæ actiuæ ſcientia, pariter & contemplatiuæ. Nouit enim & ea q̃ uitæ actiuæ erant pariter & exercuit. docens populum aſſidua prædicatione & ſacrarum rerũ inſtitutione, necnõ adminiſtratione ſacramentorum eundem illuminãs. Nouit item & ea quæ uitæ contemplatiuæ erant munera & peregit, ab actione in cõtemplationem diuinorum ſe reuocãs, & per orationis ſtudium atque lectionis ad tranquillam Dei in ſecretis animi penetralibus ſpeculationem ſe erigens. Hinc de illo ſancta canit eccleſia. Sanctus Vincentius a pueritia ſtudiis literarum traditus, ſuperna ſibi prouidente clemen-

tia, gemina ſcientia efficaciſſime claruit Hæc autem duplex ſcientia ornauit eius ſimplex pectus. id eſt non ſubdolum neque dolosum. quomodo & Iob dicitur uir ſimplex & rectus, ac timens deum. Et apoſtoli a domino iubentur eſſe ſimplices ſicut columbæ.

Iob.1.
Matt.10

9 In nono uerſu Plebem Cæſaraugustanā. Cæſaraugusta urbs eſt Hiſpaniæ Taraconenſis, in qua ſanctus Valerius epiſcopū gerebat, & Vincentius diaconū. Inde adiectiuum formatur Cæſaraugustanus, nomē patrium. Sic & Valētia hoc loco propriū eſt urbis nomen. Nam appellatiuum & commune ſignificat ualitudinem. ſicut eius oppoſitū inualentia, inualitudinem.

13 In decimotertio uerſu. Negans uictualia. Victualia dicuntur ea quæ ad uictum pertinent atque alimoniam, & tam cibum quam potum comprehendunt. Ambroſius de apibus. Cernas omnes certare de munere, alias inuigilare quærendo uictualia, alias ſolicitam caſtris adhibere cuſtodiam.

14 In decimoquarto uerſu. Sic pro poſſe nocuit. Vix apud authores præpoſitio uerbo infinitiuo, accuſatiui caſus aut ablatiui locum tenēti, adiuncta repetitur. apud quos triuialis & inconcinna cenſeretur hæc oratio, ſecundum poſſe meum, uel pro poſſe meo id feci. Excuſandus tamen & uenia dignandus eſt author, quoniam propter certum numerum ſyllabarū in ea clauſula conſtringendum, nō pro uiribus aut pro uirili, aut alio conſimili modo elegāti id dicere potuit.

17 In decimoſeptimo uerſu. Et teſtulis fixus illuditur. Hic potius illiditur per i in ſecunda ſyllaba, quam illuditur

Hinc defuncto laus accreuit.
Nam quo ueſci conſueuit,
Reformidat beſtia.

21 *En cadauer inhumatum*
Coruus ſeruet illibatum,
Sicq́; ſua ſceleratum
Fruſtratur intentio.

22 *At prophanus Datianus*
Quod cōſumi nequit humi
Vult abſcōdi ſub profundi
Gurgitis ſilentio.

23 *Nec tenetur a molari,*
Nec celari poteſt mari.
Quem nūc laude ſingulari
Venerari uoto pars
Satagit eccleſia.

24 *Vſtulatū corpus igne,*
Terra, mari fit inſigne.
Nobis Ieſu da benigne,
Vt cum ſanctis te cōdigne
Laudemus in patria. Amē.

per u(ut aliqui habẽt libri)eſt legendum. quoniã accommodatior eſt & congruentior propoſito ſententia. Non enim tum illuſus eſt,aut irriſionibus uerbiſque inſultatoriis impetitus Vincentius, ſed illiſus fragmentis teſtarum in pauimento carceris conſtratarum legitur.

20 In uiceſimo uerſu. Ad ſuperos tranſit emeritus. Dicitur miles emeritus,qui iam militia perfunctus eſt, & propter ingraueſcentem ætatem a militiæ laboribus abſolutus uacationem habet Claudianus. Ducunt emeritos ad paſcua nota iugales Ita beatus Vincentius peracto duro certamine martyrii,in quo ad mortem uſque deſudauit,iam defunctus ea militia,cœlos triumphans conſcendit.

22 In uiceſimoſecundo uerſu. Nam quo ueſci conſueuit. Coruus enim paſci cadaueribus ſolet,nunc autem diuino nutu factus eſt cuſtos ſacri corporis emortui, neque ſolũ illud non contigit, ſed inſuper ne ab aliis feris tangeretur prohibuit.ut olim legitur coruus animal ingluuiei deditum,detuliſſe ad Heliam prophetam panem & carnes. Porro hic per diæreſim conſueuit quadriſyllabum uerbum legi debet,ut ea clauſula octo ſit ſyllabarum. 3.Reg.17

23 In uiceſimotertio uerſu. Fruſtratur intentio.Fruſtratur uerbum deponens, hic actiuam habet ſignificationem. Nam accuſatiuum habet ſibi adiunctum, tantundemque ualet atque fraudat,fallit,ſiue eludit. Plautus. Neſcio quis præſtigiator hanc fruſtratur mulierem. Cum enim paſſiuam habet ſignificantiam, potius ablatiuo iungitur.ut ſceleratus præſes ſua intentione fruſtratus eſt. Sed hæc ſtatim nota.

26 In uiceſimoſexto uerſu. Vſtulatum corpus igne. Vſtulare,comburere,cõcremare, ab uro quod ſupinum habet uſtum deducitur.Pacuius. Cãdenti ferro crines uſtulare. Inde participiũ uſtulatus, id eſt ambuſtus & exuſtus. Liuius.Pauci ſemiuſtulati uenere in poteſtatem.

In conuerſione Pauli.

1 *Corde,uoce pulſa cœlos,*
Triũphale pange melos
Gentium eccleſia.
2 *Paulus doctor gentium*

Hæc proſa conſimilem præcedenti habet compoſitionem rythmicam, ſed nõ adeo uariã. Semper enim hic ſinguli uerſus, tres complectuntur clauſulas

rythmicas, quarum poſtrema ſeptem ubiq; clauditur ſyllabis. Præcedentes uero clauſulæ modo ſeptem complentur ſyllabis, ut in ſecũdo uerſu. modo octo, ut in primo. modo decem, ut in quarto uerſu.

Author eius: Adam de ſancto Victore. Deſcribit autem admirandum beati Pauli ad Chriſtũ conuerſionem, in Actis apoſtolorum nono capitulo explicatam. ſolicitudinem quoque eiuſdem & diligentiam prædicandi euangelium, quæ ex epiſtolis eius & hiſtoria ſacra Actuũ apoſtolicorum etiam liquido perſpicitur. & denique fœlicem curſus eius conſummationem per martyrium.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Hic Beniamin adoleſcens. Hæc ſententia ſumpta eſt ex prophetia ipſius Iacob, q benedicens filiis ſuis ante mortem, dixit ad Beniamin. Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam; & ueſpere diuidet ſpolia. Qua uerba de beato Paulo intelligẽda eſſe, declarat gloſſa ibidem dicens. Paulus ſignificatur, qui de Beniamin. qui in primordio fideles perſecutus, ueſpere diuiſit ſpolia, quia fidelis factus ſacra eloquia diſpẽſauit. Gene. 49

5 In quinto uerſu. Hic mortis uiam arripit. Mortis uia, eſt uia illa lata quæ ducit ad perditionem. Eam arripit, quiſquis pec-

Conſummauit ſtadium
Triumphans in gloria.

3 *Hic beniamin adoleſcens,*
Lupus rapax, p̃da ueſcens,
Hoſtis eſt fidelium
4 *Mane lupus ſed ouis ueſpere.*
Poſt tenebras lucẽte ſidere
Docet euangelium.
5 *Hic mortis uiam arripit,*
Quem uitæ uia corripit,
Dũ Damaſcum graditur.
6 *Spirat minas, ſed iã cedit*
Sed proſtratus iam obedit,
Sed iam uinctus ducitur.
7 *Ad Ananiam mittitur,*
Lupus ad ouem trahitur,
Mens reſedit effera.
8 *Fontis ſubit ſacramentũ,*
Mutat uirus in pigmẽtum
Vnda ſalutifera.
9 *Vas ſacratum uas diuinũ*
Vas propinans dulce uinũ
Doctrinalis gratiæ.
10 *Synagogas circuit,*
Chriſti fidem aſtruit
Prophetarum ſerie.
11 *Verbum crucis p̃teſtatur*
Cauſa crucis cruciatur,
Mille modis moritur,
12 *Sed perſtat uiuax hoſtia*
Et inuicta conſtantia
Omnis pœna uincitur.
13 *Segregatus docet gentes,*
Mundi uincit ſapientes
Dei ſapientia.
14 *Raptus ad cælũ tertiũ,*
Videt patrem & filium
In una ſubſtantia.

15 *Roma potens & docta Græcia*
Præbet colla, diſcit myſteria,
Fides Chriſti proficit.
16 *Crux triumphat, Nero ſæuit,*
Quo docente fides creuit,
Paulum enſe conficit.
17 *Sic exutus carnis molem*
Paulus, uidet uerum ſolem
Patris unigenitum.
18 *Lumen Videt īlumine,*
Cuius uitemus numine
Gehennalem gemitũ.amẽ.

catum committit, & deo neglecto tendit ad interitum. Via uero uitæ, Chriſtus eſt, qui dicit de ſeipſo. Ego ſum uia, ueritas & uita. Nemo uenit ad patrem, niſi per me. *Ioan, 14*

6 In ſexto uerſu. Sed iam uinctus ducitur. Non eſt id de uinculis materialibus intelligendum. Nam comites eius qui ad manus duxerunt eum. Damaſcum quod cæcutiens eſſet & ꝓpemodum oculis captus ex apparitione illi facta in uia, non ſtrinxerunt eum cathenis, cum eſſent ei familiares & domeſtici: Sed hoc accipiendum eſt de uinculis obedientiæ ad deũ, quibus ita fuit conſtrictus, ut ſponte duceretur quocunque deus illum ire iuberet. *Actu. 9.*

9 In nono uerſu. Vas ſacratum, uas diuinum. Alludit author ad uerba illa domini dicta Ananiæ de Paulo. Vade, quoniam uas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomẽ meũ coram gentibus, & regibus, & filijs Iſrael. Et certe ipſe fuit uas admirabile & opus excelſi, ornatum omni lapide pretioſo gratiarum & uirtutum. *Eccle. 43.*

11 In undecimo uerſu. Verbum crucis proteſtatur. Verbũ crucis uocatur hic fides de Chriſto crucifixo, totius mundi ſaluatore. De quo Paulus Nos autem prędicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam. Et eo loquendi genere utitur etiam Paulus cum ait. Verbum crucis, pereuntibus ſtultitia eſt. Ita in decimoſexto uerſu crux dicitur triumphare, quoniam per ꝑdicationem Pauli fides de cruce Chriſti omniquaque dilatata, cultum idolorum & ſpurcitiam ſuperſtitionum eliminauit orbe ac propulſauit. At quam graues ſuſtinuerit perſecutiones Paulus & tormenta propter uerbum crucis, & quomodo in mortibus frequenter & in periculis ſæpe fuerit uerſatus, ſecunda ad Corinthios epiſtola cap. undecimo & duodecimo latius explicat. ubi etiam de raptu *I. Cor. I.*

eius in cœlum (cuius meminit uerſus decimuſquartus) ſit mentio.

13 In decimotertio uerſu. Segregatus docet gentes. Id reſpondet uerbis beati Pauli, quibus ad Romanos ſcribens dicit ſe uocatum apoſtolum & ſegregatum in euãgelium Dei. Reſpondet & illi ſententiæ quę in Actis apoſtolorum ſcribitur Miniſtrantibus (inquit) illis domino & ieiunantibus, dixit illis ſpiritus ſanctus. Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos. Docere autem gentes dicitur, quoniam à Deo delectus fuit ad hoc miniſterium ut gentibus euangeliũ prædicaret, ſicut ipſemet Paulus de ſeipſo teſtatur ad Galatas dicens. Cum autem placuit ei qui me ſegregauit ex utero matris meæ & uocauit per gratiam ſuam, ut reuelaret filium ſuum in me, ut euangelizarem illum in gentibus. Et ita reliquæ huius ꝓſæ ſententiæ, ad locum aliquem aut Actuum Apoſtolorum, aut epiſtolarum Pauli ex quo ſumptæ ſunt reuocari debent.

Roma. 11. Actuum. 13. Galat. 1.

18 In decimooctauo uerſu. Lumen uidet in lumine. Patrẽ ſcilicet deum in filio, qui eſt lumen de lumine. ſecundum illud uerbum pſalmi ex quo hic locus ſumptus eſt. Quoniam apud te eſt fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Vel in lumine ſpirituali & ſuperintellectuali cœleſtis gloriæ, uidet Paulus deum qui eſt uerum lumen.

Pſal. 35.

In purificatione beatæ Mariæ,

Hæc proſa compoſitionem habet rythmicam ſatis conformem. Nam fere in ſingulis uerſibus clauſulæ rythmicæ omnes, octo ſunt ſyllabarum & penultimam habent longam, præterquam in decimoquinto & decimoſexto uerſu, ubi ſingulę clauſulæ ſeptem coercentur ſyllabis & penultima breui.

Author eius. Adam de ſancto Victore. Cõmendatur in ea multifariam ſacratiſſima uirgo Maria ob dotes præcipuas & dona gratia.

1 *Lux aduenit uenerãda,*
Lux i choris iubilãda
Luminoſis cordibus
2 *Huius læta lux diei,*
Feſtum refert, matris dei
Dedicandum laudibus,
3 *Vox exultet modulata.*
Mens reſultet medullata.
Ne ſit laus inutilis.
4 *Sic laus deo decantetur,*
Vt in eo collaudetur.
Mater eius nobilis.
5 *Glorioſa dignitate,*
Viſceroſa pietate,

Comp uo

Compūnctiua nomine.
6 *Cum honore matronali,*
Cum pudore uirginali:
Nitet cœli cardine.
7 *Rubus quōdam exardebat.*
Et hunc ardor non urebat:
Nec uirorem nocuit.
8 *Sic ardore ſpiritali.*
Non attactu coniugali:
Virgo Deum genuit.
9 *Hæc eſt ille fons ſignatus.*
Hortus clauſus, fœcundatus
Virtutum ſeminibus
10 *Hæc eſt illa porta clauſa:*
Quam latente Deus cauſa
Clauſerat hominibus.
11 *Hæc eſt nullus trahens rorē.*
Plenus ager dans odorem
Cunctis terræ finibus
12 *Hæc eſt uirga ferens florē:*
Terra ſuum ſaluatorem
Germinans fidelibus.
13 *Hæc eſt dicta per exemplū*
Mōs, caſtellum, aula, templū,
Thalamus, & ciuitas.
14 *Sic eidem aliorum*
Aſſignatur electorum
Nominum ſublimitas.
15 *Cuius preces: uitia,*
Cuius nomen: triſtia,
Cuius odor: lilia,
Cuius uincunt labia,
Fauum in dulcedine.
16 *Super uinum ſapida,*
Super niuem candida,
Super roſam roſida,
Super lunam lucida
Veri ſolis lumine
17 *Imperatrix ſupernorum*

gratiarum, quibus a dño locupletata eſt. multis itē antiquæ legis figuris fuiſſe pręmonſtrata oſtenditur, uariiſq́ inſignita nominibus, quibus in ueteris paginæ ſcriptura, honorata & prædicata dinoſcitur.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Lux in choris iubilāda. Chorus cum aſpiratione, interdum cōuentū & multitudinem hominū ſignificat, & ueluti coronam eorum qui ad ludos cōueniunt, ſiue ſaltantium atq; canētium, nam multorum uocibus & concentu conſtat. Hierony. Vbicunq; chorus eſt, ibi diuerſæ uoces in unum canticum congeruntur. Qūo enim diuerſæ chordæ unam uocem efficiunt cantici, ſic & diuerſæ uoces cum ſimul fuerint congregatæ chorum domini efficiunt. Habetq; primā ſyllabam breuē. Virgilius. Veſcentes, lætumq́ choro Pęana canentes. Idem. Omnis quam chorus, & ſocii comitant ouātes. Interdum uero (ut ſcribit Hieronymus ad Dardanum) chorus eſt muſicū inſtrumentum ex ſimplici pelle cū duabus cicutis æreis, quod per primam inſpiratur, & per ſecundam uox emittitur. Quo modo accipitur in eo pſalmi loco Laudate dominum in tympano & choro, laudate eū in chordis & organo. Hic autem *Pſal. 150.*

pro alterutro datorum ſignificatorum ſumi poteſt, nam in utroq; apta eſt ſententia.

3 In tertio uerſu. Mens reſultet medullata. Nomine medullæ, adipem & pinguedinem ſpiritus affectuoſumq; motum chordis in Deum, hic author inſinuat. Inutilis enim eſt laus, ubi ſola ē uocis modulatio, & mēs ipſa torpet ignaua, languet arida, nullóque affectu in Deum mouetur.

Superatrix infernorum.
Eligenda uia cœli,
Retinenda ſpe fideli,
Separatos a te longe,
Reuocatos a te, iunge
Tuorum collegio.

18 *Mater bōa quā rogamus,*
Nobis dona quod optamus.
Nec ſic ſpernas peccatores,
Vt non cernas precatores
Reos ſibi diffidentes
Tuos tibi confidentes
Tuo ſiſte filio. Amen.

5 In quinto uerſu. Compunctiua nomine. Quoniam nomen eius frequenter inuocatū, inducit compunctionem deuotionis cordibus humanis, ſicut & nomen Ieſu benedictum in ſecula. Qui enim ſæpius id nomen uenerandū hn̄t in ore, ſentiunt quendam motū cordis ſingularem in Deum, quē alias nō pciperēt.

7 In ſeptimo uerſu. Rubus quondam exardebat. Rubus a Moyſe conſpectus ut ardens & tamen illæſus, illabefactam ſignabat matris Dei uirginitatem. ut ante etiam dictum eſt in ſecundo libro, in explanatione antiphonæ. Rubum quem uiderat Moyſes incombuſtum. Porro uerbum noceo fere ſemper datiuum ſecum expoſcit. Interdū tamē accuſatiuo iunctum inuenitur in ſacris literis, ut in cantico Iudith. Dominus autem omnipotens nocuit eū. & tradidit eum in manus fœminæ, & confudit eum. Et in euangelio Lucæ. Et cum proieciſſet illud dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilq; illum nocuit. Ita & hoc in loco ponitur, quod tamen nō eſt in imitationem trahendū.

Exod. 3. *Iudith. 16* *Luce. 4.*

9 In nono uerſu. Hæc eſt ille fons ſignatus. Inſinuatur & ſacra uirgo Maria per fontem illum & hortum, de quo dicit Salomon in Canticis. Hortus cōcluſus, ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus. Hortus inquam concluſus diuino præſidio & uirtutum munitionibus, ne in illum, ingreſſum habeant hoſtiles inſidiæ. Fons item ſignatus totius trinitatis ſignaculo, & peculiari ipſius filij Dei ſigillo.

Canti. 4.

10 In decimo uerſu. Hæc eſt illa porta clauſa. Sicut in pręcedente proſa iam dictum eſt, per portam Ezechielis clauſam intelligitur intacta ſanctæ Dei matris integritas. Et illam Deus cunctis hominibus occluſit ut ſibi ſoli foret peruia, & tamen ſemper clauſa. Huius autem occluſionis cauſa, tunc quidem latuit homines. Nunc autem ipſo reuelante, & myſteriũ ex rei effectu aperiente, patefacta eſt. Ezech. 44

11 In undecimo uerſu. Hæc eſt uellus trahens rorem. Significata eſt etiam beata Dei genitrix, per uellus Gedeonis cœleſti rore irrigatum, ꝙ ſola omnium mulierum ſpiritu ſancto fœcundata, cœleſtem edidit prolem. Significata eſt & per agrum plenum fructibus, & miro fragrantem odore, de quo Iſaac benedicturus filio ſuo Iacob, ait. Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui bñdixit dñs. Iudic. 6. Gene. 27.

12 In duodecimo uerſu. Hæc eſt uirga ferens florem. Signata fuit itidem ſacrata uirgo per uirgam Aaron, ſine terræ adminiculo floridam & fructu oneratam. Sic enim & ipſa fructum protulit ſine uiri adiutorio, toti mundo ſalutiferum. Signata fuit denique ſacroſancta Dei mater per terram illam, de qua dicit Eſaias. Rorate cœli deſuper, & nubes pluãt iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quinimmo ipſamet eſt illa terra myſtica & benedicta a domino, quæ germinauit Saluatorem. Nume. 27. Eſa. 45

13 In decimotertio uerſu. Hæc eſt dicta per exẽplum. Sex nomina pręclara hoc loco exprimuntur, quibus in ſacris literis beata uirgo Maria deſignata & nuncupata eſt. Primo ſiquidem mons dicitur apud Danielem, cum in expoſitione ſomnii regis Babylonici dicit, quòd lapis exciſus de monte ſine manibus percuſsit ſtatuam & comminuit eam. Vbi per lapidem illum intelligitur Chriſtus, & per montem beata uirgo Maria, uirtutum excellentia ſublimis ac cæteros homines ſupereminens, de qua ſine humano conſortio Chriſtus eſſe natus ibidem innuitur. Secundo ipſa nominatur caſtellum potiſsimum in eo loco euãgelii Lucæ. Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum, & mulier quædam Martha nomine accepit illum in domum ſuam. Illic enim ſecũdum myſticum ſenſum nomine caſtelli intelligitur ſancta uirgo Maria, ut teſtatur Anſelmus in homilia eiuſdem euãgelii. Tertio dicitur aula Dei, quòd eam Daniel. 2 Luca 10.

inhabitare dignatus ſit Dei filius ut ſuũ tabernaculum.
Pſal.28. ut in illo uerbo pſalmi allegoricè ſumpto. Adorate dominum in aula ſancta eius. ſiue ut alia habet tranſlatio, in atrio ſancto eius. Quarto nuncupatur ipſa templum domini. Quemadmodum in illo uerſu pſalmi myſtice intel
Pſal.47. lecto. Suſcepimus Deus miſericordiam tuã in medio tem
Pſal.18. pli tui. Quinto appellatur thalamus Dei. Sicut cum dicit propheta de domino noſtro, quòd ipſe eſt tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Sexto nominatur ipſa etiã
Pſal.86. ciuitas Dei. ut in illo dicto pſalmi metaphoricè accepto. Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei. Et conſimili modo (dicit uerſus ſequens) aliorum nominum præclarorum & inſignium excellens denominatio, eidem ſacræ uirgini aſsignatur in ſcriptura. quandoquidem per hæc nomina iam dicta, etiam alia quæ paſsim in ſacris literis occurrunt ſunt intelligenda.

In annunciatione beatæ Mariæ uirginis.

Hæc proſa, lege rythmica eleganter & uenuſtè eſt compoſita. Continet enim quiſque uerſuum quinque clauſulas rythmicas, quamque ſex ſyllabarũ & penultima ſyllaba breui cõpactam. Earum prima ad tertiam & ſecunda ad quartã eiuſdem uerſus, habet mutuum reſponſum, in ſimili exitu atque deſinentia, Quinta uero clauſula unius uerſus quæ & poſtrema, reſpondet quintæ clauſulæ & ultimæ proxime ſequẽtis uerſus in conſimili cadentia.

Author eius fuiſſe dicitur Petrus Abaelardus, uir ſua tempeſtate uirtutis & doctrinæ ſplendore ac gloria inſignis. Et certe modulationis huius elegantia ac gratia, facile prodit eum omnifariæ eruditionis fuiſſe pleniſ

1 *Mittit ad uirginem*
Nõ quemuis angelũ,
Sed fortitudinem
Suum archangelum
Amator hominis.
2 *Fortem expediat*
Pro nobis nuncium,
Naturæ faciat
Vt præiudicium
In partu uirginis.
3 *Naturam ſuperet*
Natus rex gloriæ,
Regnet & imperet,
Et zima ſcoriæ
Tollat de medio.
4 *Superbientium*
Terat faſtigia,
Colla ſublimium
Calcet ui propria
Potens in prælio.
5 *Foras eiiciat*
Mundanum principem,

Secumque faciat
Matrem participem
Patris imperii.
6 *Exi qui mitteris*
Hæc dona dicere,
Reuela ueteris
Velamen literæ
Virtute nuncij.
7 *Accede, nuncia,*
Dic aue cominus.
Dic plena gratia,
Dic tecum dominus.
Et dic, ne timeas.
8 *Virgo ſuſcipias*
Dei depoſitum.
In quo perficias
Caſta propoſitum,
Et uotum teneas.
9 *Audit & ſuſcipit*
Puella nuncium,
Credit & concipit,
Et parit filium,
Sed admirabilem.
10 *Conſiliarium*
Humani generis,
Deum & hominem
Et patrem poſteris,
In pace ſtabilem.
11 *Cuius ſtabilitas*
Nos reddat ſtabiles
Ne nos labilitas
humana labiles
Secum præcipitet.
12 *Sed dator ueniæ*
Conceſſa uenia,
Per matrem gratiæ
Obtenta gratia,
In nobis habitet.
13 *Natura premitur*

ſimum. Deſcribitur in ea, annun-
ciatio conceptus filii Dei ad ſa-
croſanctam uirginem per ange-
lum facta, quam & beatus Lucas
in ſui euangelii principio enar-
rat. Verum ibi nuda contexitur
& aperta tam ſacræ rei hiſtoria.
Hic uero pulcherrimis depicta
coloribus, metaphoricis adorna
ta locutionibꝰ & allegoricis ſen-
tentiis adumbrata, eadem lucu-
lentiſsime exprimitur. ut nec ue
ritas deſit elegantia uerborum,
nec elegantia ueritati, nec ſenten
tiarum copia ex diuerſis ſacra-
rum literarum locis deprompta
deſideretur. Oia.n hæc affatim
hic congeſta cernuntur, ut ſequē
tes annotationes patefacient.

1 ANNOTATIONES. In
primo uerſu. Sed fortitudinem
ſuum archangelum. Gabrielem
archangelum hoc loco ſubinſi-
nuat author nomine fortitudi-
nis. Nam Gabriel, qui miſſus a
Deo legitur ad Mariā uirginem,
fortitudo interpretatur. ut atte-
ſtatur uenerabilis Beda in home
lia euangelii præſens myſterium
explicantis, his uerbis. Raro legi *Lucæ 1.*
mus quòd apparentes homini-
bus angeli deſignentur ex nomi
ne. Verum quotienſcunque id
fit, ideo utique fit ut etiam no-
mine ipſo quid miniſtraturi ue-
niant inſinuēt Gabriel namque,
fortitudo Dei dicitur. Et merito
tali nomine præſulget, qui naſci
turo in carne Deo teſtimonium

perhibet, de quo propheta in pſalmo. Dominus (inquit) fortis & potens dominus potẽs in prælio. Hæc ille. Et eandem ob cauſam in ſecũdo uerſuum eundem angelũ uocat author fortem nũcium, quem expediri & in legationem mitti poſtulat. Amator autem hominis, Deus dicitur & pater & filius & ſpiritus ſanctus, cum a tota trinitate facta ſit angeli ad uirginem miſsio. De patre enim dicit dominus noſter in euangelio, Sic Deus dilexit mũdum, ut filium ſuum unigenitũ daret. De filio uero Paulus ad Epheſios ſcribens ait. Ambulate in dilectione ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Idem quoq; de ſpiritu ſancto affirmare quis addubitauerit, cum ipſe peculiariter amor & charitas dicatur? quinimmo patris & filii & ſpiritus ſancti unus & idem in homines eſt amor ſummus & immenſus.

In partu uirginis.
Rex regum naſcitur,
Vim cœlans numinis,
Sed rector ſuperum.
14 *Qui nobis tribuat*
Peccati ueniam,
Reatus deleat,
Donet & patriam
In arce ſiderum. Amen.

Ioan. 3.

Ephe. 5.

2 In ſecundo uerſu. Naturæ faciat ut præiudicium. Virginis enim partus non ſecundum naturæ leges eſt ac iura, ſed longe ſupra naturã, & diuina illa uirtute cui nihil difficile eſt & impoſsibile, tantũmodo factus. Et ergo in admirabili illo & ſacratiſsimo partu uirgineo factum eſt naturæ præiudicium, quoniam illud a Deo inibi completũ eſt, quod nunquam natura præſtare potuiſſet.

3 In tertio uerſu. Et zima ſcoriæ tollat de medio. Zima, fermentum dicitur. Vnde azima, quod ſine fermento eſt. At nomine fermenti, peccatum ſæpenumero in ſcriptura innuitur. ut apud Paulum. Expurgate uetus fermentum ut ſitis noua cõſperſio, ſicut eſtis azimi. Et iterum eodem loco. Non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ neq; nequitiæ. quare & zima hic pro peccato ſumitur. Scoria uero, metallorum eſt purgatio quaſi fęx, ſicut ſpuma quæ ex ferueſcente materia tollitur. Vnde Plinius. Spurcitia in omni metallo, ſcoria nuncupatur. Et Eſaias ait. Argentum tuum uerſum eſt in ſcoriam. Quoniam igitur ſcoria uile quiddam & abiectum eſt in comparatione ad id metallum cuius eſt excrementum ſiue purgamentum, re-

1. Cor. 5

Eſa. 1.

ſte etiam hic pro impuritate & immundicia peccati accipitur. Itaque zima ſcoriæ tollit natus rex gloriç, quoniam totius mundi peccata tollit, delet & abſtergit.

4 In quarto uerſu Potens in prælio. Hac appellatione dominus noſter ſignificatur in pſalmo, cum ait. Quis eſt iſte rex gloriæ? dominus fortis & potētes, dominus potens in prælio. Et ipſe quidem cōtriuit faſtigia ſiue faſtum ſuperbientium, quoniam depoſuit potens de ſede, & oculos ſuperborum humiliauit. Colla itidem ſublimium atque elatorum calcauit ui propria, & dæmonum ſcilicet & hominum, quoniam ſecūdum Eſaiæ uaticinium, omnis mons & collis humiliatus eſt in die illa aduentus ſui in carnem, & infirma mundi elegit Deus ut fortia quæq; confundat. *Pſal. 23.* *Luca. 1.* *Pſal. 17.* *Eſa. 40.* *1. Cor. 1.*

5 In quinto uerſu. Foras eiicias mundanum principem. Nomine mundani principis intelligitur hic diabolus, qui ſæpius in ſcriptura princeps huius mundi dicitur, quòd totum genus humanum ſuæ tyrannicç ſubiecerit poteſtati, aut quòd iis qui ſecularia ſectantur deſideria principetur & tanquam dominus præſideat. Is autem per aduentum Chriſti eiectus eſt foras, quoniam dominatu in genus humanum quem ſubdolè occupauerat expulſus eſt. quemadmodum dominus noſter in euangelio futurum dixit per ſuam paſsionem, cum ait. Nunc iudiciū eſt mundi, nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Et alio in loco. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet. Si autem fortior eo ſuperueniens uicerit eum, uniuerſa arma eius auferet in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Porro imperium patris ipſius Chriſti, illud eſt de quo angelus ad ſacroſanctam uirginem ait. Et dabit ei dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Cuius quidem imperii & matrem fecit participem, ratione aſſumptæ ex ea noſtræ ſubſtantiæ: Nam & ipſa, regina mundi conſtituta eſt, cœlique & terræ domina, idem cum filio ſceptrum moderans. *Ioan. 14.* *Ioan. 12.* *Luca. 11.* *Luca. 1.*

6 In ſexto uerſu Exi qui mitteris. Verba hæc ſunt populi fidelis ad archangelum Gabrielem, adhortantis eum ut cito exequatur iniunctam ſibi a Deo legationē, cœlo ſcilicet exeat & uirginem accedat. Verbum autem dicere, ibi

infinitiuum eſt a dico, & cum mitteris paſsiuo uerbo ponitur,ſicut & in hoc carmine apud Ouidium Omnia nāque tuo ſenior te quærere miſſo Retulerat nato.Neſtor,& ille mihi. ut ſententia ſit huiuſmodi. O Gabriel egredere cœlis,qui mitteris ad dicendum & explicandum hæc dona ſupradicta,humano generi indulgenda per incarnationem filii Dei. Et melior eſt aptiorq́ hic ſenſus,quàm ſiquis diſſere legat imperatiuum uerbum & actiuum a diſſero, is,ut nonnulli habent libri. At uero uelamen ueteris literæ, eſt ueteris teſtamenti umbra & figura, illa occultans myſteria ſignis typicis quę in nouo teſtamento clare ſunt exhibita. quare per noui teſtamenti gratiam,ueteris literę uelamen amotum eſt & ablatum. Angelus autem Gabriel annunciat ſacræ uirgini gratiam & ueritatem per Ieſum Chriſtum in lege euangelica faciēdā.Et ergo uirtute nuncii,reiq́ nunciatæ,reuelaſſe dicitur uelamen ueteris literę.

7 In ſeptimo uerſu. Dic aue cominus. Totus hic uerſus etiam fidelis populi uerba continet, quibus angelum incitat ut properè ſanctam accedat uirginem, eique propinquus impendat honoratiſsimam hanc ſalutationem. Aue gratia plena, dominus tecum, conturbatæq́ uirgini modeſtiſsimæ in ſermone eius, timorem omnem ſuſtollat dicens. Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud dominum. Cominus autem aduerbium, prope ſignificat, cum aliquid alteri eſt proximum. Virgilius. Pugnatur cominus armis.

Luca.1.

8 In octauo uerſu. Virgo ſuſcipias Dei depoſitū.Hæc uerba ſunt angeli, quæ exhortatione fidelis populi etiam dicere habeat ad uirginem, referunturq́ ſimiliter ad uerbū dic,in præcedente uerſu poſitum. Vocat autem hic depoſitum Dei, quod Deus ſacratiſsimæ uirgini committere & cuſtodiēdum tradere inſtituit, unicum ſcilicet Dei filium in utero eius humanam ſubſtātiam ſuſcepturum. In quo tamen incarnationis myſterio, ipſa perfecit propoſitum caſtitatis,& non cognoſcendi uirum. nam ad hoc admirabile opus explendum, ſpiritu ſancto fœcundata eſt, uotumque uirginitatis ſuæ Deo conſecratę tenuit.Nempe ex conceptu filii Dei, neque propoſitum illud neque uotum uiolatum eſt.

9 In nono uerſu. Suſcipit puella nuncium. Nuncius hoc loco, & pro nunciante ſumi poteſt & pro re annunciata. Vtrunque enim audiuit & ſuſcepit beata uirgo, & angelū ſcilicet nunciantem uenerata, & id quod nũciabatur am plexata, per hæc uerba conſenſum eius exprimentia. Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. In ſex to uero uerſu ante explicato, potius pro re nunciata ſumi debere uidetur quàm pro non nunciante.

10 In decimo uerſu. Conſiliarium humani generis. Hæc nomina ſimul cum eo quod in fine pręcedentis uerſus pò nitur, ſumpta ſunt ex Eſaia, ita pronũciante ortum filij Dei ex uirgine. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis & factus eſt principatus ſuper humerum eius. Et uocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Hæc enim quinque pueri nomina ab Eſaia expreſſa, hoc loco eodem ordine illi attribuuntur Vnde admirabilis nominatur, quia ſimul deus & homo, quod inauditum eſt & mirabile in oculis noſtris. Conſiliarius, quia magni conſilij angelus ſecundum ſeptuaginta interpretes dicitur, ſuoq́ occulto conſilio genus humanum a damnatione eripuit. Dicitur & Deus fortis (loco cuius nominis author hic eum uocat deum & hominem, propter rythmi decentiam atque exigentiam) quia omnium creator eſt & gubernator, eiuſq́ poteſtati reſiſtere nemo poteſt. Pater futuri ſeculi ſiue pater poſteris deinde nominatur, q͞a populi ſub euangelica lege regenerati, ipſe ſalutis & ſpiritualis natiuitatis eſt author. Denique uocatur princeps pacis ſiue in pace ſtabilis, quia ipſe eſt pax noſtra qui fecit utraque unum, reconciliauitque nos deo & angelis. De quo ſubiungit eodem loco propheta. Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis non erit finis. Quod & pſalmus confirmat dicens. Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Eſa. 9. *Epheſ. 2.* *Eſa. 9.* *Pſal. 71.*

13 In decimotertio uerſu. Natura premitur in partu uirginis. Quoniam id ſupra naturæ uires eſt & legẽ, quod uirgo pariat filium & ſuæ uirginitatis non patiatur detrimẽtum. Et ergo in eo partu uim & uiolentiam quodam modo paſſa eſt natura, & in ſecundo præſentis proſæ uerſu ẽſ

deus dicitur ipſi naturæ feciſſe præiudicium in eodē partu. Quòd autem puer ipſe qui ex uirgine naſcitur, rex regum ſit & dominus dominantium, rectorque ſuperum, quatenus deus, omnino planum eſt nec indigens aliqua teſtimonii luce. Dicitur autem ipſe rex, celaſſe uim numinis, quoniam ſuæ diuinitatis poteſtatem occultauit tegmine humanæ fragilitatis. More enim aliorum infantium uagiit, faſciis alligatus eſt, materna ſuxit ubera, & alia humanæ infirmitatis opera infantili ætati congrua ut uerus homo uere exercuit. Sub illis autem occultauit maieſtatē ſuæ deitatis uſque ad tempus illud, quo admirabili ſignorum ſplendore & uerborum ſimul ac operum teſtimonio eam mundo prodidit. Non tamen defuerūt in ipſa etiam natiuitatis hora, ſuæ deitatis indicia. ut uirginis partus, q ſolum deum decuit. angelorum miniſterium : paſtoribus natum Chriſtum annunciantium. ſtellæ nouæ in cœlo fulgentis obſequium, quæ magos duxit ad eis incunabula. & alia plæraque.

In inuentione ſanctæ crucis.

Hæc proſa rythmicæ modulationis ſeruat formam, quemadmodum illa de ſancto ſacramento euchariſtiæ. Lauda Sion ſaluatorem.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Concelebrat autē præclaris laudibus, ſanctæ crucis præconia, referens antiquæ legis figuras quibus eſt præſignata, & uirtutem eius in noua lege per uictoriam Cōſtantini & Heraclii imperatorum oſtenſam. Deinde admirandam illius poteſtatem prædicans, fidelis populi uota & ſupplicationem ad illam explicat.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Nam in cruce triumphamus. Hic uerſus in plæ

1 *Laudes crucis attollam*
Nos qui crucis exultamus
Speciali gloria.

2 *Nā in cruce triūphamus,*
Hoſtem ferum ſuperamus
Vitali uictoria.

3 *Dulce melos tāgat cœlos,*
Dulce lignum dulci dignū
Credimus melodia.

4 *Voci uita non diſcordet,*
Cū uox uitā non remordet
Dulcis eſt ſymphonia.

5 *Serui crucis crucē laudēt,*
Qui per crucē ſibi gaudent
Vitæ dari munera.

6 *Dicant omnes & dicant ſinguli*
Aue ſalus totius ſeculi
Arbor ſalutifera.

7 O quã fœlix quã p̄clara,
Fuit hæc ſalutis ara,
Rubens agni ſanguine.
8 Agni ſine macula,
Qui mundauit ſecula
Ab antiquo crimine
9 Hæc eſt ſcala peccatorũ,
Per quam Chriſtus rex cœlorum
Ad ſe traxit omnia.
10 Forma cuius hoc oſtẽdit,
Quæ terrarum cõprehẽdit
Quatuor confinia.
11 Nõ ſunt noua ſacramẽta
Nec recenter eſt inuenta
Crucis hæc religio,
12 Iſta dulces aquas fecit.
Per hanc ſilex aquas iecit,
Moyſi officio.
13 Nulla ſalus eſt in domo,
Niſi cruce munit homo
Superliminaria,
14 Neque ſenſit gladium,
Nec amiſit filium,
Quiſquis egit talia.
15 Ligna legens in Sarepta,
Spem ſalutis eſt adepta
Pauper muliercula.
16 Sine lignis fidei,
Nec lecythus olei
Valet, nec farinula,
17 Roma naues uniuerſas
In profundũ uidit merſas,
Vnà cum Maxentio.
18 Fuſi Thraces, cæſi Perſæ.
Sed et partis dux aduerſæ
Victus ab Heraclio
19 In ſcripturis ſub figuris
Iſta latent, ſed iam patent

riſque libris non habetur ſed p̄termiſſus eſt, qui tamen non eſt ſuperfluus, quinimmo ad rythmi integritatem neceſſarius, ut habeat primus uerſus cui in terminali ſyllabarum deſinẽtia reſpondeat. alioqui aut nullus ipſi primo uerſui in exitu ſimiliꝗ cadentia accommodabitur uerſus aut tres dabuntur ſe continuo conſequentes, adinuicẽ in fine conſonantes. quorum utrũque, rythmicæ legi repugnat. in qua ſemper duo uerſus neꝗ plures neque pauciores, mutuum habent, quãtum ad ultimã clauſulam, reſponſum adinuicem.

4 In quarto uerſu. Dum uox uitam non remordet. Cum & labia noſtra laudant Deum pariter & opera, ſecundum regulam mandatorum eius facta, tunc uox non remordet uitam neꝗ uita diſcordat uoci. Verũ ſi uox noſtra diuinas perſonat laudes, opera uero præceptis dei cõtraria facimus, huiuſmodi modulatio laudis eſt ingrata deo. quoniam ut ait Eccleſiaſticus, non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. *Eccleſ.15.* & ſcimus (inquit in euangelio cæcus iam illuminatus) qa peccatores deus non audit. *Ioan.9.*

9 In nono uerſu. Hæc eſt ſcala peccatorum. Crux ſancta dicitur myſtice ſcala, peccatorum, quoniam peccatores per eam & immolationem ueri agni in ea factam cœlos conſcendunt. Et *Gene.28*

non inepte figuratur per ſcalam illam ab imo terræ ad cœli culmen extentam, quam Iacob uidit in ſomnis. cui & dominum conſpexit innixum, & angelos domini aſcendentes & deſcendentes per eam. Quod autē per illam Chriſtus ad ſe traxerit omnia, teſtatur illud uerbum eius ad Iudæos. Ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia trahā ad meipſum. Hoc autem dixit (ut ſubiūgit euangeliſta) ſignificans qua morte eſſet moriturus. Atqui a terra exaltatus eſt Chriſtus, quādo in crucem ſublatus eſt, & de ſola huiuſmodi exaltatione ibi loquitur.

Ioan. 12.

10 In decimo uerſu. Quatuor confinia. Scilicet orientem, occidentem, meridiem, & ſeptētrionē, quatuor ipſius terrę partes. Nēpe ſi pars anterior crucis cui affixus erat dominus, occidentem reſpiciebat (ut ſecundum Chriſtianam pietatem in ipſo templorum meditullio Chriſtū crucifixum mos eſt figurare) poſterior eius pars uergebat ad orientem. manus ſiniſtra ad meridionalem plagam, & dextera ad ſeptentrionalem. Et ita quatuor extrema ipſius terræ, in ipſa crucis figura comprehendun tur. Quod ſi orientem uerſus Chriſtum crucifixum quis dixerit, aut aliam quanuis cœli partem, ſemper in figura crucis aſſignabuntur quatuor partes, totidem terræ plagis reſpondentes. Cęterum quid hoc aliud ſignabat, niſi per crucis myſterium a quatuor terræ plagis uocandos

Crucis beneficia.
20 *Reges credunt, hoſtes cedunt.*
Sola cruce Chriſto duce.
Vnus fugat milia.
21 *Iſta ſuos fortiores*
Semper facit & Victores
Morbos ſanat et lāguores,
Reprimit dæmonia.
22 *Dat captiuis libertatē,*
Vitæ confert nouitatem.
Ad antiquam dignitatem
Crux reduxit omnia.
23 *O crux lignū triūphale*
Mundi uera ſalus, uale.
Inter ligna nullum tale,
Fronde, flore, germine.
24 *Medicina Chriſtiana,*
Salua ſanos, ægros ſana.
Quod non ualet uis humana,
Fit in tuo nomine.
25 *Aſſiſtentes crucis laudi,*
Conſecrator crucis audi.
Atque ſeruos tuæ crucis,
Poſt hāc uitā, ueræ lucis
Transfer ad palacia.
26 *Quos tormento uis ſeruire,*
Fac tormenta non ſentire.
Sed cum dies erit iræ,
Nobis confer & largire
Sempiterna gaudia. amen.

hominez ad ſalutem & ueri dei agnitionem? Multi (inquit Matth. 8.
dominus in euangelio) ab oriente & occidente uenient, &
recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum. Et Eſaias uocationem gentium ad fidem prænuncians ait. Ecce iſti de longe uenient, & ecce illi ab aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali. Alia uero quatuor confinium terræ ſecundum figuram crucis ratio, in decimiquinti uerſus explanatione paulo poſt aſſignabitur. Eſa. 49.

12 In duodecimo uerſu. Iſta dulces aquas fecit. Per lignũ Exod. 15
a deo Moyſi oſtenſum & aquis Marath amariſſimis immiſſum, unde ipſæ aquæ in dulcedinem uerſæ ſunt, intelligitur ſancta crux. cuius ignominia & acerbitas a Chriſto tolerata, conuerſa eſt in dulcedinem, ſuauitatem, & gratiam redemptionis totius mundi. Similiter per uirgam Exodi. 17.
quæ Moyſi miniſterio ſilicem percuſſit & inde aquas eduxit, inſinuatur etiam ſancta crux, quæ ex Chriſto petra ſpirituali, lancea militari transfixo aquam toti mundo ſalutarem effudit.

13 In decimotertio uerſu. Nulla ſalus eſt in domo. Vterq; poſtis & ſuperliminaria domorum Iſraeliticarum aſperſa Exod. 12.
ſanguine agni immolati typus fuerunt & figura uiuificæ crucis, conſperſæ precioſo ſanguine agni immaculati. Sicut enim per huiuſmodi tinctionem & irrorationem ſanguinis agni typici, Hebræi fuerunt liberati ab angelo percutiente primogenita Aegypti, ita uirtute Crucis ſalutiferæ liberamur ab inſultu & incurſione dæmonum. qui cum crucem domini conſpexerint, non ualentes eius ſuſtinere præſentiam, trepidi diffugiunt nocendique uires amittunt.

15 In decimoquinto uerſu Lingua legens in Sarepta. Vi- 3. Reg. 17
dua Sareptana (ad quam miſſus eſt Helias a domino ut ab ea ſuſtentaretur) duo ligna collegiſſe ſcribitur, ut ſibi & filio ſuo cibum decoqueret. Voci autem propheticæ obediens coxit illi primo ſubcineritium panem, & non eſt diminutum eius oleum in lecytho ampullaque olearia, nec farina in hydria per continuam alimoniæ pro tota domo ſua ex illis apparitionem, quoad daret dominus pluuiam ſuper terram, ſecundnm uerbum Heliæ. Porro duo ligna illa collecta a uidua, ſanctam crucem repræſen

tant,ex duabus potiſſimum partibus conſtantem. quarũ una a ſummo in imum ſecundum longitudinem fuit por recta,altera uero ex tranſuerſo, a dextro in ſiniſtrum extẽ ta. Et ſecundum illas in cruce domini congruenter ſumũ tur quatuor differentiæ poſitionum ipſius mundi, quæ per quatuor confinia in decimo uerſu expreſſa poſſent ẽe intelligi, ſcilicet ſurſum & deorſum, dextrum ſiniſtrum, ſecundum quatuor crucis extremitates aſſignata.ad deno tandum quod Chriſtus per mortem crucis quam pertu lit,cœleſtia nobis regna quæ ſurſum ſunt nobis aperuit, inferna uero quę deorſum ſunt confregit.terreſtria autem omnia quæ in medio ſita ſunt,ſuorum brachiorum exten tione & complexu quaſi dextrum & ſiniſtrum conſtituen tia,ad ſe reuocauerit,& ita cœleſtium,terreſtrium & infer norum dominatum principatumq; acceperit,& reconcilia uerit omnia,ſumma ima & media deo patri per ſanguinẽ crucis.Per illa itidem duo ligna ſanctam crucem integran tia ſumuntur quatuor ipſius ſitus & poſitiones, ſcilicet lõ gitudo,latitudo,altitudo,& profundum,ex quibus ipſius crucis figura conſtituitur.Quemadmodum declarat bea-

Epheſ. 3. tus Auguſtinus exponens illud dictum apoſtoli ad Ephe ſios. Vt poſſitis comprehẽdere cum omnibus ſanctis,quę ſit latitudo & longitudo ſublimitas & profundum.In his (inquit)uerbis figura & myſterium crucis oſtenditur. Nã latitudo in cruce,eſt tranſuerſum lignum ubi figũtur ma nus.longitudo uero eſt ab ea parte quæ ab ipſo tranſuer ſo ad terram tendit.& ab ipſo uſque ad terram conſpicua eſt.Altitudo autem crucis in illo ligno eſt, quod ab eodẽ tranſuerſo ſurſum caput uerſus eminet. Profundum uero eſt in ea parte ligni quæ nõ apparet. ſed infixa,terrę occul tatur.Hæc Auguſtinus.

17 In decimoſeptimo uerſu.Roma naues uniuerſas.Vt re fert hiſtoria eccleſiaſtica libri noni ca.nono,Conſtãtinus imperator cum Maxentio qui tum Romæ tyrannidẽ exer cebat conflicturus, cum diuinum imploraſſet auxilium antequam cum hoſte manum confereret, uidit in aere crucem rutilo fulgore coruſcam,& angelum ſibi dicentẽ. In hoc ſigno Conſtantine uinces.& protinus in omnibus uexillis ſuis ſignum crucis figurari efformarique iuſſit.

Cumque Maxentius fraudem molitus ad pontem Miluiũ nauibus pontes ſuperſtrauiſſet, ut illis ſubſidentibus præ nimio pondere cum illac tranſiret Conſtantinus & crederet firmos eſſe pontes, cum toto exercitu demergetur. audiens Conſtantinum Romam uerſus aduentare, concitus è portis Romanis ꝓruens pergit in illius occurſum. Et ſuarum oblitus decipularum per illos pōtes præcipiti curſu ſuum duxit agmen, & incidens in foueam quam fecit una cum ſuis militibus in flumen demerſus eſt, immo & naues illæ nimio pondere preſſe etiam aquis ſunt obrutæ. Et hoc pacto Conſtantinus ſine effuſione ſanguinis humani (quod ſummopere a deo popoſcerat) uictoriã potius eſt.

18 In decimooctauo uerſu. Fuſi Thraces, cæſi Perſæ. Sub Heraclio imperatore Romano Coſdras rex Perſarum collecto magno exercitu irrupit in fines Romani imperii Syriamque & Paleſtinam graui incurſione uexauit, omnia populationibus & incendiis deuaſtans. Cuius impetum repreſſurus Heraclius, coactis etiam copiis ſubſiſtit ad flumen Danubim ubi & filius Coſdræ illi occurrit cũ apparatiſſimo militũ agmine. Quem ſingulari certamine ſuper pōtem Danubii adortus deuicit Heraclius adiutore deo, cui ſe ante congreſſum inuocata deuotius ſancta cruce obnixe commendauerat. Deinde interfecto Coſdra partẽ ſanctę crucis, quam ab urbe Hieroſolymitana ille impius abſtulerat: cum debito honore & reuerentia illuc reportauit. unde feſtum exaltationis ſanctæ crucis celebrari in eccleſia cœptum eſt, ut latius ſupradictæ ſolennitatis declarat hiſtoria.

20 In uiceſimo uerſu. Vnus fugat milia. Sumpta eſt illa ſententia, ex eo quod in Leuitico dominus ꝓmittit populo Iſrael. Perſequentur quinque de uobis. centum alienos & centum de uobis, decem milia. Et ex eo cantici ipſius Moyſi uerbo. Quomodo pſequebatur unus mille, & duo fugarent decem milia. Quæ quidem promiſſa, ſicut ſub ueteris teſtamenti patribus interdum completa leguntur, potiſſimum ſub piis regibus iuda & inclytis Machabæis, ita & in nouo teſtamēto ſub glorioſis illis regibus & principibus Chriſtianis, qui potentifica Chriſti cruce armati

Leui.26. Deut.32.

expeditionem in hoſtes fidei ſuſceperunt & ſuis eos ſedibus propulſarunt.

23 In uiceſimotertio uerſu. Inter ligna nullum tale. Reſpõdet id crucis præconium illi cantico. quod in hymno de paſſione domini in eius laudem canitur. Crux fidelis inter omnes, arbor una nobilis, nulla ſylua talem profert, frõde flore germine. Vbi quoniam arborem nominauit ſanctam crucem author, ut decorum methaphorici ſermonis obſeruet, in eo perſiſtens, frondem eius florem & germen nominat. quæ tamen myſtice ſunt accipienda, & ad Chriſtum referenda, qui ſolus eſt illius arboris folium, flosq́; & fructus. Folium quidem, ob immarceſſibilem uirtutũ eius uirorem atque uigorem. Flos, ob ſuauiſſimum bonitatis eius odorem præcipuumq́ decorem. Germen uero, ob fructum & utilitatem ſuæ paſſionis ex ea arbore decerptam. Cæterum quæcunque hic de cruce dicuntur, intelligẽda ſunt non abſolute materiam crucis attendendo, ſed referẽdo eam ad Chriſtum in illa confixum (qui ſua glorioſa paſſione ipſam conſecrauit & ſanctificauit.

26 In uiceſimoſexto uerſu Quos tormento uis ſeruire. Neminem deus ipſe præcipua uoluntate & per ſe uult perire. ſed ſecundum beati Pauli ſententiam, uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Con- *1. Tim. 1.* ſequenter tamen & ratione habita ad hominũ opera, eos dicitur uelle ſeruire tormento, qui per ſua peccata meriti ſunt æterna gehennæ ſupplicia. Rectitudo enim iuſtitiæ eius exigit ut tales ad finem uſque uitæ in malo perſiſtentes, addicantur tormentis infernis. Itaque hæc oratio petit ut quos ſecundum pręſentem ſtatum ac diſpoſitionem operum tales cognoſcit, qui dignĩ ſint perpetua damnatione, illis gratiam emendandi uitam dum tempus adeſt concedat, & euadendi per pœnitentiam ea tormenta quibus ſunt digni. Demum diem iræ uocat hic author diem extremi iudicij, quoniam ita appellatur apud Sophoniam prophetam cum ait. Vox diei domini amara, tribulabitur *Sopho 1.* ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtię, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris, ſuper ciuitates munitas & ſuper angelos excelſos.

De ſancto Ioanne ante portam latinam, proſa.

1 *Verbum Dei, Deo natũ,*
Quod nec factum nec creatum,
Venit de cæleſtibus.
2 *Hoc uidit, hoc tractauit,*
Hoc de cælo reſerauit,
Ioannes hominibus.
3 *Inter illos primitiuos*
Veros, ueri fontis riuos,
Ioannes exiliÿt.
4 *Toti mundo propinare*
Nectar illud ſalutare,
Quod de throno prodÿt.
5 *Cælum tranſit, ueri ſolis*
Rotam uidit, ibi totam
Mentis figens aciem.
6 *Speculator ſpiritalis,*
Quaſi ſeraphim ſub alis
Dei uidens faciem.
7 *Audiit in gyro ſedis,*
Qui pſallãt cum citharœdis,
Quater ſenos proceres.
8 *De ſigillo trinitatis,*
Noſtræ nummo ciuitatis
Impreſſit characteres.
9 *Ille cuſtos uirginis,*
Arcanum originis,
Diuinum myſterium,
Scribens euangelium,
Mundo demonſtrauit.
10 *Cæli cui ſacrarium,*
Suum Chriſtus lilium,
Filio tonitrui
Sub amoris mutui
Pace commendauit.
11 *Haurit uirus hic letale,*
Vbi corpus uirginale
Virtus ſeruat fidei.

Conſimilem rythmi modulationem ferè ſeruat hæc proſa. qualem ea de beato Ioanne euãgeliſta prius expoſita. Gratulemur ad feſtiuum, iocundemur ad uotiuum Ioannis præconium. cum qua etiam conſpirat admodum in ſententia & miraculorum narratione, quæ hic nõ eſt repetenda, ſed ex illo requirenda loco.

Continet præterea hęc proſa, nonnulla præclara & ſingularia ipſius Chriſto dilecti diſcipuli præconia, quæ ſequentibus annotationibus euadẽt manifeſtiora.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Hoc uidit, hoc tractauit. In principio primæ ſuæ epiſtolę ita ſcribit beatus Ioannes. Quod fuit ab initio, *1. Ioan. 1.* quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtrę cõtrectauerunt de uerbo uitæ, & uita manifeſtata eſt, & uidimus & teſtamur, & annunciamus uobis uitam æternã, quę erat apud patrem & apparuit nobis. quod uidimus & audiuimus annunciamus uobis. Ex quo loco epiſtolæ, ipſe ſenſus præſentis uerſus uidetur eſſe deſumptus.

3 In tertio uerſu. Inter illos primitiuos. Verus fons eſt dominus noſter Ieſus chriſtus, fons

aquæ uiuę,& cœleſtis ſapientię torrens affluentiſsimus. Primitiui uero riui illius ueri fontis, ſunt ſancti apoſtoli, qui doctrinam euangelicam ex ſacro eius ore hauſerunt, & tanquam riui ex illo fonte deducti ſunt, impletiq́ ab eo aqua ſapientiæ ſalutaris. Inter illos autem riuos, Ioannes inſigniter emicuit, ad ſuauitatem uerbi Dei quos de cœlo ad nos deſcēdit,toti mundo propinandā & declarandā.

5 In quinto uerſu. Cœlum tranſit, ueri ſolis. Ioannes (inquit) cœlos omnes & corporales & ſpirituales, ordines inquam angelicorum ſpirituum tranſcendit,& diuinitatē uerbi Dei principio finemq́ carentem (ut rota in orbiculari ſua figura & circulus) intentiſsima mentis acie conſpexit, defigens in eam totum interni ſui luminis obtutum. Hanc autem ueri ſolis rotam,coæternitatem ſcilicet filii Dei(qui eſt ſol iuſtitię)cum patre: reſerauit Ioannes hominibus, cū ſacro ſuo pectore illud eructauit euangelij exordium.

Ioan.1. In principio erat uerbū, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum. Hinc & ſpeculator ſpiritualis in ſequente uerſu dicitur,& quaſi admiſſus ad contuitum diuini uultus ſub alis ſanctorum ſeraphim, qui cœleſtes ſunt ſpiritus Deo pro-

12 *Pœna ſtupet, ꝙ in pœna*
Sit Ioannes ſine pœna,
Bullientis olei.

13 *Hic naturis imperat,*
Vt & ſaxa transferat
In decus gemmarum.

14 *Quo iubente riguit,*
Aurum fuluum induit
Virgula ſyluarum.

15 *Hic infernum reſerat,*
Morti iubet, referat
Quos uenenum ſtrauit.

16 *Obſtruit, quod Ebion,*
Cherintus & Marchion,
Perfide latrauit.

17 *Volat auis ſine meta,*
Quo nec uates nec propheta
Euolauit altius.

18 *Tam implēda q̄ impleta,*
Nunquam uidit tot ſecreta
Purus homo purius.

19 *Aquilam Ezechielis*
Sponſus miſit, quæ de cœlis
Referret myſterium.

20 *Spōſus rubra ueſte tect⁹,*
Viſus ſed non intellectus,
Redit ad palacium.

21 *Dic dilecte de dilecto*
Qualis aſsit, & de lecto
Sponſi, ſponſæ nuncia.

22 *Dic quis cibus angelorū,*
Quæ ſunt feſta supernorū,
De ſponſi præſentia.

23 *Veri panis intellectus,*
Cœna Chriſti ſupra pectus
Quæ ſit, nobis reſera.

24 *Vt cantemus de patrono,*
Coram agno, coram throno
Laudes ſuper æthera. Amē.

ximi,& ſine aliquo aliorum interſtitio Deo aſtantes. Alas autem ſeraphim hic nominat author, alludens ad illud Eſaiæ dictum. Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni & ſex alæ alteri, duabus uelabant faciem eius, & duabus uelabant pedes eius, & duabus uolabant. *Eſa.6.*

7 In ſeptimo uerſu. Audiit in gyro ſedis. Id ex diuina Apocalypſi beati Ioannis ſumptum eſt, ubi ait. Poſt hæc ſtatim fui in ſpiritu. Et ecce ſedes poſita erat in cœlo, & ſupra ſedem ſedens Et in circuitu ſedis, ſedilia uiginti quatuor, & ſupra thronos, uiginti quatuor ſeniores ſedentes, circũ amicti ueſtimentis albis, & in capitibus eorum coronas aureas. Et audiui uocem de cœlo, tanquam uocem aquarum multarum, & tanquam uocem tonitrui magni. & uocem quam audiui, ſicut cytharœdorum cytharizantinm in cytharis ſuis. Porro ciuitas noſtra anima eſt humana, Dei & diuinorum myſteriorum capax, cuius nummus, eſt mens noſtra atque intelligentia, cum uiribus cæteris atq; potentiis ſpiritualibus, uoluntate atque memoria, quòd ad imaginem & ſimilitudinem Dei, homo ratione harum uirium natiuarum eſt factus. Itaque Ioannes de ſigillo trinitatis impreſsit characteres ipſi nummo noſtrę ciuitatis, ut dicit ſequens uerſus, quoniam ſuperdiuinæ trinitatis notionem quomodo unitrinus eſt Deus, ipſe noſtræ menti reſerauit, & quantum capere poteſt infirmitas, id altiſsimum nobis myſterium cęteris ſublimius & apertius reclu ſit ac patefecit. *Apoca.4.* *Apoc.14.*

9 In nono uerſu. Arcanum originis. Dicitur hic arcanum originis, occultiſsimum illud myſterium diuinæ generationis qua filius Dei ex patre natus eſt ante omnia ſecula, non factus nec creatus, ut recte dicit primus huius proſæ uerſus. quoniam neque ex nihilo neque ex materia extrinſeca conditus eſt, ut oblatrarũt Arriani, ſed ex patris ſubſtantia ab æterno genitus, patri coæternus & conſubſtantialis, atque Deus benedictus in ſecula. Illud autem arcanum originis beatus Ioannes in euãgelio ſuo cæteris apertius & planius declarauit, cum hæc & ſimilia de eo ſcripſit. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti a patre. Et iterum eodem loco. unigenitus qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. Cum etiam hæc Chriſti uerba refert. *Ioan.1.*

Ioan. 10. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt. Ego & Ioan. 8. pater unum ſumus. Ego a patre proceſsi & ueni, & cætera conſimilia.

10 In decimo uerſu. Cœli cui ſacrarium. Sacroſanctam Dei matrem uocat hic author & digne & uere, ſacrarium cœli, quia fuit tabernaculum altiſsimi, & reclinatorium filij Dei, in quo & noſtræ carnis ſubſtantiam ſumpſit, & nouem menſes requieuit. Eandem quoque ſacratiſsimam uirginem uocat author, Chriſti lilium, propter ſynceritatem puritatis eius uirgineumque pudorem qua ipſa ſuper angelorum puritatem præclara eniteſcit. Filium uero tonitrui appellat hic author beatum Ioannem euangeliſtam, quoniam ut ſcribit Marcus, Chriſtus duobus filij Zebedæi Iacobo & Ioãni impoſuit nomen Boanerges, id eſt filios tonitrui eoſdem denominauit. Marci. 3.

16 In decimoſexto uerſu Obſtruit quod Ebion. Cherinthus & Marcion. Tempore beati Ioannis euangeliſtæ, cœperunt in eccleſia nonnullæ hæreſes pullulare, quarum hic nominantur authores. Ebion. Siquidem Ebion (id eſt pauper, & a paupertate ſenſus & ſcientiæ, uere ſic dictus) oblatrauit Chriſtum eſſe ſolum hominem, & per profectum uitæ ac uirtutis uirum iuſtum effectum, communi etiam natiuitate ex uiro & fœmina procreatum Cuſtodiendam itidem cenſuit legis Moſaicæ obſeruantiam, nec ſufficere ad ſalutem, ſolam Chriſti fidem exiſtimauit. ut perhibet hiſtoria eccleſiaſtica libro tertio, cap. 27. Cherintus uero Cherintus affirmabat terrenum poſt reſurrectionem futurum eſſe Chriſti regnum, & corporales uentris ac libidinis delitias in paradiſo iuſtis pro mercede tradẽdas, quoniam ad eas uoluptates erat propẽſus. Dictitabat itidem cærimonias antiquæ legis ac ſolennitates & hoſtias, rurſum obſeruandas ac celebrandas, ut teſtatur hiſtoria eccleſiaſtica, in libro tertio, capite uiceſimooctauo. De quo etiam refert libro quarto capite decimoquarto. quod cum ſanctus Ioannes apoſtolus apud Epheſum aliquando balneas lauãdi gratia fuiſſet ingreſſus, & audiuiſſet ibi Cherintum adeſſe, cõtinuo exiuit non lotus, dicens. Fugiamus hinc, ne & balneæ ipſe corruant, in quibus Cherintus lauatus lauatur ueritatis inimicus. Marcion. Demùm Marcion Cerdonis hæretici

diſcipulis prædicabat, quòd is qui a lege & prophetis prę dicatus eſt Deus, non eſſet ipſe pater domini noſtri Ieſu Chriſti quia ille quidem notus eſſet, hic autem ignotus. & ille iuſtus. hic autem bonus. & ita alium aſſerebat eſſe Deum iuſtum, & alium bonum & alium ueteris, aliumq́ noui teſtamenti eſſe Deum. quæ omnia ſunt plena blaſphemiæ Hæc ex undecimo capite quarti libri hiſtorię ecclesiaſticæ habentur perſpecta. In decimoquarto uero capite eiuſdem libri illud etiam narratur, quòd cum Marcioni aliquãdo occurriſſet ſanctus Policarpus Smyrneorum epiſcopus, & quæſiuiſſet ab eo Marcion, Agnoſcis ne me? reſpondit Policarpus eidem. Agnoſco certe, agnoſco primogenitum Sathanæ. Has autem & conſimilis hæreſes, Ioannes in ſuo euãgelio & epiſtolis ualidiſsimè cõſutauit.

19 In decimonono uerſu. Aquilam Ezechielis. In primo ſui libri capite deſcribit. Ezechiel myſticam uiſioné quatuor animalium, per quæ ſignati ſunt quatuor ſacri euangeliſtæ a Deo præordinati ad conſcriptionem euangeliorum. Vbi per aquilam quartum animal, ſignatus eſt beatus Ioannes euangeliſta, cæteris ſublimius uolitans, & irreuerberata acie ſolit iubar intuens. Eadem quoque uiſio, ipſi beato Ioanni in Apocalypſi eſt monſtrata. *Ezech. 1.* *Apoca. 4.*

20 In uiceſimo uerſu. Sponſus rubra ueſte tectus. Apud Eſaiam angelici ſpiritus admirantes Chriſtum cum gloria & decore cœlos aſcendentem in corpore glorioſo, ſigna tamen quinque plagarum præcipuarum ſuæ paſsionis retinente, in hanc eruperunt interrogationem. Quis eſt iſte qui uenit de Edom, tinctis ueſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Et cum reſpondiſſet eis Ieſus. Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum. ſubintulerunt. Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum, & ueſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Ex quo loco prophetæ, huius uerſus ſententia protinus eſt peruia & aperta. *Eſa. 62.*

21 In uiceſimoprimo uerſu. De dilecte de dilecto. In hoc uerſu & duobus ſequentibus, populus Chriſtianus beatum Ioannem dilectum Chriſti diſcipulum cum ueneratione, pióquę affectu interrogat de Chriſto dilecto ſpon-

ſo, qualis ſit in gloria cœleſti qua nunc Ioannes perfruitur, & ergo delitias eius & ſuauitatem referre uerius poteſt. Petit item ab ipſo beato Ioanne, ut eccleſiæ ſponſæ Chriſti nunciet delecto ſpiritualiq; requie ſpõſi in regno cœleſti. quæ itidem ſit angelorum refectio, quæ beatorum gaudia, de ipſius Chriſti ſponſi præſentia quem facie ad faciem contuentur. Denique ab eodem petit edoceri quæ ſit ſpiritualis ueri panis intelligentia, cuius manducatione ſatiantur cœleſtes incolæ, q̄ pterea ſit cœna, poſtremaq; ſed ſemper duratura refectio ſanctorum, ſupra pectus Chriſti recumbẽtium ſpiritualiter. quemadmodum beato Ioanni datum eſt, in cœna nouiſsima ante Chriſti paſsionem ſupra pectus eius recumbere, & inde euangelicæ doctrinæ fluenta haurire. Vt demùm de ipſo beato Io-
Ioan. 13. anne patrono noſtro laudes debitas cõcinere ualeamus, cum quatuor animalibus & uigintiquatuor ſenioribus coram agno Dei, & coram throno diuinæ maieſtatis.
Apoca. 5. quemadmodum in ſancta Apocalypſi ſcribit Ioãnes omnem creaturam perſonare laudem & honorem Deo benedicto in ſecula. Amen.

De ſancto Ioanne baptiſta, proſa.

Hæc proſa in omnibus ſuis uerſibus uniformẽ habet rythmi & eãdem compoſitionem. Nam in ſingulis eorum tres cõplectitur clauſulas rythmicas, quarum duæ primæ conſimilem inter ſe habent deſinentiam, & utraque earum octo cõplectitur ſyllabas, penultimamque longam. Tertia uero conſonantiam ſyllabarum ſemper habet cum tertia clauſula proximi uerſus, & ſeptem comprehendit ſyllabas penultimamq; breuem.

Author eius fuiſſe traditur eximius pater Henricus Piſtor, doctor theologus Pari-

1 *PRæcurſoris et Baptiſtæ*
Diem iuſtũ, chorus iſta
Veneretur laudibus.
2 *Vero die iam dieſcat,*
Vt in noſtris eluceſcat
Verus dies mentibus.
3 *Pater uetus nouum natũ*
Obſtupeſcit, dum legatum
Audit miſſum cœlitus.
4 *Nam ætatem & naturam*
Conſulendo, genituram
Miratur decrepitus,
5 *Dum non paret uerbo*
parens,
Mox in uerbo fit apparens
Pro uerbis punitio.
6 *Pater hærẽs hoc infirmat,*
Affirmando quod cõfirmat

Loquelæ priuatio.
7 *Præcurſore nondum nato,*
Nondum partu reſerato
Reſerantur myſtica.
8 *Noſtro ſole tunc excluſus,*
Verioris eſt perfuſus
Solis luce typica.
9 *Prius nouit diem uerum,*
Quàm noſtrorum ſit dierum
Vſus beneficio.
10 *Hic renaſcens nõdũ natus,*
Nondum naſcens eſt renatus
Cœleſti myſterio.
11 *Clauſa pãdit, uẽtre clauſus,*
Geſtu plaudẽs, fit applauſus
Meſsiæ præſentiæ.
12 *Linguæ geſtus obſequũtur.*
Dum ꝑ lingua ſic loquũtur,
Seruiunt infantiæ.
13 *Mater parit, pater credit.*
Redeunte fide, redit
Linguæ beneficium.
14 *Reſerato partu matris*
Reſeratur lingua patris,
Reſerans myſterium.
15 *Thori fructus matri dãtur*
Et tam matris excuſantur
Sterilis opprobria.
16 *Ortus tanti præcurſoris*
Multos terret, ſed terroris
Comes eſt lætitia.
17 *Se a mũdo ſeruãs mundũ,*
Munde uiuit intra mũdum.
In ætate tenera.
18 *Ne formentur a conuictu*
Mores, loco, ueſte, uictu
Mundi fugit proſpera.
19 *Quẽ dũ replet lux ſupna,*
Veræ lucis fit lucerna.

ſienſis, & in religioſa domo ſancti Victoris iuxta Pariſios monaſticam uitam profeſſus. qui etiam concilio Conſtantiẽſi interfuit, ea quæ tem peſtate doctrina & uirtute mi rifice floruit.

Explicantur in ea pręconia beati Ioannis Baptiſtæ, ex mirabili eius conceptu per angelum nunciato, ſanctificatione in utero, & ortu, per quem lin guæ officium patri reſtitutũ, ſumpta. Neq; omittuntur quę ad teſtimoniũ ſanctitatis eius pertinent, habitatio deſerti, aſperitas amictus, auſteritas uictus. Commẽdantur etiam in eo ſublimitas prophetica ſuper cæteros prophetas, & dignitas baptizandi qua Chriſtum in Iordane ablnit, ab eo dẽ largiore ſpiritus ſancti gratia baptizatus. Quę omnia ex ſacra euangeliorum hiſtoria, dilucida ſatis & perſpicua euadunt, neque eadem die repetere neceſſum fuit.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Vero die iam dieſcat. Dieſcit uerbum imperſonale, idem ſignificat quod dies fit, ſicut aduesperaſcit, ueſpera fit, & nocteſcit. fit nox. Ante ſe non habet nominatiuum, ſed ſolũ ablatiuum ſibi adiunctum hic obtinet, ſcilicet uero die. Verus autẽ dies, Ieſus Chriſtus eſt, ipſius diei

ſenſibilis ueritas & exemplar, longéque illo perfectior. Diei enim ſuccedit nox, & eum tene bræ finiunt. Dies autem uerus neque terminum habet, neque ſuccedentem noctis opacitatẽ.
Ioan. 11. Ipſe ſane eſt ſol iuſtitiæ, qui nulla unquam obductus caligine aut nubibus atris, ſalutare lumen internis omniũ oculis infundit. ut qui in eo die ambulauerit, ſecũdum euangelicam ſententiam non offendat.

In tertio uerſu. Pater uet⁹ nouum natum. Pater uetus. Zacharias, ꝓpter ſenilem eius ętatem in qua nunciatus illi eſt filius. Nouum autem natum uocat beatum Ioannem, quia nouo modo cõceptus eſt, denunciatione ſcilicet angelica & parentibus ſenio confectis, naturaq́ꝫ effœtis. Idem quoqꝫ ſpiritu ſancto repletus eſt ex utero matris, & octauo poſt natiuitatem die, paternæ linguæ factus eſt reſerator, quæ oĩa mirã in puero nouitatem & præcipuã excellentiam prætendunt.

Veri ſolis lucifer
20 *Nouus præco nouæ legis,*
Immo nouus noui regis
Pugnaturi ſignifer.
21 *Singulari prophetia,*
Prophetarum monarchia
Sublimatur omnium.
22 *Hi futurũ, hic pſentem.*
Hi uenturum, uenientem
Monſtrat iſte filium.
23 *Dũ baptizat Chriſtũ fori*
Hic a Chriſto melioris
Aquæ tactu tingitur.
24 *Duos duplex lauat flumẽ*
Iſti nomen, illi numen
Baptiſtæ conceditur.
25 *Dũ baptizat, baptizauit*
Dumq; lauat, hic lauatur
Vi lauantis omnia,
26 *Aquæ lauãt, & lauãtur.*
His lauandi uires dantur,
Baptizati gratia.
27 *O lucerna uerbi Dei,*
Ad cœleſtis nos diei
Perduc luminaria.
28 *Nos ad portũ ex hoc flu-* *(Flu,*
Nos ad riſum ex hoc luctu
Tua trahat gratia. Amen.

5 In quinto uerſu. Dum non paret uerbo parens. In hac proſa eleganter ſanæ & præclare compoſita author id peculiare ſeruauit, quòd eandem dictionem ſæpius in eodẽ uerſu repetere ſtuduit. non quidem per ineptiam aut barbariem, ſed ſingularem quandam uenuſtatem & gratiam, quæ ex huiuſmodi apta & concinna repetitione illi accreſcit ac adiicitur. Non enim ſine cauſa fit illa repetitio, ſed ad denotandam ſemper nouam aliquam rationem aut ſignificantiam, aut etiam ad orationis ornatum. Id liquido prodit uerſus præſens, in quo dictio uerbum, ter ponitur,

ſed alia ſemper ratione. Deſignat enim ipſius ſententia q᷑ cum Zacharias non obedit uerbo angeli denunciantis illi filium concipiendum, mox pro uerbis ſuæ incredulitatis (quibus reſpondit angelo quaſi diffidens aut ſignum quærens. Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex & uxor mea proceſſit in diebus ſuis) fit punitio in uerbo illi denegato atque adempto. Quia enim uerbo peccauerat Zacharias, in uerbo quoque punitur, quoniam loquendi officium uerbaque proferendi ad tempus illi ſubſtollitur. Eandem etiam ſententiam proſequitur uerſus ſequens, utpote quod Zacharias ſubdubitans, illud de filio naſcituro nuncium quodam modo improbat ac refutat. quod tamen taciturnitas obmuteſcentiaque illi inflicta comprobat eſſe uerum, affirmando per huiuſmodi loquelæ priuationem & ſubtractionem, illam denunciationem a Deo prodiſſe. Lucæ. 1.

8 In octauo uerſu. Verioris eſt perfuſus ſolis. Veriorem ſolem uocat author deum, qui ſol eſt ſpiritualis, & huius ſolis ſenſibilis ueritas atque primitiuum exemplar, longe ſuam exuperans imaginem. Hic enim ſol noſter interdum attra obtectus caligine humanis ſubducitur oculis, ſuique luminis patitur deliquum, & tendit ad occaſum. Verus autem ſol occaſum neſcit, tenebris non offunditur neque eclypſim ſuſtinet. Cuius lux typica eſt ſpiritualis claritas, quæ etiam Ioannem utero materno clauſum illuſtrauit, atque Chriſti præſentiam in uirginali thalamo latentis docuit.

10 In decimo uerſu. Eſt renatus cœleſti myſterio. Nempe ad uocem ſalutationis ſacroſanctæ Dei matris, ſpiritu ſancto repletus eſt beatus Ioannes, & ab originalis culpæ labe purgatus. Vnde tunc recte dicitur renatus ex ſpiritu ſancto, quoniam tum factus eſt filius gratiæ & adoptionis; largius dei dona conſecutus quam qui nunc baptiſmum ſuſcipiunt & ex aqua ac ſpiritu ſancto renaſcuntur. Tunc itidem ipſe dicitur clauſa pateteciſſe, quamuis materno latitans utero, quoniam per illam exultationem in gaudio teſtatus eſt ipſius Chriſti præſentiam quę fere omnes latuit. Tunc etiam in ſanctam Eliſabet matrem ſuā, propheticam transfudit gratiam per quā ipſa, occulta co-

gnouit myſteria, repletaq; ſpiritu ſancto, ea reſerauit quæ hactenus fuerant aliis abdita ſacramenta.

12 In duodecimo uerſu. Dum pro lingua ſic loquuntur. Geſtus Ioannis in utero matris pro lingua loquũtur, quoniam illud gaudium animi quod lingua expromere ob ætatem non potuit, geſtu proteſtatus. cum præter infantium morẽ uteri materni latebris clauſus mirifice exultauit. Illi autem geſtus ſeruiunt infantiæ, quoniam id ſupplent & exequuntur quod infantia uerborum officio prę ſtare non potuit.

14 In decimoquarto uerſu. Reſerans myſterium. Nam cũ ſolutum eſt uinculum linguæ eius, repletus eſt ſpiritu ſancto Zacharias, & prophetauit dicens. Benedictus dominus deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. In quo quidem cantico continetur myſterium incarnationis dñi, & noui teſtamenti gratia atque exortus prædicatur, ut in eius expoſitione ſuperius dictũ eſt. *Lucæ 1.*

18 In decimooctauo uerſu. Ne formẽtur ex conuictu mores. Tales enim plærumque efficiuntur homines, quales ſunt ii cum quibus diuerſantur & habent quotidianum conuictum. Quod ita perhibet Eccleſiaſticus. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. & qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Et Salomon in prouerbiis. Qui cum ſapientibus graditur. Sapiens erit. amicus ſtultorum, ſimilis efficietur. Ne igitur beatus Ioãnes ex uiuendi conſuetudine & familiaritate cum aliis, uitæ labem contraheret, fugit mundi delitias trifariam. primum loco, q͂a ab infantia in deſerto commoratus eſt. ſecũdo ueſte, quoniam pilis camelorũ ueſtitus erat & zona pellicea ſuccinct⁹. Deniq; uictu, nã locuſtas & mel ſylueſtre comedebat. *Eccleſ. 13.* *Prouer. 13*

21 In uiceſimoprimo uerſu. Prophetarum monarchia. Ioãnes hic omnium prophetarum dicitur monarchia, unicuſque principatus. Nam inter omnes prophetas primatum obtinuit & præeminentiam, quandoquidem teſte domino noſtro ſolum propheta fuerit, ſed ẽt pluſq͂ propheta. *Marci. 1.*

24 In uiceſimoquarto uerſu. Duos duplex lauat flumen. Siquidem Chriſtum lauit flumen ſenſibile, cum in Iordane baptizatus eſt a Ioanne. Ioannem uero tunc etiam lauit flumen diuinæ gratiæ, uberius illi quam prius habue- *Matth. 3.*

rat tum communicatæ. Et illa eſt aqua melior longeque ſacratior, cuius attactu & aſperſione Ioannes a Chriſto (ut præcedens habet uerſus) baptizatur. Sæpius enim in ſcriptura, aquæ nomine, ſpiritus ſancti gratia intelligitur. ut in illo loco euangelii. Qui credit in me, ſicut dicit ſcri- *Ioan.7.*
ptura, flumina de uentre eius fluēt aquæ uiuæ. Et rurſum in alio loco. Qui biberit ex aqua quam ego dedero ei, nō *Ioan.4*
ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſilentis in uitā æternam. Porro Ioanni (ut poſtea dicit hic uerſus) nomen baptiſtæ conceditur, quod ad baptizandi in aqua officio ſortitus eſt. Ipſi uero Chriſto numen baptiſtæ cōceditur, quia penes eum eſt primaria baptizandi uis, poteſtas, & authoritas. apud homines uero, ſolum baptizādi miniſterium. Vnde Ioanni a deo dictum eſt. Super quem uideris *Ioan.1.*
ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.

26 In uiceſimoſexto uerſu. Aquæ lauant & lauātur. Quòd lauerint aquę Chriſtū in Iordane, planum eſt omnibus. Lauari etiam tum dicuntur, quoniam noua uirtute ſunt imbutæ & perfuſæ quam ante non habuerant, utpote ꝙ ſunt materia ſalutaris baptiſmi. Cōtactu ſiquidem ſui ſanctiſſimi corporis, Chriſtus conſecrauit aquas in baptiſmatis materiam. indiditque uim illis, ut dum debito ritu ſeruato abluunt corpora, intus etiam animæ inuiſibili aqua diuinæ gratiæ detergantur a ſordibus. Cæterum in hoc uerſu non lauandis eſt legendum, ſicut fere omnes libri habent, ſed lauandi, quemadmodum ipſe ſenſus ſtatim prodit. Nam ſi laudis quiſpiam legerit, neſcio quam poterit rectam illius clauſulæ ſententiam aſſignare, quæ tamen protinus ſe offert peruiam, cum ibi genitiuus gerundii legitur.

De ſancto Ioanne Baptiſta, alia proſa.

1 *AD honorem tuū xp̄e,*
Recolat eccleſia,
2 *Præcurſoris & baptiſtæ*
Tui natalitia.
3 *Laus eſt regis, in præconis*
Ipſius præconio.
4 *Quē uirtutū ditat donis,*

Hæc proſa in rythmicæ compoſitionis forma perſimilis eſt illi proſę de ſancto Nicolao pri' explicatæ. Congaudentes exultemus, uocali concordia Habet enim (ut & illa) multiformitatem rythmorum in diuerſis

uerſibus. Nonnulli namq; uerſuum duas ſolum habent clauſulas rythmicas, quarum prior reſpondet priori clauſulæ proximi uerſus in terminali ſyllabarum conſonantia & ſecunda ſecundæ. Aliqui uero uerſus tres complectuntur clauſulas rythmicas, duas primas ad ſeinuicē mutuo conſonantes, & tertiam tertiæ proximi uerſus clauſulæ reſpondentem. Occurrunt etiā uerſus quatuor clauſulis integrati, quarum prima ad tertiā, & ſecunda ad quartam ſeruat reſponſum. Denique offerent ſe legentibus hic & aliæ rythmi formæ, quæ uel ex ſola lectione facile deprehendi poterunt.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Celebrantur autem in hac proſa, præclara beati Ioannis Baptiſtæ præconia, conceptus, natiuitas, miracula in illis cœlitus oſtenſa, priuilegia gratiarum eius & multiplex dignitas, ut in proſa præcedente.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Laus eſt regis in prçconis. Sicut laudatur dominus in ſanctis ſuis, quia ipſe q fons eſt totius ſanctitatis & ſolus ſanctus, eos ad ſanctitatem prouexit. ita cum laudatur beatus Ioānes altiloquus Chriſti præco, illa laus in deum redundat, qui tantis gratiarum muneribus ipſum cumulauit. Qui enim laudat opus a fabre factum, laudat

Sublimat officio.

5 *Promittente Gabriele*
Senior filium:

6 *Hæſitauit, & loquelæ*
Perdidit officium.

7 *Puer naſcitur:*
Nouæ legis noui regis
Præco, tuba, ſignifer.

8 *Vox præit Verbum:*
Paranymphus ſponſi ſpōſū,
Solis ortum lucifer.

9 *Verbo mater ſcripto pater:*
Nomen edit paruulo.
Et ſoluta lingua muta
Patris eſt a uinculo.

10 *Eſt cœleſti præſignatus*
Ioannes oraculo,
Et ab ipſo præmonſtratus
Vteri latibulo.

11 *Quod ætate præmatura*
Datur hæres, id figura
Quod infœcunda.
Diu, parens res profunda.

12 *Cōtra carnis quidē iura,*
Ioannis hæc genitura:
Talem gratia
Partū format, non natura.

13 *Aluo deū uirgo claudit.*
Clauſo clauſus hic applaudit,
De uentris anguſtia.

14 *Agnū monſtrat in aperto*
Vox clamantis in deſerto.
Vox Verbi prænuncia.

15 *Ardēs fide uerbo lucens,*
Et ad uerā lucem ducens,
Multa docet milia.

16 *Nō lux iſte, ſed lucerna.*

Chriſtus uero lux æterna,
Lux illuſtrans omnia.
17 *Cilicina tectus Veſte,*
Pellis cinctus ſtrophium,
18 *Cũ locuſtis mel ſylueſtre*
Sumpſit in edulium.
19 *Atteſtante ſibi Chriſto,*
Non ſurrexit maior iſto
Natus de muliere.
20 *Seſe Chriſtus ſic excepit*
Qui de carne carnem cepit
Sine carnis opere,
21 *Martyr dei, licet rei*
Simus, nec idonei
Tuæ laudi:
22 *Te laudãtes, et ſperãtes*
De tua clementia:
Nos exaudi.
23 *Tuo nobis in natale*
Da promiſſum gaudium.
24 *Nec nos minus triumphale*
Delectet martyrium.
25 *Veneramur et miramur*
In te toto miſteria.
26 *Per te frui Chriſtus ſui*
Det nobis præſentia Amẽ.

& induſtrium illius operis artificem.

8 In octauo uerſu. Vox præit uerbum. Sicut ſex menſium curriculo ortus beati Ioannis præceſſit ortũ ſaluatoris noſtri, ita officio baptizandi, prędicandi, & pro iuſtitia atq; ueritate moriendi Ioannes anteceſſit Chriſtum. Et id quidem rationabiliter. Nam Ioannes, uox erat clamantis in deſerto. Chriſtus autem uerbum dei patris. Ioannes Item, paranymphus erat & amicus ſponſi. Chriſtus uero ſponſus eccleſiæ. Denique Ioannes erat lucifer exoriens, & diei nouæ legis prænuncius Chriſtus uero ſol iuſtitiæ.

11 In undecimo uerſu. Quod ætate præmatura. Abrahã iam centenarius ex Sara uxore ſua nonagenaria filiũ repromiſſionis habuit Iſaac, qui a deo conſtitutus eſt hæres paternorum bonorum. Id autem figura fuit ortus beati Ioannis ex infœcundis etiam parentibus & cœleſti ammonitu. Multa enim in utriuſque (Iſaac inquam & Ioãnis) ortu adinuicem conſpirant, diuinam uirtutem atteſtantia. Quare Ioannes cœleſti præſignatus eſt oraculo (ut dicit præcedens uerſus) non ſolum angeli denunciantis eius ortum, uerum etiam figurarum ueteris teſtamenti, & prophetiarum Eſaiæ, Malachiæ, & pſalmorum de ipſo Eſaias enim ipſum prænunciauit per uocem clamantis in deſerto. Malachias per angelum miſſum ante faciem domini & pſalmus & per lucernam paratam Chriſto domino. Ab ipſo itidem uteri latibulo præmõſtratus eſt Ioãnes, quantus & qualis eſſet futurus. Nam exultatio illa in

Gene. 21.
Eſa. 40.
Malach. 3.
Pſal. 131.

utero matris ad præſentiam Chriſti:manifeſtum præſtabat indicium,quòd magnus demum foret corã domino.
Ioan.1. 16 In decimoſexto uerſu. Non lux iſte,ſed lucerna. Ioannes non erat lux illa primitiua & uera,quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Quod ita teſtatur euangeliſta Non erat ille lux,ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. Erat autem Ioannes lucerna & lampas præfulgida,lucem illam primariam hominum oculis inferens ac obiiciens. ſicut dominus noſter de illo teſti-
Ioan.5. monium perhibet,dicẽs.Ille erat lucerna ardens & lucẽs.
Ioan.13. Chriſtus uero quoniam Deus,lux eſt ęterna & indeficiẽs: in omnes ſuæ claritatis beneficos uibrans radios. Ego inquit ſum lux mundi. qui ſequitur me non ambulat in tenebris:ſed habebit lumen uitæ.

20 In uiceſimo uerſu. Seſe Chriſtus ſic excepit. In eo uerbo domini.inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta: de ſolis maſculis fit ſermo,& conſueto naturæ more progenitis.Quocirca & ſacratiſsimi Dei mater ab illa uniuerſalitate excipitur: Ioenne haud dubie maior.Excipitur & dominus noſter, de muliere quidem natus:ſed ſupra naturæ legem & ſine uiri commercio.Porro in tertia clauſula pręcedentis uerſus,author penultimam ſyllabam poſuit longam: qaandoquidem nomen mulier in obliquis penultimam producit, cum tamen debuiſſet ſecundum regulam menſuræ rythmicę ibi poſuiſſe penultimam ſyllabam cuiuſpiam dictionis breuem.ut in quantitate ſicut & deſinentia reſponderet illa clauſula poſtremæ clauſulæ uerſus præſentis: ad quam debet conferri. Verum penuria uocabuli & neceſsitate ſententiæ exprimẽdæ adactus:id præter rythmi legem fecit.

23 In uiceſimotertio uerſu. Tuo nobis in natale. Natalis maſculini generis,natale neutri,& hoc natalitium,tii:accipitur pro die quo quis natus eſt.Virgilius.Phillida mitte mihi:meus eſt natalis Iolla. Dicitur etiam hic & hęc natalis & hoc natale,& natalitius,a,um, pro eodem ſignificato:ſed ipſis additur ſubſtantiuum dies Leo papa. Natalem igitur diem domini celebremus Hàbet autem nomen ſubſtantiuum natalis,in ablatiuo ſingulari potius natali. Ouidius.Hei mihi:natali dilacerate tuo.Hic tamẽ author

ad ſeruandam ſimilem in finem deſinentiam cum clauſula prima uerſus ſequentis, cui debet reſpondere, formauit ablatiuum natale, qui ſane rarior eſt & minus uſitatus.

De ſancto Petro apoſtolo.

1 *Gaude Roma caput mundi.*
Primus paſtor in ſecundi
Laudetur uictoria.

2 *Totus mundus hilareſcat,*
Et uirtutis ardor creſcat
Ex Petri memoria.

3 *Petrus ſacri fax amoris,*
Lux doctrinæ, ſal dulcoris.
Petrus mons iuſtitiæ.

4 *Petrus fons eſt ſaluatoris,*
Lignum fructus & odoris,
Lignum carens carie.

5 *Et quid Petro dices dignũ?*
Nullum Chriſti uidẽs ſignũ.
Primo ſub ammonitu

6 *Fugit rete fugit ratem:*
Necdum plene ueritatem
Contemplatus ſpiritu.

7 *Auro carens & argento*
Coruſcat miraculis.
A neruorum ſub momento
Claudum ſoluit uinculis.

8 *Paralyſi diſſolutus*
Aeneas erigitur.
Petrum præſens Dei uirtus
Ad uotum proſequitur

9 *Petrus uitam dat Thabitæ.*
Iuuenemq́; reddit uitæ
Poteſtate libera.

10 *Pede premit fluctus maris*
Et mutantem ſalutaris
Illum regit dextera.

11 *Facta Chriſti quæſtione,*
Breui claudit ſub ſermone

Hæc proſa rythmicę ſeruat menſuræ formã, ſicut illa paulo ante declarata de ſancto Ioanne. Pręcurſoris & Baptiſtæ.

Author eius: Adam de ſancto Victore. Continet autem egregias beati Petri laudes, promptam ad Chriſtum conuerſionem, miraculorum crebritatẽ & miram efficaciam, ſynceram fidei confeſsionem, conflictum cum Simone mago & partam de illo uictoriã: deniq; & mortem crucis a Nerone illi illatam. Quorũ multa ex ſacra euangelij & Actuũ apoſtolicorum hiſtoria ſunt perſpicua: neque ampliorẽ hic exigunt elucidationem.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Gaude Roma caput mundi. Roma hic dicitur caput mũdi: ob dominatum illum & monarchiam quam olim in toto mũdo obtinuit. quemadmodum paulo ſuperius eſt dictum. Vnde Virgilius de illa dicit. Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma. & Romanos rerum domi nos gentemq́; togatam nominat. Incitat autem Romam ad gaudium hic uerſus, quòd in ea beatus Petrus ſedem apoſtolicam primus omniũ pon-

tificum ſit moderatus, eandem
ſuo conſecrauit ſanguine, & ſa
cro ſuo corpore decorat. At ue
ro primus paſtor, Chriſtus eſt:
qui de ſe dicit. Ego ſum paſtor
bonus. Secundus uero paſtor,
beatus Petrus, cui a domino di
ctum eſt etiam tertio. Paſce o-
ues meas.
7 In ſeptimo uerſu. Auro carẽs
Ioan.10. & argento. Cum primum enim
Petrus dixit pauperi claudo ex
Ioan. 11. utero matris ſuæ Aurum & ar-
gentum non eſt mihi, quod au
Actuum.3. tem habeo: tibi do. In nomine
Ieſu Chriſti Nazareni ſurge &
ambula. protinus conſolidatæ
ſunt baſes eius & plantæ: & exi
liens ſtetit & ambulauit glori-
ficans Deum. Conſimiliter (ut
ſequens dicit uerſus) Aeneas o-
cto annis paralyſi uexatus, &
in grabato recubans: cum au-
diſſet a Petro. Aenea: ſanet te
Actu.9. dominus Ieſus Chriſtus. ſurge
& ſterne tibi continuo ſurrexit
ſanus. Ob quod ſignum, multi
ex habitatoribus Liddæ ciuita
tis conuerſi ſunt ad dominũ.
9 In nono uerſu Petrus uitam
Actu.9. dat Thabitæ. Ex actis apoſto-
lorum id depromptum: ubi di
ſcipula quædam Chriſti, nomẽ
Thabita ſiue Dorcas in Ioppe,
plena operibus bonis: narratur
graui ifirmitate fuiſſe extincta.
Ad quam cum a diſcipulis ac-
cerſitus eẽt Petrus: fuſa ad Deũ
oratione ipſam reſuſcitauit.
Ob

Fidem neceſſariam.
12 *Hũc perſonam dicit unã,*
Sed nec tacet opportunam
Naturæ diſtantiam.
13 *Qđ negãdo ter peccauit,*
Simplex amor expiauit,
Et trina confeſſio.
14 *Angelus a carcere*
Petrum ſoluit libere,
Deſtinatum gladio.
15 *Vmbra ſanat hic languen tes,*
Sanat mẽbra, ſanat mentes.
Morbos reddit impotentes:
Medici potentia.
16 *Petrũ Simon magus odit.*
Magũ Simõ Petrus prodit.
Plebem monet ac cuſtodit
A magi uerſutia.
17 *Hic a petra Petrus dictꝰ,*
In conflictu ſtat inuictus.
Licet iugis ſit conflictus,
Et grauis congreſſio.
18 *Dũ uolare magus quærit,*
Totus ruens totus perit.
Quem diuina digne ferit,
Et condemnat ultio,
19 *Nero fremit furibundus,*
Nero plangit impium.
Nero, cuius ægre mundus
Ferebat imperium.
20 *Ergo Petro crux paratur*
A miniſtris ſcelerum.
Crucifigi ſe teſtatur
In hoc Chriſtus iterum.
21 *Petro ſunt oues creditæ,*
Claueſque cœli traditæ.
Petri præit ſententia,
Ligans ac ſoluens omnia,
11 *Paſtores*

22 *Paſtoris noſtri meritis*
Ac prece ſalutifera,
Nos a peccati debitis
Aeterne paſtor libera. Amen.

Ob cuius ſigni nouitatem dē uulgati p uniuerſam loppen, multi crediderunt in dn̄m.

8 Porro quòd iuuenem etiā uitæ reddiderit Petrus, ut dicit hic uerſus, ex ſacra ſcriptura depromptum non habetur. ſed ex alia hiſtoria, diuinarum literarum ambitu nequaquam comprehenſa: cui tamen non eſt idcirco detrahenda fides Non enim omnia apoſtolorum miracula, ſacræ paginæ complexu continentur. Eſt autem hiſtoria illa, iuuenem a Petro uitæ reſtitutum enarrans: ea quæ ſancti Petri uitam actaꝗ deſcribit, atꝗ certamen pro ueritate fidei contra Simonem magum: uulgo in templis ſanctorumꝗ agonibus legi ſolita. Quæ quidem inter cætera refert, ꝙ eo tempore quo Romæ inter beatum Petrum & Simonem magum fuit grauis contentio atꝗ diſceptatio: ut decimus ſextus & decimus ſeptimus huius proſæ uerſus exprimūt, at rogaretꝗ ſibi magus diuinā uirtutem qua & mortuos ad uitam reuocare poſſet: allatum eſt coram funus adoleſcentis paulo ante mortui, qui & nobili erat genere & Cæſaris propinquus habebatur. Cuius corpore exanimi delato, atque poſito in medio populi: inter ſanctum Petrum & Simonem magum conuenit hæc conditio atꝗ propoſita eſt mutuo utriuſque conſenſu, ꝙ ipſorū duorum qui mortuum illum reſuſcitaret: haberetur prædicator ueritatis, & cuius uerbis adhibenda eſſet fides a Romanis. Tentauit prior id magus, de murmurationibus ſuis diris & magicis incātamentis: ſed nequicquam & fruſtra. Petrus uero oratione ad Deum fuſa: iuuenem ipſum uere ſuſcitauit a morte: rediuiuumque & incolumen matri ſuæ reddidit. Vnde & magi ludificamenta detecta ac cōfutata ſunt: & fides in complurium cordibus corroborata. Nomenꝗ Ieſu Chriſti (ad cuius inuocationem reuixit adoleſcens) celebrius redditum: atque a quàm plurimis Romanorum, abiecto idolorum cultu, honoratum & laudatum.

11 In undecimo uerſu. Facta Chriſti quæſtione. Interrogatio Chriſti ad diſcipulos fuit. Vos autem quem me eſſe dicitis? Petri autem reſponſio: ita ſubiungitur. Tu es Chri- *Matth.16.*

ſtus : filius Dei uiui. In qua & perſonæ Chriſti unitatē exprimit, ſicut dicit ſequens uerſus: nam eundem profitetur eſſe Chriſtum & filium Dei, eodemq́ ꝓnomine eum demonſtrat: Naturarum etiam diuinæ ſcilicet & humanę in
*Pſal.*44. Chriſto diuerſitatem: illis uerbis Petrus innuit. Nam cum Chriſtum ipſum nominat: naturam eius inſinuat humanam, ſecundum quam unctus eſt a Deo oleo lętitiæ præ conſortibus ſuis. Cum uero eundem confitetur filiū Dei: diuinam eiuſdem indicat naturam.

*Ioan.*21. 13 In decimotertio uerſu. Simplex amor expiauit. Poſt ſui manifeſtationem tertio diſcipulis factam cum reſurrexiſſet a mortuis Chriſtus, & copioſam piſcium capturam, interrogauit Petrum ſemel, iterum, & tertio, an ſe amaret. reſpondit ſemper Petrus id Chriſto notum & perſpectum eſſe quod ipſum amaret. In qua reſponſione, ſimplex & unicus exprimitur ſemperque conformis amor Petri in
*Matth.*26 Chriſtum. is tamen triplici confeſſione & tertio facta aſſeritur, ut huiuſmodi trina amoris confeſſio, trinæ negationis eius in paſſione Chriſti factæ culpam abraderet.

17 In decimoſeptimo uerſu. Hic a petra Petrus dictus. Multi codices hanc primam præſentis uerſus clauſulam ita habent diſpoſitam. Hic a Petro petra dictus. ſed perperam & mendoſe. Non enim beatus Petrus unquam legitur a domino dictus eſſe petra: cum illud nomen ſolius
1. *Cor.*10 Chriſti ſit proprium, teſte Apoſtolo ad Corinthios. Petra
*Matt.*16. autem erat Chriſtus. Et cum apud Matthæum legitur dominus dixiſſe Petro. Tu es Petrus, & ſuper hanc petrā ædificabo eccleſiam meam, per hanc petram, non Petrū, ſed ſeipſum demonſtrat. quandoquidem non ſuper Petrum ſed ſuper Chriſtum ut lapidem in fundamentis poſitum: fundata eſt eccleſia. Inſuper non petra a Petro dicitur: ſed a petra Petrus. ſicut nō a Chriſtus chriſtiano: ſed a Chriſto Chriſtianus deducitur. Quocirca prima illa clauſula rythmica: ita eſt potius legēda Hic a petra Petrus dictus. & accommodatus erit in toto uerſu ſenſus. Nam propter ſoliditatem fidei & inuictam in certamine contra improbos fortitudinem: cum petra conuenit Petrus, & inde id nomen accepit.

20 In uiceſimo uerſu. Crucifigi ſe teſtatur. Cum Petrus a

Nerone in uincula coniectus, ſuadentibus chriſtianis fratribus clanculum diſceſsiſſet liber è carcere: iam portam urbis egreſſurus Chriſtum uidit ſibi occurrẽtem, & adorans eum ait. Domine quo uadis? Cui reſpondit dominus. Venio Romam iterum crucifigi. Tum Petrus ad illũ. Domine iterum crucifigeris? Et ait illis dominus. Etiam iterum crucifigar. Petrus autem dixit ei. Domine reuertar & ſequar te Et his dictis Chriſtus aſcendit in cœlũ. Quẽ Petrus ſublatis in æthera luminibus, dulciſsimis lachrymis ꝓſecutus eſt: ac in ſeipſum reuerſus intellexit hoc domini uerbum de ſua dictum eſſe paſsione. Et continuo regreſſus cum gaudio in urbem & carcerem: narrauit hæc fratribus, agonemq́ ſuum glorioſe cõpleuit, & Romæ (ut inſinuarat dominus) crucifixus eſt.

De ſanctis apoſtolis, Petro & Paulo.

1 *Roma Petro glorietur:*
Roma Paulũ ueneretur
Pari reuerentia.
2 *Immo tota iocundetur,*
Et iocundis occupetur
Laudibus in eccleſia.
3 *Hi ſunt eius fundamenta,*
Fundatores, fulcimenta,
Baſes, epiſtylia.
4 *Iidem ſaga, qui cortinæ:*
Pelles templi hiacintinæ,
Cyphi, ſphære, lilia.
5 *Hi ſunt nubes coruſcantes,*
Terram cordis irrigantes
Nunc rore, nunc pluuia,
6 *Hi præcones nouæ legis,*
Et ductores noui gregis
Ad Chriſti præſepia,
7 *Laborum ſocii*
Triturant aream,
In ſpe denarij
Colentes uineam.
8 *His uentilantibus*
Secedit palea,

Hæc proſa rythmicam habet cõpoſitionem fere in omnibus uerſibus ꝓcedenti perſimilem. Quòd ſi interdum aliqua interuenit euariatio: illa haud magno impendio ab omnibus inter legendum poterit dinoſci.

Author eius, Adam de ſancto Victore. In ea prædicãtur egregię laudes beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, & ſingularia gratiarum dona ipſis a Deo indulta in denũciatione euangelicæ ueritatis ad hominum conuerſionem, & ſedula moderatione totius eccleſiæ. Demum ſacrum eorũ martyrium, & precioſa in conſpectu dñi mors deſcribitur.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Hi ſunt eius fundaméta. Chriſtus primum eſt & præcipuum eccleſiæ funda

mentum, de quo Apl's. Funda-
1.Cor.3. mentum aliud nemo pōt pone
re, præter id quod poſitum eſt,
quod eſt Chriſtus Ieſus. Apl'i au
tē & præcipue Petrus & Paulus,
ſecūdaria ſunt fundamenta ec-
cleſiæ, & poſt Chriſtum. Vnde
Epheſ. 2. Apl's ſcribit Epheſiis: ꝙ ſunt fū-
damentum apl'oꝝ & ꝓphetaꝝ.
ta Chriſtus primus fundator, hi
ſecūdi & ſub Chriſto, primario
architecto. Sil'r baſes ſunt & ful
cimenta ſiue ſuſtentacula eccle
ſiæ, itidē & epiſtylium. Eſt aūt
epiſtylium: capitellum qđ ſup
colūnam ponitur, ſiue ſuperior
columnæ pars, ſicut baſis: pars
eius eſt iferior. Nam epi Græca
ꝓpoſitio, ſupra ſignificat, & ſty
los, columnam. Inde epiſtyliū:
quod ſupra columnam eſt.

4 In quarto uerſu. Iidem ſaga:
Exod. 26 qui cortinæ. In conſtructione
tabernaculi antiquæ legis erāt
ſaga cilicina, cortinę, pelles hya
cintinæ: ad operimētum ipſius
tabernaculi. Erant & in ſtipite
candelabri eiuſdem tabernacu
li ac calamis eius: cyphi, ſphęru
læ & lilia, ad ornatū ipſius can
delabri. Et hæc quidem ex di-
uerſa cōpoſita erant materia,
& inter ſe diuerſa ſecundū ſub-
ſtantiam: & ad diuerſum appli
cabantur uſum. At uero Petrus
& Paulus in tabernaculo nouę
legis & eccleſia Chriſti ſunt ſe-
cundum myſticum & ſpiritua-
lem ſenſum, & ſaga, cortinę, pel

Nouiſque frugibus
Implentur horrea,
9 *Ipſi montes appellantur,*
Ipſi priùs illuſtrantur
Veri ſolis lumine.
10 *Mira uirtus eſt eorum,*
Firmamenti uel cœlorum
Deſignantur nomine.
11 *Fugam morbis imperant,*
Leges mortis ſuperant,
Effugant dæmonia.
12 *Delent idolatriam,*
Reis donant ueniam,
Miſeris ſolatia.
13 *Laus cōmunis eſt amboꝝ.*
Cum ſint tamen ſingulorū
Dignitates propriæ,
14 *Petrus præit principatu,*
Paulus pollet magiſtratu
Totius eccleſiæ.
15 *Principatus uni datur,*
Vnitaſque commendatur
Fidei catholicæ.
16 *Vnus cortex eſt granorū,*
Sed & una uis multorum
Sub eodem cortice.
17 *Romam conuenerant*
Salutis nuncii,
Vbi plus nouerant
Ineſſe uitij,
Nihil diſciplinæ.
18 *Inſiſtunt uitiis*
Fideles medici.
Vitæ remediis
Obſtant phrenetici.
Fatui, doctrinæ.
19 *Facta Chriſti mentione,*
Simon magus cum Nerone
Cōturbantur hoc ſermone,

Nec cedunt apoſtolis.
20 *Lãguor cedit, mors obedit*
Magus crepat, Roma credit.
Et ad uitam mundus redit,
Reprobatis idolis.
21 *Nero fremit ſceleratus,*
Magi morte deſolatus.
Cuius error ei gratus,
Graue præcipitium.
22 *Bellatores præelecti*
Non a fide poſſunt flecti,
Sed in pugna ſtant erecti,
Nec formidant gladium.
23 *Petrus hæres uera lucis,*
Fert inuerſus pœnã crucis,
Paulus ictum pugionis.
Nec diuerſa paſſionis
Sunt diuerſa præmia.
24 *Patres ſummæ dignitatis,*
Summo regi conregnatis.
Vincla noſtra prauitatis
Soluat ueſtra poteſtatis
Efficax ſententia. Amen.

les hyacintinæ, cyphi, ſphærulæ & lilia, ſecundum aliam & aliam rationem. eo quòd magnũ conferunt eccleſiæ ornamentũ & ſplendorẽ, multiformiq́; gratiaꝝ uarietate ac uſu mirũ in modum eã illuſtrant.

5 In quintouerſu. Hi ſunt nubes coruſcantes. Dicuntur & ambo apoſtoli nubes ſpirituales, quia euangelicæ ueritatis imbrem impluerunt aridis hominum cordibus, eaq́; fœcundarunt ad proferendũ bonorum operum fructum. Rurſum, nubes edũt tonitrua & emittũt fulgura. Ita myſtice iſtæ nubes ſuæ prędicationis uocem toti mundo intonuerunt: & fulgorem doctrinę ac miraculorum lõge. Itaque in totum orbem diſperſerunt.

7 In ſeptimo uerſu Laborum ſocii triturant aream. In eo ueteris legis præcepto. non alligabis os boui trituranti: apo- Deute.25.
ſtolus ad Corinthios ſcribens dicit per bouem trituran- I. Cor.9.
tem in area intelligi prædicatorem uerbi diuini, qui frugem doctrinæ parat in pabulum animarum fidelium. In parabola uero operantium in uinea pro denario diurno apud Matthæum conſcripta, per cultores uineæ intelligũ- Matthe.20.
tur laborantes in eccleſia Dei pro ſalute proximorum. Quoniam igitur hi duo apoſtoli, & prædicatores ſunt & rectores eccleſię: areã triturare & uineã colere hic dicunt.

8 In octauo uerſu. His uentilantibus. Sanctus Ioãnes baptiſta ad phariſæos de Chriſto loquens ait. Ipſe uos bapti- Matth.16.
zabit in ſpiritu ſancto & igni. Cuius uentilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Ex quibus uerbis ſumptum eſt hæc ſententia,

præſentis uerſus,in qua uentilantes dicũtur apoſtoli:quoniam per ſuam doctrinam & ſcripta fecerunt diſſeparãtq́; bonos à malis. Per ſecedentem autem paleam intelliguntur mali non recipientes apoſtolorum monita, & ideo ſeparati à conſortio iuſtorum Demum per nouas fruges accipiuntur boni,copioſoq́; iuſtitiæ fructu referri:qui i cœleſtis regni horrea recipiuntur.

9 In nono uerſu.Ipſi montes appellantur.Montes ſenſibiles,uallibus & planicie terræ ſunt editiores,orientiſq́; ſolis primũ in ſe recipiunt radios,quos deinde in ſubſidentia ac demiſsiora loca tranſmittunt Ita hi apoſtoli, cæteris hominibus ſunt ſapiẽtia ac uirtute præcelſiores,à Chriſto itidẽ uero ſole primum illuſtrati ſunt diuinæ lucis radio,quem deinceps in cæteros ſubiectumq́; populum cõmunicando trãsfuderunt. Eadem quoque ratione in ſcripturis ſanctis hi apoſtoli deſignantur interdum nomine firmamenti uel cœlorum, propter indeflexibilem ipſorũ in bono conſtantiam,etiam ob ſublimitatem ſuæ dignitatis,& uirtutem illuminatricem animorum. ut in eo uer-

Pſal.18. ſu pſalmi. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

14 In decimoquarto uerſu.Petrus præit principatu. Conſtitutus enim eſt à domino Petrus,princeps apoſtolorum, ut ſacer ille numerus in unum reuocaretur apicem, & ad unitatem quandam reduceretur.Et id quidem,cum dixit Petro tibi dabo claues regni cœlorum. quod nulli aliorũ

Matth.16. apoſtolorum particulatim eſt dictum, Conſtitutus eſt &

Ioan.21. paſtor dominici gregis,cum dixit illi dominus. paſce oues meas. de cuius quidem gregis numero & integritate,erant cæteri apoſtoli. Paulus uero ordinatus eſt à Deo magiſter & doctor gentium, ex quibus potiſsimum coalita eſt eccleſia,quare illi à Deo commiſſum eſt totius eccleſiæ ma

2. Corin.11. giſterium & inſtructio. Quod etiam ad Corinthios ſcribens innuit, cum ait. Inſtantia mea quotidiana & ſolicitudo omnium eccleſiarum.

16 In decimoſexto uerſu. Vnus cortex eſt granorum.In leguminibus, malis granatis, papauere & cæteris in genus frugibus,unus cortex multa continet grana, ſuoq́; cõplexu ea ne diſsipentur cuſtodit.omnium tamen illorum,

granorum una eſt & eadem uirtus: quoniam congeneæ ſunt & conſimilis naturæ. Ita & Chriſtus ut cortex ſuo præſidio & ambitu diuinæ uirtutis omnes comprehendit apoſtolos, tanquam grana eodem contenta cortice, ipſorúmque fidus eſt cuſtos. Pater (inquit) quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Omnium tamen illorum par eſt & eadem uirtus: apoſtolica ſcilicet dignitas a Chriſto ſuſcepta, tametſi particulares ſingulorum uirtutes ſint diuerſæ. Luc.4.17.

18 In decimooctauo uerſu. Vitæ remediis obſtant phrenetici. Phreneſis, morbus eſt lædens mentem, & ad inſaniam furorémque deducens. Inde phreneticus, qui eo uitio laborat, mentis ſcilicet deturbatione. Proprium autem phreneticorum eſt, cum grauiſsimo detineantur morbo, ſe ſanos eſſe exiſtimare, & in illos inſilire qui opem ipſis medicatricem uolunt impendere. Cæterum tales fuerunt Romani, qui cum plurimarum ſuperſtitionum uanitate eſſent eluſi, ſe quàm maxime religioſos exiſtimabāt, & apoſtolos damnantes idolorum cultum atrociſsime perſequebantur, ideo ſpiritualiter extitere phrenetici.

23 In uiceſimotertio uerſu. Fert inuerſus pœnam crucis. Inuertere eſt in contrarium uertere. ut ueſtem aut pellem, cum interior pars ponitur exterius & quæ exterior eſt introrſus, dicimur inuertere. Virgilius. Glebas inuertit aratro. Quoniam igitur beatus Petrus capite deorſum uerſo & pedibus ſurſum erectis (ut petiuerat) crucifixus eſt: hic recte dicitur inuerſus ſupplicium crucis pertuliſſe.

De uiſitatione beatæ Mariæ, proſa.

1 *VEni mater gratiæ:*
Fons miſericordiæ,
Miſeris remedium.
2 *Veni lux eccleſiæ,*
Triſtibus lætitiæ
Nunc infunde radium.
3 *Te reginam colimus:*
Tibi laudes canimus
Ex affectu cordium
4 *Quæ es in anguſtiis:*

Seruat autem hæc proſa eandem prorſus rythmicam modulationem ſicut illa de ſancto ſpiritu ſuperius expoſita. Veni ſancte ſpiritus, & emitte cœlitus, lucis tuæ radium. quinimmo ad illius imitationem, formam, & ſpeciem: hæc cenſetur propemodum compoſita. Neque quic-

Et in rebus dubiis,
Salus & ſolatium.
5 O ſtella præfulgida:
Tu dira certamina
Maris huius reprime.
6 Simonis nauicula
Filii tunicula.
Ne ſcindantur, prohibe.
7 Portus nauigantium,
Preces ſupplicantium
Filiorum, ſuſcipe.
8 Conſolare flebiles,
Iuua puſillanimes,
Et errantes corrige.
9 Quæ Deum hominibus,
Et ima cœleſtibus
Iungis, o puerpera.
11 Hæreſes interime,
Schiſmataq; reprime:
Firma pacis fœdera. Amen.

quam habet explanationis lucem efflagitans, præterquam id quod in ſexto uerſu metaphorica locutione innuitur. Matth. 8. Illic enim per Petri nauiculam agitatam quidem fluctibus maris ſed non ſubmerſam, intelligitur ſancta eccleſia Chriſti. quæ hic plerunque tribulationibus quatitur, ſed nunquam opprimitur. Eodem quoque loco per tunicam Chriſti inconſutilem quæ non eſt ſciſſa militibus, inſinuatur eccleſia catholica, in unitate fidei indiuidua conſiſtens, & omnes hæreſes ac ſchiſmata damnans.

1 ANNOTATIONES. Tu rorem ſacrum ſtillaſti. Per rorē ſacrū intelligitur hic ſingularis gratia ſpiritus ſancti, qua fœcūdam reddidit ſupſanctam uirginē ſine uiri attactu. perinde atq; ros irrigans terrā ſolet eam fœcundare, & ad germinandū aptiorē reddere. Hinc Eſaias incarnationis dñicæ Eſa. 45. referans myſteriū: ait. Rorate cœli deſup, & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra & germinet ſaluatorē. Et ipſa beata uirgo per uellus Gedeonis rore cœleſti irriguum ſignata fuiſſe ſæpius eſt dicta.

2 Sub cuius umbra non torretur. Dictum eſt ab angelo Luce. 1. ipſi beatę uirgini. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi. Atqui umbra refrigerium præſtat requieſcēti ſub ea, ipſumq; defendit ab æſtu. Quoniam igitur huiuſmodi umbraculis ſancti ſpiritus fouebatur & continebatur uirgo Maria: nullo uitiorum ardore torreri aut inflammari potuit, quia ab ipſo ſui conceptus exordio ſpiritus ſanctus in ea omnem noxiam cōcupiſcētiam ſic extinxit ſuo ſupercœleſti rore, ut nunquā in ea peccati fomes locum habuerit.

3 Tu prēſeruaſti ne prima culpa. Hic prima culpa dicitur

labes originalis, quæ per carnis propagationem contrahitur, & ab ipſis protoplaſtis per primam ſuam præuaricationem in poſteros omnes eſt transfuſa. niſi diuina benedictio præuenerit gignendam prolem ſua gratia, & impediuerit illam labefactionem. Et quoniam ſpeciali prærogatiua, ſingulariq́ priuilegio ipſa ſuperſancta uirgo tāquam terra benedicta a domino, & Adæ maledicto nunquam ſubiecta, præſeruata fuit ne contaminaretur huiuſmodi funeſta lue, quemadmodū in libro de puritate conceptionis eius latius diſcuſsimus, recte hic dicitur ſpiritus ſanctus eam præſeruaſſe, ne primæua illa noxa in illam tranſmitteretur.

4 Tellus hominem, uirgo uirginem. Quod in præcedēte uerſu dictum fuerat, Mariam ſcilicet præfiguratam fuiſſe quando deus mundum produxit, nunc apertius explicatur. Nempe in ſexto die Deus de terra uirgine, & nullo adhuc hominum ſcelere contaminata, aut imbuta ſanguine, produxit Adam primum hominem etiam uirginem. Ita de ſacroſancta uirgine, terra quidem uiua & animata, & quæ nunquam ſenſit maledictionem, deus produxit, ſecūdum Adam, Chriſtum ſcilicet dominum noſtrum. Quare ut primus Adā, ſecundi, ita terra ex qua formatus eſt Adā, ſanctiſsimæ uirginis typus fuit ac figura.

5 Idolatras & leges atras eneruaſti. Leges atras uocat author funeſtos ritus, quibus crudeliſsimi dæmones ex idolis dantes reſponſa ſibi litari, ſacraq́ fieri iuſſerunt. ut humano ſanguine imbuendas eſſe aras eorum, immolandos hoſpites, & filios a parentibus necandos. Quemadmodū innuit propheta in pſalmo: cum ait de filiis Iſrael. Et imolauerunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis. Et effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum: quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaam. Hæc autem nefanda ſacrificia & dæmonum ludificamenta, per aduentum domini noſtri in carnem & apoſtolorum prædicationem in gentibus factam prorſus ſublata ſunt. Et cæteræ id genus leges ſacrilegæ, cum idolorum cultu penitus exterminatæ. ut extiſpicia, auguria, aruſpicinæ, auſpicia, ſuperſtitioneſq́ innumeræ, oriente cœlitus luce ueritatis omnino propulſatæ. Pſal. 105

In aſſumptione beatæ uirginis.

Hæc proſa rythmicam ſeruat menſuram & formam, ut illa de ſancto Laurentio paulo ante poſita. Prunis datum admiremur. Author eius, Adam de ſancto Victore. Commendat autẽ beatam uirginem Mariam prçclaris laudibus. ĩſignes illius uirtutes exprimens diuerſis naturalium ſimilitudinibus, ut aromatum, florum, fruticum & arborum odoriferarum, quç ex diuerſis ſacrarum literarum locis ſunt deſumptæ. Eximiam itidem illius ſublimitatem qua filii dei thronus & habitaculum facta eſt, aptis rerum materialium formis eloquitur. & demum arduam illius in gloria cœleſti celſitudinẽ ſuper omnes ſanctorum ordines prædicat. Et certe inter cæteras de beata uirgine proſas, hæc maxime ſingularis eſt, & ſuauiſſime contexta.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu, Flos de ſpinis, ſpina carens. Cum dominus malediceret terræ propter præuaricationem primorum parentum, legi-
Geneſ.3: tur dixiſſe ad Adam. Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea, cunctis diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. Quocirca nomine ſpinarũ, humano propago maledicto obnoxia & peccatis obſtricta, hic non abſurde accipitur. Sau-

1 *Salue mater ſaluatoris*
Vas electum, uas honoris.
Vas cœleſtis gratiæ.
2 *Ab æterno uas prouiſum,*
Vas inſigne uas exciſum,
Manu ſapientiæ.
3 *Salue uerbi ſacra parens,*
Flos de ſpinis, ſpina carẽs.
Flos, ſpineti gloria.
4 *Nos ſpinetũ, nos peccati*
Spina ſumus cruentati,
Sed tu ſpinæ neſcia.
5 *Porta clauſa, fons hortorum.*
Cella cuſtos unguentorum
Cella pigmentaria.
6 *Cinnamomi calamum,*
Myrrham, thus & balſamum,
Superas fragrantia.
7 *Salue decus uirginum,*
Mediatrix hominum,
Salutis puerpera.
8 *Myrtus temperantiæ,*
Roſa patientiæ,
Nardus odorifera,
9 *Tu conuallis humilis,*
Terra non arabilis,
Quæ fructum parturiit.
10 *Flos campi, conuallium*
Singulare lilium
Chriſtus, ex te prodijt.
11 *Tu cæleſtis paradiſus,*
Libanuſq; non inciſus,
Vaporans dulcedinem.
12 *Tu candoris & decoris,*
Tu dulcoris & odoris

Habes plenitudinem.
13 *Tu thron⁹ es Salomonis,*
Cui nullus par in thronis
Arte uel materia.
14 *Ebur, cãdens caſtitatis.*
Aurũ fuluum, charitatis
Præſignant myſteria.
15 *Palmã p̃fers ſingularem*
Nec in terris habes parem
Nec in cæli curia.
16 *Laus humani generis,*
Virtutum præ cæteris
Habens priuilegia.
17 *Sol luna lucidior,*
Et luna ſideribus.
Sic Maria dignior,
Creaturis omnibus.
18 *Lux eclypſim neſciens.*
Virginis eſt caſtitas.
Ardor indificiens,
Immortalis charitas.
19 *Salue mater pietatis,*
Et totius trinitatis
Nobile triclinium.
20 *Verbi tamen incarnati*
Speciale maieſtati
Præparans hoſpitium.
21 *O Maria ſtella maris.*
Dignitate ſingularis.
Super omnes ordinaris
Ordines cæleſtium.
22 *In ſupremo ſita poli,*
Nos aſſigna tuæ proli.
Ne terrores ſiue doli
Nos ſupplantent hoſtium.
23 *In procinctu conſtituti*
Te tuente ſimus tuti.
Peruicacis & uerſuti
Tuæ cedat uis uirtuti.

ciat enim & lacerat peccatũ animam, ſicut ſpina pungit & cruẽtat corpus. Quoniam igitur beata uirgo ex progenitoribus peccato & maledictioni primorum parentum ſubiectis eſt exorta, immunis tamen peccati & maledictionis, recte hic dicitur, flos de ſpinis, ſpina carens. Hinc eidem illud ex Canticis apte aſcribitur. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Eadẽ quoque ſententia pulchre exprimitur in primo uerſu alterius ꝓſæ de ſolennitate aſſumptionis glorioſæ uirginis, oratione ſoluta compoſitę, cuius initium eſt. Area uirga primæ matris Euæ, florẽs roſa proceſſit Maria. Quæ quoniam ſatis facilis eſt intellectu nec intricatas habet ſententias, hic cõſulta prætermiſſa eſt. Canti. 2.

5 In quinto uerſu. Cella pigmentaria. Pigmentum dicitur cõfectio ex diuerſis ſpeciebus aromaticis, ſuauis & odorifera. Hieronymus. Denique & ii quibus intellectus herbarum eſt pigmẽtorumque peritia, ferunt quædã eſſe pigmenta, quorum ſi odorẽ ceperint nonnulla animalia, cõtinuo intereunt. alia uero eodẽ odore recreantur uitamque recipiunt. Vnde & quoduis unguentum, nomine pigmenti ſignificatur. hic uero aromata, pigmẽta, unguenta & cætera id genus, ſpiritualiter accipiuntur pro uirtutibus animi ſuum odorem late

Dolus prouidentiæ.
24 *Ieſu uerbū ſūmi patris,*
Serua ſeruos tuæ matris.
Solue reos, ſalua gratis.
Et nos tuæ claritatis
Configura gloriæ.
Amen.

Canti. 1. diſpergentibus. ſicut in Canticis legimus. Meliora ſunt ubera tua uino, fragrantia unguentis optimis. Et rurſum. Curremus ī odore unguentorum tuorum.

8 In octauo uerſu. Myrtus temperantiæ Myrtus, arbor eſt bonas ſaporis præcipui producēs, ex quibus uinum fit quod myrtidanum dicitur. Nardus item frutex eſt gratiſſimi odoris, ut oſtendit illud dictum

Canti. 1. in Cāticis. Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Verum his arborum nominibus, diuerſæ uirginis glorioſæ uirtutes inſinuantur. Sicut & in illo

Eccli. 24. Eccleſiaſtici loco, qui eidem uirgini adaptatur. Quaſi cedrus exaltata ſum in Libano, & quaſi cypreſſus in monte Sion quaſi palma exaltata ſum in Cades, & quaſi plantatio roſæ in Herico. diuerſis arborum & fruticum appellationibus, multiformitas uirtutum illius exprimitur.

10 In decimo uerſu. Flos campi conuallium. Flos ille cāpi, eſt Ieſus Chriſtus dominus noſter, q de ſeipſo dicit in

Canti. 2. Canticis. Ego flos campi & lilium conuallium. Is autem ex uirgine prodiit tanquam terra non arabili, quemadmodum præcedens habet uerſus. quoniam ſicut id ſupra naturam eſt quod terra non ſulcata aratro & nullo ſuſcepto ſemine proferat fructum. ita & id, quod uirgo incognita uiro, pariat filium. At uero in ſequente uerſu cum beata uirgo dicitur cœleſtis paradiſus, nomen paradiſi pro horto uoluptatis ſumitur, omnigenis arboribus & floribus

Canti. 4. conſito. Ipſa autem ſacrata uirgo, hortus concluſus in Cāticis nuncupatur. Cū uero eadem hic dicitur libanus non inciſus, libanus non pro monte (ut ſæpe alias) ſed pro arbore ſumitur thus producente, & pro illo ſignificato tam maſculini quàm fœminini generis eſt. Illa autem beatæ

Eccli. 24 uirginis nuncupatio, ſumpta eſt ex Eccleſiaſtico dicente. Quaſi libanus non inciſus, uaporaui habitationem meā.

13 In decimotertio uerſu. Tu thronus es Salomonis. Ter-

3. Reg. 10. tius liber Regum perhibet inter cætera ædificia magnifice a Salomone extructa, quòd fecit etiam thronū de ebore grandem, & ueſtiuit eum auro fuluo nimis, qui habe-

bat ſex gradus.Non eſt (inquit) factum tale opus in uniuerſis regnis. Cæterum beata uirgo Maria, ueri Salomonis ſcilicet Chriſti thronus eſt ſpiritualis, uiuus & animatus,in quo ipſe rex regum ſedere & acquieſcere dignatus eſt.Hic autem thronus myſticus,ex ebore candido uirginalis puritatis,& auro fuluo feruidæ charitatis eſt compoſitus.ſuntque in eo multi gradus uirtutum,quibus in deũ tendit.At uero in hoc admirabili throno tantus eſt gratiarum & uirtutum ornatus tãtus ſanctitatis ſplendor & decor honeſtatis,ut in toto ſanctorum numero nunquã fuerit conſimilis efformatus thronus.

19 In decimonono uerſu Et totius trinitatis nobile triclinium Quod Græce triclinium dicitur, Latine diſcubitorium dici poteſt ſiue cœnaculum. Eſt enim locus in quo diſcumbebant & cœnabant olim conuiuæ, ita nominatus a triplici lectorum ordine, quibus inſidentes antiqui menſis accumbere ſunt ſoliti: Quintilianus de Simonide poeta. Vix eo limen egreſſo, triclinium illud ſupra conuiuas corruit At uero ſacratiſſima uirgo Maria,ſpirituale eſt triclinium,non hominis ſed dei,non unius tantum perſonæ diuinæ,ſed totius trinitatis reclinatorium. Siquidem ſibi inuicem immanent ipſæ diuinæ perſonæ inſeparabiliter,neque unquam diuellitur filius a patre & ſpiritu ſancto. Quare & ante ſuſceptam in ſacra uirgine noſtræ carnis ſubſtantiam,& poſt illam ſuſceptionem, cũ filius Dei in ea ſibi elegit habitaculum,affuit & pater & ſpiritus ſanctus ipſam pariter inhabitans. Siquidem in euangelio dicit dominus noſter Si quis diligit me,ſermonẽ meum ſeruabit.& pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus & manſionem apud eum faciemus. Sed quis obſecro feruentius deum dilexit, aut magis anxie ſermones eius ſeruauit quam hæc beata uirgo?Manſionem igitur apud eum fecerunt pater & filius. Rurſum Corinthiis in Chriſtum credentibus ſcribit Paulus. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Cur igitur ante peractum dominicæ incarnationis myſterium etiam in ea non habitauit ſpiritus ſanctus,quæ plena gratia tum fuiſſe prædicatur?Quare conſequens eſt & totam trinitatem ſacrum ipſius ſanctiſſimæ uirginis triclinium inhabitaſſe. Atqui ſo

Ioan. 14.

1.Corint.3.

lius dei filius in ea noſtræ ſubſtantiæ formam accepit, & in huiuſmodi diſpenſatione carnis neque pater neque ſpiritus ſanctus illi quantum ad ſuſceptionem communicauit Recte igitur hic dicitur ipſa ſuperbeata uirgo præparaſſe ſpeciale hoſpitium maieſtati filii dei, in quo ſcilicet & ex quo noſtram carnem aſſumeret.

In octaua aſſumptionis beatæ Mariæ uirginis,

1 *AVe præclara maris ſtella, in lucem gentium Maria diuinitus orta.* 2 *Euge dei porta, quæ non aperta, ueritatis lumẽ ipſum ſolem iuſtitiæ indutum carne ducis in orbem.* 3 *Virgo decus mundi regina cœli, præelecta ut ſol, pulchra, lunaris ut fulgor, agnoſce omnes te diligentes.* 4 *Te plenam fide uirgã almæ ſtirpis Ieſſe naſcituram, priores deſiderauerunt patres & prophetæ. Te lignum uitæ ſancto rorante pneumate parituram diuini floris amygdalum, ſignauit Gabriel.* 5 *Tu agnum regem terræ dominatorẽ,*

Eſa. 27. *Moabitici de petra deſerti ad mõtem filiæ Sion traduxiſti.* 6 *Tu que furentem leuiathan ſerpentem tortuoſumque & uectem collidens, damnoſo crimine mundum exemiſti.* 7 *Hinc gentium nos reliquiæ, tuæ ſub cultu memoriæ, mirum in modum quem es enixa agnum regnantem cœlo, æternaliter, reuocamus ad aram mactandum myſterialiter.* 8 *Hinc manna uerum Iſraelitis ueris, ueri Abrahæ filiis admirantibus quondam Moyſi quod typus figurabat, iam nunc abducto uelo datur perſpici. ora uirgo nos illo pane cœli dignos effici Fac fontem dulcem quem in deſerto petra præmonſtrauit deguſtare cum ſyncera fide, reneſque conſtringi lotos in mari, anguem æneum in cruce ſpeculari.* 10 *Fac igni ſancto, patriſque uerbo quod rubrus ut flammam tu portaſti uirgo mater facta, pecuali pelle diſtinctos pede, mundis labiis cordeque propinquare. Audi nos, nam te filius nihil negans honorat. Salua nos Ieſu, pro quibus uirgo mater te orat,* 11 *Da fontem boni uiſcere, da puros mentis oculos in te defigere. Quo hauſtu ſapientiæ, ſaporem uitæ ualeat mens intelligere.* 12 *Chriſtianiſmi fidem operimus redimere, beatoque fine ex huius incolatu ſeculi author ad te tranſire Amen.*

Hæc proſa, ſolutæ orationis habet contextum, nec ullis rythmi legibus aſtringitur. Commendatur in ea multifariam ſacratiſſima uirgo Maria, quod per eam ut adminiculatricem totius mundi ſalus & redemptio eſt facta, quo-

1. Tim. 1. niam filii dei mater eſt effecta, qui uenit in hunc mundũ

peccatores ſaluos facere Eiuſdem præterea eximiæ uirginis dignitas & excellentia declaratur hic per uarias antiquæ legis figuras, quibus eſt præſignata. & demum ſupplex ad ipſam dirigitur oratio fidelium, ut ipſis impetret æternæ lucis conſortium.

1 ANNOTATIONES. In lucem gentium Maria diuinitus orta. Planum eſt omnibus, Ieſum Chriſtum ſuſcepiſſe carnis noſtræ ſubſtantiam, ut illuminaret iis qui in tenebris & in umbra mortis ſedebant. cum per prophetam ſit illi dictum a domino Deo. Dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ. Ipſe autem ſaluator noſter, per ſacram uirginem Mariam hunc ſubiit mundum, quod ex ea uere noſtri corporis formam ſumpſerit. Igitur & ipſa ſanctiſsima uirgo recte aſſeritur in lucem gētium exorta, & quidem diuinitus. nam prælectione & prçordinatione ad hoc deſtinata eſt & delecta, ut tabernaculum fieret altiſsimi, æternique regis hoſpitium. *Eſa. 49.*

2 Euge Dei porta. Euge interiectio aſſentientis & quaſi ſponte ſua congratulantis. ut in euangelio Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. Hieronymus autem interpretatur ſecundum illam acceptionem, euge euge bene. bene ut eſt illud dictum prophetæ in pſalmo. Euge, euge uiderunt oculi noſtri Interdum uero eadem eſt interiectio irridentis cum amaritudine & ſubſannantis. ut in eo pſalmi loco. Ferant cū confeſtim confuſionē ſuā, qui dicunt mihi euge, euge. quod tantundem ualet atque ſi dicatur uah, uah. Hoc autem in loco ſumitur in prima ſignificatione. Dicitur itidē ipſa ſacra uirgo Dei porta non aperta, alludendo ad myſticam illam Ezechielis portam, quam propheta in ſpiritu ſemper clauſam uidit & tamē principem Iſrael ingreſſum per illam & egreſſum fuiſſe. quoniam & in conceptu filij dei & partu, ipſa permanſit intemerata uirgo. *Matth. 2* *Pſal. 39.* *Pſal. 39.* *EZech. 44*

3. Prælecta ut ſol, pulchra, lunaris ut fulgor. Reſpondet illa ſententia, illi dicto Salomonis in Cantico canticorū. Quæ eſt iſta quæ progreditur ut aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata? Quod quidem uerbum, eccleſia in officio diuino accommodat ad beatam uirginem Mariam. In ſequente *Canti. 6.*

autem uerſu',ipſam ſacram uirginem uocat author uirgã ſtirpis Ieſſe,ex illo Eſaiæ uaticinio.Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini. Et hac demum naſcituram haud dubie multum deſiderarunt antiqui patres & prophetæ, qui tantopere ſuſpirarunt pro aduentu Chriſti in carnem.

4 Te lignum uitæ, ſancto rorante pneumate.Beatam uirginem uocat author myſtice lignum uitæ, quoniam per ipſam uita perdita nobis eſt reſtituta. Et ergo ſignata eſt per lignum uitæ quod fuit in medio paradiſi, tanta præditum uirtute,ut manducantes ex eo redderet immortales. Ita qui huius ligni fructum benedictum ſumpſerit, mortem non guſtabit in æternum. Illam autem ſacrã uirginem (quæ & lignum uitæ) angelus Gabriel nunciauit ſuperueniente in eam ſpiritu ſancto parituram Ieſum filiũ

Luce.1. Dei,ut ſacrum refert euangelium.Quem ſane mũdi ſaluatorem,hic appellat author diuini floris amygdalum,ut referat ueritatem rei geſtæ ad figuram, utpote ad uirgã Aaron quæ ſine terræ humore ac radice fronduerat, protuleratque flores deformatos in amygdala. Illa ſiquidẽ uirga ſignabat ſacroſanctam uirginem, & fructus eius, dominum noſtrum.

Eſaiæ 16 5 Tu agnum regem terræ.Hæc ſententia ex illo Eſaiæ uerbo deſumpta eſt. Emitte agnum domine dominatorem terræ,de petra deſerti ad montem filiæ Sion.Vbi per agnũ intelligitur Chriſtus innocens,& pro omnium ſalute immolandus.Hic dominator eſt terrę. nam de illo pręnunciauit propheta,quòd erit omnis terra poſſeſsio eius. De-

Pſal.2. mum de petra deſerti Moabitici,traductus ad montem filię Sion Nam ex Ruth Moabitide, nupta ipſi Boos & matre Obeth (qui fuit pater Ieſſe) Chriſtus originem carnis duxit.Demum ad montem filię Sion templũ ſcilicet Hieruſalem,in quo prędicauit & miracula fecit,eſt tranſlatus, & demum ad ſanctam eccleſiam a ſe fundatam prędicatione euangelica.quę ob ſynceram fidei ſpeculationem,filia Sion dicitur.

6 Tuque furentem leuiathan,ſerpentem Hebręi teſte Hieronymo dicunt leuiathan eſſe ſerpentem magnum quem

fecit

fecit Deus in mari,Latini cetum uocāt. de quo intelligi putant illud uerbum pſalmi. Draco ille quem formaſti:ad illudendum ei. Cæterum eo nomine intelligitur plærũque in ſcripturis ipſe dæmon: qui in hoc mari magno & ſpacioſo huius mundi uerſatur ad fallendos homines: & cui a ſanctis ſuperantibus ſuggeſtiones ipſius & tentationes illuditur. De eodem Eſaias ſub nomine ſerpētis loquitur: cum ait. In die illa uiſitabit dominus in gladio ſuo duro & grandi & forti:ſuper leuiathan ſerpentem,uectem,& ſuper leuiathan ſerpentem tortuoſum:& occidet cetum qui in mari eſt. Ex quo prophetæ loco: uidetur huius uerſus ſententia fere ad uerbum eſſe deprompta. Sane diabolus in eo prophetæ loco leuiathan dicitur, quod iterpretatur additamentum eorum:quoniam poſtquam primam culpam mala ſuggeſtione intulit: hanc quotidie augere grauibus perſuaſionibus nō deſiſtit. Dicitur & ſerpens:quoniam inſidias molliter infundit. Vectis uero: quoniā carcere ſuo multos claudat.eſt enim uectis,inſtrumentū ferreum quo clauditur oſtium: quòd manibus percutiendo uehatur. Virgilius. Centū ærei claudunt uectes, æternaꝗ ferri Robora:nec cuſtos abſiſtit limine Ianus. Alij dæmonem,a propheta uectem dictum putant: propter eius duritiem atque in malo obdurationem, aut ꝑpter eiuſdem fortitudinem. quòd de eo dictum eſt in libro Iob. nō eſt poteſtas ſuper terram quæ ei cōparetur. Siquidem uectis quo clauditur oſtium: & durus eſt ac ſolidus, & infracti roboris Deinceps dicitur ipſe hoſtis antiquus,ſerpens tortuoſus ab ipſo propheta: quoniam in rectitudine ueritatis non ſtetit, ſed ab ea declinauit ad obliquitatem malitiæ. Tortuoſus item dicitur: propter multiplices ſuarum tentationum flexus, ſinuoſoſꝗ lapſus, ꝗbus inſidias molitur hominibus quos infeſtat. Demum cetus dicitur qui eſt in mari: ꝑpter immanitatem ſuam,& inſatiabilem deuorandi animas auiditatem in hoc mundo. ſicut cetus immanis piſcis deuorat in pelago minores piſces ac deglutit. At quoniam ſacra uirgo Maria ſecundum diuinū oraculum in Geneſi expreſſum cōtriuit caput ſerpentis antiqui:hic dicitur ipſa colliſiſſe ipſum leuiathan.

*Pſal.*104 *Iob.*40. *Eſa.*27. *Iob.*41. *Geneſ* 3.

7 Reuocamus ad aram mactādum myſterialiter. Macta-

re, interficere ſignat. ut apud Lactantium Mactantur greges hoſtiarum. Et Plautum. At ego certe cruce excruciatū mactabo. Interdum ſacrificare. ut apud Virgilium. Et nigram mactabis ouem, lucumq́ reuiſes. quoniam in ſacrificiis pecora cædi, hoſtiæq́ interfici ſolebāt. Et in hac ſecunda acceptione ſumitur hoc in loco. quoniam agnum ipſum Dei regnantem in cœlo, immolamus in altaris ſacrificio & offerimus Deo patri. nō quidem illi rurſum inferentes mortem, ut qui iam ſit immortalis. ſed mortem eius quam in cruce ſemel pertulit, quotidie in ſacrificio illo digniſſimo repræſentātes. Eſt n. iugis illa oblatio, mor-
1. Cor. 11. tis Chriſti (ut ait Paulus) annūciatio, atq́ cōmemoratio.

Exod. 16 8 Hinc manna uerum Iſraelitis ueris Filij Iſrael in deſerto conſpicientes primum manna quod dederat eis Deus de cœlo, dixerunt Manhu, quod ſignificat, quid eſt hoc. In quam ſane uocem eruperunt præ admiratione, & quoniā nouitate rei erant attoniti. Nos autem chriſtiani, ueri ſumus & ſpirituales Iſraelitæ, uidentes Deum hic per fidem & in ænigmate. & uerum de cœlo manna accepimus, panem ſcilicet illum uiuum qui de cœlo deſcendit. & qui de
Ioan. 6. ſeipſo dicit. Ego ſum panis uitæ. Et ergo nunc ipſam complectimur ueritatem abducto figuralis umbræ uelo, cuius imago & repræſentatio pręceſſerat in māna corporali,

9 Fac fontem dulcem, quem in deſerto petra præmōſtra-
Exod. 17. uit. Bis legitur Moyſes in deſerto percuſsione uirgæ aquā
Num. 20 de petra elicuiſſe, atq́ eduxiſſe præcepto domini, ut populus ſiti excruciatus ſatiaretur & reficeretur potu. Petra au-
1. Cor. 10 tem illa Chriſtum ſignabat (ut ait Paulus) in quo mira recondita eſt dulcedo, quam abſcōdit timentibus ſe. Illius itaq́ ſuauitatis internam deguſtationem petimus hoc lo-
Pſal. 30. co nobis cōcedi. Rurſum filij Iſrael renes habuerunt pręcinctos cum manducarunt agnum paſchalem deinde trāſierunt mare rubrum, effugientes duram Pharaonis ſerui-
Exod. 12 tutem. Nos uero hic expoſcimus poſtquam abluti ſumus fonte baptiſmi, ſignato per trāſitum maris rubri, noſtros itidem renes præcingi per refrenationem libidinis, & cōcupiſcentiarum carnis repræſsionem Demum petimus & Chriſtum in ligno crucis pro nobis ſuſpenſum interno mentis oculo, per compaſsionem attente ſpeculari, ut hoc:

ſpectaculo liberemur a noxio morſu ſerpentis antiq. quẽadmodum filij Iſrael ſerpentem æneum erectum in ſtipite per Moyſem in deſerto, liberati ſunt a morſibus ſerpentium ignitorum a quibus grauiter erant infeſtati. *Num.21.*

10 Quod rubus ut flammã tu portaſti. Vt in Exodo ſcriptum eſt. rubus flammam ſe circumplectẽtem & innoxie lambentem portabat, non tamen ab ea comburebatur. Ita ſacroſancta uirgo, Dei uerbũ ſanctiſsimo geſtabat in utero, illiq́; miniſtrauit ueram carnis ſubſtantiam, non tamen in cõceptu & partu, eius uiolata eſt aut labefacta uirginitas. Cęterum Moyſes cum illam uiſionem uellet propius ſpeculari, iuſſus eſt calciamenta de pedibus ſuis ſoluere, quòd locus in quo ſtaret, terra eſſet ſancta. Haud ſecus hoc petimus, a pedibus affectuum noſtrorũ tolli omnem appetitum irrationalem & brutum, rerumq́; mortalium & corruptibilium deſiderium, & tunc ſpiritualiter calciamenta de pedibus noſtris tollimus, quãdoquidem illa componi ſolent ex pellibus brutorum animalium & mortuorum. *Exod.3.*

11 Da fontem boni uiſere Locus iſte ſumptus uidetur ex eo carmine prǽclari & inſignis uiri Boetij in libro de conſolatione philoſophica. Da fontem ſpectare boni, da lumine puro in te conſpicuos animi defigere uultus. In quo, orationem petitoriam ad Deum dirigit, ſicut & totum ipſum carmen quod eſt luculentum & elegantiſsimum ad Deum uerba & uota conuertit. ut oſtendit eius initium, quod eſt huiuſmodi. O qui perpetua mũdum ratione gubernas. Terrarum cœliq́; ſator, qui tempus ab æuo ire iubes Et reliqua. grauiter & ſplendide ab eo decãtata. Porro fontem boni hic uocat Deum ipſum, a quo bonũ omne copioſe profluit. Nam de ſeipſo per prophetam dicit. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſsipatas, quæ continere non ualent aquas. Tunc uero puros mentis oculos in Deo defigimus quando omni nubilo erroris & ignorantię depulſo, ſyncere per fidem & creaturarum manuductionem hic eum agnoſcimus. Niſi qs intelligere malit, clarã in cœlo Dei uiſionẽ hic expeti. *Boetius* *Hiere.2.*

12. Chriſtianiſsimi fidem operibus redimite. Verbum redimire quartæ coniugationis, ſignificat exornare, deco-

rare, coronare. Et participium eius redimitus ſignat ornatus & coronatus. Inde & nomē redimiculum, ornamentū capitis mulierū. ut apud Ouid. Collo redimicula pendēt. chriſtianiſmi itaq; fidē opibus redimere ſtudent, qui fidē Chriſti quam in baptiſmo ſunt profeſsi, elaborant bonis operibus exornare & comprobare. ut non ſolo nomine, ſed & reipſa chriſtiani ſint. quique fidem habere connituntur per dilectionem operantem. Fides ſiquidem ſine

Iacobi 2. operibus, mortua eſt. ut ſcribit beatus Iacobus. Et de iis qui nudam habent fidem minime operibus comprobatam ſcribit beatus Paulus, quòd fatentur ſe noſſe Deum,

Titum.1. factis autem negant. Itaq; hic petimus gratiam a Deo nobis concedi, qua perfectam fidem habeamus.

De ſacroſancta uirgine Maria, ad crucem comparata, proſa.

Hęc pſa in diuerſis uerſibus uariū habet numerum clauſulaꝝ. nunc. n. duæ tantum, nunc tres, nunc uero quatuor, interdum autem & quinque clauſulæ, in eodem continentur uerſu. Et plerumque heptaſyllabæ ſunt fere omnes clauſulæ, penultimam habētes breuem. occurrent tamen nōnunquam & heptaſyllabę, continentes penultimam longam. Seruant autem reſponſum in ſimili deſinentia & uocalitate aut ad proximas clauſulas, aut ad eas quę tertio ab eis loco conſtituuntur, ut ipſa lectio plane monſtrabit.

Comparatur autem in hac proſa, ſacroſancta uirgo Maria ad crucem domini uiuificam, in hoc uno præſertim officio, quòd utraque fructum uitæ toti mundo ſalutarem por-

1 *Lignum uitæ quærimus,*
Qui uitam amiſimus
Fructu ligni uetiti.
2 *Nec inuentum nouerit,*
Qui fructum non uiderit
Adhærentem ſtipiti.
3 *Fructus per quem uiuitur,*
Pendet (ſicut creditur)
Virginis ad ubera.
4 *Et ad crucem iterum,*
Inter uiros ſcelerum,
Paſſus quinque uulnera.
5 *Hic uirgo puerpera,*
Hic crux ſalutifera,
Ambo ligna myſtica.
6 *Hæc, hyſſopus humilis,*
Illa, cedrus nobilis,
Vtraque uiuifica.
7 *Poſitus in medio,*
Quo me uertam neſcio.
8 *In hoc dulci dubio,*
Dulcis eſt collatio.
9 *Hic complexus brachiis,*
Modis uagit uariis.

10 *Hic extendit brachia,*
Complexurus omnia.
11 *Charum mater tenere,*
Nouit hic tenere.
12 *Charitas ſub latere.*
Neſcit hic latere.
13 *Hic adhærens pectori:*
Paſcitur ab ubere.
14 *Hic affixus arbori,*
Paſcit nos ex uulnere.
15 *Crux miniſtrat pabula,*
Fructu nos reficiens.
16 *Mater eſt præambula,*
Fructum nobis nutriens.
17 *Crux in loco paſcuæ,*
Paſcit nos præcipue.
18 *Sed uirgo præcipua,*
Paſcit ipſa paſcua.
19 *Tandem ad hoc trahitur*
Finalis ſententia,
20 *Quòd nemo conſequitur*
Vnam ſine alia,
21 *Qui crucem elegerit,*
Nec ſic matrem deſerit.
Cum ad crucem uenerit
Matrem ibi poterit,
Stantem inuenire.
22 *Nec qui matrem eligit,*
Crucem prorſus abigit.
Si modum intelligit,
Quo per matrem contigit
Gladium tranſire.
23 *Ergo qui utramlibet*
Optat, illam adeat.
24 *Ex quo nihil prohibet,*
Quin utraque gaudeat.
25 *Filij matris unicæ,*
Matris crucifixæ.
Nec de cruce reſpice,

tauit. Maria qdem in ſuo uirginali utero, & deinde dulcibus ulnis ſuis, cum iſantilem ſuus filius agebat ętatē. Crux uero eundem affixum ligno: & inter latrones conſtitutum pro humana redemptione. Quare mira quędam concinnitas, ꝓportio, & affinitas inter ſacram Dei matrem & ſanctam domini crucē eſſe: multis modis oſtenditur. Deinde oratio ad Deum dirigitur: ut per utramque earum, ſalutem æternam conſequi ualeamus.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Lignū uitæ quęrimus. Lignum primis parentibus uetitū fuit per ſequentē tranſgreſsionē lignū mortis: quoniam exitium intulit omnibus ſtirpe Adæ progenitis; & hauſtum noxiæ mortis fructus arboris illius toti mundo propinauit. Itaque ad ſanandum hanc plagam, neceſſe eſt quærere lignum uitæ: ſignatū per id uitæ lignum qđ in medio paradiſi plantatum a domino refertur. cuius fructus etiam uiuificus & uitalis perditam nobis uitam inſtauret. Et demum quęrentibus illud lignū dabitur ipſum inuenire cum ſuo fructu adhærente ſtipiti illius ligni. Signatum itidem eſt lignum uitæ: per illud lignū uitæ quod in Apocalypſi ſcribitur ex utraꝗ par-

Geneſ. 3.
Geneſ. 2.
Apoc. 22.

te fluminis plantatum fuiſſe, & attuliſſe fructus duodecim per menſes ſingulos: quod & ſuum reddebat fructum tempore op portuno, & folia ligni ad ſanita tem gentium.

Fili crucifixe.
16 *Fructus o uiuifice,*
Fructus ligni uitæ:
Nos te ipſo refice,
Nobis da frui te Amen.

5 In quinto uerſu. Ambo ligna myſtica. Virgo Dei mater, lignum eſt uitæ myſticum: quod uitalem protulit fructũ filium ſcilicet ſuum benedictum, pendentem in tenella ætate ad eius ubera. Crux itidem ſancta, lignum eſt uitæ, qđ uiuificum portauit eundẽ fructum ſuſpenſum in eius ſtipite inter duos latrones quando ut ait ſcriptura: cum *Eſa.53.* ſceleratis reputatus eſt. Itaque duo ſunt ligna uitæ, Dei ma ter & crux dominica, & ambo eundẽ portauerunt & unicum fructum uitæ, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Beata quidem uirgo Maria, hyſſopus eſt humilis, propter eximiam & ſingularem ſuam humilitatem qua in matrem Dei electa, ſe humilem eius ancillam eſt profeſſa Crux uero ſancta, cedrus eſt nobilis, ꝓpter ſuam ſublimitatem & celſitudinem. In cœlos enim ſuum extulit cacumẽ, & inferos penetrauit, atque in totam terram extendit ramos ſuos, atque brachiis ſuis uniuerſum complexa eſt orbem, in omnes diffundens ſalutis & uitæ uirtutem.

9 In nono uerſu. Hic complexus brachiis. Diuerſo ad mo dum modo, hic unicus fructus uitæ, ab utroque ligno ui tæ portatus eſt. Nam a ſacra uirgine inter brachiorum complexum dulciter eſt ſuſtentatus, cum adhuc infanti- *Ioan.12.* les ederet uagitus. In cruce uero idem extendit brachia ſua, quibus omnia complecteretur ſua morte uiuificanda. Ego (inquit) ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipſum. Rurſum beata eius mater, tenera eius mem- *Ioan.19.* bra molliter & ſuauiter dulci ſuſtentauit ſinu. In cruce uero feruens ipſius charitas ad ſalutem noſtram, ſub latere eius non potuit deliteſcere. Nam lancea militari apertum eius latus, ſcaturiuit aquam & ſanguinem in redemptionem noſtram & uiuificationem. Inſuper idem fructus uitę, pendens ad ubera matris, uirgineo eius lacte paſcitur. Arbori autẽ crucis affixus, paſcit nos refectione uitali, & dulcedine ſuæ charitatis, prodeunte largiter ex uul

neribus ſuis, qbus aperte declarat quantũ nos amauerit. Vnde crux ipſa miniſtrat nobis pabula uitę, reficiens nos ſuo fructu in ſacro euchariſtiæ. Ipſa uero dei mater, prior eſt quantum ad nutriendi offm̃.nam ipſum fructum uitę nobis aluit ſuis uberibus,multo ante tpe q̃ cruci affigeref.

17 In decimoſeptimo uerſu. Crux in loco paſcuæ. Locus paſcuæ eſt diuinoꝝ ſacramentoꝝ,ad remedium, refectionem & ſalutem nobis relictoꝝ, ubertas, copia & fœcũditas. De quibus ſpeciatim loquens ꝓpheta in pſal.ait. Dñs regit me,& nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ubi me collocauit. Quoniam igitur eccleſiaſtica ſacramenta,a cruce & paſsione domini potiſsimum ſuam ſortiũtur uirtutem & efficaciam, recte dicitur ipſa crux nos paſcere in loco paſchuæ,quia in ſacroꝝ adminiſtratione & uſu a Chriſto inſtitutorum. Virgo uero & Dei mater paſcit ipſa paſcua,qm̃ filium ſuũ & fructum uitę aluit in infantili & puerili ætate, qui pabulum eſt uitæ & præbet ſuis ouibus paſcua uiriditatis æternæ.quinimmo ipſe eſt refectio & in hac uita & in futura,omnibus iis qui filij ſunt regni. Pſal. 22.

21 In uiceſimoprimo uerſu. Qui crucem elegerit. Quemadmodum ſacra Dei mater & ſacra crux dñi, conueniunt in uno & eodem tertio,fructu.ſ uitæ,utriq; cõmuni,ita inter ſe conſpirant,ut una ſine altera uix inueniatur. Qui enim crucem delegerit,ut ſalutare lignum uitę,non idcirco matrem Dei ſecludit. nam iuxta crucẽ Ieſu ſtantem eius matrem(ut ſcribit Ioannes) protinus inueniet. Ita qui ſacro ſanctã Dei matrem acceperit ut lignũ uitę ſalutiferũ,haud quaquã dñi crucem excludit. Nam cũ intellexerit gladiũ doloris pertranſiſſe animam uirginis matris in hora paſſionis filij ſui, quemadmodum prædixerat illi ſanctus Simeon, illico intelliget illam ſuo filio(quantum ad compaſsionis rationem,& participationem internorum dolorum)fuiſſe concrucifixam. Et ita crucis intelligentiam & conſortium non ſeiungit a Dei matre. Ioan. 19. Luc. 2.

23 In uiceſimotertio uerſu. Ergo qui utrãlibet optat. Qui ſacrã(inqt)Dei matrem affectu ſingulari,ꝓſequitur,ipſam intrepidus adeat,nam cõſequio quodã ſtatim crux aderit comes,quã eadem ptulit in corde ſuo,& uiſceribus cõpaſſionis. Qui uero ſanctã affectat crucem, ipſam amplecta-

tur ut uiuificā & ſalutarem. nam continuo aderit ei ſocia, ſacroſancta Dei mater, ꝙ cōſtanter ei aſtiterit in hora paſſionis. Itaq; ſiue hanc ſiue illam elegeris, nihil refert. nam alterutra habita, habebitur utraq;, ꝓpter mutuum nexū & habitudinem qua ſimul colligantur.

25 In uiceſimo qnto uerſu. Fili matris unice. Hic uerſus, & matrē primū dicit crucifixam, & filiū crucifixū. & utrunq; qdem uere dicit, ſed diuerſa rōne Matrem.n. aſſerit crucifixam, qm̄ aſtans filio patiēti, eadē patiebatur in corde ſuo illi ex intimis uiſceribus cōpatiendo, q̄ filius eius pertulit in corpore, ut illi cōcrucifixa dici haud imerito potuerit. Quēadmodū beatus Paulus de ſeipſo dicit Chriſto confixus ſum cruci Filius uero eius, crucifixus eſt p ſenſibilē & corporalē affixionē ad crucē, ꝙ i ei⁹ ſtipite fuerit ſuffixus.

At qm̄ in tota hac ꝓſa facta eſt pulchra collatio beatæ uirginis ad ſanctā crucem, pp fructū uitæ utriq; cōmunē operęprecium eſt & hic ſubnectere piā querimoniā uirginis ad crucem, ꝙ filium ſuum innocentem ſuſceperit, crucisq; purgationem atq; excuſationē modeſtam ad uirginem, ꝙ pro omnium ſalute ipſum oblatum ſuſtinuerit.

Querimonia uirginis ad crucem.

Crux de te uolo conqueri,
Quid eſt, ꝙ in te repperi
Fructum tibi non debitum?
Fructum, quem uirgo peperi?
Nil debet Adæ ueteri,
Fructum guſtauit uetitum,
Intacti fructus uteri,
Tuus non debet fieri,
Culpæ non habens meritum.
Cur pendet qui non meruit?
Quid? quòd te non abhorruit,
Cum ſis reis patibulum.
Cur ſoluit quæ non rapuit?
Cur ei qui non nocuit
Es pœnale piaculum?
Es qui uitam tribuit,
Mortiq; nihil debuit,
Mortis propinas poculum.

Te reorum flagitiis,
Te culparum ſupplicis,
Ordinauit iuſtitia
Cur ergo iuſtum impiis,
Cur uirtutem cum uitiis
Sociauit nequitia?
Redditur pœna præmiis,
Offenſa beneficiis,
Honori contumelia?
Reis in te pendentibus,
Homicidis, latronibus,
Inflicta maledictio.
Iuſto pleno uirtutibus
Ornato chariſmatibus
Debetur benedictio.
Ergo quid ad te pertinet?
Cur uita mortem ſuſtinet,
Lux fit obtenebratio?

Purgatio crucis ad uirginem.

Virgo tibi reſpondeo.
Tibi, cui totum debeo
Meorum decus palmitum
De tuo flore fulgeo,
De tuo fructu gaudeo,
Redditura depoſitum.
Dulce pondus ſuſtineo,
Dulcem fructum poſſideo,
Mundo, non tibi, genitum.
Chriſtus mortem non meruit,
Etſi mori diſpoſuit,
Vt morte mortem tolleret
Ligno lignum oppoſuit,
Et ſoluit quæ non rapuit,
Vt debitores liberet.
In Adam, uita corruit,
Quam ſecundus reſtituit,
Vt uita mortem ſuperet,
Vlmus uuam non peperit.
Quid tamen uiti deperit,
Quòd ulmus uuam ſuſtinet?
Fructum tuum non genui,
Et oblatum non reſpui.
Vt pœna culpam terminet.
A te mortalem habui.
Immortalem reſtitui,
Vt mors in uitam germinet.
Tu uitis, uua filius.
Quid eſt me competentius,
Quam torcular quo premitur?
Cur preſſura ſit purius?
Niſi quia iucundius.
Vinum ſyncerum bibitur.
Quid uua paſſa dulcius?
Quid Chriſto paſſo gratius,
In cuius morte uiuitur?
Multi ſe iuſtos ſimulant.
Filium à te poſtulant,
Et ad me non reſpiciunt.
Sed poſtquam mihi creditus,
Et apud me depoſitus,
Extra me non inueniunt.
Quærant in meo ſtipite,
Sugant de meo palmite,
Fructum tuum quem ſitiunt
Reſpondeas hypocritis
Quid à me natum quæritis,
Quem dudum cruci credidi?
Iam non pendet ad ubera,
Pendens in cruce, uulnera
Corporis monſtrat liuidi.
His plagis, his uulneribus,
His abſtulit liuoribus,
Tartari pœnas horridi.
Huc mortales accedite,
Dulcem ex eo ſumite
Cibum & uitæ pocula.
Eum in cruce quærite,
Et lachrymas effundite,
Ligno figentes oſcula
Suſpirate, gemiſcite,
Et ueniam hic petite,
Et uiuetis in ſecula. Amen.

De ſancto Ludouico rege Francorum.

1 Regem regum uenere
mur,
Et de regis gloriemur
Ludouici gloria.

Conſimilem in omnibus uerſibus modulationem rythmicã continet hæc proſa. Nempe ſinguli uerſus, tres continent clau-

ſulas, quarum duę primę adinui
cem conſonantes, habent ſingu
læ octo ſyllabas & penultimam
longam Tertia uero cuiuſque
uerſus clauſula, ſeptem comple-
ctitur ſyllabas & penultimā ip-
ſarum breuem, reſpondetq́ ter-
tię clauſulę uerſus ꝓxime adia-
centis, nunc quidem pręcedētis
nunc uero ſequentis.

Commendantur in ea pręcla
rę uirtutes & opera inſignia bea
ti Ludouici quondam Francorum
regis, quibus cū hic uitam age-
bat eminēter effulſit. Ob quod
& multa p ipſum dominus ope
ratus eſt miracula, in teſtimo-
nium eximiæ ſanctitatis uitæ
anteactæ. Verum hęc omnia dif
fuſius in hiſtoria uitæ eiuſdem,
inſuper & in opuſculo de laudi-
bus eiuſdē ſancti regis a nobis
ſuperioribus annis elaborato,
enarrantur. Proinde ſermo no-
ſter hic contrahendus eſt.

3 ANNOTATIONES. In
tertio uerſu. Ipſum Chriſto con-
formatum. Præcipua hominis
perfectio in eo conſiſtit, quòd
cōformitatem in uirtutibus ad
Chriſtum dominum & Deū no
ſtrum habeat imitationemque
propinquam & aſſimilationem
Lucæ. 6. ad ipſum. Perfectus (inquit) erit
omnis, ſi ſit ſicut magiſter eius.
Ioan. 13. Et rurſum. Exemplum dedi uo
bis, ut quemadmodum ego feci,
ita & uos faciatis. Hinc ſæpius nos admonet apoſtolus,
Ephe. 5. ut ſimus imitatores Chriſti. At beato Ludouico erat ad-

2 *Ex Francorū regni cura,*
Beatorum regni iura
Poſſidet in patria.
3 *Ipſum Chriſto conforma-*
tum
Fecit magnum et beatum,
Virtutum immenſitas.
4 *Longū fides, amor latū,*
Altum ſpes, ſed non elatū,
Profundum humilitas.
5 *Vultum habens Dauid re*
gis,
Ezechiæ Zelum legis,
Et Ioſiæ ſtudium.
6 *Dictus uere lucis dator,*
Vitæ cuſtos, & amator
In Chriſto uiuentium.
7 *Orbis ſignis illuſtratur,*
Capto regi reſtauratur
Liber præda perditus.
8 *Vita datur morituris,*
Claudis greſſus. lux obſcu-
ris,
Et captiuis reditus.
9 *In extremis ſucceſſorem*
Informauit & cultorem
Eſſe dei monuit.
10 *Certus demū de corona,*
Maris undis dempta Zona
Cœli portum tenuit.
11 *Vita uiuens beatorum,*
Fœlix regnat rex Frācorū
In beatis ſedibus.
12 *Supplicemus ſancto regi*
Nos ſanctorū iungi gregi
Piis eius precibus. Amen.

miranda conformitas uirtutum ad Chriſtum, & ergo ſumma perfectio.

4 In quarto uerſu. Longum fides, amor latum. Apoſtolus ad Epheſios ſcribens admonet eos quod ſtudeant comprehendere quæ ſit longitudo, & latitudo, ſublimitas & profundum. Hæc autem quatuor hoc in loco accommodantur quatuor uirtutibus ſancti regis Ludouici. Siquidem longitudo, fidei aptatur. quòd non tantum in pręſentia, ſed & præterita ut mundi productionem, & futura ut reſurrectionem mortuorum diemq́ iudicii, extendatur. Latitudo, charitati quòd ipſa non modo amicos ambit ſuo complexu, ſed & inimicos, quos etiam in domino diligit. Sublimitas ſiue altitudo, ſpei attribuitur, quod in ſuperna & ſupercœleſtia bona animum erigit. Demum profunditas, humilitati aſcribitur, quod ipſa hominem infra alios conſtituit quantum ad ſui exiſtimationem, neque ſinit eius animum efferri aut aliis ſe præponere. Hæc aũt quatuor uirtutes, inſigniter in ſancto rege emicuerũt. *Epheſ. 3*

5. In quinto uerſu. Vultum habens Dauid regis. Rex Dauid, ſerenitatem animi in uultu tanquam ſpeculo habuiſſe fertur relucentem, ut exhilaritate uultu illius, ſyncæritas cordis & ſanctitas eius perpẽderetur. Simile quiddam de beato Antonio refert Athanaſius, quòd & in uultu habebat magnam gratiam, & admirabile etiam a ſaluatore hoc munus acceperat. Siquis enim (inquit) ignarus eius, inter multitudinem Monachorum ipſum uidere deſideraſſet, nullo indicante cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem cognoſcebat in uultu, & per ſpeculum corporis, gratiam ſanctæ mentis intuebatur. Nam ſemper hilarem faciem gerens, liquido oſtendebat ſe de cœleſtibus cogitare, ſicut ſcriptura ait. Corde lætante uultus floret, in mœrore conſtituto, triſtatur. Itaque & Iacob cognouit Laban ſocerum ſuum inſidias ſibi machinantem, dicens ad filias eius. Non eſt facies patris ueſtri, ſicut heri & nudiuſterti⁹. Sic Samuel agnouit Dauid. Lætiores enim habebat oculos, & dentes ſicut lac candidos. Similiter agnoſcebatur Antonius, quia ſemper eandẽ faciem inter proſpera & aduerſa tenens, nec ſecundis extollebatur nec frangebatur aduerſis. Hæc, de beato Antonio

Athanaſius. Sanctus Antonius.

Prouer. 17. Gene. 13. 1. Reg. 16.

Athanaſius. Ex quibus uerbis & id perſpicuum euadit, qđ de uultu Dauid regis dictum eſt, quomodo hilaritatem quandam præ ſe ferens, ſereniorem ac lætiorem eius animum indicabat. Ita & beatus Ludouicus uultum gerebat ſerenitate & hilaritate indicantem interioris hominis ſynceritatem & puritatem, quemadmodum de ipſo canit eccleſia. O quam dulce ſpectaculum in Ludouico cerneret, qui uirtutis ſignaculum eius uultum inſpiceret. Eſt igitur ipſe myſtice Dauid, qui interpretatur uultu deſiderabilis. Ezechiæ uero & Ioſiæ zelum habuit idem rex ſanctus, ad ea extirpanda quæ uergebant in ignominiam aut cōtemptum diuini nominis, ſicut illi duo reges Iuda præclaris laudibus commendantur in ſcriptura, ob ardentiſſimum ſtudium euellendi omnem idolorum ſpurcitiam & cultum, a præcedentibus inductum regibus & obſeruatum a populo.

4.Reg.18. 6 In ſexto uerſu. Dictus ueræ lucis dator. Explicat hic uer-
4.Reg.13. ſus interpretationem nominis Ludouicus, quod ſecundū quatuor ſuarum ſyllabarum numerum ita interpretatur, lucis dator, uitæ cuſtos, ut primæ ſyllabæ prima reſpondeat dictio, ſecundæ ſecunda, & ita deinceps. Quam ſane expoſitionem, & hic uerſus hymni de ipſo compoſiti etiā continet. Ludouicus ex nomine, lucis dator exprimitur, & cuſtos in certamine præſentis uitæ ponitur. Lucis quidem dator, quòd bene uiuendi exemplum tanquam lucem quandam omnibus præſtabat, qua dirigerent ſuos greſſus. Vitæ uero cuſtos, recte dicitur Ludouicus, quòd probe uiuendo cuſtodiuerit uitam animæ & in ſeipſo & in ſubditis, quos ad bonū ſuo hortatu & exēplo cōuertit.

7 In ſeptimo uerſu. Capto regi reſtauratur. Cum captus eſſet rex Ludouicus in prima expeditione ſua contra Saracenos apud Damiatam, Dei nutu occulto, libertas illi eſt reſtituta pro modico admodum redēptionis precio, per pactum exoluendo. Vt præda quæ inciderat in manus hoſtium, quaſi deperdita cenſeri debuerit, quod non tantum ex ea captiuitate habuerint emolumentum, quantū humano iudicio putabatur.

10 In decimo uerſu Maris undis dempta zona. Qui iam portum tenet, amplius non nauigaturus, anchoras & reti-

nacula ſoluere impune poteſt, quibus nauis in mari deti nebatur. Ita finito præſentis uitæ curſu, ad ſtationē æternæ quietis peruenit Ludouicus, per ſolutionem animæ a corpore.

De ſancto Auguſtino.

1 *INterni feſti gaudia,*
Noſtra ſonat harmonia,
2 *Quo mens in ſe pacifica,*
Vera frequentat ſabbata.
3 *Mundi cordis lætitia,*
Odorans uera gaudia.
4 *Quibus prægustat auida*
Quæ ſit ſanctorum gloria.
5 *Qua lætatur in patria*
Cælicolarum curia.
6 *Regem donantē præmia,*
Sua cernens in gloria,
7 *Beata illa patria,*
Quæ neſcit niſi gaudia.
Nam ciues huius patriæ
Non ceſſant laudes canere.
8 *Quos ille dulcor afficit,*
Quē nullus mæror inficit.
Quos nullus hoſtis impetit
Nulluſq; turbo concutit.
9 *Vbi dies clariſſima,*
Melior eſt quam milia.
Luce lucens præfulgida,
Plena dei notitia
10 *Quam mēs humana capere*
Nec lingua ualet promere.
Donec uitæ uictoria.
Commutet hæc mortalia.
11 *Quando deus eſt omnia,*
Vita, uirtus, ſcientia.
Victus, ueſtis & cætera,
Quæ uelle poteſt mēs pia.
Hoc in hac ualle miſera

Hęc proſa, modulatione rythmica ſeruat menſuram ſatis uniformē. Nā in oibus ſuis uerſib⁹ ſolas habet clauſulas octo ſyllabaꝝ quaꝝ penultimā ē breuis.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Deſcribitur in ea, ſuaui admodum uocalitate cęleſtis illa gloria, quam ſancti in ſuperna ciuitate Hieruſalē percipiūt, & cum Deo, perpetuo obtinebunt, ubi nullus dolori aut mœrori amplius eſt locus, ubi bonorum omnium ubertas & interminabile gaudium. Cæterū conſpirat propemodum & plane conuenit hæc proſa in ſententia (ſicut & genere rythmi) cum illo elegantiſſimo eiuſdem authoris rythmico cantico, quod paulopoſt de omnibus ſanctis exponetur. Supernæ matris gaudia repræſentet eccleſia. Id ſolū inter hāc & illam proſam eſt diſcriminis, quod illa ſanctis omnibus cuiuſuis ordinis eſt conueniens. hæc uero peculiaris & propria ſacris eccleſię catholicę doctoribus, qui doctrina ſua & ſcripturæ ſanctæ explanatione eam maiorem in modum illuſtrarunt. Porro quanuis in prima clauſula decimononi uerſus huius proſæ, ſancti Auguſtini

nomen duntaxat exprimatur, ut illi peculiariter hoc loco adaptetur, cuius tamen aliorum eccleſiæ doctorum nihilo ſecius accommodari decentiſſime poteſt, commutato duntaxat nomine Auguſtini, in nomen Hieronymi, Ambroſii aut Gregorii, in eodem loco. Nēpe huiuſmodi mutatio nominis neque rythmicam lædet ſonoritatem, quin potius illam reddet uocaliorē, ob penultimam ſyllabam illorum nominum breuem. Neque ſententiam etiam offendet, nam ea haud minus ſingulis aliis doctoribus quam Auguſtino, integre conuenire dinoſcitur.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Interni feſti gaudia. Internum feſtum uocat hic author interiorem illam pii animi lætitiam & exultationem in domino, quam perfuſus diuina dulcedine in ſe percipit, cū tranquillitatem & pacem conſcientiæ cum Deo ſentiens, ab omnibus curis mūdi ſequeſtratus ac liber, ſoli Deo uacat, illiuſq; laudi & contemplationi iugiter eſt intentus. Nempe hanc requiem internam conſecutus animus ex uitæ munditia ac puritate, & ſpirituale quodam modo celebrans ſabbatū. ſubolfacit & tenuiter prægustat illa cœleſtis regni gaudia, quibus ſancti fœliciſsime perfruuntur. Et ad illa ſuſpirans ardenter, in hanc ſæpius erumpit uocem. Quando ueniam & apparebo ante faciem Dei?

Pſal. 41. 7 In ſeptimo uerſu. Nam ciues eius patriæ. Conſonat hoc
Pſal. 84. dictum illi uerbo diuini pſaltis. Beati qui habitant in domo tua domine: in ſecula ſeculorum laudabunt te. Quòd

Meditetur mens ſobria.
Hoc per ſoporem ſentiat,
Hoc attēdat dum uigilat.
13 *Quo mundi poſt exilia*
Coronetur in patria,
Ac in decoris gloria.
Regem laudet per ſecula.
14 *Harū laudū preconia,*
Imitatur eccleſia
15 *Dum recenſentur annua*
Sanctorum natalitia.
16 *Cum poſt peracta p̄lia*
Digna redduntur premia.
17 *Pro paſſione, roſea.*
Pro caſtitate, candida.
18 *Datur et torques aurea,*
Pro doctrina catholica
19 *Qua p̄fulget Auguſtinꝰ.*
In ſummi regis curia.
20 *Cuius librorum copia,*
Fides firmatur unica.
21 *Hinc & mater eccleſia*
Vitat errorum deuia.
22 *Huius ſequi ueſtigia*
Ac prædicare dogmata
23 *Fide recta ac feruida*
Det nobis mater gratiæ.
Amen.

autem domus illius ciues nullo turbine hoſtili concutian
tur amplius, ut hæc dicit litera, teſtatur diuinorum ſpecta
culorum reſerator Ioannes in Apocalypſi, dicens de illis. *Apoca.7.*
Non eſurient neque ſitient amplius, neque cadet ſuper il-
los ſol neque ullus æſtus, quoniam agnus qui in medio
throni eſt, reget illos, & deducet eos ad uitæ fontes aqua-
rum, & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eo-
rum. Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor,
neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Deniq; quòd *Apoc.21.*
in lucidiſſima illa uiuorum regione dies una melior ſit
quàm multa milia dierum huius calamitoſæ uitæ, perhi-
bet etiam pſalmographus, dicens. Quia melior eſt dies *Pſal.48.*
una in atriis tuis, ſuper milia. Demum inſignem illius di-
uinæ domus ſplendorem inſinuat beatus Ioannes his uer
bis. Et ciuitas non eget ſole neque luna, ut luceant in ea.
Nam claritas Dei illuminabit illam, & lucerna eius eſt *Apoca.21*
agnus. Et portæ non claudentur per diem, nox enim
non erit illic.

10 In decimo uerſu. Quam mens humana capere. Con-
ſonat idipſum ſententiæ ſancti Pauli ad Corinthios ita *1.Corin.2.*
ſcribentis. Nec oculus uidit, nec auris audiuit nec in cor
hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe,
hæc tamen tum primum percipientur ab iis qui filii ſunt
regni, cum uita ipſa uictoriam fuerit aſſecuta ſuper morta
lem hanc noſtram conditionem, id eſt cum ſors mortali-
tatis fuerit in nobis finita per immortalitatis gloriam, qđ
quidam particulatim in ſanctis ipſis contingit, quando
beatæ eorum animæ corporeis exutæ uinculis immorta-
li uita potiuntur in cœlo. Perfecte uero & conſummate il *1.Corint.15.*
lud complebitur in fine mũdi, quãdo abſorpta erit mors
in uictoria uitæ, & mortale hoc induet immortalitatem
& corruptibile incorruptibilitatem. Tunc enim uictrix
uita mortis commutabit hæc mortalia, nam ſuſtollet etiã
a corporibus noſtris miſeriam mortalitatis, & immortali
uirtute illa præcinget. In illa itidẽ fœlicitate æterna deus
erit (ut ait Paulus) omnia in omnibus, & ſanctis illis cœ- *Ibidem.*
li ciuibus idem futurus eſt omnium bonorum quæ expe-
ti poſſunt plenitudo, exuberantia & copia. Enimuero erit
ipſis fons uitæ, uigor indeficiens, & omnis ſcientię notio,

erit & eiſdem cibus atque perpetua refectio, amictus item ſpiritualis, immenſo ſuæ gloriæ lumine ipſos circunfulgens, & cætera bona quæ ad perfectiorem animæ poſſent exoptari.

14 In decimoquarto uerſu. Harum laudum præconia. Beatorum in cœlo gaudia, fœlicitatem & gloriam exprimit (inquit) ſymbolo quodam eccleſia catholica in terris conſiſtens, cum ſolennitates ſanctorum & fęlicem ex hoc mundo ad cœlos tranſitum quotannis celebrat. Sũt enim hi dies feſti ſanctorum hic cum celebritate ſolennes, quaſi imago quædam & repræſentatio illius ſummæ iucunditatis & lætitiæ, quam in cœlis iugiter & continue obtinent. Verum hæc feſta, annua ſunt, illa uero in cœleſti Hieruſalem, perpetua. Hæc finem habent, & reuolutione temporis redeunt, illa, intermina ſunt & neſcia finis. Hæc plerunque ob interuenientem caſum triſtem fiunt lugubria, ut dictum eſt per Amos prophetam. Dies feſti ueſtri conuertentur in lamentationem & luctum. Illa autem mœroris omnis & luctus ſunt immunia. Denique his feſtis noſtris ſuccedunt dies laborum, illa uero continuum habẽt ſabbatum placidamq́ requiem. Amodo enim iã dicit ſpiritus, ut requieſcant a laboribus ſuis. Siquidem in illo ſupernæ ciuitatis die feſto diſtribuuntur pro tranſactis laboribus præmia iis, qui in labore huius uitæ legitime certauerint. Vt ſanctis qui ſanguinem ſuum fuderunt pro Chriſto, roſea datur corona, propter purpureum colorem martyrio reſpondentem. Illis uero qui incontaminatam ſeruarunt & corporis & animi caſtitatem, candida, quod uirgineæ puritatis candor ſit index. Denique qui doctrinam ſacræ fidei ſuo labore elucidarunt, aurea inſigniuntur torque. tum quod aurum, diuinorum eloquiorum ſplendorem ſæpius in ſcriptura inſinuat. tum quod apud priſcos, ſapientes, eo inſigni, torquis ſcilicet aureæ, adornati, fuerint ſoliti, quod colli & pectoris eſt ornamentum. Sapientia autem, & pectore reconditur, & uoce depromitur. Vnde Sapiens in prouerbiis. Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

Amos. 8. *Tobia. 2.* *Apoc. 14.* *Prouer. 1.*

In feſto decollationis ſancti Ioannis baptiſtæ.

1 *PRæcurſorē ſummi regis:*
Et præconem nouæ legis
Celebrat eccleſia.
2 *In hac luce tam feſtiua*
Gaude mater, & uotiua.
Deprome præconia.
3 *Huius ortum ueneremur,*
Sed minus delectemur,
In eius martyrio.
4 *Totus mundus ſit iocundus,*
Nulli martyr hic ſecundus
Virtute uel præmio
5 *Non eſt noſtræ paruitatis,*
Virum tantæ ſanctitatis
Laudare per omnia.
6 *Summa rei recitetur,*
Vt affectus inflammetur
Ex eius memoria.
7 *Non arundo leuitatis,*
Sed columna ueritatis
Nulla palpat crimina.
8 *Scribas tangit & doctores,*
Vocans legis tranſgreſſores
Viperæ genimina.
9 *Arguebat hic Herodem,*
Nec terretur ab eodem
Ligatus in carcere
10 *Fert iniuſte iuſtus pœnam,*
Rem deteſtās tam obſcœnam
Regis & adulteræ.
11 *Sæuit in hunc uis tyranni.*
Laus accreſcit hinc Ioanni,
Tyranno ſupplicium.
12 *Stultus ſeruit ſapienti,*
Quia iuſtus in præſenti
Purgatur per impium.
13 *In natalis ſui cœna,*
Capitali plecti pœna

Hæc proſa rythmicæ conſonantiæ regulam uniformem obſeruat, ſicut illa de eiuſdem ſancti Ioānis natiuitate, prius explanata. Præcurſoris & baptiſtæ.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Commendat autem beatum Ioannem ob præclaras eius uirtutes, & præſertim inuictam animi conſtantiam qua ĩtrepidus arguit ſcribas & phariſæos. quinimmo & Herodem regem propter adulterium, ob quod & in carcerē coniectus & demū capite obtruncatus, omnia æquanimiter ſuſtinuit pro iuſtitiæ & ueritatis defenſione, ut ex lectione euangelica dilucidum eſt & conſpicuum.

4 ANNOTATIONES In quarto uerſu Nulli martyr hic ſecundus. Plerique libri hanc clauſulam ita habent contextam, nullus martyr huic ſecundus, ſed perperam & inemendate Nam cum ſecūdus dicatur qui aliū ſequitur loco, ordine, uirtute aut dignitate, eſtq; alio poſterior, qui dicit quod nullus martyr eſt huic Ioanni ſecūdus, is profecto ſignificat nullum alium martyrem Ioāni cedere ſanctitate, aut ipſo eſſe inferiorem, ſed uel æqualem uirtute uel ſuperiorem.

Quæ quidem ſententia nō ſo

lum falſa eſt,ſed etiam omnino oppoſita illi quā author intendit his uerbis exprimere, ad deſignandam eminentiam beati Ioannis ſupra cæteros. Itaq; legendum eſt potius ut habet litera, nulli martyr hic ſecūdus, quandoquidem hæc oratio ſignificat Ioannem nulli martyrum aut ſanctorum cedere uirtute aut præmio, ipſumq; nullo alio eſſe minorem, quod mirifice eius præſtantiam & præcellentiam ultra alios arguit, & omnino conſonum eſt his do-
Matt.11. mini uerbis Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioāne Baptiſta. Et ſane conſimili ratione loquendi Ouidius ut ſignificaret Aeneam cæteros omnes pietate antecellere,dixit de eo. Vir magnus bello,nulli pietate ſecundus.

Ioannem rex imperat.
14 *Spiculator ſaltatrici,*
Saltatrix dat genitrici
Caput,quod petierat.
15 *Crux p̄ſignat ſublimari*
Chriſtum,ſed hūc minorari
Capitis abciſio.
16 *Mors eſt iuſti precioſa,*
Quam præceſsit glorioſa
Vitæ conuerſatio. (ſte.
17 *Nos ad laudem tui Chri*
Præcurſoris & Baptiſtæ
Colimus ſolennia. (le
18 *Tu nos ab hac mortis ual*
Duc ad uitam recto calle
Per eius ueſtigia. Amen.

7 Septimo uerſu. Non arundo leuitatis. Hoc dictum ex euangelio deſumptum eſt,ubi dominus in Ioannis commendationem dixiſſe legitur ad turbas. Quid exiſtis in deſertum uidere? arundinem uento agitatam? Quo interrogandi modo & ſchemate innuit eum Chriſtus non fuiſſe talem,utpote nec inconſtantem nec leuem animo, neq; facilem in quamlibet inflecti partem humano impulſu, inſtar arundinis quæ agitatur uēto, ſed fuiſſe columnam ueritatis, firmū ſcilicet animo & a ueritate atque iuſtitia indeflexibilem,& ergo ipſum nulla uitia molliter diſsimulaſſe aut tacita dimiſiſſe, ſed citra omnem adulationē feruenti zelo quoſuis hominum reprehendiſſe.

8 In octauo uerſu.Scribas tangit & doctores.Id ex euange-
Matt 3. lio conſtat ubi Matthæus ſcribit de Ioanne quòd uidens multos phariſæorum & ſaduceorum uenientes ad baptiſmum ſuum dixit eis. Progenies uiperarum,quis demonſtrabit uobis fugere a uentura ira? Facite ergo fructum di-
Luca.3. gnum pœnitentiæ. Lucas autem eundem deſcribens locū,dicit illos eſſe uocatos a Ioanne,genimina uiperarum,

quod in eandem cum Matthæo redit ſententiam, huic tamen uerſui quantum ad uerborum contextum uicinius eſt & quadrantius.

12 In duodecimo uerſu Stultus ſeruit ſapienti. Conſonat huius clauſulæ ſententia illi dicto Salomonis in prouerbiis. Qui ſtultus eſt, ſeruit ſapienti, & ex eo deducta eſt. Prouer.12. Nempe in hac uita mortali, improbi & praui ſolent tribulationibus affligere bonos, & perſecutionibus opprimere. Quas cum iuſti uiri æquo perferũt animo & in patientia, purgantur per eas a maculis uitiorum pro fragilitate humana cõtractis. Quare ad huiuſmodi peccatorum expiationem mali præbent bonis miniſterium, materiam, & occaſionẽ, ſuntq́ uelut huiuſce purgationis inſtrumentum, & hoc modo qui mali ſunt, bonis quos perſequuntur ſeruiunt. ſicut qui flagello excutit triticum a palea, aut qui aurum in fornace excoquit, ſeruit tritico & auro mundando.

15 In decimoquinto uerſu. Crux præſignat ſublimari. Illud præconium Ioannis de Chriſto, in euangelio ſcriptũ. Illum oportet creſcere, me autem minui. præſens uerſus exponit quaſi dictum a Ioanne ad deſignandum genus mortis ipſius Chriſti, & ſuæ ipſius, utpute quòd dixerit Chriſtum creſcere debere, quia in cruce exultandus eſſet a terra, ſeipſum autem afferuerit Ioannes minuendum quia capite foret obtruncandus, & ita ſecundum corporis quantitatem minor futurus. Verum quanuis ea expoſitio uideatur Ingenioſe excogitata, & ſecundum euentum rei poſtea conſecutum, humano placito, ſtudio & arbitratu adinuenta, non tamen reſpondet (meo quidem iudicio) intentioni beati Ioannis, neque ſenſui literali illius loci ubi ſcribitur ipſe ea uerba protuliſſe. Quinpotius uera illius dicti ſententia ea eſt, quam aſsignat beatus Gregorius in homilia euangelij quod legitur in ſabbato quatuor temporum in aduentu domini, ubi ſupradicta euangelij uerba exponens, ait. Hac in re quęrendum eſt, in quo creuit Chriſtus, in quo minutus eſt Ioannes? niſi quòd populus Ioannis abſtinentiam uidens, remotũ hunc ab hominibus eſſe conſpiciens, eum Chriſtũ eſſe putabat. Chriſtum uero cum publicanis comedẽtem, & inter peccato- Luce 3.

Ioan.3.

Intrat tui ſecretum corporis,
In te totum, & totũ de foris
Simul fuit.
8 *Fructus uirẽs arẽtis arboris,*
Chriſtus gigas imenſi roboris
Nos a nexu funeſti pignoris
Eripuit.
9 *Condoluit humano generi*
Virginalis filius uteri.
Accingantur ſenes & pueri
Ad laudem uirginis. (ri
10 *Qui potuit de nobis cõque*
Pro peccato parentis ueteris,
Mediator uoluit fieri
Dei & hominis.
11 O *Maria dulce cõmercium*
Intrat tuũ cœleſte gremium,
Quo ſalutis rei remedium
Indulgetur. (dium
12 *O ſpes uera & uerum gau*
Fac poſt uitæ p̃ſentis ſtadiũ,
Vt optatum in cœlis brauiũ
Nobis detur. Amen.

eſt redẽptio. Demũ piam fidelis ppl̃i orationẽ ad ipſam dirigit, implorantis aſsidua eius apud filium ſuffragia, & poſt hanc uitã ęterna cœli gaudia.

4 ANNOTATIONES. In quarto uerſu. Aurora ſurgens ꝓgreditur. Depromptum eſt illud ſacroſanctæ uirginis Mariæ præconiũ ex Canticis canticorũ, ubi ait Salomon. Quæ eſt iſta quę progreditur quaſi aurora cõſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorũ acies ordinata? Vbi merito aurora nominat̃ beata uirgo: nã depulſa ignorantiæ & uitiorũ nocte, ueri ſolis ortum ſuo ſplendore præuenit. Luna uero, quia nobis in caligine noctis huius mundi oberrantibus ſuum lumen benigniter impẽdit. Dicitur & ſol, ꝙ totum mũdum ſuarum uirtutum & gratię fulgore illuminat. Demũ ipſa terribilis eſt dęmonibus ut acies caſtroꝝ ordinata, quia ſuæ poteſtatis pede cõtriuit caput ſerpentis, & totam malignoꝝ ſpirituũ cateruam tanq̃ cœleſtium acies caſtroꝝ profligat, atq; in trepidam fugam conuertit. Similiter ea nuncupatio ſequẽtis uerſus, qua beata uirgo prædicatur uirga fumi aromatica: ex cãticis canticoꝝ eſt deſumpta, ubi dicit Salomon. Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut uirgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris? Et recte illa denominatio illi aſcribitur pp incredibilem ſuauitatẽ odoris ſuarum uirtutũ, non modo terram oẽm ſed & cœlos implentem. Ob quam qdem ſuaueolentiam ſpũalem, illud Eccleſiaſtici dictum ẽt ipſi adaptatur. Sicut cinnamomũ & balſamum aromatizans odorem dedi, quaſi myrrha electa dedi ſuauitatem odoris.

Canti. 6.
Canti. 3.

Eccli.24. 6 In ſexto uerſu. Tibi canit Salomon cantica. Illa cantica canticoꝶ dicitur hic Salomon ſacratæ uirgini canere, qm̄ licet altiſsima illius libri myſteria & dicta applicentur a catholicis expoſitoribus modo eccleſię Chriſti ſpōſæ. modo uero aio fideli quā ſibi Chriſtus deſponſauit per fidē, & utrūq; qdem decenter apte. nihilo ſecius ēt myſtica illa ſenſa congruenter & cōcinne accōmodantur ſacroſanctæ uirgini Mariæ, ipſius regis æterni ſponſæ dilectiſsime. Cuius id efficax eſt argm̄, nā eccleſia catholica, quæ in libro cantici canticoꝶ dicuntur, in p̄conium ſuperſanctæ uirginis aſſumit ad uſum eccleſiaſticū, antiphonas, rn̄ſoria & lectiones ex illis in officio eiuſdem accipiendo. Non immerito igitur Salomon hic dicitur beatæ uirgini & ad eius honorem, decantare cantica canticorum.

7 In ſeptimo uerſu. In te totum, & totum deforis. Verbum Dei ſcd̄m diuinitatem ſimplex eſt & inſectile. Quare cum ſubſtantiam noſtræ carnis aſſumpſit ex uirgine & in uirgine: non fuit una uerbi particula in utero uirginis & altera in cœlo apud patrē, nā impartibile eſt & indiuiduum.

Ioan.14. Neq; uerbum Dei tunc ita fuit in patre, ut nullo modo fuerit in utero uirginis, ſic. n. neq; fuiſſet unione hypoſtatica unitum naturę humanę, neq; uere incarnatū. Neq; ſurſum totum uerbū tūc ita fuit in uirgine, ut nullo modo fuerit apud patrem, nam imanet illi inſeparabilr atq; indigreſsibiliter, qn̄quidem cum in terris, diuerſaretur, dixit Philippo & condiſcipulis eius. Neſcitis quia ego in patre & pater in me eſt? Relinquitur igitur id quartum membrū aſſerēdum ꝙ in ipſo incarnationis ſacræ articulo uerbū Dei totum fuerit in uirgine & totū extra uirginem. cœlū & terrā implens, licet alio modo hic extiterit: & alio modo illic, quēadmodum Deus totus intra mundum eſt, totus & extra, ꝙ neq; includi mundo poſsit ob ſuā imenſitatem, neq; eodem excludi pp ſupexpaſſam in oīa ſuam plenitudinē, uniuerſa pmeantē & cūcta ſupambientē diuino cōplexu.

8 In octauo uerſu. Fructus uirens arētis arboris. Hic Chriſtus appellatur fructus uirens, nā bn̄dictus eſt fructus uentris uirginei, uirore gratiæ & uirtutum indeficienter uernans. Vnde ſeipſum uiride lignum appellauit: cū ait. Quia

Luce.23. ſi in uiridi ligno hæc faciunt, in arido qd fiet? At uero fru

ctus ille precioſus,eſt arĕtis arboris,ſacratę.ſ.uirginis,quę tametſi ꝑpetuo uirtutū decore uirens fuerit & florens,hic tn̄ arens arbor dicitur ad exprimēdum nouū ſuæ fœcun ditatis & ſupnaturalem modū, utpote ꝙ ſine uiri conſortio filium cœlitus cōceperit,qđ longe ſupra naturæ uires ſitum eſt,quēadmodum illud ēt naturæ metas trāſcenderet,ꝙ arbor arida & nullo terræ fomento humectata,fructum uirentē ꝓferret.Itaq̧ arbor arida hic dicitur ſacra uirgo,in analogia,non per uituperiū ſed ſingularē cōmendationē. Quemadmodū ipſa ēt per uirgam Aaron prius arētem & deinde floridā eſt ſignata, & apud Eſa.per terram ſitientē,cum ait te Xp̄o.Et aſcendet ſicut uirgultū coram eo,& ſicut radix de terra ſitienti. Enimuero ſicca terra & aquā ſitiens, natura non pōt ꝓferre radicem. Xp̄s ergo ſicut radix de terra ſitienti aſcendit,qm̄ de uirgine incognita uiro natus eſt.In eodē quoq̧ uerſu,gigas imēſi roboris Xp̄s nuncupatur,ex pſalmo dicente de ipſo. Exultauit ut gigas ad currendā uiam. Et id qdem nomen gigantis ipſi attribuitur,pp inſignē ſuę uirtutis magnitudinē,qua principem huius mundi ꝓſtrauit ipſe dn̄s fortis & potens,dn̄s potens in prelio. Deniq̧ eripuit nos Xp̄s a nexu funeſti pignoris(ut pn̄s ait uerſus).ſ.a uiculo & laqueo demonis ac mortis,cui p primorū parentū culpā totū genus humanū genꝰ in pignꝰ datū erat,& loco pignoris ꝓ pctō obligatū. Num.17. Eſa.35. Pſal.18. Pſal.23.

10 In decimo uerſu.Qui potuit de nobis conqueri.Magna (inqt)eſt filii Dei i hoīes miſeratio,& mira benignitas. Nā ipſe qui iuſtā habuit cām conquerendi de nobis, & expoſtulādi iniuriā ipſi elatam ex ꝑuaricatione primoꝝ parentum, neq̧ ſolū conquerendi de nobis ſed ēt ꝑpetua morte nos condemnandi, īmemor tn̄ offenſionis acceptęq̧ iniurię,exhibuit ſeipſum mediatorē Dei & hominū,ut per ipſum recōciliaremur Deo patri,& rediremus in gratiā cum eo. Et ita q iuſte potuit eſſe punitor criminis,factus eſt bonitate ſua illius delendi author, & ꝓpitiatio pro peccatis noſtris. Cui ſit laus & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

De natiuitate beatæ uirginis,alia proſa.

1 *Verbum bonū & ſuaue,*
Perſonemus illud aue,
Per quod Chriſti fit conclaue

Hæc proſa conſimilē tenet rythmicę mēſurę legem, ſicut illa de.s.Stephano rege Hūga

garię Corde,uoce,mente pura, q paulo ante iam eſt expoſita. Cõtinet aũt eximiã ſacroſanctę uirginis cõmendationẽ,ob generoſum regii ſtẽmatis decus quo exorta refulget,& admirãdã fœcunditatẽ,qua angelo nũciante de cœlo ſuſcepit prolẽ & mundo genuit ſaluatorẽ. Deinde proſequitur piam fidelis populi ad ipſam inuocationem & humilem ſupplicationem.

Virgo,mater,filia:
2 *Per quod aue ſalutata,*
Mox concepit fœcundata,
Virgo Dauid ſtirpe nata,
Inter ſpinas lilia.
3 *Aue ueri Salomonis*
Mater,uellus Gedeonis.
Cuius magi tribus donis
Laudant puerperium.
4 *Aue ſolem genuiſti,*
Aue prolem protuliſti.
Mundo lapſo contuliſti
Vitam & imperium.
5 *Aue ſponſa uerbi ſummi,*
Maris portus ſignum dumi.
Aromatum uirga fumi,
Angelorum domina.
6 *Supplicamus nos emenda,*
Emendatos nos commenda
Tuo nato,ad habenda
Sempiterna gaudia. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Per qd Chriſti ſit conclaue. Id nomen cõclaue neutri generis eſt & tertiæ declinationis,q̃uis ẽt in fœminino genere inueniatur hęc conclauis. Et eſt locus ſecretior in interiorib[9] tectis ubi colloq̃a fieri ſolent, habetq́ unã clauem cõem domeſticis ad eius ingreſſum Horat. Currere per totum pauide cõclaue, magiſq́. Et conclauia loca ſunt,quę una claue clauduntur. Qm igitur Chriſtum ſuo uirginali cõplexa eſt utero Maria, recte hic ipſius conclaue dicitur. Eſt & eadem uirgo(quemadmodum ẽt ſuperius dictũ eſt) ipſius Chriſti mater & filia. Mater q̃dem ſcd̃m humanitatem, filia uero ſcd̃m diuinitatem,cum.n. omnia per ipſum uerbum facta ſint, ipſam itidẽ a dei uerbo conditam ac creatam eſſe ambigit nemo.

3 In tertio uerſu. Aue ueri Salomonis mater. Verus Salomon,Chriſtus eſt,ſapiẽtia & uirtutũ opulentia antecedẽs oẽs uereq́ pacificus. ſicut Salomon figuralis & typicus, ſcd̃m carnem & continua & ꝓxima ſerie ex Dauid progenitus cęteros reges ſapiẽtia antecelluiſſe & diuitiis ſcribitur: & pacificus iterpretatur. Enimuero hęc tria uerius & perfectius ipſi Chriſto conueniunt,qui ſcd̃m Apl'm eſt Dei uir-
1.Cor.1. tus & ſapientia,& in quo oẽs theſauri ſapientię ac ſcientię
Coloſ.2. ſunt abſconditi. Ipſius itidem dñi eſt terra, & plenitudo
Pſal.32.

eius, orbis terrarum, & uniuerſi qui habitant in eo. Gloria Pſal.111.
itidem & diuitiæ in domo eius, non tam auri & argenti q̃
uirtutum & ſpũalium chariſmatũ. Demum princeps pacis Eſa 9.
a propheta dicitur & ſcdm Apl'm ipſe eſt pax noſtra, qui fe Epheſ.2.
cit utraq; unum. Appellatur inſuper hic beata uirgo uellus Iudic.6.
Gedeonis, ꝙ ſignificata fuerit per uellus Gedeonis cœleſti
rore irrigatum, ut ſępius eſt habitum. Et propter rei cõfor
mitatem nomen ſigni, ipſi ſignato hic aſcribitur.

5 In quinto uerſu. Maris portus ſignum dumi. Maris portus dicitur hic ſacroſancta uirgo, nam tutum eſt receptaculum humani generis certiſſimaq; ſtatio, a procellis & tẽpeſtatibus huius ſeculi ꝓtectrix, q̃d mare magnum & ſpacioſum in ſcriptura dicit. Vt.n. nauibus in portu poſt diuturnam nauigationem eſt quies, ita & p̃ctoribus poſt naufragios in peccatis pericula, beata uirgo confugium eſt & aſylum. Preterea ſignum dumi eadem dicitur, attribuẽdo
nomẽ figurę, rei per eam figuratę, q̃m ut ſępius ante dictũ Pſal.103
eſt, ipſa per rubum ardẽtem Moyſi oſtenſum myſtice eſt Exod.3.
ſignificata, & ſub typico illo uelamine repræſentata.

In exaltatione ſanctæ crucis.

1 *SAlue crux, arbor*
Vitæ præclara.
2 *Vexillum Chriſti,*
Thronus & ara.
3 *O crux, prophanis*
Terror & ruina.
4 *Tu Chriſtianis*
Virtus es diuina,
Salus & uictoria.
5 *Tu properantis*
Contra Maxentium,
9 *Tu præliantis*
Iuxta Danubium
Conſtantini gloria.
7 *Fauens Haraclio*
Perdis cum filio
Croſdroe prophanum.
8 *In hoc ſalutari*
Ligno gloriari

Hæc proſa, rythmicæ ſonoritatis ſeruat normam, ſed multiformem & uariam. Aliquando enim in una clauſula quatuor duntaxat comprehendit ſyllabas, ut in undecimo uerſu, & tribus ſubſequentibus. Aliquando quinque, ut in primo uerſu & conſequentibus uſque ad ſextum. Interdũ uero in eadẽ clauſula ſex complectitur ſyllabas, ut in ſeptimo uerſu, & cæteris deinceps uſque ad decimum. Nonnunquam item ſeptem, imo & octo conſtringit in eadẽ clauſula ſyllabas, ut in ultimo uerſu, cuius duæ primæ clauſulæ, octo ſingulatim ſunt ſyllabarum, duæ uero poſtremæ, ſe

ptem. Verum commiſcentur ſæpius in eodem uerſu clauſulę diuerſum ſyllabarum numerum ſortitæ, ut ſola lectio quemque diligentius animaduertentē facile edocebit Quæ etiam liquido monſtrabit, quomodo inter ſe conſonantiam ſeruant ipſæ clauſulæ rythmicæ, & ad quam unaquæq; ſuum habeat rñſum.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Recenſentur autem in ea, præclara ſanctæ crucis præconia, denominationeſq; inſignes, uim illius uiuificam & miram uirtutem declarantes. Memorat & gemina uictoria, duobus imperatoribus Romanis ipſius inuocatione & præſidio indulta, Conſtantino inquam & Heraclio. Verum utriuſque earū hiſtoria, in expoſitione proſę de inuentione ſanctæ crucis ſcilicet. Laudes crucis attollamus, eſt ſuperius enarrata, & eo ex loco requirenda. Demum pia in fine ponitur inuocatio fidelis populi ad ſanctam crucem, ad quā per totam proſam ſiue laus fiat ſiue oratio, dirigitur ſermo.

Decet chriſtianum.
9 *Crucis longum, latum,*
Sublime, profundum
Sanctis propalatum,
Quadrum ſaluat mundū
Sub quadri figura.
10 *Medicina uera,*
Chriſtus in ſtatera
Crucis eſt diſtractus,
Preciumq; factus,
Soluit mortis iura.
11 *Crux eſt noſtræ*
Libra iuſtitiæ
12 *Sceptrum regis,*
Virga potentiæ.
13 *Crux, cœleſtis*
Signum uictoriæ.
14 *Belli robur,*
Et palma gloriæ.
15 *Tu ſcala, tu ratis,*
Tu crux deſperatis
Tabula ſuprema.
16 *Tu de membris Chriſti*
Decorem traxiſti,
Regum diadema.
17 *Per te nobis crux beata,*
Crux cruore conſecrata,
Sempiterna gaudia
Det ſuperna gratia. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Arbor uitæ præclara. Sacratiſsima crux, arbor uitæ dicitur, quoniam per Chriſtum in ea mortem paſſum toti mundo uitam attulit. Proinde ipſa, & uitalis & uiuifica recte ſolet appellari, præſignataq; creditur per lignum illud uitæ quod erat in medio paradiſi in primordio conſtitutionis ipſius mūdi, hoc enim ſeruandi uitam corporis incolumem & illabefactam, uim habuit. Illa uero, toti mūdo authore Chriſto qui ipſam cōſecrauit, perditā uitā reſtituit. Conſimili

modo cæteras, denominationū admodum dignas, (quæ ſanctæ cruci hic attribuuntur) aſſignetur propria ratio.

6 In ſexto uerſu. Tu præliantis iuxta Danubium. Quomodo Conſtantinus in Maxentium tyrannum arma moués, ſacræ crucis beneficio uictor euaſerit, iam ante narratum eſt. At uero quonam pacto iuxta Danubium Scythiæ fluuium (qui & Iſter nuncupatur) bella gerens adiutrice ſancta cruce uictoria potitus fuerit, quia præſens id litera cōmemorat, paucis nunc dicendum. Eo tempore quo Romani imperii moderabatur habenas Conſtantinus, congregata eſt iuxta Danubium fluuium innumera barbarorum multitudo, uolens fluuium tranſire & regiones omnes occiduas ſuæ ditioni ſubiugare. Quod ubi conſtantinus accepit, coacto ingenti exercitu caſtra ad Danubium metatus eſt tranſitum illorum ſiquo modo poſſit, prohibiturus. Verum cum indies increſceret barbarorum turba & iam fluuium tranſiret inuito Conſtantino & id prohibere non ualente, magno ipſe timore concutitur, ſolicito uoluens animo quòd poſtridie cum hoſtibus ſe fortioribus manum haberet conſerere. Sequente uero nocte ſopore preſſus ab angelo excitatur, & ut oculos in cœlum attollat admonetur. Qui ſurſum erigens obtutum, ſignū crucis præfulgido lumine coruſcans in aere conſpexit, cū huiuſmodi titulo literis aureis inſcripto. In hoc ſigno uinces. Itaque cœleſti uiſione confortatus figuram crucis in uexillis ſuis deformari iuſſit: & ante ſe in acie deferri. Mox irruens in hoſtes, ipſos penitus ꝓfligauit, interfectaq́ ipſorum numeroſa multitudine reliquos in fugā uertit.

8 In octauo uerſu. In hoc ſalutari. Reſpondet hæc ſententia uerbis beati Pauli ad Galatas. Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Ex quibus ſumptū eſt illud præconium, quod in principio miſſæ de ſancta cruce ex inſtituto eccleſiaſtico canitur. Nos autem gloriari oportet in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt ſalus, uita & reſurrectio noſtra, per quem ſaluati & liberati ſumus, unde huius uerſus ſumpta eſt ſententia. *Gala. 6.*

9 In nono uerſu. Quadrum ſaluat mundum, ſub quadri forma. Quadrus hic dicitur mundus ob quatuor eius præ

cipuas partes quaſi latera quadrati conſtituentes, orientem, occidentem, meridiem, & ſeptentrionem, in quibus habitant homines per crucis myſterium ſalutem adepti. In ipſa uero cruce dicitur ineſſe quadri figura, aut ꝑpter quatuor eius extremitates, primam ſurſum, ſecũdum deorſum, tertiam ad dextrum & quartam ad ſiniſtrum conſtitutam, aut propter quatuor magnitudinum eius interualla ſiue dimenſionum rationes, utpote longitudinẽ a ſummo in imum porrectam, latitudinem a dextro in ſiniſtrũ extentam, altitudinem in ſupremo eius faſtigio a culmine aſſignatam, & profunditatem in ima eius parte quæ terrę infixa fuit ſumptam. Hæc autem quadruplex ſanctæ crucis ſecundum magnitudinem poſitio, ſanctis propalata hic dicitur, quoniam & à Deo ſanctis eſt inſpirata myſtica ratio ſitus & figuræ ipſius crucis, quidue in ipſi forma ſacri gerat myſterij, & deinde a ſanctis ſcriptoribus & doctoribus eccleſiaſticis toti pplo fideli, ſcripto eſt declarata. Verum de hac aſſignatione dimenſionũ ſanctæ crucis, in proſa inuentionis eiuſdem latior habitus eſt ſermo.

15 In decimoquinto uerſu. Tu crux deſperatis tabula ſuprema. Quemadmodum de pœnitentia id dici aſſolet, quod eſt ſecunda tabula poſt naufragium, ita de ſancta cruce recte dixerint omnes, quòd prima & præcipua ſit tabula poſt naufragium a primis inductum parẽtibus, cui innitens totus mundus naufragus, peruenit ad portum ſalutis æternæ, & placida ſtatione receptus quieſcit.

De ſancto Matthæo euangeliſta.

Hæc proſa rythmicam ſeruat formam perinde atq; illa de beata uirgine paulo ante declarata. Verbum bonum & ſuaue.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Explicat autem myſteria ſanctorum quatuor euangeliſtarum, qui in uiſione Ezechielis prophetæ ſimiliter & in Apocalypſi ſignati ſunt per quatuor animalia, hominem, leonem, bouem & uitulum. Et cui euange-

1 *IOcundare plebs fidelis*
Cuius pater eſt ĩ cœlis,
Recolens Ezechielis
Prophetæ præconia.
2 *Eſt Ioannes teſtis ipſi,*
Dicens in Apocalypſi.
Vere uidi, uere ſcripſi
Vera teſtimonia.
3 *Circa thronũ maieſtatis*
Cum ſpiritibus beatis,
Quatuor diuerſitatis
Aſtant animalia.

4 Formam primum aquilinam,
Et ſecundum leoninam.
Sed humanam & bouinã
Duo gerunt alia.
5 Formæ formant figurarũ
Formas euangeliſtarum,
Quorũ imber doctrinarũ
Stillat in eccleſia.
6 Hi ſunt Marcus,& Matthæus,
Lucas,& quẽ Zebedeus
Pater tibi miſit deus,
Dum laxaret retia
7 Formam uiri dant Mathæo.
Quia ſcripſit ſic de Deo,
Sicut deſcendit ab eo,
Quem plaſmauit, homine.
8 Lucas bos eſt in figura,
Vt p̃mõſtrat in ſcriptura.
Hoſtiarum tangens iura
Legis ſub uelamine.
9 Marcus leo per deſertum
Clamans, rugit in apertũ.
Iter fiat deo certum,
Mundum cor a crimine.
10 Sed Ioannes ala bina
Charitatis,aquilina
Forma,fertur in diuina
Puriori lumine.
11 Ecce forma beſtialis.
Quã ſcriptura prophetalis
Notat,ſed materialis
Hæc eſt impoſitio.
12 Currunt rotis,uolãt alis.
Viſus, ſenſus ſpiritalis.
Rota, greſſus eſt æqualis.
Ala contemplatio.

liſtarum quodque animal reſpondet, & propter quam cauſam myſticam, hic aperte diſſerit Eſt autem hæc proſa cuiuis euangeliſtarum communis, & in cuiuſq; feſto poteſt legitime decantari, quoniam generatim omnia cõplectitur, quę ad ſanctorum euangeliſtarum laudes & præconia communiter attinent.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Recolens Ezechielis prophetæ pręconia. *Ezech.1.* Ezechiel, capite primo deſcribens uiſionem cęlitus ſibi oſtenſam, dicit inter cætera ſe conſpexiſſe ſimilitudinem quatuor animalium in medio ignis & ſplendoris. Similitudo autem uultus eorum, facies hominis & facies leonis a dextris ipſorum quatuor, facies autem bouis,a ſiniſtris ipſorum quatuor & facies aquilę, deſup ipſorum quatuor. Quę quidem quatuor animaliũ figuræ a beato Gregorio in homilia ſup Ezechielem applicantur ad myſterium quatuor euangeliſtarum, & eam Gregorii expoſitionẽ tota ſequitur eccleſia.

2 In ſecundo uerſu. Eſt Ioannes teſtis ipſi. Vt non ſolum ueteris ſed & nouæ legis teſtimonio,ſanctorum euangeliſtarum ſacer numerus & inſignis dignitas declaretur, Ioannes euangeliſta ipſi Ezechieli aſtipulatur & teſtis accedit in ſacra illa & figu

rali,ipſorū deſcriptione, in Apo
Apoc.4. calypſi myſticam quatuor ani-
malium uiſionem ſibi etiā oſtē
ſam hoc modo depromens. Ec-
ce ſedes poſita erat in cœlo, &
ſupra ſedem ſedens, & in medio
ſedis & i circuitu ſedis quatuor
animalia, plena oculis ante & re
tro. Et primum animal ſimile
leoni, & ſecundum ſimile uitu-
lo,& tertium animal habens fa-
ciem quaſi hominis, & quartū
animal ſimile aquilæ uolanti.

6 In ſexto uerſu. Et quem Zebe
deus pater. Beatum Ioannē euā
geliſtā hac deſcriptione innuit
hic author & circunloquitur, q
filius fuit Zebedei, & uocatus a
Chriſto ad apoſtolatum cum Ia
cobo fratre ſuo, quando erant
ſimul cum patre in naui reficien
Matth.4. tes retia ſua, ut Matthæus quar-
to capite refert,& ſuperius etiam
eſt adductum.

7 In ſeptimo uerſu.Formam ui-
ri dant Matthæo. Beatus Grego
rius in Ezechielem,figurationis
ipſorum euangeliſtarum per ſupradicta quatuor anima-
lia rationem myſticam,paucis ita conſtringit Quia ab hu
mana generatione cœpit,iure per hominem ſignatur Mat
thæus. Quia per clamorem in deſerto, recte per leonem
Marcus.Quia uero a ſacrificio exorſus eſt,bene per uitulū
Lucas. Denique quia a diuinitate uerbi cœpit, digne per
aquilam ſignificatur Ioannes.

9 In nono uerſu.Marcus leo per deſertum.Concernit hęc
Marci.1. ſententia & reſpicit initium euangelii ipſius Marci:in quo
deſcribit prædicationem Ioannis baptiſtæ in deſerto, &
Eſaie.40 affert teſtimonium Eſaię prophetę de eodem,ſcilicet,Vox
clamantis in deſerto,parate uiam,domini, rectas facite ſe

13 Quatuor deſcribunt iſti,
Quadriformes actus xpi.
Et figurant ut audiſti,
Quiſque ſua formula
14 Natus homo declaratur,
Vitulus ſacrificatur.
Leo mortem deprædatur.
Sed aſcendit aquila.
15 Paradiſus his rigatur,
Viret, floret, fœcundatur.
His abundat, his lætatur
Quatuor fluminibus.
16 Fons eſt Chriſtus, hi ſunt riui.
Fons eſt altus, hi procliui.
Vt ſaporem fontis uiui
Miniſtrent fidelibus.
17 Quorum trahat nos doctrina
Vitiorum a ſentina,
Ne ſic morte repentina
Damnemur cum impijs.
18 Horū fonte debriatis
Sitis creſcat charitatis,
Vt ſupernæ claritatis
Perfruamur gaudiis Amē.

mitas eius, quod quidem uaticinium, præſente etiam uerſu exprimitur. Idcirco p leonem dictus eſt ſignari beatus Marcus, qui in ſyluis rugitum ſolet edere.

10 In decimo uerſu. Sed Ioannes ala bina charitatis. Aquila geminis alis fertur in ſublime: & irreuerberata oculorũ acie ſolis intuetur orbem. Ita beatus Ioannes ui mentis contemplatrice conſcendit in ſcribendo euangelio ad ardua ſummæ deitatis ſacramenta: & intrepida mentis acie conſpicatus eſt uerbũ quod erat in principio apud Deũ. *Ioan.1.* Porro binas alas charitatis hic uocat author amorem in Deum, & in proximum, qui duobus præcipuis & primariis explicatur mandatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ. His enim duabus alis ſubnixa fidelis anima, fertur in excelſa cœlorum atria celeri uolatu.

12 In duodecimo uerſu. Currunt rotis, uolant alis. Hoc *Matth.22.* ex uiſione Ezechielis prophetæ (cuius ante facta eſt mentio) ſumitur, ubi poſt deſcriptionem quatuor animalium *Ezech.1.* dicit propheta. Cũque aſpicerem animalia: apparuit rota una ſuper terram iuxta animalia, habens quatuor facies. Et aſpectus rotarum & opus earum quaſi uiſio maris, & una ſimilitudo ipſarum quatuor. & aſpectus earũ & opera, quaſi ſi ſit rota in medio rotæ Cũque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur ſimul & rotæ. De alis uero ipſorum animalium, dicit paulo ante idem propheta. Et manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus, & facies & pennas per quatuor partes habebãt, iunctæq; erant pennæ eorum alterius ad alterum. Et facies eorum & pennæ eorum, extentæ deſuper. Duæ pennæ ſingulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorũ. Similiter beatus Ioannes in Apocalypſi dicit. Et quatuor *Apoc.4.* animalia, ſingula eorum habebant alas ſenas. Quid autẽ myſticum rotæ illæ & alæ inſinuent, præſens uerſus aperte ſatis & patenter explicat.

13 In decimotertio uerſu. Quadriformes actus Chriſti. Scilicet natiuitatem, paſſionem, reſurrectionem & aſcenſionem Chriſti, quiſque euangeliſtarum ſignat per ſuam formulam & figuram. Matthæus enim per hominis figuram, ſignat Chriſti natiuitatem ſecun dum carnem. Lucas

ſpecie uituli, eiuſdem paſſionem. Marcus leonis effigie, Chriſti reſurrectionem. Et Ioannes aquilæ forma, aſcenſionem eius in cœlum. Quinimmo ut ſequens innuit uerſus, ipſe etiam Chriſtus, unus quidem perſona ſed quadrifidus operatione, ſignificatur his quatuor animalibus, & eſt myſtice homo, uitulus, leo & aquila. Homo quidem, per natiuitatem in hunc mundum, uitulus, quia in cruce immolatus pro nobis. Leo autem, quia mortem deuicit reſurgens ex mortuis. Aquila uero, quia aſcendit ſuper omnes cœlos.

15 In decimoquinto uerſu. Paradiſus his rigatur. In ſecundo capite Geneſis legimus, quod fluuius egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor capita. Nomen primi fluminis, Phiſon. ſecundi, Geon. tertii, Tigris. quarti uero nomen, Euphrates. Ita a Chriſto, æterno ſapientiæ fonte procedente de abyſſo diuinitatis, prodeunt quatuor euangeliſtę & ſpiritualia fluenta. quorum doctrina rigatur eccleſia catholica, & fœcundatur mens humana ad proferendum fructũ iuſtitię ac bonorum operum. (Geneſ.2.)

De ſancto Michaele.

Huius proſæ conſimilis eſt rythmica forma ei quę de ſancti Ioannis decollatione paulo ante eſt expoſita. ſcilicet. Præcurſorem ſummi regis. Attamen nonnulla eſt huius ab illa in aliquibus uerſibus euariatio, quæ inter legendum facile a quouis internoſcetur.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Complectitur autem commendationes & pręconia cœleſtium ſpirituum, diſtinctiones eorum, ordines & functiones a deo ordinatiſſime diſpoſitas recenſens. Pręſertim uero ſanctum Michaelem debita laude extollit ob uictoriam cõtra antiquum

1 *Laus erumpat ex affectu,*
Pſallat chorus in conſpectu
Supernorum ciuium.
2 *Laus iocũda, laus decora,*
Quando laudi concanora
Puritas eſt cordium.
3 *Michaelem cunctis laudẽt*
Nec ab huius ſe defraudẽt
Diei lætitia.
4 *Fœlix dies, qua ſanctorũ*
Recenſetur angelorum.
Solennis uictoria.
5 *Draco uetus exturbatur*
Et draconis effugatur
Inimica legio.
6 *Exturbatus eſt turbator,*
Et

Et proiectus accuſator
A cœli faſtigio.
7 *Sub tutela Michaelis*
Pax in terra, pax in cœlis,
Laus & iubilatio.
8 *Cum ſit potens hic uirtute,*
Pro communi ſtans ſalute
Triumphat in prælio,
9 *Suggeſtor ſceleris*
Pulſus a ſuperis,
Per huius aeris
Oberrat ſpatia.
10 *Dolis inuigilat*
Virus inſibilat.
Sed hunc annichilat
Præſens cuſtodia.
11 *Tres diſtinctæ hierarchiæ*
Iugi uacant theoriæ,
Iugiq; pſalterio.
12 *Nec obſiſtit theoria,*
Siue iugis harmonia,
Iugi miniſterio.
13 *O quàm miræ charitatis*
Eſt ſupernæ ciuitatis
Ter trina diſtinctio.
14 *Quæ nos amat & tuetur,*
Vt ex nobis reſtauretur.
Eius diminutio.
15 *Sicut ſunt hominum*
Diuerſæ gratiæ,
Sic erunt ordinum
Diſtinctæ gloriæ
Iuſtis in præmio
16 *Solis eſt alia*
Quàm lunæ dignitas.
Stellarum uaria
Relucet claritas.
Sic reſurrectio.
17 *Vetus homo nouitati,*

tiquum ſerpentem habitam: & tutelam eius qua noſtras tutatur animas ſuoque defendit præſidio.

5 ANNOTATIONES. In quinto uerſu. Draco uetus exturbatur. Huius uerſus & quoque ſequentium intelligentia, pendet ex eo dicto Apocalypſis: qđ in ultima annotatione pręcedentis proſę eſt adductum, & proinde hic nequaquam repetendum.

11 In undecimo uerſu. Tres diſtinctæ hierarchiæ. De triplici cœleſtium ſpirituum hierarchia ſacroq; principatu, & cuiuſq; hierarchiæ triplici ordine, beatꝰ pater Dionyſius pręclarā & diuinam facit determinationē in ſuo libro iſcripto de cœleſti hierarchia. ex quo qcqd de ſacris eorū diſtinctionibus, functionibus & officiis ac denominationibꝰ eſt cognitu dignū, abunde depromas. Ipſi autem ſuperni ſpiritus aſſidue uacant Dei contemplationi (quæ Græco noīe theoria dicitur, a uiſione & ſpeculatione) & pſalmodiæ, laudationiq; diuini nominis, ſecundum illud uerbum prophetæ in pſalmo. Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. *Pſal.83.* Nihilo ſecius angelici ſpiritus qui ad exteriora mittuntur officia, ut populorū regnorumq;

moderationem & ſingulorum
hominum cuſtodiam, propter
hæc miniſteria & munia quæ
foris exequuntur non deſiſtũt
a continua Dei contemplatio-
ne ac uiſione. Nam neque admi
niſtratio rerum exterarum, im-
pedimento eſt eorum contem-
plationi, neque contempla-
tio. Quod ex uerbis domini no
ſtri in euangelio de angelis par
uulorum cuſtodibus, liquido
Matth. 18. conſtat. Amen (inquit) dico uo
bis, quoniã angeli eorum ſem-
per uidẽt faciẽ patris ueſtri qui
eſt in cœlis.

15 In decimoquinto uerſu. Si-
cut ſunt hominum diuerſæ gra
tiæ. Quemadmodum (inquit)
homines diuerſa ſortiti sũt gra
tiarum munera, & ſecundum il
las diuerſitatem habent bono
rum operum in hac uita, in qua alij plus, alij minus labo
rant, alij arctione uia progrediuntur ad regnum, alij uero
calle magis plano. Ita etiam homines, diuerſorum ordinũ
aſſequentur præmia, & ad diuerſos aſſument ordines an-
gelicorum ſpirituũ. Enimuero qui uitam duxerunt auſterio
rẽ & ſanctiorem, ad ſuperiores euehentur ordines. ut zelo
diuinæ charitatis ſuccenſi, ad ſanctorũ ſeraphim ordinẽ,
& contemplationi diuinorum dediti, ad ordinem ſancto
rum cherubim, & ita de cæteris. Qui uero uitam egerunt
minus aſperam & duram, a mandatis tamen domini non
declinarunt, ad inferiores prouehentur cœleſtium ſpiri-
tuum ordines, ut angelorum. Teſtatur plane illud domi-
Ioan. 14. nus noſter in euãgelio, cum ait. In domo patris mei man-
ſiones multæ ſunt.

16 In decimoſexto uerſu. Solis eſt alia quàm lunæ digni-
1. Cor. 15 tas. Hæc ſentẽtia ex uerbis apoſtoli ad Corinthios eſt de-
ſumpta, ubi ait. Et corpora cœleſtia, & corpora terreſtria

Se terrenus puritati
Conformet cœleſtium.
18 *Coæqualis his futurus,*
Licet nondum plene purus
Spe præſumat præmium.
19 *Vt ab ipſis adiuuemur,*
Hos deuote ueneremur
Inſtantes obſequio.
20 *Deo nos conciliat,*
Angeliſq; ſociat
Syncera deuotio.
21 *De ſecretis reticentes*
Interim cœleſtibus,
Erigamus puras mentes
In cœlum cũm manibus.
22 *Vt ſuperna nos dignetur*
Cohæredes curia,
Et diuina collaudetur
Ab utriſque gratia
23 *Capiti ſit gloria,*
Membriſq; cõcordia Amen.

Sed alia quidem eſt cœleſtium gloria, alia autẽ terreſtriũ. Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. ſtella enim a ſtella differt in claritate. ſic & reſurrectio mortuorum. Nempe aliqui ad ſublimiorem reſurrecturi ſunt gloriam, ut quorũ cumulatiora & maiora ſunt bona opera. Alij uero reſurgenti ad minorem gloriæ dignitatem, quòd eorum minora ſint & pauciora bona opera. ſecundum quæ, fit gloriæ diſtributio.

17. In decimoſeptimo uerſu. Vetus homo nouitati. Vetus homo dicitur, qui ſecundum carnem ambulat, & ea quæ carnis ſunt inquirit. Nouus autem homo eſt qui ambulat ſecundum ſpiritum, & quærit ea quę Dei ſunt. Si igitur uolumus (uelle autem debemus omnes) ad angelicorum ſpirituum gloriam ſubuehi, debemus exuere ueterem hominem cum actibus ſuis (ut ait Paulus) & induere nouũ hominem qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ueritate, abiectaꝗ uetuſtate peccati, in nouitate uitæ ambulare. Ita terrenus homo hic dicitur, qui ſecularia ſectatur deſideria & huius mundi concupiſcentias. Cœleſtis aũt, qui ea quæ ſurſum ſunt ſapit, non quæ ſuper terram, æternorumꝗ bonorum rapitur deſiderio. Eo enim ipſo aſsimilauit ſpiritibus ſupernis, ciuibuſꝗ beatis, in ſolum Deũ intentiſsime ſe ferentibus. Itaque ſi uolumus ſanctorũ angelorum tandem adipiſci conſortium, debemus terrenæ affectionis contagia mentibus noſtris abradere, & ſpirituum cœleſtium puritati pro uiribus aſsimilari. Si enim ſimiles ipſis fuerimus uirtute & animorum munditia, erimus itidem ipſis perſimiles præmio & gloria. *Epheſ. 4.* *Coloſ. 3.*

De ſancto Luca euangeliſta.

1 *Pſallat chorus corde mundo.*
Hos attollat, per quos mundo
Sonant euangelia.
2 *Voce quorum ſalus fluxit,*
Nox receſsit, & illuxit
Sol illuſtrans omnia.
3 *Curam agens ſui regis*
Paſtor bonus, author legis,
Quatuor inſtituit.

Hæc proſa, ſimile texitur rythmicæ menſuræ forma, ſicut illa de feſto decollationis ſancti Ioannis Baptiſtæ. Præcurſorem ſummi regis. In ſingulis enim uerſibus uniformiter tres complectitur clauſulas rythmicas, duas primas (quarum ſingulæ, octo ſyllabarum) adinuicem conſonan

tes, & tertiam heptaſyllabam, proximi uerſus tertiæ clauſulæ in exitu terminaliq; deſinentia reſpondentem.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Commendat autẽ ipſa inſigniter eximiam Dei bonitatem, qui quatuor euangeliſtas uerborum & operum Chriſti ſcriptores ordinãt ad totius orbis illuminationem & ſalutem. Hi autem, per quatuor Ezechielis animalia ſunt ſignati, & per quatuor paradiſi flumina in uniuerſam terrã profluẽtia. quemadmodũ in illa proſa de ſancto Matthæo – Iocundare plebs fidelis (cui hæc in materiæ conformitate & ſenſu propemodum reſpõdet) diffuſius ea omnia ſunt explicata. Et quę illic dicta ſunt ad huius quoq; proſæ intelligentiam apprimè conducunt. Eſt autem hæc (ſicut & illa proſa) euangeliſtis omnibus cõmunis, & de quolibet eorum recte poteſt ac legitime decantari.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Pſallat chorus corde mundo. Aliqui hanc clauſulam ita legunt. Plauſu chorus lætabũdo, & eo pacto proſam hanc auſpicantur. Et recte itidem ſicut & alij. Nam ſiue hoc ſiue illo modo dixeris, & integra eſt ſententia, & rythmicæ ſonoritatis concinnitas. Idcirco ſicubi in hac proſa aut aliis

4 *Quadri orbis ad medelam*
Formam iuris & cautelam,
Per quos ſcribi uoluit.

5 *Circa thema generale,*
Habet quiſque ſpeciale
Styli priuilegium.

6 *Quod præſignat in propheta*
Forma pictus ſub diſcreta
Vultus animalium.

7 *Supra cœlos dũ cõſcendit,*
Summi patris cõprehendit
Natum ante ſecula.

8 *Pellens nubẽ noſtræ molis,*
Intuetur iubar ſolis
Ioannis in aquila.

9 *Eſt leonis rugientis*
Marco uultus, reſurgentis
Quo claret potentia.

10 *Voce patris excitatus*
Surgit Chriſtus, laureatus
Immortali gloria.

11 *Os humanũ eſt Matthæi,*
In humana forma, Dei
Dictantis proſapiam.

12 *Cuius genus ſic contexit,*
Quòd a ſtirpe Dauid exit
Per carnis materiam.

13 *Ritus bouis Lucæ datur,*
In qua forma figuratur
Noua Chriſtus hoſtia.

14 *Ara crucis manſuetus*
Hic mactatur, ſicque uetus
Tranſit obſeruantia.

15 *Paradiſi hæc fluenta,*
Noua pluunt ſacramenta,
Quæ deſcendunt cœlitus.

16 *His quadrigis deportat̃*
Mundo Deus, ſublimatur

Iſtis arca uectibus.

17 *Non eſt domus ruitura,*
Hac ſubnixa quadratura,
Hæc eſt domus domini.

18 *Gloriemur in hac domo,*
Qua beatè uiuit homo
Deo iuũctus homini. Amen.

interdum occurrit exemplariorum & librorum in contextu earum euariatio, non eſt protinus emendandus aut hic codex aut ille, modo & ſententię ſeruetur integritas & rythmi uocalitas. quandoquidem in iis quæ humano ſunt ſtudio compoſita, non uſque adeo exacte eſt ſicut in aliis quæ diuinitus emanarunt, curanda identitas aut cõformitas.

3 In tertio uerſu. Quatuor inſtituit. Sicut beatus Lucas in ſui euangelii prologo teſtatur, multi conati ſunt conſcribere euangelia & enarrationes operum uerborumq́ Chriſti, & plærique eorum ſuo potius ſenſu quàm diuino ſpiritu ad id inducti. Soli tamen hi quatuor quos legimus, a Deo ad id munus delecti ſunt, ut formã iuris diuini euangelicæq́ legis, & cautelam bene uiuendi, declinandique a malo & faciendi bonum, nobis deſcribant. Et hi ſoli ut euangeliſtæ, ab eccleſia catholica ſunt recepti. Quòd autem quatuor inſtituit euangeliſtas Deus & non alio quouis numero, ſequens uerſus cauſam aſsignat ſatis ipſi rei accommodam, ut quadripartitus & quadrifidus orbis, atque in orientalem plagam, occiduam, meridianam & ſeptentrionalem diſtinctus, horum quatuor ſcriptis quaſi ſpiritualibus quibuſdam antidotis ſanaretur a graui morbo ignorantiæ & uitiorum, quo laborabat.

5 In quinto uerſu. Circa thema generale. Thema generale, materiaq́ communis quam omnes pertractant euangeliſtæ, eſt conſcriptio operum, uerborumque & ſignorum Chriſti, quæ in terris diuerſatus dixit & fecit. Nullus enim euangeliſtarum eſt, qui illa non pertractet & conſcribat. Speciale uero ſtyli priuilegium, eſt peculiaris aliquorum Chriſti uerborum aut operum enarratio ab uno ipſorum facta, quæ ab aliis non fit. Habent enim ſinguli euangeliſtæ quædam propria, quæ a nullo aliorum enarrantur. Sicut & quędam habent in quibus enarrandis conueniũt omnes, quædam in quibus tres tantum coincidunt, quędam uero in quibus ſolum duo quemadmodum ex prologo beati Hieronymi in euãgeliſtas, & ex canonibus Eu-

in eis uarios, quibus iuſſum eſt ut totam terram perambularent. Hæ autem quadrigæ figura ſunt ſanctorũ quatuor euangeliſtarum, quibus Dei cognitio per uniuerſum orbem defertur & promulgatur. Inſuper Exodi uiceſimo *Exo.25.*
quinto capite iubentur in lateribus arcæ fieri quatuor circuli aurei, duo in uno latere arcæ, & duo in altero. Præcipiuntur item fieri uectes de lignis ſethim operti auro, qui inducantur per circulos in arcæ lateribus fixos, ut ipſis uectibus deportetur arca. Iubentur etiam illi uectes ſemper dimitti in circulis, nec unquam extrahi ab eis. Per hos autem quatuor circulos & uectes illis inſertos quibus deferebatur arca, intelliguntur ipſi ſancti euangeliſtæ. quorum euangelica narratione Chriſtus arca myſtica & ſpirituális, in omnem mundi partem quantum ad ſui notitiam eſt delatus.

17 In decimoſeptimo uerſu. Non eſt domus ruitura. Tertius liber Regum deſcribens ædificationem templi domi *3.Reg.6.*
ni a Salomone magnifice factam, & id refert quòd præcepit rex operariis ſuis ut tollerent lapides grandes, lapides precioſos in fundamentum templi, & quadrarent eos. Per hos autem quadros lapides in fundamẽto collocatos intelligi hic dicuntur ſancti euangeliſtæ, qui poſiti ſunt in fundamento domus domini, ſcilicet eccleſiæ militantis. Et quemadmodum apud Lucam domus a uiro ſapiente *Luca.6.*
ædificata ſupra petram, irruente fluctuum procella & uentorum tempeſtate nõ potuit dirui, quoniam fundata erat ſupra firmam petram ita profecto domus domini ædificata ſuper fundamentum quatuor euangeliſtarum, nullo perſecutionum turbine poteſt concuti aut euerti. Hæc eſt enim domus domini firmiter ædificata, bene fundata eſt ſupra firmam petram ſcilicet Chriſtum, cui quatuor iſti lapides quadrati firma compage connexi ſunt in hac ſpirituali fabrica.

De undecim milibus uirginum.

1 *Virginalis turma ſexꝰ*
Ieſu xpi q̃ cõnexus
Dono ſentis gratiæ.
2 *Flos candoris tui rubet,*
Trucidari dum te iubet.

Hęc proſa, multiformem habet rythmi ſpeciem ac modum. Nempe in aliquibus uerſibus tres continet clauſulas rythmicas, in aliis autem quatuor, in

aliis uero quinque. Rurſum nō nullę clauſulę octo complectū tur ſyllabas, quarum penultima in aliquibus eſt longa, in aliis uero breuis. Alię, ſeptem habēt ſyllabas, alię uero ſex, & in utriſque penultima ſemper eſt breuis. Conſonantiam autem ſeruāt omnes in exitu ſyllabarum aut ad proximam ſibi clauſulā, aut ad eam quæ tertio conſtituitur loco, ut ipſa lectio atque literalis contextus apertiſſime commonſtrat.

Narrantur in ea ſanctiſsimæ uirginis Vrſulæ & undecim millium eius comitum uirginum præconia, ac ſeruandæ uirginitatis ſtudio peregrinationes per maria ac terras, diuerſaque loca. demum fœlix earum cōſummatio per martyrium. Quæ omnia, ex hiſtoria uitę & agonis earum quæ uulgo habetur, requirenda ſunt, neque hic exactius aperienda aut referenda.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Ieſu Chriſti quæ connexus Virginei ſexus turba, hic dicitur ſentire connexus, coniunctionemque Chriſti donō gratiæ quoniam diuinæ gratię munere adiuta, ſocietatē habuit in hac uita & connexionē ſpiritualem animorum cū Chriſto, qui ſponſus eſt uirginum, earumque conſortio & intimo cō- Apoc. 4. tubernio delectatur. Nunc uero in cęleſti gloria, ſtrictius eidem

Tortor pudicitiæ.
3 *Britannorum inſulæ.*
Rector, pater Vrſulæ,
Deo notus claruit.
4 *Hanc Conanus uirginē,*
Propter pulchritudinem,
Parem throni uoluit.
5 *Procos mittit et precatur,*
Minis terret, ſi ſpernatur,
Sibi poſcens Vrſulam.
6 *Pater eius iā baptiſmi.*
Fonte lotus, paganiſmi
Prorſus uitat copulam.
7 *Interim Vrſula.*
Chriſti diſcipula.
Docta per ſomnium,
8 *Statuit nuptias,*
Quærens inducias,
Trimatus ſpacium.
9 *Vice dotis coniugij*
Reginæ uotis habiles,
Dato ſumptu nauigii
Coæuæ dantur nobiles.
10 *Vndena demum milia,*
Spōſæ trāſmittit uirginū.
Ducunt naues per maria,
Curam ſpernētes hominū.
11 *Aura flante lenius,*
Diſcedunt a litore,
Huc, illucque ſæpius,
Plane ludunt æquore.
12 *Sic manus fœminea*
Rexit dante domino
Naues, quas Baſilea
Breui uidit termino.
13 *Relictis nauibus*
Ordinant acies,
Ventis & æſtibus
Exponunt facies,

Et Romam adeunt.
14 *Per monaſteria*
Fundentes lachrymas,
Trahunt ſuſpiria
Commendāt animas.
Sanctis, & redeunt.
15 *Quam in portu reliquerunt,*
Claſſem ſimul inuenerunt.
Magnū flumen & amœnū
Nauigantes, intrāt Rhenū
Per dei clementiam.
16 *Hinc ad locū paſſionis*
Duxit eas dux agonis,
Florem ſuæ iuuentutis
Paruipendunt, ſpe ſalutis,
Euntes Coloniam.
17 *O fœlix Colonia.*
Iuxta cuius mœnia,
Barbarorum rabies,
18 *Enſes, tela, frameas,*
Cultros, in uirgineas
Cruentauit acies.
19 *Turmæ cœli, ſpōſas regi*
Adduxerunt, quæ ſteterūt
Ante regem gloriæ,
Palma fretæ uictoriæ.
20 *Has ſpeciali gloria*
Diuina ditat gratia,
Hæ ſponſo noua cantica
Voce canunt melliflua.
21 *Fœlicia ſunt uirginum*
Connubia tot milium,
Agnum quæ ſine macula
Duce ſequuntur Vrſula.
22 *Quarum orationibus*
Fœlices cum fœlicibus
Pace fruamur ſedula
Per ſeculorum ſecula. amē.

connectuntur, cantantes canticum nouum, & ſequentes agnū quocunque ierit. Demum uirginei cādoris flos rubere dicitur, cum puritati uirginali, adiungitur effuſio ſanguinis per martyrium pro Chriſto. Vt enim candor, uirginitatis eſt inſigne, ita rubor purpureuſque color, martyrii. Quoniam igitur hæc glorioſa uirginum turba, candori uirginali coniunctam habet coronam martyrii, recte flos cādoris eius rubere hic dicitur, roſeoque decore adornari.

5 In quinto uerſu. Procos mittit & precatur. Proci dicuntur proprie, qui in eandem libidinem nimia appetentia conſpirant, a procando dicti, quòd eā quam adamant nimium importune ſolicitant ad explendā ſuā cupidinem. Quales erant, qui abſente Vlyſſe Penelopen eius uxorem caſtiſſimam petebant in coniugem, & quotidiana efflagitatione infeſtabant. De quibus ipſa, ita uiro ſuo ſcribit. Turba ruunt in me luxurioſa: proci. At tales non erant, q miſſi ſunt a Conano ad expoſcendam Vrſulam in ſuum connubium, ſed ſolennes nuncii cum honoratiſſimo comitatu (ut regū mos eſt) ad id negotium miſſi. Quare procos hic accipere debemus legatos, ad fœdera nuptialia cōcilianda directos.

6 In ſexto uerſu. Paganiſmi *prox*

Deute.7. ſus uitat copulam. Sicut in ueteri lege prohibiti ſunt He-
1.Eſdræ.10 bręi accipere filias Chananeorum & gentilium in uxores, ne ipſas conſortio inducerētur in cultum idolorū. Vnde & Eſdras ſcriba legitur alienigenas mulieres diſſeparaſſe a populo Iſraelitico,cui cōtra dn̄i præceptū erant cōnubio iūctæ. Ita & in lege gratiæ & euangelica fieri non debet coniugiū mulieris fidelis cū uiro infideli: potiſſimum qm̄ ſubeſt periculum ne mulier fidelis per uiri conſortium ptrahatur ad infidelitatem, ritum paganorum, & ipſius Dei contemptum ac contumeliam. Quod & hic pater ſanctæ Vrſulæ Chriſtiana lege recte imbutus formidaſſe creditur.

Exod.12. 8 In octauo uerſu. Trimatus ſpacium. Anniculus, unius anni. ut agnus anniculus ſine macula, iuſſus eſt in ueteri lege immolari Bimus, duorum annorum. Trimus, trium. quadrimus, quatuor annorum ætatem aut durationem
Matth.2. habens. Inde bimatus duorum annorum ſpacium. ut Herodes Chriſtum natum perſequens, iuſſit pueros Bethleemiticos occidi a bimatu & infra. Trimatus, trium annorum ſpacium. & quadrimatus: quatuor.

10 In decimo uerſu. Vndena demum milia. Verbū tranſmittit, referendum eſt ad nominatiuum Conanus. ut hic habeatur ſenſus. Ipſe Conanus, ſanctæ Vrſulæ ſponſus, tranſmittit ſuæ ſponſæ undena milia uirginum, quas expetierat loco dotis coniugalis. ut aut difficultate implendi quod petiit, ipſe Conanus reſiliret a propoſito expetēdi eam in thori ſociam. aut ipſa uirgines illas ad ſe miſſas domino etiam conſecraret, & ad propoſitum cōſimile ſeruandæ uirginitatis induceret. Quod quidem ſecundum, Deo diſponente & adiuuante completum eſt.

12 In duodecimo uerſu. Quas Baſilea breui uidit termino. Baſilea, urbs in Germania Heluetiis finitima, & celebratiſſima, ob diuerſarum artium cultum ac exercitium, & regium quiddam ex nomine præferens. Baſileos enim, Græci regem nuncupant. Ad hanc urbem, antequam Romam accederent, nauigio applicuerunt ſanctæ uirgines, relictiſque nauibus eo in portu urbem Romanam pedeſtres adierunt.

15 In decimoquinto uerſu. Nauigantes intrant Rhenum

Rhenus ſiue Rhenum in nominatiuo ſingulari (utroque enim modo dicitur) fluuius eſt Galliæ Belgicæ, qui de iugo Rheticarum alpium uſque in Oceani profunda curſum ſuum dirigit. & imperii Romani murus contra efferas gentes habebatur; quem ſuperare & tranſgredi haud facile potuerunt. Virgilius. Extremique hominum Morini, Rhenuſque Bicornis.

7 In decimoſeptimo uerſu O fœlix Colonia. Prius Agrippina dicta eſt ea urbs, aut quod ab Agrippa ſit condita; aut quoniam ab Agrippina matre Neronis illuc Colonia Romanorum eſt deducta. Nunc Colonia dicitur, urbs in Germania inferiore celeberrima, potiſſimum ob inſigne literarum gymnaſium, illic florens. Cui accedit tot ac tantarum uirginum patrocinium ac tutela, una cum trium regum nobili manſoleo. Demum framea in ſequenti uerſu lanceam ſiue haſtam ſignificat, uel gladium, ut alii interpretantur. ut in pſalmo. Erue a framea Deus animam meam. Et apud Iuuenalem. Et Martis frameam, & Cyrrhei ſpicula uatis. *Pſal. 21.*

De omnibus ſanctis.

1 *SVpernæ matris gaudia,*
Repræſentet eccleſia.
2 *Dū feſta colit annua,*
Suſpiret ad perpetua.
3 *In hac ualle miſeriæ*
Mater ſuccurrat filiæ.
4 *Hic cœleſtes excubiæ*
Nobiſcum ſtent in acie.
5 *Mundus, caro, dæmonia,*
Diuerſa mouent prælia.
6 *Incurſu tot phantaſmatū*
Turbatur cordis ſabbatū.
7 *Dies feſtos cognatio*
Simul hæc habet odio.
8 *Certatque pari fœdere*
Pacem de terra tollere.
9 *Confuſa ſunt hic omnia,*
Spes, met⁹, mœror, gaudiū.

Hęc proſa conſimilem habet rythmi ſymphoniam, cum illa de ſancto Auguſtino prius expoſita. Interno feſti gaudia &c. Author eius, Adā de ſancto Victore. Deſcribit autem amœna & admodum ſuaui emodulatione fœlicia illa gaudia ſupernæ patriæ, quibus perfruuntur ſancti omnes aulæ cœleſtis incolæ. primum huius uitæ miſeriā & pericula tentationum animis noſtris obiiciens, & inde ciuitatis illius æthereæ fœlicitatem colligens. quòd omnino aliena ſit ab omni turbine, inquietudine & metu, Quanta deinde ibi ſit ordinis pulchritudo in diſpoſitiſſima angelicorum ſpirituum

ac ſanctorum omnium ſecundum ſuum gradum & ſorte collocatione, quãta dulcedo uiſionis diuinæ cum aſſidua ſatietate ſine faſtidio, & continuo deſiderio ſine tædii amaritudine, eleganter & ſuauiter expromẽs. Et certe ipſa præſentis proſæ lectio cum ſynceritate mentis & attentatione, rapit quodam modo legentis animum pio quodã affectu & ardore potiundi illa æterna beatitudine.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Mater ſuccurrat filiæ. Matrem uocat author eccleſiam illam cœleſtem & triumphantem in cœlis, quam in primo etiam uerſu appellat ſupernam matrem. Illa certe eſt Hie-
Galat. 4. ruſalem quæ eſt ſurſum mater noſtra. Filiam uero dicit eccleſiam hic in terris militantẽ, quæ adhuc deſudat ĩ palęſtra & currit in ſtadio huius mũdi. Et merito in collatione ad alteram, filia dicitur, quod dignitate & excellẽtia ſit inferior, atque illius cœleſtis indiget continuo adiutorio & directione, ſicut filia, matris. Et id quidem adiutoriũ in ſequente petit uerſu, cũ orat quôd cœleſtes excubiæ, cuſtodia ſcilicet angelica ſuper nos iugiter uigilãs & intenta, nobiſcum in certamine contra hoſtes ſpũales conſiſtant, ferantq́ nobis ſuppetias.

5 In quinto uerſu. Mundus, caro, dæmonia. Verum plane

10 *Vix hora uel dimidia*
Fit in cœlo ſilentium,
11 *Quam fœlix illa ciuitas,*
In qua iugis ſolennitas.
12 *Et quam iucunda curia,*
Quæ curæ prorſus neſcia.
13 *Nec languor hic nec ſenium*
Nec fraus, nec terror hoſtiũ
Sed una uox lætantium,
Et unus ardor cordium.
14 *Illic ciues angelici*
Sub hierarchia triplici,
Trinæ gaudent et ſimplici
Se monarchiæ ſubiici.
15 *Mirantur nec deficiunt.*
In illum, quem proſpiciũt
Fruuntur nec faſtidiunt,
Quo frui magis ſitiunt.
16 *Illic patres diſpoſiti*
Pro qualitate meriti,
Semoto iam caligine
Lumen uident in lumine.
17 *Hi ſancti, quorũ hodie*
Recenſentur ſolennia.
18 *Nunc reuelata facie*
Regem cernunt in gloria.
19 *Illic regina uirginum*
Tranſcendens culmen ordinum.
20 *Excuſet apud dominũ*
Noſtrorum lapſus criminũ
21 *Nos ad ſanctorũ gloriã*
Per ipſorum ſuffragia,
22 *Poſt præſentem miſeriã*
Chriſti perducat gratia.
Amen.

eſt quod dicit Iob. Militia eſt uita hominis ſuper terram. *Iob. 7.* aut ut alia habet tranſlatio tentatio eſt uita hominis ſup terram. Siquidem mundus blanditur ut fallat, ſpeciē boni oſtentans in extrariis iſtis & tranſitoriis bonis, quæ uere bona non ſunt. Caro uero concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſuis illecebris trahit ad uoluptaria, quorum extrema luctus occupat Demum aduerſarius noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. *Prouer. 14* *1. Pet. 5.* Nimirum tot hoſtilium tentationum inſultu & incurſione ſabbatum ac tranquillitas animi perturbatur, quod nulla fere præſtatur nobis requies quandiu præſens agitur uita, quin animus infeſtetur ſuggeſtionibus & impulſu aut huius aut illius hoſtis.

7 In ſeptimo uerſu. Dies feſtos cognatio. Hæc cognatio eſt trium ſupradictorum hoſtium germanitas ac affinitas, in iis ſuggerendis quæ noſtræ ſaluti ſunt noxia. Videtur enim conſpiraſſe & mutuo conſenſu percuſſiſſe fœdus adinuicem ipſi tres, ut nos homines auertant a cœlo. Illa uero cognatio dies feſtos odio proſequitur, quoniam inimica eſt uirtuti & bonis operibus, quæ diebus feſtis potiſſimum exercentur moleſteq́ fert homines Deo eſſe deditos, & diuinis intentos officiis, quod præſertim in ſolennium dierum celebritate fieri ſolet. Idcirco facta quaſi cōiuratione pro uiribus elaborat hæc noſtrorum hoſtium in malo conſpiratio, ut de terra animæ noſtræ pacem & tranquillitatem conſcientiæ tollant, omnia commiſceant bellis inteſtinis, & in regno noſtro ſumma imis confundant & ima ſummis.

9 In nono uerſu. Spes, metus, mœror, gaudiū. Succinctæ & decenter hic quatuor animorum noſtrorum exprimuntur affectus præcipui, a quibus fere omnes & grauiſſimæ perturbationes in nobis ſuſcitantur. Eſt enim ſpes, futuri boni deſiderium. Metus illi oppoſitus, imminentis mali formido. Mœror uero, eſt de præſente malo triſtitia premens animum Gaudium autem, de præſente bono lætitia geſtiens. Itaq́ ob aſſiduas tempeſtates & ſtrepitus quos ingerunt hæ paſſiones, uix modico admodum tempore habetur in cœlo noſtro & cordis cubiculo ſilentium. Sane Apocalypſis teſtatur, quod factum fuerit ſilentium in *Apoc. 8.*

cœlo quaſi dimidia hora. At in ſecreto animæ noſtræ, &
Pſal.10. penetralibus illis præcordiorum (quæ Deus innhabitare quærit, in cœlis eſt, & cuius in cœlo ſedes eſſe prædicatur) uix bene exigua tempotis morula fit ſilentium & tranquillitas a commotione & perturbatione dicto- rum affectuum.

14 In decimoquarto uerſu. Se monarchiæ ſubiici. Monarchia Græcum nomen, unius principatus interpretatur. Et quoniam unus eſt omniũ Deus, & unus eſt dominus, ipſius in omnes principatus & dominatio, iure monarchia nominatur. Huiuſmodi autem monarchia, & trina eſt & ſimplex. trina in perſonarum diſtinctione, ſimplex uero in ſubſtantiæ in unitate. quoniam Deus & unus eſt in eſſentia, & trinus in perſonis.

16 In decimoſexto uerſu. Semota iam caligine. Videmus
1.Cor.13. enim (ut ait Paulus) nunc per ſpeculum in ænigmate, tũc
1.Ioan.3. autem facie ad faciem. Et beatus Ioannes in ſua epiſtola. Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Itaque ſancti quoniam in regno cœleſti uident Deum facie ad faciem, & uidẽt eum ſicuti eſt, omnis caligo ænigmatis & uelamen ab eis eſt ſublatum. & in lumine gloriæ ipſis circunfuſo ac irradiãte, uident lumen illud incircunſcriptum ſummæ deitatis.
Pſal.35. ſecundum illud uerbum pſalmi. Quoniam apud te eſt fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen.

17 In decimoſeptimo uerſu. Hi ſancti quorum hodie. Solet in plæriſque eccleſiis hæc proſa de quolibet ſancto cõfeſſore promiſcue decantari. mutato numero plurali horum nominum, pronominum & uerborum, ad uariandã locutionem penitentium, in numerum ſingularem, hoc modo. Hic ſanctus cuius hodie recenſentur ſolennia. nũc reuelata facie regem cernit in gloria. Et in uiceſimoprimo uerſu. Nos ad ſanctorum gloriam per ipſius ſuffragia. Verum aptius hæc proſa ſicut hic eſt contexta, de omnibus ſanctis canitur, quam de uno quouis ſancto confeſſore, quoniam nihil in ea ſententiæ continetur, quod uni confeſſori debeat potius quam alii cuiuis ſanctorum, ut apoſtolo, martyri aut uirgini accommodari, & quicquid in ea dicitur, ſanctis omnibus cuiuſuis ordinis eſt cõmune.

De ſancto Martino, proſa.

1 *Gaude Sion, quæ diem recolis,*
Qua Martinus compar apoſtolis
Mundum uincens, iunctus cœlicolis
Coronatur.

2 *Hic Martinus pauper et modicus*
Seruus prudẽs, fidelis uillicus
Cœlo diues, ciues angelicus
Sublimatur.

3 *Hic Martinus iam cathecuminus*
Nudũ ueſtit, & nocte ꝑtinus
In ſequẽti, hac ueſte dominus
Eſt indutus.

4 *Hic Martinus ſpernens militiam*
Inimicis inermis obuiam
Ire parat, baptiſmi gratiam
Aſſecutus.

5 *Hic Martinus dum offert hoſtiam,*
Intus ardet per Dei gratiam.
Super ſedens apparet etiam
Globus ignis.

6 *Hic Martinus qui cœlum reſerat,*
Mari præeſt, et terris ĩperat.
Morbos ſanat, & monſtra ſuperat
Vir inſignis.

7 *Hic Martinus nec mori timuit,*
Nec uiuẽdi laborem reſpuit,
Sicque Dei ſe totum tribuit
Voluntati.

8 *Hic Martinus, qui nulli nocuit.*

Hæc proſa eandẽ ſeruat rythmicæ uocalitatis menſuram: ſicut illa de natiuitate beatæ uirginis ſuperius expoſita. Natiuitas beatæ uirginis. & illa de dedicatione eccleſię etiam prius explicata. Hieruſalem & Sion filiæ. Id tamen peculiare habet iſta proſa, quòd omnes eius uerſus a ſecundo uſq; ad decimum, utroq; quidem incluſo, idem habẽt exordium, & in ipſa fronte præferunt earundem dictionem coincidẽtiam, mira ſuauitate & elegantia elaboratam. Penultimus Etiam & ultimus uerſus in eodem inter ſe conueniunt initio, ad inuocatoriam oratio nem apto.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Complectitur autem ſanctam conuerſationem beati uiri ante ſuſceptam baptiſmi gratiã, & poſt acceptũ illius ſignaculum uirtutem ipſius & efficaciam in oſtenſione miraculorum & operatione ſignorum. Deſcribit itẽ fœlicem ipſius odormitionem, reuelationẽ de morte eius ſanctis Seuerino epiſcopo Colonienſi, & Ambroſio Mediolanenſi factam. Quæ omnia latius edifferuntur in uita eiuſdem beati Martini a Sulpitio Seuero conſcripta, & paſsim omnibus perſpecta.

10 In decimo uerſu Nil ſibi conſcius,intrat cœlos. Cum ſpiritū Deo eſſet redditurus beatus Martinus, in ſtrato cilicino & cinere decumbens, uidit ſathanam aſtantem ad extremitam lecti ſui,illumq́ increpitans ait. Quid hic agis cruenta beſtia? nihil in me funeſtum reperies, ſed ſinus Abrahæ me ſuſcipiet. Tum ille nihil ſuum in uiro Dei inueniens,confuſus inſtar fumi euanuit. Eodem quoq; modo ſuperiorum uerſuum ſententiæ recenſentes aut eiuſdē miracula aut inſignia opa, ex iis q̄ ſcribuntur de uita eius aut in eccleſiaſtico cantu depromuntur, ſunt declarādæ.

12 In duodecimo uerſu. O Martine fac nunc quod geſſeras.Nunc(inquit)O Martine id nobis effice qđ olim egeras cum adhuc mortalem duceres uitam. Solebas.n.tunc in oratione eſſe aſsiduus,cum de te canat eccleſia. Oculis ac manibus in cœlum ſemper intentus, inuictum ab oratione ſpiritum Martinus non relaxabat.Petimus igitur ut eandem orandi ſedulitatem pro nobis etiam nunc præſtes.Et ſicut quondā tibi fuit ſtudium iugiter pro hoīum ſalute preces Deo fundere, ita & nunc quoque pro noſtra ſalute perpetuus apud Deū ſis exortor, patronus ac deprecator,aſsiduamq́ noſtri habeas memoriam.

De ſancta Eliſabeth uidua,proſa.

1 *Gaude Sion, ꝙ egreſſus*
A te decor,& depreſſus
Tui nitor ſpeculi,
2 *Rediuiua luce redit.*
O & alpha quòd accedit,
Iam in fine ſeculi.
3 *Poma prima primitiuos*
Deus ſanctos adhuc uiuos,
Vidit in cacumine.
4 *Vt extremos addat primis,*
Quamuis ſtantes nos in imis
Suo uiſit lumine.
5 *Sed præ multis te reſpexit.*
Odor tuus hunc allexit,
Et ſaporis puritas.
6 *Vt de regum ramis nata,*
Iuſte uere ſis uocata

Hæc proſa, conſimilem in oībus uerſibus obſeruat rythmi ſonoritatem ac rationem: Quippe eorum quiſq; tres cōplectit clauſulas rythmicas, quarum duæ primę continēt ſingulę octo ſyllabas & penultimam earū longam, habentq́ inter ſe in ſyllabarum deſinentia conformitatem.Tertia uero cuiuſq; uerſus clauſula, ſeptem cōplectitur ſyllabas, & penultimam earū breuem. In exitu uero ſyllabarū, ſeruat reſponſum ad tertiam proximi uerſus ſiue p̄cedentis ſiue ſequentis,clauſulam.

Commendatur in ea, ſingularis & eximia ſanctitas inclytę Eliſabeth uiduæ, quæ in fine ſeculorũ ſplendore mirabili ſuarum uirtutũ inſigniter illuſtrauit eccleſiã, & a Deo in teſtimoniũ admirãdę ſuę ſanctimonię multis miraculis eſt illuſtrata.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Gaude Sion ꝙ egreſſus. Nomine Sion, ſancta accipitur eccleſia catholica. Siõ enim interpretatur ſpecula, ſiue ſpeculum uel ſpeculatio. Eccleſia autem nunc uidet Deum per ſpeculũ in ænigmate, & per fidem ſynceram ipſum ſpeculatur. Ab ipſa qdem eccleſia egreſſus fuit decor ſanctitatis priſtinæ, & offuſcatus nitor ſui ſpeculi. quoniã ſplendor ipſe ſanctitatis & feruor deuotionis, qui ĩ ſanctis uiris primitiuæ eccleſiæ tempore florẽtibus effulſerat, obtenebratus erat & ꝓpemodum extinctus tpe ſequente ſtatum naſcentis eccleſiæ, qm̃ abundauit iniquitas, & refriguit charitas multoꝝ. Ille uero dcor rediit circa finẽ ſeculi, qm̃ circa extrema eius tpa rurſum æmicuerũt uiri & mulieres eximiæ ſc̃itatis & uitę admirabilis, quẽadmodũ ſancta Eliſabeth, circa annũ ab incarnatione dñi milleſimũ ducẽtiſsimũ & uiceſimũ, miro ſanctitatis fulgore hoc in mundo reſplenduit. Et ita Xp̃s q eſt alpha & ω, principiũ & finis, nũc ſuã uiſitat eccleſiam in fine ſeculi per ſanctos quibus eam illuſtrat, ſicut & in principio eam inuiſit per corporalem pręſentiam. Finis item principio coniungitur nunc per ſanctitatis con-

Matth.24.

Tu Dei ſaturitas.

7 *Gaudent aſtra matutina,*
Quod in hora ueſpertina
Ortu noui ſideris,

8 *Cœli ſidus illuſtratur.*
In quo terra deſignatur.
Noui ſignum fœderis.

9 *Vere ſidus tu præclarum*
Quod a ſole differt parum,
Et luna lucidius.

10 *Tu quòd ſole ſis amicta,*
Carne probat hic relicta
Lucis tuæ radius.

11 *O quã dignis luces ſignis*
Vaſa rapis, a malignis
Poſſeſſa dæmoniјs.

12 *Lepræ mũdas labe tactos*
Claudos ponis & cõtractos
In pedum officiis.

13 *Quod negatũ eſt naturæ,*
Tu uirtutis agis iure,
Et potes ex gratia.

14 *Vita functos tu reducis,*
Cæcis reddis membra lucis,
Et membrorum ſpacia.

15 *Eia mater nos agnoſce,*
Libro uitæ nos depoſce
Cum electis inſeri.

16 *Vt conſortes tuæ ſortis*
Et a pœnis & a portis
Eruamur inferi. Amen.

formitatē,qñ in fine tpis eccleſiæ militantis,rurſum uiget ſanctitas & decor uirtutū(q̄ itermedio tpe fuerat obnubilat⁹) queadmodū in pricipio ipſius eccl'ię prius uiguerat.
3 In tertio uerſu Poma prima primatiuos. Apta quadam metaphora cōporat hic author & aſsimilat eccleſiam arbori fructiferæ & fœcundæ, in cuius cacumine uiſuntur pulcherrima poma,ſimiliter & in eius ima parte. Per poma miri odoris ac fragrantiæ in ſummitate illius arboris pendentia,intelliguntur ſancti primitiui, & qui apl'o℞ ſanctorumq̄ martyrum tpibus florebant. Per poma uero in imis ramis illius arboris collocata,accipiuntur ſancti,qui tranſacto medio illo tempore decurſus eccleſiaſtici,circa finem mundi reiecta tepiditate & torpore noua, ſanctitate & uirtutum magnitudine excellere ſunt uiſi, reſuſcitareq̄ decorem eccleſiæ priſtinum.
5 In quinto uerſu. Sed præ multis te reſpexit. Inter poma illa quæ in ima arboris illius parte conſpicua ſunt, ſpectabilis fuit & ſancta Eliſabeth,q̄m rara ſanctitate & præclara circa ſeculi finem refulſit.Et quemadmodum pomi fragrantia,ſaporiſq̄ ſuauitas unà cum grato colore, nos allicit ad deſiderādum aliquod pomum. Ita uiuus decor uirtutum ſanctæ Eliſabeth tāquam ſpūalis quidam color, & odor boni nominis eius ſparſus in multos per boni exempli cōmunicationem,demum & ſyncerus deuotionis eius affectus tanquam dulciſsimus ſapor,allexit Chriſtum, ut hoc pomum ſpūale præ cæteris expeteret, illius delectaretur eſu atq̄ ſatiaretur fructu. Proinde ipſa ſancta matrona quam prędicamus,recte Eliſabeth eſt appellata,quod nomen interpretatur ſecundum uetuſtorum patrum ſententiam,Dei mei ſaturitas. quæ ſane interpretatio ſicut & nomen,apte congruit huic tam ſanctæ uiduæ,quoniam eius communicatione Deus(ut ita dixerim)ſaturatus eſt. Dicitur & ipſa in ſexto uerſu nata de ramis regū. quoniam regis Hungariæ erat filia, & longo ſtemmate ex regia ſtirpe ſuorum maiorum deducta.
7 In ſeptimo uerſu. Gaudent aſtra matutina. Aſtra matutina,ſancti ſunt circa eccleſiæ primitiuæ tempora decore uirtutum radiantes,q̄ circa exortum legis euāgelicæ tanquam horam matutinam effulſerint. Hora uero ueſperti-

na,tempus eſt extremũ eccleſię & nouiſsimum,circa mun di ueſperam ac finem decurrens, quale eſt noſtrum ipſorũ tempus,in quos fines ſeculorum deuenerunt. Circa illam
1.Cor.10 autem horam ueſpertinam,nouũ ſidus myſticum & ſpiri tuale exoritur,ſancta ſcilicet Eliſabeth,mira uirtutum cla ritate refulgẽs. quo & cœleſtis illa ſanctorum ſocietas mi- rifice adornatur, & homines Deo nouo pacis fœdere con ciliantur.Itaq; ipſa Eliſabeth ſidus eſt illud præclarum,qđ a ſole,Chriſto ſcilicet (qui ſol eſt iuſtitiæ)parũ diſtat, q̃m in humilitate,paupertate, patiẽtia, & huiuſmodi uirtuti- bus, ipſi propemodum eſt conformis & perſimilis. Idem quoq; ſidus, eſt ipſa luna ſenſibili & oculis noſtris conſpi cua,lucidius. q̃m illa interdũ patitur luminis ſui deliquiũ & eclypſim,diuerſaſq; ſuſtinet uices & alternationes nunc crementi, nunc decremẽti fulgoris ſui, a ſole precario ac- cepti. Claritas autem ſideris huius ſpũalis,nulli obnoxia eſt mutabilitati aut occaſui,perpetuo rutilat ſplendore in cœlo, & incorruptibili luce radiat, neq; diminuetur un- quam neq; obnubilabitur in æternum.

10 In decimo uerſu. Tu q; ſole ſis amicta. Sãcta Eliſabeth nunc ſole in cœlis eſt amicta,q̃m a Deo qui ſol eſt immen ſi iubaris,circumambitur,atq; circũluſtratur lumine cœ-
Pſal.103. leſtis gloriæ,quo tota abſorbetur atq; oppletur,amicta lu mine ſicut ueſtimento.Hanc aũt in cœlis gloriæ celſitudi nem comprobat ſplẽdor ipſe ſignorum & miraculorum, qui hoc in mundo fiunt ad ſacri ipſius corporis præſen- tiam & uenerationem,ut radius quidam clariſsimæ illius lucis qua ſpiritus ſanctæ Eliſabeth in cœlis illuſtratur,ui- deatur quodammodo in corpus ipſius redundaſſe,quod tot & tantis clareſcit miraculis in teſtimonium anteactæ ſanctitatis,& ſublimitatis gloriæ eius in cœlo.

11 In undecimo uerſu. Vaſa rapis a malignis. Vaſa hic di- cuntur humana corpora,quòd ex luto conflata,limoque terræ concreta, animarum rationalium ſunt receptacula. Quæ quidem appellatio,a ſacræ ſcripuræ uſu non eſt alie
2. Corin.4. na. Scribit enim ad Corinthios Paulus, quòd habemus theſaurum iſtum (animæ ſcilicet rationalis & diuinorum chariſmatum)in uaſis fictilibus, utpote noſtris corpori-
1.Theſſal.4. bus.Et ad Theſſalonicenſes idem ſcribẽs, ipſos admonet

abſtinere a fornicatione, ut ſciat (inquit) unuſquiſque ueſtrum, uas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore. Itàque ſancta Eliſabeth uaſa rapit ſiue diripit poſſeſſa a malignis ſpiritibus, quoniam hominum corpora uexata a dæmoniis liberat huiuſmodi infeſtatione, & ipſa expellit dæmonia.

12 In duodecimo uerſu. Claudos ponis & contractos. Contrahere inter uarias quas habet acceptiones, ſignificat etiam interdum conſtringere ſiue retrahere, puta cũ nerui contrahuntur & colliguntur rigore & metu, ita ut extendi nequeant. Vndè contradictio, diſſolutio Diſſolutio. Cicero libro primo Tuſculanarum quæſtionum Sed eo quod in hoc eſt omnis animi contractio, ex metu mortis. Et libro quarto idem, Animoſque demittunt & contrahunt, ſcilicet timore. Inde contracti dicuntur, qui neruos habent ita rigore conſtrictos, quòd libere extendi nequeant, ideoque manuum aut pedum deſtituuntur officio.

14 In decimoquarto uerſu. Cæcis reddis membra lucis, & membrorum ſpacia. Hic membra lucis dicuntur oculi, quòd inſtrumenta ſint naturalia, & a natura deſignata ad uſum uidendi. Spacia uero membrorum lucis, ſunt cõcauitates ipſæ & loca, in quibus natura conſtituuntur orbes oculorum. Itaque duplex hic miraculum inſinuatur, a domino ad inuocationem ſanctæ Eliſabeth cæcis præſtitum. Primum, quòd reddita eſt oculis eorum prorſus excæcatis, ſupra naturam uidendi facultas. Secundum, ꝙ nonnullis oculorum orbes & ſphærulas non habẽtibus, diuina uirtute efformati ſunt ſuis in locis oculi, una cum libera uidendi poteſtate ac uirtute. Quod ſane ſecundũ, mirabilius cenſeri iure debet, quam primum.

De ſancta Catharina.

1 *VOx ſonora nr̃i chori*
Noſtro ſonet cõditori
Qui diſponit omnia.
2 *Per quẽ dimicat imbellis,*
Per quem datur et puellis
De uiris uictoria
3 *Per quẽ plebs Alexãdrina*

Hęc proſa conſimilem habet rythmicæ ſtructurę formam, ſicut illa de ſancto Luca prius declarata. Pſallat chorus corde mũdo. Veruntamen in penultimo & ultimo uerſu, diuerſus a cęteris præcedẽtibus eſt rythmi mo

dus, in quo unaquæque clauſularum, ſeptem complectitur ſyllabas, quarum penultima breuis. & alternis locis conſimilis ſoni habent reſponſum, ut prima ad tertiam & quintam ſecūda uero ad quartam & ſextam.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Cōcelebrat autem laudes & præconia ſacræ uirginis Catharinę, nobilitatem generis eius & ſplendorem doctrinæ in primis recuſans. Deinde paſſionem ipſius & pretioſam mortē pro Chriſti nomine, honorabilemque ſepulturā angelico miniſterio factam commemorans. Quæ omnia (ut iam dictū eſt) ex ſecunda Parthenice Mantuani & hiſtoria paſſionis eiuſdem, manifeſta euadunt.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Fœminæ non fœminina ſtupuit ingenia. Non fœminina, non fragilia, mollia, inſtabilia, & inconſtantia. Nam ut ait poeta, uarium & mutabile ſemper fœmina, muliebreque ingenium ſecūdum propriam naturæ conditionem imbecillius eſt & infirmius ingenio uiri. Verum in hac eximia uirgine gratia ſuperauit & corroborauit naturam, deditq; illi in corpore fœmineo animum uirilem, inconcuſſum & a fidei confeſſione indimobilem, ut ſupra ſortem & modū fœminę, fuerit conſtans, ſupergreſſaq; ſexum, etiā uiros

Fœminæ non fœminina
Stupuit ingenia.
4 *Cum beata Catharina*
Doctos uinceret doctrina,
Ferrum patientia.
5 *Hæc ad gloriam parentū,*
Pulchrū dedit ornamentū
Morum priuilegia.
6 *Clara per progenitores,*
Claruit per ſacros mores
Ampliori gratia.
Florem teneri decoris,
Lectionis & laboris
Attriuere ſtudia.
8 *Nam perlegit diſciplinas*
Seculares & diuinas,
In adoleſcentia.
9 *Vas electum, uas uirtutū,*
Reputauit ſicut lutum
Bona tranſitoria.
10 *Et reduxit in contēptū*
Patris opes, & parentum
Larga patrimonia.
11 *Vaſis oleum includens,*
Virgo ſapiens & prudens,
Sponſo pergit obuia.
12 *Vt aduentus eius hora*
Præparata, ſine mora
Intre tad conuiuia,
13 *Siſtitur imperatori,*
Cupiens pro Chriſto mori.
Cuius in præſentia.
14 *Quinquaginta ſapiētes,*
Mutos reddit & ſilentes
Virginis fœcundia.
15 *Carceris horrendi clauſtrium,*
Et rotarū triſte plauſtrū,
Famem & ieiunia.

16 *Et quæcunque fiunt ei,*
Suſtinet amore Dei.
Eadem ad omnia.
17 *Torta ſuperat tortorem,*
Superat imperatorem.
Fœminæ conſtantia.
18 *Cruciatur imperator,*
Quia cædit cruentator,
Nec ualent ſupplicia.
19 *Tandem capite punitur.*
Et dū morte mors finitur.
Vitæ ſubit gaudia.
20 *Angelis mox fuit cura,*
Dare corpus ſepulturæ
Terra procul alia.
21 *Oleum ex ipſa manat,*
Qđ infirmos multos ſanat
Euidenti gratia.
22 *Bonum nobis dat unguentum,*
Si per ſuum interuentum
Noſtra ſanat uitia.
23 *Gaudens ipſa uideat*
De ſe præſens gaudia,
Et futura præbeat.
Quæ dedit præſentia.
24 *Et hic nobis gaudeat,*
Nos illi in gloria. Amen.

ſuperauerit, doctos quidem excellentiore doctrina. feros autē & crudeles, euicerit patientia. Quod ſequens innuit & deducit uerſus, in poſtrema eius clauſula, ferrum uocans, durum ipſius Maxentii & crudum animum. qui nullo modo emolliri potuit ad pietatem fidei & uerę religionis amplexum, ſed adamātis inſtar obduratus permanſit.

11 In undecimo uerſu. Vaſis oleum includens. Hoc ex parabola angelica de decem uirginibus, quinque prudentibus & quinque fatuis (quę accipientes lampades ſuas exierunt obuiā ſponſo & ſponſæ) ſumptum eſt. Dicitur enim beata Catharina hic fuiſſe de numero uirginum ſapientum, & accepto oleo in lāpadibus ſuis una cum lumine prodiiſſe obuiam ſponſo, quòd charitate adornata, humilitate decorata, & cæteris prædita uirtutibus, ad cœleſtem ſponſum ſit poſt mortem introducta. In prima autem præſentis uerſus clauſula, dictio uaſis, datiuus eſt pluralis non genitiuus ſingularis. Nam participium includens, exigit ſecum datiuum cum accuſatiuo. *Matth.25*

19 In decimonono uerſu. Et dum morte mors finitur. Vita præſens quoniam continuus eſt ad mortem excurſus & acceleratio, nomine mortis nonnunquam exprimitur, ut hoc in loco. Nempe ſi ea conferatur ad uitam perpetuam, interminam & indeficientem, quæ nullo mortis metu concutitur, mors potius quam uita eſt dicenda. Perinde atque exiguum lumen & ſubrutilum ſi comparetur ad immenſum ſolis iubar, umbra cenſetur & tenebræ. Po

teſt & nomen mortis ſecundo loco in hac clauſula poſitum, recte ſumi pro mortalitate, ſeu mortali conditione præſentis uitæ, quæ dum finitur in beata Catharina per mortem corporis illatam a tyranno, ipſa ſubiit æternæ uitæ gaudia.

13 In uiceſimotertio uerſu. Gaudens ipſa uideat. Expoſcit hic locus, quod beata Catharina fauore & gratia præſens huic concioni, ſpectet læta bunda & lubens, immo & acceptet ea gaudia, quæ in ſua ſolennitate celebrantur a nobis Conferat etiam nobis futuræ uitæ gaudia, quæ præſentia indulſit in hac die, ob paſſionem ipſius & ſolennitatem nobis læta, feſta, & iocunda. Petit itidem quod beata Catharina in hac uita nobis gratuletur, de ꝑfectu uirtutum & honore illi impenſo. Nos uero illi gratulemur in cœlo poſt hanc uitam, propter ſublimitatem & magnitudinem gloriæ ipſius. Gaudere enim uerbum cum datiuo poſitum, ut hic, eſt alicui de bono habito gratulari.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

reg. 55/6004

Digitized by Google